مناقب مرتضوی
محمدصالح الحسینی (کشفی)
به‌تصحیح کوروش مصنوری

بسم الله الرحمن الرحيم

مناقب مرتضوی

نویسنده:

محمد صالح الحسینی الترمذی متخلص بکشفی

ناشر چاپی:

نسخه خطی

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

فهرست ----- ۵
مناقب مرتضوی ----- ۳۳
مشخصات کتاب ----- ۳۳
فهرست ----- ۳۳
پیشگفتار ----- ۳۴
اشاره ----- ۳۴
درباره نویسنده ----- ۳۴
مذهب و طریقت نویسنده ----- ۳۶
سبب تألیف کتاب ----- ۳۷
سبک و سیاق نویسنده ----- ۳۷
پدر نویسنده ----- ۳۷
برادر نویسنده ----- ۳۸
درباره کتاب ----- ۳۹
درباره نسخ بدست آمده ----- ۴۰
روش تصحیح ----- ۴۱
پردازش متن و فهارس ----- ۴۱
سپاسنامه ----- ۴۱
[مقدمه مولف] ----- ۴۲
اشاره ----- ۴۲
پی‌نوشت‌ها ----- ۵۹
باب اول آیات با برکات قرآنی که در شأن امیر المؤمنین، قدوة المحقّقین، یعسوب الواصلین، مطلوب الکاملین، امام المشارق و المغارب، اسد اللّه الغالب، ء
اشاره ----- ۶۱
منقبت: ----- ۶۱

منقبت: ۶۱
منقبت: ۶۱
منقبت: ۶۱
منقبت: ۶۱
منقبت: ۶۲
منقبت: ۶۳
منقبت: ۶۳
منقبت: ۶۴
منقبت: ۶۴
منقبت: ۶۵
منقبت: ۶۵
منقبت: ۶۷
منقبت: ۶۷
منقبت: ۶۷
منقبت: ۶۸
منقبت: ۶۸
منقبت: ۶۸
منقبت: ۶۹
منقبت: ۶۹
منقبت: ۷۰
منقبت: ۷۰
منقبت: ۷۰
منقبت: ۷۰
منقبت: ۷۱

منقبت: ---- ۷۱
منقبت: ---- ۷۱
منقبت: ---- ۷۱
منقبت: ---- ۷۲
منقبت: ---- ۷۳
منقبت: ---- ۷۳
منقبت: ---- ۷۳
منقبت: ---- ۷۳
منقبت: ---- ۷۳
منقبت: ---- ۷۴
منقبت: ---- ۷۴
منقبت: ---- ۷۴
منقبت: ---- ۷۵
منقبت: ---- ۷۵
منقبت: ---- ۷۵
منقبت: ---- ۷۶
منقبت: ---- ۷۶
منقبت: ---- ۷۶
منقبت: ---- ۷۶
منقبت: ---- ۷۷
منقبت: ---- ۷۷
منقبت: ---- ۷۷
منقبت: ---- ۷۷
منقبت: ---- ۷۸

منقبت: ---- ۷۸
منقبت: ---- ۷۸
منقبت: ---- ۷۹
منقبت: ---- ۷۹
منقبت: ---- ۷۹
منقبت: ---- ۸۰
منقبت: ---- ۸۰
منقبت: ---- ۸۰
منقبت: ---- ۸۰
منقبت: ---- ۸۰
منقبت: ---- ۸۱
منقبت: ---- ۸۱
منقبت: ---- ۸۱
منقبت: ---- ۸۱
منقبت: ---- ۸۲
منقبت: ---- ۸۲
منقبت: ---- ۸۲
منقبت: ---- ۸۲
منقبت: ---- ۸۲
منقبت: ---- ۸۳
منقبت: ---- ۸۳
منقبت: ---- ۸۳
منقبت: ---- ۸۳
منقبت: ---- ۸۴

منقبت: ----- ۸۴
منقبت: ----- ۸۵
منقبت: ----- ۸۷
پی‌نوشت‌ها ----- ۸۸
باب دویم در بیان احادیثی که سید المرسلین- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- در مناقب امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- فرموده ----- ۹۲
اشاره ----- ۹۲
منقبت: ----- ۹۲
منقبت: ----- ۹۳
منقبت: ----- ۹۳
منقبت: ----- ۹۴
منقبت: ----- ۹۴
منقبت: ----- ۹۴
منقبت: ----- ۹۴
منقبت: ----- ۹۴
منقبت: ----- ۹۵
منقبت: ----- ۹۵
منقبت: ----- ۹۵
منقبت: ----- ۹۵
منقبت: ----- ۹۶
منقبت: ----- ۹۶
منقبت: ----- ۹۶
منقبت: ----- ۹۶
منقبت: ----- ۹۶
منقبت: ----- ۹۷

منقبت: ----- ۹۷
منقبت: ----- ۹۷
منقبت: ----- ۹۸
منقبت: ----- ۹۸
منقبت: ----- ۹۸
منقبت: ----- ۹۸
منقبت: ----- ۹۸
منقبت: ----- ۹۸
منقبت: ----- ۹۹
منقبت: ----- ۹۹
منقبت: ----- ۱۰۰
منقبت: ----- ۱۰۰
منقبت: ----- ۱۰۰
منقبت: ----- ۱۰۰
منقبت: ----- ۱۰۰
منقبت: ----- ۱۰۱
منقبت: ----- ۱۰۱
منقبت: ----- ۱۰۱
منقبت: ----- ۱۰۱
منقبت: ----- ۱۰۲
منقبت: ----- ۱۰۲
منقبت: ----- ۱۰۲
منقبت: ----- ۱۰۲
منقبت: ----- ۱۰۳

منقبت: ----- ۱۰۳
منقبت: ----- ۱۰۳
منقبت: ----- ۱۰۳
منقبت: ----- ۱۰۴
منقبت: ----- ۱۰۴
منقبت: ----- ۱۰۴
منقبت: ----- ۱۰۴
منقبت: ----- ۱۰۴
منقبت: ----- ۱۰۵
منقبت: ----- ۱۰۵
منقبت: ----- ۱۰۵
منقبت: ----- ۱۰۵
منقبت: ----- ۱۰۶
منقبت: ----- ۱۰۶
منقبت: ----- ۱۰۶
منقبت: ----- ۱۰۶
منقبت: ----- ۱۰۷
منقبت: ----- ۱۰۷
منقبت: ----- ۱۰۷
منقبت: ----- ۱۰۷
منقبت: ----- ۱۰۷
منقبت: ----- ۱۰۸
منقبت: ----- ۱۰۸
منقبت: ----- ۱۰۸

منقبت: ----- ۱۰۸
منقبت: ----- ۱۰۹
منقبت: ----- ۱۰۹
منقبت: ----- ۱۱۰
منقبت: ----- ۱۱۰
منقبت: ----- ۱۱۰
منقبت: ----- ۱۱۰
منقبت: ----- ۱۱۱
منقبت: ----- ۱۱۱
منقبت: ----- ۱۱۱
منقبت: ----- ۱۱۲
منقبت: ----- ۱۱۲
منقبت: ----- ۱۱۲
منقبت: ----- ۱۱۲
منقبت: ----- ۱۱۲
منقبت: ----- ۱۱۳
منقبت: ----- ۱۱۳
منقبت: ----- ۱۱۳
منقبت: ----- ۱۱۳
منقبت: ----- ۱۱۳
منقبت: ----- ۱۱۴
منقبت: ----- ۱۱۴
منقبت: ----- ۱۱۴
منقبت: ----- ۱۱۴

منقبت: ---- ۱۱۴
منقبت: ---- ۱۱۵
منقبت: ---- ۱۱۵
منقبت: ---- ۱۱۶
منقبت: ---- ۱۱۶
منقبت: ---- ۱۱۶
منقبت: ---- ۱۱۶
منقبت: ---- ۱۱۶
منقبت: ---- ۱۱۷
منقبت: ---- ۱۱۷
منقبت: ---- ۱۱۷
منقبت: ---- ۱۱۷
منقبت: ---- ۱۱۸
منقبت: ---- ۱۱۸
منقبت: ---- ۱۱۸
منقبت: ---- ۱۱۸
منقبت: ---- ۱۱۸
منقبت: ---- ۱۱۸
منقبت: ---- ۱۱۹
منقبت: ---- ۱۱۹
منقبت: ---- ۱۱۹
منقبت: ---- ۱۱۹
منقبت: ---- ۱۲۰
منقبت: ---- ۱۲۰

منقبت: ----- ۱۲۰
منقبت: ----- ۱۲۱
منقبت: ----- ۱۲۱
منقبت: ----- ۱۲۱
منقبت: ----- ۱۲۱
منقبت: ----- ۱۲۱
منقبت: ----- ۱۲۲
منقبت: ----- ۱۲۲
منقبت: ----- ۱۲۲
منقبت: ----- ۱۲۲
منقبت: ----- ۱۲۲
منقبت: ----- ۱۲۳
منقبت: ----- ۱۲۳
منقبت: ----- ۱۲۳
منقبت: ----- ۱۲۳
منقبت: ----- ۱۲۳
منقبت: ----- ۱۲۴
منقبت: ----- ۱۲۴
منقبت: ----- ۱۲۴
منقبت: ----- ۱۲۴
منقبت: ----- ۱۲۴
منقبت: ----- ۱۲۵
منقبت: ----- ۱۲۵
منقبت: ----- ۱۲۵

منقبت: ----- ۱۲۵
منقبت: ----- ۱۲۵
منقبت: ----- ۱۲۶
منقبت: ----- ۱۲۶
منقبت: ----- ۱۲۶
منقبت: ----- ۱۲۷
منقبت: ----- ۱۲۷
منقبت: ----- ۱۲۷
منقبت: ----- ۱۲۷
منقبت: ----- ۱۲۸
منقبت: ----- ۱۲۸
منقبت: ----- ۱۲۸
منقبت: ----- ۱۲۹
منقبت: ----- ۱۲۹
منقبت: ----- ۱۲۹
منقبت: ----- ۱۳۰
منقبت: ----- ۱۳۱
منقبت: ----- ۱۳۱
منقبت: ----- ۱۳۱
منقبت: ----- ۱۳۱
منقبت: ----- ۱۳۲
منقبت: ----- ۱۳۲
منقبت: ----- ۱۳۲
پی‌نوشت‌ها ----- ۱۳۳

باب سیّم در بیان بعضی از فضایل افضل اصفیا و اوّل اولیا امیر المؤمنین و امام العارفین علی مرتضی- کرّم اللّه وجهه- و ما یتعلّق بها ---------- ۱۳۴
اشاره ---------- ۱۳۴
منقبت: ---------- ۱۳۴
منقبت: ---------- ۱۳۵
منقبت: ---------- ۱۳۵
منقبت: ---------- ۱۳۵
منقبت: ---------- ۱۳۵
منقبت: ---------- ۱۳۵
منقبت: ---------- ۱۳۵
منقبت: ---------- ۱۳۵
منقبت: ---------- ۱۳۶
منقبت: ---------- ۱۳۶
منقبت: ---------- ۱۳۶
منقبت: ---------- ۱۳۶
منقبت: ---------- ۱۳۷
منقبت: ---------- ۱۳۷
منقبت: ---------- ۱۳۷
منقبت: ---------- ۱۳۷
منقبت: ---------- ۱۳۷
منقبت: ---------- ۱۳۷
منقبت: ---------- ۱۳۷
منقبت: ---------- ۱۳۷
منقبت: ---------- ۱۳۸
منقبت: ---------- ۱۳۸

منقبت: ---- ۱۳۸
منقبت: ---- ۱۳۸
منقبت: ---- ۱۳۸
منقبت: ---- ۱۳۸
منقبت: ---- ۱۳۹
منقبت: ---- ۱۳۹
منقبت: ---- ۱۳۹
منقبت: ---- ۱۳۹
منقبت: ---- ۱۳۹
منقبت: ---- ۱۳۹
منقبت: ---- ۱۳۹
منقبت: ---- ۱۴۰
منقبت: ---- ۱۴۰
منقبت: ---- ۱۴۰
منقبت: ---- ۱۴۰
منقبت: ---- ۱۴۰
منقبت: ---- ۱۴۰
منقبت: ---- ۱۴۰
منقبت: ---- ۱۴۰
منقبت: ---- ۱۴۱
منقبت: ---- ۱۴۱
منقبت: ---- ۱۴۱
منقبت: ---- ۱۴۱
منقبت: ---- ۱۴۱

منقبت: ----- ۱۴۱
منقبت: ----- ۱۴۱
منقبت: ----- ۱۴۲
منقبت: ----- ۱۴۲
منقبت: ----- ۱۴۲
منقبت: ----- ۱۴۲
منقبت: ----- ۱۴۲
منقبت: ----- ۱۴۲
منقبت: ----- ۱۴۳
منقبت: ----- ۱۴۳
منقبت: ----- ۱۴۳
منقبت: ----- ۱۴۳
منقبت: ----- ۱۴۳
منقبت: ----- ۱۴۴
منقبت: ----- ۱۴۴
منقبت: ----- ۱۴۴
منقبت: ----- ۱۴۴
منقبت: ----- ۱۴۴
منقبت: ----- ۱۴۴
منقبت: ----- ۱۴۴
منقبت: ----- ۱۴۵
منقبت: ----- ۱۴۵
منقبت: ----- ۱۴۵
منقبت: ----- ۱۴۵

منقبت: ----- ۱۴۵
منقبت: ----- ۱۴۵
منقبت: ----- ۱۴۶
منقبت: ----- ۱۴۶
منقبت: ----- ۱۴۶
منقبت: ----- ۱۴۶
منقبت: ----- ۱۴۷
منقبت: ----- ۱۴۷
منقبت: ----- ۱۴۷
منقبت: ----- ۱۴۷
منقبت: ----- ۱۴۷
منقبت: ----- ۱۴۷
منقبت: ----- ۱۴۷
منقبت: ----- ۱۴۷
منقبت: ----- ۱۴۸
منقبت: ----- ۱۴۸
منقبت: ----- ۱۴۸
منقبت: ----- ۱۴۸
منقبت: ----- ۱۴۸
منقبت: ----- ۱۴۹
منقبت: ----- ۱۴۹
منقبت: ----- ۱۴۹
منقبت: ----- ۱۴۹
منقبت: ----- ۱۴۹
منقبت: ----- ۱۵۰

منقبت: ----- ۱۵۰
منقبت: ----- ۱۵۰
منقبت: ----- ۱۵۰
منقبت: ----- ۱۵۰
منقبت: ----- ۱۵۰
منقبت: ----- ۱۵۱
منقبت: ----- ۱۵۳
منقبت: ----- ۱۵۳
منقبت: ----- ۱۵۳
منقبت: ----- ۱۵۴
منقبت: ----- ۱۵۴
منقبت: ----- ۱۵۴
منقبت: ----- ۱۵۴
منقبت: ----- ۱۵۵
منقبت: ----- ۱۵۵
منقبت: ----- ۱۵۵
منقبت: ----- ۱۵۶
منقبت: ----- ۱۵۶
منقبت: ----- ۱۵۶
منقبت: ----- ۱۵۷
منقبت: ----- ۱۵۷
منقبت: ----- ۱۵۸
منقبت: ----- ۱۵۸
منقبت: ----- ۱۵۸

منقبت: ----- ۱۵۸
منقبت: ----- ۱۵۹
منقبت: ----- ۱۶۰
منقبت: ----- ۱۶۳
منقبت: ----- ۱۶۸
منقبت: ----- ۱۶۹
منقبت: ----- ۱۷۰
منقبت: ----- ۱۷۰
منقبت: ----- ۱۷۰
منقبت: ----- ۱۷۰
منقبت: ----- ۱۷۱
منقبت: ----- ۱۷۲
منقبت: ----- ۱۷۳
منقبت: ----- ۱۷۵
منقبت: ----- ۱۷۷
منقبت: ----- ۱۷۷
منقبت: ----- ۱۷۸
منقبت: ----- ۱۷۹
منقبت: ----- ۱۷۹
منقبت: ----- ۱۸۱
منقبت: ----- ۱۸۱
منقبت: ----- ۱۸۱
منقبت: ----- ۱۸۱
منقبت: ----- ۱۸۲

منقبت: ----- ۱۸۲
منقبت: ----- ۱۸۲
منقبت: ----- ۱۸۲
منقبت: ----- ۱۸۲
منقبت: ----- ۱۸۳
منقبت: ----- ۱۸۳
منقبت: ----- ۱۸۳
منقبت: ----- ۱۸۴
منقبت: ----- ۱۸۴
منقبت: ----- ۱۸۴
منقبت: ----- ۱۸۴
منقبت: ----- ۱۸۵
منقبت: ----- ۱۸۵
منقبت: ----- ۱۸۶
منقبت: ----- ۱۸۸
منقبت: ----- ۱۸۸
منقبت: ----- ۱۸۹
منقبت: ----- ۱۹۰
منقبت: ----- ۱۹۱
منقبت: ----- ۱۹۲
منقبت: ----- ۱۹۲
منقبت: ----- ۱۹۳
منقبت: ----- ۱۹۳
منقبت: ----- ۱۹۵

پی‌نوشت‌ها ----- ۲۰۲
باب چهارم در بیان عقد و نکاح سلطان الاولیا علی مرتضی با سیّدهٔ النّساء فاطمه زهرا علیها التّحیهٔ و الثّناء- و ما یتعلّق بها: ----- ۲۰۸
اشاره ----- ۲۰۸
پی‌نوشت‌ها ----- ۲۱۴
باب پنجم در بیان علم و کشف امیر المؤمنین و امام المتّقین و الاعلمین اسد اللّه الغالب علی بن ابی طالب- کرّم اللّه وجهه- و ما یتعلّق بها: ----- ۲۱۴
اشاره ----- ۲۱۴
منقبت: ----- ۲۱۴
منقبت: ----- ۲۱۵
منقبت: ----- ۲۱۵
منقبت: ----- ۲۱۵
منقبت: ----- ۲۱۶
منقبت: ----- ۲۱۶
منقبت: ----- ۲۱۷
منقبت: ----- ۲۱۸
منقبت: ----- ۲۱۸
منقبت: ----- ۲۱۸
منقبت: ----- ۲۱۸
منقبت: ----- ۲۱۹
منقبت: ----- ۲۱۹
منقبت: ----- ۲۲۰
منقبت: ----- ۲۲۰
منقبت: ----- ۲۲۰
منقبت: ----- ۲۲۱
منقبت: ----- ۲۲۱

منقبت: ----- ۲۲۱
منقبت: ----- ۲۲۳
منقبت: ----- ۲۲۵
منقبت: ----- ۲۲۵
منقبت: ----- ۲۲۵
منقبت: ----- ۲۲۶
منقبت: ----- ۲۲۶
منقبت: ----- ۲۲۷
منقبت: ----- ۲۲۷
منقبت: ----- ۲۲۷
منقبت: ----- ۲۲۸
منقبت: ----- ۲۲۸
منقبت: ----- ۲۲۹
منقبت: ----- ۲۲۹
منقبت: ----- ۲۳۰
منقبت: ----- ۲۳۱
منقبت: ----- ۲۳۲
منقبت: ----- ۲۳۳
منقبت: ----- ۲۳۴
منقبت: ----- ۲۳۵
منقبت: ----- ۲۳۶
منقبت: ----- ۲۳۷
منقبت: ----- ۲۳۷
منقبت: ----- ۲۳۹

منقبت: ----- ۲۳۹
منقبت: ----- ۲۳۹
منقبت: ----- ۲۴۰
منقبت: ----- ۲۴۰
منقبت: ----- ۲۴۰
منقبت: ----- ۲۴۰
منقبت: ----- ۲۴۱
منقبت: ----- ۲۴۱
منقبت: ----- ۲۴۲
منقبت: ----- ۲۴۳
منقبت: ----- ۲۴۳
منقبت: ----- ۲۴۴
منقبت: ----- ۲۴۵
منقبت: ----- ۲۴۶
منقبت: ----- ۲۴۷
منقبت: ----- ۲۴۷
منقبت: ----- ۲۴۷
منقبت: ----- ۲۴۹
منقبت: ----- ۲۵۰
منقبت: ----- ۲۵۱
منقبت: ----- ۲۵۱
پی‌نوشت‌ها ----- ۲۵۲
باب ششم در بیان خوارق عادات و ظهور کرامات معجز آیات امام العارفین علی مرتضی- کرّم اللّه وجهه- و ما یتعلّق بها: ----- ۲۵۵
اشاره ----- ۲۵۵

منقبت: ----- ۲۵۵
منقبت: ----- ۲۵۶
منقبت: ----- ۲۵۶
منقبت: ----- ۲۵۷
منقبت: ----- ۲۵۷
منقبت: ----- ۲۵۷
منقبت: ----- ۲۵۷
منقبت: ----- ۲۵۸
منقبت: ----- ۲۵۸
منقبت: ----- ۲۵۸
منقبت: ----- ۲۵۹
منقبت: ----- ۲۵۹
منقبت: ----- ۲۶۰
منقبت: ----- ۲۶۰
منقبت: ----- ۲۶۰
منقبت: ----- ۲۶۰
منقبت: ----- ۲۶۱
منقبت: ----- ۲۶۲
منقبت: ----- ۲۶۲
منقبت: ----- ۲۶۲
منقبت: ----- ۲۶۳
منقبت: ----- ۲۶۳
منقبت: ----- ۲۶۳
منقبت: ----- ۲۶۴

منقبت: ----- ۲۶۴
منقبت: ----- ۲۶۴
منقبت: ----- ۲۶۵
منقبت: ----- ۲۶۶
منقبت: ----- ۲۶۷
منقبت: ----- ۲۶۹
منقبت: ----- ۲۶۹
منقبت: ----- ۲۷۰
منقبت: ----- ۲۷۰
منقبت: ----- ۲۷۰
منقبت: ----- ۲۷۱
منقبت: ----- ۲۷۱
منقبت: ----- ۲۷۱
منقبت: ----- ۲۷۱
منقبت: ----- ۲۷۲
منقبت: ----- ۲۷۲
منقبت: ----- ۲۷۲
منقبت: ----- ۲۷۲
منقبت: ----- ۲۷۳
منقبت: ----- ۲۷۴
منقبت: ----- ۲۷۴
منقبت: ----- ۲۷۵
منقبت: ----- ۲۷۶
منقبت: ----- ۲۷۶

منقبت: ----- ۲۷۶
منقبت: ----- ۲۷۷
منقبت: ----- ۲۷۷
منقبت: ----- ۲۷۷
منقبت: ----- ۲۷۸
منقبت: ----- ۲۷۸
منقبت: ----- ۲۷۹
منقبت: ----- ۲۷۹
منقبت: ----- ۲۷۹
منقبت: ----- ۲۸۰
منقبت: ----- ۲۸۲
منقبت: ----- ۲۸۳
منقبت: ----- ۲۸۴
منقبت: ----- ۲۸۵
منقبت: ----- ۲۸۶
منقبت: ----- ۲۸۷
پی‌نوشت‌ها ----- ۲۸۸
باب هفتم در بیان زهد و ورع امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- و ما یتعلّق بها: ----- ۲۹۰
اشاره ----- ۲۹۰
منقبت: ----- ۲۹۱
منقبت: ----- ۲۹۱
منقبت: ----- ۲۹۲
منقبت: ----- ۲۹۳
منقبت: ----- ۲۹۳

منقبت: ----- ۲۹۳
منقبت: ----- ۲۹۳
منقبت: ----- ۲۹۴
منقبت: ----- ۲۹۴
منقبت: ----- ۲۹۴
منقبت: ----- ۲۹۴
منقبت: ----- ۲۹۵
منقبت: ----- ۲۹۵
منقبت: ----- ۲۹۵
منقبت: ----- ۲۹۵
منقبت: ----- ۲۹۵
منقبت: ----- ۲۹۶
منقبت: ----- ۲۹۶
منقبت: ----- ۲۹۶
پی‌نوشت‌ها ----- ۲۹۷
باب هشتم در بیان سخاوت امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- و ما یتعلّق بها ----- ۲۹۸
اشاره ----- ۲۹۸
منقبت: ----- ۳۰۰
منقبت: ----- ۳۰۱
منقبت: ----- ۳۰۳
منقبت: ----- ۳۰۴
منقبت: ----- ۳۰۴
پی‌نوشت‌ها ----- ۳۰۵
باب نهم در بیان شجاعت و قوت اسد اللّه الغالب امیر المؤمنین و امام الاشجعین علی بن ابی طالب- کرّم اللّه وجهه- و ما یتعلّق بها: ----- ۳۰۵

اشاره ----- ۳۰۵
منقبت: ----- ۳۰۹
منقبت: ----- ۳۱۴
منقبت: ----- ۳۱۵
منقبت: ----- ۳۱۶
منقبت: ----- ۳۱۸
منقبت: ----- ۳۱۹
منقبت: ----- ۳۲۰
منقبت: ----- ۳۲۳
منقبت: ----- ۳۲۶
منقبت: ----- ۳۲۶
منقبت: ----- ۳۲۷
منقبت: ----- ۳۳۲
منقبت: ----- ۳۴۶
منقبت: ----- ۳۴۹
منقبت: ----- ۳۵۰
منقبت: ----- ۳۵۰
منقبت: ----- ۳۵۱
منقبت: ----- ۳۵۱
منقبت: ----- ۳۵۲
منقبت: ----- ۳۵۳
منقبت: ----- ۳۵۳
منقبت: ----- ۳۵۴
منقبت: ----- ۳۵۴

منقبت: ----- ۳۵۴
پی‌نوشت‌ها ----- ۳۵۵
باب دهم در فراست و کیاست امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه ۹۴۲۴۲۲۴خ۱۰ خ- و ما یتعلّق بها ----- ۳۵۸
اشاره ----- ۳۵۸
منقبت: ----- ۳۵۸
منقبت: ----- ۳۵۹
منقبت: ----- ۳۵۹
منقبت: ----- ۳۵۹
منقبت: ----- ۳۶۰
منقبت: ----- ۳۶۰
منقبت: ----- ۳۶۰
منقبت: ----- ۳۶۰
منقبت: ----- ۳۶۱
منقبت: ----- ۳۶۱
منقبت: ----- ۳۶۲
منقبت: ----- ۳۶۳
منقبت: ----- ۳۶۴
منقبت: ----- ۳۶۴
منقبت: ----- ۳۶۴
منقبت: ----- ۳۶۴
منقبت: ----- ۳۶۵
پی‌نوشت‌ها ----- ۳۶۶
باب یازدهم در بیان خلافت صوری و معنوی امام علی الاطلاق و خلیفه بالاستحقاق، اسد اللّه الغالب امیر المؤمنین، وصیّ سید المرسلین، علی بن ابی طال
اشاره ----- ۳۶۷

پی‌نوشت‌ها ----- ۳۷۷

باب دوازدهم در بیان انتقال امیر المؤمنین، امام المتّقین، علی مرتضی از عالم فنا به عالم بقا به یمن حصول درجه شهادت و واصل شدن به ذات خداوند-

اشاره ----- ۳۷۸

پی‌نوشت‌ها ----- ۳۸۹

کتابشناسی مراجع مصحح ----- ۳۹۰

فهرست آیات قرآنی ----- ۳۹۱

فهرست احادیث، اخبار و اقوال بزرگان ----- ۳۹۸

فهرست اشعار فارسی ----- ۴۱۰

فهرست اشعار عربی ----- ۴۳۹

فهرست نام کسان ----- ۴۴۱

فهرست جای‌ها ----- ۴۶۵

مراجع ----- ۴۷۰

درباره مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان ----- ۴۷۶

مناقب مرتضوی

مشخصات کتاب

شماره بازیابی : ۵-۱۵۰۱۰

امانت : امانت داده می شود

شماره کتابشناسی ملی : ف۵۰۱۰/۱

سرشناسه : کشفی ترمذی، محمدصالح‌بن عبدالله، - ۱۰۶۰؟ق

عنوان و نام پدیدآور : مناقب مرتضوی[نسخه خطی]محمد صالح الحسینی الترمذی متخلص بکشفی

آغاز ، انجام ، انجامه : آغاز نسخه": بسمله، خداوندا عطا کن نشاآ ذوق که آغازم بنامت نامه شوق" ...

انجام نسخه... ": تا شود مقبول طبح خاص و عام للنبی منا تحیت و السلام تمت الکتاب بعون ... المریدین الی یوم الدین"

: معرفی کتاب: رجوع شود به نسخه شماره ۴۶۳۰ف همین مجموعه

مشخصات ظاهری : برگ ۱پ - ۱۱۹، ۲۶ سطر، اندازه سطور ۲۳۰X۱۲۵، قطع ۳۱۵X۲۱۰

یادداشت مشخصات ظاهری : نوع کاغذ: فرنگی نخودی

خط: نستعلیق

تزیینات جلد: لت روی جلد افتاده، لت پشت تیماج مشکی، مقوایی، ترنج و سر ترنج با گل و بوته، مجدول، منگنه ضربی، اندون جلد آستر کاغذی الوان

تزیینات متن: عناوین و خط روی متن با مرکب قرمز

موضوع : علی‌بن ابی طالب(ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ق. -- فضائل

علی‌بن ابی طالب(ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ق. -- احادیث

علی‌بن ابی طالب(ع)(، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ق. -- جنبه‌های قرآنی

شماره بازیابی : ۴۱۱/چ۹۱۰

فهرست

پیشگفتار هفت

مقدمه مؤلف ۳

باب اول: آیات با برکات قرآنی در شأن امیر المؤمنین (ع) ۳۱

باب دوم: در بیان احادیثی که سیّد المرسلین (ص) از مناقب امیر المؤمنین (ع) فرموده ۷۵

باب سوم: در بیان بعضی از فضایل افضل اصفیا ... (ع) ۱۳۵

باب چهارم: در بیان عقد و نکاح سلطان الاولیاء علی (ع) با سیدهٔ النساء فاطمه (ع) ۲۳۷

باب پنجم: در بیان علم و کشف امیر المؤمنین (ع) ۲۴۵

باب ششم: در بیان خوارق عادات و ظهور کرامات معجز آیات علی مرتضی (ع) ۳۰۱

باب هفتم: در بیان زهد و ورع امیر المؤمنین (ع) ۳۴۹

باب هشتم: در بیان سخاوت امیر المؤمنین (ع) ۳۵۹

باب نهم: در بیان شجاعت و قوت امیر المؤمنین (ع) ۳۷۱
باب دهم: در بیان فراست و کیاست امیر المؤمنین (ع) ۴۴۵
باب یازدهم: در بیان خلافت صوری و معنوی امام علی (ع) ۴۵۷
باب دوازدهم: در میان انتقال امیر المؤمنین (ع) از عالم فنا به عالم بقا ۴۷۳
کتابشناسی مراجع مصحح ۴۹۱
فهرست آیات قرآنی ۴۹۳
فهرست احادیث، اخبار و اقوال بزرگان ۴۹۸
فهرست اشعار فارسی ۵۰۴
فهرست اشعار عربی ۵۱۷
فهرست نام‌ها ۵۱۸
فهرست جای‌ها ۵۳۱
فهرست کتاب‌ها ۵۳۴
مناقب مرتضوی، کشفی ،مقدمه،ص:۷

پیشگفتار

اشاره

مناقب مرتضوی کتابی است مستطاب که در مناقب و فضایل امیر مؤمنان حضرت علی عالی اعلی (ع) نگاشته شده است. متن هم دارای گونه‌های ادبی)Literature Forms(است و هم محتوای دینی- عرفانی)Sufis -Religious Contents(.
کتاب یاد شده به قلم توانا و دانای عالم عارف دلسوخته عشق و ولایت، مولانا محمد صالح حسینی ترمذی نوشته شده که می‌توان بی‌گمان آن را جزو جامع‌ترین و کامل‌ترین کتبی که یکدست و یکنواخت در مقام و شأن مولای عارفان (ع) است، برشمرد.

درباره نویسنده

میر محمد صالح حسین ترمذی، متخلص به «کشفی»، فرزند سراینده و خوشنویس روزگار اکبر شاه، میر عبد اللّه حسینی ترمذی، ملقب به «مشکین قلم»، متخلص به «وصفی»، و خود نیز یکی از بزرگان علم، ادب و عرفان، و از شاعران توانا و خوشنویسان چیره‌دست قرن ۱۰- ۱۱ ه. ق. می‌باشد.
«وی در سال (۱۰۵۶ ه. ق./ ۱۶۴۶ م.) داروغه کتابخانه شاهجهان شد. در سروده‌های هندی خود، «سبحانی» تخلص می‌کرد و گاه «سبحان» که در زبان هندی به معنی دانا، دانشمند و خردمند است.» «۱»
وی «صاحب انوار جلیه و مدارج عالیه بود و در علوم دینی و دنیاوی یگانه زمانه و در خوارق و کرامت مشهور، خرقه خلافت و اجازت از شاه نعمت اللّه ولی به سلسله قادریه پوشید و در دیگر سلاسل هم اجازت تلقین داشت و در حالت ذوق و سکر، اشعار آبدار به مضامین حقایق و دقایق گفتی و «کشفی» تخلص کردی. وفات وی در سال ۱۰۶۰ ه. ق. به قول صاحب مخبر الواصلین است و ۱۳۵ سال عمر داشت.» «۲»

---

(۱)- نک: ادبیات فارسی بر مبنای تألیف استوری؛ ترجمه یو. ا. برگل، ج ۲، ص ۹۲۲، انتشارات مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی، ص ۱۳۶۲.

(۲)- نک: خزینهٔ الاصفیاء؛ غلام سرور، ج ۲، ص ۳۵۰، طبع نولکشور، کانپور.

مناقب مرتضوی، کشفی ،مقدمه،ص:۸

از اشعار لطیف و سخن ظریفش چندی به نمونه آورده شد، تا گواهی بر مقال باشد:

کدام دیده که بر طلعت تو شیدا نیست‌کدام دل که وصال تواش تمنا نیست

کدام تن که به راه تو پایمال نشدکدام سر که ز عشقت انیس سودا نیست

کدام کس که نه چون خضر زنده ابد است‌کدام دم که درو معجزِ مسیحا نیست

کدام گُل که ز عشقت نه بلبلی به قفاست‌کدام سبزه که صدگون درو تماشا نیست

کدام ذره که در وی نه آفتاب نهانست‌کدام قطره که در وی نهفته دریا نیست

به هر کجا که نظر افکنی جمال حق است‌عیان یقین تو ببین که جز او هویدا نیست

مرا چه باک ز رسوایی است ای ناصح‌کدام عاشق برگشته بخت، رسوا نیست

کدام چیز که «کشفی» نه عاشق است بر اواز آنکه دلبر هر جایی‌اش به یک جا نیست و له ایضا:

آن شاهدی که از ما، ما را ربود ماییم‌ذاتی که در دو عالم، یکتا نمود ماییم

آن نشئه‌ای که از جان، هستیِ جان ربوده‌وان باده‌ای که بر دل، هستی فزود ماییم

آن کو رهِ طریقت، پوید به جان همیشه‌وان کو درِ حقیقت، بر دل گشود ماییم

ای زاهد مذبذب، تا چند غیر بینی‌باطن حق است بنگر، گر در نمود ماییم

بشناس صورت ما، تا پی‌بری به معنی‌آیینه جمالِ ربّ الْودود ماییم

مرآت ذو الجلالیم، خورشید لا یزالیم‌غرق محیط حالیم، اوج و فرود ماییم

در هر دو کوْن جز ما، یک ذرّه نیست موجودبنگر به چشم «کشفی»، بود و نبود ماییم و له ایضا:

ای مهِ هر جایی‌ام تا در دلم جا کرده‌ای‌در جهان چون آفتابم فرد یکتا کرده‌ای

کیست جز تو آنکه آرد تاب دیدارت به دهرتو به چشم خود، جمال خود تماشا کرده‌ای

تا گل حسن تو بشکفته است در بستان عشق‌عالمی را همچو بلبل، مست و شیدا کرده‌ای

ای سپهر دلبری را ماه از سودای خویش‌هر زمان خلقی دگر را رو به صحرا کرده‌ای

زان دو گیسو پای در زنجیر داری جانِ خلق‌زان دو عارض آتش اندر ملک دلها کرده‌ای

هم به من گفتی که مهر من نسازی آشکارهم مرا چون اشک من در خلق رسوا کرده‌ای

تو به عشرت باده‌پیمایی ز هستی در خلابرملا گو از چه ما را باده‌پیما کرده‌ای

غلغل کوس عنایت بر شد از عرش برین«کشفیا» تا از دل و جان ترک دنیا کرده‌ای «میر محمد صالح بن سید عبد اللّه مشکین قلم اکبر آبادی، از عرفای عالی مقام سلسله قادریه

مناقب مرتضوی، کشفی ،مقدمه،ص:۹

می‌باشد که خوارق و کراماتی هم بدو منسوب است.» «۳»

یکی از کرامات وی در همین کتاب شریف مناقب مرتضوی آمده (باب سوم، صص ۲۰۰- ۲۲۹).

«منشی خوشنویس و شاعر ماهر بود، اشعار نغز و طرفه می گفت. در اشعار فارسی «کشفی» و در هندی «سبحانی» تخلص می کرد و

در دربار شاه جهان به درجه امارت رسید. در ۱۰۶۰ یا ۱۰۶۱ ه. ق. درگذشت.» «۴»

درباره اصل و نسب خویش- بسیار چکیده و سربسته- در مناقب مرتضوی چنین می گوید:

«و متوجه جمال ازلی، شاه نعمت اللّه ولی که به هفت واسطه از جانب والد و به شش واسطه از طرف والده- غفر اللّه ذنوبهما- جدّ مؤلف می‌شود.»- (ص ۳۳۰ مناقب مرتضوی).

بجز دیوان اشعار که در قوالب گوناگون به رشته نظم کشیده و نیز ترجیع‌بندی به نام راز، دو اثر پرمایه و سترگ هم به یادگار گذارده که یکی همین کتاب مرکوز و مذکور است و دیگری کتابی به نام اعجاز مصطفوی که در سرگذشت پیامبر اکرم (ص)، خلفای راشدین و ائمه اطهار (ع)- به نظم و نثر- نگاشته است.

مذهب و طریقت نویسنده

درباره مذهب وی بدون شک می‌توان اذعان داشت، در فقه و کلام و به عبارتی احکام قالبی پیرو اهل سنت است ولی اهل تولّاست و نه تبرّا. در احکام قلبی (- طریقت) شیعه‌ای است تمام‌عیار که به تک‌تک چهارده معصوم (ع) قلبا و خالصا ارادت دارد و به پیروی از آنان نازش می کند. در سخنی رساتر می‌توان گفت پیرو مذهب عشق و ولایت است و آن دو، دست نمی‌دهد مگر به پیروی و جان‌نثاری اهل بیت (ع) که امامان و سرسلسله‌های معرفت بوده‌اند.

وی پیرپرست است و جز به جمال بشکوه او نمی‌اندیشد و در این راه از ملامت و تهدید هیچ طاعنی هراس به دل راه نمی‌دهد و به قول حضرت مولانا- عظم اللّه ذکره-:

چون گرفتی پیر، هان تسلیم شوهمچو موسی زیر حکم خضر رَوْ

صبر کن بر کار خضر ای بی‌نفاق‌تا نگوید خضر رَوْ، هذا فراق

گرچه کشتی بشکند، تو دم مزن‌گرچه طفلی را کشد، تو مو مکن

---

(۳)- نک: ریحانهٔ الادب؛ مدرس، میرزا محمد علی، ج ۵- ۶، ص ۶۲، چاپ سوم، کتابفروشی خیام، س ۱۳۶۹.

(۴)- نک: خزینهٔ الاصفیاء؛ ج ۲، ص ۳۵۰.

مناقب مرتضوی، کشفی ،مقدمه،ص:۱۰ دست او را حق، چو دست خویش خواندتا ید اللّه فوق ایدیهم براند به هر روی باید گفت سخنان وی در جای جای متن- تمام و کمال- بوی محبت و ولایت می‌دهد. در طریقت، در حلقه سلسله قادریه گام می‌زده و به گفته خویش از سوی پدر- صوری و معنوی- خود دستگیری شده و طی طریق نموده و به شیخیت رسیده است. وی درباره پدر خود و شأن و مرتبت معنوی و عرفانی او می گوید:

شده ملک طریقت، قطب آفاق‌ملک از بهر پابوسیش مشتاق

سریرآرای فردوسِ معانی‌به رخ یوسف، به دم عیسی ثانی

دمش داده هزاران مرده را جان‌کفش رشک سحاب گوهرافشان

عطارد ریزه‌چین مغز کلکش‌کمال خط نستعلیق ملکش

مزیّن بر سرش تاج ولایت‌برو شد ختم، معراج ولایت میر محمد صالح حسینی ترمذی به خاندان رسالت و امامت (ع) عشق می‌ورزد و دل به ایشان می‌بندد و متوسل می‌شود. محور سخن تنها بر این دور می‌زند که بی‌شک خلفای ثلاثه بر حق بوده‌اند: «و لهذا اگر از ایشان خوشنود نبودی، تفویض امر خلافت نکرده به جهت طلب حق خود. چنانچه با معاویه به ضربت تیغ حرب نموده، به ایشان نیز نمودی.»

اما یقینا و قطعا معترف است که خلفای ثلاثه تنها خلفای صوری و حکومتی بودند و همواره برای امور مملکت و دین از حضرت علی (ع) راهنمایی می گرفتند و ایشان را رایزن خود می‌دانستند. به هر روی، نظر مؤلف آن است که فقط شاه مردان علی (ع) لیاقت و صلاحیت آن را دارد که خلیفه صوری و معنوی باشد و اگر صورتا چنین نبوده و تن به رضا داده، از جهت مصلحت و وحدت مؤمنان بوده و بس. ضمنا وی معتقد است که پس از ایشان این مقام و خلافت و امامت، به فرزندان پاک و شریفشان تفویض شده و ختم به صاحب الامر (عج) گشته است.

سبب تألیف کتاب

«اما بعد، بنده حقیر فقیر کثیر التقصیر، خادم الفقرا، محمد صالح الحسینی الترمذی ... به زبان نیاز و لسان اعجاز عرض می‌دارد که بر رأی معنی آرای ارباب فطنت و اصحاب مکنت، مختفی و محتجب نماند که سبب تألیف این مجموعه محموده که هر حرفش گلدسته گلستان ولایت است و هر سطرش شاهراه وادی هدایت، باب مدینه علوم صوری و معنوی مصطفوی، المسمّی به مناقب مرتضوی آن شد که در یومی از ایام به کلبه احزان این ذره احقر مجلسی بود و جمعی از اعزّه شیرین کلام معلّی به مقام که سرتاپا از انوار صلاح آراسته و به پیرایه فلاح پیراسته، به

مناقب مرتضوی، کشفی ،مقدمه،ص:۱۱

خطاب بزرگی و مشیخت پناهی معروف و مشهور بودند، با حضور موفور السرور حاضر آمده ...

بعد از امتداد حالت وجد و حال، به افاقت بازآمده، به حکم: «من عرف اللّه طال لسانه» نسیم شمیم تکلمات حقایق و معارف لا ریبی، بر شکوفه قلوب خداوندان معرفت وزیدن گرفت ... در این حین، سخن در علامت انسان کامل مکمل افتاد ...»

بحث ادامه دارد و هر دانایی، عارف و اصلی را نامزد چنین مقامی می کند تا اینکه شخصی فرهیخته حضرت علی (ع) را به عنوان اکمل عارفان و اول واصلان معرفی می‌نماید. در این میان، عالمی متعصب در تسنن که بغض و کین دارد و تبرّایی است و نه تولّایی، مخالفت خود را آشکار می‌سازد. پس از چندی لم لا نسلّم و بحث و جدل، نویسنده به خواهش دوستان اقدام به تألیف این اثر گرانسنگ می‌نماید و دلایل خویش را مبنی بر عظمت و جلالت، و نیز وصی و ولی بودن امیر مؤمنان و مولای متقیان (ع) با اسناد معتبر و امهات کتب تسنن و تشیع عنوان می کند.

سبک و سیاق نویسنده

نویسنده به سبک دیگر نویسندگان شبه قاره هند، استناد به آیات شریفه و استشهاد به احادیث کریمه (قدسی، نبوی) می کند، و به کلام بزرگان عرفان و اهل ایقان، امثال و حکم و اشعار (فارسی، عربی) نثر خود را می‌آراید.

نثر به نظم آمیخته شده که اکثر، اشعار نویسنده می‌باشد که با له ایضا و پدر ایشان لوالدی نشانمند شده و ما بقی از شاعران بنام ایران: ولوی، حافظ، سعدی، جامی و ... نیز شاعران هند:

کاهی، سحابی، چراغ دهلوی و ... است. متن در برخی جای‌ها به اقتضای حال و مقال، آمیخته به سجع است که نه متکلفانه بلکه روان، بجا و تماما از سر صدق و صفا از دل جوشیده و بر صفحه کاغذ و تاریخ نقش بسته است.

پدر نویسنده

«میرسید عبد اللّه کرمانی، میر سیّد مظفر از شعرای دهلی یا اکبرآباد هندوستان بود که به «وصفی» تخلص می کرد. شاعر مخصوص دربار اکبر شاه (۹۶۳- ۱۰۱۴ ه. ق.) و پسرش جهانگیر شاه (۱۰۱۴- ۱۰۳۷ ه. ق.) و از یک طرف از اعقاب شاه قاسم انوار و از طرف

دیگر از احفاد شاه نعمت اللّه ولی ماهانی و در اصل ترمذی بود.

اجداد او به هندوستان رفتند، خود نیز در آن دیار تولد یافت، به تحصیل کمالات عالیه پرداخته و به وفور کمال در آن دیار مشهور گردید. اکثر خطوط متداوله و بالخصوص خط نسخ را

مناقب مرتضوی، کشفی ،مقدمه،ص:۱۲

خوب می‌نوشت، به همین جهت از طرف آن دو شاه معظم به لقب «مشکین قلم» مفتخر شد.

شرح حال دو پسرش، میر محمد مؤمن و میر محمد صالح (که درباره‌اش نوشته شده) و به عنوان «عرشی» و «کشفی» است، خواهد آمد.

سید محمد هاشم شاه متخلص به «هاشمی» مشهور به «شاه جهانگیر» که پسر همین میر محمد مؤمن بوده، سلسله هاشمی را در هندوستان بنیاد گذاشت که به هاشم شاهیه معروف است. میر سید عبد اللّه، دیوانی مرتب و پنج مثنوی داشته و از اوست:

نی حرف با کسی و نه گوشی به حرف کس‌بر هم زدی شعار سؤال و جواب را *

مردمان را به چشم وقت نگروز خیال پریرو دی بگذر

چند گویی فلان چنانش مام‌چند گویی فلان چنانش پدر

ناف آهو نخست خون بوده‌ست‌سنگ بوده‌ست ز ابتدا گوهر

کهتران، مهتران شوند به عمرکس نزاده‌ست مهتر از مادر «۵»» خود درباره شأنش چنین می گوید:

«وصفی» تخلص من و «مشکین قلم»، خطاب‌این نامها ز شاه و شهنشاه یافتم «بداونی و صاحب مرآة العالم و شاه جهان‌نامه و دیگران وی را ستوده، گویند اشعار عاشقانه فراوان دارد و مردی آزاده است و به شیخ فیض اللّه بهارنپوری (د. ۱۰۲۴ ه. ق.) از خلفای شیخ نظام مازنولی ارادت می‌ورزد.

در خط نستعلیق، شاگرد شاه غیاث و راقمی بود و سایر اقلام را نیز خوش می‌نوشت و دو فرزند وی میر محمد مؤمن و صالح، هر دو سخندان و هنرمند و خوشنویس بودند. «۶»»

از آثار خطوط وی، قطعه‌ای در مجموعه آقای مهدی بیانی، به قلم نستعلیق دودانگ و کتابت خوش، با رقم و تاریخ، موجود است: کتبه عبد اللّه مشکین قلم، غفر ذنوبه، سنه ۱۰۲۲ ه. ق.

خطی دیگر در مجموعه آقای جعفر سلطان القرائی است که هفت قلم را در آن ظاهرا برای اکبر شاه نگاشته است که از آن جمله نستعلیق نیم دو دانگ و غبار خوش، با رقم: کتبه الحقیر وصفی، می‌باشد. همچنین قطعه‌ای دیگر در مجموعه آقای کریم‌زاده در تهران، به قلم دو دانگ خوش، با رقم و تاریخ: کتبه الحقیر عبد اللّه مشکین قلم الحسینی غفر ذنوبه، سنه ۱۰۱۱ ه. ق.

---

(۵)- نک: ریحانة الادب؛ ج ۵- ۶، صص ۳۳۰- ۳۳۱.

(۶)- نک: احوال و آثار خوشنویسان؛ بیانی، مهدی؛ ج ۱- ۲، صص ۳۵۳- ۳۵۴، انتشارات علمی، چاپ دوم، س ۱۳۶۳.

مناقب مرتضوی، کشفی ،مقدمه،ص:۱۳

وجود دارد.

میر عبد اللّه حسینی ترمذی، متخلص به «وصفی» در سال ۱۰۲۵ ه. ق. در بلده اجمیر هندوستان درگذشت.

برادر نویسنده

«میر محمد مؤمن بن میر عبد اللّه مشکین قلم، از شعرای شهر اکبرآباد هند که مانند پدرش خطاطی بوده مشهور، به تعلیم خط

سلیمان شکوه- پسر دارا شکوه- حکمران دهلی منصوب و ازاین‌رو مورد انعامات بسیاری شد. درویشانه می‌زیست تا به سال ۱۰۹۱ ه. ق. در ۹۰ سالگی درگذشت. یک دیوان شعر و دو منظومه به نام شاهد عرشی و مهر و وفا داشته و از اشعار اوست:

من به پایش افتم و او در کنارم می‌کشدمن در این وادی ترقی از تنزل دیده‌ام» «۷» وی از شاعران بنام زمان خویش بوده و «عرشی» تخلص می‌کرد و نکاتی چند نیز در باب نوشتن مکاشفات رضوی به برادر کهتر خود- میر محمد صالح- گوشزد کرده بود. با اینکه در دستگاه دارا شکوه شأن و منزلتی ویژه داشته، با این حال مکنت و جاه را یله کرده و به گوشه‌نشینی تمایل نموده؛ اما از دربار همچنان وظیفه خود را دریافت می‌نموده.

«در کتابخانه ملی پاریس، از خطوط وی یک قطعه به قلم سه دانگ جلی و نیم دو دانگ عالی، با رقم و تاریخ: الفقیر الحقیر محمد مؤمن الحسینی غفر ذنوبه و ستر عیوبه، ۱۰۷۳ موجود است.» «۸»

«سید محمد هاشم شاه بن میر محمد مؤمن عرشی، مکنّی به ابو عبد اللّه، معروف به شاه جهانگیر [- مجمع الفصحا] یا جهان شاه [- ریاض العارفین]، از شعرای عارف قرن دوازدهم هجری قمری هندوستان، که در ترویج شریعت مطهره نبوی- ص- اهتمام داشت. مثنوی مظهر الانوار از اوست «۹»» و از کیفیت نسب و سلسله هاشم شاهیه وی پیش از این یاد شد. «وفاتش به سال هزار و صد و پنجاه ه. ق. در هفتاد سالگی واقع شد و از اشعار اوست:

وَه که پیمانه ما پر شد و در پای خمی‌نکشیدیم ز دست صنمی جامی چند

«هاشمی» قطع تمنّا مکن از صبح وصال‌گر به نومیدی هجران گذرد شامی چند» «۱۰»

---

(۷)- نک: ریحانهٔ الادب؛ ج ۳- ۴، ص ۱۲۱.

(۸)- نک: احوال و آثار خوشنویسان؛ ج ۳- ۴، ص ۸۴۲.

(۹)- نک: ریحانهٔ الادب؛ ج ۵- ۶، ص ۳۴۸.

(۱۰)- همانجا.

مناقب مرتضوی، کشفی ،مقدمه،ص:۱۴

درباره کتاب

اگر بخواهیم از جهت فکری پوزیتیویسم «۱۱» (- فلسفه تحصّلی) به متن امعان‌نظر کنیم، در بسیاری از بخشهای آن- صورتا و ظاهرا- افسانه‌سازی و اسطوره‌پروری- روشن و درخشان- به چشم می‌خورد که با عقل و منطق عرفی سازگاری و هماهنگی ندارد. اما اگر از دید عرفان که درست نقطه مخالف عقل (به معنی جزوی آن) است از سویی، و دید ولایی یعنی تصرفات اولیا و واسطه بودن فیض و وسیله بودن هدایت و کرامات و خوارق عادات که ویژه آن بزرگان بوده و هست و بی‌ادعا و تظاهر به خواست و امر نافذ و مشیت حضرت حق- جلّ شأنه و عزّت قدرته- ظهور می‌کند، از سوی دیگر بنگریم، بر ما روشن می‌شود که چون اقطاب و مشایخ و حتی سالکان به اقتضای مقام، دارای چنین تصرفات و نیروهای خارق العاده آن سری بوده‌اند- حتی بلا تشبیه در اقصی نقاط دنیا چنین خوارقی دیده و شنیده شده؛ مثل جوکی‌های (- درویشان) هند، سرخپوستان مکزیک (- جادوگران طریقت)، درویشان کردستان ... و همانطور که نجم دایه در مرصاد العباد یادآور می‌شود: هرکسی که عمری را در تزکیه نفس، ریاضات شاقّه و مراقبت گذراند، به چنین مهمی دست می‌یازد- پس چرا قلبا و یقینا باور نکنیم که از سرسلسله عشق و عرفان، و قطب الاقطاب اهل ایقان، اسد اللّه الغالب، علی بن ابی طالب (ع) چنین کراماتی ظهور نکرده؛ که البته و صد البته ظهور کرده و کمترین منزلت و مرتبت آن بزرگوار چنین خوارق شگفت‌انگیز و کشف و شهودی بوده است.

این مقال از آن جهت ایراد شد تا جمله خوانندگان دریابند خصیصه همیشگی طریقت و تصوف همین راز و رمزی بودن امور از سویی، و ناپیدا بودن امور از سوی دیگر بوده و همین امر سبب آن شده تا به گونه افسانه و داستان‌های خیالی نمود کند. و دیگر سخن آنکه، اگر انسانهای کامل از چنین نیروهایی برخوردار هستند، از انسان کامل مکملی چون علی (ع)، نه تنها اینچنین خوارق و کشفیاتی دور نیست که کلان‌ترین و سترگ‌ترینِ این امور، خردترین و ناچیزترین برای ایشان بوده، بلکه نبودن آن، بسیار دور و شگفت می‌نماید!

---

(۱۱)- از منظر علم جدید تاریخ، کتابهایی مثل تذکرة الاولیاء؛ کشف المحجوب؛ اسرار التوحید؛ و از این دست، علمی و عقلانی نیست؛ چرا که با مبانی)Positivism(اثبات‌گرایی علم تاریخ، مطابقت و هماهنگی ندارد، لذا سخن درباره معجزات انبیا و کرامات اولیا مردود و منتفی است. اما همین علم‌گرایان تاریخ ملاحظه و توجه نکرده‌اند که عرفان شناخت قلبی از طریق کشف و شهود است و در هیچ علمی که تجربی و فرضی باشد قرار نمی‌گیرد. دیگر اینکه اهل معرفت نیز کسانی را که با علم اندک به حکم: «أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا» به کندوکاو نیروهای پنهانی عارفان می‌پردازند، مردود و منتفی می‌دانند و معتقدند که: «لم یذق لم یدر».

مناقب مرتضوی، کشفی ،مقدمه،ص:۱۵

از جهت قالب)form(، این مجموعه محموده در دوازده باب و هر باب در چندین منقبت نشانمند شده که به استناد احسن و فضل کتب اهل تسنن و تشیع، کتب تاریخ و سیر آغاز می‌شود و پس از نقل قول- گاه مستقیم، گاه غیر مستقیم- نویسنده خود نقدی- کوتاه یا بلند به اقتضای حال و مقال- بر آن می‌افزاید و بر گفته رجال الحدیث صحّه می‌گذارد و برای اینکه مطلب گاه دلپذیر و دلنشین‌تر شود، آن را به نظم می‌آراید و می‌زیبد.

ابواب به ترتیب عبارتند از:

باب اول) در بیان نصوص قرآنی که در شأن حضرت علی (ع) است.

باب دوم) در بیان احادیث نبوی (ص).

باب سوم) در بیان مناقب و فضایل مرتضوی.

باب چهارم) در بیان عقد و نکاح مرتضی و سیّدة النّساء (س).

باب پنجم) در بیان علم و کشف.

باب ششم) در بیان خوارق و عادات و ظهور کرامات.

باب هفتم) در بیان زهد و ورع.

باب هشتم) در بیان سخاوت.

باب نهم) در بیان قوت و شجاعت.

باب دهم) در بیان فراست و کیاست.

باب یازدهم) در بیان متمکن شدن بر سریر خلافت صوری و معنوی.

باب دوازدهم) در بیان انتقال از عالم فنا به عالم بقا.

این کتاب در طول سه سال نگاشته شده و به انجام رسیده است:

«شکر آرایم ز فیض حق تعال‌ختم شد این نامه در قرب سه سال» - مناقب مرتضوی؛ ص ۴۹۶

درباره نسخ بدست آمده

کتاب یاد شده، با دو نسخه چاپ سنگی و با نشانه‌های زیر مقابله و تصحیح شد:

۱) چاپ سنگی در بمبئی: قطع وزیری، ۲۷ سطر، خط نستعلیق شکسته و کمی ناخوانا به سبک خطاطان شبه قاره هند.

۲) چاپ سنگی در پاکستان: قطع رقعی، ۱۹ سطر، بدون شماره صفحه، خط نستعلیق خوش و خوانا به سبک خطاطان ایران.

مناقب مرتضوی، کشفی ،مقدمه،ص:۱۶

روش تصحیح

با آنکه متن از لحاظ زبانی، از قدمت چندانی برخوردار نبود و سبک سخن نیز- چون دیگر شارحان و نویسندگان شبه قاره هند- یکنواخت و قالبی بود، اما چون محتوای متن بسیار حائز اهمیت و ارزشمند بود، لذا دو نسخه مذکور با یکدیگر، واژه به واژه مقابله پایاپای شد، و هرجا آشفتگی، نابسامانی و افتادگی بچشم خورده، مقابله قیاسی انجام گرفته و عبارات در دو قلاب (- []) نشانمند شده است.

پردازش متن و فهارس

۱) خط به خط عبارات با رسم الخط امروزین ویراسته شده و نشانه‌های سجاوندی برای مفهوم بودن و روانی لحاظ شده است؛

۲) کلیه آیات و احادیثی که مراجع یا معنای آن مشخص نیست، در پانوشت، در حد وسع بشری توضیحی مکفی داده شده است؛

۳) تمامی اشعار عربی که نویسنده آن را برگردان نکرده، برگردان شده است؛

۴) به مراجع اشعار و نویسندگان در حد توان اشارت رفته است؛

۵) کشف الآیات، احادیث، اشعار فارسی و عربی به دقت و صحت تنظیم شده است؛

۶) نام‌ها در حد امکان فهرست شده است؛

۷) جای‌ها گزارش شده است؛

۸) کلیه کتب (حدیث، تفسیر، تذکره، سیره، تاریخ و ...) فهرست شده است؛

۹) در پایان فهارس، کتابشناسی مصحح یاد شده است.

سپاسنامه

یگانه خداوند بزرگ را منت بی‌کران و سپاس بی‌پایان که توفیق آن داد تا چندی با سترگ مرد ایمان و ایقان حضرت علی بن ابی طالب (ع) بسر برم، خوش باشم و از ایشان بهره‌ها برم.

از دوست دانشور جناب آقای سید احمد بهشتی شیرازی نهایت سپاسگزاری را دارم که این نسخه نفیس و مستطاب را به امانت به بنده دادند تا به تصحیح و احیای آن پردازم.

از دو نور چشمم و بوستان وجودم، استادان شریف جناب آقایان دکتر شهرام پازوکی و اکبر ثبوت- کثر الله امثالهم- که با دلسوزی و اشتیاق رهنمون‌های ارزنده‌ام نمودند، منتگزار و قدردانم.

نیز از سرور فاضل و اهل معرفت، جناب آقای حسن سید عرب برای رهنمودهای بجای‌شان

مناقب مرتضوی، کشفی ،مقدمه،ص:۱۷

سپاسگزارم.

و سخن کوتاه، از یکایک دست‌اندرکاران انتشارات که به هر نحوی از انحا در به چاپ رسیدن این کتاب متعالی قبول زحمت فرمودند: حروفچین، نمونه‌خوان طراح، لیتوگرافی، چاپ و صحافی کمال تشکر را می‌نمایم.

امید است محققان استاد و استادان محقق چشم‌پوشی نفرموده و اشتباهات را گوشزد فرمایند.

و الحمد اللّه اولا و آخرا

و ما توفیقی الّا باللّه علیه توکّلت و الیه انیب اقلّ فقرا کورش منصوری ان شاء ا ... الحافظ

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱

مناقب مرتضوی

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳

[مقدمه مولف]

اشاره

یا علی المرتضوی العلوی هذا کتاب مناقب مدد بسم اللّه الرّحمن الرّحیم

خداوندا عطا کن نشئه ذوق‌که آغازم به نامت نامه شوق

چنان ماه ضمیرم کن منوّرکه خواهد نور ازو خورشید انور

نگاهی تا ترا جوید ز مستی‌که بی‌مستیست طاعت بت‌پرستی

مگر دست زبان انـدر زیانم‌مگردان جز به حمد خود زبانم حمد مقدّس اساس و ستایش بی‌قیاس مختصّ ذات قدسی آیات یکتایی که: «وحده لا شریک له» ۸۶۷۰۲۲۴خ ۱۰ خ صفت خاصه اوست و در طلب مشاهد شاهدان جمال موجودات از دم ایجاد گم‌گشته بادیه جستجو؛ احدی که برهان حجتش: «لَمْ یَلِدْ وَ لَمْ یُولَدْ» ۹۶۷۰۲۲۴خ ۲۰ خ است؛ صمدی که شاهد احدیتش: «لَمْ یَکُنْ لَهُ کُفُواً أَحَدٌ» (۲) است؛ و واجب الوجودی که هستی ممکنات، تابی از آفتاب جودش؛ مسجودی که سیمای جهان‌آرای وجوه اصحاب عبادت، اثری از سجودش؛ حکیمی که حکمت بالغه‌اش مبرّا از شوایب خیال؛ قدیری که قدرت کامله‌اش منزّه از حوادث زوال؛ علیمی که احاطه علمش، دایره جزء و کلّ است بر وجه کمال؛ لطیفی که بهار لطفش، تازگی‌بخش خار و گل است به نسایم شمال؛ قادری که کارفرمای کواکب است به قدرت؛ صانعی که گوهرآرای طبایع است به صنعت؛ پادشاهی که به امر «کُنْ» ۰۷۷۰۲۲۴خ ۰۳ خ بارگاه کون و مکان را برپا ساخت و لوای ربوبیّت به خطاب «أَ لَسْتُ

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴

بِرَبِّکُمْ» ۱۷۷۰۲۲۴خ ۰۴ خ برافراخت؛ عادلی که احبّای خویش را به تشریف سعادت مفتخر گردانید و بر مفارق اعدایشان باران مذلّت بارانید؛ مبدعی که جهت ابداع، در دل خارا نهاده تابنده لعل؛ قدیمی که توسن تفکر انبیا در وادی قدمش افکنده نعل.

الّذی دلّت علی وحدانیّته آیاته و شهدت بربوبیّته مصنوعاته. هو الاوّل الّذی لا یتصّور مبتدئه و هو الآخر الّذی لا یتخیّل منتهاه. سبحان اللّه- تبارک و تعالی- عما یصفون و سلام علی المرسلین و الحمد للّه ربّ العالمین. ۲۷۷۰۲۲۴خ ۰۵ خ

لمؤلفه:

فلک سرگشته خورشید ذاتش‌ملک پروانه شمع صفاتش

حباب بحر ذاتش هر دو عالم‌جناب بارگاهش عرش اعظم

نبوده ذرّه‌ای موجود، او بودنشد یک ذرّه بی‌هستیش موجود

جهان فانی و ذات اوست دایم‌قدیر و قادر و قیّوم و قایم و درود خجسته ورود نامعدود و صلوات با برکات نامحدود، بر آن مقصد و مقصود آفرینش و مطلب و مطلوب خداوندان دانش و بینش، بهتر ولد آدم و مهتر اهل عالم، خلاصه اقالیم عرب و عجم، مهر سپهر جلالت، صدرنشین مسند نبوّت و محفل رسالت، سحاب نیسان گوهر شفاعت، هادی امم بوادی طاعت، تاج‌دار: «هَلْ أَتی» ۳۷۷۰۲۲۴خ ۰ ۶ خ ذاهب «قابَ قَوْسَیْنِ أَوْ أَدْنی» ۵۷۷۰۲۲۴خ ۰ ۷ خ، الّذی قال اللّه تعالی فی حقّه: «لو لاک لما خلقت الافلاک» ۶۷۷۰۲۲۴خ ۰ ۸ خ النّبی القرشی العربیّ الهاشمی. سرور و سردار صفوف اصفیا و اتقیا، قافله‌سالار قوافل اولیا و انبیا، برگزیده اصطفا رسول خدا، محمود احمد مجتبی، ابو القاسم محمد مصطفی- صلّی اللّه علیه و آله الی یوم المیعاد.

لمؤلّفه:

جمالش مشعل راه طریقت‌دلش مرآت خورشید حقیقت

ضمیرش نوربخش قرص خورشیدجبینش فیض‌بخش صبح امید

سراج بزم جنّت طلعت اوبلند از عرش بام رفعت او

فلک دیوانه در فکر کمالش‌ملک پروانه بر شمع جمالش

جنابش کعبه ارباب عرفان‌جمالش رؤیت اصحاب وجدان

ادیب عالمانِ علم معنی‌طبیب دردمندان تمنّی و سلام فراوان بی‌پایان بر اولاد گرامی و احفاد سامی او که هریک گوهر درج سعادت و اختر برج سیادت‌اند و بر خلفای شرفای راشدین که هر کدامی بر گرد آن بدر منیر

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۵

دلپذیر به حکم: «اصحابی کالنّجوم فبایّهم اقتدیتم اهتدیتم ۷۷۷۰۲۲۴خ ۰ ۹ خ»، به مثابه ستارگان نورافشان و مانند سیّارگان درخشان بودند.

لمؤلّفه:

زهی ذات صدّیق [و] فاروق اکبرخوشا جامع مصحف و شاه صفدر

به ظاهر چهار و به باطن همه یک‌به جز احول اینجا نیارد کسی شک رضوان اللّه تعالی علیهم اجمعین الی یوم الدین. و بر علمای شریعت و طریقت و عرفای حقیقت و معرفت که به تمسّک: «علماء امّتی کانبیاء بنی اسرائیل» تا قیام قیامت، قایم مقام انبیای بنی اسرائیلند به تخصیص بر روح پرفتوح مولانا و مخدومنا و شیخنا و استادنا مرشد الخواص و العوام فی دار الاسلام الی اللّه الملک المنّان العلّام، قطب المحقّقین و الموحّدین، قدوة العاشقین و العارفین، سیّد السّادات رفیع الدّرجات، عارف باللّه الغنی، اعنی، امیر عبد اللّه الحسینی التّرمذی، المشتهر ب «مشکین قلم» و المتخلّص ب «وصفی».

لمؤلّفه:

شده ملک طریقت، قطب آفاق‌ملک از بهر پابوسیش مشتاق

سریرآرای فردوس معانی‌به رخ یوسف به دَم عیسیِّ ثانی

دَمش داده هزاران مرده را جان‌کفش رشک سحاب گوهرافشان

عطارد ریزه‌چین نغز کلکش‌کمال خط نستعلیق ملکش

مزیّن بر سرش تاج ولایت‌برو شد ختم معراج هدایت - طیّب اللّه تعالی ثراه و جعل الجنّة مثواه.

اما بعد، بنده حقیر فقیر کثیر التّقصیر، خادم الفقرا محمد صالح الحسینی الترمذی المتخلّص به کشفی- غفر ذنوبه و ستر عیوبه- به زبان نیاز و به لسان اعجاز عرض می‌دارد که بر رای معنی آرای ارباب فطنت و اصحاب مکنت، مختفی و محتجب نماند که سبب تألیف این مجموعه محموده که هر حرفش گلدسته گلستان ولایت است و هر سطرش شاهراه وادی هدایت، باب مدینه علوم صوری

و معنوی مصطفوی، المسمّی به مناقب مرتضوی آن شد که در یومی از ایام به کلبه احزان این ذرّه احقر مجلسی بود و جمعی از اعزّه شیرین کلام معلّی مقام که سر تا پا از انوار صلاح آراسته و [به] پیرایه فلاح پیراسته، به خطاب بزرگی و مشیخت پناهی معروف و مشهور بودند، با حضور موفور السّرور حاضر آمده، به عنایت صمدی نسبت فیّاضی را صلای عام درداده، صحبت وجد و ذوق

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۶

و هنگامه عشق و شوق بدان‌سان گرم داشتند که در اکثری از مقبلان حالت توحید و تمجید- بی‌شایبه تکلّف و تقلید- مشاهده و معاینه کرده می‌شد، چنانکه در آن روز دل‌افروز مضمون میمون این دو بیت لطیف به برکت و میمنت تشریف قدوم شریف ارباب عرفان و اصحاب وجدان، در و دیوار بیت این ضعیف نحیف به حکم: «وَ إِنْ مِنْ شَیْءٍ إِلَّا یُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَ لکِنْ لا تَفْقَهُونَ تَسْبِیحَهُمْ» ۸۷۷۰۲۲۴خ ۱۰ خ، بی‌تکلّف قال و بی‌تصدیع مقال، به لسان حال مواصلت مآل، ادا می‌نمود.

مثنوی:

منادیست در کوچه میفروش‌که امروز در هرکه یابند هوش

گریبانش گیرند و دامن کشنددوانش به دیوان مستان برند بعد از امتداد حالت وجد و حال به افاقت بازآمده، به حکم: «من عرف اللّه طال لسانه ۹۷۷۰۲۲۴خ ۱۱ خ»، نسیم شمیم تکلّمات حقایق و معارف لا ریبی، بر شکوفه قلوب خداوندان معرفت وزیدن گرفت و ترشّحات رشحات اسرار نامتناهی غیبی، از آن سحاب نیسان گوهر حقیقت چکیدن. در این حین، سخن در علامت انسان کامل مکمّل افتاد. عزیزی گفت: صاحب تذکرهٔ الاولیاء، در ذکر غوث اعظم سلطان ابراهیم ادهم- قدّس سرّه- می‌نویسد که: «روزی، ابراهیم به سر کوهی با بزرگی سخن طریقت و حقیقت می‌گفت.

آن بزرگ استفسار نمود که نشان انسان کامل چیست؟ گفت: به فرض اگر کوهی را گوید روان شو، در رفتن آید. فی الحال، کوه در حرکت آمد. ابراهیم فرمود: ای کوه، بی‌شکوه مشو، مثلی می‌نمایم، کوه ساکت شد.» دیگری گفت: مطابق این واقعه از شیخ بحر و بر، فرید الدّین گنج شکر- نوّر مرقده- نیز به ظهور پیوسته. چنانچه در راحت القلوب مسطور است که: «در ولایتی، شیخ مذکور را با شیخ بهاء الدّین زکریا ملاقات افتاد و شیخ بر کرسی سنگین متمکّن بود. بعد از ادای سلام و مصافحه به کلام و مکالمه آمده، از روی محبّت و اخلاص و مودّت و اختصاص، بر سبیل استفسار اظهار نمود: که ای برادر، کار خود به کجا رسانیدی؟ آن فرید بادیه تفرید گفت: مخدومنا بر این کرسی که نشسته‌ام، اگر بگویم در هوا شو، فی الفور بر هوا شد. شیخ بهاء الدّین- نوّر مرقده- دست بر کرسی زد، کرسی بر کرسی خود سکونت نمود.»

بعد از تشریح این بیان، یکی از اهل وجدان که، بیت:

نازم به کمالش که لبِ معرفتش‌هنگام تکلّم دُرِ دانایی ریخت از استیلای حضور فایض النّور فرمود که: خطاب انسان کامل مخصوص کسی است

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۷

که صاحب این نسبت شد که آن واقف مواقف ناسوت و عارف معارف لاهوت، منبع عیون مشاهده و مجمع فنون مجاهده، مظهر اسرار فتوّت، مصدر آثار مروّت، خورشید سپهر امامت، جمشید سریر کرامت، خاتمه مصحف وصایت، دیباچه رسالت عنایت، قاضی محکمه قضا و قدر، صاحب سریر سیّد البشر، سرور اولیا، جانشین خاتم انبیا، صاحب اقسام مناقب، ناصب اعلام مناصب، امام المشارق و المغارب، اسد اللّه الغالب، امیر المؤمنین و قدوهٔ الواصلین، علی بن ابی طالب- کرّم اللّه وجهه و رضی اللّه تعالی عنه- به زبان در ربار معجز اظهار فرمود: «لو کشف الغطاء ما ازددت یقینا ۸۷۰۲۲۴خ ۱۲ خ» چنانکه یکی از اکابر سلف، ترجمه این کلمه مکرّمه که هر حرفش اسطرلاب طریقت و هر نقطش آفتاب فلک حقیقت است، کرده.

ترجمه:

حال کَوْنین شد عیان بر من‌به یقین آن چنانکه می‌باید

گر حجاب از میانه برخیزدآن یقین ذرّه‌ای نیفزاید از استماع نام آن امام خواص و عوام و کلام ولایت نظام، تمام حاضرین کرّم اللّه وجهه گویان، جبین نیاز و تواضع از روی سرور و طرب بر زمین ادب نهاده، لب تحسین گشاده.

و از کثرت ذوق و غلبه شوق، بر فرق متکلّم این کلمه جامع الکلم صد رنگ جواهر آفرین نثار نمودند. قضا را در اواخر مجلس، یکی از علمای تبریز که خلعت تبرّا در بر داشت و آن را از فرط جهالت تولّا می‌پنداشت، حاضر آمده گفت: الحمد للّه و المنّة که در مجمع اهل سنّت و جماعت هم از فضایل و مناقب مرتضی علی- علیه السّلام- مذکور می‌گردد! و راقم حروف گفت: این نوع کلمه بی‌ماحصل، نه لایق گفتن است و این خزف‌ریزه بی‌مقدار که آن را گوهر قیمتی تصوّر کرده‌ای، نه قابل سفتن؛ که گلستان آمال این طایفه علیّه عالیه، سراسر از انعام عام آن سرچشمه فضل و احسان سرسبز و سیراب است و که و مه سلسله سنیه سنّیه را از ازل روی ارادت لم‌یزل بر آستانه رفیع منیع آن ولایت‌مآب و شیخ [و] شاب این طایفه از غایت اعتقاد خاص و نهایت اخلاص، خطاب به جناب مستطاب آن ملجأ و مآب عالم و عالمیان کرده، به مضمون مطبوع، این چند بیت مسئلت می‌نمایم:

همه چشمیم تا برون آیی‌همه گوشیم تا چه فرمایی

تو [نه] آن صورتی که بی‌رویت‌متصوّر شود شکیبایی

ما تماشاکنان کوتَهْ‌دست‌تو درخت بلندبالایی

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۸ سرِ ما آستان خدمتِ توست‌گر برانی وگر ببخشایی و ساعهٔ فساعهٔ، بل آنا فآنا، جهان جهان فیوض و عالم عالم سرور فایض النّور از آن مطلع آفتاب هدایت و منبع دریای ولایت می‌رباینـد و این بیت آهسته در گوشش خواندم.

بیت:

دشنام به مذهبی که طاعت باشدمذهب معلوم و اهل مذهب معلوم و کوشش نمودم که از تبرّا تبرّا کرده، تولّا به تولّا آرد. در جواب گفت: مدّت مدید و عهد بعید است که فقرا از بلده تبریز به عرصه هند آمده، به خدای بی‌چون لم‌یزل به هر دیاری و به هر مقامی که نام نامی و مناقب گرامی حضرت شاه ولایت پناه- علیه السّلام- مذکور می‌شد، تغییری در رنگ و روی این جماعت لعین، عیان معاینه کرده و بسیاری از جهّال ضالّ در صدد آزار و در مقام انتقام گشته‌اند. بنابراین ابرام تمام نمودم، گفتم: این نیز از کثرت عشق و استیلای محبّت تواند بود و این اشکال را فی الحال، به دو توجیه وجیه تشریح و تنقیح توان داد:

وجه اول آنکه) شرط عاشق است که از فرط رشک و غیرت روا ندارد که اسم معشوقش را غیری بر زبان راند. چنانچه در یکی از رسائل به نظر قایل درآمده که مجذوبی از مجذوبان الهی، صاحب این حال بوده. اگر کسی در حضورش اللّه گفتی، از وفور رشک با وی به سنگ و کلوخ معاملت نمودی. و آه جانکاه از دل کشیده، خاک راه بر سر افکنده، گریه‌کنان گفتی: چرا غیری نام مطلوب و محبوب من بر زبان آرد.

وجه ثانی آنکه) عشّاق را رسمی است اضطراری و دأبی است بی‌اختیاری که هرگاه اسم معشوق در حضور ایشان مذکور گردد، ناگاه تغییری در چهره پدید آید که رنگشان به زردی متبدّل شود. چنانچه صاحب هدایت السّعداء، از کتاب شفاء نقل می‌کند که: «امام جعفر صادق- علیه السّلام- را با آنکه تبسّم و بشاشت بسیار بود، چون نام متبرّک پیغمبر- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- شنیدی، زرد می‌شدی و هرگز نام آن سرور بی‌وضو بر زبان نیاوردی.» آری، شاهد صادق سرخ‌رویی عشّاق حقیقی تحقیقی- بالتّحقیق- زردی‌رویی است.

لمؤلّفه:

رخ چون‌که و تن چو موی از غم‌اینست بدان نشان عشّاق و نیز مولوی در دیباچه مثنوی حکایتی می‌آرد از بیماری کنیزکی که به

عشق زرگری، زار و نزار شده بود و حکمای شهر و اطبّای دهر در فکر تیمارش بیمار گشته، به زبان

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۹

ملالت و به لسان خجالت به عجز و نادانی معترف شدند. ناگاه به امر طبیب لم‌یزلی، عارف بی‌ریب از عالم غیب پدید آمده، به مجرّد مشاهده و به قوّت مکاشفه بر احوال معلول مشرف گشته، به تلفّظ فصیح بدین عبارت ملیح اشارت با بشارت کرد که این کنیزک خون گرفته را نه عارضه علل، قالب عنصری است، که حلّ او موقوف به زبان زرگری است. پس نبض از دست رفته را به دستیاری دانش کامل به دست گرفته، اسامی اقالیم سامی و ممالک نامی بر سبیل شمار تکرار نمود. القّصه، چون نام سمرقند که در آن سرزمین معشوقش ساکن بود بر زبان آورد، نبضش مانند مرغ نیم‌بسمل تپید و رنگ رویش مایل به زردی گردید.

و- عیاذا باللّه- اگر از استماع نام نامی آن قافله‌سالار قوافل اولیای گرامی تغییری از روی ناخوشی در روی ناخوش کس پدید آید، پس آن شقی لعین، زردروی دارین است و آن تغییر رنگ در رویش، از استیلای صلابت و مهابت اسم شریف آن اشرف شرفا و سرور اصفیا فی البدیهه، منجر زردرویی دنیا و آخرتش گردد. اما پیشه عقلای کامل و شیوه عرفای واصل آن است که طریقه: «ظنّوا بالمؤمنین خیرا» ۱۸۷۰۲۲۴خ ۰ ۱۳ خ از دست نداده، به متابعت نفس خودرای نجوشند و در صعوبت و زشتی هرگونه امری تا توانند، بر وجه احسن کوشند. جهت آن‌که ظنّ نیک را نتیجه حسنات است و مظنّه بد را ثمره سیئات. و نیز گفتم: من از اعتقاد بعضی از عوام بدنهاد بغایت الغایت بی‌اعتقادم که عداوت بندگان حضرت شاه ولایت- کرّم اللّه وجهه- درباره فردی از افراد مؤمن و مسلم جایز دارند.

حاشا و کلّا! چه جای قید مؤمن و مسلم، که یکی از فضیلت آن افضل اصفیا و اولویّت اوّل اولیا آن است که هیچ فرقه نسبت به آن جناب حرفی بل، کنایتی در راه ندارد. چنانچه بعضی از مشرکان که به لقب نصیری ملقّب‌اند، به معبودیتش پرستند. منقول است ناف خود را که سرچشمه حیاتش توان نامید، بر نوک تیغ بی‌دریغ نهاده، علی- اللّه‌گویان به‌سان گردبادی چرخ می‌زنند، به قدرت ستّار، مقدار خشخاش مجروح نمی‌گردند.- و اللّه اعلم بالصّواب. به‌هرحال عجب گروهی است- نعوذ باللّه منها. و جمعی از ترکان صحرای ضلالت، از فرط حماقت و جهالت، شریک نبوّت دانند. و بعضی از جهّال، اطلاق سهو و نسیان بر جبرییل- علیه السّلام- کنند که در رسانیدن وحی خطا کرد؛ زیرا که علی بن ابی طالب مخاطب به خطاب پیغمبری بود- استغفر اللّه و اتوب الی اللّه من جمیع ما کره اللّه قولا و فعلا و خاطرا- ایشان نیز قومی‌اند گمراه و نصاری به زبان خویش، نام نامیش شنطیا خوانند و مشکل‌گشای حاضر و غایب دانسته، در شدّت مهمّات و وقوع

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۰

ملتمسات، پناه به الطاف حامیش آرند. و سبب مزید اعتقاد این قوم موقوف به تقریر قصّه‌ای است که از زبان صادق القول استماع دارم که می‌گفت:

در یکی از کتب معتبره دیده‌ام که مؤمنی را با یکی از علمای نصاری در سفر دریا جهازی مرافقت واقع شد. اتّفاقا، جهاز در گردابی افتاده، مدّت مدید و عهد بعید چون گردون گردان در گردش بود و بی‌تأیید عنایت صمدی، راه برآمد بعید می‌نمود. آن مؤمن چند کرّت: «ناد علیّا مظهر العجائب» خواند و از مناقب امیری که هر منقبتش شهاب ثاقب است، از برای راندن شیاطین به قدر مقدور مذکور ساخت. عالم نصاری می‌گفت: نام بزرگی که تو می‌بری، من نیز در انجیل دیده‌ام. اگر به تحقیق برگزیده حقّ است، ایزد تعالی ما غریقان گرداب غم و بلا و اسیران زندان الم و جفا را از این ورطه سهمناک به طفیلش خلاصی و رهایی کرامت فرماید. به قدرت الهی در دم سواری، برقع‌پوشی بر روی آب تاخته آمد و جهاز سرگشته را از گرداب یک تیر پرتاب بیرون انداخته، از انظار غایب شد. چنانچه این خبر در قوم نصاری مشتهر و منتشر است و از آن زمان آن گروه نیز از مخلصان و معتقدان حلقه به گوش‌اند.

امّا به جلالت معبود موجود و بر رسالت احمد محمود تا به تصدیق قلب صمیمی، کلمه مکرّمه: «اشهد ان لا اله الّا اللّه و اشهد انّ

محمّدا رسول اللّه» نگویند، دوستی هیچ فردی سودمند نیاید. همه گلخن جحیم‌اند. ابد الآباد مستحقّ عذاب عظیم و سزاوار عقاب الیم الی یوم المیعاد.

گروهی است شیعه که ایشان بعد از سرور کاینات و مفخر موجودات- علیه افضل الصّلواة و اکمل التّحیّات- خیر البشر و امام بر حقّ دانند، به موجب نصوص و احادیثی که در شأنش وارد است؛ چنانچه در محلّ خود بر سبیل تفصیل، تذکیر و تشریح خواهد یافت. و اللّه، اگر جمعی از مقتدیان اسلام به مقتضای: «اصحابی کالنّجوم فبایّهم اقتدیتم اهتدیتم ۲۸۷۰۲۲۴خ ۰ ۱۴ خ» به آن سیّد اوصیا و افضل اولیا که به منشور موفور السرور آیه کریمه: «إِنَّما وَلِیُّکُمُ اللَّهُ» ۳۸۷۰۲۲۴خ ۰ ۱۵ خ و به حکم حدیث شریف: «من کنت مولاه فعلیّ مولاه ۴۸۷۰۲۲۴خ ۰ ۱۶ خ»، مقتدا و پیشوای جمیع مؤمن و مؤمنه است اقتدا کنند، زهی سعادت ابدی و خوشا دولت سرمدی.

بیت:

این سعادت به زور بازو نیست‌تا نبخشد خدای بخشنده لیکن اقتدای زبانی چندان نتیجه‌بخش نیست؛ اقتدای قلب صمیمی باید و آن، آن است که مقتدیان به نظر طلب بر اقوال و افعال آن مقتدای دو سرا بگمارند و به قدر

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۱

مقدور مطابق آن، در دایره عمل آرند و ترک لاف و گزاف کرده، دیده انصاف بر حدیث:

«من قال لا اله الّا اللّه محمد رسول الله دخل الجنّة بغیر حساب ۵۸۷۰۲۲۴خ ۰ ۱۷ خ». گشوده، زبان دل از طعن و لعن آنانی که به مساعدت بخت سعید به ایمان قرآن مجید مبادرت نموده، کلمه معظّمه مکرّمه توحید بر زبان رانده‌اند، نگاه دارند و عظمت این کلمه اعظم که عنوان سعادت‌نشان دیوان کاینات است، از بی‌تمییزی و بی‌دانشی، احقر نشمارند. و به هوای نفس خودرای، دعوی الوهیّت ننموده، امّت محمّدی را که آن شفیع المذنبین تا دم واپسین «امّتی امّتی» گفته، از عالم فنا به عالم بقا شتافته، از درگاه جهان‌پناه ربّ العالمین نرانند. و تا توانند به حکم: «من سکت سلم و من سلم نجی ۶۸۷۰۲۲۴خ ۰ ۱۸ خ»، مهر سکوت به دستیاری ادب بر لب نهاده، آستین یقین بر قیل و قال لهو و لعب فشانند؛ زیرا که علامت محبّ حقیقی و مقتدای تحقیقی آن است که متّصف به صفات محبوب و موصوف به اوصاف مقتدای خود گردد. و بر هر ذو العقولی مبیّن و مبرهن است که آن گوهر افسر اولیا، موصوف به صفات سرور انبیا- علیهم السّلام- بر وجه اتمّ بوده و از القاب معلّای خیر النّبیین لقب اعلی شفیع المذنبین است؛ فهم من فهم. پس امیر المؤمنین که موصوف به اوصاف شفیع المذنبین باشد که (کی) بر این معنی رضا دارد که فردی از افراد مؤمن، ملعون یا مطعون گردد، هی هی، پس چه گنجایی سبّ و مذمّت اصحاب کبار بزرگوار سیّد ابرار ماند! و لهذا اگر از خلفای ثلاثه خوشنود نبودی، تفویض امر خلافت نکرده به جهت طلب حقّ خود. چنانچه با معاویه به ضرب تیغ حرب نموده، به ایشان نیز نمودی.

و در این باب، حاجت دلیل نوشتن نیست؛ زیرا که در کتب متداوله، دلایل کثیره مسطور است. نقلی چند از احوال خجسته‌مآل آن حضرت- کرّم اللّه وجهه- که از آفتاب تابان انور و اظهر است، تحریر نموده می‌آید؛ که محبّان حقیقی و مخلصان تحقیقی به نظر انصاف مطالعه نمایند. نه از روی تعصّب، ابواب ملامت بر ناقل گشایند.

مشهور و معروف است که روزی خادم خود را هفتاد مرتبه بانگ زد، لبیک نشنید. به زبان معجز بیان فرمود: ای فلان، از چه این همه غفلت بر خود جایز داشتی؟ گفت:

مخدومنا، آواز دلنوازت را مستمع بودم و لیکن خواستم تو را بر غضب آرم. فرمود: آنکه مرا خواست در مقام غضب آرد، بر او غضب کردم و تو را به نوید آزادی شادی باد. و فی الحال، به دستیاری کرم تمسّکی به قلم مشکین رقم قلمی نموده، به دستش داد و نیز فرمود: تا در قید حیات باشم، مؤنت تو بر خود به دستور سابق واجب و لازم شمرم. و قصّه کافری که هنگام مغلوب شدن بر روی مبارک غالب کلّ غالب آب دهان انداخت و

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۲

آن سپه سالار رزمگاه بردباری و تحمّل به تحمّل ولایت، خنجر کین در نیام تمکین پنهان ساخت، اظهر من الشّمس است؛ چنانچه مولوی معنوی در مثنوی از این خبر می‌دهد.

مثنوی:

از علی آموز اخلاص عمل‌شیر حقّ را دان مطهّر از دغل

در غزا بر پهلوانی دست یافت‌زود شمشیری برآورد و شتافت

تا جدا گرداندش سر از بدن‌او ز غصّه زد بر او آب دهن

چون خیو انداخت بر روی علی‌افتخار هر نبیّ و هر ولی

ذوالفقار انداخت از دست و نشست‌ترک قتلش کرد و گشت از ذوق مست

گشت حیران آن مبارز زین عمل‌از نمودن عفو و رحمت بی‌محل

گفت بر من تیغ تیز افراشتی‌از چه افکندی چرا بگذاشتی؟

گفت من تیغ از پی حقّ می‌زنم‌بنده حقّم نه مأمور تنم

شیر حقّم نیستم شیر هوافعل من بر دین من باشد گوا

چون [که] خیو انداختی بر روی من‌نفس جنبید و دگر شد خوی من

نیم بهر حقّ شد و نیمی هواشرک اندر کار حقّ نبود روا ۷۸۷۰۲۲۴خ ۱۹۰ خ و معاملتی که با کشنده خود نموده نیز از هرچه گویی مشهورتر است که شربت طلبیده، به آن مقهور مردود فرمود که اول تو بنوش. آن لعین از بیم آنکه در این زهر هلاهل آمیخته، نفرت نمود. و آن مکرّم کرم- کرّم اللّه وجهه- به زبان شفاعت بیان فرمود:

به حقّ معبودی که خلاصه جان جمیع عباد در تحت تصرّف قبضه قدرت قاهره اوست، اگر می‌نوشیدی شرط کرده بودم که بی‌تو در فردوس برین قدم ننهم.

دوستان را کجا کنی محروم‌تو که با دشمنان نظر داری ۸۸۷۰۲۲۴خ ۲۰۰ خ و این چند کلمه که به زبان پارسی تحریر نموده می‌آید نیز ترجمه کلام ولایت نظام امام خواص و عوام است که تا خدا- عزّ و جلّ- را شناختم، از هیچ مخلوقی نه شکر کردم نه شکایت؛ از آنکه هرچه به من رسید، از او دیدم و هرچه از او بود، همه نیکو نمود.

المقصود، هرگاه ذات فایض البرکات مقتدای بی‌همتای ما به این‌گونه والا صفات موصوف و متّصف باشد، پس انصاف آن است ما که لاف اقتدای آن مقتدای وادی هدی می‌زنیم، بر ما فرض عین و عین فرض است که به قدر وسع و طاقت، در پیروی او کوشیم؛ چنانچه از امام موسی کاظم- رضوان اللّه علیه- منقول است که گفت: «انّما شیعتنا

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۳

من اطاع اللّه و عمل اعمالنا.» نه که طریقه صفا را پشت‌پا زده، بحث و جدل بی‌ماحصل را ورد و وظیفه خود ساخته، چون دهل میان تهی بخروشیم.

لوالدی:

بحث و جدل پیش میاور به کس‌بحث کنی، سهل شوی همچو خس و یکی از کمینه شرایط مسلمانی آن است که مؤمن سینه خود را دفینه گنجینه کینه نسازد که سینه مؤمن، خزینه نقدینه حقایق ربّانی است و آینه جمال شاهد معارف سبحانی. پس به نظر تأمّل و تفکّر تصوّر کن؛ اگر به غرض، آینه‌دار سلطان مجازی آینه را به لوث زنگ ملوّث گرداند، بلاشک و ارتیاب، مخاطب خطاب عتاب و مستحقّ شدید عذاب و عقاب گردد. و در این باب، زیاده بر این اطناب نرفت. و جمعی‌اند تفضیلی که ایشان فضل می‌دهند بر خلفای ثلاثه، اما خلافت صوری بر نهجی که به اتفاق اکثر صحابه ترتیب یافته، قبول دارند و گویند: ما سررشته: «خذ ما صفا و

دع ما کدر» را از دست نمی‌دهیم. لیکن این طایفه علیّه را عوام اهل تشیّع و تسنّن نپسندند. گویند:

طایفه‌ای است مذبذب. ایشان در جواب گویند: ما نه مذبذبیم، بل همچو ایمانیم که:

«الایمان بین الخوف و الرّجاء» است. و تفسیر این حدیث شریف نه همین است که بعضی از علمای صوری کرده‌اند؛ یعنی صاحب ایمان باید که برزخ بیم و امید باشد. آری، اگرچه جهت تنبیه و ترغیب عامه جز این معنی نتوان گفت، امّا بشارت خاصی که آن را خواص اولیا از برای ارشاد و تلقین طالبان اخصّ اشارت فرمایند آن است که مؤمن محقّق کسی است که مستغنی مطلق شده باشد از خوف و رجا. و لهذا کلمه مکّرمه: «لو کشف الغطاء ما ازددت یقینا ۹۸۷۰۲۲۴خ ۰ ۲۱ خ» دالّ است بر این معنی. و نیز به آنانی که در افضلیت و اولویّت آن اول اولیا و اکمل اصفیا سخن دارند می‌گویند: ما در اثبات انبیا و فضل فضولی نمی‌کنیم؛ بل به حکم کثرت نصوص احادیثی که در شأنش وارد گشته، از آن رو ذات فایض البرکات والا صفاتش نسبت به جمیع صحابه، مجمع کمالات و فضایل است.

چنانچه در اکثری از کتب متداوله معتبره سلف، مثل: کشف المحجوب و دلایل النّبوّة و معارج النّبوّة و ارشاد المسلمین و شواهد النّبوّة، از مجتهد حقایق احمد بن حنبل شیبانی- علیه الرّحمة و المغفرة- منقول است که گفت: «فضایلی که از مرتضی علی- کرّم اللّه وجهه- به ما رسیده، از هیچ صحابه کبار نرسیده.»

قدوة المحقّقین جنید بغدادی- قدّس سرّه- گوید: «امام اولیا در شریعت و طریقت و معرفت، مرتضی علی (ع) است. و اگر از محارباتی که با مخالفان دین کرده

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۴

بازپرداختی، هر آینه از وی چندان علم حقایق و معارف نقل کردندی که دلها طاقت آن نیاوردی.»

و در شرح تعرّف است که: «امیر المؤمنین علی (ع) سرور عارفان است و او را سخنان است که هیچکس پیش از وی نگفته و بعد از وی کس مثل آن نیاورده.»

و در صحایف و هدایت السّعداء و روضة الأحباب و حبیب السّیر مسطور است که: «در صحاح، اخبار به تواتر وارد است که سیّد ابرار- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- اکثری در مخاطبه صحابه کبار- رضی اللّه عنهم- فرمودی: اقضاکم علیّ و القضاء تحتاج الی جمیع العلوم.»

و زبدة العارفین خواجه معین الحقّ و الدّین- قدّس سرّه- در گنج کنز الأسرار بر سبیل تلقین و ارشاد مر طالبان حقّ را فرماید که: «طالب قرب الهی- جلّ جلاله- چون خواهد ذکر جهر یا خفیه آغازد، باید که به صدق دل ده کرّت کلمه تشهّد و ده مرتبه درود محمود بر آن مقصد مقصود واجب الوجود و ده مرتبه نام نامی سرور اصفیا علی مرتضی (ع) گفته، متوّجه به ذکر یا فکر گردد؛ زیرا که سرحلقه اولیا بعد خاتم انبیا- علیه و علیهم السّلام- اوست. و اگر سالک طریق طریقت، متابعت مرتضی علی (ع) در ربط حقیقی به دل و جان استقامت ندارد، اگرچه در علم، اعلم علمای روزگار گشته، هزار سال در ریاضت و مجاهده صرف نماید، بلاشک و ارتیاب مشام جانش از شمایم معرفت لاریبی و دیده غمدیده دلش از مشاهده شواهد غیبی محروم و مهجور ماند.»

و شاهد راز، سیّد محمّد گیسودراز که از خلفای اعظم سراج السّالکین شیخ محمود نصیر الدّین چراغ دهلی است- قدّس سرّهما- در بحر المعانی می‌آرد: «اگر شمّه‌ای از مناقب مرتضی علی (ع) بیرون دهم، به درستی که جمال آفتاب به تمامی محو گردد و آنچه از او مشاهده کرده‌ام اگر بیان کنم، خاندان نبوّت انبیا از آدم تا عیسی بن مریم (ع) همه را از وی شناسی.» و قصیده [ای] از مولوی معنوی جلال الدّین رومی- قدّس سرّه العزیز- سند قول خود می‌آرد و از آن جمله چند بیت، این است.

قصیده:

تا صورت پیوند جهان بود، علی بودتا نقش زمین بود و زمان بود، علی بود

هم آدم و هم شیث و هم ادریس و هم ایّوب‌هم یوسف و هم یونس و هم هود، علی بود

هم اوّل و هم آخر و هم ظاهر و باطن‌هم عابد و هم معبد و معبود، علی بود

هارون ولایت که پس از موسیِ عمرانو اللّه که علی بود، علی بود، علی بود

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۵ این کفر نباشد سخن کفر نه اینست‌تا هست علی باشد و تا بود، علی بود

عیسی به وجود آمد و در حال سخن گفت‌آن نطق و فصاحت که بدو بود، علی بود

موسی و عصا و ید بیضا و نبوّت‌در مصر به فرعون که بنمود، علی بود

جبریل که آمد ز برِ خالق بی‌چون‌در پیش محمّد شد و مقصود، علی بود

آن لحمک لحمی بشنو تا که بدانی‌آن یار که او نفس علی بود، علی بود

آن شاه سرافراز که اندر شب معراج‌با احمد مختار یکی بود، علی بود

چندان‌که نظر کردم و دیدم به حقیقت‌از هر دو جهان مقصد و مقصود، علی بود

آن قلعه‌گشایی که درِ قلعه خیبربرکند به یک حمله و بگشود، علی بود

آن مرد سرافراز که اندر ره اسلام‌تا کار نشد راست، نیاسود، علی بود

آن شیر دلاور که برای طمعِ نفس‌بر خوانِ جهان پنجه نیالود، علی بود

در هر دو جهان جمله ز پیدا و ز پنهان‌شمس الحق تبریز که بنمود، علی بود و این شعر از شافعی- علیه الرّحمهٔ- است.

شعر:

لو انّ المرتضی ابدی ۰۹۷۰۲۲۴خ ۰ ۲۲ خ محلّه‌لخرّ النّاس ۱۹۷۰۲۲۴خ ۰ ۲۳ خ طرّا سجّدا له

کفی فی فضل مولینا علیّ‌وقوع الشّک فیه انّه اللّه

و مات الشّافعی و لیس یدری‌علی ربّه ام ۲۹۷۰۲۲۴خ ۰ ۲۴ خ ربّه اللّه معنی بیت اوّل یعنی: اگر به درستی آشکارا کردی مرتبه خود را مرتضی علی (ع) هر آینه بودندی مردمان سجده‌کننده مر او را. معنی بیت دوّم: کافی و بسنده است در فضل خداوند ما علی، واقع شدن شک در او که اوست خدا. معنی بیت سیّم: مرد شافعی و ندانست این را که پروردگار او علی (ع) است یا خدا!

و قدوه ابرار، شاه قاسم انوار گوید.

غزل:

نور ولایت تویی، شاه سلام علیک‌شمع هدایت تویی، شاه سلام علیک

معدن عرفان تویی، مخزن احسان تویی‌کاشف قرآن تویی، شاه سلام علیک

لحمک لحمی نبی گفت ترا ای ولی‌سرور مردان علی، شاه سلام علیک

با همه انبیا، آمده‌ای در خفاظاهر و با مصطفی، شاه سلام علیک

پشت و پناه امم، از همه رو محترم‌در همه عالم علم، شاه سلام علیک

قاسم مسکین تو، بر ره و بر دین توبنده تمکین تو، شاه سلام علیک ۳۹۷۰۲۲۴خ ۰ ۲۵ خ

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۶

و محرم اسرار، شیخ عطّار در مظهر جواهر که تخمینا دوازده هزار بیت باشد و به تمامی در منقبت امیر المؤمنین تصنیف کرده، می‌گوید:

گر هزاران سال باشی در طلب‌ور هزاران جام گیری تا به لب

ور به هر روزی گزاری صد نمازور بداری صوم با عمر دراز

یا تو اندر علم دین اعظم شوی‌در علوم از شافعی اعلم شوی

یا چو حنبل مقتدای دین شوی‌در علوم مالکی ره‌بین شوی

مهر حیدر گر نباشد در دلت‌کی توان گفتن سلیم و مقبلت؟

هرکه در عشق علی نبود درست‌خارجی دانم مر او را از ۵۹۷۰۲۲۴خ ۰ ۲۶ خ نخست و نیز در جایی دیگر گوید:

ز مشرق تا به مغرب گر امام است‌علی و آل او ما را تمام است و متوجه جمال ازلی، شاه نور الدّین نعمت اللّه ولی که در زمان خویش بلا ارتیاب قدوه اقطاب بود، در دیوان با برهان خود قریب به دو صد بیت از جنس غزل و قصاید در منقبت امیر گفته، از آن جمله یک قصیده‌اش این است.

قصیده:

دم‌بدم دم از ولای مرتضی باید زدن‌دست و دل در دامن آل عبا باید زدن

نقش حبّ خاندان بر لوح دل باید نگاشت‌مُهر مِهر حیدری در دل چو ما باید زدن

دم مزن با هرکه او بیگانه باشد از علی‌ور نفس خواهی زدن با آشنا باید زدن

روبه‌روی دوستان مرتضی باید نهادمدّعی را تیغ غیرت بر قفا باید زدن

لا فتی الّا علی لا سیف الّا ذو الفقاراین سخن را از سرِ صدق و صفا باید زدن

در دو عالم چارده معصوم می‌باید گزیدپنج نوبت بر درِ دولت‌سرا باید زدن

پیشوایی بایدت جستن ز اولاد رسول‌پس قدم مردانه در راه خدا باید زدن

گر بلایی آید از عشقِ شهید کربلاعاشقانه آن بلا را مرحبا باید زدن

هر درختی کان ندارد میوه حبّ علی‌اصل و فرعش را قلم سر تا به پا باید زدن

دوستان خاندان را دوست باید داشتن‌بعد از آن دم از وفای مرتضی باید زدن

سرخی روی موالی سکّه نام علی است‌بر رخِ دنیا و دین چون پادشا باید زدن

زردی روی منافق بردن نام علی است‌بر دل ناپاک او صد تیرها باید زدن

بی‌ولای آن ولی لاف ولایت می‌زنی‌لاف می‌دانی که باید از کجا باید زدن؟

ما لوایی از لوای آن ولی افراشتیم‌طبل در زیر گلیم آخر چرا باید زدن؟

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۷ بر درِ شهر ولایت خانه‌ای باید گرفت‌خیمه در دار السّلام اولیا باید زدن

از زبان نعمت اللّه منقبت باید شنیدبر کف نعلین سیّد بوسه‌ها باید زدن و این عقیده اکثری از اصحاب صوفیه که بهره‌مند از معرفت حقیقی گشته‌اند، دارند؛ چنانچه قدوة المحقّقین شیخ نظامی- قدّس سرّه السّامی- در سکندرنامه می گوید،

مثنوی:

گهرخر چهار است گوهر چهارفروشنده را با فضولی چکار

به مهر علی گرچه محکم پیمز مهر عمر نیز خالی نیم

همیدون در این چشم روشن دماغ‌ابو بکر شمع است و عثمان چراغ و در این محل اعتراض که اهل تسنّن و تشیّع بر تفضیلی دارند و هر دو گروه هدف خود ساخته‌اند، این است: اهل تسنّن گوید: هرگاه تو فضل دادی امیر المؤمنین علی (ع) را بر خلفای ثلاثه، ظلم بر تو تحقیق شد. پس در این صورت غصب بر ایشان لازم آمد و هرکدام بر صحابه کبار سیّد ابرار- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- غصب یا ظلم اطلاق کنند، فی الحقیقت بر خویشتن ظلمی کرده باشند و حقّ- سبحانه و تعالی- می‌فرماید: «لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ.» ۶۹۷۰۲۲۴خ ۰ ۲۷ خ و اهل تشیّع نیز گویند: هرگاه بر تو فضل مرتضی علی (ع) تحقیق شد، خلفای ثلاثه را از جمله واجبات است

که ظالم‌انگاری و به ما در طعن و لعن مرافقت و موافقت نمایی. تفضیلی در جواب فریقین گوید: حاشا که لفظ ظلم یا غصب به صحابه کبار توان اطلاق کرد؛ لیکن در ترتیب خلافت صوری خلفای اربعه دقیقه‌ای است از دقایق نامتناهی و سرّی از اسرار الهی که بجز حصول کشف، منکشف نگردد. ولی تأیید عنایت لم‌یزلی و سعادت ازلی معلوم نه. چنانچه بسیاری از اسرار غیبی و آثار لاریبی است که در حیّز افهام عقلا و معرض اوهام حکما امکان صورت پذیرفتن ندارد، و امّا عند اللّه او را منزلتی است منیع و مرتبتی رفیع؛ مثل واقعه خضر و موسی- علیها السّلام.

و صاحب فواتح در اواخر کتاب از عارف ربّانی شیخ علاء الدّوله سمنانی- قدّس سرّه- نقل می‌کند که: «حقیقت حال آن است تا در میان اصحاب کسی استحقاق خلافت داشت، امیر المؤمنین ملتفت نشد و چون هیچ یک قابل این منصب نماند، به ضرورت قبول کرد. و ولایت، علم باطن است؛ و وراثت، علم ظاهر؛ و امامت، علم باطن و ظاهر؛ و وصایت، حفظ سلسله. ظاهرا امیر المؤمنین علی- کرّم اللّه وجهه- بعد از سیّد المرسلین- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- وارث و امام و وصی بر حقّ بود و بعد از آن خلیفه صوری هم

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۸

شد.» و صاحب حدیقه- قدّس سرّه العزیز- خطاب به اهل تعصّب کرده گوید:

مثنوی:

«مصلحت بود آنچه کرد علی‌تو چرا سال و ماه در جدلی

بود بو بکر با علی همراه‌تو زبان فضول کن کوتاه و له ایضا:

آنکه با مرتضی علی نه نکوست‌هرکه گو باش، من ندارم دوست

گر بَد است این عقیده و مذهب‌هم بر این بد بداریم یا رب.»

و قدوه محقّقان، مخدوم جهانیان- قدّس سرّه- در ملفوظ خود گوید: در باب امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- مردم بسیار مبالغه کنند. حتّی بینند و خدا گویند؛ نصیریه و سحابیه و غرابیه. المقصود، طوایف بسیارند؛ مصراع: ذکر جمله اطالتی ۷۹۷۰۲۲۴خ ۰ ۲۸ خ دارد.

اما مذهب فرقه ناجیه آن است که: افضل اولیا و اکمل اوصیای خیر البشر بعد محمّد مصطفی اوست و ابا بکر صدّیق و عمر خطّاب و عثمان بن عفان- رضی اللّه عنهم- بر حقّ‌اند.» و نیز در ملفوظ مذکور مسطور است که: «روز سه‌شنبه بیست و سیّم رجب سخن در اختلاف صحابه بعد پیامبر بود. مخدوم فرمود: از انس بن مالک- رضی اللّه عنه- مروی است که گفت: «لمّا سوّینا التّراب علی قبر رسول اللّه انکرت قلوبنا.» یعنی، هرگاه که برابر کردیم خاک را بر قبر رسول اللّه انکار کرد دلهای ما. و نیز گفت: «متّفق علیه است که در مرض موت رسول فرموده است: «ایتونی بقرطاس اکتب لکم کتابا لن تضلّوا بعدی.»

یعنی، بیارید کاغذ تا بنویسم برای شما وصیتی که هرگز گمراه مشوید بعد از من. در این اثنا، عمر بن الخطّاب گفت: «حسبنا کتاب اللّه انّ هذا الرّجل قد اشتدّ وجعه.» یعنی، بسنده است ما را کتاب خدا؛ به درستی که این مرد را (یعنی بر پیغمبر) درد مستولی شده است.

چون اختلاف از حدّ اعتدال تجاوز کرد، آن سرور فرمود: «قوموا عنّی.» یعنی، برخیزید از پیش من.

حاضری گفت: بدعت و ضلالت که بعد از نبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- پدید آمد هم از اختلاف صحابه بود. فرمود: چون در مسایل کلامیه فضایل اصحاب مذکور شود، من مباحثه نکنم بنابر اهتمام جهّال ضالّ؛ امّا آنچه در فضل صحابه گفته‌ام به یاران و محبّان فقیر معلوم است. و نیز گفت: خلافت بر دو نوع است: صغری و کبری؛ کبری که باطنی است به اجماع امّت به حکم خدا و رسول به سرحلقه اولیا علی مرتضی (ع) تعلّق دارد. و صغری که ظاهری است میان امّت مختلف فیه. و موجب رسیدن خلافت طریقت

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۹

به امیر المؤمنین از جانب ربّ العالمین آن است که در لیلهٔ المعراج، سرور کاینات حجره‌ای دید نورانی مقفّل. از جبرئیل- علیه السّلام- پرسید: یا اخی، می‌خواهم در این حجره درآیم. جبرئیل گفت: یا سیّد المرسلین بی‌حکم الهی نمی‌شود. آن سرور مسئلت نمود. چون حکم شد، جبرئیل در بگشاد. صندوقی دید از نور و قفلی از نور بر در آن زده. آن سرور فرمود: یا اخی، قفل بگشا. گفت: بی‌اذن نمی‌توان گشود. آن سرور از ربّ العزّهٔ باز مسئلت نمود. حکم شد، جبرئیل در بگشاد. صندوقی برآمد از نور با قفل نور.

المقصود، بر همین منوال چون هفتم صندوق گشاده شد، درونش خرقه بود. رسول گفت:

خداوندا این خرقه مرا باشد؟ فرمان رسید ای محمّد، بپوش که برای تو از چندین هزار پیغمبر بازداشته‌ام. به شوق تمام مخلّع شد و روح الامین مبارک باد گفت. آن سرور عرض نمود: بار خدایا، این خرقه متبرّکه مخصوص به ذات من است، یا به یکی از امّت من خواهد رسید؟ فرمان شد: هرکه از اصحاب تو عیب‌پوشی اختیار کند، مر او را باشد.

چون از معراج بازآمد، اصحاب را طلب نمود، فرمود: امشب این خرقه به من مرحمت شده؛ امّا مشروط به شرطی است که هرکس از شما موافق رای و رضای حقّ- سبحانه و تعالی- سخن بگوید، این خرقه از او باشد. ابو بکر برخاست. آن سرور به زبان معجز بیان فرمود: ای ابو بکر، اگر این خرقه به تو دهم، چه کنی؟ گفت: صدق ورزم. فرمود: «اجلس مکانک.» یعنی، بنشین به جای خود. عثمان برخاست. حضرت فرمود: اگر تو را دهم چه کنی؟ گفت: حیا ورزم و عبادت حقّ- سبحانه و تعالی- زیادت کنم. فرمود: «اجلس مکانک.» عمر برخاست. فرمود: اگر تو را دهم چه کنی؟ گفت: عدل کنم. فرمود: «اجلس مکانک.» امیر المؤمنین علی (ع) برخاست. فرمود: یا اخی، اگر تو را دهم چه کنی؟ گفت:

یا صاحب قاب قوسین، عیب‌پوشی بندگان خدا شعار خود سازم. فرمود: «انت لها و هی لک.» یعنی، بپوش که تو برای آنی و او برای توست. امیر المؤمنین بپوشید. آن سرور و صحابه رسول مبارک باد گفتند.

از این جاست که خرقه و بیعت مشایخ- رحمهم اللّه- از امیر المؤمنین به خاتم النّبیین برسد. چنانچه کمال نبوّت، به ذات فایض البرکات محمّد مصطفی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- ختم شد، همچنان کمال ولایت، به ذات عالی صفات علی مرتضی (ع) اختتام پذیرفت.

مؤلف گوید: قصّه خرقه و معراج در راحت القلوب ملفوظ شیخ- قدّس سرّه- نیز مسطور است. و ما جمعی هستیم از اهل سنّت و جماعت که از صحابه کبار و خلیفه

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۰

چهارمش دانیم در مقام شریعت و جهانداری. و از اهل بیت کرام و خلیفه اوّل به حسب ارشاد و تلقین علوم صوری و معنوی در مقام طریقت و معرفت. چنانچه اسم متبرّکش بعد از اسم مطهّر مقدّس سیّد کاینات در شجره رابطه طریقت و معرفت ثبت نماییم و این سخن نه مستشهد طلب است. «و هو عیان لا یحتاج بالبیان».

لوالدی:

با نبوّت همنشین چون کف به دست‌در خلافت چون نبی آخر نشست مطلب از تطویل کلام آن است که، هرکس بر سلسله سنیه اهل سنّت عقیده فاسد دارد، فسخ اعتقاد خود کند؛ زیرا که ما جواب مشروح گفتیم. در این محل آن عالم تبریزی گفت که: درباره خوارج چه گویی؟ گفتم: خروج آن ملعونان مردود در خلافت آن حضرت- کرّم اللّه وجهه- بعد از واقعه شنیعه حکم شده بود- الحمد للّه علی احسانه- که آن گروه بی‌شکوه را قهّار حقیقی و جبّار تحقیقی، به عدل بی‌عدیل خود به خاک تیره برابر ساخت؛ چنانکه امروز در عرصه زمین یک تن از آن فرقه لعین موجود نیست.

بعد از طی تکلّمات مذکوره و مقدّمات مسطوره، عزیزی چند از ارباب عرفان و اصحاب ایقان که به کلبه احزان این حیران تشریف شریف ارزانی داشتند، گفتند: رفع مظّنه عبثی که اهل تشیّع را درباره اهل تسنّن است، در غایت سهولت و نهایت آسانی است. فقیر گفت: هدایت نمایید. فرمودند: از جنس آیات قرآنی و احادیث حبیب سبحانی و فضایلی که به ذات محبوب المؤمنین و یعسوب المسلمین و مطلوب الکاملین- کرّم اللّه وجهه- منسوب است و در تصانیف شریف لطیف علمای مذهب ما مسطور است، صاحب شعوری باید تا از هر کتابی معنعن نقل برداشته، مجموعه سازد. و از بهر الزام کسانی که درباره اهل سنّت عداوت امیری که دوستی او به حکم حدیث: «عنوان صحیفهٔ المؤمنین حبّ علیّ بن ابی طالب- کرّم اللّه وجهه-» سرنامه دیوان جمیع مؤمن و مؤمنه است، ثابت می‌کنند. در پیش ایشان گفتم: این را دانشی باید کامل و سامانی با دانش کامل شامل؛ زیرا که این قسم مجموعه بی‌جمع آوردن کتب معتبره انصرام نپذیرد؛ بلکه بی‌امداد روح مقدّس امیر المؤمنین و امام الاعلمین- کرّم اللّه وجهه- حسب الخواهش دوستان سرانجام نگیرد. اعزّه- کلّهم- خطاب به متکلّم کرده، گفتند: قادر حقیقی به ذات انسان قدرتی کرامت کرده که هرگونه امری توجّه مصروف دارد، معطّل و موقوف نگذارد. باید که به حکم: «السّعی منّی و الاتمام علی اللّه» به این سعادت عظمی و عبادت کبری تو موفق گردی و این بیابان فصاحت و بلاغت را به تأیید عنایت صمدی

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۱

درنوردی.

مثنوی:

گفتم که چنین شگفت کاری‌از من ناید به روزگاری

چون من بکنم قبول این حرف‌گنجایش بحر نیست در ظرف بعد از استماع انکسار این خاکسار بشاشت با بشارت نموده، به زبان درربار به مضمون این بیت، التفات فرمودند.

لمؤلفه:

هرکه کرده است بارها تصنیف‌نیست دشوار پیش او ۸۹۷۰۲۲۴خ ۰ ۲۹ خ تألیف المقصود، چون در این باب خواهش شیخ و شاب بیش از پیش مشاهده افتاد، مسئلت فاتحه فایضه کردم، دست مناجات به درگاه قاضی الحاجات برآورده، قرائت فاتحه نموده و به منازل فیوض نازل خود متوجّه گردیدند. به برکت و میمنت فاتحه فایحه، دل این بیدل را انشراحی و افتتاحی پدید آمد به نظر تأمّل و تفکّر به مطالعه: «لا یتحرّک ذرّهٔ الّا باذن اللّه» کرده، از خود رفتم. بعد از ساعتی به حال اصلی باز آمده، با خود گفتم: ای کشفی، این اشارتی است از اشارات غیبی و بشارتی است از بشارات لاریبی. باید که خاطر فاطر- من کلّ الوجوه- از جمیع امور مهجور ساخته، مشغول به حصول این سعادت سرمدی و عبادت ابدی و توفیق یافتن این امر عالی متعالی، خالی از عنایت خاص حضرت ایزد متعال نشمری. بعد از تقدیر مقدّرات مسطوره و تذکیر این تکلّمات مذکوره، مآل صورت حال آنکه به اهتمام تمام در صدد گردآوردن کتب معتبره گشتم. به عنایت جامع المتفرّقین، اکثری از نسخ متقدّمین و متأخّرین را جمع آورده، در استنباط احوال خجسته مآل آن حضرت- کرّم اللّه وجهه- بودم که اخوی اعزّی قرّهٔ العین میر محمّد مؤمن- اطال اللّه عمره- که در نسبت، برادر حقیقی است و به حسب اتّحاد و یگانگی، محبوب تحقیقی- اکرمه اللّه فی الدّارین- به برکت صاحب قاب قوسین به زبان اخلاص و به لسان اختصاص گفت: ای برادر، اگرچه موفّق شدن به این گونه امر عظیم از ثمرات سعادت ازلی است، امّا نشنیده‌ای که آن پیر تجربه کار شیراز چه گفته؛

بیت:

کس از دست جور زبانها نرستاگر حق‌پرست است ور خودپرست ملاحظه دارم که مبادا از جمع نمودن این مجموعه محموده از آنچه تو باللّذات

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۲

متنفّری، آخر به همان متّهم گردی. گفتم: ای برادر به جان برابر، سخن عاقلانه گفتی و گوهر عاقبت‌اندیشی به دستیاری الماس دانشوری سفتی، امّا نشنیده‌ای: «الاعمال بالنّیات»؟ و الحمد للّه، مطلب این نحیف از جمع نمودن مناقب مرتضوی نه آن است که از مطالعش خلفای ثلاثه- معاذا للّه- مورد طعن و طنز باشند؛ چنانچه بعضی از علمای اهل تشیّع به همین نیّت تألیف و تصنیف کرده‌اند. و لهذا به اعتقاد من، مدح و منقبت یکی، تعریف و توصیف هر چهار است و اگر معترضی در این محل به حکم: «من تشبّه بقوم فهو منهم» زبان اعتراض گشاید، گنجایش دارد. و لیکن ما جواب وافی شافی داریم که در محبّت امیر المؤمنین علی- کرّم اللّه وجهه- مشابهیم به ایشان؛ نه در عداوت خلفای ثلاثه- رضی اللّه عنهم. و به اعتقاد اهل سنّت عداوت خلفای ثلاثه رفض است نه محبّت امیر المؤمنین علی- کرّم اللّه وجهه. چنانچه صاحب تشریح، تشریح و تنقیح این مبحث می‌دهد که: «من قال حبّ علیّ رفض فهو خارجی و کافر لانّ اللّه تعالی احبّه و احبّه النّبی و الصّحابهٔ و المؤمنون اجمعون.» یعنی، هرکه بگوید دوستی علی [ع] را رفض، پس او خارجی و کافر است؛ زیرا خدا و رسول و صحابه و جمیع مؤمنان، او را دوست داشته‌اند و آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- جهت ترغیب صحابه و امّت به محبّت امیر المؤمنین مثل: «من احبّ علیّا دخل الجنّهٔ بغیر حساب»، بسا حدیث فرموده.

و قطب تجرّد، فرید الدّین گنج شکر- قدّس سرّه- در راحت القلوب می گوید: «هر مریدی که یک لفظ از فرموده پیر خود بنویسد، ثواب آن زیاده از طاعت و عبادت هزار سال است. و بعد از وفات، مقامش اعلی علیّین باشد.» پس از اینجا قیاس باید کرد شخصی که موفّق به سعادت نوشتن مناقب گرامی پیر پیران کاینات گردد، او را در آخرت چه درجه خواهد بود؛ چنانچه اخطب خطبای خوارزم، ابو المؤیّد در کتاب مناقب، از امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- روایت کند که رسول- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم فرمود، حدیث:

«انّ اللّه تعالی جعل لاخی علیّ فضائل لا تحصی کثرهٔ فمن ذکر فضیلهٔ من فضائله مقرّا بها غفر اللّه له ما تقدّم من ذنبه و ما تاخّر و من کتب فضیلهٔ من فضائله لم تنزل الملئکهٔ یستغفر له ما بقی لتلک الکتاب اسم و من استمع فضیلهٔ من فضائله غفر اللّه له الذّنوب الّتی اکتسبها بالاستماع و من نظر الی کتاب من فضائله غفر اللّه له الذّنوب الّتی اکتسبها بالنّظر.»

یعنی، به درستی که خدای- عزّ و جلّ- برای برادر من که علی است، فضایل جمع کرده که از روی کثرت و بسیاری شمرده نمی‌شود. پس هرکس یک فضیلت از فضایل وی به

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۳

تصدیق دل ذکر کند، اللّه تعالی گناهان آینده و گذشته او را بیامرزد. و هرکه یک فضیلت از فضایل او بنویسد، ملایک استغفار کنند به جهت وی تا از آن نوشته یک لفظ بر جا بود و معصیت مستمع فضایل او را که به مرور جمع کرده باشد بیامرزد. و هرکس نظر کند در کتاب فضایل او، حق- سبحانه و تعالی- گناهان او را که به نظر کسب کرده باشد بیامرزد.

هم در کتاب مذکور از عبد اللّه بن عباس و در مودّات میر سیّد علی همدانی از عمر خطّاب- رضی اللّه عنه- مروی است که: رسول- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- فرمود، حدیث: «لو انّ الرّیاض اقلام و البحر مداد و الجنّ حسّاب و الانس کتّاب ما احصی فضایل علی بن ابی طالب.»

یعنی، به درستی که اگر نباتات قلم شوند و دریای محیط مداد و جنّ حساب‌کننده و آدمیان نویسنده، هر آینه فضایل مرتضی علی (ع) شمرده نشود.

بیت:

کتاب فضل ترا آب بحر کافی نیست‌که تر کنی سرانگشت و صفحه بشماری و حال آنکه این بی‌بضاعت عدیم الاستطاعت قلیل البضاعهٔ را چه مجال نوشتن مناقب سامی آن سرور اولیای گرامی! لیکن در تمنّای آن است که از خوشه‌چینان خرمن علوم علمای

سنّت و جماعت باشد، اگر به فرض محال، به خیال فاسد بعضی از جهّال ضالّ، مؤلّف این مجموعه محموده منسوب به رفض خواهد بود، پس بر این تقدیر وای بر احوال و اقوال راویان و مؤلّفان سلف- عصمنا اللّه من المعترض الزّنیم. امّا الحمد للّه، که ملامتی را عند اللّه منزلتی است عظیم و درجاتی است رفیع. یکی از اکابر سلف در علامت اهل ملامت گوید: «ملامتی نه آن را گویند که به خلاف شرع شریف نبوی کاری کند تا خلق بر وی زبان ملامت گشایند، ملامتی آن است که در کار حقّ نظر بر رضای خالق حقیقی کرده، از خلق باک ندارد.»

و عزیزا، بسیاری از مریدان و معتقدان احوال گزیده آمال مشایخ- رحمهم اللّه اجمعین- که لب‌تشنگان سرچشمه هدایت آن خضر وادی ولایت‌اند، بر سبیل تفصیل در حیزّ تحریر آورده‌اند. چون در محفلی به معرض تقریر آید، طالبان از استماعش ابواب بهجت و مسرّت بر دل گشایند. پس از استماع مناقب قبله مشایخ و قدوه اقطاب، چرا انواع ملالت و کدورت بر جان فزایند؟ هیهات! هیهات! درباره آنانی که به این صفت مذمومه موصوفند، چه توان گفت و تا چند این غبن فاحش را در عبارت‌آرایی (به) تکلّف و تغافل توان نهفت؟ تمثیلی در باب این قسم بی‌تمیزان به خاطر ریخت. احوال

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۴

ندامت‌مآل این نوع جهّال ضالّ، بعینه مشابه است به عقیده اهل کفر. چنانچه اکثری از کفّار خوار، به رسم اهل اسلام معلّی مقام، به زیارت اولیا بشتابند و به حسب ظاهر به نیازمندی و شکستگی تمام زیارت نمایند. اما اگر بر ایشان تکلیف به گفتن کلمه طیّبه: «لا اله الّا اللّه، محمّد رسول اللّه» کنند، از دل و جان منحرف شده، حجّتهای باطل و مزخرفات لا طایل پیش آرند. و مطابق این حال، در هدایت السّعداء می‌آرد که: «در زمان سلطان شمس الدّین، مردی از مشهد مقدّس به دهلی آمده، فضایل و مناقب امیر المؤمنین علی- کرّم اللّه وجهه- می‌نوشت. بعضی متعلّمان بر وی بدگمان شده، گفتند: از این رفض مفهوم می‌شود. چون این خبر به سلطان برسید، محضر کرد و آن مشهدی، نامه سلاطین و شیوخ که در دیباچه کتب دهلویان مرقوم بود، به جای نام هر ممدوح نام ائمه معصومین نوشته نمود. علمای عهد از راه عداوت پیش آمده، گفتند: و اللّه، تو رئیس مبتدعانی و قرار دادند که او را بسوزند. چون حقیقت کار معلوم شد، همه شرمسار گشتند.»

حقّا در تعجّبم از کسانی که کوس محبّت و بندگی خلفای راشدین سیّد العالمین زنند، از مطالعه مناقب و فضایل خلیفه‌ای که کمال خلافت به حکم: «الخلافة بعدی ثلثون سنة»، بر وجود متبرّکه او ختم شده، متألّم و متأذّی گردند. سبحان اللّه، چه رفیع القدر است این خلیفه چهارم که گویی در خلافت، رسول به او روز نخستین عهد کرده بود که تا تو در جهان باشی، من با تو باشم و چون به عالم اطلاق انتقال فرمایی، دامن موافقت از دست نمانم و به طفیل دوستیت به لباس امامت ملبوس گشته، تا قیام قیامت با یازده فرزند ارجمندت مرافقت کنم و رتبه فرزند آخرینت به جایی رسانم که عیسی- علیه السّلام- از آسمان چهارم فرود آمده، به صد جهان آرزوی تمنّای یکی از مقتدیان آن مقتدای دو سرا کرده.

المقصود، در این صورت تقصیر بر جامع مناقب نباشد؛ بلکه این قسم متعصّبان از دایره اهل سنّت و جماعت مطرودند و به حکم این بیت مردود.

بیت:

هر کس که گزید بغض یک رامحروم ز لطف هر چهار است این‌چنین ناکسان را باید نظر بر حدیث: «اللّهمّ و ال من والاه و عاد من عاداه ۹۹۷۰۲۲۴خ ۳۰ خ» کرده، اشک ملامت بر حال ندامت‌مآل خود ریخته و خاک حسرت و غرامت بر سر بیخته، معالجه مرض باطن که چون شرک خفی مخفی است نمایند، تا سنّی پاک گشته، بدین چند بیت زبان فصاحت بیان گشایند.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۵

لوالدی:

من محبّ چار یار مصطفی‌خارجی گو خون شود زین ماجرا

هرکه را یک ذرّه دانش یار شداز فراست مخلص این چار شد

چار عنصر هم به هم آمد از آن‌که شوند این چار از پرده عیان فقیر معتقد عقیده حمیده قدوه ابرار، شیخ عطار است که در تذکرة الاولیاء می‌نویسد:

«انصاف آن است که چون پادشاه دنیا و آخرت محمد مصطفی را دانی، باید که فرزندان او را به جای خودشناسی و اقربا و وزرا و صحابه او را به جای خود، تا سنّی پاک باشی- حقّا ثمّ حقّا.»

بیت:

نه من دلشده این راه به خود می‌پویم‌بارها گفته‌ام و بار دگر می‌گویم که اگر جمع نمودن مناقب مرتضی علی (ع) رفض است، این‌چنین رفض را سعادت ابدی و دولت سرمدی تصور کرده، مصراع شافعی- علیه الرّحمة- را به صدق دل و جان تکرار می‌نمایم:

مصرعه: فلیشهد الثقلان انی رافضی. و به حکم وفور محبت و اعتقاد، خطاب به جناب مستطاب آن ولایت‌مآب کرده به بانگ بلند این رباعی بر زبان قصیر البیان می‌رانم؛

لمؤلفه:

تا جان به تن است، راه حیدر پویم‌تا چشم به سر، جمال حیدر جویم

خواهم که به هر موی پذیرفته زبان‌چون ذکر خدای ذکر حیدر گویم «و السّلام علی من اتّبع الهدی ۰۰۸۰۲۲۴خ ۰ ۳۱ خ».

آمدیم بر فهرست ابواب و مدّعا؛ بر ضمیر منیر ارباب فضل و اصحاب دانش، مبیّن و مبرهن باد که این مجموعه محموده مشتمل است بر دوازده باب.

ربّ یسّر و تمّم بالخیر باب اول: در بیان نصوص قرآنی که در شأن امیر المؤمنین، امام المتقین، یعسوب الواصلین، مطلوب الکاملین، امام المشارق و المغارب، اسد الله الغالب، علی بن ابی طالب- کرّم اللّه وجهه- وارد و نازل شده و متعلّق بها؛

باب دوم: در بیان احادیث نبوی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم؛

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۶

باب سیم: در بیان مناقب و فضایل مرتضوی؛

باب چهارم: در بیان عقد و نکاح مرتضی و سیدة النساء؛

باب پنجم: در بیان علم و کشف؛

باب ششم: در بیان خوارق و عادات و ظهور کرامات؛

باب هفتم: در بیان زهد و ورع؛

باب هشتم: در بیان سخاوت؛

باب نهم: در بیان قوت و شجاعت؛

باب دهم: در بیان فراست و کیاست؛

باب یازدهم: در بیان متمکن شدن بر سریر خلافت صوری و معنوی؛

باب دوازدهم: در بیان انتقال از عالم فنا به عالم بقا و به یمن حصول درجه شهادت واصل شدن به ذات خداوند- جلّ و علا- و انحصار ابواب در عدد دوازده، تبرّکا و تیمّنا، شد- وگرنه بلکه در هزار باب و در هزار کتاب نگنجد- چه ۱۰۸۰۲۲۴خ ۰ ۳۲ خ:

اول) عدد حروف کلمه معظمه لا اله الّا اللّه که بنای دین اسلام بر اوست، دوازده است؛

دوم) کلمه مکرّمه محمّد رسول اللّه که اصل ایمان متعلق به آن است، مرکّب به دوازده حرف است؛

سیم) کلمه امیر المؤمنین که خاصه خطاب مستطاب آن حضرت است، دوازده حرف است؛

چهارم) شاه ولایت‌پناه نیز دوازده حرف است؛

پنجم) اسم متبرّکه آن حضرت علی بن ابی طالب، مؤلف به دوازده است؛

ششم) نظام مصالح عالم محتاج زمان است و زمان، عبارت از ساعات شب و روز؛ هر یک از لیل و نهار در حال اعتدال دوازده (ساعت) است؛

هفتم) محل سبعه سیاره، منحصر به دوازده برج است؛

هشتم) به حکم آیه کریمه: «إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنا عَشَرَ شَهْراً فِی کِتابِ اللَّهِ». ۲۰۸۰۲۲۴خ ۰ ۳۳ خ

و در سالی، دوازده ماه است؛

نهم) برطبق آیه کریمه: «وَ لَقَدْ أَخَذَ اللَّهُ مِیثاقَ بَنِی إِسْرائِیلَ وَ بَعَثْنا مِنْهُمُ اثْنَیْ عَشَرَ نَقِیباً.» ۳۰۸۰۲۲۴خ ۰ ۳۴ خ نقبای قوم موسی- علیه السّلام- دوازده نفر بودند؛

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۷

دهم) سید کاینات- علیه افضل الصّلوات و اکمل التّحیات- در لیلهٔ العقبه، از انصار دوازده کس به نقابت تعیین فرموده بود؛

یازدهم) اسباط یعقوب- علیه السّلام- به مقتضای آیه کریمه: «وَ مِنْ قَوْمِ مُوسی أُمَّةٌ یَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَ بِهِ یَعْدِلُونَ وَ قَطَّعْناهُمُ اثْنَتَیْ عَشْرَةَ أَسْباطاً» ۴۰۸۰۲۲۴خ ۰ ۳۵ خ دوازده نفر بودند؛

دوازدهم) انحصار ائمه معصومین- علیهم السّلام- نیز در عدد اثنی عشر است؛ به حسب احادیث نبوی چنانچه در صحیحین از جابر بن سمره- رضی الله عنه- مروی است که گفت: «سمعت النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- یقول یکون بعدی اثنی عشر امیرا فقال کلمهٔ لم اسمعها. فقال ابی انّه قال کلّهم من قریش. یعنی: شنیدم که رسول- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- که می گفت: بعد از من خواهند بود دوازده امیر. پس گفت کلمه [ای] که نشنیدم آن را. پدر من گفت: رسول فرمود آن دوازده نفر امیر، از قریش خواهند [بود] ۵۰۸۰۲۲۴خ ۰ ۳۶ خ.»

و در اعلام الوری مسطور است که امام زین العابدین از آبای بزرگوار خود روایت کرده که خاتم النبیین به امیر المؤمنین گفت: «اثنا عشر من اهل بیتی اعطاهم اللّه علمی و فهمی.

اوّلهم انت یا علی، و آخر القائم الّذی یفتح اللّه تعالی علی یدیه مشارق الارض و مغاربها.»

یعنی؛ دوازده کس‌اند اهل بیت من که حق- سبحانه و تعالی- عطا کرده به ایشان علم و فهم من. اول ایشان تویی یا علی. و آخر ایشان قائمی است که مفتوح می‌سازد خدای تعالی بر دست او مشارق و مغارب ارض را.

و از امام جعفر صادق- رضوان [اللّه] ۶۰۸۰۲۲۴خ ۰ ۳۷ خ علیه- مروی است که گفت: رسول- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «الائمهٔ بعدی اثنا عشر. اوّلهم علی بن ابی طالب و آخرهم القائم؛ هم خلفایی و اوصیایی و اولیایی و حجج اللّه تعالی علی امّتی المقرّبهم مؤمن و المنکر لهم کافر.» یعنی، ائمه بعد از من دوازده کس‌اند. اول ایشان علی و آخر ایشان قایم است و ایشان خلفا و اوصیا و اولیای من‌اند. حجت اللّه‌اند بر امت، مقرّ ایشان مؤمن است و منکر ایشان کافر.

و در ارشاد شیخ سعید، از حسن بن عباس از ابی جعفر ثانی بن علی مروی است که امیر المؤمنین علی گفت که رسول- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- اصحاب خود را فرموده:

«آمنوا بلیلهٔ القدر فانّه ینزل فیها امر السنهٔ و انّ لذلک الامر من بعدی علی بن ابی طالب و احدی عشر فی ولده.»

و به همین اسناد از امیر المؤمنین مروی است که گفت: «شب قدر در هر سالی

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۸

می‌باشد و به درستی که فرود آید در آن شب، کار مرآن سال و مرآن کار را اولیایند بعد از مصطفی. ابن عباس پرسید: یا امیر المؤمنین، کیستند آن اولیا؟ گفت: انا واحد عشر من صلبی ائمّهٔ محدثون.»

و از جابر بن عبد الله انصاری مروی است که گفت: «به خدمت سیدهٔ النّساء فاطمه زهرا- رضی اللّه عنها- رفتم. در دست مبارکش لوحی دیدم که در او اسمای اوصیا مرقوم بود. شمردم دوازده اسم بود، آخر این دوازده وصی قایم است. از فرزندان فاطمه سه کس از ائمه اثنا عشر محمد نام دارند و سه از ایشان مسمّی به علی‌اند.»

و در کشف الغمّه از احمد بن حنبل و در مودّات از مسروق منقول است که: «ما با عبد اللّه بن مسعود- رضی اللّه عنه- در مسجد نشسته بودیم. مردی آمده گفت: ای ابن مسعود، آیا گفته است شما را پیغمبر که بعد از وی چند امام خواهد بود؟ گفت: آری، به عدد نقبای بنی اسرائیل.» و به حسب کلام ملک الجلیل العلّام، نقبای بنی اسرائیل دوازده نفر است؛ چنانچه در صدر مسطور گشت.

پی‌نوشت‌ها

۹۹۵۰۲۲۴خ ۰ (۱) خ- بخش پایانی عبارت، اشارتی است قرآنی: الأنعام (۶) آیه ۱۶۳: «او یگانه است و انبازی ندارد.»

۹۹۵۰۲۲۴خ ۰ (۲) خ- الاخلاص (۱۱۲) آیات ۳- ۴: «نه زاده است و نه زاده شده، و نه هیچ کس همتای اوست.»

۹۹۵۰۲۲۴خ ۰ (۳) خ- مقصود امر ایجادی حضرت حق است- جلّ شأنه- و اشارتی به آیات متعدد قرآن کریم: البقرهٔ (۲) آیه ۱۱۷؛ آل عمران (۳) آیات ۴۷، ۵۹؛ ألأنعام (۶) آیه ۷۳؛ ألنّحل (۱۶) آیه ۴۰؛ مریم (۱۹) آیه ۳۵؛ غافر (۴۰) آیه ۶۸: «آفریننده آسمانها و زمین است. چون اراده چیزی کند، می گوید: موجود شو. و آن چیز موجود می‌شود.»

۰۰۶۰۲۲۴خ ۰ (۴) خ- ألأعراف (۷) آیه ۱۷۲: «آیا من پروردگارتان نیستم.»

۱۰۶۰۲۲۴خ ۰ (۵) خ- «کسی که آیاتش بر یگانگی‌اش دلالت می کند، و مصنوعاتش به ربوبیّتش گواهی می‌دهد. او اوّل کسی است که آغازش به تصوّر نیاید، و آخر کسی است که پایانش در خیال نگنجد. پاک و منزّه است اللّه- تبارک و تعالی- از آنچه توصیف می کنند. و درود و سلام بر پیامبران، و سپاس از آن خدای پروردگار جهانیان است.»

۳۰۶۰۲۲۴خ ۰ (۶) خ- مقصود آیه ۸ سوره دهر است که در شأن حضرت علی و فاطمه و حسنین- علیهم السّلام- نازل شد:

و یطعمون الطّعام علی حبّه مسکینا و یتیما و اسیرا. «و طعام را در حالی که خود دوستش دارند به مسکین و یتیم و اسیر می‌خورانند.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۹

۳۰۶۰۲۲۴خ ۰ (۷) خ- النّجم (۵۳) آیه ۹: «تا به قدر دو کمان، یا نزدیکتر.»

۳۰۶۰۲۲۴خ ۰ (۸) خ- نک: احادیث مثنوی: ص ۱۷۲. «اگر تو [محمد (ص)] نبودی، جهان را نمی‌آفریدم.»

۶۰۶۰۲۲۴خ ۰ (۹) خ- کنوز الحقایق؛ ص ۱۳. «یاران من به سان ستارگانند؛ پس به هرکدام رو آورید، ره یابید.»

۲۱۶۰۲۲۴خ ۰ (۱۰) خ- ألإسراء (۱۷) آیه ۴۴: «و هیچ موجودی نیست جز آنکه او را به پاکی می‌ستاید، ولی شما ذکر تسبیحشان را نمی‌فهمید.»

۴۱۶۰۲۲۴خ ۰ (۱۱) خ- تمهیدات، ص ۱۸. «کسی که خدا را شناخت، زبانش دراز می‌شود [از او شطحیات سرمی‌زند].»

۸۱۶۰۲۲۴خ ۰ (۱۲) خ- همان؛ ص ۷۱. «اگر پرده [غیب] آشکار شود، بر یقینم افزوده نشود.»

۲۳۶۰۲۲۴خ ۰ (۱۳) خ- «به مؤمنان گمان نیک برید.»

۷۳۶۰۲۲۴خ ۰ (۱۴) خ- پیش از این، از آن یاد شد.

۷۳۶۰۲۲۴خ ۰ (۱۵) خ- المائدة (۵) آیه ۵۵: «جز این نیست که ولیّ شما خداست.» این آیه در شأن حضرت علی (ع) نازل شده که دنباله آن این است: وَ رَسُولُهُ وَ الَّذِینَ آمَنُوا الَّذِینَ یُقِیمُونَ الصَّلاةَ وَ یُؤْتُونَ الزَّکاةَ وَ هُمْ راکِعُونَ. «و رسول او و مؤمنانی که نماز می‌خوانند و همچنان‌که در رکوعند انفاق می‌کنند.»

۷۳۶۰۲۲۴خ ۰ (۱۶) خ- نک: مسند احمد؛ ج ۴، صص ۲۸۱ و ۳۷۰؛ جامع صغیر؛ ج ۲، ص ۱۸۰. «هرکه من مولای اویم، پس علی (ع) مولای اوست.»

۱۴۶۰۲۲۴خ ۰ (۱۷) خ- نک: کشف الاسرار و عدّة الابرار؛ ج ۴، ص ۲۷۷. «هرکه گفت: خدایی جز اللّه نیست و محمد (ص) فرستاده خداست، بی‌حساب به بهشت رود.»

۱۴۶۰۲۲۴خ ۰ (۱۸) خ- «هرکه خموشی گزید، تندرست ماند و هرکه تندرست ماند، رهایی یافت.»

۷۴۶۰۲۲۴خ ۰ (۱۹) خ- دفتر اول، ابیات ۳۷۲۱- ۳۷۸۸ به گونه گزیده شده.

۹۴۶۰۲۲۴خ ۰ (۲۰) خ- گلستان سعدی؛ تصحیح یوسفی، دیباچه، ص ۱.

۵۵۶۰۲۲۴خ ۰ (۲۱) خ- پیش از این، از آن یاد شد.

۷۶۶۰۲۲۴خ ۰ (۲۲) خ- در نسخه بم: بداء.

۷۶۶۰۲۲۴خ ۰ (۲۳) خ- همان: لکان الحقّ.

۷۶۶۰۲۲۴خ ۰ (۲۴) خ- همان: او.

۰۷۶۰۲۲۴خ ۰ (۲۵) خ- قابل توجه است که به این‌گونه غزلها، امروزه در علم بدیع، مثنوی- غزل می‌گویند که نمونه بارز آن در دیوان شمس بسیار فراوان است، از جمله:

ای یوسف خوش‌نام ما خوش می‌روی بر بام ماای در شکسته جام ما ای بر دریده کام ما

ای نور ما، ای سور ما، ای دولت منصور ماجوشی بنه در شور ما تا می‌شود انگور ما ...

۲۷۶۰۲۲۴خ ۰ (۲۶) خ- در نسخه بم: در.

۸۷۶۰۲۲۴خ ۰ (۲۷) خ- هود (۱۱) آیه ۱۸: «لعنت خدا بر ستمکاران باد.»

۴۸۶۰۲۲۴خ ۰ (۲۸) خ- در نسخه بم: اطالتی.

۴۰۷۰۲۲۴خ ۰ (۲۹) خ- همان: این.

۱۲۷۰۲۲۴خ ۰ (۳۰) خ- نک: مسند احمد؛ ج ۴، ص ۲۸۱ و ۳۷۰؛ جامع صغیر؛ ج ۲، ص ۱۸۰. «بار خدایا، دوست بدار کسی که وی را دوست بدارد و دشمن بدار کسی که وی را دشمن بدارد.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۰

۹۲۷۰۲۲۴خ ۰ (۳۱) خ- طه (۲۰) آیه ۴۷: «و سلام بر آن کس که از پی هدایت قدم نهد.»

۳۴۷۰۲۲۴خ ۰ (۳۲) خ- در نسخه بم: وگرنه در هزار باب، بلکه در هزار کتاب نگنجد.

۱۵۷۰۲۲۴خ ۰ (۳۳) خ- ألتوبة (۹) آیه ۳۶: «شمار ماهها در نزد خدا، در کتاب خدا از آن روز که آسمانها و زمین را بیافریده دوازده است.»

۳۵۷۰۲۲۴خ ۰ (۳۴) خ- ألمائدة (۵) آیه ۱۲: «خداوند از بنی اسرائیل پیمان گرفت و از میان آنان دوازده نقیب برانگیختیم.»

۵۵۷۰۲۲۴خ ۰ (۳۵) خ- ألأعراف (۷) آیات ۱۵۹- ۱۶۰: «گروهی از قوم موسی هستند که مردم را به حق راه می‌نمایند و به عدالت رفتار می‌کنند. بنی اسرائیل را به دوازده سبط تقسیم کردیم.»

۶۵۷۰۲۲۴خ ۰ (۳۶) خ- از نسخه بم افزوده شد.

۰۶۷۰۲۲۴خ ۰ (۳۷) خ- همان.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۱

باب اول آیات با برکات قرآنی که در شأن امیر المؤمنین، قدوهٔ المحقّقین، یعسوب الواصلین، مطلوب الکاملین، امام المشارق و المغارب، اسد اللّه الغالب، علی بن ابی طالب- کرّم اللّه وجهه- نازل شده و متعلّق بها.

اشاره

قال امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه: «نزل القرآن اربعهٔ ارباع فربع فینا و ربع فی عدوّنا و ربع سیر و امثال و ربع فرایض و احکام شریعهٔ لنا کرائم القرآن.» یعنی، قرآن به چهار بخش نازل شد: یک ربع در تعریف و توصیف ماست و یک ربع در مذمّت و منقصت اعدای ما و یک ربع سیر و قصص و امثال است و یک ربع فرایض و احکام شریعت از اوامر و نواهی؛ و ماراست آیات کریمه شریفه که در قرآن مجید است.

منقبت:

از عبد الله بن عباس- رضی اللّه عنه- مروی است که گفت: «نیست در قرآن مجید هیچ آیتی مکرّمه که امیر المؤمنین سر آن و پیشوای آن آیت نباشد.» هم از وی مروی است که گفت: «نازل نشد آیه خطاب: «یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا» ۴۵۱۱۲۲۴خ ۰ ۱ خ که امیر المؤمنین امیر آن آیه نبود.»

یعنی امیر صاحب خطاب بود.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۲

منقبت:

هم از وی مروی است که گفت: به درستی که کرد اللّه تعالی عتاب به اصحاب مستطاب- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- در بعضی آیات قرآن مجید و یاد نکرد امیر المؤمنین را مگر به خیر و نیکویی.»

منقبت:

هم از وی مروی است که گفت: «فرود نیامد در شأن هیچ کس از کتاب اللّه آنچه فرود آمد در شأن امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه.»

منقبت:

از حذیفهٔ بن الیمان- رضی اللّه عنه- مروی است که گفت: «در قرآن خطاب: «یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا» ۵۵۱۱۲۲۴خ ۰ ۲ خ ذکر نشد مگر که امیر المؤمنین لبّ لباب و مغز الخطاب ۶۵۱۱۲۲۴خ ۰ ۳ خ بوده.»

منقبت:

از مجاهد- رضی اللّه عنه- مروی است که گفت: «امیر المؤمنین را سابقه آن است که امیر و پیشوا و سر خطاب: «یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا»

باشد؛ زیرا که بر جمیع مؤمنان در اسلام آوردن سبقت کرده.» و این روایات همه از مناقب حافظ احمد بن مردویه- علیه الرّحمهٔ- منقول است و بعضی از اینها در اوسط طبرانی و صواعق محرقه نیز به نظر درآمده. و هم در کتب مذکوره از ابن عباس منقول است که گفت: «نزلت فی علیّ ثلثمأهٔ آیهٔ.» یعنی، نازل شده است در شأن مرتضی علی سیصد آیه کریمه.

منقبت:

قوله تعالی: «إِنَّما وَلِیُّکُمُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ وَ الَّذِینَ آمَنُوا الَّذِینَ یُقِیمُونَ الصَّلاهَٔ وَ یُؤْتُونَ الزَّکاهَٔ وَ هُمْ راکِعُونَ.» ۷۵۱۱۲۲۴خ ۰ ۴ خ یعنی، متصرّف نیست در شما مگر خدا و رسول او و آن مؤمنان که اقامه صلوهٔ می‌کنند و صدقه و زکوهٔ می‌دهند در حال رکوع. جمهور مفسران متفق‌اند که آیه مسطوره در شأن امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- نازل شده. و قصّه چنان است که روزی سائلی در مسجد منوّر آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم-

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۳

آمده استعطا نمود و هیچکس به وی چیزی نداد. سائل به سوی آسمان دست برداشته گفت: بار خدایا، گواه باش که من در مسجد رسول تو سؤال کردم و اکنون محروم می‌روم. در این حین امیر المؤمنین نزدیک خیر المرسلین در نماز به رکوع رسیده بود. به سائل به انگشت خنصر اشارت نموده، سائل آمده انگشتری را از انگشت خنصر امیر المؤمنین بیرون کرد. و در این اثنا آثار وحی بر بشره مبارک خیر البشر پدید آمد و جبرئیل- علیه السّلام- آمد آیه کریمه: «إِنَّما وَلِیُّکُمُ اللَّهُ» را بر حضرت نبوت‌پناه آورد. و حسّان بن ثابت انصاری که مدّاح رسول اللّه بود، در این باب شعری گفته، از آن جمله یک بیت این است؛

شعر:

فانت الّذی اعطیت و کنت راکعافدیک نفس ۸۵۱۱۲۲۴خ ۰ ۵ خ القوم یا خیر راکع و در امالی شیخ شهید- نوّر مرقده- مسطور است که: «وزن حلقه انگشتری چهار مثقال و نگینه‌اش که از یاقوت احمر بود، پنج مثقال و قیمت آن خراج مملکت شام و خراج شام سیصد شتر بار نقره و چهار شتر بار طلا بود و آن انگشتری از طوق بن حران بود که امیر المؤمنین او را کشته، انگشتری را به خدمت رسول آورد. آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- به امیر عطا فرمود.» چنانچه از قصّه مسطوره چند کس از اکابر سلف خبر می‌دهد؛ ناصر خسرو گوید، فرمود (ص) ۹۵۱۱۲۲۴خ ۰ ۶ خ؛

بیت:

آنچه علی داد در رکوع فزون استزانچه همه عمر داد حاتم طایی حکیم سنایی- علیه الرّحمهٔ- در حدیقه گوید که:

در قیام و قعود عود او کرددر رکوع و سجود جود او کرد مولوی رومی گوید:

پاک و منزّه از صفات، ممسوس گشته او به ذات‌داده زکوهٔ اندر صلوهٔ، اللّه مولانا علی قدوه ابرار، شاه قاسم انوار گوید؛

بیت:

به زیر نگین تو آمد دو گیتی‌چو دادی به درویش انگشتری را بیت:

شها تراست مسلّم کرم که گاهِ رکوع‌کند برای حق انگشتری نثار انگشت مولانا جامی در هشت بند خود که در منقبت امیر گفته، گوید:

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۴ گر معزّز گشت انفاس مسیحا در کلام‌در «یقیمون الصلوهٔ» آمد ترا اعزازها

گر به عزّت مصطفی را در ید اللّه برکشید گشت منزل بهر اعزاز تو نصّ «انّما»

ور به طاعت گفت عیسی را و اوصافی ترادر «یُقِیمُونَ الصَّلاهَٔ» آمد ولایت از خدا مولانا قاسم کاهی گوید،

بیت:

به سایل داد خاتم در نماز آن معدن احسان‌دلِ پاکیزه‌اش چون بود فارغ از زر و زیور

منقبت:

قوله تعالی: «وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ یَشْرِی نَفْسَهُ ابْتِغاءَ مَرْضاتِ اللَّهِ.» ۶۱۱۲۲۴خ ۷۰ خ یعنی، از مردمان کسی هست که بفروشد جان خود را در راه خدای تعالی برای طلب رضای او. ابن اثیر در کتاب خلاق که جامع است میان کاشف و کشّاف و ثعلبی در تفسیر خود به روایت عبد الله بن عباس- رضی اللّه عنه- می‌آرند که آیه مذکوره در شأن امیر المؤمنین نازل شد و سبب نزول آن بود که چون رسول- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- در شب غار به حکم پروردگار هجرت نمود، امیر المؤمنین را قایم مقام خود ساخت تا فرضی که مردم را بر ذمّه‌اش بود، ادا نماید و ودیعتهای مردم روا فرماید. بنابر آن امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- بر فراش مبارک سید المرسلین تکیه کرد و مشرکان گرداگرد سرای همایون درآمده، قصد وی می‌نمودند. خدای- عزّ و جلّ- وحی کرد به جبرئیل و میکائیل که من میان شما هر دو برادری داده‌ام و فرمان چنان است که عمر یکی از شما درازتر از عمر دیگری باشد. پس کدامین از شما زندگانی برادر به زندگانی خود اختیار می‌کنید؟ جبرئیل گفت: بار خدایا، من زندگانی خود اختیار می‌کنم. میکائیل نیز چنین گفت. خدای تعالی فرمود: ای جبرئیل و میکائیل، شما چرا همچو علی بن ابی طالب نباشید که میان او و محمد عقد مواخاة بسته‌ام و او بر فراش محمد خواب کرده، نفس خود را فدای محمد گردانیده. شما هر دو به زمین روید و علی را از مکاید دشمنان محفوظ دارید. بفرموده قیام نموده، جبرئیل جانب سر و میکائیل جانب پا ایستاده، تمام شب محافظت نمودند و جبرئیل می‌گفت:

بشارت باد مر ترا ای امیر المؤمنین، مثل تو کیست که خدای تعالی به تو مباهات می‌کند بر ملائکه آسمان و زمین.

مؤلف گوید: آری رسول- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- او را از میان احباب خود به جای خود اختیار کرد که شب غارش بستر داد و به روز غدیرش منبر و به قتال کردنش

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۵

تیغ دو سر و به نسبتش دختر و به آخرتش کوثر و این نه مخفی است، بلکه در دیده عالمیان است از آفتاب اظهر. جهادش فی اللّه بود و نان دادنش لوجه اللّه و جان دادنش «ابتغاء لمرضات اللّه».

منقبت:

قوله تعالی: «الَّذِینَ یُنْفِقُونَ أَمْوالَهُمْ بِاللَّیْلِ وَ النَّهارِ سِرًّا وَ عَلانِیَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَ لا خَوْفٌ عَلَیْهِمْ وَ لا هُمْ یَحْزَنُونَ.» ۱۶۱۱۲۲۴خ ۸۰ خ یعنی، آن کسانی که صدقه می‌دهند اموال خود را به شب و روز- پنهان و آشکار- پس هست ایشان را اجر از نزد پروردگار ایشان و نیست خوف و غم ایشان را.

در تفسیر ثعلبی و اسباب نزول واحدی و کشّاف زمخشری و مناقب ابن مردویه و کتاب نهج الحق و مسند احمد بن حنبل و صواعق محرقه از عبد اللّه بن عباس مروی است که: «آیه مسطوره در شأن امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- نازل شده، زیرا که امیر در ملک خود به جز چهار درهم چیزی دیگر نداشت. یک درهم از آن در شب صدقه داد و یک درهم روز و یک درهم در سرّ و یک درهم در علانیهٔ. بعد از آن آیه: الَّذِینَ یُنْفِقُونَ أَمْوالَهُمْ، نازل شده.»

و صاحب تفسیر حسینی در روضهٔ الشهداء می‌آرد که: «بعد از نزول آیه کریمه، سید المرسلین از امیر المؤمنین پرسید: یا اخی، تو را بر این تصدّق چه باعث شد؟ گفت: یا رسول اللّه، طریق عطا و صدقه را منحصر در این چهار وجه یافتم؛ به امید آنکه وجهی از این وجوه مقبول درگاه ربّ العالمین افتد، بنابراین التزام طرق اربعه نمودم. سید کاینات- علیه افضل الصّلوات و اکمل التّحیات- فرمود: ای پور ابی طالب، آنچه مقصود تو بود، یافتی.»

منقبت:

قوله تعالی: «یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا إِذا ناجَیْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَیْنَ یَدَیْ نَجْواکُمْ صَدَقَةً.» ۲۶۱۱۲۲۴خ ۹۰ خ

یعنی، ای آنان که ایمان به خدا و رسول آورده‌اید، هرگاه مناجات پیغمبر کنید، باید که در پیش از راز و مناجات خود صدقه مقدّم دارید ۳۶۱۱۲۲۴خ ۱۰۰ خ.

ثعلبی و واحدی و غیر ایشان از علما در تفسیر آورده‌اند که: «اغنیا اکثر مناجات کردند چنانکه فقرا و اهل صفه را مجال مجالست نماند ۴۶۱۱۲۲۴خ ۱۱۰ خ و از کثرت و استطاله جلوس ایشان،

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۶

اثر ملالت و کراهت در جبین مبین خیر المرسلین مبیّن و ظاهر گشت. هرچه اهل عسرت و صفّه بودند، وجه تصدّق هیچ نداشتند ۵۶۱۱۲۲۴خ ۱۲۰ خ و اغنیا محبّت دنیای دون را بر مناجات آن سرور ترجیح دادند. بعد از چند روز این آیه به توبیخ و تقریع ایشان آمد که: «أَشْفَقْتُمْ أَنْ تُقَدِّمُوا بَیْنَ یَدَیْ نَجْواکُمْ صَدَقاتٍ.» ۶۶۱۱۲۲۴خ ۱۳۰ خ یعنی، شما ترسیدید از آنکه در پیش از راز و مناجات پیغمبر ما صدقه مقدّم دارید. ثعلبی از امیر المؤمنین علی روایت کند که گفت:

«چون آیه مناجات فرود آمد، حضرت رسالت- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- مرا خوانده و گفت: «تری دینارا.» یعنی، چه اجتهاد می‌کنی که یک دینار زر صدقه دهند؟ گفتم:

طاقت آن ندارند. فرمود: پس چند؟ گفتم: جبّه یا جوی. آن سرور فرمود: بسیار تقلیل کردی.» و نیز روایت کرده‌اند که امیر المؤمنین گفت: «به درستی که کتاب خدای آیتی است که پیش از من هیچ کس بدان آیت عمل نکرده، بعد از من کسی بدان عمل نکند و ۷۶۱۱۲۲۴خ ۱۴۰ خ آیه مناجات است؛ زیرا که چون آیه فرود آمد، در بساط من یک دینار زر بود. آن را به درهم چند فروختم. هرگاه قصد مناجات رسول کردمی، از آن دراهم تصدّق نمودمی.

چون آن دراهم تمام شد، حکم آیه مناجات منسوخ گشت به آیه: «أَشْفَقْتُمْ أَنْ تُقَدِّمُوا» نجوی شود میسّرا ۸۶۱۱۲۲۴خ ۱۵۰ خ».

و در تفسیر مدارک مسطور است که: «بعد از نزول آیه مذکوره، امیر المؤمنین از سید المرسلین ده سؤال کرد. از آن جمله یکی این است که گفت: «یا رسول اللّه، ما الحقّ؟» آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- فرمود: «الخلافة حقّة اذا انتهت الیک.»

یعنی، خلافت حقّ است، هرگاه منتهی شود به تو.»

منقبت:

قوله تعالی: «وَ تَعِیَها أُذُنٌ واعِیَةٌ.» ۹۶۱۱۲۲۴خ ۱۶۰ خ یعنی، درمی‌یابد و فهم می‌کند کلمه حق و تحقیق را گوشی که شنوا و فهم‌کننده باشد.

در صحیح ترمذی به روایت امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- و در مناقب ابن مردویه و تفسیر ثعلبی و واحدی به روایت بریده اسلمی مسطور است که: «رسول فرمود: یا علی به درستی که اللّه تعالی فرمود به من که ترا نزدیک دارم و دور نگردانم و تعلیم و تفهیم تو کنم که تو فهم می‌کنی و درمی‌یابی. چون رسول به امیر فرمود، آیه مذکوره نازل شد.» و از مکحول مروی است که: «بعد از نزول آیه مسطوره، آن سرور روی به سوی امیر کرده گفت: به درستی که درخواستم از حقّ- سبحانه و تعالی- که اذن واعیهٔ را گوش تو گرداند.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۷

امیر المؤمنین فرمود: بعد از آن هر کلامی که شنیدم، فهم کردم و یاد گرفتم.»

منقبت:

قوله تعالی: «أَ فَمَنْ كانَ مُؤْمِناً كَمَنْ كانَ فاسِقاً لا يَسْتَوُونَ.» ۰۷۱۱۲۲۴خ ۰ ۱۷ خ یعنی، حقّ سبحانه بر سبیل انکار می‌فرماید: آیا آن کس که مؤمن است، بود همچون آن کس که فاسق بود؟ پس ایشان برابر نخواهند بود.

و در کشّاف و اسباب نزول و بحر المناقب مسطور است که: «جمهور مفسرین متفق‌اند در این‌که سبب نزول آیه مذکوره آن بود که ولید بن عقبه، برادر مادر عثمان بن عفان- رضی اللّه عنه- به امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- منازعت کرده، گفت: «اسکت فانّک صبیّ و اللّه انا بسط منک لسانا واحد سنانا.» یعنی، خاموش باش که تو کودکی و من به خدا که به زبان و سنان از تو فصیح‌تر و تیزترم. با وی گفت: «اسکت فانّک فاسق.» یعنی، خاموش باش که تو فاسقی. پس حقّ- سبحانه و تعالی- از برای تصدیق کلام امیر المؤمنین آیه مسطوره فرستاد. ولید مذکور در فتح مکه معظمه از خوف و هیبت شمشیر، اسلام آورده بود. چون عثمان- رضی اللّه عنه- بر سریر خلافت نشست، او را والی کوفه گردانید و او به مداومت شرب خمر اشتغال نمود؛ حتی یک نوبت در مستی نماز فرض بامداد را چهار رکعت ادا نمود. و بعد از سلام رو به مؤمنان کرد و گفت: اگر خواهید چند رکعت دیگر هم بیفزایم که توفیق رفیق من گشته و نوبت دیگر در عین امامت قی کرد و از بوی پلید خمر، فسق ولید ظاهر گردید. و به همین علت از حکومت کوفه معزول شد و در رقعه که جانب غربی بغداد واقع است، مرد.» و حسّان بن ثابت انصاری مطابق حال شعری گفت،

شعر:

انزل اللّه الکتاب العزیزفی علی و فی الولید قرانا

فتیسّبؤا الولید من ذاک فسقاو علی مبوّء ایمانا

لیس من کان مؤمنا عرف اللّهو کمن کان فاسقا خوّانا

سوف یجزی الولید حزنا و ناراو علیّ لا شک یجزی جنانا

فعلیّ یلقی لدی العرش عزّاو ولید یلقی هناک هوانا معنی بیت اول، نازل کرد اللّه تعالی کتاب عزیز را در باب مرتضی علی (ع) و در باب ولید قرینه؛ یعنی لایق آن.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۸

معنی بیت دویم، پس مهیّا شد ولید از آن فسق را و مهیّا شد امیر المؤمنین ایمان را.

معنی بیت سیوم، نیست آن کس که مؤمن باشد خدای را مثل کسی که فاسق باشد و خیانت‌کننده.

معنی بیت چهارم، زود باشد که جزا داده شود ولید را غم و آتش سوزان و اجر داده شود مرتضی علی- کرّم اللّه وجهه- را بی‌شک به بهشت.

معنی بیت پنجم، پس مرتضی علی ملاقی کرده شود نزدیک عرش عزیز و ولید ملاقی کرده شود در آنجا خواری را.»

مؤلف گوید: قصّه شرب خمر ولید که در سنه سی ظاهر شد، در اکثر تواریخ مثل اعثم کوفی و روضهٔ الاحباب بر سبیل تفصیل نیز مسطور است.

منقبت:

قوله تعالی: «یا أَیُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ ما أُنْزِلَ إِلَیْکَ مِنْ رَبِّکَ وَ إِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَما بَلَّغْتَ رِسالَتَهُ وَ اللَّهُ یَعْصِمُکَ مِنَ النَّاسِ.» ۱۷۱۱۲۲۴خ ۰ ۱۸ خ یعنی، ای آن‌که نبی مرسلی، برسان آنچه به سوی تو از پروردگار تو فرود آمده. و اگر این کار نکنی، همانا که رسالت و پیغامهای کردگار خود نرسانیده باشی. فرمان بجای آر که حقّ سبحانه تو را از گزند و بداندیشی مردم معصوم و محفوظ نگاه

می‌دارد.

و در حلیهٔ الاولیاء و تفسیر ثعلبی از براء بن عازب مروی است که: «چون نازل شد آیه مسطوره در موضع غدیر خم که مابین مکه و مدینه است، رسول- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- بر منبر برآمده فرمود: «من کنت مولاه فهذا علیّ مولاه.» یعنی، هرکه را من مولی و خداونـد باشم، پس این علی مولا و خداونـد او باشـد. آنگاه عمر بن الخطاب گفت: «بـخ! بـخ! یا علی، اصبحت مولائی و مولی کلّ مؤمن و مؤمنهٔ.» یعنی، مژده و بشارت باد تو را ای علی که خداوند من و جمیع مؤمن و مؤمنه شدی.»

و حافظ بن مردویه در مناقب از عبد اللّه بن مسعود- رضی اللّه عنه- می‌آرد که گفت:

«ما می‌خوانـدیم این آیه را در عهـد رسول بـدین طور که: «یا أَیُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ ما أُنْزِلَ إِلَیْکَ مِنْ رَبِّکَ انّ علیا مولی للمؤمنین.» یعنی، ای رسول برسـان آنچه منزل شـده به سوی تو از پروردگار تو که به تحقیق که علی خداونـد مؤمنان است.» و نیز ابن مردویه [از] ابن عباس و زیـد بن علی روایت می‌کنند که: «چون اللّه تعالی رسول خود را امر کرد که به اظهار فضل و کمال امیر مؤمنان قیام نماید و درباره وی گوید آنچه حقّ تعالی فرموده، آن سرور-

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۹

صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- گفت: یـا رب، به درستی که قوم من به امور جـاهلیت قریب و حـدیث العهدنـد، این فرمان را برنتابنـد. بعـده از آن منزل فیـوض نـازل گشـته به طرف مکه رفت و بعـد از فراغ حـج مراجعت نمـوده، در منزل غـدیر خم نزول فرمود. حقّ- سبحـانه و تعـالی- آیه مـذکوره را فرسـتاد. پس بـازوی مبارک امیر المؤمنین به دست حقّ‌پرست گرفته، بیرون آمـد و به منبر صـعود نموده، بعـد از ادای توحیـد بـاری تعـالی رو به سوی اصـحاب مسـتطاب کرد گفت: «الست اولی بـالمؤمنین من انفسـکم؟» یعنی، آیا نیستم من بهتر ای مؤمنان از نفس‌های شما؟ گفتند: یا رسول ربّ العالمین، تو به جمیع وجوه از ما اولی‌تری.

آنگاه به زبان معجز بیان فرمود: «من کنت مولاه فعلیّ مولاه. اللّهمّ وال من والاه و عاد من عاداه و اعن من اعانه و اخـذل من خـذله و انصر من نصره.» یعنی، هرکه را من مولی باشم، پس علی مولی و خداوند اوست. بار خدایا، دوست‌دار کسی را که دوست دارد علی را؛ و دشـمن‌دار کسـی را که دشـمن دارد علی را؛ و یاری ده آن را که یاری دهد علی را؛ [و خوار گردان کسی را که خوار گرداند علی را؛ و یاوری کن کسی را که یاوری کند علی را].

راوی گویـد: و اللّه به حکم این آیه کریمه و حـدیث نبوی، ولایت امیر المؤمنین بر گردن صـحابه و سایر اهل اسـلام واجب و فرض شد.»

نظم:

رَوْ از برای سرِ دینِ خویش تاجی سازز خاک پای جوانمرد والِ مَنْ والاه

ز دل عـداوت او دور دار تا نخوری‌ز تیغ لفظ نبی زخم عادِ مَنْ عاداه و نیز در مناقب ابن مردویه از ابن هارون عبدی منقول است که گفت: «رأی و اجتهـاد من مایـل به رأی خوارج بود تـا هنگـامی که از ابو سـعید خـدری شـنیدم که می‌گفت: هیهات! مردمان مأمور شدند به شـش فرض و به پنج، عمل نمودند. و ترک یکی از جهالت کرده، به راه ضلالت افتادند. مردی پرسید: آن پنج فرض کدام است؟ گفت: کلمه طیبه و صـلوهٔ و زکوهٔ و حـج و صوم شـهر رمضان. گفت: کدام است آن یکی که ترک کرده‌اند؟ گفت: ولایت علی بن ابی طالب. آن مرد گفت: دوستی امیر به این پنج فرض مفروض است؟ گفت: بلی.

گفت: به درستی که مردمان کافر شده باشند که حقّ ولایت مرتضی علی بجا نیاورده‌اند.

ابو سعید- رضی اللّه عنه- گفت: مرا چه گناه باشد!»

لمؤلفه:

سرمایه زندگانیم حبّ علی است‌پیرایه شادمانیم حبّ علی است

حاجی سوی کعبه رفت و من سوی نجف‌چون کعبه جاودانیم حبّ علی است

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۰

و له:

پروانه انوار جمال علی‌امدیوانه اسرار کمال علی‌ام

از جمله جهانیان بریده «کشفی»و اللّه که طالب وصال علی‌ام

منقبت:

قوله تعالی: «الْیَوْمَ أَکْمَلْتُ لَکُمْ دِینَکُمْ وَ أَتْمَمْتُ عَلَیْکُمْ نِعْمَتِی وَ رَضِیتُ لَکُمُ الْإِسْلامَ دِیناً.» ۲۷۱۱۲۲۴خ ۱۹۰ خ یعنی، امروز تمام گردانیدم دین شما را برای شما و تمام کردم بر شما نعمت خود را و راضی شدم مر شما را به دین اسلام.

هم در مناقب ابن مردویه از ابو سعید خدری مروی است که: «فرود آمد این آیه کریمه در غدیر خم، در زمانی که سید المرسلین دست امیر المؤمنین را گرفته، برداشت. پس در حین نزول آیه کریمه گفت: اللّه اکبر به اکمال دین و اتمام نعمت و رضای پروردگار به رسالت من و ولایت علی.»

لمؤلفه:

آن کس که به مصطفی نخستین یارست‌آن کس که دلش خزینه اسرارست

آن کس که به جمع مؤمنان سردارست‌سلطان دو کونْ حیدر کرّارست و له:

یکتایی و پاکی به خدا می‌زیبدسلطانیِ عالم به بقا می‌زیبد

شاهیِ جهان به مرتضی می‌زیبدمحبوبیِ او به مصطفی می‌زیبد

منقبت:

قوله تعالی: «أَ جَعَلْتُمْ سِقایَةَ الْحاجِّ وَ عِمارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ کَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَ الْیَوْمِ الْآخِرِ وَ جاهَدَ فِی سَبِیلِ اللَّهِ لا یَسْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ.» ۳۷۱۱۲۲۴خ ۲۰ خ

واحدی در اسباب نزول آورده که: «امیر المؤمنین علی و عباس و طلحهٔ بن شیبه افتخار کردند. عباس گفت: من صاحب سقایم؛ یعنی آب دادن به حاجیان تعلق به من دارد.

طلحه گفت: من مجاور خانه کعبه‌ام و مفتاح او به دست من است. امیر المؤمنین گفت:

نمی‌دانم چه می گویند! به درستی که من بیش از همه با رسول- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- نماز گزارده‌ام و منم صاحب جهاد. و آنگاه حقّ- سبحانه و تعالی- آیه مسطوره فرستاد.» و تفسیر آیه کریمه چنین است که: آیا گردانیدید آب دادن به حاجیان و عمارت

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۱

کردن به مسجد حرام را همچو کسی که ایمان آورده به خدا و روز آخرت و در راه خدا جهاد کرده؟ این صفات نزد خدای تعالی برابر نمی‌شوند.»

منقبت:

«وَ جاهَدُوا فِی سَبِیلِ اللَّهِ بِأَمْوالِهِمْ وَ أَنْفُسِهِمْ أَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللَّهِ وَ أُولئِکَ هُمُ الْفائِزُونَ یُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَ رِضْوانٍ وَ جَنَّاتٍ لَهُمْ فِیها نَعِیمٌ مُقِیمٌ خالِدِینَ فِیها أَبَداً إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِیمٌ.» ۴۷۱۱۲۲۴خ ۲۱ خ یعنی، آنان که ایمان آورده‌اند و مهاجرت و جهاد

کرده‌انـد در راه خـدای- عزّ و جـلّ- بـه مال‌هـا و نفس‌هـای خـود، رتبه ایشـان عظیم‌تر است از دیگران نزد رحمن و ایشاننـد فـایز و رسـتگار. مژده و بشارت می‌دهد پروردگار ایشان به رحمتی از خود به رضوان و خشـنودی و به جنّات و لذّاتی که ایشان را در آنجا مقیم است و حال آنکه ایشان در آن جنّات همیشه باشند. به درستی که نزد اللّه تعالی مزد بزرگ حاصل است.

واحـدی بعـد از بیـان ایراد آیـات مـذکوره گفت: «اللّه سـبحانه، مرتضـی علی را در دعوی خود صادق کرد و بر پیشـی او به ایمان و مهاجرت گواهی داد و مر او را تزکیه نمود و بستود و منزلتش رفیع و بلند گردانید، به سبب آنچه در شأن او فرود آورد. و رتبه‌اش به جایی رسانید که بعد از نبی، غیر او هیچکس به آن مرتبه نرسد.»

منقبت:

قوله تعـالی: [«وَ إِذِ ابْتَلی إِبْراهِیمَ رَبُّهُ بِکَلِماتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قالَ ۵۷۱۱۲۲۴خ ۰ ۲۲ خ] إِنِّی جاعِلُکَ لِلنَّاسِ إِماماً قالَ وَ مِنْ ذُرِّیَّتِی قالَ لا یَنالُ عَهْدِی الظَّالِمِینَ.» ۶۷۱۱۲۲۴خ ۰ ۲۳ خ یعنی، ربّ العزّة به ابراهیم خطـاب می‌کنـد و بر سبیـل اصـطفا و امتحـان ۷۷۱۱۲۲۴خ ۰ ۲۴ خ می‌فرمایند: به درستی که من تو را امام انام و سابق خلایق گردانیدم. ابراهیم- علیه السّلام- از حضـرت بیچون مسئلت نمود که ذریه فرزندان مرا هم چنین گردان. حقّ تعالی فرمود: عهد و پیمان من که امامت و خلافت است نمی‌رسد به آن فرزندان تو که بت‌پرسـت باشند.

حمیـدی از عبـد الله بن مسـعود- رضـی الله عنه- روایت کنـد که: «سـید المرسـلین در شأن نزول این آیه فرمود که: دعوت و مسألت ابراهیـم کـه جهت ذریه کرده، منتهی شـده و به امـامی رسـیده که هرگز پیش هیـچ بت و بت‌پرست سـجده نیـاورد و بنـابراین حـقّ- سبحانه و تعالی- مرا پیغمبر مرسل کرد و علی را وصی من.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۲

منقبت:

قـوله تعـالی: «یـا أَیُّهَـا الَّذِینَ آمَنُـوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ کُونُوا مَعَ الصَّادِقِینَ.» ۸۷۱۱۲۲۴خ ۰ ۲۵ خ یعنی، ای آنـان که ایمـان آورده‌ایـد، در راه خدای تعالی پرهیزگار شوید و همراه راستگویان باشید.

ابن مردویه و اخطب خطبـای خوارزم در منـاقب خود به روایت ابن عبـاس- رضـی الله عنهمـا- می‌آرنـد که گفت: «کونوا مع علی و اصحابه؛ یعنی باشید با امیر و اصحاب او که به حکم حدیث نبوی کنایت از صادقین، امیر المؤمنین و اصحاب عالیجناب اویند.»

لمؤلفه:

سرحلقه اولیا علی ولی استشاهنشه اصفیا علی ولی است

محبوب و محبّ عین ذات احمدو اللّه که بی‌ریا علی ولی است

منقبت:

قوله تعـالی: «إِنَّمـا أَنْتَ مُنْذِرٌ وَ لِکُلِّ قَوْمٍ هادٍ.» ۹۷۱۱۲۲۴خ ۰ ۲۶ خ یعنی، ای محمـد تـو جز بیم‌کننـده نیسـتی و هر قومی را هـادی و راهنمایی هست.

محدث حنبلی در مسـند و مشیرویه در فردوس الاخبار و ابن مردویه در مناقب خود از ابن عباس- رضـی الله عنهما- روایت می‌کنند که روایت حنبلی این است که:

«چون آیه مـذکوره نازل شـد، آن سـرور- صـلّی اللّه علیه و آله و سـلّم- دست بر سـینه خود نهاده فرمود: منـذر و بیم‌کننده منم. و به

دست خود به سوی دوش مرتضی علی اشاره کرده گفت: تویی یا علی، هادی و رهنمای خلق و بعد از من به سبب تو خلق راه یابند.»

و روایت فردوس الاخبار این است که: «چون آیه مذکوره نازل شد، رسول فرمود:

منم منذر و علی است هادی. به واسطه تو ای علی هدایت یابند اهل هدایت، نه به واسطه غیر تو.» و روایت ابن مردویه این است که: «آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- «إِنَّما أَنْتَ مُنْذِرٌ» را خواند و به دست خود ایما به سینه خود کرد و «لِكُلِّ قَوْمٍ هادٍ» خواند و اشارت به امیر کرده و گفت: راه‌یافتگان بعد از من به سبب تو راه یابند.»

لمؤلفه:

اگر تمام جهان دشمن است نیست غمی که دوستی ز رهِ صدق با خدا دارم

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۳ اگرچه مویْ به مویْ عاصی و گنهکارم‌ولی چه غم شفیعی چو مصطفی دارم

مرا به خضر و به کس نیست حاجتی «کشفی»که رهنما به رهِ حقّ چو مرتضی دارم

منقبت:

قوله تعالی: «وَ إِنِّی لَغَفَّارٌ لِمَنْ تابَ وَ آمَنَ وَ عَمِلَ صالِحاً ثُمَّ اهْتَدی.» ۰۸۱۱۲۲۴خ ۰ ۲۷ خ در صواعق محرقه از امام صادق- رضوان اللّه علیه- و ثابت شیبانی مروی است که: «مراد از ثمّ اهتدی، پیروی اهل بیت است.»

و در مسند احمد بن حنبل و کتاب شفاء و دستور الحقایق و هدایت السّعداء، از امیر المؤمنین مروی است که گفت: «به درستی که آن سرور گرفت دست حسنین را و فرمود: و من احبّنی و هذین و اباهما و امّهما کان معی فی درجتی یوم القیمه. یعنی، کسی که دوست دارد مرا و این هر دو را و پدر و مادر اینها را، باشد با من در درجه من به روز قیامت. و بعضی برآنند که مراد از «کان معی فی درجتی» معیت قرب و شهود است و بعضی معیت مکان و منزل با قرب و شهود گفته‌اند، به حکم: من احبّ قوما فهو منهم.» ۱۸۱۱۲۲۴خ ۰ ۲۸ خ

منقبت:

قوله تعالی: «إِنَّما يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ يُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً.» ۲۸۱۱۲۲۴خ ۰ ۲۹ خ هم در صواعق محرقه می‌آرد که: «جمهور مفسرین بر اینند که آیه مسطوره در شأن مرتضی علی (ع) و سیدهٔ النساء و حسنین نازل شده.»

و از ام سلمه- رضی الله عنها- مروی است که: «بعد از نزول آیه مذکوره، آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- چادر خود بر ایشان کشیده، گفت: «اللّهم هؤلاء اهل بیتی و خاصّتی اذهب عنهم الرّجس و طهّرهم تطهیرا.» یعنی، بار خدایا، اینها اهل بیت و خاصه من‌اند؛ دور گردان از ایشان رجس را و پاک گردان ایشان را پاک کردنی. و به روایتی فرمود:

«الا، من اذی قرابتی فقد اذانی و من اذانی اذی اللّه.» یعنی، دانا و آگاه باشید؛ هرکه ایذا کند اهل بیت مرا پس به تحقیق ایذا کرده است مرا. و هرکه ایذا کرده است مرا، پس به تحقیق ایذا کرده است خدای را. و به روایتی دیگر فرمود: «و الّذی نفسی بیده لا یؤمن عبد بی حتّی یحبّنی و لا یحبّنی حتّی یحبّ ذوی القربی.» یعنی، قسم به آنکه جان من به ید قدرت اوست که ایمان نیاورد بنده به من تا دوست ندارد مرا و دوست ندارد اهل بیت مرا.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۴

در صحیح مسلم و مصابیح و مشکوهٔ از امّ المؤمنین عایشه- رضی الله عنها- و در تفسیر ثعلبی و فصل الخطاب از ابن عباس و مقاتل مروی است که: «بعد از نزول آیه کریمه «إِنَّما يُرِيدُ اللَّهُ»، آن سرور چادری از موی سیاه خود برداشت که امیر المؤمنین علی و فاطمه

زهرا و حسنین آمدند و ایشان را در زیر آن چادر کشیده، آیه مذکور قرائت نمود.»

منقبت:

قوله تعالی: «فَمَنْ حَاجَّکَ فِیهِ مِنْ بَعْدِ ما جاءَکَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعالَوْا نَدْعُ أَبْناءَنا وَ أَبْناءَکُمْ وَ نِساءَنا وَ نِساءَکُمْ وَ أَنْفُسَنا وَ أَنْفُسَکُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَی الْکاذِبِینَ.» ۳۸۱۱۲۲۴خ ۰ ۳۰ خ

در صحیح مسلم و مصابیح و مشکوة، از سعد وقّاص مروی است که گفت: «چون آیه مسطوره نازل شد، سید انبیا مرتضی علی و فاطمه و حسنین را طلبیده، گفت: هؤلاء اهل بیتی.»

و در صواعق محرقه و کشّاف زمخشری مسطور است که: «نیست دلیل قوی‌تر از این بر فضیلت آل عبا. و مراد از آل عبا مرتضی علی و فاطمه و حسنین‌اند؛ زیرا که رسول بعد از نزول آیه، هنگامه مباهله در یک پهلو امام حسن و پهلوی دیگر امام حسین و پیش رو مرتضی علی و پس پشت فاطمه را جا در داد. پس دانسته شد که حقّ سبحانه، مرتضی علی را نفس پیغمبر و اولاد و ذریه او را به ابناء و نساء آن حضرت- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- یاد فرمود.»

منقبت:

قوله تعالی: «إِنَّ اللَّهَ وَ مَلائِکَتَهُ یُصَلُّونَ عَلَی النَّبِیِّ یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَیْهِ وَ سَلِّمُوا تَسْلِیماً.» ۵۸۱۱۲۲۴خ ۰ ۳۱ خ یعنی، به درستی که اللّه تعالی و ملائکه صلوات می‌فرستند بر نبی. ای کسانی که ایمان آورده‌اید، صلوات و سلام فرستید بر نبی.

هم در صواعق محرقه از کعب مروی است که: «بعد از نزول آیه مذکوره، صحابه گفتند: یا رسول الله، تعلیم کن به ما که چگونه سلام و صلوات فرستیم بر تو؟ فرمود، بگویید: اللّهمّ صلّ علی محمّد و آل محمّد.» و روایت حاکم آن‌که: «پرسیدند از رسول چگونه صلوات فرستیم بر تو و اهل بیت تو؟ فرمود، بگویید: اللّهمّ صلّ علی محمّد و آل محمّد. راوی گوید: بنابر سؤال صحابه و جواب رسول به موجب نصّ قطعی، دلیل ظاهر

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۵

است بر اینکه امر به صلوات بر اهل بیت و بقیه آل مراد است.» منقول است که: «یکی از صحابه «و علی آل محمّد.» گفت. آن سرور فرمود: من فارق بینی و بین آلی بعلی فلیس من امّتی ۶۸۱۱۲۲۴خ ۰ ۳۲ خ.»

منقبت:

قوله تعالی: «سَلامٌ عَلی إِلْیاسِینَ.» ۷۸۱۱۲۲۴خ ۰ ۳۳ خ هم در صواعق مسطور است که: «به تحقیق نقل کرده‌اند جماعت مفسران از ابن عباس که مراد از آیه مذکوره، سلام بر آل محمد است. و بعضی بر اینند که مراد الیاس پیغمبر است که الیاسین نیز آمده، چنانچه میکال و میکائیل؛ اما قول اوّل اصح است.»

منقبت:

قوله تعالی: «وَ ما کانَ اللَّهُ لِیُعَذِّبَهُمْ وَ أَنْتَ فِیهِمْ.» ۸۸۱۱۲۲۴خ ۰ ۳۴ خ یعنی، نکرده است اللّه تعالی عذاب آن جماعت که تو در آنها باشی.

هم در صواعق می‌آرد که: «مراد از أَنْتَ فِیهِمْ، اهل بیت‌اند و اهل بیت، آنانند مر اهل زمین را. چنانچه آن سرور فرمود: النّجوم امان لاهل السّماء و اهل بیتی امان لامّتی. یعنی، آن چنانکه اهل سما به وجود نجوم قایمند، همچنین اهل زمین به وجود اهل بیت من

قایمند؛ یعنی قایم بودن دنیا به وجود با جود اهل بیت- علیهم السّلام- وابسته است.»

منقبت:

قوله تعالی: «وَ لَسَوْفَ یُعْطِیکَ رَبُّکَ فَتَرْضی.» ۹۸۱۱۲۲۴خ ۰ ۳۵ خ یعنی، حقّ- سبحانه و تعالی- به حبیب خود وعده احسان می کند و می‌فرماید که: عطا خواهد کرد هر آینه تو را ای محمد، پروردگار تو آنقدر که راضی شوی.

هم در صواعق مسطور است که: «قرطبی از ابن عباس روایت کرده که: رسول- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- گفت: وعده کرده است به من پروردگار من اینکه هرکس اقرار کند به توحید خدای- عزّ و جلّ- و نبوّت من و به ولایت علی و فاطمه و حسن و حسین که ایشان اهل بیت من‌اند، هر آینه او را عذاب کرده نشود در روز قیامت.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۶

منقبت:

قوله تعالی: «إِنَّ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ سَیَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمنُ وُدًّا» ۰۹۱۱۲۲۴خ ۰ ۳۶ خ. یعنی، به درستی آنان که ایمان آوردند و عمل صالح کردند، زود باشد که حضرت رحمن خلق کند برای ایشان محبّتی.

در مناقب خطیب از ابن عباس- رضی الله عنهما- مروی است که: «این آیه کریمه در شأن امیر المؤمنین نازل شده که ربّ العالمین برای او در دلهای مؤمنان محبّت و مودّت آفریده.»

و ابن مردویه در مناقب خود از ابن عازب آورده که: «رسول اللّه- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- به امیر گفت: یا علی، قل اللّهمّ اجعل عندک عهدا و اجعل لی عندک ودّا و اجعل فی صدور المؤمنین مودّة فنزلت هذه الآیة.» یعنی، ای علی، بگو بار خدایا بگردان برای من عهد و محبت نزد خود و بیافرین برای من در سینه‌های مؤمنان مودّتی؛ پس نازل شد این آیه.»

منقبت:

قوله تعالی: «وَ قِفُوهُمْ إِنَّهُمْ مَسْؤُلُونَ.» ۱۹۱۱۲۲۴خ ۰ ۳۷ خ یعنی، در قیامت فرمان آید که خلایق را ایستاده کنید؛ به درستی که پرسیده خواهند شد.

در مناقب ابن مردویه از ابن عباس و در مسند احمد بن حنبل از ابو سعید خدری منقول است که: «از خلایق پرسیده خواهد شد دوستی علی بن ابی طالب- کرّم اللّه وجهه.»

و در فردوس الاخبار از ابن عباس و ابو سعید خدری مروی است که: «رسول- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- فرمود: معنی قول حق تعالی، مسئولون عن الاقرار بولایة علی بن ابی طالب- کرّم اللّه وجهه- است. یعنی، سؤال کرده شوند از اقرار کردن به ولایت علی بن ابی طالب.»

مؤلف گوید: در بعضی از کتب احادیث به نظر درآمده که جمیع انبیا در لیلة المعراج به صاحب قاب قوسین و سید الثقلین گفتند: ما همه مبعوث شده‌ایم بر شهادت «لا اله الّا اللّه» و اقرار کردن به نبوّت تو و ولایت علی بن ابی طالب.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۷

منقبت:

قوله تعالی: «إِنَّ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ أُولئِکَ هُمْ خَیْرُ الْبَرِیَّةِ.» ۲۹۱۱۲۲۴خ ۰ ۳۸ خ در مناقب ابن مردویه و خطیب خوارزم

از زیـد بن اشتر احیـل انصاری که کاتب امیر المؤمنین بود، مروی است که: «شـنیدم از مرتضـی علی- کرّم اللّه وجهه- که می گفت، رسول با من فرمود: در حالتی که او را تکیه داده بودم بر سینه خود، آیا شنیده‌ای یا اخی قول خدای تعالی را؟

فرموده: به درستی که آنان که ایمان آوردند و عمل صالح کردند، آن گروه بهترین مخلوقاتند. آن تویی و محبّان تو و وعده‌گاه من و شـما حوض کوثر است و هنگامی که امم برای محاسبه به زانو درآینـد، خوانده می‌شوید و حال آنکه پیشانی و دست و پای شـما نورانی باشد.»

و خطیب خوارزم روایت دیگر از جابر بن عبد اللّه انصاری- رضی الله عنه- آورده که گفت: به نزدیک پیغمبر- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- جمعی از صـحابه کبار بودنـد که مرتضـی علی آمـد. فرمود: به درستی که برادر من به سوی شـما آمـد. بعد از آن دست بر کعبه زده، گفت: به حقّ آن‌که جان من به یـد قدرت اوست که این و محبّان این رستگارانند در روز قیامت. و نخستین شـماست در ایمان آوردن به خـدا و پیشترین شـما در وفاکردن به عهـد و پیمان خـدا و بهترین شـما در قیام نمودن به فرمان خداونـد و عادل‌ترین شمـا در حقّ رعیت و نیکوترین شـما نزد حقّ از روی افزونی و مرتبت. جـابر گویـد: بعـد از نزول آیه مـذکوره، هرگاه مرتضـی علی آمدی، اصحاب رسول گفتندی: جاء خیر البرّیة؛ یعنی، آمد بهترین مخلوقات.»

قطعه:

گر پرسدت کسی که علی را نظیر هست‌با او بگو که آب به بوی گلاب نیست

در نزد کبریا بجز از ختم انبیاکس را مقام و منزلتِ بو تراب نیست

منقبت:

قوله تعالی: «إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَ نَهَرٍ فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ مُقْتَدِرٍ.» ۳۹۱۱۲۲۴خ ۰ ۳۹ خ یعنی، به درستی که پرهیزگاران در جنّات و جوی روانند در نشیمن صدق، نزد پادشاه بسیار قدرت.

در مناقب ابن مردویه از جابر انصاری مروی است که: «روزی نزد رسول- صـلّی اللّه علیه و آله و سـلّم- اصحاب او یاد جنّت کردند. رسول فرمود: به درستی که اول اهل جنّت

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۸

از روی دخول علی بن ابی طـالب است. ابو دجـاجه انصاری گفت: یا رسول اللّه، به ما خبر دادی که جنّت بر انبیا حرام است تا آنکه من به جنّت نگـذرم و حرام است بر جمیع امم تا امّت من نگـذرد. فرمود: بلی، اما نـدانستی که خـدای- عزّ و جلّ- را لوایی است از نور و عمودی است از یـاقوت که بر آن نوشـته است: لا ـ اله الّا اللّه، محمّـد رسول اللّه و آل محمّـد خیر البریّـة و صاحب اللّواء و امام القیمـة علی بن ابی طالب. جابر گوید: چون نبی ولی را بدین منقبت شاد کرد، مرتضـی علی گفت: سـتایش مر خدای را که ما را به طفیل تو مکرّم و مشـرّف گردانید. آن سـرور فرمود: بشارت باد تو را یا اخی، هیچ بنده محبّت تو نسـبت به خود نکند و به مودّت تو متحقّق نگردد مگر حقّ سبحانه او را همراه ما برانگیزد روز قیامت. آنگاه این آیه خواند: فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ مُقْتَدِرٍ.»

و در منـاقب خطیب هم از جـابر مروی است که: «رسـول- صـلّی اللّه علیه و آله و سـلّم- به مرتضـی علی گفت: هرکه تـو را دوسـت داشت و به تو تولّی کرد، حقّ- عزّ و جلّ- او را همراه ما در منزل ما آرام دهد. بعد از آن، آیه مذکوره تلاوت نمود.»

لمؤلفه:

تا چند خراب همچو خاشاک و خسی‌وز فرط هوس به هر طرف چون مگسی

گر قرب خدا خواهی ای سالک راه‌رَوْ دوستیِ علی گزین تا برسی

منقبت:

قوله تعالی: «وَ السَّابِقُونَ السَّابِقُونَ أُولئِکَ الْمُقَرَّبُونَ فِی جَنَّاتِ النَّعِیمِ.» ۴۹۱۱۲۲۴خ ۰ ۴۰ خ در مناقب خطیب و کشف الغمّه از ابن عباس مروی است که: «معنی آیه کریمه از رسول پرسیدم، فرمود: جبرئیل به من گفت: آن علی است و محبان او که سابقان و پیشروانند به جنّت و مقرّبانند نزد خدا، جهت کرامتی که ایشان راست.»

منقبت:

قوله تعالی: «إِنَّ الَّذِینَ لا یُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ عَنِ الصِّراطِ لَناکِبُونَ.» ۵۹۱۱۲۲۴خ ۰ ۴۱ خ یعنی، به تحقیق آنان که ایمان نمی‌آرند به قیامت از راه راست برکنارند. محدث حنبلی گوید: «از صراط، محمّد و آل محمّد مراد است.» مناقب مرتضوی، کشفی متن ۴۸ منقبت: ..... ص : ۴۸

ابن مردویه از امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- روایت می‌کند که گفت: «آنان که بهره ندارند از ایمان، برکنارند از ولایت ما که صراط مستقیم عبارت از ولایت و محبّت اهل

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۹

بیت است.»

منقبت:

قوله تعالی: «قُلْ لا أَسْئَلُکُمْ عَلَیْهِ أَجْراً إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِی الْقُرْبی» ۶۹۱۱۲۲۴خ ۰ ۴۲ خ. یعنی، بگو: ای محمد به امّت خود اینکه من شما را از ظلمت کفر برآورده به نور اسلام مشرّف ساختم. اجر این نمی‌خواهم مگر دوستی اهل بیت.

در فصل الخطاب و هدایت السّعداء و کشف الغمّه مسطور است که: «بعد از نزول آیه کریمه، از خاتم الانبیاء- علیه من الصلوات افضلها و اکملها- سؤال نمودند آن جماعت کیستند که محبّت و مودّت ایشان بر خلایق واجب شده؟ از برای تأکید سه نوبت فرمود: علی است و فاطمه و حسن و حسین- علیهم التّحیهٔ و السّلام.»

منقبت:

قوله تعالی: «قُلْ کَفی بِاللَّهِ شَهِیداً بَیْنِی وَ بَیْنَکُمْ وَ مَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْکِتابِ.» ۷۹۱۱۲۲۴خ ۰ ۴۳ خ یعنی، بگو:

ای محمد، بسنده است حقّ تعالی در گواه بودن میان من و شما و آن کس که نزد اوست علم کتاب.

محدث حنبلی از محمّد حنفیه- رضی اللّه عنه- روایت کند که گفت: «نزد کسی که علم کتاب است، آن کس به حکم: «انا مدینهٔ العلم و علیّ بابها ۸۹۱۱۲۲۴خ ۰ ۴۴ خ.» علی بن ابی طالب است.»

و ثعلبی در تفسیر خود از عبد اللّه سلام که دانشمند قوم یهود بود و آخر به شرف اسلام مشرّف شد، روایت کند که گفت: «من از رسول پرسیدم: کیست آن کس که نزد اوست علم کتاب؟ به کلمه حصر فرمود که: آن کس نیست بجز علی.»

ترجمه منظومه:

از پیمبر سؤال کرد یکی که بگو نزد کیست علم کتاب

در جواب از ره صوابش گفت‌نیست آن جز علی نکو دریاب

منقبت:

قوله تعالی: «وَ النَّجْمِ إِذا هَوی ما ضَلَّ صاحِبُکُمْ وَ ما غَوی وَ ما یَنْطِقُ عَنِ الْهَوی إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْیٌ یُوحی.» ۹۹۱۱۲۲۴خ ۰ ۴۵ خ یعنی، حقّ سبحانه سوگند یاد می‌کند به ستاره زهره و می‌فرماید: آن ستاره که

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۵۰

فرود افتاد؛ که صاحب شما گمراه نشده و از هوا و هوس نطق نمی‌کند و نیست نطق او جز وحی.

ابن مغازلی روایت کند از ابن عباس که گفت: «ما طایفه‌ای از جوانان قریش در مکّه معظّمه نشسته بودیم، رسول- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- میان ما بود که ستاره فرود افتاد. آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- فرمود: این ستاره در منزل هرکس افتاد، وصی من اوست. آن جماعت برخاستند، دیدند که در منزل فیوض نازل امیر المؤمنین افتاد. پس از فرط جهالت به آن سرور گفتند: تو به سبب محبّت علی گمراه شده‌ای. از آن جهت آیه کریمه «النّجم» نازل شد.»

و در مناقب ابن مردویه از ناجیه [خفاف ابو خفاف] الغزی مروی است که گفت: «چون رسول اللّه- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- به سدّ ابوابی که در مسجد بود امر کرد، این معنی بر صحابه شاق نمود. یکی گفت: عباس و ابو بکر و عمر و عثمان و غیره را بیرون کرد و به جای خود ابن عم خود را آرام داد. دیگری گفت: در تعظیم و رفع منزلت او تقصیر نمی‌کند. چون آن سرور دانست که این معنی بر صحابه دشوار است، صلوة جامع خواند. چون صحابه جمع شدند، بر زبر منبر برآمده، بعد از فراغ خطبه بر زبان معجز بیان فرمود: ای مردمان، نه من درها بسته، شما را بیرون کرده‌ام و نه علی را در جای خود آرام داده‌ام. آنگاه آیه: «و النّجم» را خواند؛ یعنی هرچه نطق می‌کنم آن همه از قبیل وحی است، نه از هوا و هوس.»

منقبت:

قوله تعالی: «فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلاهُ وَ جِبْرِیلُ وَ صالِحُ الْمُؤْمِنِینَ.» ۰۰۲۱۲۲۴خ ۰ ۴۶ خ یعنی، به درستی که خدای تعالی ناصر پیغمبر است و جبرئیل و صالح مؤمنان.

هم در مسند احمد بن حنبل از مجاهد و در تحفه و مشارق از عمرو عاص و در مناقب ابن مردویه از ابن عباس و اسماء بنت عمیس مروی است که: «شنیدم از محمد مصطفی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- که می‌فرمود: «و صالح المؤمنین» مرتضی علی است.»

منقبت:

قوله تعالی: «یَوْمَ لا یُخْزِی اللَّهُ النَّبِیَّ وَ الَّذِینَ آمَنُوا مَعَهُ نُورُهُمْ یَسْعی بَیْنَ أَیْدِیهِمْ وَ بِأَیْمانِهِمْ.» ۱۰۲۱۲۲۴خ ۰ ۴۷ خ یعنی، روزی که خوار نکند حقّ تعالی رسول خود را و آنان که ایمان آورده‌اند

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۵۱

به او. نور ایشان روانه می‌شود در پیش ایشان و دست راست ایشان.

محدث حنبلی آورده که: «نازل شد این آیه کریمه در شأن امیر و محبّان او.» و ابن مردویه از ابن عباس روایت کند که گفت: «اول کسی که حلل و جامه‌های جنّت کسوة یابد، ابراهیم- علیه السّلام- بود از جهت دوستی او با خدای- عزّ و جلّ- آنگاه محمد مصطفی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- جهت آنکه برگزیده خداست، بعد از آن علی درآورده شود میان ایشان به سوی جنت. پس گفت مراد از «وَ الَّذِینَ آمَنُوا مَعَهُ نُورُهُمْ یَسْعی بَیْنَ أَیْدِیهِمْ» علی است و اصحاب او- رضی الله عنهم.»

منقبت:

قوله تعالی: «وَ الَّذِی جاءَ بِالصِّدْقِ وَ صَدَّقَ بِهِ.» ۲۰۲۱۲۲۴خ ۰ ۴۸ خ ابن مردویه از مجاهد و محدث حنبلی از امام محمّد باقر [ع] آورده که: «وَ الَّذِی جاءَ بِالصِّدْقِ» محمد است و «صدّق به» علی.»

منقبت:

قوله تعالی: «یَوْمَ تَشَقَّقُ السَّماءُ بِالْغَمامِ وَ نُزِّلَ الْمَلائِکَةُ تَنْزِیلًا.» ۳۰۲۱۲۲۴خ ۰ ۴۹ خ یعنی، یاد کن روزی را که در آن روز بشکافد آسمان به سبب ابر سفید که بالای هفتم طبقه است و غلظت او برابر همه سموات؛ و او کران‌تر است از همه آسمانها و قادر مختار امروز به قدرت کامله خود نگاه می‌دارد، تا روز قیامت او را بر آسمان‌ها افکند و به هر آسمان که رسد، آن آسمان بشکافد.

در تفسیر حافظی و تفسیر علی بن ابراهیم از ابی عبد اللّه مروی است که گفت: «آن غمامی که آسمانها را بشکافد، امیر المؤمنین علی است؛ زیرا که مظهر العجائب و مظهر الغرایب است. چنانچه در دنیا امور عجیبه و غریبه به ظهور رسانیده، در آخرت نیز می‌رساند.»

منقبت:

قوله تعالی: «مِمَّنْ خَلَقْنا أُمَّةٌ یَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَ بِهِ یَعْدِلُونَ.» ۴۰۲۱۲۲۴خ ۰ ۵۰ خ یعنی، از جمله کسانی که آفریدیم، امتی و جماعتی هستند که خلق را- بحقّ- راه راست می‌نمایند و هدایت می‌کنند. به توفیق خدا از راه باطل عدول می‌جویند و به همبازی حقّ طریق عدل

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۵۲

می‌ورزند.

در بحر المناقب و مناقب ابن مردویه مسطور است که «زاذان- رضی الله عنه- روایت می‌کند از مرتضی علی- کرّم اللّه وجهه- که گفت: تفترق هذه الامّة علی ثلث و سبعین فرقة اثنا و سبعون فی النّار و واحدة فی الجنّة و هم الذین قال الله تعالی: و ممّن خلقنا امّه یهدون بالحقّ و به یعدلون. و هم انا و شیعتی. این امت هفتاد و سه گروه می‌شوند؛ هفتاد و دو در دوزخ می‌روند و یکی در جنت. و این گروه که حقّ تعالی در شأن ایشان آیه مسطوره فرستاده، آن فرقه منم و محبّان من.»

لمؤلفه:

ای که از دل طالبِ حقّ گشته‌ای آفتاب اوج مطلق گشته‌ای

دوستیِ مرتضی را پیر سازنفس دون را پای در زنجیر ساز

مهر حیدر چشم دل بینا کندمهر حیدر قطره را دریا کند

مهر حیدر گر نباشد راهبرمی‌رود بیچاره رهرو در سقر

مهر حیدر مایه ایمان منمهر حیدر زندگیّ جان من

گشت از مهر علی روشن دلمهست از مهرش منوّر محفلم

گوهر من آمد از بحر علی‌دارم امید ولایت زان ولی

بنده حیدر ز جان و دل شدمزان به نور ذات حقّ واصل شدم

دست من دامان حیدر روز حشرنام پاکش بر زبانم روز نشر

منقبت:

قوله تعالی: «وَ جَنَّاتٌ مِنْ أَعْنابٍ وَ زَرْعٌ وَ نَخِيلٌ صِنْوانٌ.» ۵۰۲۱۲۲۴خ ۰ ۵۱ خ یعنی، صنوان دو سه درخت خرما را گویند که از یک بیخ و بن باشند.

در بحر المناقب از جابر بن عبد اللّه انصاری مروی است که از رسول- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- شنیدم که به علی بن ابی طالب می‌فرمود: النّاس من اشجار شتّی و انا و انت من شجرة واحدة؛ ثم قرء الایة.» یعنی، مردمان در جهان گوناگونند از درختها و من و تو از یک درخت می‌باشیم؛ بعد از آن، آیه مسطوره خواند.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۵۳

منقبت:

قوله تعالی: «إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ.» ۶۰۲۱۲۲۴خ ۰ ۵۲ خ یعنی، به درستی اللّه تعالی داخل می‌کند آن کسان را که ایمان آوردند و عمل نیک کردند به جنّتهایی که روانه می‌شود نشیب آن جویها.

ابن مردویه از مجاهد- رضی الله عنه- روایت کند که گفت: «آیه مسطوره در شأن علی مرتضی و حمزه و عبیده نازل شد؛ در زمانی که با عتبه و شیبه و ولید بن عقبه مبارزت کردند. و در شأن کفار خوار این آیه نازل شد، قوله تعالی: «فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيابٌ مِنْ نارٍ يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ» تا «عَذابَ الْحَرِيقِ.» ۷۰۲۱۲۲۴خ ۰ ۵۳ خ یعنی، آنان که کافر شدند برای ایشان جامه‌ها از آتش بریده شد تا عذاب ایشان در آتش صعب باشد.

منقبت:

قوله تعالی: «فَإِمَّا نَذْهَبَنَّ بِكَ فَإِنَّا مِنْهُمْ مُنْتَقِمُونَ.» ۸۰۲۱۲۲۴خ ۰ ۵۴ خ یعنی، حقّ- سبحانه و تعالی- می‌فرماید با سید انبیاء- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: اگرچه تو را به عالم بقا خواهیم برد، لیکن از ایشان- یعنی از منافقان- انتقام می‌ستانیم.

و در فردوس الاخبار از جابر [بن] عبد اللّه انصاری و در مناقب ابن مردویه از ابن عباس مروی است که: «این آیه در شأن امیر المؤمنین نازل شده؛ زیرا که رسول- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- فرمود: او بعد من از بیعت‌شکنان و ظالمان داد می‌ستاند.»

منقبت:

قوله تعالی: «وَ ارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ.» ۹۰۲۱۲۲۴خ ۰ ۵۵ خ یعنی، نماز گزارید و رکوع کنید با نمازگزاران و رکوع‌کنندگان.

محدث حنبلی و ابن مردویه از ابن عباس- رضی الله عنهما- روایت کنند که گفت:

«این آیه کریمه خاصّه در شأن محمد مصطفی و علی مرتضی نازل شده؛ زیرا که ایشان اول با هم نماز و رکوع کردند.»

منقبت:

قوله تعالی: «فَالْيَوْمَ الَّذِينَ آمَنُوا مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ عَلَى الْأَرائِكِ يَنْظُرُونَ.» ۰۱۲۱۲۲۴خ ۰ ۵۶ خ یعنی،

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۵۴

در روز قیامت آنان که ایمان آوردند، از مشاهده حال کافران می‌خندند [و] ۱۱۲۱۲۲۴خ ۰ ۵۷ خ بر سریرهای آراسته نشسته نظر می‌کنند.

خطیب خوارزم در مناقب آورده که: «امیر المؤمنین علی- کرّم اللّه وجهه- با نفری چند از اصحاب عالیجناب خود به سوی رسول می‌آمد. پس ابو جهل و ولید بن مغیره و عاص بن وایل و چندی دیگر از مشرکان بر ایشان خندیدند. بنابراین حقّ- سبحانه و تعالی-

آیه مسطوره فرستاد.»

لمؤلفه:

ای ساقیِ تشنگانِ اسراروی مبدأ و ملجأ سلاسل

هرکس که به سینه کینه‌ات داشت‌یا بغض تو را به خاطر و دل،

یا حربه زده به بندگانت‌دوزخ بوَدش مقام و منزل

و آن کس که محبّ تو به حالش‌لطف تو همیشه باد شامل

منقبت:

قوله تعالی: «لَقَدْ رَضِیَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِینَ إِذْ یُبایِعُونَکَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ.» ۲۱۲۱۲۲۴خ ۰ ۵۸ خ الی آخر. یعنی، به تحقیق راضی شد اللّه تعالی از مؤمنان در آن حین که بیعت می‌کردند با تو ای محمد در زیر درخت.

خطیب خوارزم از جابر بن عبد اللّه انصاری روایت کند که: «این آیه کریمه در شأن اهل بیت نازل شده و در آن روز هزار و چهارصد نفر بودیم. آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- به ما فرمود: امروز شمایید بهترین اهل زمین و ما همه بیعت کردیم زیر شجره بر مرگ؛ یعنی کشته شویم و از دشمن رو نگردانیم. اما و اللّه که احقّ و اولی در این مردمان به این آیه امیر المؤمنین علی است؛ زیرا که حقّ سبحانه فرمود: «أَثابَهُمْ فَتْحاً قَرِیباً.» ۳۱۲۱۲۲۴خ ۰ ۵۹ خ

یعنی، مژده داد به ایشان از فتح نزدیک که فتح خیبر است و آن بر دست امیر المؤمنین بود.»

منقبت:

قوله تعالی: «یا أَیُّهَا النَّبِیُّ حَسْبُکَ اللَّهُ وَ مَنِ اتَّبَعَکَ مِنَ الْمُؤْمِنِینَ.» ۴۱۲۱۲۲۴خ ۰ ۶۰ خ یعنی، ای محمد، بس است تو را اللّه تعالی و آنانکه اتباع تو کردند از مؤمنان در مظاهره و یاری کردن. محدث حنبلی گوید: «جمیع مفسّران متّفقند بر این‌که مراد از «مَنِ اتَّبَعَکَ» علی بن ابی طالب است.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۵۵

منقبت:

[قوله تعالی] ۵۱۲۱۲۲۴خ ۰ ۶۱ خ: «وَ الَّذِینَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَ رُسُلِهِ أُولئِکَ هُمُ الصِّدِّیقُونَ وَ الشُّهَداءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ لَهُمْ أَجْرُهُمْ وَ نُورُهُمْ.» ۶۱۲۱۲۲۴خ ۰ ۶۲ خ یعنی، آن کسانی که ایمان به خدا و پیغمبران آوردند، ایشانند صدّیقان و شهدا؛ مر ایشان را که مزد و ۷۱۲۱۲۲۴خ ۰ ۶۳ خ نور حاصل است.

محدث حنبلی گوید: «آیه مسطوره در شأن مرتضی علی نازل شده؛ زیرا که اول کسی که تصدیق رسالت پیغمبر نمود او بود و تمام عمر فی سبیل الله در جهاد گذرانید و آخر به درجه شهادت فایض گشت.»

منقبت:

قوله تعالی: «وَ کَفَی اللَّهُ الْمُؤْمِنِینَ الْقِتالَ وَ کانَ اللَّهُ قَوِیًّا عَزِیزاً.» ۸۱۲۱۲۲۴خ ۰ ۶۴ خ حافظ بن مردویه در مناقب خود از ابن مسعود- رضی الله عنه- آورده که: «ما این آیه را در زمان با برهان رسول- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- چنین قرائت می‌نمودیم: و کفی اللّه المؤمنین القتال بعلیّ و کان اللّه قویّا عزیزا.» یعنی، اللّه تعالی بسنده گردانید مؤمنان را بلکه وارهانید ایشان را به واسطه علی از جنگ

و قتال کردن با عمرو بن عبدود و هست اللّه تعالی قوی و غالب.

و حکایت این قصه به تفصیل در سوره احزاب مذکور است.

مؤلف گوید: «حدیث: «فضربهٔ علیّ یوم الاحزاب خیر من عبادهٔ ۹۱۲۱۲۲۴خ ۰ ۶۵ خ» بعد از جنگ مرتضی علی با عمرو بن عبدود واقع شد.»

منقبت:

قوله تعالی: «وَ اجْعَلْ لِی لِسانَ صِدْقٍ فِی الْآخِرِینَ.» ۰۲۲۱۲۲۴خ ۰ ۶۶ خ یعنی، حقّ- سبحانه و تعالی- حکایت می‌کند از ابراهیم- علیه السّلام- که گفت: برای من لسان نیکو در آخر الزّمان بیافرین.

در مناقب ابن مردویه از امام محمّد باقر- رضوان اللّه علیه- مروی است که: «لسان صدق علی ولی و ۱۲۲۱۲۲۴خ ۰ ۶۷ خ ولایت او بر ابراهیم معروض شد. ابراهیم گفت: بار خدایا، علی را ذریّه من گردان. حقّ- سبحانه و تعالی- ملتمس او را مبذول داشته، خواهش او به فعل آورد.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۵۶

منقبت:

قوله تعالی: «یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا اسْتَجِیبُوا لِلَّهِ وَ لِلرَّسُولِ إِذا دَعاکُمْ لِما یُحْیِیکُمْ.» ۲۲۲۱۲۲۴خ ۰ ۶۸ خ یعنی، ای آن کسانی که ایمان آورده‌اید، خدا و رسول را اجابت کنید هرگاه که خواند شما را به چیزی که زنده کند شما را.

در مناقب ابن مردویه هم از امام محمّد باقر- رضوان اللّه علیه- مروی است که: مراد از «دعاکم لما یحییکم» ولایت علی بن ابی طالب- کرّم اللّه وجهه- است. یعنی بخواند شما را به ولایت علی ولی.»

منقبت:

قوله تعالی: «یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا أَطِیعُوا اللَّهَ وَ أَطِیعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِی الْأَمْرِ مِنْکُمْ.» ۳۲۲۱۲۲۴خ ۰ ۶۹ خ یعنی، ای آن کسانی که ایمان آورده‌اید، اطاعت کنید خدا و رسول را و اطاعت کنید اولی الامر را.

و در مناقب ابن مردویه از امام جعفر صادق- رضوان اللّه علیه- منقول است که:

«امیر المؤمنین علی بن ابی طالب- کرّم اللّه وجهه- اولی الامر است به اصالت و سایر حکّام به تبعیت.»

و در تفسیر فخر رازی می‌آرد که: «مفسّرین در اولی الامر دو قول ایراد نموده‌اند:

فرقه‌ای گویند: مراد امرایند و زمره‌ای گفته‌اند: علما. اما از امام جعفر صادق منقول است که: مراد ائمه اثنا عشرند که حقّ تعالی اطاعت ایشان را قرین طاعت خود و رسول داشته؛ زیرا که جایز نیست که واجب گرداند حقّ سبحانه اطاعت احدی را- علی الاطلاق- تا ثابت نشود عصمت او [که] ۴۲۲۱۲۲۴خ ۰ ۷۰ خ داند که ظاهر او مثل باطن اوست و ایمن بود از غلط و سهو؛ این صفات حاصل نیست در افراد علما، پس متعیّن ائمه هدی باشند.»

و در کشف الغمّه از جابر بن عبد اللّه انصاری مروی است که گفت: «چون آیه مذکوره نازل شد، گفتیم یا رسول اللّه، ما خدا و رسول را می‌دانیم؛ پس اولی الامر چه کسانند که حق تعالی اطاعت ایشان را قرین کرده به طاعت خود و رسول خود؟ آن حضرت فرمود:

خلفای من‌اند بعد از من. اوّل ایشان علی است و بعد از [وی]، حسن و حسین و علی بن حسین و محمد بن علی که معروف است در

توریهٔ به باقر، زود باشد که دریابی او را ای جابر. پس هرگاه ببینی سلام من برسان. دیگر جعفر، دیگر موسی بن جعفر، دیگر علی بن

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۵۷

موسی و دیگر محمد بن علی و دیگر علی بن محمد دیگر حسن بن علی، دیگر هم نام و هم کنیت من حجّه اللّه فی الارضه محمد بن حسن که فتح کند حقّ- سبحانه و تعالی- بر دست او مشارق و مغارب ارض را و او غایب شود از شیعه اولیای خود. و جابر گوید، من گفتم: یا رسول اللّه، آیا باشد شیعه او را انتفاع از او در غیبت؟ فرمود: به حبّ آن‌که او مرا به راستی به خلق فرستاد که ایشان مستضئی گردند به نور او و مشفّع شوند به ولایت او در غیبت او. ای جابر، این راز از مکنون سرّ الهی و مخزن علم نامتناهی اوست؛ باید که مخفی داری از نامحرمان.»

پس این دلالت و روایات مؤید این معنی است که مراد از اولی الامر ائمه هدی‌اند که امامت و عصمت ایشان ثابت است و اتّفاق جمیع امت است بر علوّ رتبت و عدالت ایشان.

منقبت:

قوله تعالی: «فَلَعَلَّکَ تارِکٌ بَعْضَ ما یُوحی إِلَیْکَ وَ ضائِقٌ بِهِ صَدْرُکَ أَنْ یَقُولُوا لَوْ لا أُنْزِلَ عَلَیْهِ کَنْزٌ أَوْ جاءَ مَعَهُ مَلَکٌ إِنَّما أَنْتَ نَذِیرٌ وَ اللَّهُ عَلی کُلِّ شَیْءٍ وَکِیلٌ.» ۵۲۲۱۲۲۴خ ۰ ۷۱ خ یعنی، مگر تو ترک کننده‌ای بعضی امور وحی را و دلتنگی به سبب گفتن منافقان که چرا از آسمان گنجی فرو فرستاده نشد بر محمّد، یا خود فرشته همراه از آسمان نیامد با او؟ تو ای محمّد، بجز نذیر و پنددهنده نیستی و خداست بر هر شیء کارفرما.

در تفسیر علی بن ابراهیم و علی بن عیسی و فخر رازی و مناقب ابن مردویه- علیهم الرّحمهٔ- از امام جعفر صادق- رضوان اللّه علیه- مروی است که: «مصطفی با مرتضی گفت: ای برادر، به درستی که من از خدای- عزّ و جلّ- درخواستم که میان من و تو موالاهٔ و محبّت اندازد. خواهش من به فعل آمد و مسألت نمودم که میان من و تو مؤاخاهٔ کند، آن مسؤل نیز مبذول شد و التماس کردم که تو را وصی من کند، چنانچه کرد. پس مردی از منافقان تو در غیبت گفت: و اللّه یک صاع از خرما که در مشک کهنه باشد، بهتر است از آنچه محمد از پروردگار خود مسألت نمود. چرا درخواست نکرد فرشته‌ای از حقّ تعالی که معاونت و معاضدت او کند بر دشمن؟ یا گنجی که بدان استعانت نماید بر فقر و فاقه و شدّت احتیاج؟ بنابراین حقّ- سبحانه و تعالی- آیه مسطوره فرستاد.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۵۸

منقبت:

قوله تعالی: «وَ لَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْیَمَ مَثَلًا إِذا قَوْمُکَ مِنْهُ یَصِدُّونَ.» ۶۲۲۱۲۲۴خ ۰ ۷۲ خ یعنی، چون عیسی بن مریم را ضرب المثل کردیم که قوم تو ای محمّد از آن ضرب المثل اعتراض می‌کنند.

از امیر المؤمنین مروی است که: «آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- با من گفت:

به درستی که در تو دیدیم ای علی، مثلی و داستانی است از عیسی- علیه السّلام. چه عیسی را قوم دوست داشته در محبّت او هلاک شدند؛ یعنی ابن اللّه گفتند و قومی دشمن داشتند، در دشمنی او هلاک شدند. پس منافقان در غیبت گفتند: رسول راضی نشد برای علی بر هیچ مثلی و داستانی به غیر عیسی؛ لاجرم این آیه کریمه نازل شد.»

منقبت:

قوله تعالی: «وَ نَزَعْنا ما فِی صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ إِخْواناً عَلی سُرُرٍ مُتَقابِلِینَ.» ۷۲۲۱۲۲۴خ ۰ ۷۳ خ یعنی، بیرون کشیدیم آنچه در سینه‌های اهل جنّت بود از کینه و صفات ذمیمه. در این حال، برادرانند که بر سریرها نشسته رویاروی یکدیگر دارند.

از ابو هریره مروی است که: «مرتضی علی گفت: ای رسول خدا، کدام یکی است دوست‌تر نزد تو، من یا فاطمه؟ آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- فرمود: فاطمه نزد من دوست‌تر است و تو عزیزتری از وحی. یا اخی، می‌بینم تو را که بر حوض کوثر ایستاده‌ای، مردم شقی را از حوالی حوض کوثر دور می‌کنی. به درستی که بر آن حوض ابریق‌هاست، به عدد ستاره‌های آسمان و تو و فاطمه و حسن و حسین و جعفر و عقیل در جنّت باشید و بر سریرها نشسته و روبه‌روی یکدیگر و تو همراه من باشی و محبّان تو نیز همه در جنّت باشند. بعد از آن، آیه کریمه: «إِخْواناً عَلی سُرُرٍ مُتَقابِلِینَ» قرائت نموده، گفت: نظر نمی‌کنند هیچ یک از ایشان در قفای صاحب خود؛ یعنی همه در مشاهده جمال کمال حقّانی مستغرق خواهند بود.»

منقبت:

قوله تعالی: «طُوبی لَهُمْ وَ حُسْنُ مَآبٍ.» ۸۲۲۱۲۲۴خ ۰ ۷۴ خ محمد سیرین گفت: «طوبی، درختی است در جنّت که اصل و بیخ آن در حجره علی بن ابی طالب [بود] و در جنّت حجره‌ای نیست

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۵۹

که شاخی از شاخه‌های آن درخت در آن نباشد.»

منقبت:

قوله تعالی: «وَ نادی أَصْحابُ الْأَعْرافِ رِجالًا یَعْرِفُونَهُمْ بِسِیماهُمْ.» ۹۲۲۱۲۲۴خ ۰ ۷۵ خ یعنی، ندا کنند اصحاب اعراف به مردمانی که ایشان را به سیما و نشان می‌شناسند. و اعراف کوهی است مشرف بر جنّت. از امیر المؤمنین مروی است که: «ماییم اصحاب اعراف. هرکه را بشناسیم، داخل کنیم در جنّت.»

منقبت:

قوله تعالی: «ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْکِتابَ الَّذِینَ اصْطَفَیْنا مِنْ عِبادِنا.» ۰۳۲۱۲۲۴خ ۰ ۷۶ خ یعنی، بعد از آن به میراث دادیم کتاب را به کسانی که برگزیدیم از بندگان خود. امیر المؤمنین فرمود: «نحن اولئک.»

یعنی، ماییم آن گروه.

منقبت:

قوله تعالی: «حَسْبُنَا اللَّهُ وَ نِعْمَ الْوَکِیلُ فَانْقَلَبُوا بِنِعْمَةٍ مِنَ اللَّهِ وَ فَضْلٍ» ۱۳۲۱۲۲۴خ ۰ ۷۷ خ الآیه. از ابی رافع مروی است که: «این آیه کریمه در شأن امیر المؤمنین علی نازل شده؛ زیرا که رسول- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- امیر المؤمنین را با چند نفری به طلب ابو سفیان فرستاد و اعرابی از بنی خزاعه ایشان را دیده، گفت: به درستی که قوم ابو سفیان و اتباع او اسباب جنگ از بهر شما جمع کرده‌اند. امیر گفت: حَسْبُنَا اللَّهُ وَ نِعْمَ الْوَکِیلُ.»

منقبت:

قوله تعالی: «إِنَّ الَّذِینَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنی أُولئِکَ عَنْها مُبْعَدُونَ.» ۲۳۲۱۲۲۴خ ۰ ۷۸ خ یعنی، به درستی که آن کسانی که سابقه

نیکوییها حاصل است ایشان را از ما، آن گروه از جهنّم دور کرده شده‌اند.

از نعمان بشیر مروی است که: «آیه مسطوره در شأن مرتضی علی- کرّم اللّه وجهه- نازل شده؛ زیرا که امیر شبی این آیه تلاوت کرده، گفت: من از آن کسانم که سابقه حسنی ایشان را حاصل است. و چون اقامت صلوة گفتند، به نماز برخاست و می‌خواند: لا یَسْمَعُونَ حَسِیسَها.» ۳۳۲۱۲۲۴خ ۰ ۷۹ خ یعنی، نمی‌شنوند بانگ آتش را آنان که ایشان را سابقه حسنی حاصل است.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۶۰

منقبت:

قوله تعالی: «فَأَذَّنَ مُؤَذِّنٌ بَیْنَهُمْ أَنْ لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَی الظَّالِمِینَ» «الَّذِینَ اتَّخَذُوا دِینَهُمْ لَهْواً وَ لَعِباً.» ۴۳۲۱۲۲۴خ ۰ ۸۰ خ یعنی، آگاه گردانید آگاه کننده میان مردمان. به تحقیق که لعنت خدای باد بر ظالمانی که دین خود به لهو و لعب فراگرفته‌اند. از امام محمّد باقر- رضوان اللّه علیه- مروی است که: «این آگاه‌کننده امیر المؤمنین علی است.»

منقبت:

قوله تعالی: «مَنْ جاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثالِها.» ۵۳۲۱۲۲۴خ ۰ ۸۱ خ یعنی، هرکه روز قیامت با حسنه و نیکویی آمد، او را ده چندان ثواب و جزا بود. و مرتضی علی فرمود: «الحسنة حبّنا و السّیّئة بغضنا.» یعنی، نیکویی محبّت ماست و بدی دشمن ما. شیخ ابا بکر طایبادی گوید:

شعر:

در خانه کعبه گر بوَد منزل تووز زمزم اگر سرشته باشد گل تو

گر مهر علی نباشد اندر دل تومسکین تو و سعیهای بی‌حاصل تو

منقبت:

قوله تعالی: «مَنْ جاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَیْرٌ مِنْها وَ هُمْ مِنْ فَزَعٍ یَوْمَئِذٍ آمِنُونَ وَ مَنْ جاءَ بِالسَّیِّئَةِ فَکُبَّتْ وُجُوهُهُمْ فِی النَّارِ.» ۶۳۲۱۲۲۴خ ۰ ۸۲ خ یعنی، هرکه در قیامت به نیکویی آمد، پس او را بهترین از آن ثواب است و آنانکه بدین صفات موصوفند، از ترس آن روز ایمن‌اند و هر که به بدی آمد، در دوزخ به روی درافتاد.

امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- فرمود: «الحسنة حبّنا اهل البیت و السّیّئة بغضنا من جاء بها اکبّهُ اللّه علی وجهه فی النّار.» یعنی، حسنه محبّت ماست که اهل بیت رسولیم و سیّئه بغض ما. هرکه به سیّئه آمد، حقّ سبحانه او را در آتش به روی افکند.

قطعه:

هست از بهرِ دوستان علی‌جنّت و خلد و شربت و کوثر

گر نبودی ز بهرِ اعدایش‌نافریدی خدای نار سقر

دوستیِ علی است آن حسنات‌که ندارد ز سیّئات ضرر

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۶۱ دشمنیِ علی است سیّئه‌که همه خیرهاست با وی شر

منقبت:

قوله تعالی: «وَ الَّذِینَ یُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِینَ وَ الْمُؤْمِناتِ بِغَیْرِ مَا اکْتَسَبُوا.» ۷۳۲۱۲۲۴خ ۰ ۸۳ خ مقاتل بن سلیمان گفت: این آیه کریمه در

شأن امیر المؤمنین نازل شد، زیرا که نفری چند از اهل نفاق اتّفاق نموده، ایذای امیر می‌کردند و بر وی دروغ می‌بستند.»

منقبت:

قوله تعالی: «وَ شَاقُّوا الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ ما تَبَیَّنَ لَهُمُ.» ۸۳۲۱۲۲۴خ ۰ ۸۴ خ یعنی، مخالفت رسول کردند بعد از آن‌که ظاهر شد ایشان را راه هدایت. از امام محمد باقر- رضوان اللّه علیه- مروی است که گفت: «شاقّوا الرّسول فی امر علی.» یعنی، مخالفت مصطفی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- کردند در کار مرتضی علی- کرّم اللّه وجهه.

منقبت:

قوله تعالی: «وَ أَذانٌ مِنَ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ إِلَی النَّاسِ یَوْمَ الْحَجِّ الْأَکْبَرِ.» ۹۳۲۱۲۲۴خ ۰ ۸۵ خ یعنی، اعلام و آگاه کردن حاصل شد از خدای تعالی و رسول او به سوی مردمان روز حج اکبر که خدا و رسول بری و بیزار است از مشرکان.

ابن مردویه در مناقب گوید: «جمهور مفسرین متفق‌اند که این آگاه کردن اشارت است به آنکه امیر المؤمنین علی آگاه گرداند به آن چهل آیه که خواند از سوره «برائت». و این واقعه چنان بود که مصطفی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- سوره مذکور را به دست ابو بکر- رضی اللّه عنه- داده به سوی مکّه معظّمه فرستاد که بر کافران بخواند.

بعد سه روز مرتضی علی را شتر خود داده روانه کرد تا سوره مذکور را از ابو بکر گرفته و بر کفّار خواند و فرمود: مأمور شده‌ام به رسانیدن این سوره که من باشم یا کسی از من باشد.»

منقبت:

قوله تعالی: «وَ لَتَعْرِفَنَّهُمْ فِی لَحْنِ الْقَوْلِ.» ۰۴۲۱۲۲۴خ ۰ ۸۶ خ ابو سعید خدری می‌گوید: «لتعرفنّهم فی لحن القول» به بغض علی بن ابی طالب؛ یعنی البته می‌شناسی منافق را در لحن و قول و

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۶۲

بدی گفتار ایشان به سبب خصومتی که با مرتضی علی دارند.»

منقبت:

قوله تعالی: «أَ حَسِبَ النَّاسُ أَنْ یُتْرَکُوا أَنْ یَقُولُوا آمَنَّا وَ هُمْ لا یُفْتَنُونَ.» ۱۴۲۱۲۲۴خ ۰ ۸۷ خ یعنی، آیا مردمان پنداشتند که متروک و معاف می‌شوند که گویند ایمان آوردیم و ایشان آزموده نشوند.

از امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- مروی است که: «من از رسول پرسیدم: به چه چیز آزموده خواهند شد؟ فرمود: به تصدیق ولایت تو.»

منقبت:

قوله تعالی: «أُولُوا الْأَرْحامِ بَعْضُهُمْ أَوْلی بِبَعْضٍ فِی کِتابِ اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِینَ وَ الْمُهاجِرِینَ.» ۲۴۲۱۲۲۴خ ۰ ۸۸ خ یعنی، اولو الارحام و خویشان نزدیک که مؤمن باشند و مهاجر همدیگر، لا حق و اولی‌اند در کتاب اللّه.

اتفاق مفسران است که این آیه در شأن امیر المؤمنین علی نازل شد؛ زیرا که مؤمن و مهاجر و خویش نزدیک رسول اللّه- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- او بود.

من حدیقه:

ای سنایی به قوّت ایمان‌مدح حیدر بگوی از دل و جان

آن ز فضل آفت سرای فضول‌آن عَلَم‌دار و علم‌دار رسول

هم نبی را وصی و هم دامادچشم پیغمبر از جمالش شاد

مرتضی که کرده یزدانش‌همرهِ جانِ مصطفی جانش

هر دو یک قبله و خردشان دوهر دو یک روح کالبدشان دو

دو رونده چو اخترِ گردون‌دو برادر چو موسی و هارون

نایب مصطفی به روز غدیرکرده بر شرع خود مرو را میر

ای خوارج اگر در اینت شکی‌ست‌کفر و دین نزد تو ز جهل یکیست

منقبت:

قوله تعالی: «وَ الْعَصْرِ إِنَّ الْإِنْسانَ لَفِی خُسْرٍ إِلَّا الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ.» ۳۴۲۱۲۲۴خ ۸۹ خ از عبد اللّه بن عباس- رضی الله عنهما- مروی است که گفت: «مراد از «إِنَّ الْإِنْسانَ لَفِی خُسْرٍ»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۶۳

ابو جهل لعین است و از «إِلَّا الَّذِینَ آمَنُوا» امیر المؤمنین علی و سلمان.

منقبت:

قوله تعالی: «وَ تَواصَوْا بِالْحَقِّ وَ تَواصَوْا بِالصَّبْرِ.» ۴۴۲۱۲۲۴خ ۹۰ خ یعنی، وصیت کردند با همدیگر حق را، توصیت نمودند باهم صبر را. از ابن عباس مروی است که گفت: «به درستی که این آیه در شأن امیر المؤمنین علی نازل شده.»

منقبت:

قوله تعالی: «فَأَمَّا مَنْ أُوتِیَ کِتابَهُ بِیَمِینِهِ.» ۵۴۲۱۲۲۴خ ۹۱ خ قوله تعالی: «هَلْ یَسْتَوِی هُوَ وَ مَنْ یَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَ هُوَ عَلی صِراطٍ مُسْتَقِیمٍ.» ۶۴۲۱۲۲۴خ ۹۲ خ قوله تعالی: «وَ یُؤْتِ کُلَّ ذِی فَضْلٍ فَضْلَهُ.» ۷۴۲۱۲۲۴خ ۹۳ خ قوله تعالی: «أَدْعُوا إِلَی اللَّهِ عَلی بَصِیرَةٍ أَنَا وَ مَنِ اتَّبَعَنِی.» ۸۴۲۱۲۲۴خ ۹۴ خ قوله تعالی: «أَ فَمَنْ یَعْلَمُ أَنَّما أُنْزِلَ إِلَیْکَ مِنْ رَبِّکَ الْحَقُّ» ۹۴۲۱۲۲۴خ ۹۵ خ قوله تعالی: «وَ بَشِّرِ الْمُخْبِتِینَ الَّذِینَ» ۰۵۲۱۲۲۴خ ۹۶ خ.» الی قوله: «وَ مِمَّا رَزَقْناهُمْ یُنْفِقُونَ.» ۱۵۲۱۲۲۴خ ۹۷ خ از امام جعفر صادق- رضوان اللّه علیه- مروی است که: آیات مسطوره در شأن امیر المؤمنین علی- کرّم اللّه وجهه- نازل شده.

مؤلف [گوید ۳۵۲۱۲۲۴خ ۹۸ خ]: «از آیه کریمه» فَلَعَلَّکَ تارِکٌ بَعْضَ ما یُوحی» ۴۵۲۱۲۲۴خ ۹۹ خ جمیع آیات را تا اینجا از مناقب طراز المحدّثین حافظ احمد بن موسی بن مردویه نقل کرده شده.»

منقبت:

قوله تعالی: «أَمْ حَسِبَ الَّذِینَ اجْتَرَحُوا السَّیِّئاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ کَالَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ سَواءً مَحْیاهُمْ وَ مَماتُهُمْ ساءَ ما یَحْکُمُونَ.» ۵۵۲۱۲۲۴خ ۱۰۰ خ یعنی، آیا پنداشتند آنها که سیّئات و بدیها ساختند اینکه بگردانیم ایشان را همچو آنان که ایمان آوردند و عمل نیک کردند برابر- چه در حیات و ممات- چه بد نمود داوری ایشان.

خطیب خوارزم در مناقب می‌آرد که: «این آیه کریمه نازل شد در شأن امیر المؤمنین علی و حمزه و عبیدهٔ بن حارث در غزای بدر، چون مبارزت کردند جهت قتال عتبه و شیبه و ولید بن عقبه.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۶۴

منقبت:

قوله تعالی: «مِنَ الْمُؤْمِنِینَ رِجالٌ صَدَقُوا ما عاهَدُوا اللَّهَ عَلَیْهِ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضی نَحْبَهُ وَ مِنْهُمْ مَنْ یَنْتَظِرُ.» ۶۵۲۱۲۲۴خ ۰ ۱۰۱ خ یعنی، از جمله مؤمنان مردانی هستند که راست گفتند و بجای آوردند آن عهد و پیمان را که با حقّ تعالی بسته بودند؛ بعضی از ایشان شهید شدند و بعضی از ایشان منتظرند.

هم در مناقب خطیب مسطور است که: «این آیه در شأن امیر المؤمنین علی و حمزه و عبیده نازل شد و مراد از «فَمِنْهُمْ مَنْ قَضی نَحْبَهُ» عبیده و حمزه‌اند- رضی الله عنهما- که عهد کرده بودند در هیچ غزا پشت نکنند به دشمن و همچنین در غزا جهاد کردند تا شهید شدند و مراد از «وَ مِنْهُمْ مَنْ یَنْتَظِرُ» علی بن ابی طالب است.»

منقبت:

قوله تعالی: «یُوفُونَ بِالنَّذْرِ وَ یَخافُونَ یَوْماً کانَ شَرُّهُ مُسْتَطِیراً وَ یُطْعِمُونَ الطَّعامَ عَلی حُبِّهِ مِسْکِیناً وَ یَتِیماً وَ أَسِیراً إِنَّما نُطْعِمُکُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ لا نُرِیدُ مِنْکُمْ جَزاءً وَ لا شُکُوراً» ۷۵۲۱۲۲۴خ ۰ ۱۰۲ خ الی آخره. یعنی، وفا می‌نمایند به نذری که در طاعت کنند و می‌ترسند از روزی که هست محنت و شدت او فاش و آشکارا و می‌دهند به دوستی خدای- عزّ و جلّ- طعام، با وجودی که خود محتاجند بدان و ایثار می‌نمایند درویش بی‌مایه را و خردسالی بی‌پدر را و اسیری را. این مطعمان به لسان مقال یا به زبان حال می‌گویند: جز این نیست که می‌خورانیم این طعامها را برای طلب لقای باری تعالی و نمی‌خواهیم از شما پاداشی و مکافاتی و سپاسی.

در تفسیر بحر الموّاج و حافظی و حسینی مسطور است که: «در سبب نزول آیات بیّنات سوره «هل اتی» جمهور مفسرین متّفق‌اند که روزی سید المؤمنین آمده و امامین- علیهما السّلام- را مریض دید و مرتضی و سیدهٔ النّساء را گفت: نذری کنید تا فرزندان شما صحت یابند (ایشان نذر کردند که سه روز روزه گیرند) حقّ- سبحانه و تعالی- سبطین را شفا بخشید. ایشان روزه گرفتند. و مقداری جو قرض حسنه گرفته، آرد کرده، و نان پخته.

چون نماز شام خواستند افطار کنند، مسکینی به در خانه آمده، گفت: یا اهل البیت، انا مسکن. یعنی مرا طعام دهید که حق سبحانه و تعالی شما را دولت لقای خدا در عوض کرامت فرماید. [سائلی به در خانه آمد و سؤال کرد]. امیر المؤمنین نصیب خود بدان

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۶۵

مسکین داد و سایر اهل بیت نیز موافقت نموده، به آب خالص روزه گشوده و شب به طاعت گذرانیده و دیگر روز روزه گرفتند. باز وقت افطار یتیمی به در خانه آمد سؤال کرد. طعامی که بود ایثار کردند. شب سیم نیز اسیری به سر وقت ایشان رسید. آنچه از اطعمه بود به او داده و به آب خالص افطار نموده، تمام شب به طاعت الهی بسر بردند.

بعد از آن سوره «هل اتی» نازل شد و چندی از اکابر سلف نیز از این معنی خبر می‌دهند.»

شاه قاسم انوار گوید:

الا ای شهنشاه ملکا کبیراعلی الحق تویی مؤمنان را امیرا

به نصّ کلام و حدیث پیمبرولی و وصی خدای نبی را

تو را می‌توان خواند انسان کامل که هستی به معنی سمیعا بصیرا

چو کردی ادا صوم «یؤفون بالنّذر»شدی ایمن از «شرّه مستطیرا»

بود «یطعمون الطّعام» آنکه دادی‌به مسکین دیگر «یتیما اسیرا»

ز «انّا نخاف» از خدا گشتی ایمن‌ز «یوما عبوسا» و از «قمطریرا» شیخ عطار گوید:

به مسکین نانی از بهرِ خدا دادخداوند جهانش «هل اتی» داد خواجه عبد اللّه انصاری گوید:

آن شنیدی که حیدر کرّارکافران کشت و قلعه‌ها بگشاد

تا نداد آن سه قرص نانِ جوین‌هفده آیت خداش نفرستاد مولانا جامی گوید:

نوح را «عبدا شکورا» گفت در «اسرا» ولی«سعیک مشکورا» آمد مر ترا در «هل اتی»

با ملایک مر ترا اندر «تخافون» یاد کردباز در «انّا نخافت» حمد می‌گوید خدا امیر هاشمی گوید:

گرچه سه شب قسمت خود را امیرداد به مسکین و یتیم و اسیر

لاجرم آمد ز نعیم عطادرخور او مائده «هل اتی» سلمان گوید:

ای برابر کرده ایزد با خلیلت در وفاآیه «یؤفون بالنّذر» است بر قولم گوا

بود با ایوب همسر در کُهِ صبر و شکیب‌گشته با جبریل همره در رهِ خوف و رجا

نوح را در شکر گر «عبدا شکورا» گفت گفت‌از برایت «سعیکم مشکورا» اندر «هل اتی» کمال گوید:

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۶۶ دریای علم و مطلق دین زبده یقین‌خورشید «هل اتی» و مَهِ برج «لا فتی»

منقبت:

قوله تعالی: «مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَ الَّذِینَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَی الْکُفَّارِ رُحَماءُ بَیْنَهُمْ تَراهُمْ رُکَّعاً سُجَّداً یَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَ رِضْواناً سِیماهُمْ فِی وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ ذلِکَ مَثَلُهُمْ فِی التَّوْراةِ وَ مَثَلُهُمْ فِی الْإِنْجِیلِ.» ۸۵۲۱۲۲۴خ ۰ ۱۰۳ خ ترجمه: محمّد فرستاده خداست و آن مؤمنان که با وی‌اند سخت و غلیظاند بر کافران، و مهربانند میان یکدیگر. می‌بینی ایشان را رکوع و سجودکنندگان؛ یعنی اکثر اوقات مشغولند به نماز و می‌طلبند فضلی از خدای- عزّ و جلّ- یعنی زیادتی ثواب و خشنودی او. و علامتهای ایشان در رویهای ایشان ظاهر است از اثر سجده. این وصف که مذکور شد صفت ایشان است در تورات و انجیل.

مؤلف گوید: «در آیه مذکوره: «وَ الَّذِینَ مَعَهُ» اهل تسنّن و تشیّع [را] اختلاف است؛ بعضی از اهل سنت گویند: آیه مذکوره در میان خلفای اربعه- رضی الله عنهم- نازل شده، بلکه حجّت ترتیب خلافت صوری دانسته گویند از «وَ الَّذِینَ مَعَهُ» مراد ابو بکر صدیق است- رضی الله عنه- زیرا که با سیّد ابرار- صلّی اللّه علیه و آله- در شب غار موافقت اختیار نموده؛ و «أَشِدَّاءُ عَلَی الْکُفَّارِ» صفت عمر بن الخطّاب- رضی الله عنه- چه در مباحثه و مجادله او با اهل شرک و نفاق علما را اتفاق است؛ و «رُحَماءُ بَیْنَهُمْ» وصف عثمان بن عفان- رضی الله عنه- که او موصوف به صفات صله رحم بود و چنانچه مشهور است و معروف است؛ و «تَراهُمْ رُکَّعاً سُجَّداً» تا آخر، بیان حال مرتضی علی است- کرّم اللّه وجهه- که اکثر اوقاتش به وظایف طاعات و عبادات می‌گذشت به مرتبه [ای] که هر شب هزار تکبیر احرام از خلوت وی به سمع خادمان علیّه عالیه‌اش می‌رسید. و به اعتقاد اهل تشیّع از «وَ الَّذِینَ مَعَهُ» تا «مَثَلُهُمْ فِی الْإِنْجِیلِ» در شأن امیر المؤمنین علی نازل شده.»

و هم از کتب معتبره اهل سنت حجّتهای ظاهره و دلایل باهره بر سبیل سند آورده به ثبوت رسانند که از «وَ الَّذِینَ مَعَهُ» مراد ذات عالی صفات امیر است؛ زیرا که اوّل کسی که با پیغمبر- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم» نماز گزارده او بود.

چنانچه در کتاب صفوة الزّلال هم از امیر المؤمنین مروی است که گفت: «صلّیت مع الرّسول [اللّه] ۹۵۲۱۲۲۴خ ۰ ۱۰۴ خ سبع سنة قبل ان یسلم احدا و یصلّی احد. ۰۶۲۱۲۲۴خ ۰ ۱۰۵ خ» و در صحیح ترمذی از ابن عباس- رضی الله عنهما- منقول است که گفت:

«اوّل من صلّی مع النّبی علی بن ابی طالب.» و غیر از این شرف و قرب معیت و اتّحادی که به حسب ظاهر و باطن

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۶۷

امیر المؤمنین را با سیّد المرسلین است، هیچ یکی از اهل بیت عظام و صحابه کرام را در آن مشارکت نیست؛ چنانچه حدیث: «کنت انا و علیّ نورا بین یدی اللّه مطیعا یسبّح اللّه ذلک النّور و یقدّسه ۱۶۲۱۲۲۴خ ۰ ۱۰۶ خ قبل ان یخلق آدم اربعهٔ عشر الف عام» ۲۶۲۱۲۲۴خ ۰ ۱۰۷ خ الی آخره، مخبر این معنی است. و گویند چون امیر متولد شد، رسول او را غسل داده و در کنار گرفته و زبان معجز بیان خود را در دهان با برهانش نهاده و اوّل چیزی که امیر تناول نموده، لعاب دهان مبارک رسول اللّه [بوده].»

چنانچه در شواهد النّبوّهٔ می‌آورد که: «روزی بر زبر منبر گفت: بپرسید از من ماورای عرش که در میان پهلوی من علوی بسیار است و این اثر لعاب دهان خیر البشر است.» و همچنان در کنار فیض آثار سیّد ابرار پرورش می‌یافت تا هنگامی که سرور، سیّدهٔ النّساء را به وی داده، حجره تعیین فرمود و در تمامی غزوات علم سیّد کاینات به دست او بود و در آخرت لواء الحمد نیز به دست او خواهد بود. و در لیلهٔ المعراج همراه بود و چون آن سرور در میان صحابه دو مرتبه عقد مؤاخاهٔ منعقد گردانید، او را هر دو نوبت با خود عقد اخوّت بست؛ چنانچه یک نوبت فرمود: «انت اخی فی الدّنیا و الآخرهٔ ۳۶۲۱۲۲۴خ ۰ ۱۰۸ خ» نوبت دیگر گفت: «انا اخوک ۴۶۲۱۲۲۴خ ۰ ۱۰۹ خ» و در زمان شکستن بتان بر دوش مبارک رسول بود و در وقت مباهله نیز همراه بود و آن سرور را بعد از رحلت غسل داد و تکفین نمود و به قبر درآورد و اول شخصی که بر جنازه پیغمبر نماز گزارده و آخرین کسی که از قبر مبارک بیرون آمده او بود؛ و «أَشِدَّاءُ عَلَی الْکُفَّارِ» نیز وصف ذات فایض البرکات اوست؛ زیرا که آیه مذکوره در غزای خیبر بعد از فتح نازل شده و سبب نزول در کلّ تفاسیر و صحاح ستّه و مشکوهٔ و غیره چنین مسطور است که: «آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- یک مرتبه ابو بکر صدیق و دو دفعه عمر بن الخطاب را رایت و علم داده با جمعی از صحابه کبار به جنگ روانه کرد و ایشان روی به فرار آوردند؛ پس آن سرور فرمود: «لاعطیّن الرّایهٔ غدا رجلا کرّارا غیر فرّار یحبّ اللّه و رسوله» و رایت نصرت آیت را به دست حق‌پرست امیر المؤمنین داده روانه فرمود و آن فتح به دست امیر شد.»

و در شرح الامیهٔ آمده که: «امیر را سیّد ابرابر، کرّار از آن خواند که به تکرار حمله بر کفّار کردی و فرار ننمودی.»

و از اینجاست که صاحب نزهت الارواح گوید: «شیرمردی که در هیجا به هیچ روی پشت نداده و شیری که به هیچ روی پشت نیاورده؛ آن پردلی که به یک نعره لشکر را دو پاره می‌کرد و آن صفدری که بر یک حمله نه قلعه را دوپاره می‌افکند و آیه کریمه: «وَ کَفَی

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۶۸

اللَّهُ الْمُؤْمِنِینَ الْقِتالَ» ۵۶۲۱۲۲۴خ ۰ ۱۱۰ خ که در شأن امیر در جنگ عمرو [بن] عبدود نازل شده و در صدر مسطور گشته نیز مخبر این معنی است که مراد از «أَشِدَّاءُ عَلَی الْکُفَّارِ» امیر المؤمنین علی است.»

و گویند: «رُحَماءُ بَیْنَهُمْ» نیز توصیف ذات و الاصفات امیر است نه وصف عثمان بن عفان- رضی الله عنه- زیرا که از فرط صله رحم او مخالفت و منازعت میان صحابه و مؤمنان به سرحدّی رسید که یزید پلید- علیه اللّعنهٔ- دعوی خلافت رسول- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- نموده، چه ظلمها و ستمها که بر اهل بیت مصطفی نکرد و این همه خرابی از دوستی مروان حکم که رو کرده سیّد الثّقلین و شیخین- رضی الله عنهما- بود، شد؛ که او را وزیر امر خلافت حضرت رسالت ساخت و معاویه را حاکم شام و ولید بن عقبه را که به شرب خمر و فسق اشتغال داشت، والی کوفه گردانید.

عزیزی گوید که: سلطان باید نفس‌پروری را بر مردم مسلط نسازد که از نفس‌پرور هنر نیاید و بی‌هنر را سروری نشاید. و مروان مذکور به سایر النّاس معاصی پیش گرفته بدعتها نهاد؛ مثل دربان بر در داشتن و بی‌گناه بر قتل محمّد ابی بکر- رضی الله عنهما- اقدام نمودن- علی هذا القیاس. و بالآخره کار به جایی رسانید که اکثر صحابه و غیره متّفق گشته خلیفه را کشتند؛ چنانچه مشهور

است و در اکثری از کتب معتبره متداوله مسطور است. پس بنابراین «رُحَماءُ بَیْنَهُمْ» خاصّه وصف امیر المؤمنین است که چون به نصرت و فیروزی بر سریر خلافت جلوس فرمود، بدعتهای مذکور برطرف کرده تا بود جز به آرد جو افطار ننمود و چون اهل بیتش تکلیف تناول نمودن طعام کردندی، گفتی: ملاحظه دارم مبادا در عهد من کسی گرسنه مانده باشد و من سیر باشم.

و در تفسیر حافظی در شرح سوره «فاتحه» مسطور است که: «روز جمعه امیر المؤمنین بر منبر خطبه می‌فرمود. جامه کهنه پرپیوند در برداشت و با بند لیف خرما شمشیری در دست. عبد اللّه بن عباس به خاطر آورد که این مناسب حال ستوده مآل امیر نیست. آن حضرت به علم ولایت بر اراده‌اش مشرف گشته فرمود: به درستی چندان رقعه بر رقعه دوزانیدم که از دوزنده آن منفعل شدم؛ علی را با زینت دنیا چه کار که گل او خار است و نوشش نیش بار. و چگونه شاد باشم به لذتی که به اندک زمانی بسر آید و به معرض فنا درآید و چگونه سیر خورم که در ولایت حجاز شکمها گرسنه بود و چسان راضی شوم به آنکه مؤمنان مرا امیر خوانند و مقتدای خود دانند و در دشواری‌ها با ایشان شریک نباشم!»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۶۹

و از عدی بن ثابت مروی است که گفت: «امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- در زمان سید المرسلین دو جامه سطبر خریده قنبر- رضی الله عنه- را مخیّر گردانید؛ قنبر یکی از آن دو جامه اختیار کرد، دیگری را امیر درپوشید.» و در روضهٔ الشّهداء می‌آرد که: «در زمان خلافت امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- از بصره تا حدّ سمرقند در تحت تصرّف بود؛ اما به حدّی متواضع بود که در بازار کوفه پیاده راه می‌رفت و مردمی که به معاملات دنیوی اشتغال داشتند از امیر خود واقف نگشتندی. چون بر وی انبوه کردندی، می گفتی: ای مؤمنان! علی را راه دهید. چون مردم آواز دلنوازش را استماع می‌نمودند، راه می‌دادند.»

و چون در معنی: «تَراهُمْ رُکَّعاً سُجَّداً» تا آخر که به اتّفاق علمای فریقین در شأن امیر است تأمل می کنیم، نیز صریح دلالت می کند که از «وَ الَّذِینَ مَعَهُ» تا «مَثَلُهُمْ فِی الْإِنْجِیلِ» تمام در شأن امیر المؤمنین نازل شده؛ زیرا که حقّ سبحانه می‌فرماید: می‌بینی ایشان را رکوع و سجودکنندگان؛ می‌طلبند فضلی از خدای و علامتهای ایشان در رویهای ایشان هویدا و آشکار است از اثر سجده و این وصف که مذکور شده صفت ایشان است در تورات و انجیل. و حال آنکه نام هیچ یکی از صحابه عظام- رضی الله عنهم- ثبت نشده بجز نام نامی شاه اولیا که در تورات «ایلیا» و در انجیل «شنطیا» است. و اگر در این محل معترضی زبان اعتراض گشاید که از «وَ الَّذِینَ مَعَهُ» تا آخر، همه صیغه جمع واقع شده بر یک فرد چگونه راست آید؟ جواب آن است که از جهت تعظیم حقّ سبحانه، ولی خود را چنین یاد کرده، چنانچه در آیه کریمه: «إِنَّما وَلِیُّکُمُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ وَ الَّذِینَ آمَنُوا الَّذِینَ» ۶۶۲۱۲۲۴خ ۰ ۱۱۱ خ گفت و حال آنکه در این آیه کریمه اختلاف را راه نیست؛ چرا که هیچ کس به جز امیر المؤمنین در رکوع صدقه نداده و چون «الکنایهٔ ابلغ من التّصریح» دأب عرب است، بنابراین حضرت همچون به کنایه و اشاره متکلّم شده تا هرکه سعادتمند ازلی بود به مقصد اصلی راه برده، دقایق حقایق کلام ربّانی بداند و آنکه شقی الاصل باشد به مطالب اسرار نهانی پی‌نبرده مبتلا به شقاوت گشته، در حجب نفسانی ظلمانی بماند. و اگر خواهیم باوجود دلایل مذکوره رعایت صیغه جمع کنیم، پس به قول اهل سنّت از «وَ الَّذِینَ مَعَهُ» تا آخر، چگونه بر یک یک فرد صادق آید؟ بنابراین بگوییم در شأن آنانی که در آن غزا حاضر بودند نازل شده؛ بر این تقدیر هم نسبت به امیر المؤمنین بالاصالهٔ است و نسبت به سایر صحابه به تبعیت؛ چرا که حقّ سبحانه «أَشِدَّاءُ عَلَی الْکُفَّارِ» می‌فرماید و در آن غزا اکثر صحابه روی به فرار آوردند و فتح خیبر به دست امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- شده و این نه مستشهد طلب است «و هو عیان لا یحتاج بالبیان».

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۷۰

منقبت:

قوله تعالی: «مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيانِ بَيْنَهُما بَرْزَخٌ لا يَبْغِيانِ فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُما تُكَذِّبانِ يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ وَ الْمَرْجانُ.» ۷۶۲۱۲۲۴خ ۰ ۱۱۲ خ یعنی، بیامیخت حقّ سبحانه دو دریای نور را در حالتی که ملاقی باهم‌اند. میان ایشان برزخی است که از حدّ تجاوز نکند. پس به کدامی نعمتهای پروردگار خود تکذیب می کنید؟ برمی‌آید از آن دو دریا مروارید و مرجان.

در کتاب شیخ الشیوخ شهاب الدّین سهروردی و تفسیر عمده و درر به روایت سعید بن جبیر و سلمان فارسی به اسناد سفیان ثوری- رحمهٔ اللّه علیه- مسطور است که:

«مراد از مرج البحرین مرتضی علی است و فاطمه و از بینهما برزخ محمد مصطفی و از لؤلؤ و مرجان حسن و حسین- علیهم الصّلواة و السّلام.»

[مؤلف] ۸۶۲۱۲۲۴خ ۰ ۱۱۳ خ گوید: اگر کسی اعتراض کند که در اول باب چنین مسطور شد که آیاتی که مخصوص به امیر المؤمنین است ذکر کرده می‌شود و حال آنکه بعضی آیات مخصوص به ذات امیر نیست بلکه حمزه و عبیده و سلمان و غیرهم داخلند، جواب آن است که چون امیر المؤمنین مقتدا و پیشوای امّت است، نزول امثال این آیات نسبت به امیر بالاصالهٔ است و به دیگران بالمتابعهٔ؛ پس همانا که مخصوص به آن حضرت- کرّم اللّه وجهه- بوده باشد.

تمّ باب الاوّل بعون اللّه تعالی شأنه ۹۶۲۱۲۲۴خ ۰ ۱۱۴ خ

پی‌نوشت‌ها

۱۸۰۲۲۴خ ۰ (۱) خ- ألبقرة (۲) آیات ۱۵۳، ۱۷۲، ۱۸۳ و ...؛ آل عمران (۳) آیات ۱۰۲، ۲۰۰ و ...: «ای کسانی که ایمان آورده‌اید.»

۷۱۸۰۲۲۴خ ۰ (۲) خ- پیش از این، از آن یاد شد.

۷۱۸۰۲۲۴خ ۰ (۳) خ- در نسخه بم: مغز آن خطاب.

۱۲۸۰۲۲۴خ ۰ (۴) خ- ألمائدة (۵) آیه ۵۵.

۴۲۸۰۲۲۴خ ۰ (۵) خ- در نسخه بم:- نفس.

۴۲۸۰۲۲۴خ ۰ (۶) خ- همان:- فرمود (ص).

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۷۱

۶۳۸۰۲۲۴خ ۰ (۷) خ- البقرة (۲) آیه ۲۰۷.

۱۴۸۰۲۲۴خ ۰ (۸) خ- پیشین؛ آیه ۲۷۴.

۵۴۸۰۲۲۴خ ۰ (۹) خ- ألمجادلة (۵۸) آیه ۱۲.

۶۴۸۰۲۲۴خ ۰ (۱۰) خ- در نسخه بم: هرگاه با رسول خدا سخن گویید، پس پیش از راز گفتن صدقه باید بدهید. کسی از اصحاب تا ده روز راز نگفت و مطلبی عرض نکرد، به غیر از علی.

۷۴۸۰۲۲۴خ ۰ (۱۱) خ- همان: اغنیا که قبل از ورود این آیه شریفه پیوسته با حضرت رسول خدا راز می گفتند و آن وجود مبارک را به زحمت و تعب می‌انداختند و فقرا و اهل صفا را مجال مجالست نمی‌دادند.

۸۴۸۰۲۲۴خ ۰ (۱۲) خ- همان:- و از کثرت و استطالهٔ جلوس ایشان، اثر ملالت و کراهت در جبین مبین خیر المرسلین مبیّن و ظاهر گشت. هرچه اهل عسرت و صفّه بودند، وجه تصدّق هیچ نداشتند.

۸۴۸۰۲۲۴خ ۰ (۱۳) خ- ألمجادلة (۵۸) آیه ۱۳.

۰۵۸۰۲۲۴خ ۰ (۱۴) خ- در نسخه بم:- و.

۱۵۸۰۲۲۴خ ۰ (۱۵) خ- همان:- شود میسّرا.

۵۵۸۰۲۲۴خ ۰ (۱۶) خ- ألحاقّة (۶۹) آیه ۱۲.

۹۵۸۰۲۲۴خ ۰ (۱۷) خ- ألسّجدة (۳۲) آیه ۱۸.

۹۶۸۰۲۲۴خ ۰ (۱۸) خ- ألمائدة (۵) آیه ۶۷.

۵۸۸۰۲۲۴خ ۰ (۱۹) خ- ألمائدة (۵) آیه ۳.

۱۹۸۰۲۲۴خ ۰ (۲۰) خ- التّوبة (۹) آیه ۱۹.

۷۹۸۰۲۲۴خ ۰ (۲۱) خ- پیشین؛ آیه ۲۰.

۰۰۹۰۲۲۴خ ۰ (۲۲) خ- از نسخه بم افزوده شد.

۰۰۹۰۲۲۴خ ۰ (۲۳) خ- ألبقرة (۲) آیه ۱۲۴.

۰۰۹۰۲۲۴خ ۰ (۲۴) خ- در نسخه بم:- امتحان.

۳۰۹۰۲۲۴خ ۰ (۲۵) خ- ألتّوبة (۹) آیه ۱۱۹.

۸۰۹۰۲۲۴خ ۰ (۲۶) خ- ألرّعد (۱۳) آیه ۷.

۷۱۹۰۲۲۴خ ۰ (۲۷) خ- طه (۲۰) آیه ۸۲: «هرکس که توبه کند و ایمان آورد و کار شایسته کند و به راه هدایت بیفتد، می‌آمرزمش.»

۸۱۹۰۲۲۴خ ۰ (۲۸) خ- نک: کشف الأسرار و عدّة الأبرار؛ ج ۱، ص ۷۷۷ [با اندکی تفاوت]. «کسی که قومی را دوست بدارد، پس وی از آنهاست.»

۰۲۹۰۲۲۴خ ۰ (۲۹) خ- ألاحزاب (۳۳) آیه ۳۳: «ای اهل بیت، خدا می‌خواهد پلیدی را از شما دور کند و شما را پاک دارد.»

۵۲۹۰۲۲۴خ ۰ (۳۰) خ- آل عمران (۳) آیه ۶۱: «از آن پس که به آگاهی رسیده‌ای، هرکس که درباره او با تو مجادله کند، بگو: بیایید تا حاضر آوریم، ما فرزندان خود را و شما فرزندان خود را، ما زنان خود را و شما زنان خود را، ما برادران خود را و شما برادران خود را. آنگاه دعا و تضرّع کنیم و لعنت خدا را بر دروغگویان بفرستیم.»

۹۲۹۰۲۲۴خ ۰ (۳۱) خ- ألأحزاب (۳۳) آیه ۵۶.

۱۳۹۰۲۲۴خ ۰ (۳۲) خ- «هرکه میان من و میان خاندان من به حرف «علی» جدایی اندازد، از امت من نیست.»

۳۳۹۰۲۲۴خ ۰ (۳۳) خ- ألصّافات (۳۷) آیه ۱۳۰: «سلام بر خاندان الیاس.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۷۲

۵۳۹۰۲۲۴خ ۰ (۳۴) خ- ألأنفال (۸) آیه ۳۳.

۸۳۹۰۲۲۴خ ۰ (۳۵) خ- ألضّحی (۹۳) آیه ۵.

۱۴۹۰۲۲۴خ ۰ (۳۶) خ- مریم (۱۹) آیه ۹۶.

۵۴۹۰۲۲۴خ ۰ (۳۷) خ- ألصّافّات (۳۷) آیه ۲۴.

۰۵۹۰۲۲۴خ ۰ (۳۸) خ- ألبیّنة (۹۸) آیه ۷: «کسانی که ایمان آورده‌اند و کارهای شایسته می‌کنند بهترین آفریدگانند.»

۶۵۹۰۲۲۴خ ۰ (۳۹) خ- ألقمر (۵۵) آیه ۵۴.

۳۶۹۰۲۲۴خ ۰ (۴۰) خ- ألواقعة (۵۶) آیات ۱۰- ۱۲: «سه دیگر، آنها که سبقت جسته بودند و اینک پیش افتاده‌اند. اینان مقرّبانند. در

بهشتهای پرنعمت.»

۵۶۹۰۲۲۴خ ۰ (۴۱) خ- ألمؤمنون (۲۳) آیه ۷۴.

۹۶۹۰۲۲۴خ ۰ (۴۲) خ- ألشّوری (۴۲) آیه ۲۳.

۳۷۹۰۲۲۴خ ۰ (۴۳) خ- ألرّعد (۱۳) آیه ۴۳.

۵۷۹۰۲۲۴خ ۰ (۴۴) خ- نک: جامع صغیر؛ ج ۱، ص ۱۰۷؛ «من [- محمّد (ص)] شهر دانش و علی (ع) در آن است.»

۰۸۹۰۲۲۴خ ۰ (۴۵) خ- ألنّجم (۵۳) آیات ۱- ۴.

۵۸۹۰۲۲۴خ ۰ (۴۶) خ- ألتّحریم (۶۶) آیه ۴.

۸۸۹۰۲۲۴خ ۰ (۴۷) خ- پیشین؛ آیه ۸.

۲۹۹۰۲۲۴خ ۰ (۴۸) خ- ألزّمر (۳۹) آیه ۳۳: «و کسی که سخن راست آورد و تصدیقش کرد، آنان پرهیزگارانند.»

۴۹۹۰۲۲۴خ ۰ (۴۹) خ- الفرقان (۲۵) آیه ۲۵.

۷۹۹۰۲۲۴خ ۰ (۵۰) خ- ألأعراف (۷) آیه ۱۸۱.

۳۰۰۱۲۲۴خ ۰ (۵۱) خ- ألرّعد (۱۳) آیه ۴: «و باغهای انگور و کشتزارها و نخلهایی که دو تنه از یک ریشه رسته است.»

۶۰۰۱۲۲۴خ ۰ (۵۲) خ- ألحج (۲۲) آیه ۱۴.

۷۰۰۱۲۲۴خ ۰ (۵۳) خ- پیشین؛ آیه ۱۹- ۲۲.

۹۰۰۱۲۲۴خ ۰ (۵۴) خ- ألزّخرف (۴۳) آیه ۴۱.

۲۱۰۱۲۲۴خ ۰ (۵۵) خ- ألبقرة (۲) آیه ۴۳.

۶۱۰۱۲۲۴خ ۰ (۵۶) خ- ألمطفّفین (۸۳) آیه ۳۴.

۷۱۰۱۲۲۴خ ۰ (۵۷) خ- از نسخه بم افزوده شد.

۲۲۰۱۲۲۴خ ۰ (۵۸) خ- ألفتح (۴۸) آیه ۱۸.

۳۲۰۱۲۲۴خ ۰ (۵۹) خ- پیشین.

۶۲۰۱۲۲۴خ ۰ (۶۰) خ- ألأنفال (۸) آیه ۶۴.

۸۲۰۱۲۲۴خ ۰ (۶۱) خ- از نسخه بم افزوده شد.

۸۲۰۱۲۲۴خ ۰ (۶۲) خ- ألحدید (۵۷) آیه ۱۹.

۸۲۰۱۲۲۴خ ۰ (۶۳) خ- در نسخه بم:- و.

۱۳۰۱۲۲۴خ ۰ (۶۴) خ- ألأحزاب (۳۳) آیه ۲۵.

۳۳۰۱۲۲۴خ ۰ (۶۵) خ- «روز احزاب ضربت [ذو الفقار] علی (ع) بهتر از عبادت است.»

۵۳۰۱۲۲۴خ ۰ (۶۶) خ- ألشّعراء (۲۶) آیه ۸۴.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۷۳

۶۳۰۱۲۲۴خ ۰ (۶۷) خ- در نسخه بم:- و.

۸۳۰۱۲۲۴خ ۰ (۶۸) خ- ألأنفال (۸) آیه ۲۴.

۱۴۰۱۲۲۴خ ۰ (۶۹) خ- ألنّساء (۴) آیه ۵۹.

۵۴۰۱۲۲۴خ ۰ (۷۰) خ- از نسخه بم افزوده شد.

۱۵۰۱۲۲۴خ ۰ (۷۱) خ- هود (۱۱) آیه ۱۲.

۴۵۰۱۲۲۴خ ۰ (۷۲) خ- ألزّخرف (۴۳) آیه ۵۷.

۸۵۰۱۲۲۴خ ۰ (۷۳) خ- ألحجر (۱۵) آیه ۴۷.

۱۶۰۱۲۲۴خ ۰ (۷۴) خ- ألرّعد (۱۳) آیه ۲۹: «زندگی خوش و بازگشتنگاه نیکو از آن کسانی است ...»

۴۶۰۱۲۲۴خ ۰ (۷۵) خ- ألأعراف (۷) آیه ۴۸.

۶۶۰۱۲۲۴خ ۰ (۷۶) خ- فاطر (۳۵) آیه ۳۲.

۹۶۰۱۲۲۴خ ۰ (۷۷) خ- آل عمران (۳) آیات ۱۷۳- ۱۷۴: «خدا ما را بسنده است و چه نیکو یاوری است. پس از جنگ بازگشتند، در حالی‌که نعمت و فضل خدا را به همراه داشتند.»

۱۷۰۱۲۲۴خ ۰ (۷۸) خ- ألأنبیاء (۲۱) آیه ۱۰۱.

۲۷۰۱۲۲۴خ ۰ (۷۹) خ- پیشین؛ آیه ۱۰۲.

۴۷۰۱۲۲۴خ ۰ (۸۰) خ- ألأعراف (۷) آیات ۴۴ و ۵۱.

۶۷۰۱۲۲۴خ ۰ (۸۱) خ- ألأنعام (۶) آیه ۱۶۰.

۰۸۰۱۲۲۴خ ۰ (۸۲) خ- ألنّمل (۲۷) آیات ۸۹- ۹۰.

۶۸۰۱۲۲۴خ ۰ (۸۳) خ- ألأحزاب (۳۳) آیه ۵۸: «و کسانی که مردان مؤمن و زنان مؤمن را بی‌هیچ گناهی که کرده باشند می‌آزارند ...»

۸۸۰۱۲۲۴خ ۰ (۸۴) خ- محمّد (۴۷) آیه ۳۲.

۰۹۰۱۲۲۴خ ۰ (۸۵) خ- ألتّوبة (۹) آیه ۳.

۴۹۰۱۲۲۴خ ۰ (۸۶) خ- محمّد (۴۷) آیه ۳۰: «از شیوه سخنشان خواهی شناخت.»

۷۹۰۱۲۲۴خ ۰ (۸۷) خ- ألعنکبوت (۲۹) آیه ۲.

۰۰۱۱۲۲۴خ ۰ (۸۸) خ- ألأنفال (۸) آیه ۷۵.

۵۰۱۱۲۲۴خ ۰ (۸۹) خ و

۸۰۱۱۲۲۴خ ۰ (۹۰) خ- ألعصر (۱۰۳) آیات ۱- ۳: «سوگند به این زمان، که آدمی در خسران است. مگر آنها که ایمان آوردند و کارهای شایسته کردند.»

۰۱۱۱۲۲۴خ ۰ (۹۱) خ- ألحاقّة (۶۹) آیه ۱۹؛ ألانشقاق (۸۴) آیه ۷: «اما هرکس که نامه اعمالش را به دست راستش دهند.»

۰۱۱۱۲۲۴خ ۰ (۹۲) خ- ألنّحل (۱۶) آیه ۷۶: «آیا این مرد با آن کس که مردم را به عدل فرمان می‌دهد و خود بر راه راست می‌رود برابر است.»

۰۱۱۱۲۲۴خ ۰ (۹۳) خ- هود (۱۱) آیه ۳: «و هر شایسته انعامی را نعمت دهد.»

۰۱۱۱۲۲۴خ ۰ (۹۴) خ- یوسف (۱۲) آیه ۱۰۸: «من و پیروانم، همگان را در عین بصیرت به سوی خدا می‌خوانیم.»

۰۱۱۱۲۲۴خ ۰ (۹۵) خ- ألرّعد (۱۳) آیه ۱۹: «آیا کسی که می‌داند آنچه از جانب پروردگارت بر تو نازل شده حقّ است.»

۰۱۱۱۲۲۴خ ۰ (۹۶) خ و

۰۱۱۱۲۲۴خ ۰ (۹۷) خ- ألحج (۲۲) آیات ۳۴- ۳۵: «و تواضع کنندگان را بشارت ده. آنان که [چون نام خدا برده شود، در دل بترسند و بدان هنگام که به آنها مصیبتی رسد شکیبایانند و نمازگزارانند] و از آنچه روزیشان داده‌ایم انفاق

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۷۴

می کنند.»

۱۱۱۱۲۲۴خ ۰ (۹۸) خ- از نسخه بم افزوده شد.

۱۱۱۱۲۲۴خ ۰ (۹۹) خ- هود (۱۱) آیه ۱۲: «مباد که برخی از چیزهایی را که بر تو وحی کرده‌ایم واگذاری.»

۳۱۱۱۲۲۴خ ۰ (۱۰۰) خ- ألجاثیهٔ (۴۵) آیه ۲۱.

۶۱۱۱۲۲۴خ ۰ (۱۰۱) خ- ألأحزاب (۳۳) آیه ۲۳.

۹۱۱۱۲۲۴خ ۰ (۱۰۲) خ- ألانسان (۷۶) آیات ۷- ۹.

۳۳۱۱۲۲۴خ ۰ (۱۰۳) خ- ألفتح (۴۸) آیه ۲۹.

۶۳۱۱۲۲۴خ ۰ (۱۰۴) خ- از نسخه بم افزوده شد.

۶۳۱۱۲۲۴خ ۰ (۱۰۵) خ- «هفت سال همراه رسول خدا پیش از آنکه کسی اسلام بیاورد و نماز گزارد، نماز بجا آوردم.»

۷۳۱۱۲۲۴خ ۰ (۱۰۶) خ- در نسخه بم: تقدّسه.

۷۳۱۱۲۲۴خ ۰ (۱۰۷) خ- «من [- محمّد (ص)] و علی (ع) نوری میان دو دست خدای بودیم. آن نور چهارده هزار سال، پیش از آفرینش آدم، خدا را طاعت و تسبیح و تقدیس می کرد.»

۸۳۱۱۲۲۴خ ۰ (۱۰۸) خ- «تو [- علی (ع)] در دنیا و آخرت برادر من هستی.»

۸۳۱۱۲۲۴خ ۰ (۱۰۹) خ- «من [- محمّد (ص)] برادر تو هستم.»

۱۴۱۱۲۲۴خ ۰ (۱۱۰) خ- ألأحزاب (۳۳) آیه ۲۵: «و در کارزار مؤمنان را خدا بسنده است.»

۶۴۱۱۲۲۴خ ۰ (۱۱۱) خ- ألمائدهٔ (۵) آیه ۵۵: «جز این نیست که ولیّ شما خداست و رسول او و مؤمنانی که نماز می‌خوانند.»

۸۴۱۱۲۲۴خ ۰ (۱۱۲) خ- ألرّحمن (۵۵) آیات ۱۹- ۲۲.

۱۵۱۱۲۲۴خ ۰ (۱۱۳) خ- از نسخه بم افزوده شد.

۲۵۱۱۲۲۴خ ۰ (۱۱۴) خ- در نسخه بم:- تمّ باب الاوّل بعون اللّه تعالی شأنه.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۷۵

باب دویم در بیان احادیثی که سید المرسلین- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- در مناقب امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- فرموده

اشاره

و ذات فایض البرکاتش را با حسن وجوه ستوده و هر حدیثی که در این مجموعه محموده مسطور است، مستور نماند که به کتب معتبره و جامع و راوی آن منسوب کرده شد؛ اگر خطره مضمومه خاطر فاطر کس خطور کند، آن کتب را به دست آورده دفع خطره نماید و به تحقیق یقین کامل حاصل است. هرگاه احادیثی که در کتب معتبره متداوله توارد یافته و جمع علما و فضلای عرب و عجم بر ایرادش متّفق باشند، بلاشک و ارتیاب مبرّ است و از شایبه وضعی و مستثنی به خطاب مستطاب اصلی است.

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «کنت انا و علیّ نورا بین یدی اللّه مطیعا یسبّح اللّه ذلک النّور و یقدّسه قبل ان یخلق آدم اربعهٔ عشر الف عام فلمّا خلق اللّه آدم رکب ذلک النور فی صلبه فلم یزل ینقله من صلب حتی اقرّه فی صلب عبد المطلب فقسمه قسمین:

فصیّر قسمی فی صلب عبد اللّه و قسم علی فی صلب ابی طالب- علیه السّلام- فعلیّ منّی و انا منه.» ۷۷۸۱۲۲۴خ ۱۰ خ

ترجمه: در کتاب اربعین ابو المکارم الحسن الدّامغانی و نزل السّایرین شرف الدّین در

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۷۶

کنز بنی الشافعی ۸۷۸۱۲۲۴خ ۲۰ خ و مناقب خطیب خوارزم و مودّات میر سید علی همدانی و مسند احمد بن حنبل و بحر الانساب جعفر حجهٔ، از سلمان فارسی- رضی الله عنه- مروی است که گفت رسول: «من و علی یک نور بودیم و آن نور به درگاه خدای تعالی- عزّ و جلّ- طاعت و تسبیح [و] تقدیس می‌کرد، پیش از آنکه آدم بیافریند به چهارده هزار سال. چون آدم را آفرید، آن نور را در صلبش تعبیه کرد و لایزال از صلبی به صلبی منتقل می‌ساخت تا در صلب عبد المطلب قرار داد. پس آن نور را بر دو جزو قسمت کرد: قسم مرا در صلب عبد اللّه قرار داد و قسم علی را در صلب ابی طالب؛ پس علی از من است و من از علی‌ام.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «انّ اللّه تعالی خلقنی و علیا من نور واحد بین یدی العرش یسبّح اللّه تعالی و یقدّسه قبل ان یخلق آدم بالفی عام فلمّا خلق آدم سکنا صلبه ثمّ نقلنا من صلب طیّب و بطن طاهر لا نهیک فینا حائله الی صلب نوح ثمّ نقلنا من صلب طیّب و بطن طاهر لا نهیک فینا حائله الی صلب ابراهیم حتّی وصلنا الی صلب عبد المطلب فصار قسمین قسم فی عبد اللّه و قسم فی ابی طالب. فخرجت منه و خرج منه علی ثمّ اجتمع نور منّی و من علیّ فی فاطمه و الحسن و الحسین نوران من نور ربّ العالمین.»

ترجمه: در صحیح بخاری و هدایت السّعداء به روایت جابر بن عبد اللّه انصاری مسطور است که گفت رسول: «خداوند تعالی مرا و علی را از یک نور آفرید میانه عرش که تسبیح و تقدیس می‌گفت آن نور خدای را پیش از آنکه آدم را بیافریند به دو هزار سال.

چون آدم را آفرید، ساکن شدیم در صلب آدم. پس انتقال نمودیم از صلب و شکم پاک و نبود در میان ما حجابی تا آمدیم در صلب نوح- علیه السّلام- و باز نقل کردیم از صلب و بطن پاک و نبود در میان ما حجابی تا صلب ابراهیم- علیه السّلام- تا آنکه واصل شدیم به صلب عبد المطلب. پس گشت آن نور دو قسم: یک قسم در صلب عبد اللّه قرار یافت و قسم دیگر در صلب ابی طالب. پس برآمدم من از پشت عبد اللّه و علی از پشت ابی طالب.

پس جمع شد نور من و علی در فاطمه؛ و حسنین دو نورند از نور پروردگار عالمیان.»

و حدیث مسطور در خزانهٔ الجلالیهٔ به این عبارت آمده: «فصار نصفین: نصف الی عبد اللّه و نصف الی ابی طالب. فخلقت انا من جزء و علی من جزء. فالانوار کلّها من نوری و نور علیّ.» یعنی، پس گشت آن نور دو نصف: نیمه‌ای در پشت عبد اللّه جا گرفت و

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۷۷

نیمه‌ای در پشت ابی طالب. پس پیدا کرده شده‌ام من از جزوی و علی از جزوی. پس همه انوار از نور من و علی است.

و در تمهید می‌آرد که: «وقتی مرتضی علی پیش مصطفی آمد. رسول گفت: مرحبا یا اخی و ابن عمّی، و الّذی نفسی بیده خلقت انا و هو من نور واحد.» یعنی، خوشی و خرّمی باد به برادر من و پسر عمّ من و قسم به آن‌که نفس من به ید قدرت اوست که پیدا کرده شدیم من و او از یک نور.

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «مکتوب علی باب الجنّهٔ لا اله الّا اللّه، محمّد رسول اللّه، علیّ اخ رسول اللّه قبل ان یخلق اللّه السّموات بالفی عام.»

ترجمه: در صحاح ستّه و مودّات مسطور است که رسول گفت: «نوشته شده بر در بهشت پیش از آنکه حقّ- سبحانه و تعالی- بیافریند آسمانها را به دو هزار سال که نیست اله مگر اللّه، محمّد فرستاده خداست و علی برادر رسول خدا.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «انّ علیّا منّی و انا من علّی و هو ولیّ کلّ مؤمن و مؤمنه بعدی لا یؤدّی عنّی دینی الّا علیّ.»
ترجمه: در صحاح ستّه و صواعق محرقه ابن حجر و مصابیح و مسند احمد حنبل و مشکوة به روایت حبشی بن جناده مسطور است که رسول گفت: «به درستی که علی از من است و من از علی‌ام و او ولی و حاکم هر مؤمن و مؤمنه است بعد از من. ادا نکند و نرساند از من دین مرا مگر علی.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «الصّدیقون ثلثة: حبیب النّجار مؤمن آل یس؛ و حزقیل مؤمن آل فرعون؛ و علی هو افضلهم.»
ترجمه: در شرح مصابیح و صواعق محرقه از ابن عباس مروی است که رسول گفت:
«صدیقان امّتها سه‌اند: اول) حبیب نجّار، دوم) حزقیل، سویم) علی بن ابی طالب و او افضل از همه صدیقان است.» و حدیث مسطور در بعضی از نسخ به این عبارت نیز آمده:
مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۷۸
«سبّاق الامم ثلثة لم یکفروا باللّه طرفة عین علی بن ابی طالب و صاحب یاسین و مؤمن آل فرعون و هم الصّدّیقون و علی افضلهم.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «یا علی و انت اوّل المسلمین اسلاما و انت اوّل المؤمنین ایمانا و انت منّی بمنزلة هارون من موسی.»
ترجمه: در اربعین ابو المکارم و نزل السّایرین به روایت قدوه اصحاب عمر بن الخطاب و در صفوة الزلال المعین به روایت ابن عباس- رضی الله عنهم- مسطور است که رسول فرمود: «ای علی تویی، اوّل مسلمانان از روی اسلام و تویی اول مؤمنین از روی ایمان و تویی از من به منزله هارون از موسی.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «یا علی، انت منّی بمنزلة هرون من موسی الّا انّه لا نبیّ بعدی.»
ترجمه: در صحیح ترمذی و مسلم و بخاری و مصابیح و مشکوة و صحایف و هدایت السّعداء از سعد [بن] وقّاص و زید بن ارقم و در شرف النّبی از اسماء عمیس و در مودّات از جابر بن عبد اللّه انصاری مروی است که رسول گفت: «ای علی، تو از من به منزله هارونی از موسی مگر آنکه بعد از من پیغمبری نیست؛ یعنی چنانچه هارون در فضایل و کمالات موصوف به صفات موسی بوده، تو با من آن چنانی مگر مرتبه نبوّت که مرا حاصل است ترا نیست.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «ما تریدون من علیّ؟ ما تریدون من علیّ؟ انّ علیا منّی و انا منه و هو ولیّ کلّ مؤمن بعدی.»

ترجمه: در مسند احمد بن حنبل و مسند جوزی و مستدرک حاکم و صحیح ترمذی و مصابیح و مشکوة و صواعق محرقه به روایت عمران بن حصین مسطور است که رسول گفت: «چه می‌خواهید از علی؟ چه می‌خواهید از علی؟ به درستی که علی از من است و من از اویم و او حاکم و ولی هر مؤمن است بعد از من.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۷۹

ترجمه منظومه:

علی آمد ولی هر مؤمن‌اقتدا کن چو مؤمنان به ولی

سرور انبیا چنین فرمودکه علی از من است و من ز علی

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «یا علی، انت اخی فی الدّنیا و الآخرة.»

ترجمه: در صحیح ترمذی و مصابیح و مشکوة و صواعق محرقه به روایت قتاده و عبد اللّه عمر مسطور است که: «چون رسول میان دو کس از اصحاب خود برادری داد، مرتضی علی را با هیچ کس برادری نداد. امیر المؤمنین نزد سید المرسلین آمده گفت: یا رسول اللّه، میان صحابه برادری دادی، برادر [من] ۹۷۸۱۲۲۴خ ۰ ۳ خ کیست؟ رسول گفت: ای علی، تو برادر منی در دنیا و آخرت.»

در مسند احمد بن حنبل مسطور است که فرمود: «انّما ترکتک لنفسی انت اخی و انا اخوک فان ذکرک احد فقل انا عبد اللّه و اخی رسول اللّه لا یدعیها بعدک الّا کذّاب و الّذی بعثنی بالحقّ ما اخترتک الّا النفسی و انت منّی بمنزلة هرون من موسی غیر انّه لا نبیّ بعدی و انت وارثی.» یعنی، ای علی من تو را نگذاشتم مگر از برای خود. تو برادر منی و من برادر تو. بعد از این اگر کسی تو را یاد کند، بگو من بنده خدا و برادر رسولم و کسی دعوی برادری من نکند غیر از تو مگر کذّابی. و به حقّ آن خدا که مرا بحقّ به خلق فرستاده که من تو را اختیار نکردم الّا برای خود و تو از من به منزله هارونی از موسی به غیر از آنکه [بعد] ۰۸۸۱۲۲۴خ ۰ ۴ خ از من پیغمبری دیگر نیست و تو میراث‌خوار منی.

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «اوّل هذه الامّة ورودا علی الحوض اوّلها اسلاما و هو علی بن ابی طالب.»

در استیعاب به روایت سلمان فارسی- رضی الله عنه- مسطور است که گفت رسول خدا: «اول این امت که وارد شود بر حوض کوثر اول این امت است از روی اسلام و آن علی بن ابی طالب است.» و حدیث مذکور هم در استیعاب به این عبارت نیز آمده که:

«اولکم عدوّا علی الحوض اوّلکم اسلاما و هو علی بن ابی طالب.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۸۰

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «لعلیّ انت منّی و انا منک.»

ترجمه: در صحیح مسلم و بخاری از براء بن عازب مروی است که رسول گفت مر علی را تو از منی و من از تو.

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «من اذی علیا یبعثه اللّه یوم القیمهٔ یهودیا او نصرانیا.»

ترجمه: در مسند احمد بن حنبل مسطور است که رسول گفت: «کسی که برنجاند علی را خدای تعالی او را جهود یا ترسا حشر کند.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «علیّ منّی و انا من علیّ حیث نکون.» یعنی، در اربعین به روایت امّ سلمه- رضی الله عنها- مسطور است که رسول گفت که: «علی از من است و من از وی‌ام هرجا که باشیم.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «انا المنذر و علیّ الهادی و بک یا علیّ یهتدی المهتدون.»

ترجمه: در فردوس الاخبار از ابن مسعود و در اربعین از ابن عباس و در مودّات از جابر- رضی الله عنهم- مروی است که رسول گفت: «من بیم‌کننده‌ام خلایق را و علی است هادی و به تو ای علی مهتدیان هدایت یابند.»

ترجمه [منظومه]:

نبی آن رهبرِ هدی فرمودکه منم منذر و علی هادی

به علی پی به کعبه مقصودمی‌برد رهنورد هر وادی مؤلف گوید: حدیث مذکور متابعت به آیه کریمه: «إِنَّما أَنْتَ مُنْذِرٌ وَ لِكُلِّ قَوْمٍ هادٍ» ۱۸۸۱۲۲۴خ ۰ ۵ خ است.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۸۱

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «انّی اقول لکم کما قال اخی موسی اجعل لی وزیرا من اهلی علیّا اخی اشدد به ازری و اشرکه فی امری.»

ترجمه: در مسند احمد حنبل و هدایت السّعداء مسطور است که رسول فرمود: «به درستی که همچنان می‌گویم که برادرم موسی گفت: بار خدایا، بگردان برای من از اهل من وزیری؛ علی را که برادر من است، پشت مرا قوی کن به وی و او را در کار من شریک بساز.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «لمّا اسری بی الی السّماء اذا علی العرش مکتوب لا اله الّا اللّه، محمّد رسول اللّه، ایّدته بعلی.»

ترجمه: در کتاب شفاء قاضی ابو الفضل نجفی و فصل الخطاب خواجه محمد پارسا از ابو الحمرا مروی است که رسول فرمود: «شب معراج مرا بر آسمان بردند، ناگاه دیدم بر عرش نوشته بود: لا اله الّا اللّه، محمّد رسول اللّه، ایّدته بعلی.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «مثل علیّ فی النّاس کمثل قل هو اللّه احد، فی القرآن.»

ترجمه: در اربعین و فردوس الاخبار مسطور است که رسول فرمود: «مثل علی در آدمیان چنان است که مثل سوره اخلاص در

قرآن.» یعنی چنانکه سوره اخلاص اشرف سوره قرآن است؛ چه دلالت می کند بر وحدت ذات و معرفت صفات الهی که اشرف همه ذوات و صفات است، همچنین علی در میان خلایق افضل و اشرف است و در جمیع کمالات وحید و یگانه.

ترجمه منظومه:

علم قرآن علی رساند به خلق‌بقراآت سبعه آمد از آن

نسبت ذات او به زمره خلق‌هست چون «قُلْ هُوَ اللَّهُ» در قرآن

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۸۲

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «حبّ علی بن ابی طالب یأکل الذّنوب کما تأکل النّار الحطب.»

ترجمه: در اربعین و مودّات از عبد الله بن عباس- رضی الله عنهما- مروی است که رسول فرمود: «دوستی مرتضی علی گناهان را می‌خورد و نیست می گرداند، چنانچه آتش هیزم را.»

ترجمه منظومه:

حبّ شاه ولایت آتش‌وارآکل جمله گناهان است

جرم ما هیزم است و می‌سوزدهیزم از آتش که سوزان است

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «قسمت الحکمهٔ فی عشرهٔ اجزاء فاعطی علیّ تسعهٔ اجزاء و النّاس جزء واحد.»

ترجمه: در تفسیر ثعلبی عبد اللّه [بن] مسعود- رضی الله عنه- مروی است که:

«شخصی سؤال کرد از رسول خدا که چه می گویی در حقّ علی؟ آن سرور فرمود: قسمت کرده شده حکمت بر ده جزو؛ پس داده شد به علی نه جزو و یک جزو به همه جهانیان.»

ترجمه منظومه:

مصطفی گفت: کرده شد قسمت‌حکمت آن منبع هنرها را

بود ده جزو، داده شد زان ده‌نُه علی را یکی دگرها را

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «انا مدینهٔ العلم و علیّ بابها فمن اراد العلم فلیأت الباب.»

ترجمه: در صحیح ترمذی و حلیهٔ الاولیاء بزار ۲۸۸۱۲۲۴خ ۶۰ خ و اوسط طبرانی از جابر انصاری و در مودّات و مستدرک حاکم و صواعق محرقه از امیر المؤمنین مروی است که رسول فرمود:

«من شهر علمم و علی در آن؛ پس کسی که خواهد علم را، گو از در آن شهر بیاید.» یعنی

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۸۳

به حکم: «وَ أْتُوا الْبُیُوتَ مِنْ أَبْوابِها» ۳۸۸۱۲۲۴خ ۷۰ خ بی‌آنکه توسّل کنند به امیر ممکن نیست بهره یافتن از رسول.

ترجمه منظومه:

بحر علم و عمل چه گفت که من‌شهر علمم، علی درست مرا

هرکسی را که علم می‌باید گو درآید به صدق از در ما

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «انا دار الحکمهٔ و علیّ بابها.»

ترجمه: در صحیح ترمذی و مستدرک حاکم و مشکوهٔ و مصابیح و حلیهٔ الاولیاء و صواعق محرقه از امیر المؤمنین مروی است که گفت رسول: «من سرای حکمتم، علی در آن سرای.» هرکه خواهد در سرای حکمت شود، باید که از در سرای درآید و اگرنه به حکم «وَ السَّارِقُ وَ السَّارِقَهُ فَاقْطَعُوا أَیْدِیَهُما» ۴۸۸۱۲۲۴خ ۰ ۸ خ دست امید از دامن مقصود کوتاه گرداند.

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «حقّ علیّ علی هذه الامّهٔ کحقّ الوالد علی ولده.»

در اربعین از جابر انصاری مروی است که رسول فرمود: «حقّ علی بر این امّت همچو حقّ پدر است بر فرزند خود.» یعنی چنانکه پدر سبب حیات صوری فرزند است، همچنین امیر المؤمنین سبب حیات معنوی این امّت است که تعبیر به علم کرده می‌شود.

هر آن نیکبختی که قدم اخلاص و اعتقاد بر جاده متابعت امیر نهد و سخنش به سمع جان و دل استماع نماید و علوم حقایق و معارف که وی فرموده بداند و بدان کار بندد، به جنّات ابدی و نعیم مقیم فایز گشته، به حیات سرمدی «المؤمنین حیّ فی الدّارین» مخصوص گردد.

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «اعلم امّتی علی بن ابی طالب.» یعنی، داناترین امّت من علی بن ابی طالب است.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۸۴

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «انا میزان العلم و علیّ کفّتاه و الحسن و الحسین خیوطه و فاطمهٔ علاقه و الامّهٔ عموده یوزن به اعمال المحبّین و المبغضین لنا.»

ترجمه: هم در کتاب مذکور به روایت ابن عباس- رضی اللّه عنه- مسطور است که رسول فرمود: «من ترازوی علمم و علی هر دو کفه آن و حسن و حسین رشته‌ها و فاطمه علاقه و دیگر امامان عمود آن؛ وزن کرده می‌شود به این ترازو اعمال دوستان و دشمنان ما.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «علیّ اقضی امّتی.»

ترجمه: در صحیح ترمذی از امیر المؤمنین- علیه السّلام- و در استیعاب از ابو سعید خدری- رضی الله عنه- مروی است که رسول گفت: «عادلتر امّت من علی بن ابی طالب است.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «من احبّ علیا فقد احبّنی و من ابغض علیا فقد ابغضنی و من اذی علیا فقد اذانی و من اذانی فقد اذی اللّه.»

ترجمه: در مسند ابو علی و مسند بزار و صواعق محرقه و استیعاب از سعد [بن] وقاص مروی است که رسول فرمود: «کسی که دوست دارد علی را پس به تحقیق دوست دارد مرا و کسی که دشمن دارد علی را پس به تحقیق دشمن دارد مرا و کسی که برنجاند علی را پس به تحقیق رنجاند مرا و کسی که رنجاند مرا پس به تحقیق رنجاند خدای- عزّ و جلّ- را.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «یا علیّ، اوتیت ثلاثا لم یؤتهنّ احد و لا- انا اوتیت صهرا مثلی و لم اوت انا مثلی و اوتیت صدّیقهٔ مثل ابنتی و لم اوت مثلها و اوتیت الحسن و الحسین من صلبک و لم اوت من صلب مثلهما و لکنّکم منّی و انا منکم.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۸۵

ترجمه: در شرف النّبی از ابو الحمرا مروی است که رسول فرمود: «یا علی، داده شد مر تو را سه فضیلت که داده نشده هیچ کس از خلایق را و نه مرا. اول آنکه) خسری ۵۸۸۱۲۲۴خ ۹۰ خ همچو من به تو ارزانی داشته شد و مرا نیست؛ دوم) منکوحه‌ای چون فاطمه دختر من تو را هست و مرا نیست؛ و سیّم) فرزندانی چون حسنین از صلب تو تو را هست و مرا نیست. لیکن شما یعنی علی و فاطمه و حسن و حسین از من هستید و من از شمایم.»

و حدیث مسطور در بحر الدّرر به این عبارت به نظر درآمده که: «یا علی، انّک اعطیت ثلاثا و لم اعط و اعطیت صهرا مثلی و لم اعط و اعطیت مثل فاطمهٔ و لم اعط و اعطیت مثل الحسن و الحسین و لم اعط.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «من اراد ان ینظر الی آدم فی علمه و الی نوح فی فمهه و الی یحیی فی زهده و الی موسی فی بطشه، فلینظر الی علی بن ابی طالب.»

ترجمه: در صحیح واقدی از ابو الحمرا مروی است که رسول فرمود: «کسی که خواهد اینکه نظر کند به آدم در علم او و به نوح در فهم او و به یحیی در زهد او و به موسی در هیبت او، پس باید که نظر کند به علی بن ابی طالب.»

و حدیث مذکور در شرف النّبی هم از ابو الحمرا چنین مروی است که: «من سرّه ان ینظر الی آدم فی علمه و الی نوح فی تقویه و الی ابراهیم فی حلمه و الی موسی فی هیبته و الی عیسی فی عبادته، فلینظر الی علی بن ابی طالب.» در جواهر الاخبار و هدایت السّعداء به این عبارت از جابر مروی است که: «من احبّ ان ینظر الی اسرافیل فی هیبته و الی میکائیل فی رتبته و الی جبرئیل فی جلالته و الی آدم فی سلمه و الی نوح فی خشیته و الی ابراهیم فی خلّته و الی یعقوب فی حزنه و الی یوسف فی جماله و الی موسی فی مناجاته و الی ایّوب فی صبره و الی یحیی فی زهده و الی یونس فی سنّته و الی عیسی فی ورعه و الی محمّد فی حسبه و خلقه، فلینظر الی علیّ فانّ فیه تسعین خصلهٔ من خصایل الانبیاء جمع اللّه فیه و لم یجمع احدا غیره.»

ترجمه: گفت رسول: «هرکس دوست دارد که بنگرد به سوی اسرافیل در هیبت او و به سوی میکائیل در رتبه او و به سوی جبرئیل در بزرگی او و به سوی آدم در درستی اسلام او و به سوی نوح در ترس او از خدای- عزّ و جلّ- و به سوی ابراهیم در دوستی او و به سوی یعقوب در اندوه او و به سوی یوسف در حسن او و به سوی موسی در راز

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۸۶

گفتن او و به سوی ایّوب در شکیبایی او و به سوی یحیی در پرهیزگاری او و به سوی یونس در سنّت او و به سوی عیسی در عبادت

او و به سوی محمّد در بزرگی حسب و خلق او، پس گو که بیند به سوی علی. به درستی که در او نود خصلت است از خصایل پیغمبران که جمع کرده خدای تعالی در او نه در غیر او.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «علیّ مهندس فی ذات الله، ای، علیم خبیر.»

در استیعاب مسطور است که رسول فرمود: «علی مهندس است در ذات خدای تعالی.

یعنی، نیک دانا و آگاه.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «ایّها النّاس لا تشکوا علیا فو اللّه انّه لاخشن فی دین اللّه.» در حلیهٔ الاولیاء به روایت ابو سعید خدری مسطور است که: «بعضی از مردمان شکایت امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- پیش رسول کردند. رسول گفت: مردم شکایت علی مکنید. به خدا که او به تحقیق درشت است؛ یعنی محکم در دین و یگانه برای خدا.

چون در اقامت قواعد اسلام سعی کند، از ملامت هیچ آفریده نیندیشد «لا یَخافُونَ لَوْمَةَ لائِمٍ» ۶۸۸۱۲۲۴خ ۱۰ خ صفت اوست و «أَشِدَّاءُ عَلَی الْکُفَّارِ» ۷۸۸۱۲۲۴خ ۱۱ خ در شأن او.»

و حدیث مسطور در صواعق محرقه و مستدرک حاکم از راوی مذکور به این عبارت مروی است که: «لا تشکوا علیا فو اللّه انّه لاخشی فی ذات اللّه او فی سبیل الله.» ترجمه:

شکوه علی مکنید؛ به خدا سوگند که به تحقیق او ترسنده‌تر است در ذات خدا یا در راه خدا.

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «لا یحبّ علیا منافق و لا یبغضه مؤمن.»

ترجمه: در مسند احمد بن حنبل و صحیح ترمذی و مشکوهٔ از امّ سلمه- رضی الله عنها- مروی است که رسول گفت: «دوست نمی‌دارد علی را منافق و دشمن نمی‌دارد او را مؤمن.» و در صحیح مسلم و صواعق محرقه از امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- منقول است که گفت: «با آن‌که رویانید دانه و پیدا کرد خلق را، به درستی که عهد کرده است رسول

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۸۷

الله- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- به من که دوست نمی‌دارد مرا مگر مؤمن و دشمن نمی‌دارد مرا مگر منافق.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «لا تسبّوا علیا فانّه ممسوس فی ذات اللّه- عزّ و جلّ.»

ترجمه: در حلیهٔ الاولیاء به روایت کعب بن عجزه مسطور است که رسول گفت: «علی را سبّ مکنید و بد مگویید که او ممسوس است در ذات خدا.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «من سبّ علیا سبّنی.»

ترجمه: در مستدرک حاکم و مسند احمد بن حنبل و صواعق محرقه به روایت ام سلمه- رضی الله عنها- مسطور است که رسول گفت: «کسی که سبّ کرد علی را پس به تحقیق سبّ کرد مرا.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «النظر الی علیّ عبادة.»

ترجمه: در معجم طبرانی و مستدرک حاکم و صواعق محرقه و بحر المعارف از ابن مسعود و در فصل الخطاب از ابی بکر صدیق- رضی الله عنه- مروی است که گفت رسول خدا: «نظر کردن به سوی مرتضی علی عبادت است.»

ترجمه منظومه:

تا به کی در اطاعتِ دگران‌دست‌بندی به سینه هر ساعت

رو متاب از اطاعت شاهی که نظر بر رخش بوَد طاعت

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «علیّ یظهر فی الجنّة کواکب الصّبح لاهل الدّنیا.»

ترجمه: در صواعق محرقه و جمع دیلمی و بیهقی از انس بن مالک مروی است که رسول گفت: «علی چون درآید به بهشت، می‌درخشد مانند آفتاب بر اهل دنیا.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۸۸

ترجمه منظومه:

مرتضی در بهشت جاویدان‌چون درآید به طالع فیروز

می‌درخشد رخش بر اهل جنان‌چون درخشیدن ستاره روز

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «ذکر علیّ عبادة.»

ترجمه: در جمع دیلمی و صواعق و بحر المعارف از امّ المؤمنین عایشه- رضی الله عنها- و در فصل الخطاب از ابی بکر- رضی الله عنه- مروی است که گفت: «رسول فرمود: ذکر مرتضی علی عبادت است.»

ترجمه منظومه:

ذکر خیر علی کند همه روزهرکه ذکر خداش عادت شد

به عبادت گرا که پیغمبرگفت ذکر علی عبادت شد

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «اللّهم لا تمتنی حتّی ترینی علیا.»

ترجمه: در صحیح ترمذی و مشکوة به روایت امّ عطیه مسطور است که: «رسول امیر المؤمنین را به غزایی فرستادی، در وقت روانه کردن از غایت شوق و محبّتی که به لقای او داشت، هر دو دست به دعا افراشته گفت: بار خدایا، نمیرانی مرا تا علی را باز بینم.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «علیّ فی الجنّة.»

ترجمه: در صحیح ترمذی و ابن ماجه به روایت عبد الرّحمن بن عوف مسطور است که رسول گفت: «علی- کرّم اللّه وجهه- در بهشت است.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «یا علی دمک، دمی؛ لحمک، لحمی؛ قلبی، قلبک؛ نفسک، نفسی؛ روحک، روحی. ۸۸۸۱۲۲۴خ ۰ ۱۲ خ»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۸۹

ترجمه: در دستور الحقایق مسطور است که: «سبب ورود این حدیث آن بود که روزی سید المرسلین امیر المؤمنین را درون پیراهن خود درآورد، چنانچه تن مصطفی با مرتضی یکی شد؛ به ایما سرّ نبی و ولی می‌نمود و در آن حالت حدیث مذکور می‌فرمود.» و در هدایت السّعداء و بعضی از کتب معتبره دیگر چنین به نظر درآمده که: «روزی امامین پیش سیّد الثقلین حاضر بودند. اعرابی پرسید: یا رسول الله، ایشان کیستند؟ فرمود: پسران من.

گفت: پسران علی کجایند؟ فرمود: هم ایشانند. پس امیر را در کناره گرفته، حدیث مذکور فرمود.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «لا تجمعوا بین اسمی و کنیتی انا ابو القاسم اللّه یعطی و انا اقسم ثمّ رخّص ذلک لعلیّ و بنیه.»

ترجمه: در تفسیر ثعلبی از ابو هریره مروی است که رسول گفت: «جمع مکنید میان اسم و کنیت من (یعنی چون یکی از فرزندان خود را نام محمّد نهید، کنیتش ابو القاسم مگردانید و اگر ابو القاسم کنیت کنید، نامش محمّد مگردانید) که جمع این اسم و کنیت از مخصوصات ذات من است که خدای تعالی عطا می‌کند، من قسمت می‌کنم و خدای محمود است من محمّدم. پس بر خلایق روا نبود که اسم محمّد و کنیت ابو القاسم جمع کند. بعد از آن امیر المؤمنین علی و فرزندان او را رخصت داد که امیر فرزندان خود را نام محمّد کرد و کنیت ابو القاسم گردانید.»

و در مستدرک حاکم از محمّد حنفیه- رضوان اللّه علیه- چنین مروی است که: «روزی میان طلحه و امیر المومنین- کرّم اللّه وجهه- منازعت شد. طلحه گفت: تو فرزند خود را نام محمّد کرده و کنیتش ابو القاسم و حال آنکه رسول جمع این نام و کنیت بر همه امت حرام گردانیده. امیر به یکی از حضّار فرمود: فلان و فلان را حاضر کن. جمعی از اصحاب رسول آمده، گواهی دادند که آن سرور به امیر و فرزندان او رخصت داده و بر سایر امّت حرام ساخته.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «انّ حلقة باب الجنة من یاقوت حمراء علی صفایح الذّهب فاذا دقّت الحلقة علی الباب طنّت و قالت: یا علی، یا علی.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۹۰

ترجمه: در مناقب خطیب مسطور است که رسول فرمود: «به درستی که حقّ تعالی در بهشت را حلقه‌ای از یاقوت سرخ آفریده، بر

صفحه‌های طلا تعبیه کرده. هرگاه بر در بهشت آن حلقه را زنند، آوازی برآید و گوید: یا علی، یا علی.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «لمّا خلق اللّه تعالی آدم و نفخ فیه من روحه، عطس آدم. فقال: الحمد للّه. فاوحی اللّه حمدنی عبدی. لعزّتی و جلالی لولا عبدان ارید ان اخلقهما فی دار الدّنیا ما خلقتک. قال: الهی، یکونان من نسلی؟ قال: نعم. فقال: یا آدم ارفع رأسک و انظر. فرفع رأسه فاذا مکتوب علی العرش لا اله الّا اللّه، محمّد نبی الرّحمهٔ و علی مقیم الجنّهٔ.»

ترجمه: هم در کتاب مذکور از عبد الله بن مسعود- رضی الله عنه- مروی است که رسول گفت: «چون حقّ- سبحانه و تعالی- آدم را آفرید و از روح خود در او دمید، آدم عطسه کرد و گفت: الحمد للّه. پس گفت: خدای- عزّ و جلّ- حمدنی عبدی؛ یعنی ستایش کرد مرا بنده من. به عزّت و جلال من اگر مقصود از آفرینش دو بنده نبودی که ارادت من چنان است که ایشان را بیافرینم، هر آینه تو را نیافریدمی. آدم گفت: الهی، آن هر دو بنده از نسل من خواهد بود؟ فرمود: بلی. آنگاه فرمان شد که ای آدم، سر بردار و نگاه کن. آدم سر برداشته نظر کرد و بر عرش مجید دید نوشته بود: لا اله الّا اللّه، محمّد نبی الرّحمهٔ و علی مقیم الجنّهٔ.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «حاکیا عن اللّه تعالی من عرف حقّ علیّ، زکی و طاب و من انکر حقّه، لعن و خاب. اقسمت بعزّتی ان ادخل النّار من عصاه و ان اطاعنی و ادخل الجنّهٔ من اطاعه و ان عصانی.»

ترجمه: هم در کتاب مذکور مسطور است که گفت نبی: «حقّ سبحانه به من فرمود:

کسی که حقّ مرتضی شناخت، پاک و خوش شد و کسی که انکار کرد حقّ او را ملعون و زیان‌کار شد. سوگند می‌خورم به عزّت خود اینکه داخل کنم در دوزخ کسی را که عصیان کند او را، اگرچه اطاعت کند مرا و داخل کنم در بهشت کسی را که اطاعت کند او را، اگرچه عصیان کند مرا.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۹۱

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «جائنی جبرئیل من عند اللّه- عزّ و جلّ- بورقه آس خضراء مکتوب فیه ببیاض انّی افرضت محبّهٔ علی بن ابی طالب علی خلقی فبلّغهم ذلک عنّی.»

ترجمه: هم در کتاب مذکور و در فردوس الاخبار به روایت جابر انصاری- رضی الله عنه- مسطور است که رسول گفت: «آمد جبرئیل از نزد حقّ- سبحانه و تعالی- به برگی سبز از آس و در وی نوشته بود به سفیدی: به درستی که من فرض کردم دوستی علی را بر خلق خود؛ پس برسان این حدیث را به ایشان از من.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «یا علی، لا تحلّ لاحدا ان یجنب فی هذا المسجد غیری و غیرک.»

ترجمه: در صحیح ترمذی و مصابیح و مشکوهٔ و طیّبی و هدایت السّعداء از ابو سعید خدری مروی است و در مسند بزار و صواعق محرقه از سعد مروی است که رسول گفت:

«ای علی، هیچ کس را جایز و حلال نیست اینکه در این مسجد جنب گذرد مگر مرا و تو را.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «لعلیّ انت و شیعتک فأتی یوم القیمهٔ راضیین و یأتی عدوّا غضبانا.»

ترجمه: در صواعق محرقه از ابن عباس مروی است که: «چون نازل شد آیه: «إِنَّ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ أُولئِکَ هُمْ خَیْرُ الْبَرِیَّهِ» ۹۸۸۱۲۲۴خ ۰ ۱۳ خ رسول گفت مر مرتضی علی را: تو و شیعه تو می‌آیید روز قیامت به حالی که راضی‌اید شما را خدا و خدا از شما و می‌آید دشمن تو در حالی‌که خشمناک است.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «علیّ خیر البشر بعدی من ابی فقد کفر.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۹۲

ترجمه: در صحایف و هدایت السّعداء و مودّات از حذیفهٔ بن الیمان- رضی الله عنه- مروی است که رسول گفت: «بهترین بشر مرتضی علی است بعد از من؛ کسی که ابا کند، پس به تحقیق کافر است.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «علی باب حطّهٔ من دخل فیه کان مؤمنا و من خرج منه کان کافرا.»

ترجمه: در افراد دار قطنی و صواعق و مودّات از ابن عباس- رضی الله عنه- مروی است که رسول گفت: «علی در توبه و استغفار است؛ هرکه درآید در آن در، مؤمن گردد و هر که بیرون شود از آن در، کافر.»

ترجمه منظومه:

ذاتِ سلطان اولیا باب است‌کفر و ایمان به طوْف او مضطر

هرکه داخل در او بوَد مؤمن‌وانکه خارج از آن بوَد کافر

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «علیّ منّی بمنزلهٔ الرأس من بدنی.»

ترجمه: در مناقب خطیب از براء بن عازب و در جمع دیلمی و فردوس الاخبار و مودّات و صواعق محرقه از ابن عباس مروی است که رسول گفت: «علی از من به جای سر هست ۰۹۸۱۲۲۴خ ۰ ۱۴ خ از بدن.»

ترجمه منظومه:

گفت سردارِ هاشمی نسبت‌نسبتِ مرتضی علی با من

نسبتی هست با بدن سر رانسبتش نسبتِ سر است و بدن

منقبت:

مناقب مرتضوی، کشفی متن ۹۲ منقبت: ..... ص : ۹۲

ل النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «انا و علیّ من شجرهٔ واحدهٔ و النّاس من اشجار شتّی.»

ترجمه: در اوسط طبرانی و صواعق محرقه از جابر بن عبد اللّه انصاری و در مودّات از ابن عباس مروی است که رسول گفت: «من و

علی از یک درختیم و آدمیان دیگر از

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۹۳

درختان پراکنده.»

ترجمه منظومه:

شجرِ معرفت رسول خدای گفت در شأن قاتل کفره

خلقتِ ناس هریک از شجریست‌من و او هر دو از یکی شجره

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «انّ اللّه تعالی جعل ذریّهٔ کلّ نبی فی صلبه و جعل ذریّتی فی صلب علی بن ابی طالب.»

ترجمه: در اوسط طبرانی و صواعق محرقه و فردوس الاخبار و مودّات از جابر و در مناقب خطیب از ابن عباس مروی است که رسول گفت: «به درستی که خدای تعالی گردانید نسل هر پیغمبر [را] در صلب او [و] ۱۹۸۱۲۲۴خ ۰ ۱۵ خ گردانید ذریه مرا در صلب علی بن ابی طالب.»

قطعه:

هر نبی را نبیره‌ای داورداد از صلب آن خجسته نبی

نبی ما نبیره او راخلق کرده خدا ز صلبِ علی

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «لو لم یخلق اللّه علیا کما کان لفاطمهٔ کفوا.»

ترجمه: در فردوس الاخبار و مودّات از امّ سلمه- رضی الله عنها- مروی است که رسول گفت: «اگر نمی‌آفرید خدای تعالی علی را، هرآینه نمی‌بود فاطمه را همسری.»

ترجمه منظومه:

مهترِ انبیا و بهترِ خلق گفت در شأن شاهِ دین‌پرور

که علی گر نمی‌شدی مخلوق‌خود نمی‌داشت فاطمه همسر

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «رأیت لیلهٔ اسری بی‌مثبتا علی ساق العرش انا غرست جنّهٔ عدن بمحمّد صفوتی من خلقی و ایّدته بعلیّ.»

ترجمه: در حلیهٔ الاولیاء به روایت ابو الحمرا مسطور است که رسول گفت: «چون شب

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۹۴

معراج مرا بر آسمان بردند، دیدم بر ساق عرش نوشته: من که خداوند بهشتم عدن را به انواع درختان کشته‌ام. محمّد برگزیده من است از آفرینش من، او را به علی تأیید داده‌ام.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «لکلّ نبیّ وصیّ و وارث و انّ علیا وصیّی و وارثی.»

ترجمه: در فردوس الاخبار و مودّات از بریده- رضی الله عنه- مروی است که رسول گفت: «هر پیغمبری را وصی و وارثی است؛ به درستی که علی وصی و وارث من است.»

ترجمه منظومه:

وصی و وارثِ رسول خدامرتضی را شمر که گفت نبی

هر نبی را وصی و وارث بودوصی و وارثِ من است علی

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «عنوان صحیفهٔ المؤمن حبّ علی بن ابی طالب.»

ترجمه: در مناقب خطیب و مودّات و صواعق محرقه از انس بن مالک مروی است که گفت رسول خدا: «سرنامه صحیفه اعمال مؤمن، دوستی علی بن ابی طالب است.»

ترجمه منظومه:

نامه مشرک است آنکه در اونبُوَد نامِ سرور غالب

هست عنوان نامه مؤمن‌دوستیِ علی بن بو طالب

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «رحم اللّه علیا اللّهم ادر الحقّ معه حیث کان.»

ترجمه: در صحاح ستّه به روایت امیر المؤمنین مسطور است که رسول فرمود:

«رحمت کند خدا علی را؛ خداوندا، حقّ را با علی دایر گردان هرجا که باشد.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۹۵

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «انّ الجنّهٔ تشاق الی ثلثهٔ علیّ و عمّار و سلمان.»

ترجمه: در صحیح ترمذی و مستدرک حاکم و صواعق محرقه به روایت انس [بن] مالک مسطور است که رسول فرمود: «به درستی که بهشت مشتاق است به لقای سه شخص: علی بن ابی طالب و عمّار یاسر و سلمان فارسی.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «یا علی، انّ فیک مثلا من عیسی ابغضته الیهود حتّی اتهمّوا امّه و احبّه النّصاری حتّی انزلوه بالمنزلهٔ الّتی لیست له. ثمّ قال علی: یهلک فی اثنان محبّ مفرط یفرطنی بما لیس فی و مبغض یحمله شنانی علی ان یبهتنی.»

ترجمه: در مسند احمد بن حنبل و بزار و ابو علی و مستدرک حاکم و مشکوهٔ و صواعق محرقه به روایت امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- مسطور است که رسول گفت: «یا علی، در تو مثلی است از عیسی که یهود او را دشمن گرفتند، حتّی که مادرش را بهتان کردند و ترسا دوست گرفتند و از فرط محبّت منزلتی اثبات کردند که آن منزلت مر او را نبود؛ یعنی ابن اللّه گفتند. پس امیر گفت: دو طایفه در من هلاک شوند؛ یکی آنکه) از فرط محبّت مرا به منزلتی اثبات کند که در من آن منزلت نبود و آن مرتبه اولوهیت و

نبوّت است، دویم آنکه) عداوت من وی را بر آن دارد که در حقّ من بد بگوید.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «لعلیّ انّ اللّه خلق الانبیاء من اشجار شتّی و خلقت انا و انت من شجرهٔ واحدهٔ؛ فانا اصلها و انت فرعها و الحسن و الحسین اغصانها.

فمن تعلّق بغصن منها ادخله اللّه فی الجنّهٔ.»

ترجمه: در مسند احمد بن حنبل و مودّات و حلیهٔ الاولیاء به روایت جابر بن عبد اللّه انصاری مسطور است که: «روزی رسول در عرفات با مرتضی علی گفت: به درستی که حقّ تعالی آفرید پیغمبران را از درختان پراکنده و من و تو از یک درخت آفریده شده‌ایم؛ من اصل آن درختم و تو فرع و حسن و حسین شاخه‌های [آن]. پس هرکه به شاخه‌ای از شاخه‌های این درخت تعلّق گیرد، خدای تعالی او را در بهشت فرود آورد.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۹۶

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «من احبّ علیا فقد احبّنی و من احبّنی فقد احبّ اللّه و من ابغض علیا فقد ابغضنی و من ابغضنی فقد ابغض اللّه.»

ترجمه: در سنن ترمذی از سلمان و در صواعق محرقه از امّ سلمه- رضی الله عنها- مروی است که رسول فرمود: «کسی که دوست دارد علی را پس به تحقیق دوست داشته است مرا و کسی که دوست دارد مرا به تحقیق دوست داشته خدای را و کسی که دشمن دارد علی را به تحقیق که دشمن داشت مرا و کسی که دشمن داشت مرا به تحقیق خدای را دشمن داشته.»

ترجمه منظومه:

مرهم سینه دل‌افگاران‌آن‌که آزارِ کس نکو نشمرد

گفت: هر ناکسی که آزاردمرتضی را به حق مرا آزرد

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «یا علی، انت قسیم النّار و الجنّهٔ یوم القیمهٔ.»

ترجمه: در سنن دار قطنی و صواعق محرقه مسطور است که گفت رسول: «ای علی، تو قسمت‌کننده دوزخ و بهشتی.» و از امام علی [بن موسی] رضا- رضوان اللّه علیه- منقول است که: «در روز قیامت دوزخ گوید: یا علی، این از تست و آن از من.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «لا یجوز احد الصّراط الّا من کتب له علیّ الجواز.»

ترجمه: در سنن دار قطنی و صواعق محرقه و فصل الخطاب از ابو بکر صدیق- رضی الله عنه- مروی است که رسول گفت: «نخواهد گذشت از صراط هیچ احدی مگر کسی که بنویسد علی از برای او جواز از صراط.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «انّ اللّه افترض طاعتی و طاعة اهل بیتی علی

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۹۷

النّاس خاصّة و علی الخلق کافّة. قیل: یا رسول اللّه، فما النّاس و ما الخلق؟ قال: النّاس اهل مکّة و الخلق ما خلق اللّه تعالی من ذی روح.»

ترجمه: در فردوس الاخبار از ابن عباس- رضی الله عنه- مروی است که گفت رسول:

«به درستی که خدای تعالی فرض گردانیده است فرمان‌برداری مرا و اهل بیت مرا بر آدمیان- علی الخصوص- و بر همه آفریده‌ها- علی العموم. گفتند: ای رسول خدا، کدامند آدمیان و کیستند خلقان؟ فرمود: آدمیان اهل مکّه‌اند و خلقان آنچه خدا آفریده از ذی روح.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «حبّ علیّ حسنة لا تضرّ معها سیّئة لا تنفع معها حسنة.»

ترجمه: در فردوس الاخبار از ابن عباس مروی است که رسول گفت: «دوستی علی نیکویی است که ضرر نمی‌رساند به آن نیکویی هیچ بدی؛ و دشمنی علی گناهی است که فایده نمی‌دهد با آن گناه هیچ نیکویی.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «سیکون من بعدی فتنة فاذا کان ذلک فالزموا علی بن ابی طالب فانّه فاروق بین الحقّ و الباطل.»

ترجمه: هم در فردوس الاخبار از ابا لیلی غفاری مروی است که گفت رسول: «زود باشد که شود پس از من فتنه و آشوبی. پس هرگاه واقع شود آن فتنه، لازم گیرید علی بن ابی طالب را؛ یعنی [مگذارید] ۲۹۸۱۲۲۴خ ۱۶۰ خ متابعت و پیروی او را، به درستی که او جداکننده است میان حقّ و باطل.»

ترجمه منظومه:

قایل لا نبی بعدی گفت‌بعد من فتنه شود عاجل

به علی بگروید کان ساعت‌او جدا می‌کند حقّ از باطل

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «علیّ باب علمی و مبیّن لامّتی ما ارسلت به من بعدی حبّه ایمان و بغضه نفاق و النّظر الیه رأفة و مودّته عبادة.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۹۸

ترجمه: در حلیة الاولیاء از ابی ذر غفاری- رضی الله عنه- مروی است که رسول گفت:

«علی باب علم من است و بیان‌کننده مر امت مرا. چیزی که فرستاده شده‌ام به آن چیز (یعنی رساننده احکام الهی است) بعد از من دوستی او ایمان و دشمنی او نفاق است و نظر به سوی او مهربانی است و دوستی او عبادت.»

منقبت:

در مسند احمد و مستدرک حاکم و صواعق محرقه از ابو سعید خدری- رضی الله عنه- مروی است که: «روزی با جمعی از صحابه در خدمت رسول می‌رفتیم که دوال نعلین آن سرور گسسته شد. امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- آن را فراگرفته اصلاح می کرد. پس گفت پیغمبر- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: یا ایّها الناس انّ منکم من یقاتل علی تأویل القرآن کما قاتلت علی تنزیله. فقلنا: من هو یا [رسول الله]؟ فقال: ذاک خاصف النّعل فخرجت فبشّرته بما قال رسول اللّه فلم یلتفت به و جاء کانّه سمعه.»

ترجمه: ای مردمان، به درستی که از شما کسی است که بر تأویل قرآن مجید قتال کند همچنان‌که من بر تنزیل قرآن. گفتیم: یا رسول اللّه کیست آن کس؟ فرمود: آن‌که پای‌افزار مرا اصلاح کند. ابو سعید خدری گوید که: من پیش امیر رفته بشارت دادم، اصلا به سخن من ملتفت نشد؛ چنانکه گویی شنیده بود.

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «صعد المنبر حمد اللّه و اثنی علیه و قال بعد ما.

قال: این علی بن ابی طالب؟ فوثب الیه علیّ فقال: انا یا رسول اللّه. فقال: اذن منّی فدنی منه و ضمّه الی صدره و قبل ما بین عینیه و رأینا دموع عینی رسول اللّه یجری علی صدره و قال: باعلی صوته یا معشر المسلمین، هذا علی بن ابی طالب؛ هذا شیخ المهاجرین و الانصار؛ هذا اخی و ابن عمّی و ختنی و دمی و لحمی و شعری؛ هذا ابو السّبطین الحسن و الحسین سیّدی شباب اهل الجنّة؛ هذا مفرّج الکرب عنّی؛ هذا اسد اللّه فی ارضه و سیفه علی اعدائه فعلی مبغضیه لعنة اللّه و لعنة اللّاعنین و اللّه منه بری و انا منه بری من احبّ ان تبرّء من اللّه و منّی فلیتبرّء منه فلیبلغ الشّاهد منکم الغائب.»

ترجمه: در شرف النّبی مسطور است: «به درستی که رسول بر منبر رفته، بعد از حمد و ثنای خدای تعالی سخنی چند فرمود و گفت: کجاست علی بن ابی طالب؟ امیر المؤمنین-

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۹۹

کرّم اللّه وجهه- به تعجیل تمام آمده گفت: آتکم یا رسول اللّه. آن سرور فرمود: یا علی، نزد من آی. امیر نزدیک شد. رسول در کنارش گرفت و سینه بر سینه‌اش نهاده، میان پیشانیش را بوسه داد و اشک از هر دو چشمش روان شده بر سینه فرود آمد. بعد از آن به آواز بلند فرمود: ای گروه مسلمانان، [این] علی بن ابی طالب است؛ این پیشوا و مقتدای مهاجر و انصار است؛ این برادر من است؛ این پسر عم و داماد من است و این خون و گوشت و موی من است؛ این پدر هر دو سبط من است که سیّدان جوانان اهل بهشت‌اند؛ این آن کس است که غمها را از من بردارد؛ این شیر و شمشیر خداست بر دشمنان خدا؛ لعنت خدا و لعنت لعنت‌کنندگان بر آن کس باد که این را دشمن دارد و خدای تعالی از دشمنان این بیزار است و من نیز. و هرکه خواهد از خدای و از من بیزار شود، باید که این سخن را حاضران به غایبان رسانند.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «لو فد ثقیف حنین جاؤه و لتسلمنّ اولا بعثنّ رجلا منّی او قال: مثل نفسی فلیضربن اعناقکم و لیبیّن ذراریکم و لیأخذنّ اموالکم. قال:

عمر فو اللّه ما تمنّیت الامارة الّا یومئذ و جعلت انصب صدری له رجاء یقول هو هذا. قال:

فالتفت لعلیّ فاخذه بیده ثمّ قال: هو هذا.»

ترجمه: در استیعاب از مطلب بن عبد اللّه اخطب مروی است که گفت: «چون گروه ثقیف از جنگ حنین گریخته، بعضی از ایشان به طایف و بعضی به اوس رفتند و جماعتی به خدمت رسول آمدند. آن سرور گفت: باشد که اسلام آورید وگرنه مردی را که از

من و یا مثل من باشد بر گروه شما فرستم تا گردن همه شما زده، فرزندان شما را اسیر گرداند و مال شما را به غنیمت بستاند. عمر بن الخطّاب گوید: به خدا که من هرگز آرزوی امارت نکردم مگر آن روز سینه را پیش می‌بردم به امید آن‌که شاید پیغمبر بگوید این است آن مرد. در این اثنا به امیر المؤمنین علی ملتفت شده، فرمود: هو هذا؛ یعنی این است آن‌که از من و مثل من است.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «هذا علیّ اقدمکم سلما و اسلاما.»

ترجمه: در مناقب ابن مردویه از ابو ذر غفاری مروی است که: «ما در خدمت آن سرور

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۰۰

رفته، گفتیم: کیست دوست‌ترین اصحاب نزد تو که اگر کاری افتد با او موافقت کنیم و اگر حادثه روی نماید از او مفارقت نگزینیم؟ فرمود که این علی است که مقدم شما است در اطاعت و اسلام.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «علیّ یعسوب المسلمین و المال یعسوب المنافقین.»

ترجمه: در صواعق محرقه از امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- مروی است که رسول گفت: «علی، پادشاه مسلمانان است و مال، پادشاه منافقان.»

ترجمه منظومه:

گفت با ابن عم خویش نبی‌آنکه مطلوب طالبان باشد

که تو یعسوب اهل ایمانی‌مال یعسوب ظالمان باشد

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «یا فاطمهٔ انّ کرامهٔ اللّه ایّاک زوّجتک من اقدمهم سلما و اکثرهم علما و افضلهم حلما. انّ اللّه اطلع الی اهل الارض اطّلاعهٔ فاختارنی منهم و بعلک فاوحی الیّ ان ازوّجه ایّاک و اتّخذه وصیا.»

ترجمه: در وسیلهٔ المتعبّدین از ابن عباس و در مناقب خطیب از سلمان فارسی مروی است که: «وقتی رسول را عارضه دست داده و سیّدهٔ النّساء- علیها التّحیهٔ و الثّناء- بر سبیل عیادت آمده، بگریست. آن سرور فرمود: ای فاطمه، به درستی که کرامتی که از خدا تو راست، من تزویج کردم تو را به کسی که او اقدم صحابه است از روی اسلام و اکثر ایشان به علم و افضل ایشان به حلم. و به درستی که اللّه تعالی اطّلاع کرد به سوی اهل زمین و نظری فرموده مرا از ایشان برگزیده و شوهر تو را و به سوی من وحی کرد تا او را با تو تزویج کنم و او را وصی خود گردانم.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «انّ اخی و وزیری و خیر من اترک بعدی یقضی دینی و خیر من اخلفت بعدی علی بن ابی طالب.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۰۱

ترجمه: در مناقب ابن مردویه و هدایت السّعداء از سلمان فارسی و انس بن مالک- رضی الله عنهما- مروی است که رسول گفت:

«به درستی برادر و وزیر من و بهترین کسی که گذاشته‌ام بعد خود که ادا می‌کند دین مرا و بهترین کسی که خلیفه کرده‌ام بعد خود، علی بن ابی طالب است.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «یا ایّها النّاس انّی ترکت فیکم ما ان اخذتم به لن تضلّوا کتاب اللّه و عترتی اهل بیتی.»

ترجمه: در صحیح ترمذی و مشکوة از جابر انصاری و در مصابیح و هدایت السّعداء، از حنّان ثابت مروی است که: «در روز عرفه رسول بر منبر آمده، بعد از تحمید و تمجید گفت: ای مردمان، من گذاشته‌ام در شما چیزی را که اگر بگروید به او هرگز به ضلالت نیفتید و آن کتاب اللّه و عترت من اهل بیت منند.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «الا ایّها النّاس انّما انا بشر مثلکم یوشک ان یأتوننی رسول ربّی فاجبت و انا تارک فیکم الثّقلین و اوّلهما کتاب اللّه فیه الهدی و النّور فخذوا بکتاب اللّه و اهل بیتی من اتّبعهما کان علی الهدی و من ترکهما کان علی الضّلالة.»

ترجمه: در صحیح مسلم و مصابیح و مشکوة و مشارق الانوار و هدایت السّعداء به روایت زید بن ارقم مسطور است که: «در موضع غدیر خم که ما بین مکه و مدینه است رسول خطبه خواند. گفت: دانا و آگاه باشید ای مردمان، جز این نیست که من بشری‌ام مثل شما. قریب است که بیاید مرا فرستاده خدای تعالی یعنی ملک الموت و من اجابت کنم او را به انتقال و ارتحال از دنیا و حال آنکه من گذاشته‌ام میان شما دو امر عظیم: اول) قرآن که در او هدایت و نور است، پس عمل کنید به کتاب اللّه؛ دوم) اهل بیت من و بیان می‌کنم شما را از خدا در باب اهل بیت خود. کسی که تابع شد این هر دو را به عمل و ولا و انقیاد، هست آن کس بر هدی و کسی که ترک کند این هر دو را هست او بر گمراهی.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۰۲

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «انّ اللّه له الحمد عرض حبّ علیّ و فاطمة و ذریّتها علی البریّة فمن بادر منهم بالاجابة جعل منهم و الرّسل و من اجاب بعد ذلک جعل منهم الشّیعة و انّ الله جمعهم فی الجنّة.»

ترجمه: در خلاصة المناقب مسطور است که گفت رسول: «به تحقیق خدای تعالی که جمیع محامد مختصّ مر او راست، عرضه کرد دوستی علی و فاطمه و ذریّه ایشان بر خلق. پس کسی که سبقت نمود از این خلایق به قول محبّت، گردانید از ایشان و پیغمبران.

و کسی که بعد از ایشان اجابت نمود، گردانید از شیعه که عبارت از اولیاست. به درستی که خدای تعالی جمع خواهد کرد ایشان را در بهشت.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «من احبّ ان یحیی حیوتی و یموت موتی و یدخل الجنّة التی وعدنی ربّی فلیستولّ علی بن ابی طالب و ذریّته الطّاهرین ائمة الهدی و مصابیح الدّجی من بعده فانّهم لن یخرجوکم من باب الهدی الی باب الضّلالة.»

ترجمه: هم در کتاب مذکور مسطور است که گفت رسول: «کسی که دوست دارد اینکه زندگانی کند مانند زندگانی من و بمیرد همچو موت من و درآید در بهشتی که وعده کرده پروردگار من مرا، پس گو دوست دارد علی بن ابی طالب و اولاد پاک او را که

آیه هدی و چراغ تاریکی کفرند بعد از او. به درستی که ایشان هرگز نیارند شما را از راه راستی به سوی گمراهی.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «اوّل من اتّخذ علی بن ابی طالب اخا من اهل السّماء اسرافیل ثمّ میکائیل ثمّ جبرائیل و اوّل من احبّه منهم حمله العرش ثمّ رضوان خازن الجنّهٔ ثمّ ملک الموت و انّ ملک الموت یترحّم علی محبّ علی بن ابی طالب کما یترحّم علی الانبیاء.»

ترجمه: هم در کتاب مذکور مسطور است که: «نخستین کسی که گرفت علی بن ابی طالب را به برادری از اهل آسمان اسرافیل است، بعد از آن میکائیل، پس از آن

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۰۳

جبرئیل و اوّل کسی که دوست داشت علی را از اهل آسمان حاملان عرشند، بعد از آن رضوان خازن بهشت آنگاه عزرائیل و به درستی که ملک الموت ترحّم می‌کند بر محبّان علی، چنانچه ترحّم می‌کند بر انبیا.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «فضّل علیّ بن ابی طالب علی جمیع الصّحابه تسعین مرتبهٔ.»

ترجمه: هم در کتاب مذکور مسطور است که گفت رسول: «تفضیل داده شده است علی مرتضی بر جمیع صحابه هفتاد درجه.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «عاهدنی ربّی ان یقبل ایمان عبد الّا بمحبّهٔ اهل بیتی.»

ترجمه: هم در کتاب مسطور است که گفت رسول: «عهد کرده با من پروردگار من این را که مقبول نیست ایمان هیچ بنده مگر به محبّت اهل بیت من.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «و الّذی نفسی بیده لا تزول قدم عبد یوم القیمهٔ حتّی یسئله اللّه علی حبّنا و اهل البیت. فقال عمر: و ما آیهٔ حبّکم من بعدکم؟ فوضع یده علی رأس علی بن ابی طالب. فقال: حتّی من بعدی حبّ هذا.»

ترجمه: در کتاب مذکور مسطور است که گفت رسول: «سوگند به آنکه نفس من به ید قدرت اوست، نلغزد قدم بنده روز قیامت تا آنکه سؤال کند حقّ سبحانه از محبّت ما و اهل بیت. گفت عمر- رضی الله عنه: چیست محبّت شما بعد از شما یا رسول اللّه؟ پس نهاد رسول دست خود را بر فرق علی بن ابی طالب و گفت: محبّت من بعد از من محبّت این است.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «یا علیّ، انّ الله قد غفر لک و لذریّتک و لولدک و لاهلک و لشیعتک و لمحبّ شیعتک فابشر و انّک لا تزغ الباطن.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۰۴

ترجمه: در جمع دیلمی و صواعق محرقه مسطور است که رسول فرمود: «ای علی، به درستی که خدای تعالی به تحقیق بخشیده است

مر تو را و فرزندان تو را و اهل بیت تو را و دوستان تو را. پس بشارت ده؛ به درستی که تو نیستی تیره باطن.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «انّی تارک فیکم الثّقلین احدهما اکبر من الآخر. کتاب اللّه حبل ممدود من السّماء الی الارض و عترتی اهل بیتی و لن یفترق حتّی یردا علی الحوض. فانظروا کیف تخلفونی فیها.»

ترجمه: در تفسیر ثعلبی و مشکوة و مصابیح و کتاب الشّفاء و نصاب الاخبار و اربعین به روایت زید بن ارقم مسطور است که: «چون رسول در حجّة الوداع به منزل غدیر خم رسید، گفت: به درستی که من گذاشتم در شما دو چیز که یکی از ایشان بزرگتر است از دیگری. یکی کتاب خدای که رسن کشیده شده از آسمان به سوی زمین و دیگر پیروان من اهل بیت منند و هرگز جدا نشوند این هر دو از هم تا فرود آیند بر حوض کوثر. پس نظر کنید چگونه مخالفت خواهید کرد مرا در این هر دو.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «الا ان مثل اهل بیتی فیکم کمثل سفینة نوح.

من رکبها نجی و من تخلّف عنها غرق و ۳۹۸۱۲۲۴خ ۱۷۰ خ هلک.»

ترجمه: در مسند احمد بن حنبل و مشکوة و شرف النّبوّة و هدایت السّعداء از ابی ذر غفاری- رضی الله عنه- مروی است که: «او در کعبه را گرفته می‌گفت: شنیدم از رسول که می‌فرمود: مثل اهل بیت من در شما مثل سفینه نوح است. هرکه سوار شد بر آن کشتی، خلاصی یافت و هرکه تخلّف کرد، غرق و هلاک شد.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «لکلّ شیء اساس؛ اساس الدّین حبّ اهل بیتی.»

ترجمه: در تشریح و هدایت السّعداء مسطور است که گفت رسول: «هر چیزی را بنیادی است و بنیاد دین، دوستی اهل بیت [من] است.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۰۵

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «لعلیّ و فاطمة و الحسن و الحسین انا حارب لمن حاربهم و سلم لمن سالمهم.»

ترجمه: در صحیح ترمذی و مصابیح و مشکوة از زید بن ارقم مروی است که رسول فرمود: «علی مرتضی و سیّدة النّساء و حسنین را که من جنگ کننده‌ام با کسی که جنگ کند با ایشان و صلح کننده‌ام با کسی که صلح کند با ایشان.» و در صواعق محرقه مسطور است که: «چون آیه کریمه: «إِنَّما یُرِیدُ اللَّهُ لِیُذْهِبَ عَنْکُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَیْتِ وَ یُطَهِّرَکُمْ تَطْهِیراً» ۴۹۸۱۲۲۴خ ۱۸۰ خ نازل شد، رسول فرمود: انا حرب لمن حاربهم و سلم لمن سالمهم.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «احبّوا اللّه لما ارقدکم من نعمة و احبّونی بحبّ اللّه و احبّوا اهل بیتی.»

ترجمه: در شرح مشکوة و نصاب الاخبار و فصل الخطاب و معانی الاخبار و هدایت السّعداء و خلاصة المناقب مسطور است که

گفت رسول: «دوست بداریـد ای مؤمنان خـدای را به جهت آنکه پرورش داده است شـما را از نعمت و دوست بدارید مرا به محبّت خدا و دوست بدارید اهل بیت مرا به دوستی من.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «یا فاطمهٔ، اما ترضین انّ اللّه اطلع علی اهل الارض فاختار اباک و زوجک؟»

ترجمه: در فردوس الاخبـار مسـطور است که حضـرت رسول گفت: «ای فـاطمه، آیا راضـی نیستی که خـدای تعالی نظر کرد بر اهل زمین، برگزید پدر تو را و شوهر تو را؟»

منقبت:

قـال النّبی- صـلّی اللّه علیه و آله و سـلّم: «یـا علیّ، انت و شـیعتک تردّون علی الحوض رواء مرتین مبیّضـهٔ وجوهکم. و انّ اعـدائکم یردّون علی الحوض ظماء متقبّحین.»

ترجمه: در جمع دیلمی و صواعق محرقه مسطور است که رسول گفت: «ای علی، تو و

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۰۶

محبّان تو وارد می‌شوید بر حوض، سیراب و سیر کرده شده؛ در آن حالی که سـفید است روهای شـما. به درستی که دشـمنان شما وارد می‌شوند بر حوض تشنه با قبح وجهی.»

منقبت:

قال النّبی- صـلّی اللّه علیه و آله و سـلّم: «یا علی، اما ترضـی انّک معی فی الجنّهٔ و الحسن و الحسین و ذرّیاتنا خلف ظهورنا و ازواجنا خلف ذرّیاتنا و اشیاعنا و شمائلنا؟»

ترجمه: در مناقب ابن مردویه و صواعق محرقه مسطور است که رسول گفت: «ای علی، آیا راضـی نمی‌شوی تو با اینکه باشـی با من در بهشت با حسن و حسین و فرزندان ما پس پشت ما و ازواج ما پس فرزندان ما و شیعه‌های ما چپ و راست ما؟»

منقبت:

قال النّبی- صـلّی اللّه علیه و آله و سـلّم: «معرفـهٔ آل محمّـد برائـهٔ من النّار و حبّ آل محمّد جواز علی الصّـراط المسـتقیم و ولایهٔ آل محمّد امان من العذاب.»

ترجمه: در معـانی الاخبـار و فصـل الخطـاب مسـطور است که رسول گفت: «معرفت آل محمّـد سـبب نجـات است از آتش دوزخ و دوستی آل محمّد سبب گذشتن از صراط و بندگی آل محمد امان از جمیع عذاب.»

منقبت:

قال النّبی- صـلّی اللّه علیه و آله و سـلّم: «لو یعلم النّاس متی سـمّی علیّ امیر المؤمنین ما انکروا فضله سمّی بذلک و آدم بین الرّوح و الجسد. قال اللّه: الست بربّکم قالو بلی. ۵۹۸۱۲۲۴خ ۱۹۰ خ

فقال تعالی: انا ربّکم و محمّد نبیّکم و علی امیرکم.»

ترجمه: حدیث شریف مذکور در فردوس الاخبار به روایت حذیفهٔ بن الیمان مسطور است که گفت رسول: «اگر می‌داشتند آدمیان که کی نامیده شد علی به امیر المؤمنین، انکار نکردندی فضیلت او را. خوانده شد به آن نام علی و حال آنکه آدم میان روح و جسد بود و گفت الله تعالی به روح آدم و ذریّت او: آیا نیستم پروردگار شما؟ گفتند: آری.

پس گفت: منم پروردگار شما و محمّد نبیّ و علی ولی شما.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۰۷

منقبت:

عن جابر بن عبد اللّه الانصاری قال: «سمعت رسول اللّه- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم:

یوم الحدیبیه و هو اخذ بید علیّ قال: هذا امیر البرهٔ و قاتل الکفر؛ منصور من نصره؛ مخذول من خذله، یمدّها بصوته.»

ترجمه: در مستدرک حاکم و صواعق محرقه و مودّات از جابر بن عبد اللّه انصاری- رضی الله عنه- مروی است که: «شنیدم از رسول در حدیبیه در حالی‌که گرفته بود سید المرسلین دست امیر المؤمنین و گفت: این علی پادشاه نیکوکاران است و کشنده کافران و نصرت کرده شده هرکه یاری کرد علی را و فروگذاشته شده هرکه فروگذاشت علی را و در این کلام آواز خود بلند کرده بود.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «لمّا اسری بی الی السّماء ثمّ من السّماء الی سدرهٔ المنتهی وقفت بین یدی ربّی. فقال: یا محمد، قلت: لبّیک و سعدیک. قال: لقد بلوت خلقی و انعمت فایّهم رأیت اطوع لک. قلت: لی علیّا. قال: قد صدّقت یا محمد قال: فهلا اتّخذت لنفسک خلیفهٔ یؤدّی عنک احکامک و یعلّم عبادی من کتابی مالا یعلمون. قلت: اختر فانّ خیرک خیری. قال: اخترت لک علیّا فاتّخذه لنفسک و وصیّا و هو نخلهٔ علمی و حکمتی و هو امیر المؤمنین حقّا لم ینلها احد و لیست لاحد بعده یا محمّد، علیّ رایهٔ الهدی و امام من اطاعنی و نور اولیایی و هو الکلمهٔ الّتی الزمتها للمتّقین من احبّه فقد احبّنی و من ابغضه فقد ابغضنی فبشّره بذلک یا محمّد، قلت: ربّی لقد ابشّره ابشّره.»

ترجمه: در بحر المعارف و خلاصهٔ المناقب و مناقب خطیب به روایت امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- در حلیهٔ الاولیاء به روایت ابو هریره- رضی الله [عنه]- مسطور است که رسول گفت: «چون شب معراج برد مرا خدای تعالی به سوی آسمان، تا سدرهٔ المنتهی ایستادم پیش پروردگار خود. فرمود: ای محمّد، گفتم: لبّیک و سعدیک. گفت: به تحقیق آزمودم خلق خود را و نعمت دادم ایشان را؛ پس کدامین از ایشان مطیع‌تر است مر تو را؟ گفتم: ای پروردگار من، علی. فرمود: ای محمّد راست گفتی. و گفت: آیا نمی‌گیری برای خود خلیفه‌ای که ادا کند از تو احکام تو را و تعلیم کند بنده‌های مرا از کتاب من

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۰۸

آنچه نمی‌دانند؟ گفتم: تو اختیار کن به درستی که برگزیده تو برگزیده من است. فرمود:

اختیار کردم برای تو علی را، پس تو هم فراگیر او را برای نفس خود خلیفه و وصی. و او نخل علم و حکمت‌های من و امیر مؤمنان است بر حق. نرسیده است آن امارت ۶۹۸۱۲۲۴خ ۰ ۲۰ خ را هیچ یکی قبل از وی و بعد از وی. ای محمّد، علی علم هدایت و امام مطیعان و نور اولیای من است و او کلمه‌ای است که لازم کرده‌ام متّقیان را هرکه او را دوست دارد به تحقیق دوست داشت مرا و هرکه او را دشمن داشت به تحقیق دشمن داشت مرا. پس بشارت ده ای محمّد، علی را بدین کرامت. گفتم: خدایا، بشارت دهم علی را؛ [بشارت دهم علی را].»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «قال اللّه تعالی فی لیلهٔ المعراج من یحبّ من الخلق یا محمّد؟ فقلت: علیّا. فقال: التفت الی یسارک فالتفت فاذا علیّ من یساری قائم.»

ترجمه: در بحر المعارف و خلاصهٔ المناقب مسطور است که رسول گفت: «در شب معراج فرمود به من خدای تعالی که: ای محمّد، که را دوست می‌داری از خلایق؟ گفتم:

علی را. پس گفت: بنگر به جانب چپ خود، دیدم علی ایستاده.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «انّ اللّه تعالی خاطبنی لیلهٔ المعراج بلغهٔ علیّ.

قلت: یا ربّ، انت خاطبنی ام علیّ؟ قال: یا محمّد، انا شیء لست کالاشیاء اقاس بالنّاس و اوصف بالنّاس و اوصف بالشّبهات خلقتک من نوری و خلقت علیّا من نورک فاطّلعت علی سرایر قلبک فلم اجد فی قلبک احدا احبّ الیک من علیّ بن ابی طالب فخاطبتک بلغته و لسانه لیطمئن قلبک.»

ترجمه: در مناقب خطیب و بحر المناقب و خلاصهٔ المناقب مسطور است که رسول گفت: «به درستی که اللّه تعالی خطاب کرد مرا شب معراج به زبان علی. من گفتم: یا رب، تو خطاب کردی با من یا علی؟ فرمود: ای محمّد، نه موجودم همچو اشیا که قیاس کرده شوم به فکر آدمیان یا وصف کرده شوم به تشبیهات؛ آفریدم تو را از نور خود و علی را از نور تو و من مطّلعم بر اسرار دل تو. پس نیافتم نزد تو کسی را دوست‌تر از علی، از این جهت به لغت و زبان او با تو سخن گفتم تا دل تو آرام گیرد و مؤانست

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۰۹

پذیرد.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «من اراد ان یتمسّک بحبل المتین فلیحبّ علیّا و ذریّته.»

ترجمه: در دستور الحقایق به روایت زید بن ارقم مسطور است که گفت رسول:

«کسی که خواهد تمسّک کند به رشته استوار، هرآینه دوست دارد علی را و فرزندان او را.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «خلق اللّه- عزّ و جلّ- من نور وجه علیّ بن ابی طالب سبعین الف ملک یستغفرون له و لمحبّیه الی یوم القیمهٔ.»

ترجمه: هم در بحر المعارف و در بحر المناقب و مناقب خطیب مسطور است که رسول گفت: «آفرید خدای تعالی از نور روی علی بن ابی طالب هفتاد هزار فرشته که آمرزش می‌خواهند از برای علی و دوستان او تا روز قیامت.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «اذا کان یوم القیمهٔ یصعد علی بن ابی طالب علی الفردوس و هو جبل عال فی الجنّهٔ و فوقه

عرش ربّ العالمین و من صفحته یتفجّر انهار فی الجنّة و یتفرّق فی الجنان و هو جالس علی کرسیّ من نور یجری بین یدیه التّسنیم لا یجوز احد علی صراط المستقیم الّا و معه براءة بولایته و ذریته اهل بیته و هو یشرف علی الجنّة فیدخل محبّیه الجنّة و مبغضیه النّار.»

ترجمه: هم در بحر المعارف و خلاصة المناقب مسطور است که رسول گفت: «چون قیامت قایم شود، بالا رود علی بر فردوس و آن کوهی است بلند در بهشت و بالای او عرش پروردگار است و از دامن او جویها روان شده در بهشت متفرّق گردند و او بر کرسی نور نشسته و از پیش او چشمه تسنیم روان باشد و هیچ کس را از صراط رخصت گذشتن نبود مگر آنکه با او براتی باشد از دوستی علی و اهل بیت او و او مشرف بود بر جنّت.

دوستان خود را در بهشت درآورد و دشمنان را به دوزخ.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۱۰

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «یا علیّ، انّ اللّه تعالی اشرف علی الدّنیا فاختارنی علی رجال العالمین ثمّ اطلع الثّانیة فاختارک علی رجال العالمین ثمّ اطلع الثّالثة فاختار الائمّة من ولدک علی رجال العالمین ثمّ اطلع الرّابعة فاختار فاطمة علی نساء العالمین.»

ترجمه: در مودّات از امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- مروی است که رسول گفت: «ای علی، به درستی که خدای تعالی واقف و دیده‌ور شد بر دنیا؛ پس برگزید مرا بر مردان عالمیان. بعد از آن مطّلع شد مرتبه دوّم، برگزید تو را بر مردان عالمیان. پس مطّلع شد مرتبه سیّوم، برگزید ائمّه معصومین را از فرزندان تو بر مردان عالمیان. پس مطّلع شد مرتبه چهارم برگزید فاطمه را بر زنان عالمیان.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «یا علیّ، انت خیر البشر. من شکّ فیه فقد کفر.»

ترجمه: هم از امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- مروی است که گفت رسول: «ای علی، تو بهترین آدمیانی. هرکسی که شک آرد در این به تحقیق کافر است.»

ترجمه منظومه:

بهترین بشر علی را دان‌کاینچنین گفت بهترینِ بشر

برنگردی از او که در رهِ دین‌هرکه برگشت ازو بوَد کافر

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «لا یحبّ علیّا الّا مؤمن و لا یبغضه الّا کافر.»

ترجمه: هم از امیر المؤمنین مروی است که رسول گفت: «دوست نمی‌دارد علی را مگر مؤمن و دشمن نمی‌دارد او را مگر کافر.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «بغض علیّ کفر و بغض بنی هاشم نفاق.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۱۱

ترجمه: هم از امیر المؤمنین مروی است که رسول گفت: «دشمنی علی کفر است و بغض بنی هاشم نفاق.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «انّ اللّه تعالی جعل لکلّ نبیّ وصیّا؛ فشیث وصیّ آدم و یوشع وصیّ موسی و شمعون وصیّ عیسی و علیّ وصیّی و هو خیر الأوصیاء فی الدّنیا و الآخرة و انا الدّاعی و هو المضیّ.»

ترجمه: هم از امیر المؤمنین مروی است که گفت رسول: «به درستی که حقّ تعالی گردانید از برای هر نبی وصیی؛ پس وصی آدم شیث بود و وصی موسی یوشع و وصی عیسی شمعون و وصی من علی و او بهترین اوصیاست در دنیا و عقبی و منم خواننده به راه راست و اوست روشنایی آن راه.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «یا علیّ، انت تبرّء ذمّتی و انت خلیفتی علی امّتی.»

ترجمه: هم از امیر المؤمنین مروی است که رسول گفت: «یا علی، تو ادا می‌کنی حقّ مردم را از گردن من و تو خلیفه و جانشین منی بر امت من.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «لمّا اسری بی الی السّماء تلقتنی الملئکة بالبشارة فی کلّ سماء حتّی یلقینی جبرئیل فی محفله من الملئکة فقال: یا محمّد، لو اجتمعت امّتک علی حبّ علیّ ما خلق النّار.»

ترجمه: هم از امیر المؤمنین مروی است که گفت رسول: «چون به معراج بردند مرا به سوی آسمان، ملاقی شدند مرا از فرشتگان به مژده دادن در هر آسمان تا آنکه ملاقات کرد مرا جبرئیل در مجلس خود با جمعی از ملایک؛ پس گفت: ای محمّد، اگر جمع می‌شد امّت تو بر دوستی علی بن ابی طالب، آفریده نمی‌شد آتش دوزخ.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۱۲

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «کفّ علیّ کفّی.»

ترجمه: هم از امیر المؤمنین مروی است که گفت رسول: «کف دست علی کف دست من است.» یعنی هرکه با وی بیعت یا مصافحه کند با من کرده باشد.

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «یا علیّ، لا یبغضک من الانصار الّا من کان اصله یهودیا.»

ترجمه: هم از امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- مروی است که گفت: «یا علی، دشمن ندارد تو را از انصاری مگر کسی که باشد اصل او یهودی.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «یا علیّ، من اطاعنی فقد اطاع اللّه و من اطاعک قد اطاعنی و من عصانی فقد عصی اللّه و من

عصاک فقد عصانی.»

ترجمه: هم از امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- مروی است که گفت رسول: «ای علی، کسی که فرمان‌برداری کند مرا پس به تحقیق فرمان‌برداری [خدا کرد و کسی که فرمان‌برداری] ۷۹۸۱۲۲۴خ ۰ ۲۱ خ تو کرد به تحقیق فرمان‌برداری من کرد و آنکه نافرمانی من کرد به تحقیق نافرمانی خدا کرد و آنکه نافرمانی تو کرد به تحقیق نافرمانی من کرد.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «یا علیّ، الائمّهٔ من ولدک. فمن اطاعهم فقد اطاع اللّه و من عصاهم فقد عصی اللّه و هم عروهٔ الوثقی و هم الوسیلهٔ الی اللّه تعالی.»

ترجمه: هم از امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- مروی است که گفت رسول: «ای علی، امامان از فرزندان تواند. هرکس فرمان‌برداری کرد ایشان را به تحقیق فرمان‌برداری کرد خدای را و هرکه نافرمانی کرد ایشان را به تحقیق نافرمانی کرد خدای را. ایشانند ریسمان استوار درست و ایشانند وسیله و واسطه به سوی حقّ- سبحانه و تعالی.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۱۳

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «لو انّ عبدا عبد اللّه مثل ما قام نوح قومه و کان له مثل احد ذهبا فانفقه فی سبیل اللّه و مدّ فی عمره حتّی یحجّ الف عام علی قدمیه ثمّ بین الصّفا و المروهٔ قتل مظلوما ثمّ لم یولّک علیّ لم یشمّ رائحهٔ الجنّه و لم یدخلها.»

ترجمه: هم از امیر المؤمنین مروی است که گفت رسول خدا: «اگر بنده پرستش کند مقدار آن مدّت که نوح- علیه السّلام- در قوم خود ایستاده بود و باشد مر آن بنده را مانند کوه احد زر، پس آن را نفقه کند در راه خدای- عزّ و جلّ- و عمر آن بنده چنان دراز شود که هزار حج کند در مدت هزار سال پیاده، پس در میان صفا و مروه به جور کشته شود و آن بنده دوستی تو نداشته باشد، ای علی نشنود بوی بهشت و درنیاید در او.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «لا تستخفوا الشّیعهٔ فانّ الرّجل منهم لیشفع فی مثل ربیعهٔ و مضرّ.»

ترجمه: هم از امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- مروی است که گفت رسول: «سبک مدارید پیروان علی را؛ به درستی که مردی از ایشان درخواست کند گناهان جمعی که مانند گوسفندان قبیله ربیعه و مضر باشند.»

مؤلّف گوید: ظاهرا مراد از آن مرد اویس قرن است؛ زیرا که محرم اسرار، شیخ عطّار در تذکرهٔ الاولیاء می‌نویسد که: «در حرب صفّین که امیر المؤمنین را با معاویه واقع شد، اویس- رضی الله عنه- آمده به امیر بیعت نموده به درجه شهادت پیوسته.» لیکن تفاوت در این است که شیخ مذکور می‌گوید به عدد موی گوسفندان قبیله ربیعه و مضرّ به التماس اویس امّت محمّدی آمرزیده خواهد شد. و در حدیث شریف، قید موی نیست؛ ظاهرا بنابر اختلاف روایت تفاوت شده- و اللّه اعلم بحقایق الامور.

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «یا علیّ، انّک تقرع باب الجنّهٔ فتدخلها

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۱۴

بلا حساب.»

ترجمه: هم از امیر المؤمنین مروی است که گفت رسول: «یا علی، به درستی که تو بکوبی دروازه بهشت و درآیی در او بی‌حساب.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «من کان آخر کلامه الصّلوات علیّ و علی علیّ، یدخل الجنّهٔ.»

ترجمه: هم از امیر المؤمنین مروی است که رسول گفت: «کسی که آخرین سخن او صلوات بر من و بر علی باشد، درآید به بهشت.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «من احبّ ان یرکب سفینهٔ النّجاهٔ و یستمسک بالعروهٔ الوثقی او یعتصم بحبل اللّه المتین فلیولّ علیا بعدی و الیعاد عدوّه و لا یأثم بالائمّهٔ الهدی من ولده فانّهم خلفایی و اوصیایی و حجج اللّه علی الخلق بعدی و سادهٔ امّتی و فی الاتقیاء الی الجنّهٔ حربهم حربی و حربی حرب اللّه و حرب اعدائهم حرب الشیطان.»

ترجمه: هم از امیر المؤمنین مروی است که گفت رسول: «هرکس خواهد سوار شود کشتی نجات و بچسبد به ریسمان محکم و چنگ درزند به ریسمان خدای که استوار است، پس باید که به دوستی بگیرد علی را بعد از من و به دشمنی بگیرد [دشمن] ۸۹۸۱۲۲۴خ ۰ ۲۲ خ او را و گناه نکند؛ یعنی مطیع باشد امامان را که راه نموده‌اند به سوی حقّ سبحانه از فرزندان او. به درستی که ایشان خلفا و اوصیای منند و حجّت اللّه و جنگ با ایشان جنگ با من و جنگ با من جنگ با خدای- عزّ و جلّ- و جنگ با دشمنان ایشان جنگ است با شیطان.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «یا علیّ، انّی رأیت اسمک مقرونا باسمی فی اربعهٔ مواطن. فانست بالنّظر الیه انّه لمّا بلغت بیت المقدّس فی معراجی الی السّماء وجدت صخرهٔ بها لا اله الّا اللّه، محمّد رسول اللّه، ایّدته بوزیره و نصرته بوزیره. فقلت:

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۱۵

لجبرئیل و من وزیری؟ فقال: علی بن ابی طالب. فلمّا انتهیت الی سدرهٔ المنتهی وجدت علیها انّی انا اللّه لا اله الّا انا واحدی و محمّد صفوتی من خلقی ایّدته بوزیره و نصرته بوزیره. فقلت: لجبرئیل و من وزیری؟ قال علی بن ابی طالب. فلمّا جاوزت سدرهٔ المنتهی انتهیت الی عرش ربّ العالمین وجدت مکتوبا علی باب الجنّهٔ لا اله الّا انا و محمّد حبیبی من خلقی ایّدته بوزیره و نصرته بوزیره. فلمّا هبطت الی الجنّهٔ وجدت مکتوبا علی باب الجنّهٔ لا اله الّا اللّه، محمّد حبیبی من خلقی ایّدته بوزیره و نصرته بوزیره.»

ترجمه: هم از امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- مروی است که رسول گفت: «ای علی، دیدم من نام تو را همراه نام خود چهار جا؛ پس انس گرفتم به دیدن آن. به درستی که چون رسیدم به بیت المقدس در شب معراج به سوی آسمان، یافتم بر سنگی که در بیت المقدس نوشته است: لا اله الّا اللّه، محمّد رسول اللّه و ایّدته بوزیره و نصرته بوزیره.

یعنی نیست خدای دیگر مگر اللّه و محمّد فرستاده بر حق و من که خداوندم قوّت و یاری دادم محمّد را به وزیر او. پس گفتم جبرئیل را که کیست وزیر من؟ گفت: علی بن ابی طالب. پس رسیدم به سدرهٔ المنتهی و یافتم بر او نوشته که: منم خدای سزای پرستش و نیست خدایی مگر من که یگانه‌ام و محمّد برگزیده من است از آفریده‌های من و قوّت و یاری دادم محمّد را به وزیر او. گفتم جبرئیل را که کیست وزیر من؟ گفت: علی بن ابی طالب. و چون درگذشتم از سدرهٔ المنتهی، رسیدم به سوی عرش

پروردگـار عالمیـان و یـافتم نوشـته برپایه‌هـای عرش: به درسـتی که منم خـدای و نیست خـدایی جز من و محمّـد حبیب من است از آفریـده‌های من [و] قوّت و یـاری دادم محمّـد را به وزیر او. چون فرود آمـدم به سوی بهشت، یـافتم نوشـته بر در بهشت که: نیسـت خدایی جز من و محمّد دوست من است از آفریده‌های من [و] قوّت و یاری دادم او را به وزیر او.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «من کنت ولیّه فعلیّ ولیّه و من کنت امامه فعلیّ امامه.»

ترجمه: از سـیّدهٔ النسـاء فاطمـهٔ الزهرا- علیهـا التّحیـهٔ و الثّناء- مروی است که رسول گفت: «کسـی را که من باشم ولی [او] پس علی ولی اوست. هرکه را من باشم امام [او]، پس علی امام و پیشوای اوست.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۱۶

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «اعلم امّتی من بعدی علی بن ابی طالب.»

ترجمه: از سـلمان فارسـی- رضی الله عنه- مروی است که [رسول گفت] ۹۹۸۱۲۲۴خ ۰ ۲۳ خ: «دانـاتر امّت من [پس از من] علی بن ابی طالب است.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «یا ابا بکر، کفّی و کفّ علیّ فی العدل سواء.»

ترجمه: از ابی بکر صدیق- رضـی الله عنه- مروی است که گفت رسول: «ای ابو بکر، کف من و کف علی (یعنی دست من و دست علی) در عدل برابر است.»

ترجمه منظومه:

پیشوایِ رسل امین خداآنکه در عدل بر سرآمده است

گفت: کف من و کف حیدردر عدالت برابر آمده است

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «لو اجتمع النّاس علی حبّ علیّ بن ابی طالب، لما خلق اللّه النّار.»

ترجمـه: از عمر بـن الخطّاب- رضـی الله عنـه- مروی است که رسـول گفت: «اگر جمع می‌شدنـد آدمیـان بر دوسـتی علی، هر آینه نمی‌آفرید خدای تعالی آتش دوزخ را.»

منقبت:

قـال النّبی- صـلّی اللّه علیه و آله و سـلّم: «یا علی، انت سـیّد فی الـدّنیا و الآخرهٔ. من احبّک فقـد احبّنی و حبیبی حبیب اللّه و عـدوّک عدوّی و عدوّی عدوّ اللّه و الویل لمن ابغضک من بعدی.»

ترجمه: از عبد اللّه بن عباس- رضی الله عنهما- مروی است که رسول به سوی امیر رفته، گفت: «ای علی، تو سیّدی و بزرگی در دنیا و آخرت. هرکه دوست دارد تو را به تحقیق دوست داشت مرا. دوست من، دوست خدا و دشـمن تو، دشـمن من است و دشمن من،

دشمن خدای و بر آن کس که دشمن دارد تو را بعد از من.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۱۷

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «لن تضلّوا و لن تهلکوا و انتم تحت کفّ علیّ و اذا خالفتموه فقد ضللتم طرق الهدی و وقعتم فی الغیّ فاتّقوا اللّه فی ذمّهٔ اللّه علی بن ابی طالب.»

ترجمه: هم از وی مروی است که گفت رسول: «گمراه و هلاک نشوید در حالی که شما زیردست علی باشید و هرگاه مخالفت کنید شما او را پس به تحقیق که گم کردید راههای راست و افتادید در گمراهی. پس بپرهیزید از خدای در گذاشتن حقّ خدای بر گردن خود از فرمان نابردن علی بن ابی طالب.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «افضل رجال العالمین فی زمانی هذا علیّ و افضل العالمین من نساء الاوّلین و الآخرین فاطمهٔ.»

ترجمه: هم از وی مروی است که گفت رسول: «بهترین مردان عالمیان در زمان من این علی است و بهترین زنان عالمیان و زنان اولین و آخرین فاطمه.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «یا بن عبّاس علیک علیا. فانّ الحقّ علی لسانه و النّفاق مجانبه. و انّ هذا قفل الجنّهٔ و مفتاحها به یدخلون الجنّهٔ و به یدخلون النّار.»

ترجمه: هم از وی مروی است که گفت رسول: «ای ابن عباس، بر تو است پیروی علی. به درستی که حقّ بر زبان اوست و نفاق دور است از او. و به درستی که این علی قفل و کلیدهای بهشت است؛ به وسیله دوستی او درآیند مردم در بهشت و به واسطه دشمنی او در دوزخ.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «علیّ و شیعتهم الفائزون یوم القیمهٔ.»

ترجمه: هم از وی مروی است که گفت رسول: «علی و گروه او رسنده‌اند به نعمتهای اخروی در روز قیامت.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۱۸

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «یا عبد اللّه، ابشّرک؛ انّ اللّه تعالی ایّدنی بسیّد الاولین و الآخرین و الوصیین علیّ. فجعله کفوی فان اردت ان ترعّ و تنفع فاتّبعه.»

ترجمه: هم از وی مروی است که گفت رسول: «ای عبد اللّه، بشارت دهم تو را؛ به درستی که خدای- عزّ و جلّ- قوّت و توانایی داد مرا به بزرگ پیشینیان و پسینیان و بزرگ اوصیا که آن علی است. پس گردانید حقّ سبحانه علی را همسر من؛ اگر خواهشی داری که بزرگ شوی و فایده گیری، پس پیروی کن مرتضی علی را.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «رأیت علی باب الجنّهٔ مکتوبا لا اله الّا اللّه، محمّد رسول اللّه، علیّ اخ رسول اللّه.»

ترجمه: از جابر- رضی الله عنه- مروی است که گفت رسول: «دیدم بر دروازه بهشت نوشته که: نیست خدایی سزاوار پرستش مگر اللّه و محمّد فرستاده خداست و علی برادر رسول خداست.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «یا علیّ، لو انّ احدا عبد اللّه حقّ عبادته ثمّ شکّ فیک و اهل بیتک و هو افضل النّاس کان فی النّار.»

ترجمه: هم از جابر مروی است که گفت رسول در حضور مهاجر و انصار که: «ای علی، به درستی که کسی اگر پرستد خدای تعالی را چنانچه حقّ پرستش اوست، پس از آن شک [کند] ۰۰۹۱۲۲۴خ ۰ ۲۴ خ در تو و اهل بیت تو- و حال آنکه بهترین آدمیان بوَد- باشد در آتش دوزخ.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «لا خیر فی امّهٔ لیس فیها احد من ولد علیّ یأمر بالمعروف و ینهی عن المنکر.»

ترجمه: هم از جابر مروی است که رسول گفت: «نیست نیکویی در امّتی که نیست در

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۱۹

آن امّت کسی از فرزندان علی که امر کند به معروف و بازدارد از منکر.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «و الّذی بعثنی بالحقّ نبیّا انّ الملئکهٔ یستغفرون بعلیّ و تشفق علیه و شیعته اشفق من الوالدین علی ولده.»

ترجمه: هم از جابر مروی است که گفت رسول: «به حقّ آن خدایی که برانگیخت مرا به راستی به رسالت، به درستی که فرشتگان آمرزش می‌خواهند از برای علی و مهربانند بر او و بر پیروان او مهربان‌تر از پدر و مادر بر فرزند خود.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «اذا کان یوم القیمهٔ، یأتینی جبرئیل بخرمتین من مفاتیح [الجنّهٔ و] ۱۰۹۱۲۲۴خ ۰ ۲۵ خ النار و خرمهٔ من مفاتیح الجنّهٔ؛ علی مفاتیح الجنّهٔ اسماء المؤمنین من شیعهٔ آل محمّد و علی مفاتیح النّار اسماء المبغضین من اعدائه. فیقول: یا احمد، هذا لمبغضک و هذا لمحبّک. فادفعهما الی علیّ بن ابی طالب فیحکم فیهم بما یرید. فو الّذی قسیم الارزاق لا یدخل مبغضیه الجنّهٔ و لا محبّیه النّار ابدا.»

ترجمه: هم از جابر مروی است که گفت رسول: «هرگاه شود روز قیامت، بیاید به سوی من جبرئیل با دو دسته از کلیدهای بهشت و دوزخ؛ بر کلیدهای بهشت نامهای مؤمنان از پیروان آل محمّد و بر کلیدهای دوزخ نامهای دشمنان او. پس می گوید جبرئیل به من

که: ای محمّد، این دسته کلید از برای دوستان تو است و این دسته از برای دشمنان تو. پس من بدهم آن هر دو دسته را به علی بن ابی طالب که داوری کند در میان مردم به آنچه خواهد. به حقّ آنکه بخش کرد روزی‌ها، که درنیایند دشمنان علی در بهشت و در نیایند دوستان او در دوزخ همیشه.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «اوّل ثلمة فی الاسلام مخالفة علیّ.»

ترجمه: هم از جابر- رضی الله عنه- مروی است که گفت رسول: «نخستین رخنه در اسلام مخالفت و عدم متابعت مرتضی علی است.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۲۰

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «ایّها النّاس، احبّوا علیّا. فانّ اللّه یحبّه و استحیوا منه فانّ اللّه یستحیی منه.»

ترجمه: از عقبة بن عامر مروی است که گفت رسول: «ای مردمان، علی را دوست بدارید. به درستی که حقّ دوست می‌دارد او را و شرم دارید از وی، به درستی که اللّه تعالی شرم می‌دارد از او.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «انّ اللّه تعالی اصطفانی علی الانبیاء و اختارنی و اصطفی علی الاوصیاء وصیّا و صیّر ابن عمّی و صهّرنی له و شدّ به کما عضدی کما شدّ عضد موسی باخیه هرون و خلیفتی و وزیری و لو کان بعدی نبیّ لکانت النّبوّة له.»

ترجمه: از انس بن مالک مروی است که گفت رسول: «به درستی که خدای تعالی برگزید مرا بر پیغمبران و مختار ساخت مرا و برگزید از اوصیا وصی را و گردانید آن وصی را پسر عمّ من و مرا ساخت پدرزن او و استحکام و قوّت داد به آن وصی بازوی مرا، چنانچه مستحکم کرد بازوی موسی به برادر او هارون و آن پسر عمّ، خلیفه من و وزیر من است و اگر می‌بود پس از من نبی، هرآینه می‌بود نبوّت مر او را.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «حدّثنی جبرئیل عن اللّه- عزّ و جلّ- انّ اللّه تعالی یحبّ علیّا ما لا یحبّ الملئکة و لا النّبیین و لا المرسلین و ما من تسبیحه یسبّح اللّه الّا و یخلق اللّه منه ملکا یستغفر لمحبّه و شیعته الی یوم القیمة.»

ترجمه: هم از انس مروی است که گفت رسول: «حکایت کرد به من جبرئیل از خدای بزرگ. به درستی که خدای دوست می‌دارد علی را، به درستی که دوست ندارد به آن فرشتگان را و نه پیغمبران را و نه مرسلان را و نیست هیچ تسبیحی که تسبیح کند خدای را مگر که بیافریند خدای از آن تسبیح فرشته‌ای که آمرزش خواهد از برای دوستان و پیروان او تا روز حشر.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۲۱

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «من احبّک یا علی، کان مع النّبیین فی درجتهم یوم القیمة و من مات یبغضک فلا یبالی مات

یهودیا او نصرانیا.»

ترجمه: از عمر بن الخطّاب- رضی الله عنه- مروی است که گفت رسول: «کسی که دوست دارد تو را ای علی، باشد با پیغمبران در درجات ایشان به روز قیامت و کسی که بمیرد به دشمنی تو، پس باک ندارد از آنکه بمیرد یهودی یا نصرانی.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «خیر رجالکم علی بن ابی طالب و خیر شبابکم الحسن و الحسین و خیر نسائکم فاطمهٔ بنت محمّد.»

ترجمه: از ابن عمر مروی است که گفت رسول: «بهترین مردان شما علی بن ابی طالب است و بهترین جوانان حسن و حسین‌اند و بهترین زنان فاطمه دختر محمد است.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «انّ اخی و وزیری و خلیفتی فی اهلی و خیر من اترک بعدی یقضی موعودی علی بن ابی طالب.»

ترجمه: از انس بن مالک- رضی الله عنه- مروی است که گفت رسول: «به درستی که برادر من و وزیر من و خلیفه من در اهل من و بهتر کسی که می‌گذارم پس از خود [و] ادا می‌کند وعده مرا علی بن ابی طالب است.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «انّ اللّه قد عهد الیّ انّ من خرج علی علیّ فهو کافر و اجدر النّار.»

ترجمه: از عایشه- رضی الله عنها- مروی است که گفت رسول: «به درستی که اللّه تعالی به تحقیق پیمان بست با من؛ به درستی که کسی که بیرون آید بر علی پس او کافر است و سزاوارتر است به آتش دوزخ.» گفت عایشه- رضی الله عنها: فانسیت هذا

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۲۲

الحدیث یوم الجمل حتّی ذکرته بالبصرهٔ و انا استغفر اللّه و عسی ان یکون.»

ترجمه: پس من فراموش کرده بودم این حدیث در روز جنگ جمل تا آنکه به یاد آوردم آن را در بصره و آمرزش می‌خواهم از حقّ تعالی؛ دور نیست که آمرزش باشد مرا.

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «انّ فی اللّوح المحفوظ تحت العرش مکتوبا علی بن ابی طالب، امیر المؤمنین.»

ترجمه: از محمد بن الحسین بن علی مروی است که گفت رسول: «در لوح محفوظ زیر عرش نوشته شده است که علی بن ابی طالب امیر المؤمنین است.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «انّ اللّه تعالی جعل علیّا قائد المسلمین الی الجنّهٔ به یدخلون الجنّهٔ و به یعذّبون یوم القیمهٔ. قلنا کیف ذلک؟ قال: بمحبته یدخلون الجنّهٔ و ببغضه یدخلون النّار.»

ترجمه: از محمد حنفیه- رضی الله عنه- مروی است که گفت رسول: «به درستی که خدای تعالی گردانیده است علی را پیشرو و کشنده ۲۰۹۱۲۲۴خ ۰ ۲۶ خ مسلمانان به سوی بهشت که بر او درمی‌آیند در بهشت، و دوزخ به او عذاب کرده می‌شوند روز قیامت. گفتیم: چگونه است این یا رسول اللّه؟ گفت: به وسیله دوستی علی درمی‌آیند در بهشت و به سبب دشمنی او درمی‌آیند در دوزخ.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «اذا فرغ اللّه تعالی من الحساب المعاد یأمر للملکین فیقفان علی الصّراط فلا یجوز احد الّا ببراءة ولایة من علیّ فمن لم یکن معه اکبّه اللّه فی النّار.»

ترجمه: از ابو سعید خدری مروی است که گفت رسول: «هرگاه خدای- عزّ و جلّ- فارغ شود از حسابی که مقرّر شده است، بفرماید مر دو فرشته را که بایستند بر پل صراط تا گذر نکند هیچ کس از صراط مگر به سبب برات و حکمنامه دوستی علی؛ پس مرآن کس را که نباشد این برات، سرنگون سازد او را خدای تعالی در آتش دوزخ.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۲۳

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «ایمان اهل السّموات و الارض ان وضع فی کفّة و وضع ایمان علیّ فی کفّة لرجح ایمان علی بن ابی طالب.»

ترجمه: عبد اللّه بن جویشیعته پسر مرّه غبری [؟] از پدر کلان خود روایت کند که گفت:

«دو مرد پیش عمر بن الخطّاب آمده، پرسیدند از طلاق کنیزک. پس عمر- رضی الله عنه- پرسید این مسأله را از مردی که در آن مکان حاضر بود. پس گفت و ادا نمود آن مرد به هر دو انگشت خود. پس بازگشت عمر به سوی آن دو مرد و گفت: دو طلاق است. پس گفت یکی از آن دو مرد به عمر که سبحان اللّه! آمدیم ما به سوی تو و تو امیر مؤمنانی و پرسیدم از تو مسأله و جواب دادی تو، متوسل شده‌ای به سوی مردی و حال آنکه به خدا سوگند که با تو سخن نکرد و به اشاره جواب داد. گفت عمر آیا تو می‌دانی کیست آن مرد؟ این برادر رسول خداست. گواهی می‌دهم من که عمرم به درستی که شنیده‌ام از رسول که می‌گفت: اگر بگذارند ایمان اهل آسمان‌ها و زمین را در پلّه ترازو و بگذارند ایمان علی را در پلّه دیگر، هرآینه زیاده آید ایمان علی بن ابی طالب بر ایمان اهل آسمان‌ها و زمین.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «سمّی النّاس مؤمنین من اجل علیّ و لو لم یؤمن علیّ لم یکن مؤمن فی امّتی و سمّی مختارا لانّ اللّه تعالی اختاره و سمّی المترضی لانّ اللّه تعالی ارتضاه و سمّی علیّا لانّه لم یسمّ احدا قبله باسمه و سمّیت فاطمة بتولا لانّها تبتّلت و تقطّعت عمّا هو معتاد العورات فی کلّ شهر و الانهار ترجع کلّ لیلة بکرا و سمّیت مریم بتولا لانّها ولدت عیسی بکرا.»

ترجمه: از امّ سلمه- رضی الله عنها- مروی است که گفت رسول: «نامیده شدند آدمیان به لقب مؤمنین به وسیله علی و اگر ایمان نمی‌آورد علی، هرآینه مؤمن نمی‌بود از امّت من کسی [و نامیده شد مختار جهت آنکه اللّه تعالی وی را اختیار کرد] و نامیده شد مرتضی جهت آنکه اللّه تعالی از وی راضی است و او راضی است از خدای- عزّ و جلّ- و نامیده شد او علی به واسطه آنکه نام نکرد ربّ العزّة کسی را پیش از او به این اسم و نامیده شد فاطمه بتول از برای آنکه آنچه معتاد است مر عورات را که در هر ماه می‌بینند، از وی مقطوع بود یا آنکه می‌گشت- رضی الله عنها- در هر شب بکر، [و نامیده شد مریم

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۲۴

بتول از برای آنکه زاد عیسی را بکر].»

مؤلف گوید: بتل در اصل به معنی قطع است؛ چنانچه عبارت صراح نیز دلالت می‌کند بر این معنی که: «البتل، القطع. و یقال: هی الغداء المنقطعۀ عن الازدواج و یقال: هی المنقطعۀ عن الدّنیا الی اللّه و هی نعت فاطمه بنت النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم.» پس بر این تقدیر، تسمیه فاطمه به بتول جهت آن باشد که منقطع است از دنیا به سوی خدا و تسمیه مریم بنابر انقطاع از ازدواج.

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «یا علیّ، بخ بخ من مثلك و الملائکۀ تشتاق الیک و الجنّۀ لک انّه اذا کان یوم القیمۀ ینصب لی منبر من نور و لابراهیم منبر من نور و لک منبر من نور فنجلس علیها و اذا مناد ینادی بخ بخ من وصیّ بین حبیب و خلیل ثمّ اوتی بمفاتیح الجنّۀ و النّار فادفعها الیک.»

ترجمه: از زید بن اسلم مروی است که گفت رسول: «ای علی، خوشا حال تو، خوشا حال تو! کیست مانند تو که فرشتگان آرزومند تواند و بهشت مر تو راست. به درستی که هرگاه شود روز قیامت، برپای کرده شود از برای من منبری از نور و از برای ابراهیم منبری از نور و از برای تو منبری از نور؛ پس بنشینیم بر آن منابر، در آن هنگام ندا کند نداکننده که خوشا حال وصی، خوشا حال وصیی که نشسته میان حبیب و خلیل. پس آورده شود کلیدهای بهشت و دوزخ و بدهم من آن کلیدها را به دست تو.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «انّ اللّه تعالی ایّد هذا الدّین بعلیّ و انا منه و فیه انزل: افمن کان علی بیّنۀ من ربّه ۳۰۹۱۲۲۴خ ۰ ۲۷ خ الآیۀ».

ترجمه: از ابو ذر غفاری- رضی الله عنه- مروی است که گفت رسول: «به درستی که خدای تعالی قوّت داد این دین را به علی و من از وی‌ام و در شأن وی فرود آمده، آیه کریمه: «أَ فَمَنْ کانَ عَلی بَیِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ» تا آخر.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۲۵

منقبت:

عن الامام المحمّد الباقر عن آبائه: «انّه سئل رسول اللّه عن النّاس. فقال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: خیرها و اتقها و افضلها و اعلمها و اقربها الی الجنّۀ و اقربها منّی و لا فیکم اتقی و لا اقرب الیّ من علی بن ابی طالب.»

ترجمه: از امام محمد باقر- رضوان اللّه علیه- از آبای بزرگوار خود روایت کند: «به درستی که پرسیدند از رسول خدا از آدمیان. پس گفت رسول: بهترین و پرهیزگارترین و فاضلترین و داناترین و نزدیکترین آدمیان به سوی بهشت و نزدیکترین ایشان از من و نیست در میان شما پرهیزگار و نزدیکتر به سوی من از علی بن ابی طالب.»

منقبت:

عن انس قال: کنت مع النّبی، فاقبل علیّ. فقال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: هذا حجّۀ علی امّتی یوم القیمۀ عند اللّه.»

ترجمه: از انس بن مالک- رضی اللّه عنه- مروی است که گفت: «بودم با پیغمبر، پس از مقابل پیدا شد مرتضی علی. گفت رسول: این مرد حجّت است بر امّت من روز قیامت نزد خدای- عزّ و جلّ.»

منقبت:

عن ابی هریره قال: «قیل: یا رسول اللّه، متی وجبت لک النّبوّة؟ قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: قبل ان یخلق اللّه آدم و نفخ الرّوح فیه. و قال: وَ إِذْ أَخَذَ رَبُّکَ مِنْ بَنِی آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّیَّتَهُمْ وَ أَشْهَدَهُمْ عَلی أَنْفُسِهِمْ أَ لَسْتُ بِرَبِّکُمْ قالُوا بَلی. ۴۰۹۱۲۲۴خ ۰ ۲۸ خ فقال: أَنَا رَبُّکُمُ الْأَعْلی ۵۰۹۱۲۲۴خ ۰ ۲۹ خ، محمّد نبیّکم و علیّ امیرکم.»

ترجمه: از ابی هریره مروی است که گفته شد: «یا رسول اللّه، کی واجب شد مر تو را نبوّت؟ فرمود: پیش از آنکه بیافریند حقّ تعالی آدم را و بدمد جان را در او. و گفت نبی:

در آن هنگام که گرفت پروردگار تو از فرزندان آدم از پشتهای ایشان فرزندان ایشان و گواه گرفت ایشان را بر نفسهای ایشان به اینکه آیا نیستم من پروردگار شما؟ گفتند: هستی تو پروردگار ما. پس گفت اللّه سبحانه که: من پروردگار شمایم بالاتر از همه و محمّد نبی شما و علی امیر شماست.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۲۶

مؤلف گوید: «کنت ولیّا و آدم بین الماء و الطّین» قول امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- مطابق حدیث مسطور است؛ زیرا که ولی به معنی والی نیز آمده.

منقبت:

عن انس قال رسول اللّه: «یا انس، انطلق فادع لی سیّد العرب یعنی علیّا. فقالت:

عایشه: الست سیّد العرب؟ فقال: انا سیّد ولد آدم و لا فخر و علیّ سیّد العرب. فلمّا جائه ارسل رسول اللّه- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- الی الانصار فاتوه. فقال لهم: یا معشر الانصار، اادلّکم علی ان تمسکتم به لن تضلّوا بعدی؟ قالو: بلی، یا رسول اللّه. قال: هذا علیّ؛ فاحبّوه بحبّی و اکرموه مکرمتی فانّ جبرئیل امرنی بالّذی قلت لکم عن اللّه.»

ترجمه: از انس مالک مروی است که گفت رسول: «ای انس، برو و بخوان از برای من سیّد و بزرگ عرب را؛ یعنی مرتضی علی را. پس گفت عایشه- رضی الله عنها: آیا نیستی تو سیّد و بزرگ عرب؟ فرمود: من سیّد و بزرگ فرزند آدمم و در این فخر نیست و علی است بزرگ و سید عرب. آنگاه آمد علی پیش رسول، فرستاد به سوی جماعت انصار.

چون آمدند، گفت رسول مر ایشان را: ای گروه انصار، آیا راه نمایم مر شما را به چیزی که اگر با او دست زنید هرگز گمراه نشوید بعد از من؟ گفتند: بلی یا رسول اللّه. فرمود: این علی است؛ دوست دارید این را به واسطه دوستی من و گرامی دارید به سبب گرامی داشتن من و به درستی که جبرئیل امر کرد مرا از جانب اللّه تعالی به آنچه گفتم مر شما را.»

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «یأتی النّاس یوم القیمة بالاعمال فلا ینفعهم الّا من قبلت انا و علی بن ابی طالب عمله بعد قبول الامّة.»

ترجمه: از ابی امامه باهلی مروی است که گفت رسول: «می‌آیند مردمان به روز قیامت به عملهای خود. پس سود نکند ایشان را اعمال ایشان مگر کسی را که بپذیرم من و علی اعمال او پس از پذیرفتن امّت.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۲۷

منقبت:

عن ابی موسی النهدی قال: «کنت مع رسول اللّه- صلّی اللّه علیه و آله و [سلّم] ۶۰۹۱۲۲۴خ ۳۰ خ فی بقیع الغرقد و معه ابو بکر و عثمان و عمر و نفر من اصحابه و علیّ. فالتفت الی ابی بکر فقال: یا ابا بکر، هذا الّذی تراه وزیری فی السّماء و وزیری فی الارض؛ یعنی علی بن ابی طالب. فان احببت ان تلقی اللّه و هو عنک راض فارض علیّا فانّ رضاه رضی اللّه و غضبه غضب اللّه.»

ترجمه: از ابو موسی نهدی مروی است که: بودیم با رسول اللّه در موضع بقیع غرقد من و ابو بکر و عثمان و عمر و یک نفری از صحابه و امیر المؤمنین علی. پس نگاه کرد رسول به سوی ابو بکر گفت: ای ابو بکر، این کسی را که تو می‌بینی وزیر من است در آسمان و زمین؛ یعنی علی. پس اگر می‌خواهی که ملاقات کنی خدای تعالی را در حالتی که از تو خشنود باشد، پس خشنود کن علی را. به درستی که خشنودی او خشنودی خداست و خشم او خشم خدای.»

منقبت:

عن ابی ذر غفاری قال: «سمعت رسول اللّه- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- یقول: انّ اللّه تعالی اطلع الارض طلاعهٔ من عرشه بلا کیف و لا زوال، فاختارنی و جعلنی سیّد الاوّلین و الآخرین من النّبیّین و المرسلین و اعطانی ما لم یعط لاحد و هو الرّکن و المقام و الحوض و الزّمزم و المشعر الاعلی و الجمرات العظام یمینه الصّفا و یساره المروهٔ و عطانی اللّه ما لم یعط احدا من النّبیّین و الملئکهٔ المقرّبین. قلنا: و ماذا یا رسول اللّه؟ قال: اعطانی علیّا و اعطاه العذراء البتول ترجع کلّ لیلهٔ بکرا لم یعط ذلک احدا من النّبیّین و الحسن و الحسین و لم یعط احدا مثلهما و اعطاه صهرا مثلی و لیس احد مثلی صهرا و اعطاه الحوض و جعل الیه قسمهٔ الجنّهٔ و النّار و لم یعط ذلک الملئکهٔ و جعل شیعته فی الجنّهٔ و اعطاه اخا مثلی و لیس لاحد اخ مثلی ایّها النّاس من اراد ان یطفی غضب اللّه و ان تقبّل اللّه عمله فلینظر الی علیّ فالنّظر الیه یزید فی الایمان و انّ حبّه یذیب السّیّئات کما تذیب النّار الرّصاص.»

ترجمه: از ابی ذر غفاری- رضی الله عنه- مروی است که گفت رسول: «به درستی که خدای- عزّ و جلّ- مشرف شد و دید روی زمین را دیدنی از عرش خود بی‌کیف و زوال.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۲۸

پس برگزید مرا و گردانید مرا سرور و بزرگ پیشینیان و پسینیان از پیغمبران و مرسلان را و عطا کرد مرا چیزی که عطا نکرد احدی را از عالمیان و آن رکن و مقام ابراهیم و حوض کوثر و چاه زمزم و مشعر و مناره‌های بزرگ که جانب راستش صفا و جانب چپ مروه است و داد مرا چیزی که نداد به یکی از پیغمبران و فرشتگان مقرّب. گفتیم: چیست آن یا رسول اللّه؟ گفت: داده است خدای تعالی مرا علی را، داده است به او فاطمه دوشیزه که آنچه نساء را در هر ماه معتاد است از او منقطع است و باز می‌گردد هر شب به دوشیزگی و نداد این‌چنین زوجه هیچ پیغمبری را، و داده است به او دو فرزند که حسن و حسین‌اند و نداد هیچ پیغمبری را مانند این دو پسران و داده است به او خسری همچو من و نداد مر کسی را مانند من خسری و داده است به او حوض کوثر و گردانیده است به سوی او بخش کردن بهشت و دوزخ و نداد این مرتبه به فرشتگان و داده است پیروان او را بهشت و داده است او را برادری مانند من و نیست کسی را برادری همچو من. ای گروه آدمیان، هرکه خواهد فرونشاند آتش غضب خدای را و اینکه قبول کند خدای تعالی کرده‌های او را، پس باید که نظر کند به سوی علی؛ به درستی که نظر کردن به سوی او زیاده می‌کند در ایمان و دوستی او می‌گدازد بدیها را چنانکه می‌گدازد آتش ارزیز را.»

منقبت:

عن ابی هریره قال: «سمعت رسول اللّه- صلّی اللّه علیه و آله [و سلّم] ۷۰۹۱۲۲۴خ ۰ ۳۱ خ انّه قال: من صام یوم الثّامن عشر من ذی الحجّهٔ کان له ستّین شهرا و هو الیوم الّذی اخذ فیه النّبی بید علیّ بغدیر خم. فقال: من کنت مولاه فعلیّ مولاه. اللّهم، و ال من والاه و عاد من عاداه.»

ترجمه: از ابو هریره مروی است که: «شنیدم از رسول که گفت: هرکس روزه بگیرد در روز هیجدهم ذی الحجّه، او راست ثواب شصت ماه. روز هیجدهم ماه مذکور روزی است که گرفت در آن روز پیغمبر دست علی را در موضع غدیر خم و گفت: هرکسی را من حاکم و امیر باشم، علی حاکم و امیر اوست. بار خدایا، دوست‌دار کسی را که علی را دوست دارد و دشمن‌دار آن را که علی را دشمن دارد.»

منقبت:

عن عمر بن الخطّاب قال: «نصب رسول اللّه- صلّی اللّه علیه و آله [و سلّم] ۸۰۹۱۲۲۴خ ۰ ۳۲ خ: لعلیّ علما. فقال: من کنت مولاه فعلیّ مولاه. اللّهم، وال من والاه و عاد من عاداه و اخذل من

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۲۹

خذله و انصر من نصره. اللّهم، انت شهیدی علیهم. فقال: کان فی جنبی شباب حسن الوجه، طیّب الرّیح. فقال: یا عمر، لقد عقد رسول اللّه عقدا لا یحلّه کذا و کذا الّا منافق.

فاحذر ان تحلّه. فقلت: یا رسول اللّه، انّک حیث. قلت فی علیّ کان فی جنبی شباب حسن الوجه، طیّب الرّائحهٔ. فقال: کذا و کذا. قال: نعم یا عمر، انّه لیس من ولد آدم لکنّه جبرئیل اراد ان یؤکّد علیکم ما قلته فی علیّ.»

ترجمه: از عمر بن الخطّاب مروی است که گفت: بر پای کرد رسول از برای علی علمی و گفت: هرکه را من حاکم و امیرم، علی حاکم و امیر است او را. بار خدایا، دوست دار آن را که علی را دوست دارد و دشمن‌دار آن را که علی را دشمن دارد و فروگذار آن را که علی را فروگذارد و یاری کن آن را که علی را یاری کند. بار خدایا، تو گواه منی بر ایشان. گفت عمر- رضی اللّه عنه: در پهلوی من جوانی بود نیکوروی و خوشبوی. گفت آن جوان: ای عمر، هرآینه به تحقیق بسته است رسول عقدی که فردا نکنند آن را چنین و چنین مگر منافق. پس پرهیز کن تو از آن‌که بگسلی این عقد را. پس گفت عمر: من گفتم ای رسول خدا، به درستی که جایی که تو گفتی در حقّ علی آن سخنان را، بود در پهلوی من جوانی خوشروی و خوشبوی، گفت: پس چنین و چنین. فرمود: ای عمر، آن جوان از فرزندان آدم نبود لیکن جبرئیل- علیه السّلام- بود که خواست محکم سازد آنچه بر شما من گفتم در حقّ علی.»

مؤلف گوید: حدیث: «من کنت مولاه» در صحیح ترمذی و مسلم و مصابیح و مسند احمد حنبل و مشکوهٔ و صواعق محرقه و غیره مسطور است؛ چنانکه عبارت مشکوهٔ این است: «عن البراء بن عازب و زید بن ارقم: ان رسول اللّه- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- لمّا نزل بغدیر خم اخذ بید علیّ- رضی الله عنه- فقال: الستم تعلمون انّی اولی بالمؤمنین من انفسهم؟ قالوا: بلی. قال: الستم تعلمون انّی اولی بکلّ مؤمن من نفسه؟ قالوا: بلی. فقال:

اللّهم من کنت مولاه فعلی مولاه. اللّهم وال من والاه و عاد من عاداه. فلنفسه عمر- رضی الله عنه- بعد ذلک فقال به، هنیئا یابن ابی طالب. اصبحت و امسیت مولی کلّ مؤمن و مؤمنهٔ.» در صواعق می‌آرد: «انّه رواه عن النّبی ثلثون صحابیا و انّ کثیرا من طرقه صحیح و حسن.» یعنی، به درستی که روایت کرده‌اند از نبی این حدیث را سی نفر از صحابه و به درستی که بسیاری از طرق او صحیح و حسن است.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۳۰

منقبت:

عن عایشه- رضی الله عنها- قالت: «سمعت رسول اللّه- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- یقول لعلیّ: حسبک ان لیس لمحبّک حسرهٔ عند موته و لا وحشهٔ فی قبره و لا فزع یوم القیمهٔ.»

ترجمه: از امّ المؤمنین عایشه- رضی الله عنها- مروی است که: «شنیدم از رسول که می‌فرمود علی بن ابی طالب را که: بسنده است تو را ای علی، اینکه نیست دوست تو را افسوس و پشیمانی به روز مردن و نیست او را در گور ترسی و نه اضطرابی در روز قیامت.»

منقبت:

عن ابن عمر قال: «کنا نصلّی مع النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم. فالتفت الینا فقال:

ایّها النّاس، هذا ولیّکم بعدی فی الدّنیا و الآخرهٔ فاحفظوه؛ یعنی علیّا.»

ترجمه: از ابن عمر- رضی الله عنه- مروی است که: «نماز می‌کردیم با رسول. پس نگاه کرد به جانب ما و گفت: ای مردمان، این مرد یعنی امیر المؤمنین علی حاکم و امیر شماست بعد از من در دنیا و آخرت؛ پس نگاه دارید او را (یعنی ادب او را).

منقبت:

قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «انا سیّد النّبیّین و علیّ سیّد الوصیّین. و انّ اوصیایی بعد اثنا عشر؛ اوّلهم علیّ و آخرهم القائم المهدی.»

ترجمه: از ابابه بن ربیعی مروی است که گفت رسول: «من سیّد انبیاام و علی سید اوصیاست. به درستی که اوصیای من بعد از من دوازده خواهند بود؛ اول ایشان علی است و آخر ایشان قایم مهدی.»

منقبت:

عن عمر قال: «مرّ سلمان الفارسی و هو یرید ان یعود رجلا- و نحن جلوس فی حلقهٔ و فینا رجل. قال: لوشئتم لانبّئکم بافضل هذه الائمّهٔ بعد نبی افضل من هذین الرّجلین:

ابی بکر و عمر. فقام سلمان فقال: و اللّه لو شئت لانبّئک بافضل هذه الامّهٔ بعد نبی و افضل

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۳۱

من هذین الرّجلین: ابی بکر و عمر ثمّ مضی سلمان. فقیل له یا ابا عبد اللّه، ما قلت؟ قال:

دخلت علی رسول اللّه و هو فی غمرات الموت. فقلت: یا رسول اللّه، هل اوصیت؟ قال: یا سلمان، اتدری من الاوصیاء؟ قلت: اللّه و رسول اللّه اعلم. قال: انّ آدم وصّی شیث و کان افضل من ترکه بعد من ولده و وصّی نوح سام و کان افضل من ترکه بعده و وصّی موسی یوشع و کان افضل من ترکه بعده و وصّی سلیمان آصف بن برخیا و کان افضل من ترکه بعده و وصّی عیسی شمعون بن برخیا و کان افضل من ترکه بعده و انّی وصیت الی علیّ و هو افضل من اترک بعدی.»

ترجمه: از عمر بن الخطّاب- رضی الله عنه- مروی است که گفت: «گذشت سلمان فارسی- رضی الله عنه- و او می‌خواست پرسد بیماری را و ما نشسته بودیم در حلقه و بود در میان ما مردی. گفت: اگر خواهید، خبر کنم شما را به بهترین این امّت بعد از پیغمبر- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- و بهترین از دو مرد، یعنی ابو بکر و عمر. برخاست سلمان و گفت: قسم به خدا اگر خواهم، خبر دهم به افضل این امت بعد نبی و افضل از ابو بکر و عمر. بعد از آن روان شد، پس گفته شد مر او را ای ابا عبد اللّه، چه گفتی و از کجا

گفتی؟

گفت: درآمدم بر رسول در حالی که در سکرات موت بود. گفتم: ای رسول خدا، آیا وصیت کردی؟ فرمود: ای سلمان آیا می‌دانی تو که کیانند وصی انبیا؟ گفتم: خدا و رسول داناتر است. فرمود: به درستی که وصیت کرد آدم- علیه السّلام- شیث را و شیث بهترین آن جماعت بود که گذاشت پس از خود از فرزندان خود و وصیت کرد نوح- علیه السّلام- سام را و بود سام بهترین آن مردم که گذاشت پس از خود و وصیت کرد موسی- علیه السّلام- یوشع را و بود یوشع بهترین آن جمعی که گذاشت بعد از خود و وصیت کرد سلیمان- علیه السّلام- آصف برخیا را و آصف بود بهترین کسانی که گذاشت بعد از خود و وصیت کرد عیسی شمعون بن برخیا را و شمعون بهترین آن مردم بود که گذاشت بعد از خود و من وصیت کردم به سوی علی [علیه السّلام] و علی بهترین آن مردم است که می گذارم پس از خود.»

منقبت:

عن عمر قال: «لمّا عقد عقد مؤاخات بین اصحابه قال: هذا علیّ اخی فی الدّنیا و الآخرة و خلیفتی فی اهلی و وصیّی فی امّتی و وارث علمی و قاضی دینی. ماله منّی و مالی منه، نفعه نفعی و ضرّه ضرّی. من احبّه فقد احبّنی و من ابغضه فقد ابغضنی.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۳۲

ترجمه: از عمر- رضی الله عنه- مروی است که گفت: «هرگاه بست رسول عقد برادری در میان اصحاب خود فرمود: این علی برادر من است در دنیا و آخرت و خلیفه من در اهل من و وصی من در امّت من و وارث علم من و اداکننده دین من. مال او از آن من و مال من از آن اوست، نفع و ضرر او نفع و ضرر من است. هرکس دوست دارد او را به تحقیق دوست دارد مرا و هرکس دشمن دارد او را به تحقیق دشمن دارد مرا.»

منقبت:

عن سلمان الفارسی قال: «دخلت علی النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- و اذا الحسین علی فخذه و هو یقبّل عینیه و فاه و یقول: انت سیّد بن سیّد، انت امام بن امام، انت حجّة ابو حجج تسعة من صلبک تاسعهم قائمهم.»

ترجمه: از سلمان فارسی- رضی الله عنه- مروی است که گفت: «درآمدم بر پیغمبر- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- و در آن وقت امیر المؤمنین حسین بر بالای ران آن سرور نشسته بود و پیغمبر می‌بوسید هر دو چشم او را و دهن او را و می گفت: تو سیّد و پسر سیّدی و امام پسر امامی و حجّت خدایی و پسر حجّت خدایی و پدر حجّتهای نه‌گانه که از پشت تواند که نهم آن حجّتها قایم ایشان است که برپای دارنده دین خداست.»

منقبت:

عن زید بن حارثه مولی رسول اللّه- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- قال: «لمّا کان اللّیلة الّتی فیها رسول اللّه علی الانصار بیعة الاولی. فقال: اخذت علیکم بما اخذ اللّه علی النّبیّین من قبلی ان تحفظون بما تحفظوا انفسکم و تمنعونی فیما تمنعوا انفسکم و تحفظوا علی بن ابی طالب بما تحفظوا انفسکم فانّه صدّیق الاکبر یزید اللّه به دینکم و انّ اللّه اعطی موسی العصا و ابراهیم النّار المطفیة و عیسی الکلمات الّتی کان یحیی بها الموتی و اعطانی و هذا و لکلّ نبی آیة ربّی و الأئمّة الطّاهرین آیتی من ولده لن تخلوا الارض من الایمان ما بقی احد من ذرّیته و علیهم تقوم القیمة.»

ترجمه: از زید بن حارثه- رضی الله عنه- که غلام رسول اللّه بود، مرویست که: «چون شد آنشب که گرفت در آن شب رسول خدا

بر انصار بیعت نخستین خود را، پس گفت نبی صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- گرفتم من بر شما بیعت، چنانچه گرفته است خدای تعالی بر پیغمبرانی که بودند پیش از من؛ این‌که نگاه‌دارید مرا و بازدارید مرا از آن چیزهایی که بازمی‌دارید

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۳۳

جانهای خود را و نگاه دارید علی بن ابی طالب را از آنچه بازمی‌دارد جانهای خود را. پس به درستی که علی صدیق اکبر است؛ می‌افزاید خدای دین شما را به علی و به درستی که خدای تعالی داده است موسی را عصا و ابراهیم را آتش سرد کرده و عیسی را کلماتی که زنده می‌کرد به آن مرده را و داد خدای به من این را؛ یعنی علی را. و مر هر پیغمبری را نشانی است از پروردگار من و بر صدق و بزرگی او و امامان پاکیزه نشان پروردگار منند از فرزندان او و هرگز خالی نشود روی زمین از ایمان، مادامی که شخصی از اولاد او باقی باشد و برپای می‌شود روز قیامت به ذریّت او.»

مؤلف گوید: از حدیث: «یا علیّ، انّ اللّه تعالی اشرف علی الدّنیا فاختارنی علی رجال العالمین ثمّ اطلع الثّانیهٔ فاختارک علی رجال العالمین» الی آخره، تا اینجا جمله احادیث از جمع عارف ربّانی، میر سیّد علی همدانی که موسوم به مودّات است از مودّات ثالثه نقل گرفته، ترجمه نوشته شد. اگرچه احادیث مذکوره در اکثری از کتب معتبره به نظر در آمده، اما چون بر جمع سیّد بزرگوار- قدّس سره- اعتماد تمام بود، بنابراین به نوشتن اسامی کتب دیگر نپرداخت.

پی‌نوشت‌ها

۳۷۲۱۲۲۴خ ۰ (۱) خ- در نسخه بم: کنت انا و علیّ ... فی صلبه فلم یزل فی نور واحد حتّی افترقنا فی صلب عبد المطلب قسمها جزئین جزء فی صلب عبد اللّه و جزء فی صلب ابی طالب فاخرجنی نبیّا و اخرج علیّا وصیّا.

۵۷۲۱۲۲۴خ ۰ (۲) خ- همان: بنی الشافع.

۸۰۳۱۲۲۴خ ۰ (۳) خ- از نسخه بم افزوده شد.

۹۰۳۱۲۲۴خ ۰ (۴) خ- همان.

۶۲۳۱۲۲۴خ ۰ (۵) خ- ألرّعد (۱۳) آیه ۷: «جز این نیست که تو بیم‌دهنده‌ای هستی و هر قومی را رهبری است.»

۱۵۳۱۲۲۴خ ۰ (۶) خ- در نسخه بم: حلیهٔ الاولیاء ابو النّعیم.

۳۵۳۱۲۲۴خ ۰ (۷) خ- ألبقرهٔ (۲) آیه ۱۸۹: «و از درها به خانه‌ها درآیید.»

۸۵۳۱۲۲۴خ ۰ (۸) خ- ألمائدهٔ (۵) آیه ۳۸: «دست مرد دزد و زن دزد را به کیفر کاری که کرده‌اند ببرید.»

۶۷۳۱۲۲۴خ ۰ (۹) خ- خسر (به ضمّ اوّل و ثانی): پدرزن؛ برای آگاهی بیشتر- فرهنگ معین؛ ج ۱، ذیل «خ».

۰۹۳۱۲۲۴خ ۰ (۱۰) خ- ألمائدهٔ (۵) آیه ۵۴: «و از ملامت هیچ ملامت‌کننده‌ای نمی‌هراسند.»

۰۹۳۱۲۲۴خ ۰ (۱۱) خ- ألفتح (۴۸) آیه ۲۹: «و کسانی که با او هستند بر کافران سخت گیرند.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۳۴

۵۲۴۱۲۲۴خ ۰ (۱۲) خ- «ای علی، خون تو، خون من؛ گوشت تو، گوشت من؛ قلب تو، قلب من؛ نفس تو، نفس من؛ و روح تو، روح من است.»

۱۵۴۱۲۲۴خ ۰ (۱۳) خ- ألبیّنهٔ (۹۸) آیه ۷: «کسانی که ایمان آورده‌اند و کارهای شایسته می‌کنند بهترین آفریدگانند.»

۲۶۴۱۲۲۴خ ۰ (۱۴) خ- در نسخه بم: است.

۳۷۴۱۲۲۴خ ۰ (۱۵) خ- از نسخه بم افزوده شد.

۰۳۵۱۲۲۴خ ۰ (۱۶) خ- در هر دو نسخه بم و پ، «مگذارید» بود که قیاسا مقابله و لحاظ شد.

۹۹۵۱۲۲۴خ ۰ (۱۷) خ- در نسخه بم:- غرق و.

۶۰۶۱۲۲۴خ ۰ (۱۸) خ- ألاحزاب (۳۳) آیه ۳۳: «ای اهل بیت، خدا می‌خواهد پلیدی را از شما دور کند و شما را پاک دارد.»

۴۲۶۱۲۲۴خ ۰ (۱۹) خ- ألأعراف (۷) آیه ۱۷۲.

۶۳۶۱۲۲۴خ ۰ (۲۰) خ- در دو نسخه بم و پ، «عمارت» بود که قیاسا مقابله و لحاظ شد.

۸۸۶۱۲۲۴خ ۰ (۲۱) خ- از نسخه بم افزوده شد.

۸۰۷۱۲۲۴خ ۰ (۲۲) خ- همان.

۹۱۷۱۲۲۴خ ۰ (۲۳) خ- همان.

۱۵۷۱۲۲۴خ ۰ (۲۴) خ- در نسخه بم و پ «کنند» بود که قیاسا مقابله و لحاظ شد.

۰۶۷۱۲۲۴خ ۰ (۲۵) خ- در نسخه بم و پ «الجنّهٔ و» نبود، قیاسا مقابله و لحاظ شد.

۳۹۷۱۲۲۴خ ۰ (۲۶) خ- در نسخه بم: راهنمای.

۰۱۸۱۲۲۴خ ۰ (۲۷) خ- بخش پایانی عبارت، اشارتی است قرآنی- هود (۱۱) آیه ۱۷؛ محمّد (۴۷) آیه ۱۴: «آیا آن کس که از جانب پروردگار خویش دلیلی روشن دارد ...»

۹۱۸۱۲۲۴خ ۰ (۲۸) خ- بخشی از عبارت، اشارتی است سراسر بشارت از نامه محبوب، قرآن مجید- ألاعراف (۷) آیه ۱۷۲.

۹۱۸۱۲۲۴خ ۰ (۲۹) خ- نیز- النّازعات (۷۹) آیه ۲۴.

۲۳۸۱۲۲۴خ ۰ (۳۰) خ- از نسخه بم افزوده شد.

۹۳۸۱۲۲۴خ ۰ (۳۱) خ- همان.

۲۴۸۱۲۲۴خ ۰ (۳۲) خ- همان.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۳۵

باب سیّم در بیان بعضی از فضایل افضل اصفیا و اوّل اولیا امیر المؤمنین و امام العارفین علی مرتضی- کرّم اللّه وجهه- و ما یتعلّق بها

اشاره

بر ارباب دانش و اصحاب بینش ظاهر و باهر است که بعد از کلام خدای- جلّ و علا- و حدیث مصطفی- علیه التّحیهٔ و الثّناء- هیچ کلامی فصیح‌تر و شریف‌تر از کلام امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- نیست؛ بنابراین بعد از بیان آیات با برکات قرآنی و احادیث حبیب سبحانی، افتتاح این باب تیمّنا و تبرّکا به کلام معجز انجام آن امام معلّی مقام کرده شده و این جمله یکصد و چهار کلمه مکرّمه است که آن را منظور نظر آفریدگار، خواجه محمّد دهدار- نوّر مضجعه- شرح کرده، موسوم به خطبهٔ البیان گردانیده. مؤلف به شرف مطالعه‌اش مشرّف شده، انصاف آن است که شارح- طیّب اللّه انفاسه- در متانت عبارت و رسایی معانی داد شرح داده که اگر رساله مذکوره را تمام می‌نوشت، موجب اطالت باب می‌شد. ازین وجه، معنی تحت لفظ به قدر دانش کوته‌اندیش در حین تحریر آورد، امید که موافق رضای و مطابق رای جهان آرای آن حضرت- کرّم اللّه وجهه- باشد.

منقبت:

قال امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه: «انا الّذی عندی مفاتیح الغیب لا یعلمها بعد محمّد غیری.» یعنی، منم آن کس که نزد من است کلیدهای غیب که نمی‌داند آن کلیدها را بعد از محمّد- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- غیر من.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۳۶

منقبت:

قال امام المتّقین- کرّم اللّه وجهه: «انا بکلّ شیء علیم.» یعنی، منم به حقیقت هر چیزی دانا و آگاه.

منقبت:

قال امام المسلمین- کرّم اللّه وجهه: «انا الّذی قال فیه رسول اللّه- صلّی اللّه علیه و آله [و سلّم]: ۹۰۶۲۲۲۴خ ۱۰ خ انا مدینهٔ العلم و علیّ بابها.» یعنی، منم آن کس که گفت رسول خدا در شأن وی که: منم شهر علم و علی در آن.»

منقبت:

قال امام العارفین- کرّم اللّه وجهه: «انا ذو القرنین المذکور فی الصّحف الاولی.» یعنی، منم ذو القرنین که ذکر کرده شد در کتب سماوی که پیش از این نازل شده.

منقبت:

قال امام الواصلین- کرّم اللّه وجهه: «انا الحجر المکرّم الّذی تفجّر منه اثنتا عشرهٔ عینا.» یعنی، منم آن حجر مکرّم که روان شده و بیرون آمده از وی دوازده چشمه ولایت ائمّهٔ اثنا عشر.

منقبت:

قال امام الموحّدین- کرّم اللّه وجهه: «انا الّذی عندی خاتم سلیمان.» یعنی، منم آن کس که نزد من است خاتم سلیمان- علیه السّلام. یعنی متصرّفم در جمیع مخلوقات از جن و انس و غیر آن.

مولوی معنوی گوید:

حکم سلیمان نبی، می‌رفت بر دیو و پری‌بودش ز تو انگشتری، اللّه مولانا علی

منقبت:

قال امام المحقّقین- کرّم اللّه وجهه: «انا الّذی اتولّی حساب الخلائق.» یعنی، منم آن کسی که متصدّی و متکفّلم حساب خلایق را.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۳۷

منقبت:

قال امام السّالکین- کرّم اللّه وجهه: «انا اللّوح المحفوظ.» یعنی، منم لوح محفوظ که ثابت است در ضمیر مهر تنویر من جمیع صور حقایق کونی الهی.

منقبت:

قال امام المحسنین- کرّم اللّه وجهه: «انا مقلّب القلوب و الابصار انّ الینا ایابهم ثمّ انّ علینا حسابهم.» یعنی، منم گرداننده دلها و چشمهای ظاهر مردم به سوی خیر و شرّ و به درستی که به سوی ماست مرجع و بازگشت ایشان و به تحقیق که بر ذمّه همت ماست حساب ایشان.

منقبت:

قال امام الصّادقین- کرّم اللّه وجهه: «انا الّذی قال رسول اللّه- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: یا علیّ، الصّراط صراطک و الموقف موقفک.» یعنی، منم آن کسی که گفت رسول:

ای علی، طریقه طریقه توست و موقف موقف تو. یعنی بر آنچه تو ثابت و راسخی، بر همان ثابت باید بود یا آنکه پل صراط صراط توست و تو صاحب و متصرّف آنی. هرکه را خواهی همچو برق خاطف بگذرانی و به جنات نعیمش واصل سازی و هرکه را خواهی نگونسار به درکات جحیمش فرستی و بعضی را به محن و آلام مکثب عبور و شدّت مرور موأخذه نمایی به حسب اخلاص و تفاوت مراتب اعتقاد که به تو دارند و همچنین موقفهای قیامت موقفهای توست و به تو تعلّق دارد. هرکه را خواهی در ظلّ حمایت خود کشیده، شدّت و محنت آنجا بر وی آسان کنی و بعضی را به عقوبت انتظار و گذشتن ایام حساب که پنجاه هزار سال است معاقب گردانی.

منقبت:

قال امام العالمین- کرّم اللّه وجهه: «انا الّذی عنده علم الکتاب علی ما کان و ما یکون.»

یعنی، منم آن کسی که نزد اوست دانش کتاب الهی بر چیزی که بود و باشد.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۳۸

منقبت:

قال امام الاوّلین- کرّم اللّه وجهه: «انا آدم الاوّل، انا نوح الاوّل، انا ابراهیم الخلیل حین القی فی النّار، انا مونس المؤمنین.» یعنی، منم آدم اوّل، منم نوح اول، منم ابراهیم خلیل در آن وقتی که انداخته شد در آتش، منم مونس و غمگسار مؤمنان.

مؤلف گوید: در مرآة الطّالبین مسطور است که: « [خلق] ۰۱۶۲۲۲۴خ ۰ ۲ خ کرد حقّ- سبحانه و تعالی- بعد از بهشت، دوزخ به ششصد هزار سال، ده هزار آدم پیش از خلق آدم صفی و عمر داد هر آدم را ده هزار سال. پس باز میراند و خلق کرد بعد ایشان باز همچو ایشان ده هزار آدم و عمر داد هر آدم را دستور سابق ده هزار سال و پس خلق کرد بعد از آدمهای مرتبه اوّل و دوّم، آدم صفی را.» بنابراین در زمان هر آدم، نوحی است؛ پس نوح اوّل بدین معنی صادق آید.» مولانا عبد الرّحمن جامی- قدّس سره- گوید:

عالم لطفی و عین جود و از روی یقین‌ذات تو مقصود ایجاد دو عالم آمده

بود بر آدم مقدّم معنیَت اندر ازل‌نام سبقت گر چو ۱۱۶۲۲۲۴خ ۰ ۳ خ بر حوّا و آدم آمده

آدم اول تویی گر راست می‌پرسی ز من‌گر چو آدم از رهِ صورت مقدّم آمده

صدق دعوی را در این معنی خطاب بو تراب‌شاهد است امّا ز هر اعیان مبهم آمده

منقبت:

قال امام الفاتحین- کرّم اللّه وجهه: «انا فتّاح الاسباب.» یعنی، منم گشاینده و سبب گرداننده سببها.

منقبت:

قال امام المتعبّدین- کرّم اللّه وجهه: «انا منشیء السّحاب.» یعنی، منم پیداکننده ابرها.

منقبت:

قال امام السّابقین- کرّم اللّه وجهه: «انا مورق الاشجار.» یعنی، منم برگ‌دهنده و سبزکننده درختان.
مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۳۹

منقبت:

قال امام المسبوقین- کرّم اللّه وجهه: «انا مفجّر العیون، انا مطرد الانهار.» یعنی، منم بیرون آرنده چشمه‌ها و روان‌کننده دریاها و جویها.

منقبت:

قال امام المخلوقین- کرّم اللّه وجهه: «انا داحی الارضین، انا سمّاک السّموات.» یعنی، منم گسترانده زمینها و بلند سازنده آسمانها.

منقبت:

قال امام العادلین- کرّم اللّه وجهه: «انا الّذی عندی فصل الخطاب، انا قسیم الجنّة و النّار.» یعنی، منم آن کسی که نزد من است فصل خطاب. یعنی خطاب فاصل میان حقّ و باطل و کلام جداسازنده و امتیازکننده میان صواب و خطا و یا کلامی که در نهایت وضوح و ظهور است در وانمودن حقایق و فهمیدن و فهمانیدن معارف. منم قسمت‌کننده درجات جنّت بر اهل جنّت و درکات جهنّم بر اهل جهنّم.

منقبت:

قال امام المعصومین- کرّم اللّه وجهه: «انا ترجمان وحی اللّه، انا معصوم من عند اللّه.»
یعنی، منم تفسیر و بیان‌کننده وحی الهی، منم معصوم و محفوظ از صغایر و کبایر و خطرات و شکوک- عمدا و سهوا- به عصمتی که از جانب حقّ تعالی است.

منقبت:

قال امام المرشدین- کرّم اللّه وجهه: «انا حجّة اللّه علی من فی السّموات و فوق الارضین.» یعنی، منم حجّت قاطع و برهان ساطع جهت وحدانیت و کمال قدرت الهی بر آنانی که در افلاک‌اند از جنس ملایک و نفوس قدسی و ساکنان طبقات زمین از انس و جن و ملایک ارضی و غیره.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۴۰

منقبت:

قال امام المبشّرین- کرّم اللّه وجهه: «انا خازن علم اللّه، انا قائم بالقسط.» یعنی، منم گنجینه‌دار و گنجور علم الهی و منم قائم و متّصف به عدل و عدالت.

منقبت:

قال امام المنذرین- کرّم اللّه وجهه: «انا دابّهٔ الارض.» یعنی، منم «دابهٔ الارض» که آن از علامات و امارات قیامت است.

منقبت:

قال امام المقسطین- کرّم اللّه وجهه: «انا الرّاجفهٔ، انا الرّادفهٔ.» یعنی، منم آن نفخه اولی که به غایت حرکت‌دهنده و جنباننده است مر زمین را و منم «رادفه» یعنی نفخه دوم. و رادف بنابراین نامیده شده که در عقب اولی است مأخوذ از ردف؛ چنانکه اوّل مأخوذ است از رجف و آن شدّت تحریک است.

منقبت:

قال امام العاشقین- کرّم اللّه وجهه: «انا الصّیحهٔ بالحقّ یوم الخروج الّذی لا یکتم عند خلق السّموات و الارض.» یعنی، منم آن صیحه بحقّ که روز بیرون آمدن و حشر کردن خلایق است، آنچنان روزی که پوشیده نیست از وی مخلوقات آسمان و زمین. مناقب مرتضوی، کشفی متن ۱۴۰ منقبت: ..... ص : ۱۴۰

منقبت:

قال امام المقرّبین- کرّم اللّه وجهه: «انا صوت علی بن ابی طالب فی الحروب کاصوات الرّعد.» یعنی، منم آواز علی بن ابی طالب در جنگها همچو آوازهای رعد.

منقبت:

قال امام الرّاشیدن- کرّم اللّه وجهه: «انا اوّل ما خلق اللّه حجّهٔ و کتب علی حواشیه: لا اله الّا اللّه، محمّد رسول اللّه، علی ولی اللّه و وصیّه.» یعنی، منم اول کسی که خلق کرده اللّه تعالی حجّت او را و نوشته بر اطراف او: لا اله الّا اللّه، محمّد رسول اللّه، علی ولی

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۴۱

اللّه. و قال: «ثمّ خلق العرش و کتب علی ارکانه الاربعه: لا اله الّا اللّه، محمّد رسول اللّه، علی ولی و وصیّه.» و نیز گفت آن حضرت- کرّم اللّه وجهه- که: پس خلق کرد عرش را و نوشت بر ارکان چهارگانه او کلمات مذکوره. و قال: «ثمّ خلق الارضین فکتب علی اطرافها: لا اله الّا اللّه، محمّد رسول اللّه، علی ولی اللّه و وصیّه.» و نیز گفت آن حضرت- کرّم اللّه وجهه- که: پس خلق کرد طبقات زمین را و نوشت بر اطراف و جوانب او کلمات مذکوره. قال: ثمّ خلق اللّوح فکتب علی حدوده: لا اله الّا اللّه، محمّد رسول اللّه، علی ولی اللّه و وصیّه.» و نیز فرمود آن حضرت- کرّم اللّه وجهه- که: پس از آن خلق کرد لوح محفوظ را و نوشت بر نهایات و جوانب

او کلمات معهوده.

منقبت:

قال امام المتوکّلین- کرّم اللّه وجهه: «انا السّاعهٔ الّتی لمن کذب بها سعیرا.» یعنی، منم آن ساعتی که هرکس مکذّب و منکر اوست، واجب شده بر وی دوزخ. و مراد از آن ساعت، روز قیامت است.

منقبت:

قال امام الشّاهدین- کرّم اللّه وجهه: «انا ذلک الکتاب لا ریب فیه.» یعنی، منم آن کتاب که نیست شکی و ریبی در وی که عبارت از قرآن مجید است.

منقبت:

قال امام الرّاکعین- کرّم اللّه وجهه: «انا اسماء الحسنی الّتی امر اللّه ان یدعی به.» یعنی، منم اسمای حسنای الهی که امر کرده است حقّ سبحانه به آنکه خوانده شود او را به اسما.

مولوی معنوی گوید:

ای مرغ خوش الحان بخوان، اللّه مولانا علی تسبیح خود کن بر زبان، اللّه مولانا علی

اسمش عظیم و اعظم است، غفّار و فرد عالم است مولا و حق آدم است، اللّه مولانا علی

خواهی که یابی زو نشان، جان در رهِ او برفشان کو جان‌ده است و جان‌ستان، اللّه مولانا علی

سلطان بی‌مثل و نظیر، پروردگار بی‌وزیردارنده برنا و پیر، اللّه مولانا علی

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۴۲

منقبت:

قال امام الطّاهرین- کرّم اللّه وجهه: «انا الّذی لا یتبدّل القول لدیّ و ما انا بظلّام للعبید.»

یعنی، منم آن کسی که متبدّل و متغیّر نمی‌شود قول و کلام پیش من و نیستم من ظلم‌کننده مر بنده‌ها را.

منقبت:

قال امام السّاجدین- کرّم اللّه وجهه: «انا النّور الّذی اقتبس منه موسی فهدی.» یعنی، منم آن نوری که طلب روشنایی کرد از وی موسی، پس هدایت یافت به آن نور.

منقبت:

قال امام المکرّمین- کرّم اللّه وجهه: «انا هادم القصور.» یعنی، منم براندازنده قصرهای دنیا و عمارات عالم.

منقبت:

قال امام المجتهدین- کرّم اللّه وجهه: «انا مخرج المؤمنین، من القبور.» یعنی، منم برآرنده مؤمنان از قبرهای ایشان.

منقبت:

قال امام المحتسبین- کرّم اللّه وجهه: «انا الّذی عندی الف کتاب من کتب الانبیاء.»
یعنی، منم آن کسی که نزد من است هزار کتاب از کتب انبیاء- علیهم السّلام.

منقبت:

قال امام المتکلّمین- کرّم اللّه وجهه: «انا المتکلّم بکلّ لغهٔ فی الدّنیا.» یعنی، منم سخن گوینده به هر لغت و زبان که در دنیاست.

منقبت:

قال امام المتعالین- کرّم اللّه وجهه: «انا صاحب نوح و منجیه، انا صاحب ایّوب المبتلی
مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۴۳
و منجیه و شافیه، انا صاحب یونس و منجیه.» یعنی، منم صاحب نوح و نجات‌دهنده او و منم صاحب ایّوب که مبتلا- بود به انواع محنتها و نجات‌دهنده و شفابخشنده وی، منم صاحب یونس و نجات‌دهنده وی.

منقبت:

قال امام القادرین- کرّم اللّه وجهه: «انا اقمت السّموات السّبع بنوری و قدرتی الکاملهٔ.» یعنی، منم که برپا کرده‌ام هفت آسمان را به نور و قدرت کامله خود.

منقبت:

قال امام الغالبین- کرّم اللّه وجهه: «انا الّذی بی‌اسلم ابراهیم الخلیل لربّ العالمین و اقرّ بفضله.» یعنی، منم آن کسی که به سبب من اسلام آورد ابراهیم خلیل مر پروردگار عالمیان را و اقرار کرد به فضل و بزرگی او.

منقبت:

قال امام القانتین- کرّم اللّه وجهه: «انا عصاء الکلیم و به اخذ بناصیهٔ الخلق اجمعین.» یعنی، منم عصای موسی کلیم و به آن گیرنده‌ام مویهای پیشانی خلق را و قابض و متصرّف در ایشان.

منقبت:

قال امام المعطوفین- کرّم اللّه وجهه: «انا الّذی نظرت فی عالم الملکوت فلم اجد غیری شیئا و قد غاب.» یعنی، منم آن کسی که نظر کردم در عالم ملکوت، پس نیافتم غیر خود چیز دیگر را و به تحقیق غایب بود غیر.

منقبت:

قال امام الامرین- کرّم اللّه وجهه: «انا الّذی احصی هذا الخلق و ان کثروا حتّی ادّبهم الی اللّه.» یعنی، منم آن کسی که می‌شمارم و می‌یابم اعداد خلق را اگرچه بسیار شوند تا آن‌که مؤدّب می گردانم ایشان را به سوی اللّه تعالی.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۴۴

منقبت:

قال امام المقدّسین- کرّم اللّه وجهه: «انا ولی اللّه فی الارض و المفوّض الیه امره فاحکم فی عباده.» یعنی، منم ولی خدا در زمین و گذاشته شده به سوی من امر خدا و حکم می کنم در بنده‌های وی چنانچه می‌خواهم.

منقبت:

قال امام الملهمین- کرّم اللّه وجهه: «انا الّذی دعوت السّموات السّبع فاجابونی فامرتها فینصبون.» یعنی، منم آن کسی که خواندم آسمانهای هفت‌گانه را، پس اجابت نمودند مرا، پس حکم کردم برپا ماندند.

منقبت:

قال امام المتحیّرین- کرّم اللّه وجهه: «انا الّذی بعثت النّبیّن و المرسلین.» یعنی، منم آن کسی که برانگیختم انبیا و رسولان را.

منقبت:

قال امام الحاکمین- کرّم اللّه وجهه: «انا الّذی دعوت الشّمس و القمر فاجابانی.» یعنی، منم آن کسی که خواندم و طلب اطاعت نمودم ماه و آفتاب را، پس اجابت کردند ایشان مرا.

مولوی معنوی:

خواجه خیر البشر، باب شبیر و شبرراجع شمس و قمر، شاه سلام علیک

حیدر لشکرشکن، باب حسین و حسن‌شیر خدا بو الحسن، شاه سلام علیک

منقبت:

قال امام المجاهدین- کرّم اللّه وجهه: «انا داحی الارضین و عالم بالاقالیم.» یعنی، منم گستراننده زمینها و دانا به جمیع اقلیمها.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۴۵

منقبت:

قال امام الشّهیدین- کرّم اللّه وجهه: «انا امر اللّه و الرّوح.» یعنی، منم امر خدا و روح او که فرمود: «قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّی.»

۲۱۶۲۲۲۴خ ۴۰ خ

منقبت:

قال امام المبارزین- کرّم اللّه وجهه: «انا الّذی لاعدائه ألقیا فی جهنّم کلّ کفّار عنید.» یعنی، منم آن کسی که گفت خدای مر

دشمنان او را بیفکنید در دوزخ هر کافر گردنکش را.

منقبت:

قال امام الافصحین- کرّم اللّه وجهه: «انا الّذی ارسیت الجبال و بسطت الارضین، انا مخرج العیون و منبت الزّروع و مغرس الاشجار و مخرج الثّمار.» یعنی، منم آن کسی که لنگر کرده‌ام کوهها را به جهت نگاهداشت زمین و گسترانیده‌ام زمینها را جهت سکونت مخلوقات و منم بیرون آرنده چشمه‌ها و رویاننده زراعتها و بلندکننده درختها و برآرنده میوه‌ها.

منقبت:

قال امام المقاتلین- کرّم اللّه وجهه: «انا الّذی اقدر اقواتها و منزّل المطر و مسمع الرّعد و البرق.» یعنی، منم آن کسی که تقدیر و اندازه کرده‌ام و مقدّر می‌سازم قوتهای مردم را و فرود آرنده باران و شنواننده آواز رعد و برقم.

منقبت:

قال امام المتقدّمین- کرّم اللّه وجهه: «انا مضیء الشّمس و مطلع الفجر و منشء النّجوم و منشء الفلک فی البحور.» یعنی، منم روشن‌کننده آفتاب و برآرنده صبح و پیداکننده ستاره‌ها و پیداکننده و روان‌سازنده کشتی در دریاها.

مولوی گوید:

حاکم هفت اختری، هم سالکان را رهبری‌هم مؤمنان را غمخوری، اللّه مولانا علی

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۴۶

منقبت:

قال امام المتفاخرین- کرّم اللّه وجهه: «انا الّذی اقوم السّاعة، انا الّذی ان امت فلم امت و ان قتلت فلم اقتل.» یعنی، منم آن کسی که برپا می‌کنم قیامت را، منم آن‌که اگر میرانده شوم، نمی‌میرم و اگر بکشند، کشته نمی‌شوم.

منقبت:

قال امام الشّاهدین- کرّم اللّه وجهه: «انا الّذی اعلم ما یحدث، انا بعدآن و ساعة، انا الّذی اعلم خطرات القلوب و لمح العیون و ما یخفی الصّدور.» یعنی، منم آن کسی که می‌دانم چیزی را که پیدا می‌شود در هر وقتی از اوقات و در هر ساعتی از ساعات، منم آن کسی که می‌دانم چیزهایی که خطور می‌کند و می‌گذرد در دلها و پلک زدن چشمها و چیزهایی [که] مخفی و پوشیده است در سینه‌های مردم.

منقبت:

قال امام الخطیبین- کرّم اللّه وجهه: «انا صلوة المؤمنین و زکوتهم و حجّهم و جهادهم.»

یعنی، منم نماز مؤمنان و زکوة و حجّ و جهاد ایشان.

مولوی گوید:

سبحان حی لا ینام، پیدا ازو هر صبح و شام‌حج و نماز است و صیام، اللّه مولانا علی

منقبت:

قال امام الوارثین- کرّم اللّه وجهه: «انا النّاقور الّذی قال اللّه تعالی: فَإِذا نُقِرَ فِی النَّاقُورِ، انا صاحب النّشر الاوّل و الآخر، انا اوّل ما خلق اللّه نوری، انا و محمد من نور واحد.» یعنی، منم آن ناقور که گفته است حقّ- سبحانه و تعالی: «فَإِذا نُقِرَ فِی النَّاقُورِ.» ۳۱۶۲۲۲۴خ ۵۰ خ یعنی وقتی که دمیده شود در صور. منم صاحب نشر و برانگیختن اوّل که از قبر است و این کنایه از زنده ساختن است و هم‌چنین منم صاحب برانگیختن زمین به سوی عرصات، منم اول کسی که خلق کرده است اللّه تعالی نور مرا، و من و محمد از یک نوریم.
مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۴۷

منقبت:

قال امام المعظمین- کرّم اللّه وجهه: «انا صاحب الکواکب و مزیل الدّولـهٔ، انا صاحب الزّلزال و الرّاجفـهٔ و انا صاحب المنایا و صاحب البلایـا و فصـل الخطـاب.» منم صـاحب کواکب و دورکننـده دولت و منم صـاحب زلزله و راجفه و منم صاحب مقصودها و صاحب بلاها و کلامی که امتیازکننده است میان حقّ و باطل.

منقبت:

قـال امام الباذلین- کرّم اللّه وجهه: «انا صاحب ارم ذات العماد الّتی لم یخلق مثلها فی البلاد و انازلها، انا المنفق الباذل بما فیها.» یعنی، منم صاحب ارم که خداوند عمود و سـتونهای بزرگ است، همچنین ارمی که مخلوق نشده مثل او در هیچ شـهری و نه فروتر از وی و منم منفق و بذل‌کننده به چیزی که در آن ارم است از نفایس و جوهر و غیره.

منقبت:

قال امام الاشجعین- کرّم اللّه وجهه: «انا اهلکت الجبابر المتقدّمین بسعی ذو الفقار.»
یعنی، منم که هلاک کردم جبّاران و سرکشان پیشین را به سعی و کوشش ذو الفقار.
مولوی معنوی گوید:
سردفتر هر انجمن، علّامه مصر و یمن‌آن پردل دشمن‌شکن، اللّه مولانا علی
ای بنده شیرین‌زبان، از دیو گر یابی امان‌هر دم بگو از صدق و جان، اللّه مولانا علی
گر عاشقی و راه‌بین، غرّه مشو خود را مبین‌وانگه ز جان و دل گزین، اللّه مولانا علی
ای شمس دین، جانبازِ جان، درّ معانی درفشان‌تا آیدت در گوش جان، اللّه مولانا علی

منقبت:

قال امام المعلّمین- کرّم اللّه وجهه: «انا الّذی حملت النّوح فی السّفینهٔ الّتی عملها، انا الّذی انجیت ابراهیم و مؤانسه، انا مونس یوسف فی الجبّ و مخرجه، انا صاحب موسـی و الخضـر و معلّمها.» یعنی، منم آن کسـی که برداشـتم نوح را در سـفینه که ساخته بود او را، منم آن‌که نجـات دادم ابراهیم را از آتش و مـونس اویم در غربت، منم مـونس یوسف در چـاه و برآرنـده وی از چـاه، منم صـاحب موسی و خضر و تعلیم‌کننده آن هر دو حکمها و

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۴۸

غوامض اسرار الهی.

منقبت:

قال امام المحبّین- کرّم اللّه وجهه: «انا منشیء الملکوت و الکون.» یعنی، منم سبب و باعث پیدا ساختن ملکوت و عالم کون، یا منم پیداکننده این هر دو.

منقبت:

قال امام الممجّدین- کرّم اللّه وجهه: «انا الباریء، انا المصوّر فی الارحام.» یعنی، منم پیداکننده، منم صورت‌دهنده اطفال در رحمها.

منقبت:

قال امام المفسّرین- کرّم اللّه وجهه: «انا الّذی ابریء الاکمه و ارفع الابرص و اعلم ما فی الضمائر، انا انبئکم بما تأکلون و ما تدخّرون فی بیوتکم.» یعنی، منم آن کسی که بینا می‌کنم نابینای مادرزاد را و دور می‌سازم برص و پیسی را و دانا و واقفم آنچه در ضمایر و خاطرهاست، منم که خبر می‌دهم به چیزی که می‌خورید شما و چیزی که ذخیره می‌نهید آن را در خانه‌های خود.

منقبت:

قال امام المطیعین- کرّم اللّه وجهه: «انا البعوضهٔ الّتی ضرب اللّه بها مثلا.» یعنی، منم آن «بعوضهٔ» که مثل آورده است به آن اللّه تعالی که: «انّ اللّه لا یستحیی ان یضرب مثلا ما بعوضهٔ فما فوقها. ۴۱۶۲۲۲۴خ ۶۰ خ»

منقبت:

قال امام المطیّبین- کرّم اللّه وجهه: «انا الّذی اطاعنی اللّه فی الظّلمهٔ.» یعنی، منم آن کسی که اطاعت و فرمانبرداری نمود مرا اللّه تعالی در وقت ظلمت و تاریکی؛ یعنی اجابت کرد مسئول مرا در آن‌طور ۵۱۶۲۲۲۴خ ۷۰ خ وقت.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۴۹

منقبت:

قال امام الاجودین- کرّم اللّه وجهه: «انا الّذی اقامنی اللّه و الخلق فی الظّلمهٔ و دعی الی طاعنی فلمّا ظهرت انکروا و قال- جلّ و علا: فَلَمَّا جاءَهُمْ ما عَرَفُوا کَفَرُوا.» ۶۱۶۲۲۲۴خ ۸۰ خ یعنی، منم آن کسی که برپا کرد و مهیا ساخت حق تعالی حقیقت مرا و حال آنکه جمیع مخلوقات در ورطه ظلمت و نیستی بودند و خواند آن خلق را به سوی اطاعت من؛ پس از آنکه روشن شد و ظاهر شد آن ظلمت و در مرتبه وجود آمدند آن مخلوقات، انکار کردند طاعت و فرمانبرداری مرا. چنانچه خود فرموده و اشاره نموده است حقّ تعالی- که در کمال بزرگی و نهایت بلندی است- در کلام مجید خود: «فَلَمَّا جاءَهُمْ» پس هرگاه که آمد ایشان را نشناختند قدر او را و کافر شدند به او.

منقبت:

قال امام المکلّمین- کرّم اللّه وجهه: «انا الّذی کسوت العظام لحما.» یعنی، منم آن کسی که پوشانیده‌ام استخوانها را لباس و کسوت گوشت.

منقبت:

قال امام الاعلمین- کرّم اللّه وجهه: «انا الّذی هو حامل عرش اللّه مع الابرار من ولدی و حامل العلم، انا الّذی اعلم تأویل القرآن و الکتب السّالفة، انا المرسوخ فی العلم.» یعنی، منم آن کسی که او بردارنده عرش خداست با جماعت ابرار که از فرزندان منند و منم آن کسی که بردارنده علم است ای لواء الحمد، منم آن کسی که نیک می‌دانم تأویل معانی قرآن و کتب گذشته را و منم راسخ و استوار کرده شده در علم.

منقبت:

قال امام الصّائمین- کرّم اللّه وجهه: «انا وجه اللّه فی السّموات و الارض کلّ شیء هالک الّا وجهه ۷۱۶۲۲۲۴خ ۹۰ خ، انا صاحب الجبت و الطّاغوت.» یعنی، منم ذات اللّه تعالی که در آسمانها و زمین است و هر شیء هلاک و فنا شونده است مگر ذات او، منم صاحب و خالق جبت و طاغوت که بتان و اله مشرکانند.
مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۵۰

منقبت:

قال امام الرّاسخین- کرّم اللّه وجهه: «انا باب اللّه الّذی قال اللّه ثمّ: إِنَّ الَّذِینَ کَذَّبُوا بِآیاتِنا وَ اسْتَکْبَرُوا عَنْها لا تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوابُ السَّماءِ وَ لا یَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّی یَلِجَ الْجَمَلُ فِی سَمِّ الْخِیاطِ وَ کَذلِکَ نَجْزِی الْمُجْرِمِینَ. ۸۱۶۲۲۲۴خ ۱۰۰ خ» یعنی، منم آن باب اللّه که مذکور است در آن آیه کریمه: «إِنَّ الَّذِینَ ... نَجْزِی الْمُجْرِمِینَ» یعنی به درستی و به تحقیق آنانی که تکذیب کردند آیات را و استکبار و سرکشی نمودند از آن آیات، گشاده نمی‌شود ایشان را درهای آسمان و داخل نمی‌شوند در بهشت تا اینکه درآید شتر در سوفار سوزن. و این خود به حسب عادت محال، پس درآمدن ایشان نیز در بهشت محال باشد. به همین جزا می‌دهیم ما مجرمان را.

منقبت:

قال امام المخدومین- کرّم اللّه وجهه: «انا الّذی خدمنی جبرئیل و میکائیل، انا الّذی ردّت الی الشّمس مرّتین، انا الّذی خصّ اللّه جبرئیل و میکائیل بالطّاعة لی.» یعنی، منم آن کسی که خدمت کرد مرا جبرئیل و میکائیل، منم آن کسی که رد کرده باشد و باز پس آورده از جهت من آفتاب را دو مرتبه، منم آن کسی که خاص گردانید حقّ- سبحانه و تعالی- جبرئیل و میکائیل را به طاعت و فرمانبرداری من.»

منقبت:

قال امام المبرهنین- کرّم اللّه وجهه: «انا اسم من اسماء الحسنی و هو الاعظم و الا علی.» یعنی، منم اسمی از اسمای حسنای الهی و آن اسم اعظم است و اعلی.

منقبت:

قال امام الاعظمین- کرّم اللّه وجهه: «انا صاحب الطّور و انا صاحب الکتاب المسطور و انا بیت اللّه المعمور و انا حرث النّسل، انا الّذی فرض اللّه طاعتی علی کلّ ذی روح متنفّس من خلق اللّه.» یعنی، منم صاحب طور و آن کوهی است مشهور در مداین و منم صاحب کتاب مسطور، یعنی قرآن یا لوح محفوظ و منم بیت المعمور و آن خانه‌ای است در آسمان به مقابل کعبه و عمارتهای او به قدر زایران و طواف‌کننده‌های اوست (و در

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۵۱

اخبار آمده که داخل می‌شوند در بیت المعمور هر روز هفتاد هزار فرشته به جهت طواف و به آن نوبت طواف به ایشان نمی‌رسد. یا مراد به بیت المعمور کعبه باشد که معمور است به حاجیان و زایران، چنانچه در مدارک مسطور است.) و منم و منم آن کسی که فرض کرده اللّه تعالی طاعت مرا بر هر ذی روح متنفّس از خلق خود.

منقبت:

قال امام الغازیین- کرّم اللّه وجهه: «انا الّذی انشر الاوّلین و الآخرین، انا قاتل الاشقیاء بسعی ذو الفقار و محرقهم بالنّار.» منم آن کسی که نشر کرده و برانگیخته خلق اوّلین و آخرین را، منم کشنده بدبختان و بدکاران به کوشش ذو الفقار و منم سوزنده خرمن حیات ایشان در آتش.

مولوی معنوی:

آن ساعد دینِ حق و ینبوع معانی‌کز یمن وی آدم شده مسجود، علی بود

آن شه که به شمشیر وی از آینه دین‌زنگ ستم و بدعت بزدود، علی بود

آن فاتحه دولت و مفتاح سعادت‌که ۹۱۶۲۲۲۴خ ۰ ۱۱ خ قفل درِ مصطبه بگشود، علی بود

منقبت:

قال امام الکاملین- کرّم اللّه وجهه: «انا الّذی اظهرنی اللّه علی الدّین، انا منتقم من الظّالمین، انا الّذی ادی دعوة الامم، انا الّذی اردّ المنافقین من حوض رسول اللّه.» یعنی، منم آن کسی که ظاهر گردانید و غالب کرد حقّ سبحانه مرا بر دین و منم انتقام کشنده از ظالمان و منم آن کسی که قبول می‌کنم دعوت امّتها را و منم آن کسی که ردّ کنم منافقان را از حوض کوثر، (یعنی اگر خواهم فرونشانم آتش منافقان را از آب حوض کوثر).

منقبت:

قال امام الآمنین- کرّم اللّه وجهه: «انا باب فتح اللّه من دخله کان آمنا، انا الّذی بیده مفاتیح الجنان و مقالید النّیران.» ۰۲۶۲۲۲۴خ ۰ ۱۲ خ یعنی، منم آن دری که گشاده است او را اللّه تعالی کسی که درآید از آن در، باشد امان یابنده از انواع مکروهات دارین، منم آن کسی که به دست اوست کلیدهای بهشت و دوزخ.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۵۲

منقبت:

قال امام المظفّرین- کرّم اللّه وجهه: «انا الّذی جهد الجبابرة باطفاء نور اللّه و ارخاص حجّته فیأتی اللّه الّا ان یتمّ نوره و ولایته اعطی

اللّه نبیّه بحر الکوثر و اعطانی بحر الحیوه، انا مع رسول اللّه فی الارض فعرفنی اللّه من یشاء و یمنعنی من یشاء.» یعنی، منم آن کسی که سعی کرده بودند جبّاران به فرونشاندن نور الهی و کم کردن حجّت او را. پس متّصل کرد مرا اللّه تعالی مگر اینکه تمام شود نور او و ولایت او. داد خدا نبی خود را دریای کوثر و مرا دریای حیات، من با رسول خدایم در زمین. شناسانید مرا کسی را که خواست و منع کرد کسی را که نمی‌خواست.

منقبت:

قال امام الواصفین- کرّم اللّه وجهه: «انا قائم خضر حیث لا روح تتحرّک و لا نفس یتنفّس.» یعنی، منم آن کسی که ایستاده‌ام در سبزیی ای، ملکوت آنجا که ارواح نمی‌جنبند و نیست نفسی که تنفس کند.

منقبت:

قال امام الصّامتین- کرّم اللّه وجهه: «انا عالم صامت و محمّد عالم ناطق.» یعنی، منم دانای خاموش و محمّد دانای گویا.

منقبت:

قال امام المقارنین- کرّم اللّه وجهه: «انا صاحب القران الاولی، انا حاورت موسی الکلیم و اغرقت فرعون، انا عذّاب یوم الظّله.» یعنی، منم صاحب قران اولی که در حدیث واقع است: «خیر القرون قرنی» (یعنی بهترین قرنها قرن من است) و منم که محاوره و مکالمه کرده‌ام با موسی و غرق کرده‌ام فرعون را، منم سیراب‌کننده روزی که غیر از ظلّ عرش سایه نباشد.

منقبت:

قال امام الکاظمین- کرّم اللّه وجهه: «انا آیات اللّه و آمین اللّه، انا احیی و امیت، انا اخلق

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۵۳

و ارزق، انا السّمیع، انا العلیم، انا البصیر، انا الّذی اجول السّموات السّبع و الارضین فی السّبع فی طرفهٔ عین، انا الاولی و انا الثّانی.» یعنی، منم آیات رحمت اللّه و رازدار اللّه و منم که زنده می‌گردانم و می‌میرانم و من پیدا می‌کنم و رزق می‌دهم، منم شنوا، منم دانا، منم بینا به ظاهر و باطن اشیا، منم آن کسی که سیر می‌کنم هفت آسمان و هفت طبق زمین را در یک چشم زدن، منم اوّلی (یعنی نفخه اوّلی) و منم ثانی (یعنی نفخه ثانی).

منقبت:

قال امام المالکین- کرّم اللّه وجهه: «انا ذو القرنین هذه الامّهٔ.» یعنی، منم ذو القرنین این امت.

منقبت:

قال امام الوصیین- کرّم اللّه وجهه: «انا الّذی انفخ فی النّاقور یوم عسیر علی الکافرین غیر یسیر.» یعنی، منم آن کسی که نفخ می‌کنم در صور در آن روزی که به غایت سخت است بر کافران و حال آن‌که اصلا احتمال آسانی ندارد.

منقبت:

قال امام المعشوقین- کرّم اللّه وجهه: «انا الاسم الاعظم و هو کهیعص.» یعنی، منم اسم اعظم که «کهیعص» است.

منقبت:

قال امام المصلّین- کرّم اللّه وجهه: «انا المتکلّم فی لسان صباء عیسی، انا یوسف الصّدّیق، انا الّذی یصلّی فی آخر الزّمان عیسی خلفی، انا المتقلّب فی الصّور.» یعنی، منم که گویا شدم در زمان خردسالی عیسی، منم یوسف صدّیق، منم آن کسی که نماز می‌کند در آخر الزّمان عیسی در عقب من، منم گرداننده در صورتها.

مولوی معنوی:

آن کعبه تحقیقِ حقایق به حقیقت‌کز روی یقین مظهر حق بود، علی بود

آن نقطه توحید احد کز دمِ احمدجز او نفسی وحدت نشنود، علی بود

آن بود وجودِ دو جهان کز رهِ معنی‌بی او نشدی عالم موجود، علی بود

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۵۴ آن نور مجرّد که بدان در همه حالت‌با یوسف و با عیسی و با هود، علی بود

با ملک سلیمانی و با عصمت یحیی‌با منزلت آدم و داود، علی بود

آن روح مصفّا که خداوند به قرآن‌بنواخت به چند آیت و بستود، علی بود

هم صابر و هم صادق و هم قانت و منفق‌هم هادی و هم شاهد و مشهود، علی بود

هم اول و هم آخر و هم ظاهر و باطن‌هم وعده و هم موعد و موعود، علی بود

این سرّ بشنو باز ز شمس الحق تبریزاز نقد وجود دو جهان، سود، علی بود

منقبت:

قال امام الحافظین- کرّم اللّه وجهه: «انا الآخرة و الاولی، انا ابد و اعید، انا فرع من فروع زیتون و قندیل من قنادیل النبوّة.» یعنی، منم آخرت و اولی که در دنیاست، منم پیداکننده مبدأ اشیا، منم اعاده و حشرکننده آنها، منم شاخی از شاخه‌های زیتون که قسم یاد کرده است به آن اللّه تعالی: «وَ التِّینِ وَ الزَّیْتُونِ» ۱۲۶۲۲۲۴خ ۱۳۰ خ و منم قندیلی از قندیلهای نبوّت که نگاه می‌دارم شمع رسالت را از باد آفات.

منقبت:

قال امام الزّکیین- کرّم اللّه وجهه: «انا مظهر الاشیاء کیف اشاء.» یعنی، منم ظاهرکننده اشیا و پیداسازنده موجودات، چنانچه بخواهم.

منقبت:

قال امام النّاظرین- کرّم اللّه وجهه: «انا الّذی اری اعمال العباد لا یعزب عنّی شیء فی الارض و لا فی السّماء.» یعنی، منم آن کسی که می‌بینم عملهای بنده‌ها را؛ پوشیده نیست از من هیچ چیزی در زمین و نه در آسمان.

منقبت:

قال امام الخاشعین- کرّم اللّه وجهه: «انا مصباح الهدایة، انا مشکوة فیها نور المصطفی، انا الّذی لیس شیء من عمل عامل الّا

بمعرفتی.» یعنی، منم چراغ هـدایت، منم مشـکوهٔ که در اوست نور محمّد مصـطفی- صـلّی اللّه علیه و آله و سـلّم- منم آن کسـی که نیست مرتبه اعتبار عمل هیچ [عاملی] ۲۲۶۲۲۲۴خ ۱۴۰ خ مگر آن عمل به معرفت و دانستگی من باشد.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۵۵

منقبت:

قال امام الرّافعین- کرّم اللّه وجهه: «انا خازن السّموات و الارض، انا قائم بالقسط، انا عالم بتغیّر الزّمان و حـدثانه، انا الّـذی اعلم عـدد النمـل و وزنهـا و مقـدار الجبـال و وزنها و عـدد قطرات الامطار.» یعنی، منم گنجور آسـمانها و زمین که همه در تصـرّف قـدرت من است، منم قائم به عـدل، منم دانا بتغییر یافتن زمان از حالی به حالی و از حوادث، و منم آن کسـی که می‌دانم عـدد مورچه و وزن او را و مقدار کوهها را و وزن آنها را و عدد قطره‌های باران را.

منقبت:

قال امام الخاضـعین- کرّم اللّه وجهه: «انا آیات اللّه الکبری الّتی اراها اللّه فرعون و عصی.» یعنی، منم آیات و نشانه‌های بزرگ الهی، آن‌چنان آیاتی که نمود آنها را حقّ- سبحانه و تعالی- به فرعون و عصیان ورزید فرعون.

منقبت:

قال امام المسـلمین- کرّم اللّه وجهه: «انا الّذی القبلتین و احیی مرّتین و اظهر الاشیاء کیف اشاء.» یعنی، منم آن کسی که اقبال کرده‌ام و مواجه ساخته‌ام دو قبله (یعنی بیت المقدس و کعبه را) منم که زنده ساخته‌ام دو مرتبه (این اشاره است به قصه مشهور نصیر چنانچه آصفی از این مقوله خبر می‌دهد).

بیت:

ز غمزه لب آن فتنه عجم دیـدمز شـهسوار عرب آنچه بر نصـیر گـذشت و قصه مـذکوره در بـاب خـارق- بعون اللّه تعالی- به اسانید صحیحه بر سبیل تفصیل ایراد خواهد یافت، و منم که ظاهر می‌سازم اشیا را چنانچه خواهم.

منقبت:

قـال امـام المفلحیـن- کرّم اللّه وجهه: «انـا الّـذی رمیت وجه الکفّـار کـفّ تراب فرجعـوا و هلکـوا، انـا الّـذی جحـد ولاـیتی الـف امّهٔ فمسـخهم.» یعنی، منم آن کسـی که انـداختم بر روی کفّـار مشت خـاک پس برگشـتند و هلاـک شدنـد، و منم آن کسـی که انکار کردند ولایت مرا

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۵۶

هزار امّت از امتهای گذشته، پس مسخ گردانید حق تعالی ایشان را.

منقبت:

قال امام المشفقین- کرّم اللّه وجهه: «انا الّذی سالف الزّمان و خارج و ظاهر فی آخر الزّمان.» یعنی، منم آن کسی که پیش از زمانم و خارج از زمان و ظاهر شونده‌ام در آخر الزّمان.

منقبت:

قال امام المتکبرین- کرّم اللّه وجهه: «انا الّذی عندی اثنان و سبعون اسما من اسماء العظام.» یعنی، منم آن کسی که نزد من است هفتاد و دو اسم از اسماء اعظم.

منقبت:

قال امام العالمین- کرّم اللّه وجهه: «انا الّذی اری اعمال الخلایق فی مشارق الارض و مغاربها و لا یخفی علیّ شیء منهم.» یعنی، منم آن کسی که می‌بینم عملهای مخلوقات [را] در مشرق و مغرب و پوشیده نیست بر من هیچ چیزی از ایشان.

منقبت:

قال امام الاورعین- کرّم اللّه وجهه: «انا قاصم فراعنة الاوّلین و مخرجهم و معذّبهم فی الآخرین، انا معذّب الجبت و الطّاغوت و مخرجهم و معذّب یغوث و یعوق و نسر و قد اضلّوا کثیرا.» یعنی، منم شکننده گردن مشرکان پیشین و برآرنده ایشان از مملکت ایشان و عذاب‌کننده ایشان در آخرت، منم عقوبت‌کننده جبت و طاغوت [و] ۳۲۶۲۲۲۴خ ۰ ۱۵ خ برآرنده ایشان از خانه کعبه و عذاب یغوث و یعوق و نسر که بتان مشرکانند.

منقبت:

قال امام العاملین- کرّم اللّه وجهه: «انا متکلّم بسبعین لسانا و مفتی کلّ شیء علی سبعین وجها انّ الّذی اعلم ما یحدث باللّیل و النّهار امرا بعد امر و شیئا بعد شیئی الیوم القیامة.» یعنی، منم گویا به هفتاد زبان و فتوی‌دهنده هر چیزی و این کنایه است از جمیع امور؛ یعنی می‌دانم هر امری که واقع خواهد شد تا روز قیامت.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۵۷

مولوی معنوی:

ای رهنمای مؤمنان، اللّه مولانا علی‌ای سترپوش غیب‌دان، اللّه مولانا علی

داننده راز همه، انجام و آغاز همه‌ای قدر و اعزاز همه، اللّه مولانا علی

احسان ز تو ارکان ز تو، هم روح و هم ریحان ز توهم جان و هم جانان ز تو، اللّه مولانا علی

قیّومی و هم اکرمی، سلطانی و هم اعظمی‌بر جمله عالم اعلمی، اللّه مولانا علی

هم انبیا گویا ز تو، هم اولیا دانا ز توهم عارفان شیدا ز تو، اللّه مولانا علی ۴۲۶۲۲۲۴خ ۰ ۱۶ خ

منقبت:

قال امام الاطهرین- کرّم اللّه وجهه: «انا الکعبة الحرام و البیت الحرام و [بیت] ۵۲۶۲۲۲۴خ ۰ ۱۷ خ العتیق، انا الّذی یملکنی اللّه شرق الارض و غربها من طرفة عین و لمح البصر.» یعنی، منم کعبهٔ الحرام و بیت الحرام و بیت العتیق (که هر سه اسم کعبه شریف است) و منم آن کسی که مالک مشرق و مغرب می گرداند اللّه تعالی مرا در یک چشم به‌هم زدن (و این کنایه است از تمامی روی زمین).

منقبت:

قال امام الافضلین- کرّم اللّه وجهه: «انا محمّد المصطفی، انا علیّ المرتضی؛ کما قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: «علیّ ظهر منّی» انا الممدوح بروح القدس، انا المعنی الّذی لا یقع علیّ اسم و شبه.» یعنی، منم محمّد مصطفی هم علی مرتضی؛ چنانچه فرمود آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- که: «علی ظاهر شده است از من» منم مدح کرده روح القدس، منم صاحب فراست که واقع نمی‌شود بر من اشتباهی.

منقبت:

قال امام الاکملین- کرّم اللّه وجهه: «انا اظهر الاشیاء الوجودیهٔ کیف اشاء فیها.» یعنی، منم که ظاهر می‌گردانم اشیای وجودیه را هر نوعی که می‌خواهم.

صدّق امیر المؤمنین، امام المتّقین و خیر الوصیین و افضل النّاس بعد خیر النّبییّن- صلواهٔ علیهم اجمعین.

مولوی معنوی:

آن امام مبین ولی خداآفتاب وجود اهل صفا

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۵۸ آن امامی که قایم است به حقدر زمین و زمان و ارض و سما

ذات او هست واجب العصمتاو منزّه ز شرک [و] ۶۲۶۲۲۲۴خ ۱۸ ۰ خ کفر و ریا

عالم وحدت است مسکن اواو برون از صفات ما فیها

اوست همان ۷۲۶۲۲۲۴خ ۱۹ ۰ خ حقیقت انسانجمله فانی شوند و ۸۲۶۲۲۲۴خ ۲۰ ۰ خ او برجا

جنبش او بوَد ز حیّ قدیم گردش او بوَد به ملک بقا

ذات سبحان است و باقی و بیچونوان صفاتش علیّ عالی را

نیست خالی صفات او از ذاتهست ممسوس او به ذات خدا

اوست آن گنج مخفی لا هوتکه ز حق او به حق شده پیدا

نقد آن گنج علم بی‌پایاننیست دیگر بجز علیّ علا

حکمت او جز او نداند کس کو حکیم است و عالم اشیا

اوّل حق بوَد بلا اوّلآخر حقّ بوَد بلا اخری

ناصر انبیاست او الحقاولیا راست دیده بینا

او بحق حاضر است در کونین‌به یقین دان که اوست بدرِ دُجی

او بحق است و حق ازو ظاهراو بحق است و جاودان به بقا

لمعه نور روی او کردهآفتاب از ضیای خود شیدا

بود از نور او دلِ آدمکه شده تاجِ مظهرِ اسما

بی‌ولای علی بحقّ خدای‌ننهد در بهشت آدم پا

مطّلع گشته است بر هر شیءآدم از علم آن امام بقا

سجده کردند مر ورا ملکوت‌زانکه بُد نور خالق یکتا

در رهِ قدس عالم جبروت‌انبیا را دلیل و راهنما

شیث در خم بدید نور علی گشت از آن نور اعلم و اعلی

نوح ازو یافت آنچه می‌طلبیدتا رسید او به منزل عُلیا

کرد ذکرش خلیل در پلّه‌شد برو نار لاله حمرا

جمله نسرین و سنبل و گل شدنارِ نمرود بر خلیل خدا

رو به او کرد بی‌شک اسماعیل گشت قربانِ کیش او به صفا

بس که نالید پیش او یعقوب‌بوی یوسف شنید و شد بینا

نورِ او دید موسیِ عمران گشت واله در آن شبِ یلدا

اربعینی فتاده بُد بی‌خود گشته مستغرق وصال لقا

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۵۹ گفت: «یارب، مرا نشانی ده» گفت: «دادم تو را ید بیضا»

بود با جمله انبیا در سیر گشت با ذات مصطفی پیدا

در شریعت درِ مدینه علم‌در حقیقت امام هر دو سرا

لطف او بود همدمِ مریم گشت عیسی از آن سبب پیدا

سرّ او دید سرور کوْنین‌در شب قرب در مقام «دنی»

از علی می‌شنید نطقِ علی‌به علی جز علی نبود آنجا

او علی‌ست و این عمّ رسول‌اوست والی و شوهرِ زهرا

رهروان طالبند و او مطلوب‌عارفان صامتند و او گویا

خلقْ جهّال و او بوَد عالم‌غیرْ نادان و او بوَد دانا

علم جاوید شد برش روشن کرد تحقیق رمز «ما اوحی»

اوست مقصود کلّ موجودات‌اوست واقف ز گنجهای خدا

ذرّه‌ای نیست به مشیت اواز ثری تا که فوق تحت سرا

قاصر ۹۲۶۲۲۲۴خ ۰ ۲۱ خ علم واحدیّت اوست‌کرده او قصر دین و شرع بنا

اوّل و آخر او بوَد در دین‌ظاهر و باطن او بوَد به خدا

تا ندانی تو سرّ این معنی‌نرسی در ولایت والا

گر تولّا کنی به حیدر کن‌تا برندت به جنّت المأوی

روح اعظم به گرد مرقدِ اودایما در طواف و ذکر و دعا

گفت احمد خود از سرِ تحقیق:«بوتراب است شاهِ هر دو سرا»

گر شود روشنت که والی اوست‌با من ای خواجه کم کنی غوغا

مؤمنان جمله رو به او دارندکه امیر است و هادیِ والا

ما همه ذره‌ایم او خورشیدما همه قطره‌ایم او دریا

ما همه مرده‌ایم و او زنده‌ما همه پستی‌ایم و او اعلی

ما همه غافلیم و او آگاه‌ما همه فانی‌ایم و او به بقا

شمس دین چون‌که صادقی در عشق‌جان فدا کن برای مولانا

تا شود جانْتْ واصل جانان‌تا رسد قطره‌ای سوی دریا

بنده خاندان به جان می‌باش گر بخواهی رسی به تحت لوا

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۶۰

منقبت:

در مسند احمد بن حنبل از ابن عباس- رضی الله عنه- مروی است که گفت: «شنیدم از امیر المؤمنین علی که می گفت: انا عبد اللّه و اخ رسول اللّه و انا صدیق الاکبر؛ لا یقولها غیری الّا کاذب مفتر.» یعنی، منم قطب زمان و قایم مقام حبیب رحمان و برادر رسول اللّه و منم صدیق اکبر؛ این کلمه را کسی نگوید بجز من مگر مفتری.

مؤلف [گوید]: اسم عبد اللّه مخصوص اقطاب است و لهذا اکابر انبیا- علیهم السّلام- را که اقطاب اعصار بودند در قرآن مجید هرجا ذکر کرده، موسوم به عبد اللّه گردانیده.

کما قال اللّه تعالی: « [قالَ] إِنِّی عَبْدُ اللَّهِ آتانِیَ الْکِتابَ وَ جَعَلَنِی نَبِیًّا.» ۰۳۶۲۲۲۴خ ۰ ۲۲ خ

منقبت:

در مصابیح القلوب و سیر النّبی و کفایهٔ المؤمنین از امام حسین- علیه السّلام- مروی است که گفت: «روزی پدر من بر کنار فرات جهت غسل در آب شد. ناگاه موجی برآمده پیراهنش ببرد. چون بیرون آمد، هاتفی گفت: انظر عن یمینک خذ ماتری. چون نگاه کرد پیرهنی دید در دیبایی پیچیده، فرا گرفت. رقعه‌ای از گریبانش افتاد که بر او نوشته بود:

بسم اللّه الرّحمن الرّحیم؛ هذه هدیهٔ من اللّه العزیز الحکیم الی علی بن ابی طالب هذا قمیص یورث عمران کذلک اورثناها قوما آخرین.» یعنی، این تحفه است از خداوند عزیز الحکیم به سوی علی بن ابی طالب. این هدیه قمیص است که ارث داده شده است عمران، همچنین میراث می‌دهم او را به قومی دیگر.

منقبت:

در مجلّد ثانی حبیب السّیر و مناقب ابن مردویه از انس مالک مروی است که: «رسول- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- فرمود: بهشت مشتاق است به چهار کس از امت من.

خواستم معلوم کنم، پس نزد ابو بکر- رضی الله عنه- رفته، گفتم: رسول فرمود: انّ الجنّهٔ تشاق الی اربعهٔ من امّتی. بپرس از آن حضرت آن چهار کس کدامند؟ ابو بکر گفت: ملاحظه دارم اگر از جمله آن چهار نباشم، بنو تمیم مرا سرزنش کنند. آنگاه نزد عثمان- رضی الله عنه- رفته، حدیث مذکور را با وی در میان نهادم. او نیز گفت: اندیشه دارم اگر از جمله آن چهار نباشم، بنو امیّه زبان به طعن من گشایند. پس نزد عمر- رضی

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۶۱

الله عنه- رفته، گفتم. او نیز در جواب گفت: می‌ترسم اگر داخل آن چهار نباشم به نوعی مرا کنایتها گویند. بعد از آن نزد امیر المؤمنین علی رفته، گفتم. امیر گفت: و اللّه از آن سرور سؤال کنم اگر از جمله آن چهار کس باشم، لوازم حمد الهی به تقدیم رسانم و اگر نباشم از خدای- عزّ و جلّ- مسألت نمایم که مرا از آن جمله گرداند و به سوی رسول متوجّه شده و من با وی رفتم. ما درآمدیم در سرای همایون در حالی‌که سر مبارکش در کنار وحیه کلبی بود. چون وحیه امیر را دید، سلام کرده گفت: بگیر سر مبارک پسر عمّ خود که تو سزاوارتری از من. چون رسول خدا بیدار شد، سر خود را در کنار مرتضی علی دید.

فرمود: یا اخی، نیاورده است تو را نزد ما مگر حاجتی. گفت: یا رسول اللّه، وقتی که داخل شدم در خانه، سر مبارک تو بر زانوی وحیه کلبی بود. بر من سلام کرده گفت: بگیر سر پسر عمّ خود که تو از من احقّ و اولایی به این کار. فرمود: یا اخی، شناختی او را. گفت: رسول خدا بهتر شناسد. فرمود: جبرئیل بود. امیر گفت: یا رسول اللّه، انس مرا آگاه گردانیده که تو فرموده‌ای بهشت

آرزومنـد چهار کس است از امّت من. کدامند آن چهار کس؟ آن سـرور به دست حق‌پرست خود سه نوبت به سوی امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- اشاره کرده گفت: و اللّه تو اوّل ایشانی.»

منقبت:

در مناقب حافظ بن مردویه از ابن عباس و ابن مسـعود- رضـی الله عنهما- مروی است که: «روزی درآمد علی مرتضی به خانه محمّد مصطفی و عایشه- رضی الله عنها- نزد آن سرور بود. پس امیر المؤمنین در میان سیّد المرسلین و امّ المسلمین بنشست. عایشه گفت: یا علی، این نه جای توست. آن سـرور فرمود: کوتاه کن و دست بدار از این سـخن و مرنجان مرا در رنجش برادر من. به درستی که اوست امیر مؤمنان و بهترین مسلمانان و پیشوای آنانی که دست و پای و روی ایشان نورانی است. در روز قیامت بر صراطی می‌نشیند و اولیا و دوستان خود را به جنّت داخل می‌سازد و اعدا را در آتش می‌اندازد.»

شافعی- علیه الرّحمهٔ- گوید:

شعر:

علیّ حبّه جنّهٔقسیم النّار و الجنّهٔ

وصیّ المصطفی حقّاامام الانس و الجنّهٔ حکیم سنایی [گوید]: ۱۳۶۲۲۲۴خ ۰ ۲۳ خ

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۶۲ نایب کردگار حیدر بودصاحب ذو الفقار حیدر بود

مهر و کینش دلیل منبر و دارحلم و خشمش قسیم جنّت و نار

منقبت:

در اوسط طبرانی و مستدرک حاکم و صواعق محرقه از امّ سلمه- رضی الله عنها- منقول است که گفت: «کان رسول اللّه- صلّی اللّه علیـه و آله و سـلّم: اذا غضب لم یجر احـد بکلمـهٔ الّا علی.» یعنی، وقـتی که رسـول غضـبناک می‌شـد، دلیری نمی‌کرد هیـچ یکی از مکالمه کند با وی مگر مرتضی علی.

منقبت:

در مصباح و مشکوهٔ و روضهٔ الاحباب و حبیب السّیر و معارج النّبوّهٔ از جابر بن عبد اللّه انصاری مروی است که: «در محاصره طایف رسول اللّه- صـلّی اللّه علیه و آله و سـلّم- با مرتضـی علی به طریق راز سـخنان می‌گفت. چون زمان بیان راز به امتـداد کشـید، مردم گفتند: عجب راز دور و درازی است که با پسر عمّ خود می‌گوید. رسول به سـرایر ضـمایر مشرف شده فرمود: ما انتجیته و لکن اللّه ما اننتجاه.» یعنی، من به خود با وی راز نگفتم بلکه اللّه تعالی با وی راز می‌فرمود. و از اینجاست که حکیم سنایی می‌گوید:

مثنوی:

محرم او بود کعبه جان رامحرم او گشته سرّ یزدان را

کاتب نقش خانه تنزیل‌خازن گنج‌نامه تأویل

رازدار خدای پیغمبررازدار پیمبرش حیدر

منقبت:

در کنز العباد و هدایهٔ السّعداء مسطور است که: «روزی سیّد کاینات- علیه افضل الصّلوات و اکمل التّحیات- پنج مرتبه سجده کرد.

اصحاب استفسار نمودند: یا رسول ربّ العالمین، سبب سجده‌ات چیست؟ فرمود: جبرئیل آمده گفت: به درستی که اللّه تعالی دوست می‌دارد علی را، باز سجده کردم. گفت: دوست می‌دارد فاطمه را، باز سجده کردم. گفت: دوست می‌دارد حسنین را؛ دیگر بار سجده کردم. گفت: دوست می‌دارد کسانی را که دوستند ایشان را؛ دیگر سجده کردم. گفت: دوست می‌دارد دوست دوست ایشان را؛ دیگر سجده کردم.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۶۳

منقبت:

در مسند احمد بن حنبل و صحاح ستّه به روایت انس بن مالک مروی است که: «چون عبد اللّه عباس به حالت نزع رسید، گفت: بار خدایا، تقرّب می‌خواهم به سوی تو به دوستی علی بن ابی طالب.»

منقبت:

در کشف الغمّه و مناقب خوارزمی و حبیب السّیر به روایت امام حسن عسکری- رضوان اللّه علیه- مسطور است که: «شاه ولایت‌پناه در زمان حیات سیّد المرسلین ملقّب به امیر المؤمنین بود. قصه چنان است که روزی رسول- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- گفت: یا اخی، به آفتاب جهان‌تاب سخن کن که او نیز با تو سخن خواهد کرد. امیر المؤمنین گفت: السّلام علیک یا ایّها العبد [المطیع] ۲۳۶۲۲۲۴خ ۰ ۲۴ خ اللّه. آفتاب در جواب گفت: و علیک السّلام یا امیر المؤمنین و امام المتّقین و قائد العزّ المحجّلین. و نیز گفت: یا علی، تو و دوستان تو در بهشت خواهند بود و اول کسی که زمین به [جهت] ۳۳۶۲۲۲۴خ ۰ ۲۵ خ او منشق شود محمّد مصطفی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- خواهد بود، بعد از آن تو. و اوّل کسی که کسوت حیات خواهد پوشید، محمّد مصطفی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- خواهد بود، بعد از آن تو.

چون آفتاب بدین مژده بشارت متکلّم شد، امیر المؤمنین به سوی قبله ساجد شد و اشک از چشم مبارکش در سیلان آمد. رسول فرمود: یا اخی و حبیبی، ارفع رأسک فقد ان اللّه فبکائک اهل سبع السّموات.» یعنی، ای برادر من و دوست من، برادر سر خود که به تحقیق می‌گریاند اللّه تعالی به سبب تو اهل هفت آسمان را.

مؤلف گوید: در احسن الکتاب مسطور است که: «هفت مرتبه آفتاب به امیر تکلّم نمود.»

منقبت:

در مناقب خطیب خوارزمی و مناقب ابن مردویه و بحر المناقب [و] ۴۳۶۲۲۲۴خ ۰ ۲۶ خ حلیهٔ الاولیاء و احسن الکبار از انس مالک مروی است که رسول اللّه- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- فرمود:

«از جهت من آب ترتیب کن. چون بفرموده قیام نمودم، وضو ساخته و نماز گزارده فرمود:

ای انس، اول کسی که امروز پیش من آید امیر المؤمنین و خیر الوصیّین و امام

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۶۴

العزّ المحجّلین است. گفتم: پدر و مادرم فدای تو باد؛ آن کدام کس باشد؟ فرمود: همین زمان طالع شود. در این اثنا امیر المؤمنین علی آمده، دست بر در زد. آن سرور گفت: این است امیر المؤمنین و خیر الوصیّین و اولی الناس بعد النّبیّین.»

لمؤلفه:

بود زیبنده به فرقش تاج دین‌زانکه بی‌شک بود امیر المؤمنین «بعد از آن برخاسته با مرتضی علی معانقه کرد، عرق روی مبارک

خود بر روی او مالید و عرق روی او بر روی خود. پس امیر گفت: یا رسول اللّه، موجب این شفقت و التفات چیست؟ فرمود: یا اخی، چرا با تو مهربانی نکنم و حال آنکه تو احکام دین می‌دانی و سخن مرا به امّت می‌رسانی و بیان می‌کنی، این معنی را که بعد از من اختلاف کنند در آن.»

منقبت:

در صحیح ترمذی و صحیح نسائی و صحایف و مشکوة و مصابیح و هدایت السّعداء و دستور الحقایق و در مجلّد ثانی حبیب السّیر از انس مروی است که: «روزی مرغ بریان نزد نبی آخر الزّمان- علیه الصلوات الرّحمن- آوردند. رو به سوی آسمان کرده گفت: «اللّهم آتیتنی باحبّ خلقک الیک یأکل معی هذا الطّیر.» یعنی، بار خدایا، دوست‌ترین خلق خود را نزد من فرست تا این مرغ بریان با من تناول نماید. پس امیر المؤمنین همان دم نزد سیّد المرسلین آمد و سرور ابرار با حیدر کرار مرغ بریان را تناول فرمود.»

منقبت:

در شرح حافظیه مسطور است که: «امیر را مرتضی از آن رو خوانند که همیشه در رضای حقّ سبحانه بوده و آن سرور نیز از وی راضی و شاکر بوده.»

منقبت:

در صحاح ستّه و مشکوة و مصابیح و دستور الحقایق و صحایف و صواعق محرقه و مسند احمد بن حنبل و اوسط طبرانی و مسند بزار و تشریح و شروح الامیه [؟] و هدایة السّعداء به زبان عربی و در حبیب السّیر و روضة الاحباب و معارج النّبوّة به عبارت فارسی به اسانید صحیحه چنین مسطور است که: «به تواتر ایراد یافته که امیر المؤمنین به خطاب مستطاب

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۶۵

کرّار از آن روز مخاطب شد که در جنگ خیبر آن سرور، عمر- رضی الله عنه- را امیر لشکر کرده فرستاد. چون رو به فرار آورد، ابو بکر صدیق را امیر لشکر نموده فرستاد، او نیز شکست عظیم خورد. آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- بنابر التماس عمر دیگر بار او را امیر لشکر کرده فرستاد. چون باز لشکر اسلام انهزام یافت، پس به زبان معجز بیان فرمود: لا عطینّ الرّایة غدا رجلا کرّارا غیر فرار، یحبّ اللّه و رسوله و یحبّه اللّه و رسوله.» یعنی، هر آینه عطا کنم علم فردا مردی را که [حمله به] ۵۳۶۲۲۲۴خ ۰ ۲۷ خ تکرار می‌کند و گریزنده نیست؛ خدا و رسول را دوست می‌دارد [و] ۶۳۶۲۲۲۴خ ۰ ۲۸ خ خدا و رسول او را دوست می‌دارند. و نیز در شروح الامیه [؟] گوید: «امیر المؤمنین را کرّار از آن خوانند که به تکرار حمله به کفّار آورده و در هیچ رزمگاهی فرار ننموده.» چنانچه صاحب نزهة الارواح گوید:

«آن سرور مطلّبی، آن ابن عمّ نبی، آن شجره ولایت، آن فرع ثمر نهایت، آنکه بی‌او مدینه علم را در نمی‌بایست و آن‌که به او قصر دین را هیچ در نمی‌بایست، شیرمردی که در هیچ جا هیچ روی پشت پرده نداده و شیری که در هیچ جا به هیچ پشت روی نیاورده، آن پردلی که به یک نعره لشکری را دوپاره می‌کرد و آن صفدری که به یک حمله نه قلعه را دوپاره می‌افکند، سخنش یک رویه بود از آن در دل دوستان می‌نشست، تیغش دو رویه بود از آن دشمنان را می‌شکست.»

شیر یزدان کز نهیب خنجرش‌خصم را بفشرده خون در حنجره

بود از آسیب او پیش از اجل‌جانِ دشمن از غری در غرغره

اوست قلب لشکر اسلام از آن‌مهر دین با مهر او ماند ۷۳۶۲۲۲۴خ ۰ ۲۹ خ سره

بر فراز قدر عالی منظرش‌من نگویم آسمان کنگره

چون کم از یک نقطه موهوم شددر محیط مرکزش نه دایره متوجّه جمال ازلی ۸۳۶۲۲۲۴خ ۰ ۳۰ خ، شاه نعمت اللّه ولی:

احمد مرسل امام انبیاست‌حیدر کرّار قطب اولیاست

از چه رو کرّار خوانند شاه راکج نگویم من بگویم با تو راست

بارها در کسوت پیغمبران‌آمد و شد این دلیل منتهاست

بارها پوشید دلق آدمی‌آن علی کو شهسوار لافتی است

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۶۶

منقبت:

در دستور الحقایق و گنج الاسرار مسطور است که: «امیر المؤمنین ملقّب به لقب اسد اللّه الغالب از آن زمان شد که چون سیّد کاینات به معراج رفت، در بارگاه کبریا شیری دید با زنجیرهای نور بسته. هربار می‌خواست پیشتر شود، آن شیر حمله می‌کرد. از جبرئیل پرسید: یا اخی، این چه می‌خواهد؟ گفت: یا رسول اللّه، تفحّص کن مگر از متاع دنیوی چیزی زایده با تو ۹۳۶۲۲۲۴خ ۰ ۳۱ خ هست. چون نظر کرد، انگشتری در دست حق پرستش بود. برآورده جانب شیر افکند. چون از معراج آمد، امیر المؤمنین مبارک باد عرض نموده انگشتری در پیش سرور نهاد. آن سرور فرمود: جزاک اللّه فی الدّارین خیرا یا اسد اللّه الغالب.»

بیت:

علیّ مرتضی گر نیست شیر، حضرت یزدان‌شب معراج چون خاتم گرفت از دست آن سرور؟

منقبت:

در صحیح بخاری و مسلم و صواعق و روضهٔ الاحباب و روضهٔ الشّهداء و معارج النّبوّهٔ مسطور است که: در غزوه ذو العشیره چون سیّد کاینات صلح و معاهده نموده، به مدینه عنبر سکینه بازگشت، در این سفر ظفر اثر امیر المؤمنین حیدر را به کنیت ابو تراب مکنّی گردانید. عمّار یاسر گوید: در غزوه مذکوره من و امیر در پای درخت خرمایی به خواب رفته گردآلوده شده بودیم که آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- بر بالین ما آمده به امیر گفت: قم یا ابا تراب. و فرمود: یا اخی، تو را خبر دهم از بدبخت‌ترین مردمان؟ گفت:

آری. [فرمود] ۰۴۶۲۲۲۴خ ۰ ۳۲ خ دو کس‌اند: یکی آن‌که ناقه صالح را غفر کرد و دیگر آن‌که محاسن تو را به خون تو رنگ کند. این می‌گفت و دست حق‌پرست خود بر سر و روی امیر المؤمنین می‌کشید.»

و ملّا عبد الرّحمن جامی در شواهد النّبوّهٔ می‌آرد که: «روزی سیّد کاینات به خانه سیدهٔ النّساء- علیها التّحیهٔ و الثّناء- درآمده پرسید: ای فاطمه، پسر عمّ من کجاست؟ گفت: میان من و او گفتگویی شد، بنابراین در خانه قیلوله نکرد. آن سرور بیرون شتافته امیر را تجسّس نمود. یکی گفت: فلان جا به خواب رفته است. سیّد المرسلین آنجا رفته دید که ردا از دوشش افتاده و خاک‌آلوده گشته. خاک را به دست پاک خود دور کرده می‌فرمود:

قم یا ابا تراب. گویند از آن روز امیر را هیچ نامی و کنیتی از ابو تراب خوشتر نیامدی.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۶۷

مؤلف گوید: چون بین الرّوایتین تفاوت عظیم بود، بنابراین هر دو در حیّز تحریر آورد و بعید نیست که سید المرسلین نسبت به امیر المؤمنین این‌گونه التفات دومرتبه کرده باشد- و اللّه اعلم بحقایق الامور.

منقبت:

در دستور الحقایق می‌آرد: «چه سبب است که هرگاه اسم یکی از صحابه مذکور شود- رضی الله عنه- گویند و از استماع نام امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه؟ مروی است که: روزی سیّد کاینات پیش از بعثت به خانه ابو طالب آمد و فاطمه بنت اسد که والده امیر بود گفت: یا محمّد، هرگاه تو در خانه می‌آیی فرزند رحم من چنان روی خود در شکم می‌زند که بی‌اختیار قیام می‌نمایم. به زبان معجز بیان فرمود: کرّم اللّه وجهه.

به روایت دیگر چون والده امیر را از مشاهده جمال محمّدی طاقت نشستن نماندی، بر سبیل تعظیم قیام نمودی. روزی ابو طالب گفت: محمّد به مثابه فرزند توست، این همه اکرامش چرا می‌کنی؟ گفت: و اللّه تواضعی که از من واقع می‌شود اختیاری نیست. اگر در حالتی که به جانب من محمّد می‌آید قیام ننمایم، فرزند رحم من از غایت طپیدن و نهایت اضطراب هلاک شود. گفت: بی‌برهان قبول این معنی نتوان کرد. پس ابو طالب و حمزه اتّفاق نموده دستهای خود بر دوش مادر اسد اللّه الغالب محکم کرده سیّد کاینات را از بیرون خواندند. به مجرّد مواجهه لقای مصطفوی والده امیر به تأیید صمدی در تقویت مرتضوی قیام درست نمود. آن سرور فرمود: کرّم اللّه وجهه.

به روایتی هرگاه آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- به خانه عمّ خود آمدی، روی مبارک به سوی والده امیر المؤمنین کرده فرمودی: السّلام علیک یا اخی. امیر از درون شکم گفتی: علیک السّلام یا رسول اللّه. و به هر طرف که آن سرور بودی، رو به آن جانب نمودی. بعد از اطّلاع این معنی فرمود: کرّم اللّه وجهه؛ یعنی بزرگ گرداند حقّ سبحانه تعالی ذات او را.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور از والده امیر المؤمنین مروی است که: «چون مدّت هفت ماه امیر در رحم تربیت یافت، روزی خوابیده بودم و سیّد کاینات نزد من نشسته بود که ابو طالب

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۶۸

آمده با من از راه غضب گفت: محمّد جوان است، تو را شرم نمی‌آید که خوابیده‌ای! و از روی حمیت و غیرت شمشیر علم کرد تا بکشد. گفتم: مرا ناحق مکش و خود را بی‌موجب در میان خویش و قوم بدنام مساز که محمّد معصوم است و به جای فرزند من.

نه از بهر خاطر من چنین قریب نشسته بود بلکه مکالمه به فرزند رحم من داشت و این راز بر تو آشکارا می‌کنم که هرگاه محمّد از بیرون آمده، السّلام علیک یا اخی می‌گوید، این فرزند از درون شکم من علیک السّلام یا رسول اللّه می‌گوید و به هر جانبی که محمّد می‌گردد و یا می‌نشیند، این فرزند روی خود به همان طرف می‌گرداند. ابو طالب گفت: تا منم باور نمی‌کنم. و آن سرور بنابر مشاهده مناقشه از کثرت حیا بیرون تشریف برده، فاطمه بنت اسد- رضی الله عنها- کس به طلب آن سرور فرستاد. چون آمد گفت: یا محمّد، به دستور سابق بر این فرزند سلام کن. آن سرور سلام کرد. امیر جواب سلام باز داد. ابو طالب خوش‌وقت شد گفت: یقین که محمّد برادرزاده من خاتم انبیاست.»

منقبت:

در حکایت ناصری گوید: «چه سبب است که چون نام امیر المؤمنین مذکور شود، کرّم اللّه وجهه گویند؟ زیرا که هیچ گاهی روی مبارک از محاربه کفّار نگردانیده و هرگز پیش بت سجده نکرده.»

منقبت:

در حکایات الصّالحین مسطور است که: «کان علیّ بن ابی طالب- کرّم اللّه وجهه- فی بطن امّه کلّ ما ارادت امّه سجد بصنم مدّ علیّ رجلیه فی بطنها فما امکنت ان تسجد بقدرة اللّه تعالی.» یعنی، بود علی بن ابی طالب در بطن مادر؛ هرگاه خواستی مادر امیر این‌که سجده کند مر بت را، دراز می‌کرد مرتضی علی هر دو پای خود در شکم مادر. پس قادر نمی‌شد بر سجده کردن به قدرت خدای تعالی.

بیت:

نتافت روی ز حق، جبهه پیش بت ننهادمکرّم است به هر وجه روی اطهر او بعد از تسلیم روایات مسطوره، قول سالکان طریقت آن است که چون تسلسل ارشاد و بیعت به موجب خرقه معراج به ذات فایض البرکات مرتضی علی تا قیام قیامت باقی و پایدار شد، از این وجه، کرّم اللّه وجهه گویند.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۶۹

منقبت:

در فتوحات القدس مسطور است که: «چون مادر امیر حامله گردید، اکبر شاه رسل و هادی سبل آمد و رو به سوی شکم والده امیر کرده زبان معجز بیان گشادی و با ابن عمّ خود تکلّم نمودی و شاه ولایت‌پناه در شکم مادر زبان به جواب سلطان نبوّت گشودی.

والده امیر حقیقت حال و قال را به سمع ابو طالب رسانید متحیر گردید، از سیّد کاینات پرسید: حقیقت حال چیست و مکالمه تو با کیست؟ فرمود: با برادر خود سخن می‌گویم و با برادر خود راه گفت و شنید می‌پویم. ابو طالب گفت: برادر تو کیست؟ فرمود: برادر من شاه ولایت، شاه اولیاست. ما هر دو یک نور بودیم وقتی که نه عرش بود و نه کرسی، نه آسمان بود و نه زمین، باهم تسبیح و تقدیس حقّ تعالی می‌نمودیم، رفیق و شفیق من در ابتدا بود و در انتها نیز مرافقت خواهد نمود. ابو طالب چون این سخن بشنید، دانست که این هر دو برادر مشعل راه هدایت خواهند گردید؛ به یکی مسند رسالت خواهد رسید و به دیگری منصب ولایت.

چون وقت آن شد که آفتاب ولایت از مطلع غیب طلوع نماید و ظلمت کفر به نور هدایت بزداید، مادر امیر المؤمنین از درد طلق بی‌قرار گردید و به سوی کعبه راه نوردید و از برای درد خود دوا طلبید. به گوش هوش او ندا رسید که در بیرون مپای و به درون خانه درآی. نشان آشنا داری چرا بیگانه می‌گردی! چون به درون کعبه شد، پرده‌ای دید در آن پرده پنهان گردید. ذات مقدّس امیر زیر آن پرده از پرده غیب به عالم شهادت خرامید.

مقارن این حال مرغ سفیدی از سقف خانه پدید آمده به منقار خود بر سینه امیر اسم علی مرقوم گردانید و پیش از این در عالم شهود کسی را نام علی نبود و در آن وقت هرجا طفلی متولّد شدی، ابو جهل از خاک پای بتان سرمه در چشمش کشیدی. چون خبر ولایت سلطان ولایت به آن لعین رسید، متوجه گردید. چون امیر را دید خواست بردارد سرمه در چشمش درآرد، هرچند زور کرد نتوانست که بردارد. پس اصابع خود بر چشم وحدت‌بین امیر المؤمنین نهاد که بگشاید و از خاک پای بتان مکحل سازد، هرچند زور نمود، نتوانست گشود. در آن حال، شاه ملک ارشاد به قوّت بازوی ولایت طپانچه بر رویش زد، چنانچه بر قفا افتاد و گردنش کج شد و آن ناراست تا آخر عمرش بود و ناراستی آن لعین به خلق عالم می‌نمود.

مادر امیر المؤمنین از این معنی اندوهگین گشته گفت: ای فرزند دلبند، چرا دیده

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۷۰

نمی‌گشایی و نظری به عالم نمی‌فرمایی؟ می‌ترسم مبادا اعمی باشی و جانم به ناخن غم و الم بخراشی! در این حال الهام یک ملک علّام به سیّد انام- علیه الصّلوات و السّلام- رسید که ابن عمّ تو متولد شده، بشتاب و او را دریاب. آفتاب سپهر رسالت با جمیع

احباب متوجه گردیده و ماه آسمان ولایت را برداشته در دامن خود به احترام تمام و اعزاز مالا کلام نشانید. چون بوی گیسوی مشکبار محبوب آفریدگار به مشام حیدر کرّار رسید، دیده بر جمال جهان‌آرای او گشود و سلام و تحیت او بجا آورده بستود و آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- سرمه: «مازاغ البصر ۱۴۶۲۲۲۴خ ۰ ۳۳ خ» در دیده آن چشم چراغ دیده کشیده، بینایی او را به کحل «ماطغی» (۳۳) مکحل گردانید.»

بیت:

بجز رسول بر روی کسی نظر نگشادکه از ازل نظری داشته به منظر او

منقبت:

در روضهٔ الشّهداء می‌آرد که: «ولادت امیر درون بیت اللّه بعد از واقعه فیل به سی سال روز جمعه سیزدهم شهر رجب شد.»

بیت:

شد او درّ و بیت الحرامش صدف کسی را میسّر نشد این شرف از شیخ مفید- رحمهٔ اللّه علیه- منقول است که: «در یمن مردی بود که وجه توجّه بر دوام به سوی محراب عبادت داشت و به استمداد ورع و ریاضت پشت بر دنیای دنی و امتعه فانی کرده بود» گویا این چند بیت مؤلف در مناقب مرتضوی خاصه در مدح او است:

مثنوی:

واصل حق از دو عالم رسته‌ای‌وز تعلّقهای هستی جسته‌ای

روز و شب سر در گریبان داشتی‌دیده بر دیدار جانان داشتی

گر به پیشش جلوه کردی مهر و ماه‌سوی مهر و مه نمی‌کردی نگاه

رو به سوی قبله‌اش بودی مدام‌غیر حق کس را نکردی احترام «نامش مشرم بن دعیب الثیقام [؟] و به خطاب زاهد یمن معروف و صد و نود سال از عمرش گذشته و در این مدّت از طاعت الهی ملول نگشته. شبی روی نیاز به درگاه قاضی الحاجات کرده در مناجات گفت: خداوندا! ملکا! یکی از بزرگان حرم محترم خود

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۷۱

گفت: از این درخت خشک، انار تازه می‌خواهم. زاهد دست برداشته گفت: ملکا! قادرا! آنچه از سرّ نبی و ولی گفتم اگر راست است از این درخت خشک، انار تازه مرحمت کن. فی الحال، به قدرت ایزد متعال درخت انار سبز شده گل نار بر او پیدا آمده، دو انار لطیف سیراب به وزن بیست و دو درم پخته بر زمین افتاد و زاهد هر دو برداشته پیش ابو طالب نهاد؛ چون بشکافت آنها مانند لعل رمانی سرخ بود، ابو طالب دانه‌ای چند از آن تناول نمود رنگش به نطفه سرایت کرد. (منقول است که سرخ‌رویی امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- از آن رو بوده است.)

القصّه، ابو طالب شادان و خندان از خلوت زاهد بیرون آمده روان شد. چون به مکه معظّمه رسید، امیر از پشتش به رحم فاطمه بنت اسد منتقل شد و چون مدّت حمل گذشت، والده امیر روایت کند که در طواف بیت اللّه بودم که اثر مخاض بر من ظاهر شد. چون محمّد مصطفی مرا دید گفت: ای مادر، تو را چه حال است که تغییری در رنگت مشاهده می‌شود! صورت حال به عرض رسانیدم، فرمود: طواف خانه تمام کن. گفتم: طاقت نمانده. گفت: درون خانه کعبه درآی که سرّ الهی است.»

و در بشایر المصطفی از برید بن کعب مروی است که: «من با عباس بن عبد المطّلب بودم و جمعی از بنی عبد العزّی برابر بیت الحرام نشسته بودند که فاطمه بنت اسد به مسجد درآمد و در عین طواف اثر طلق بر وی ظاهر شد. چون مجال بیرون رفتن نماند، گفت: خداوندا، به حرمت این خانه متبرّک ولادت بر من آسان گردان. راوی گوید: دیدم که دیوار خانه کعبه شقّ شد و فاطمه

درون رفت و روز چهارم امیر را بر دست گرفته بیرون آمد.»

داود یناکی [؟] گوید: پیش از امیر و بعد از امیر هیچ کس به این شرف عظمی مشرّف نگشته که در خانه کعبه متولّد شده باشد و در این معنی یکی از فصحای عرب گوید:

نظم:

ولدته فی الحرم المعظّم امّه‌طابت و طاب ولیدها و المولد یعنی: زاییده است او را در حرم متبرّک مادر او، پاک است مادر او و پاک است فرزند او و پاک است جای تولّد.

جوهر چو پاک بود و صدف نیز پاک بودآمد میانه حرم کعبه در وجود

کعبش ز فیض کعبه صفا داشت لاجرم‌بر دوش سیّد دو جهان جلوه می‌نمود مولوی معنوی گوید:

ای شاه دین، شاه نجف، از تو نجف دیده شرف‌تو درّی و کعبه صدف، مستان سلامت می‌کنند مولانا عبد الرحمان جامی گوید؛

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۷۲

قطعه:

به سوی کعبه رود شیخ و من به راه نجف‌به ربّ کعبه که اینجا مراست حق به طرف

تفاوتی که میان من است و او این است‌که من به سوی گهر رفتم او به سوی صدف «المقصود، چون فاطمه بنت اسد از حرم محترم به خانه آمد، امیر را در مهد نهاده ابو طالب را بشارت داد. از کثرت بهجت و مسرّت دلیرانه آمد تا روی مبارک فرزند خود را ببیند، امیر- کرّم اللّه وجهه- دستش گرفته بخراشید. چون سیّد کاینات پرسید وی را چه نام کرده‌اند، به عرض رسانیدند: پدرش زید و مادرش اسد نام کرده است. به زبان معجز بیان فرمود: نام عالیش، علی عالی همّتش باید نهاد. فاطمه گفت: به خدا که من نیز درون خانه کعبه از هاتفی شنیدم که گفت: نام نامیش علی کنید اما من راز دانسته پنهان می‌کردم.»

و به روایتی میان پدر و مادر در تسمیه مجادله افتاد و بعد از چند روز به در حرم آمدند و مادر امیر المؤمنین رو به سوی آسمان کرده، چیزی آغاز کرد که یک بیتش این است؛

شعر:

بین لنا بحکمک المرضی‌ما ذا تری من اسم هذا الصّبی یعنی الهی، حکم فرما آنچه رضای توست در نام این کودک. ناگاه از بام خانه کعبه ابیاتی رسید که هاتفی می‌خواند و از آن ابیات یک بیت این است؛

شعر:

فاسمه [من] ۲۴۶۲۲۲۴خ ۰ ۳۴ خ شامخ علیّ‌علی اشتقّ من العلیّ ۳۴۶۲۲۲۴خ ۰ ۳۵ خ بیت:

کام دهن و کام زبان است این نام‌آرام دل و راحت جان است این نام «پس آن سرور گفت: کجاست آن مولود؟ چون در نظر کیمیا اثر آوردند، از غایت محبّت و نهایت شفقت از گهواره بیرون آورده، طشت و آفتابه طلب نموده به دست حق‌پرست خود شستن آغاز کرد. چون جانب راستش شسته شد، امیر به جانب چپ گردید بی‌آنکه آن سرور بگرداند.»

بیت:

به وقت غسل از آن گشت از بری به بری‌که زحمتی نکشد دست حضرت از برِ او «پیغمبر چون آن حال مشاهده کرد، چندان بگریست که محاسن مبارکش از آب دیده‌تر شد. والده امیر گفت: یا محمّد سبب گریه چیست؟ گفت: می‌بینم این کودک مرا غسل می‌دهد، من هم در پیش وی می‌گردم بی‌آنکه مرا بگرداند؛ در روز اول این را غسل دادم، روز آخر این

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۷۳

مرا غسل خواهد داد. چون از تغسیل فارغ شد، در کنار گرفته روبه‌روی امیر نهاده زبان معجز بیان در دهانش کرده و مدّت مدید

امیر المؤمنین زبان سیّد المرسلین را می‌مکید.»

چنانچه در صحاح اخبار به تواتر ایراد یافته که: «آن‌چه اول امیر تناول نموده، لعاب دهان مبارک آن سرور بوده. و به روایتی شسته در کنار مادرش داد، چون مادر پستان در دهانش خواست بنهد قبول نکرده گریه آغاز نمود، چنانکه مدّتی بر این نهج بود. چون آن سرور از این معنی اطّلاع یافت، آمده در کنارش گرفته زبان در دهانش نهاد و بعد از مکیدن زبان، شیر مادر خورد.»

المقصود به هر وجه اول چیزی که امیر خورده، لعاب دهان با برکات آن سرور است و از میمنت رشحات لعاب آن نبی که سرچشمه اسرار «وَ ما یَنْطِقُ عَنِ الْهَوی» ۴۴۶۲۲۲۴خ ۰ ۳۶ خ بود به مرتبه‌ای دانا شد که بر منبر برآمده فرمود: سلونی عمّا دون العرش ۵۴۶۲۲۲۴خ ۰ ۳۷ خ.» و نقل مذکور در کتاب اسفار موسی تألیف شیخ محسن احمد و در منقبت: شانزدهم منافع الاولاد تألیف ملا ضیاء الدین سنایی و در هدایت السّعداء نیز مسطور است.

و هم در بشایر المصطفی آورده که: «آن سرور در تربیت امیر می‌فرمود و پیوسته خبر می گرفت، چنانکه در کنار خود پرورش می‌داد. چون قریب پنج سالگی رسید، در آن وقت تنگی و بی‌برگی میان قریش آمد، و به جهت خشک سال عشرت به عسرت مبدل گردید و ابو طالب چون عیالمند بود، روزی آن سرور با عباس عمّ خود فرمود: تو توانگری و ابو طالب درویش و کثیر العیال به بلای قحط مبتلا بیا تا به اتّفاق رفته هریک ما از او فرزندی برداریم تا قدری سبک بار گردد. عباس قبول این معنی نموده با پیغمبر به منزل ابو طالب آمده صورت حال تقریر نمودند. ابو طالب در جواب گفت: عقیل را از پسران من گذارید و باقی را مختارید.

آن سرور امیر را قبول نمود، عباس جعفر را و امیر المؤمنین در کفالت سیّد المرسلین می‌بود تا هنگامی که مبعوث شد و سیّدهٔ النّساء فاطمه زهرا را به وی داده حجره تعیین فرمود.»

مثنوی:

به ایّام طفلی امام البشربه سر برد اندر سرای پدر

به سن صبی نزد خیر الانامبه کسب کمالات کرد اهتمام لمؤلّفه:

در فضایل بی‌نظیر آمد علی‌بر همه عالم امیر آمد علی

آن علی گویا محمّد در شکم‌داشت ایمان ملک در بطن قدم

آن علی که مادرش در کعبه زادآن‌که بر دوش پیمبر پا نهاد

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۷۴ آن علی کو چون بیامد در جهان‌شست او را سرورِ پیغمبران

آن علی کو نامش از غیب آمده‌آنچه از غیب است، بی‌عیب آمده

آن علی کز علم بر سر تاج یافت‌آن علی کو خرقه معراج یافت

آن علی که انس و جان را ره نمودگوی میدان سلونی دربربود

آن علی کو واقف راز خداست‌آن علی کو سرور اهل صفاست

آن علی کو خاتم خود در نمازکرد با سایل ز بهرِ حق نیاز

آن علی کو «انّما» در شأن اوست‌هر دو عالم تابع فرمان اوست

آن علی کو مجتبی و مرتضی است‌آن علی کو رازدار مصطفی است

آن علی کو هست امیر المؤمنین‌آن علی کو هست امام العارفین

آن علی کو اولینِ اولیاست‌آن علی کو بهترین اوصیاست

آن علی کو قطب وقت خویش بوددر همه وادی ز جمله پیش بود

آن علی کو ساقیِ کوثر بوَدرتبه او از همه برتر بوَد
آن علی کو را اویس آمد مریدآن اویسی کو به صفّین شد شهید
آن علی کو شاه دل درویش بودمدحت او در دلم مستی فزود

منقبت:

در بیان: اول من آمن منهم با النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- در دفتر ثانی روضهٔ الاحباب می‌آرد که: «میان اهل سیر و تواریخ اختلاف است که اول کسی که از صحابه- رضی الله عنهم- بر رسول ایمان آورده بود که بود؟ اگرچه بعضی برآنند که ابو بکر- رضی الله عنه- بود و این قول از عمرو بن عقبه و ابو سعید و حسّان بن ثابت منقول است، اما جمعی از صحابه عظام کرام برآنند که امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- بوده و این قول از ابو ذر غفاری و سلمان فارسی و مقداد بن الاسود کندی و خباب بن الارت و جابر بن عبد اللّه انصاری و خزیمهٔ بن ثابت انصاری و زید بن ارقم و انس بن مالك و عباس عمّ نبی- رضی الله عنهم- منقول است. دیگر روایت از ابن عباس این است که گفت: الاسبق ثلثه: السّابق الی موسی- علیه السّلام- یوشع بن نون، السّابق الی عیسی- علیه السّلام- صاحب لیس، السّابق الی محمّد- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- علی بن ابی طالب. و از ابو ذر غفاری و سلمان فارسی- رضی الله عنهما- مروی است که:

آن سرور دست امیر را به دست حق‌پرست خود گرفته فرمود: انّ هذا اول من آمن بی؛ یعنی به درستی که این است اول کسی که ایمان به من آورده. و نیز از سلمان مروی است که آن سرور

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۷۵

فرمود: اول هذا الامهٔ ورودا علی الحوض اوّلها اسلاما علی بن ابی طالب. و در مقصد اول از کتاب مذکور در بیان قصد نکاح سیّدهٔ النّساء فاطمه زهرا با علی مرتضی به تحریر پیوسته که آن سرور به فاطمه فرمود: تو را در عقد مردی درآوردم که عرفان وی از همه بیش است و ایمان وی از همه پیش. و از خزیمهٔ بن ثابت انصاری در مدح امیر المؤمنین به این معنی این دو بیت منقول است؛ حیث قال شعر:

ما کنت احسب هذا الامر منصرفاعن هاشم ثمّ منها عن ابی حسن
الیس اوّل من صلّی بقبلتهمو اعلم النّاس بالفرقان و السّنن ۶۴۶۲۲۲۴خ ۰ ۳۸ خ و یکی از فصحای عرب اشاره به سبقت اسلام امیر نموده می‌گوید شعر:

قل لابن ملجم و الاقدار غالبهٔهدمت و ذلك للاسلام ارکانا
قتلت افضل من یمشی علی قدمو اوّل النّاس اسلاما و ایمانا ۷۴۶۲۲۲۴خ ۰ ۳۹ خ و این بیت از کلام معجز نظام امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- دلیل قوی بر این معنی است؛

عربیه:

سبقتکم الی الاسلام طرّاغلاما ما بلغت اوان حلمی یعنی، سبقت کرده‌ام از همه شما در اسلام و حال آنکه نرسیده بودم زمان بلوغ را.»

[مؤلف] گوید: صاحب روضهٔ الاحباب از برای ثبوت سبقت اسلام امیر بر همه مؤمنان بر همین بیت اکتفا نموده اما در شرح وقایه و فصل الخطاب و صواعق محرقه و اربعین امام الخدابادی پنج بیت دیگر به نظر آمده که مشعر بر فضایل امیر المؤمنین است و آن این است:

عربیه:

محمّد النّبی اخی و صهریو حمزة سیّد الشّهداء عمّی

و جعفر الّذی یضحی یمشیطیر مع الملائکة ابن امّی

و بنت محمّد سکنی و عرسیمنوط لحمها بدمی و لحمی

و سبطا احمد ولدای منهافمن لکم و له سهم کسهمی؟

و اوجب لی ولایته علیکمرسول اللّه یوم غدیر خمّی معنی بیت اول) آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- برادر و خسر من است و حمزه که سیّد الشّهداست عمّ من است. معنی بیت دوم) جعفر طیّار که چاشت و شام مشغول بود در عبادت و با ملائکه در طیران است، پسر مادر من است. معنی بیت سیّم) دختر محمّد مصطفی آرام من است و عروس من؛ مربوط است گوشت او به گوشت من و خون او به خون من. معنی

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۷۶

بیت چهارم) دو نواسه آن حضرت سرور پسران منااند از دختر او؛ پس کیست از شما که مر او را نصیب باشد همچو نصیب من؟ معنی بیت پنجم) واجب گردانیده از جهت من ولایت خود بر شما رسول خدا روز غدیر خم.

اما آخر مقدّمات مسطوره صاحب روضة الاحباب می‌گوید: «صحیح نزد محقّقان اهل سیر و تواریخ آن است که اوّل خدیجه کبری و علی مرتضی ایمان آوردند، بعد از آن زید بن حارثه، آنگاه ابو بکر، پس بلال- رضی الله عنهم.»

و ابن عبد اللّه در کتاب استیعاب روایت کرده که: «از محمد بن قرظی پرسیدند: اسلام امیر المؤمنین علی اسبق بود یا اسلام ابو بکر؟ گفت: سبحان الله! امیر اول بدین دولت مشرّف شد اما رعایت پدر خود کرده در پیش خلق ظاهر نمی‌کرد، ابو بکر بعد از وی فایز گشته اظهار اسلام خود نمود. از این جهت مردم نادان در اشتباه افتادند.» و در مجلّد ثانی حبیب السّیر بر سبق اسلام امیر المؤمنین حیدر می‌گوید: «در بسیاری از کتب معتبره به روایت صحت اثر محرّر گشته که خیر البشر روز دوشنبه مبعوث شد و امیر روز سه‌شنبه به مجرّد استماع تصدیق نمود.» در صحیح ترمذی از انس بن مالک مروی است که گفت: «بعثت رسول اللّه یوم الاثنین و صلّی علیّ یوم الثلثا.» یعنی پیغمبر روز دوشنبه مبعوث شد و امیر روز سه‌شنبه نماز گزارد. و از ابن عباس مروی است که گفت: «اوّل من صلّی مع النّبی علی بن ابی طالب.» یعنی اول کسی که با نبی نماز گزارده امیر المؤمنین علی بوده. و از زید بن ارقم مروی است که گفت:

«اول من اسلم علیّ.»

و در کتاب یواقیت تألیف ابی عمر زاهد از عبد اللّه عبّاس منقول است که: «امیر المؤمنین علی را چهار فضیلت است که هیچ یکی از اهل بیت و صحابه کبار را از آن فضایل میسّر نیست. اول آنکه) نخستین کسی که با سیّد کاینات نماز گزارده است؛ دوم) در تمامی غزوات علم سرور کاینات به دست او بوده؛ سیوم) در جمیع معارک به تخصیص روز مهراس قدم بر جاده شکیبایی ثابت داشته، فرار ننموده (و یوم المهراس جنگ حنین را گویند)؛ چهارم) سرور انبیا محمّد مصطفی را غسل داد و تکفین نموده و به قبر درآورده.»

در سیر النّبی تألیف امام سعید کازرونی و حبیب السّیر از عفیف کندی پسر عمّ اشعث بن قیس منقول است که گفت: «پیش از ظهور اسلام نوبتی جهت طواف بیت اللّه به مکه رفته بودم. روزی در منی نزد عباس نشسته بودم، ناگاه مردی از نهانخانه که در آن نزدیکی بود بیرون آمده، در آفتاب نظر کرد. چون دید از اوسط السّماء میل کرده، در نماز ایستاده؛ بعد از آن هم عورتی از خانه برآمده اقتدا کرد. آنگاه کودکی نزدیک به بلوغ رسیده بود از همان‌جا

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۷۷

بیرون آمده مقتدی شد. من از عباس پرسیدم که این مرد بزرگ کیست و مطلبش از این کار چیست؟ گفت: این مرد محمّد بن عبد اللّه برادرزاده من و ضعیفه منکوحه او خدیجه بنت خویلد و این کودک علی بن ابی طالب ابن عمّ اوست و گمان بردم که محمّد به

شرف نبوّت مشرف گشته و کنوز ۹۴۶۲۲۲۴خ ۰ ۴۰ خ کسری و قیصر بر او فتح خواهد شد و این نمازی است که او می‌کند و تا حال غیر از این دو کس احدی متابعت محمّد نکرده. گویند عفیف بعد از آنکه به شرف اسلام رسید، پیوسته این حکایت نقل کرده به تأسف می‌گفت: آه اگر من هم در آن روز ایمان می‌آوردم ثانی امیر می‌بودم در سبقت اسلام.»

و هم در سیر النّبی به روایت محمد بن اسحاق مسطور است که گفت: «اول کسی که ایمان بر رسول آورد و متابعت کرد، از زنان خدیجه بود و از مردان امیر المؤمنین علی. و در آن وقت ده ساله بود و بعد از وی زید بن حارثه، پس ابو بکر- رضوان اللّه علیهم اجمعین.»

در کتاب درج الدرر مسطور است که: «در این باب ارباب سیر و اصحاب خبر و محدثین ثقات را اتفاق است که اول کسی که از امت به شرف اسلام مشرف شد از نساء خدیجه کبری و از ذکور علی مرتضی بوده. چنانچه به روایت صحیحه به ثبوت پیوسته که چون سید کاینات- علیه افضل الصّلوات و اکمل التّحیات- به انذار امت و تمهید قواعد رسالت مأمور و مبعوث شد، خدیجه کبری و علی مرتضی را اطلاع بخشید، این هر دو بی‌تأمل و بلا توقف گفتند:

اشهد ان لا اله الّا الله و اشهد ان محمدا رسول اللّه. پس ایشان را بر سر چشمه آبی برده به دستوری که جبرئیل- علیه السّلام- تعلیم گرفته بود، وضو و نماز آموخت و پیش از این دو تن، احدی به آن سرور در نماز اقتدا نکرده بود.

نقطه دایره مطالب، علی بن ابی طالب در ظلّ کفالت محمدی می‌گذرانید و در خدمت آن سرور شب به روز و روز به شب می‌رسانید و در آن زمان ده ساله بود و ابو بکر پس از چند سال بعد از طلب معجزه و مشاهده و مکاشفه ایمان آورد. چنانچه در خبر است که آن مرکز دایره توفیق، ابو بکر صدیق به رسم تجارت به یمن رفته بود و در یمن پیری بود سیصد و نود سال به غایت صاحب ریاضت و فراست، چون ابو بکر دید از حال او مطابق واقع خبر داد- حتی که خال سیاه بر ناف و نشانی بر رانش بود- بیان نموده، گفت: ای ابو بکر، بزودی به وطن بازگرد که پیغمبر آخر الزمان مدتی است که مبعوث شده. اکنون به حکم الهی در عوام و خواص اظهار نبوّت کرده تا حال، بجز زوجه و پسر عمّ او دیگری به او نگرویده. بشتاب و سعادت متابعتش دریاب که تو نیز از سابقان باشی. در خبری محتوی بر دوازده بیت به یادش داده، گفت: چون به خدمت آن سرور برسی، سلام من برسان و این خبر را به لسان نیاز از

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۷۸

جانب من بخوان. ابو بکر بعد از فراغ مشاغل دنیوی متوجه حرم محترم شد. چون به مکه رسید با عتبهٔ بن ربیعه و ابو الحری و عقبهٔ بن ابی معیط و ابو جهل لعین که از محبّان و مصاحبان او بودند ملاقات نموده، گفت: هیچ امری حادث شده که مشعر بر بدایع باشد؟ گفتند: آری، محمّد بن عبد اللّه، یتیم ابو طالب دعوی نبوّت می‌کند. اگر تو را به او صداقتی هست، نصیحت دریغ نداری و بر این سخنش نگذاری.

ابو بکر آن جماعت ضالّ را تسکین داده، متوجه خانه خدیجه کبری- رضی الله عنها- شد و در حالتی آن سرور را ملازمت کرد که با مرتضی علی در مکالمه بود و آنچه از قواعد اسلام و شرایع از جبرئیل فراگرفته بود به برادر خود تعلیم می‌نمود. بعد از آن روی مبارک به سوی ابو بکر کرده، گفت: ای پسر ابو قحافه، دانا و آگاه باش که من رسول خدایم و خلق عالم را داعی و راهنمای. وقت مغتنم شمار و پیش از بلغای امت، رقبه اختصاص در رتبه اخلاص درآر.

ابو بکر گفت: ای محمّد، تو که دعوی نبوّت و رسالت مانند انبیای سابق می‌کنی، معجزه تو چیست؟ شاهد حال و مقال تو کیست؟ فرمود: آن پیر که در یمن به تو رسیده، نشانهای مخفی تو را با تو نمود و به صیقل مواعظ وافره و نصایح باهره زنگ غفلت و ضلالت از آیینه دلت بزدود و این رجز که محتوی بر دوازده بیت است انشا کرده به تو آموخت و مشعل ارشاد و هدایت بر سر راهت افروخت. و آن رجز را تمام برخواند. ابو بکر به غایت متحیر شده، گفت:

شرح و بیان حال من مطابق واقع و عیان از کجا دانستی و نقل این حکایت بی‌تفاوت کم‌وبیش چگونه توانستی؟ فرمود: این خبر به حکم حقّ- سبحانه و تعالی- جبرئیل امین به من رسانیده و از این قال و مقال واقف گردانیده. ابو بکر- رضی الله عنه- به زبان اعتقاد مبین و به لسان صدق و یقین گفت: چون حال تو بر این منوال است به رسالت تو اعتراف آوردم و نبوّت تو از دل و جان اقرار کردم. پس منطقه خدمت بر میان جان بسته و از مقام مخالفت برخاسته، در عتبه مبایعت و متابعت نشست؛ اللّه ولی التوفیق.»

و در آن زمان ابو بکر- رضی الله عنه- چهل و پنج و به روایتی چهل و چهار ساله بود و چنانچه شمه [ای] از این مقوله در شواهد النّبوّة و روضة الاحباب مسطور است و در صفوة الزلال المعین در شرح احادیث سید المرسلین تألیف حافظ ابو یقطانی به روایت ابو حبّه عرنی مسطور است که گفت: «من از امیر المؤمنین علی شنیدم که می‌فرمود: «صلّیت مع رسول اللّه سبع سنة قبل این یسلم احد و یصلی احد» یعنی، من با رسول اللّه نماز گزاردم، مدت هفت سال پیش از آنکه دیگری اسلام آرد و نماز گزارد.»

و در جامع الاصول نیز مسطور است که: «امیر المؤمنین علی اول کسی است که به آن سرور

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۷۹

ایمان آورده.» و در آن حین عمرش اختلاف است؛ بعضی برآنند که پانزده ساله بود و بعضی چهارده ساله، بعضی سیزده ساله و بعضی ده ساله گویند. اما اصلح قول آخر است زیرا که در اکثر کتب معتبره به تواتر ایراد یافته که پیش از بلوغ ایمان آورده و کلام معجز نظامش که در صدر مذکور شد، مخبر این معنی است و نیز فرمود: «انا صدیق الاکبر آمنت قبل آمن ابو بکر.»

یعنی، منم صدیق اکبر که ایمان آوردم پیش از آنکه ابو بکر ایمان آورد.

ابو عبد اللّه نیشابوری- رحمة الله علیه- گوید: «هیچ خلافی و اختلافی نیست میان ارباب تواریخ و اصحاب سیر و محدثین ثقات در آنکه مرتضی علی اول کسی است که به آن سرور ایمان آورده و اقتدا به نماز کرده.» و در استیعاب به روایت حبّه- رضی الله عنه- می‌آرد که گفت: «از امیر المؤمنین شنیدم که می‌فرمود: خدای- عزّ و جلّ- را عبادت کردم پیش از آنکه از این امت دیگری عبادت کند به مدت پنج سال.»

مؤلف گوید: تفریق میان این دو قول آن است که سابق چون اشاره فرمود به آن مدت هفت سال با رسول اللّه- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- نماز گزارده‌ام پیش از آنکه دیگری اسلام آرد و نماز گزارد. بنابراین در آن زمان امیر المؤمنین منفرد بود به صفت جامعیت میان شرف اسلام و نماز گزاردن و دیگری را این جامعیت نبود. پس نتواند که در آن مدت دیگری اسلام آورده باشد اما نماز نکرده باشد. و در قول دیگر اشاره فرمود به آنکه پنج سال پیش از دیگران عبادت کرده‌ام که آن عبارت است از تهذیب ظاهر به استعمال شرایع- کما هو حقّه- و به حلیه باطن از اخلاق و اوصاف حمیده. پس این دو قول چنان مستفاد می‌شود که امیر المؤمنین به مدت هفت سال به جامعیت فضیلت اسلام و اقامت صلوة بر دیگران سبقت نموده و به مدت پنج سال پیش از آنکه دیگری از اصحاب- رضی الله عنه- به نوعی از انواع، اما به اسلام کامل و اما بغیره عبادت کند. امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- جامع مراتب عبادت و معرفت و وجه اتمّ و اکمل بود.

در مناقب خطیب و غیره به روایت سلمان فارسی- رضی الله عنه- مسطور است که گفت:

«شنیدم از محمّد مصطفی که می‌فرمود: من و علی یک نور بودیم در پیش خدای تعالی و آن نور تسبیح و تقدیس می‌کرد حقّ- سبحانه و تعالی- را پیش از خلقت آدم- علیه السّلام- به چهار هزار سال الوهیت که هر روز آن مقدار مدت هزار سال این جهان است. کما قال اللّه تعالی: «إِنَّ یَوْماً عِنْدَ رَبِّکَ کَأَلْفِ سَنَةٍ» ۰۵۶۲۲۲۴خ ۰ ۴۱ خ و چون حقّ سبحانه آدم را آفرید، آن نور را در پشت وی ترکیب کرد. پس همیشه یک جا بودیم تا در پشت عبد المطلب آنگاه از یکدیگر جدا شدیم؛ بنابراین یک بخش منم و یک بخش علی است.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۸۰

بر ارباب دانش و اصحاب بینش واضح باد هرگاه سید المرسلین امیر المؤمنین را سابقه نسبت اتحاد و یگانگی در عالم غیب و اطلاق چنین بود که آن سرور فرمود و در عالم شهادت نسبت غیبت چنانکه می‌فرماید: «لحمک، لحمی؛ دمک، دمی؛ روحک، روحی؛ قلبک، قلبی؛ نفسک، نفسی ۱۵۶۲۲۲۴خ ۰ ۴۲ خ» و مطابق حدیث نبوی حقّ- سبحانه و تعالی- در آیه مباهله امیر المؤمنین را نفس سید المرسلین می‌فرماید؛ کما قال اللّه تعالی: «فَقُلْ تَعالَوْا نَدْعُ أَبْناءَنا وَ أَبْناءَکُمْ وَ نِساءَنا وَ نِساءَکُمْ وَ أَنْفُسَنا وَ أَنْفُسَکُمْ» ۲۵۶۲۲۲۴خ ۰ ۴۳ خ چنانچه شأن نزول این آیه کریمه در باب آیات به تفصیل مسطور گشت، پس اینجا دویی کجا ماند که ما سند آوردیم به آنکه امیر المؤمنین اول کسی است که اسلام آورده و با پیغمبر نماز گزارده؛ زیرا که به حکم حدیث نبوی هنوز اسلام از کتم عدم به عرصه وجود نیامده بود که سید المرسلین و امیر المؤمنین هر دو یک نور بودند و آن نور به صفت تسبیح و تقدیس موصوف بود. و اللّه! به اعتقاد فقیر اسلام شعاعی است از پرتو آفتاب ذات فایض البرکات ایشان؛ چرا که ایشان- فی الحقیقت- نور بودند و شعاع از نور منفک نمی‌شود، لیکن این همه مقدّمات مسطوره و تکلّمات مذکوره که در صدر تحریر نموده آمد، از جهت فهمانیدن عوام است وگرنه نسبت اتحاد بل غیبت میان این دو پادشاه کونین نه به منزله‌ای است که کسی را مجال تفکر و تذکر باشد. اگر در این بیت هر دو برادر یکدیگر را مخاطب ساخته بگویند، سزاوار است.

لوالدی:

اتحادیست میان من و تومن و تو نیست میان من و تو نظم:

آن بهتر دو عالم و این مهتر دو کون‌آن صفدر رسالت و این صفدر دغا

و ان ختم انبیاست کزو یافت کرّ و فرهم ملکت نبوّت و هم تخت اصطفا

وین شاه اولیاست که از قدر و احترام‌ذاتش مشرف است به تشریف «انّما»

آن مظهر فتوّت و وین مجمع کرم‌آن مطلع کرامت و این منبع سخا

آن عارف حقیقت و این هادی طریق‌آن حاکم شریعت و این والی ولا

آن آسمان رفعت و این آفتاب دین‌آن صاحب «لعمرک» و این نصّ «هل اتی»

آن شاه من عرف شد و سلطان لو کشف‌این ماه «یا» و «سین» شد و خورشید «طا» و «ها»

آن پیشوای امّت و این رهنمای خلق‌آن قانع ضلالت و این دافع بلا

آن بحر رستگاری و این کشتی نجات‌آن جرم را شفاعت و این رنج را شفا

آن کعبه سعادت و این کعبه مرادو آن ملجأ مروّت و این مأمن رجا

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۸۱ آن رحمت الهی و این فضل ذو المنن‌آن اعلم لدنّی و این عالم بقا

محکوم آن دو حکم قضا آمد از قدرمأمور این دو امر قدر آمد از قضا

آن راست چرخ تابع و اجرام زیر حکم‌این راست سدره منزل و عرش است متّکا

این هر دو شاه گوهر دریای رحمتندبا گوهر نفیس میامیز کهربا

دانی حدیث لحمک لحمی ز بهر چیست؟کین هر دو تن یکیست یکی را مبین دوتا بعضی از مجتهدین و علمای دین گویند: آری، اگرچه بر همه مؤمنان و صدیقان در سبقت اسلام امیر المؤمنین علی شکی و شبهه نیست لیکن چون در وقت بعثت سید الانام- علیه الصّلوات و السّلام- به حد بلوغ نرسیده بود، سخنی می‌رود و فقیر منکر این مسئله است. ای با تمییز، چندین هنر است نه عیب و اگر اسلام کودک عند الشّرع جایز نمی‌شد، امیر المؤمنین که در مدینه علم محمدی است، چون می‌فرمود؛

عربیه:

سبقتکم الی الاسلام طرّاغلاما ما بلغت اوان حلمی ۳۵۶۲۲۲۴خ ۰ ۴۴ خ بل دوستی که بعضی از صحابه کبار را بعد از آن‌که چهل

سال در جهالت عمر به سر بردند روی نمود، امیر المؤمنین را در رحم مادر صد هزار درجه افزون‌تر از آن میسّر و محصّل بود و آن چیست؟ عشق مادرزاد با سیّد کاینات- علیه افضل الصّلوات و اکمل التّحیات و التّسلیمات- آری، چرا در عشق نباشد، هرگاه پیش از خلقت آدم- علیه السّلام- به چهارده هزار سال الوهیت نسبت غیبت بود و از عشق مادرزاد تا اسلام آوردن نزد ارباب معارف و عرفان و اصحاب حقایق و ایقان، یقین که فرق تمام خواهد بود و این را مؤلف از پیش خویش نمی‌گوید بلکه در اکثری از کتب معتبره به روایات صحیحه متواتر ایراد یافته و به ثبوت پیوسته که امیر المؤمنین به پیش از بعثت سید المرسلین در رحم مادر با آن سرور مکالمه نموده، اقرار نبوّت و اظهار رسالت می‌کرد؛ چنانچه بر سبیل تفصیل در صدر مسطور گشت.

منقبت:

در احسن الکبار مسطور است که: «روزی شاه ولایت و نور هدایت در سن بیست و هفت سالگی بر غرفه بام نشسته بود و رطب تناول می‌نمود. سلمان- رضی الله عنه- در پایین غرفه خرقه می‌دوخت و قواعد فقر و فنا می‌اندوخت. شاه ولایت‌پناه یک حصه خرما بر او انداخت و او را بدان مشرف ساخت. سلمان گفت: من پیر سالخورده‌ام و روی به راه آخرت آورده و تو خردسال. مناسب نیست که با من چنین پیش آیی! امیر المؤمنین گفت: ای سلمان، تو خود را

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۸۲

بزرگ می‌دانی و مرا خردسال می‌خوانی؛ مگر روی در فراموشی آورده و از احوال و اهوال دشت ارژنه فراموش کرده و آگاه نیستی از آنکه چه کس در نجات به روی تو بگشاد و که تو را از شرّ شیر محفوظ داشت و از سر نو حیات داد؟ سلمان متحیر گردید! گفت: یا امیر المؤمنین، از قضیه دشت و شیر بیان نمای و به مصقله تقریر، زنگ غفلت از دلم بزدای. فرمود: تو در میان آب بودی و از بیم شیر جزع و فزع می‌نمودی؛ در آن حال روی به دعا آوردی و از برای نجات دعا کردی، دعای تو به اجابت مقرون گردید. من آنجا در گذر بودم و در آن صحرا عبور می‌نمودم. من بودم آن سوار که زره بر کتف داشت و تیغ در کف، تیغ برکشید و آن شیر را به دو نیم گردانید و تو را به سرمنزل نجات رسانید. سلمان گفت: نشانی دیگر هست؟ آن را نیز بیان فرمای و ابواب حیرت بر روی من بگشای. امیر المؤمنین یک دسته گل تر و تازه با طراوت بی‌حد و اندازه از آستین بیرون آورده فرمود: این بود هدیه تو که به آن سوار دادی و از مساعدت او منّت بر جان نهادی. سلمان بیشتر متحیر گردید و ساعتی راه تفکر درنوردید.

ناگاه هاتفی آواز داد و نقاب از روی خطاب بگشاد و گفت: ای پیر متّقی، به سوی پیشوای انبیا و مقتدای اصفیا راه بپیمای و به عرض حال زبان بگشای. سلمان متوجه ملازمت سیّد الثقلین و مقتداء الخافقین گردید، ماجرا بر این منوال به موقف عرض رسانید که من در انجیل نعت تو خواندم و در عرصه محبّت تو توسن اقبال براندم و دست توجه از جمیع ادیان افشاندم. دین تو را از پدر خود پنهان نمودم و پیش او از این معنی لب نگشودم. اما پدرم از حالم آگاه گردید و در مقام کشتن من آمده مرا برنجانید لیکن از ملاحظه مادر من، از کشتن حذر نمود و حیله‌ها می‌فرمود که مرا به قتل رساند و دل خود را از دغدغه فارغ گرداند. بنابراین به من کارهای مشکل می‌فرمود و مرا به حل مشکلات امر می‌نمود. از این سبب روی به غربت نهادم و در دشت ارژنه افتادم. چون ساعتی خوابیدم، قضا را محتلم گردیدم. بعد از بیداری بر سر چشمه رسیدم که غسل کنم، شیری مردم‌خوار پیدا شده روی به من نهاد. هم بر کنار چشمه بر سر جامه‌های من ایستاد. روی به سوی قاضی الحاجات آوردم، زبان تضرّع و ابتهال گشادم و از شرّ آن شیر نجات مسألت نمودم. ناگاه سواری پیدا شده آن شیر را به تیغ آبدار دو نیم کرد. از آب بیرون آمده رکابش بوسیدم و چون فصل بهار بود و صحرا از گل و ریاحین خرم بود، دسته گل برچیده هدیه سوار گردانیدم. در این اثنا گوهر وجود آن سوار نایاب گردید. به هر سو شتافتم، اثری از آن نیافتم. مدت سیصد و چند سال از این واقعه گذشته و من در این مدت به کسی اظهار نکرده‌ام. الحال، ابن عم تو به من اظهار این قضیه نمود و ابواب تحیّر بر روی من گشود.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۸۳

یا رسول اللّه، او علم غیب از که آموخت و اسرار لاریب چگونه اندوخت! آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- فرمود: این‌چنین چیزها از برادر من عجب مدار که از او عجبتر از اینها دیده‌ام. ای سلمان، چون به معراج رفتم از سدرهٔ المنتهی گذشته به مقامی رسیدم که جبرئیل از همراهی من فروماند. یک‌تنه به سوی عرش مجید راندم و دامن از گرد وجود عالم افشاندم. با خدای راز می‌گفتم و جواب می‌شنفتم. در آن حال شیری در مقابل خود ایستاده دیدم. چون نظر بر او انداختم، دیدم اسد اللّه الغالب علی بن ابی طالب است. چون از معراج بازگردیدم به مضجع خود رسیدم. علی با محبّت و احترام و سلام مالا کلام درآمده گفت: ای خیر الانام مبارک باد تو را عنایات ملک علّام. پس زبان بگشود و رازی که میان من و پروردگار گذشته بود، لفظا باللّفظ بیان نمود. ای سلمان، از زمان آدم تا حال هرکسی از انبیا و اولیا و صلحا و اتقیا به بلا و محنتی گرفتار می‌شدند، علی ایشان را نجات می‌داد و ابواب خلاصی بر روی ایشان می‌گشاد؛ چنانچه حدیث قدسی مخبر این معنی است: یا احمد، ارسلت علیا مع کلّ نبی سرّا و معک سرّا و علانیهٔ.» ۴۵۶۲۲۲۴خ ۰ ۴۵ خ

قاسم کاهی گوید:

آدم و نوح بوده و ادریس‌هم براهیم و پور عمران است

گاه اسحاق و گاه اسماعیل گاه داود و گه سلیمان است

گفت: بر مصطفی شب معراج‌سخنانی که عقیل حیران است مؤلف گوید: قصه دشت ارژنه اگرچه از آفتاب مشهورتر است اما اگر کسی را خلجانی به خاطر رسد، در چهل مجلس عارف ربّانی شیخ علاء الدّوله سمنانی نیز مطالعه نماید.

قاسم کاهی گوید:

جُوی بغض علی هرکس که کارد در زمین دل‌ندارد قصّه سلمان و دشت ارژنه باور و قصه معراج در دستور الحقایق و گنج الاسرار نیز مسطور است؛ چنانچه در صدر مذکور شد و هم در این معنی، مولوی معنوی- قدّس سرّه- می‌گوید:

آن شاه سرافراز که اندر شب معراج‌با احمد مختار یکی بود، علی بود شیخ سعدی فرماید:

چتر دارِ مصطفی در صورت باز سفیددر شب معراج «سبحان الّذی اسری» علی

با محمّد همچو نور دیده با دیده قرین‌در گذشته پای او از حد «او ادنی» علی

برگذشت از نه فلک آن سرور صاحب قران‌با محمّد شد فزون بر عالم بالا علی لوالدی:

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۸۴ گشت هم معراج با احمد علی‌زین سخن واقف بوَد روح ولی

زین دو تن شد نور وحدت آشکارزین دو تن گشته حقیقت پایدار

زین دو تن انوار دارد معرفت‌زین دو تن در فخر برتر از صفت

ذات هر دو تن ز یک نور آمده‌خارجی زین رشک رنجور آمده خواجه حافظ شیرازی نیز از این معنی بر سبیل اشاره خبر می‌دهد که آنچه حقّ سبحانه به آن سرور از اسرار گفته بود، امیر المؤمنین که به حکم حدیث نبوی ساقی کوثر است، آمده به تفصیل بیان نمود.

بیت:

سرّ خدا که عارف سالک به کس نگفت‌در حیرتم که باده‌فروش از کجا شنید مولانا جامی گوید:

در «سقاهم» هرکه در حقّ علی انکار کرداز کف ساقی جنّت شربت کوثر نیافت

آن‌که چون ما ابرو از خاک درگاهش بخست‌جز لبان خشک و چشم تر ز خشک و تر نیافت

منقبت:

در وسیلهٔ المتعبّدین از ابو ذر غفاری- رضی الله عنه- مروی است که: «شنیدم از رسول- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- که می‌فرمود: به درستی که حق سبحانه هیچ فریضه قبول نمی‌کند اگر به دوستی مرتضی علی مقرون نباشد که او برادر و داماد و بازوی من است. پس رو به من کرده، گفت: ای ابو ذر، چون شب معراج مرا بر آسمان بردند، فرشته [ای] دیدم بر تخت نور نشسته و بر سرش تاجی از نور، یک پایش در مشرق و یکی در مغرب و در پیش وی لوحی بود که تمام دنیا را در او می‌دید و همه خلایق در میان دو زانوی او بود، هر دو دستش نیز به مشرق و مغرب می‌رسید. از جبرئیل پرسیدم که: این فرشته چه نام دارد؟ گفت: عزرائیل. پیش وی رفته، سلام کردم. در جواب گفت: علیک السّلام یا خاتم انبیا و برادر علی مرتضی. گفتم:

تو او را می‌شناسی؟ گفت: چرا نشناسم که حق سبحانه مرا به قبض جمیع ارواح خلایق موکّل کرده غیر از روح پرفتوح تو و علی که روح هر دو شما به مشیت و ارادت خود قبض خواهد کرد.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۸۵

منقبت:

در کفایت المؤمنین از سعید بن ابی خالد مروی است که: «روزی سیّد کاینات- علیه الصّلوة- را عارضه تب روی داد. چون امیر المؤمنین به خدمت سید المرسلین آمد، آن سرور فرمود:

یا اخی، مراتب به تشویش دارد. امیر المؤمنین دست راست خود به سینه مبارکش نهاده گفت:

یا داؤ، اخرجی؛ فانّه عبد اللّه و رسوله ۵۵۶۲۲۲۴خ ۰ ۴۶ خ. راوی گوید: دیدم که آن سرور برخاسته نشست و گفت: یا اخی، خدای تعالی از فضایلی که به تو کرامت کرده، یکی آن است که همه دردها را مطیع و منقاد تو گردانیده.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور از محمد بن سنان مروی است که: «روزی به خدمت امام جعفر صادق- رضوان اللّه علیه- بودم که مردی از حنین آمد. امام فرمود: ما را مردم حنین می‌شناسند؟

گفت: بلی یابن رسول اللّه. در بلاد ما درختی است که در فصل بهار روزی دوبار گل کند و شکوفه بشکفاند؛ در اول روز بر گلشن نوشته‌ای ببینیم: لا اله الّا اللّه، محمّد رسول اللّه و بر گل آخر روز مرقوم بیابیم: لا اله الّا اللّه، علیّ خلیفهٔ رسول اللّه.»

منقبت:

در احسن الکبار از امیر المؤمنین حسن- رضوان اللّه علیه- مروی است که: «شبی مرا پدر من فرمود: ای فرزند، در خانه آب نیست و من احتیاج غسل دارم. به غایت شب تاریک بود، برخاسته به طلب آب رفتم. در این اثنا هاتفی گفت: یا امام المتعبّدین، سطل آب بستان که از بهشت عنبر سرشت آورده‌ام. پس، از آن آب طهارت کرده به نماز تهجّد مشغول گشت. چون آب آوردم، دیدم به نماز مشغول است. گفتم: ای پدر، آب از کجا حاصل شد؟ فرمود: حق سبحانه سطل آب فرستاد. بعد از فراغ غسل، منادی می‌گفت: یا علی، مثل تو کیست که جبرئیل از بهشت بهر تو آب آورد تا غسل کنی؟ و نیز جبرئیل با من گفت: از این عمل مرا فخری حاصل شد میان ملائکه و بدین شرف مباهات کنم تا روز قیامت.»

منقبت:

در مصابیح القلوب از ابن عباس مروی است که: «روزی سیّد کاینات از نماز عصر فارغ

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۸۶

شده برخاسته گفت: هرکه مرا دوست می‌دارد عقب من بیاید. همه ما روان شدیم تا به منزل زهره فلک نبوّت و بقعه خطّه رسالت، چراغ اهل بیت مصطفی، فاطمه زهرا- علیها التّحیهٔ و الثّناء- رسیدیم. در این اثنا تاجدار «هل اتی ۶۵۶۲۲۲۴خ ۰ ۴۷ خ» و شهسوار میدان لافتی، مشرّف به تشریف «انّما ۷۵۶۲۲۲۴خ ۰ ۴۸ خ» مخصوص به عنایت: «قُلْ لا أَسْئَلُکُمْ عَلَیْهِ أَجْراً إِلَّا الْمَوَدَّهَ فِی الْقُرْبی» ۸۵۶۲۲۲۴خ ۰ ۴۹ خ یعنی امیر المؤمنین علی مرتضی، گلیمی در خود پیچیده و دست‌ها از گل‌آلوده بیرون [آمد] ۹۵۶۲۲۲۴خ ۰ ۵۰ خ.

مهتر و بهتر عالم گفت: یا اخی، خبر ده مردمان را آنچه دیروز مشاهده کردی. گفت: یا رسول اللّه، می‌خواستم وقت نماز پیشین طهارت کرده، نماز فرض ادا کنم آب نبود. حسن و حسین را برای آب فرستادم. ساعتی بگذشت که هاتفی گفت: یا ابا الحسن، به جانب راست خود نگاه کن. چون نظر کردم، سطلی دیدم از زر معلّق در هوا و در او آبی سفیدتر از برف و شیرین‌تر از عسل و خوشبوتر از گلاب. از آن آب وضو ساخته، اندکی آشامیدم. قطره‌ای بر سرم چکید که خنکی آن به دلم رسید. آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- گفت: یا اخی، آن سطل از بهشت بود و آبش از زیر درخت طوبی و آن قطره که بر سر تو چکید، از زیر عرش بود. پس تنگ در برکشیده، در میان دو ابرویش بوسه داد و گفت: دوست و نور چشم من کسی است که دیروز خادمش جبرئیل بود.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور از واقدی منقول است که گفت: «روزی پیش هارون الرشید رفتم.

شافعی و محمد یوسف و محمد اسحاق نیز حاضر بودند. هارون، شافعی را گفت: چند حدیث از فضایل امیر المؤمنین علی یاد داشته باشی؟ گفت: تا پانصد. یوسف را گفت: تو چند حدیث یاد داری؟ گفت: تا هزار بلکه زیاده. اسحاق را گفت: تو چند حدیث روایت می کنی؟

گفت: فضایل او به تواتر به ما بسیار رسیده. اگر بیم و ترس مانع نبودی، بیان کردمی. هارون گفت: ترس از کیست؟ گفت: از تو و اعمال تو. هارون گفت: بیان کن و از این معنی اندیشه به خاطر میار. اسحاق گفت: پانزده هزار حدیث مسند و پانزده هزار مرسل. هارون گفت: من خبر دهم شما را از فضایل وی که به چشم خود دیده‌ام و به شما نیز بنمایم بهتر از آنچه شما یاد دارید؟ گفتند: بفرمای. گفت: عامل دمشق به من نوشت اینجا خطیبی است که امیر المؤمنین علی را دشنام می‌دهد و ناسزا می گوید: من آن ملعون را از دمشق طلبیده گفتم: چرا علی را دشنام می‌دهی؟ گفت: برای آنکه پدران ما را کشته است. گفتم: او هرکه را کشته به حکم خدا و رسول کشته. گفت: اگر چنین است من وی را دشمنم. پس جلّاد را فرمودم تا صد تازیانه بر او

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۸۷

زده، در خانه‌ای انداخته، در آن خانه را قفل کرد. چون شب در آن اندیشه کردم که وی را به چه روش بکشم، بسوزم یا به آتش غرق کنم یا به تیغش پاره گردانم، در این خیال به خواب رفتم.

دیدم در آسمان گشاده شد و رسول- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- فرود آمد. پنج حلّه پوشیده با کاسه‌ای در دست پر از آب صافی. آن کاسه را رسول- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- از جبرئیل بستد و در سرای من قریب پنجاه هزار کس بود. فرمود که: هرکه شیعه علی است، از این مجمع برخیزد. چهل کس برخاستند. آن سرور ایشان را آب داده گفت: آن دمشقی را بیارید.

چون او را از خانه بیرون آوردند، امیر المؤمنین علی را نظر بر او افتاد گفت: ای ملعون، چرا مرا دشنام می‌دهی و گفت: خداوندا،

این را مسخ گردان. در حال، صورت سگ شد. بفرمود تا آن سگ را باز در خانه بند کردند. من از خواب بیدار شده گفتم: در خانه باز کرده، دمشقی را بیارید. چون آوردند، سگی بود و اکنون در خانه است. بفرمود تا آوردند، اما گوشش به گوش آدمی شباهت داشت و آن سگ را گفتند: چون دیدی عذاب خدای را؟ سر در پیش افکند و آب از چشمش روان شد. شافعی گفت: از اینجا دورتر برید که مسخ است؛ از عذاب ایمن نتوان بود. چون او را در آن خانه کردند، صاعقه درآمد و در آن خانه با سگ دمشقی هرچه بود بسوخت.»

منقبت:

در مسند احمد بن حنبل و مناقب خطیب و بحر المناقب و معارج النّبوّة مسطور است: «یکی از تشریفات قیامت که به آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- مخصوص باشد آن است که لوای حمد در دستش بود. همه انبیا و رسل در ظل آن لوا باشند؛ چنانچه گفت: «لواء الحمد یومئذ بیدی ۶۶۲۲۲۴خ ۰ ۵۱ خ» و به روایت دیگر فرمود: «انا سیّد ولد آدم یوم القیامة و لا فخر بید لواء الحمد و لا فخری و ما من نبی یومئذ آدم و من سواه الّا و هو تحت لوائی ۱۶۶۲۲۲۴خ ۰ ۵۲ خ» و آن لوا را هزار ساله راه ارتفاع باشد و قبضه‌اش از قبضه بیضا و سنانش از یاقوت حمرا و زجّه او از زمرد خضرا و مر او را سه ذوایب بود از نور؛ یکی در مشرق، دوم در مغرب، سیوم در مکه و بر او سه سطر مکتوب: اول) بسم اللّه الرّحمن الرّحیم؛ ثانی) الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعالَمِینَ؛ ثالث) لا اله الّا اللّه، محمّد رسول اللّه.»

مؤلف گوید: در مودّات به روایت عبد اللّه بن سلام مسطور است که: «در سطر سیّوم علی ولی اللّه نیز مکتوب است و طول هر سطری هزار روزه راه است. چون این لوا را در فضای عرصات حاضر گردانند، منادی ندا کند: این، النّبی الامّی العربی القرشی المکّی الحرمی

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۸۸

التّهامی، محمّد بن عبد اللّه خاتم النبیّین و سیّد المرسلین و امام المتّقین ۲۶۶۲۲۲۴خ ۰ ۵۳ خ و رسول ربّ العالمین [است]. آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- پیش آمده این لوا را به دست مبارک خود گرفت. بعد از آن تمامی انبیا را از آدم تا عیسی بن مریم با سایر صدّیقان و شهدا و صالحان و کافه اهل عرفان در حوالی آن لوا مجتمع کردند. آنگاه برای هرکدام ایشان از این فرق، براق و حلّه و تاج حاضر گردانند و از برای حضرت مقدس نبوی- صلوة اللّه و سلامه علیه- تاجی از نور آورده بر فرق همایون آن سلطان انس و جان نهند و لباسی از حریر خضرا در بدن مبارکش پوشانند و هفتاد هزار علم و هفتاد هزار لوا پیش پیش آن سرور برند. پس آن سرور، لواء الحمد به دست مبارک شاه مردان مرتضی علی- کرّم اللّه وجهه- داده، افواج و اعلام و الویه مذکور را در سایه لواء الحمد درآورد و هرکه طریقه متابعت سنّت محمّدی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- مسلوک داشته، همراه آن سرور عالم به جنّات عدن نزول نماید.»

اللّهم ارزقنا بفضلک متابعة السیّد الامین و النّور المبین- علیه الصلوة و السّلام- الی یوم الدّین.

و وجه تسمیه لواء الحمد در تفسیر بحر العلوم و در بعضی از کتب تذکره چنین به نظر درآمده که: «چون آدم- علیه السّلام- در وقت درآمدن روح به بدن عطسه نمود و در جواب، «الحمد للّه یرحمک ربّک سبقت رحمتی غضبی ۳۶۶۲۲۲۴خ ۰ ۵۴ خ» بشنود و در آن حین نور محمّدی در جبین مبین آدم متحرک بود، گویند در حین عطسه از وی آوازی آمد، چنانچه مروارید بسایند. آدم گفت: الهی، این آواز چیست؟ خطاب آمد: نور فرزند توست، محمّد نبی آخر زمان. آدم را تمنّای مشاهده نور محمّدی شد و این آرزو در دل وی مشتعل گشت. آن نور از پیشانی او انتقال داده به سرانگشت مسبّحه‌اش جلوه‌گر ساختند. آدم- علیه السّلام- انگشت مسبّحه برآورده به شهادتین مبادرت نمود و این سنّت میان اولاد آدم تا قیامت گذاشت و نقوش مهر و محبّتش بر صحیفه

دل به رقم ۴۶۶۲۲۲۴خ ۰ ۵۵ خ صدق و ایقان بنگاشت و از برکت انتقال آن نور به یمین آدم- علیه السّلام- یمن و برکت و خیر و سعادت قرین یمین آمده و اولادی که جانب یمین متمکّن بودند، سعادتمند و به لقب اصحاب الیمین ارجمند گشتند و آنچه در شمال آدم بودند، از این اسعاد و ارفاد محروم ماندند.

القصّه، چون آدم جمال محمّدی در آیینه مسبّحه دید، خطاب آمد که: ای آدم، هرکه را فرزندی از غیب به ظهور آمد، هدیه‌ای به او ارزانی دار و اکنون هدیه تو به این فرزند ارجمند چه خواهد بود؟ گفت: خداوندا، از لطایف و عواطفی که از خزانه کرم به من مرحمت فرموده‌ای، همین کلمه الحمد للّه است که بر زبان اجرا کرده. اجر از ثواب آن حمد به این لوا آفریده به لواء الحمد موسوم گردانیده به سیّد عالم اختصاص فرمود. به ثبوت پیوسته که بر آن

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۸۹

لوا جلاجل باشد با قبّه‌های نور آویخته و در هر قبّه، حوران با جمال نشسته و به دست هریک براتی و در آن برات‌ها تعیین ازواج ایشان نموده و حوران در غرفات آن قبات منتظر ازواج خود می‌باشند تا هرکدام قرین خود را در میان خلایق عرصات ببینند، دست نیاز دراز کرده، نامزد خود را به اکرام و اعزاز تمام بر تخت ناز کشد. بعد از آن ملائکه را فرمان شود تا آن علم را بردارند. چون ملایک از حمل آن عاجز آیند، حقّ سبحانه فرماید: این اسد اللّه الغالب؟ یعنی شیر، حضرت ما علی بن ابی طالب کجاست؟ امیر المؤمنین حاضر شده و آن لوا را چون گلدسته بر سر دست گرفته از پل صراط بگذراند. و به روایتی حقّ سبحانه بادی از نسایم جنّت بفرستند تا علی عالی، عالم را با لوای حمد برداشته به فضای جنّت فرود آرد. و آن علم در آن روز بر سر شاه مردان بر مثال تاجی باشد و اولیا در آن علم، بر مثال جواهر و زواهر در تاج.

بیت:

لوای حمد ببین بر سرش به روز قیام‌ببین به تاج سلیمان و مرغ بر سر او و تا آن لوا در عرصات قایم بود، اهل دوزخ را در عذاب تخفیفی باشد و چون از صحرای عرصات به عرصه جنّات برند، عذاب بر دوزخیان صعب گردد و اطباق جهنّم را مطبّق سازند؛ آن هنگام، خلایق قدر و منزلت لواء الحمد بشناسند و به ستایش او اقدام نمایند.»

منقبت:

هم در معارج النبوّة ذکر تطهیر بیت الحرام از انجاس اصنام و ارجاس ازلام به اهتمام سیّد الانام- علیه الصّلوة و السّلام- چنین می‌آرد که: «متن‌های کتب سیر مملوّ و مسخّر توست ۵۶۶۲۲۲۴خ ۰ ۵۶ خ. از این خبر مشرکان که سیصد و شصت بت در اطراف نواحی کعبه نصب کرده بودند و ابلیس اقدام آن بتان را به رصاص در زمین استوار کرده بود، آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- نیزه یا چوبی که در دست مبارک داشت به آن بتان اشاره می‌فرمود: «قُلْ جاءَ الْحَقُّ وَ ما یُبْدِئُ الْباطِلُ وَ ما یُعِیدُ» ۶۶۶۲۲۲۴خ ۰ ۵۷ خ. آن بتان به مجرّد رسیدن چوب، درمی‌افتادند با آنکه پای‌های ایشان به رصاص استوار بود. همچنین هر بت که در خانه‌های مشرکان بود، آن روز همه بر دور افتاد و سید المرسلین با امیر المؤمنین اشاره کرد تا اوصاف ۷۶۶۲۲۲۴خ ۰ ۵۸ خ و نایله را بشکست. و به روایتی اساف بر صفا منصوب بود و نایله بر مروه. گویند: اصل آن دو بت یکی اساف بن عمرو بوده، مردی بود از جرهم و دیگری نایله بنت سهیل هم از قبیله جرهم. هر دو در خانه کعبه زنا کردند و خدای- عزّ و جلّ- ایشان را مسخ گردانید که سنگ شدند و قریش از کمال جهالت و فرط حماقت و ضلالت به پرستیدن آن دو بت ممسوخ اشتغال نمودند و چون آن صنم که نایله نام

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۹۰

داشت شکسته شد، از درونش یک زنی سیاه و برهنه بیرون آمد. آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- فرمود: این است نایله.

و از عبد اللّه بن عباس منقول است که: در آن روز آن سرور به روی هر بتی که اشاره کرد به قفا درافتاد و به صحت رسیده که بتی

چند در موضعی وضع کرده بودند که دست به آنها نمی‌رسید. چون مصطفی با مرتضی در کعبه درآمد، امیر المؤمنین به عرض رسانید که یا رسول اللّه، پای مبارک بر کتف من نه و این بتان را از محل آنها بینداز. آن سرور فرمود: یا اخی، تو را طاقت بار من نیست؛ تو پای بر دوش من نه و به این امر اشتغال نمای. امیر المؤمنین به موجب فرموده عمل نموده.»

بیت:

قدم به دوش سرافراز دین نهاد به حکم‌شکست گردن بت همچو فرق پیکر او نقل است در زمانی که پای مبارک امیر بر دوش متبرّک آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- بود، آن سرور پرسید: یا اخی، چگونه می‌یابی خود را؟ گفت: یا رسول اللّه، چنان می‌بینم که حجب مرتفع شده و سر من به ساق عرش رسید. به هرچه دست دراز می‌کنم اگر همه آسمان است به قبضه اقتدار من آسان است. فرمود: یا اخی، خوشا وقت تو که کار حقّ می‌کنی و حبّذا حال من که بار حقّ می‌کشم. و به روایتی گفت: یا اخی، رسیدی به آنچه مطلوب تو بود.

بیت:

زهی نقش پایی که بر دوش احمدز مهر نبوّت مقدّم نشیند آورده‌اند که چون امیر المؤمنین بتان را بر زمین انداخته، خود را از دوش مبارک بر زمین افکند، تبسّم نمود. آن سرور موجب تبسّم پرسید، گفت: یا رسول اللّه، تبسّم از برای آن بود که خود را از چنین جای بلند انداختم و المی به من ملحق نگشت. فرمود: یا اخی، چگونه به تو الم رسد که محمّد تو را برداشته و جبرئیل فرود آورده لطیفه‌ای! کانّه، حق- سبحانه و تعالی- می‌گوید: ای بنده من، امروز بردارنده تو منم. کما قال اللّه تعالی: «وَ حَمَلْناهُمْ فِی الْبَرِّ وَ الْبَحْرِ» ۸۶۶۲۲۲۴خ ۰ ۵۹ خ و فردا فرود آورنده تو در بهشت من باشم «وَ نُدْخِلْکُمْ مُدْخَلًا کَرِیماً» ۹۶۶۲۲۲۴خ ۰ ۶۰ خ که بردارنده من بودم و فرودآرنده جبرئیل، هیچ مشقّتی به علی نرسید. جایی که بردارنده و فرودآرنده من باشم، امیدوار باش که هیچ محنتی به تو عاید نخواهد گشت. «أُولئِکَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَ هُمْ مُهْتَدُونَ» ۰۷۶۲۲۲۴خ ۰ ۶۱ خ

و در این باب اهل اشارت نکته‌ها ایراد نموده: اول، برآمدن امیر المؤمنین بر دوش

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۹۱

سید المرسلین سه حکمت گفته‌اند: حکمت اول آنکه) نبوّت را قوّت زیاده است از ولایت، ولی بار نبی نتواند کشید اما نبی بار ولی تواند کشید. چنانچه شمه‌ای از این معنی آن سرور بیان فرمود؛ حکمت ثانیه آنکه) آن سرور مدینه علم بود و امیر المؤمنین در آن، قاعده آن است که در را بر شهر بنشاند نه شهر را بر در حکمت؛ ثالثه آنکه) حق تعالی می‌فرماید: «إِنَّکُمْ وَ ما تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ» ۱۷۶۲۲۲۴خ ۰ ۶۲ خ به مقتضای این فرمان، بتان هیزم دوزخ و آتش‌افروز جهنم باشند.

آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- را خاصیتی بود که دست حقّ‌پرستش به هرچه رسیدی، آتش را در وی تصرّف نبودی؛ چنانچه در بعضی روایات آمده که: «روزی به خانه سیّدهٔ النّساء، فاطمهٔ الزّهراء- علیها التّحیهٔ و الثّناء- تشریف ارزانی بود. اتفاقا فاطمهٔ الزهراء نان در تنوری بست و از حرارت شرارت نار، تن مبارک آن جگرگوشه رسول بر مثال محمومان گرم [بود] آن سرور در امداد و اعانت آن فرزند ارجمند بر سبیل موافقت نانی چند به دست مبارک در تنور بست. هر نانی که فاطمه در تنور بسته بود، پخته برآمد و هر گرده که آن سرور در تنور بسته بود، خام بماند. فاطمه انگشت تحیر در دندان تفکر گرفته، تعجب نمود تا حکمت چیست؟ جماعتی که: «هنّ ناقصات العقل ۲۷۶۲۲۲۴خ ۰ ۶۳ خ» در شأن ایشان است، نان ایشان پخته و نان آن پخته «ایکم مثلی ۳۷۶۲۲۲۴خ ۰ ۶۴ خ، «ابیت عند ربّی ۴۷۶۲۲۲۴خ ۰ ۶۵ خ» خام؛ مشکل واقعه‌ای است، آنچه خام پزد پخته و آنچه پخته پزد خام! آن سرور فرمود: ای نور دیده، عجب مدار که این هم از کمال معجزه ماست که آن گرده نان شرف مساس دست ما یافته. هرچه دست ما آن را بساید، آتش بر آن کار نکند.

و شاهد دیگر بر صدق این مدّعا سفره ابو درداست- رضی الله عنه- که دست مبارک آن سرور یک نوبت به او رسیده بود. هربار

که شوخ ۵۷۶۲۲۲۴خ ۰ ۶۶ خ گشتی آتش افروختی و آن را بر آتش نهادی، چرک‌های وی بسوختی و سفره سفید و پاک از آتش بیرون آمدی. کذلک اینجا نیز اگر بر دوش امیر المؤمنین برآمده به دست مبارک خود بتان را انداختی، البته از آتش دوزخ مصون و محفوظ ماندی و فرمان: «انّکم و ما تعبدون من دون اللّه حصب جهنّم ۶۷۶۲۲۲۴خ ۰ ۶۷ خ» نافذ نگشتی و نکته در این باب آن است: نانی که به دست محمّد مصطفی یکبار می‌رسد، آتش در او تصرّف ندارد. دل بنده مؤمن که مدّت پنجاه یا شصت سال در قبضه قدرت الهی منقلب است که:

«قلب المؤمن بین اصبعین من اصابع الرّحمن یقلّبها کیف یشاء ۷۷۶۲۲۲۴خ ۰ ۶۸ خ»، اگر از آتش دوزخ مصون و از نار فراق محفوظ ماند چه عجب!

اشاره دوم آنکه، کافران هم بت را در خانه کعبه نهادند و چون شرف اضافه «أَنْ طَهِّرا

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۹۲

بَیْتِیَ ۸۷۶۲۲۲۴خ ۰ ۶۹ خ» داشت، بتخانه نشد. دل بنده مؤمن که تشریف گنجایی: «و لکن یسعنی قلب عبدی المؤمن ۹۷۶۲۲۲۴خ ۰ ۷۰ خ» یافته، اگر به معصیتی چند بیگانه نشود چه عجب!

اشاره سیّم آنکه، سیصد و شصت بت در خانه کعبه نهاده بودند، اضافت او را از حقّ سبحانه باز نداشتند. اینجا که در هر شبانروزی به سیصد و شصت نظر دل بنده خود را تقویت داده باشد، چگونه اضافه و اختصاص او ساقط گردد! و نقلی در این باب بشنو.

آورده‌اند آن روز که قوم موسی- علیه السّلام- بر دریا می گذرانیدند، موسی پیش پیش می‌رفت و هارون در عقب بنی اسرائیل. در میان ایشان آب را از برکت مقدمه و ساقه مجال آن نبود که مویی بر اندام قوم تر گرداند. کذلک اینجا اشارت آن است که چون روز قیامت شود، از حضرت ربّ العزّة- جل و علا- خطاب در رسد که ای محمّد، نه خود گفته بودی مر علی را که:

«انت منّی بمنزلة هارون من موسی الّا انّه لا نبی بعدی ۰۸۶۲۲۲۴خ ۰ ۷۱ خ» آن سرور گوید: بلی، خداوند فرماید که: چون امت تو را بر دریای آتش دوزخ باید گذشتن، تو و علی یک کدام مقدمه و دیگری ساقه شوید و امت را در میان خویش جای دهید تا آتش را زهره آن نباشد که یک موی بر اندام امت بسوزد.

منقبت:

در صحیح واقدی و سبعیات ابو نصر همدانی و روضة الاحباب و حبیب السّیر و روضة الصّفاء و معارج النبوّة مسطور است که: «در مقدمات هجرت، علمای فن سیر چنین آورده‌اند که چون جماعة مشرکان قریش با شقاوت و طیش در دار النّدوة مشاورت در باب آن سرور نموده، مهم بر قتل قرار دادند و بر فحوای این معنی عهد و پیمان بستند، خدای تعالی حبیب خود را از مکر ایشان خبردار گردانید و مکر ایشان را باطل گردانید؛ چنانچه فرمود:

«مَکَرُوا وَ مَکَرَ اللَّهُ وَ اللَّهُ خَیْرُ الْماکِرِینَ.» ۱۸۶۲۲۲۴خ ۰ ۷۲ خ و جبرئیل را فرستاد تا واقعاتی که در مجلس نجس آن گروه بی‌شکوه گذشته بود، یک‌به‌یک به آن سرور عرض نمود و این آیه خواند: «وَ قُلْ رَبِّ أَدْخِلْنِی مُدْخَلَ صِدْقٍ وَ أَخْرِجْنِی مُخْرَجَ صِدْقٍ وَ اجْعَلْ لِی مِنْ لَدُنْکَ سُلْطاناً نَصِیراً.» ۲۸۶۲۲۲۴خ ۰ ۷۳ خ و قصد کفّار را به تفصیل بیان نموده گفت: فرمان چنان است که امشب در مضجع خود استراحت ننمایی و روز دیگر تهیه اسباب سفر کرده به مدینه سکینه توجه فرمایی.

المقصود، چون شب شد، رؤسای قریش مثل ابو جهل و ابو لهب و ابیّ بن خلف و جمعی دیگر از اشقیا بر در سرای حضرت مصطفی به دستوری که قرار داده بودند جمع آمده انتظار می‌بردند که چون آن سرور در خواب شود، آن ملعونان به قتل و هلاک او پردازند. ابو لهب

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۹۳

گفت: امشب او را تا صبح نگاه می‌داریم که بنو هاشم را معلوم شود که ما او را به هیئت اجتماعی کشته‌ایم. آن حضرت بر حال ارباب ضلال اطلاع یافته، امیر المؤمنین را فرمود: یا اخی، مرا اذن هجرت به مدینه دادند و فردا تجهیز سفر می‌نمایم و ودایعی که مردم را نزد من است به تو می‌سپارم که به صاحبانش رسانده خود را زود به مدینه برسانی و امشب مشرکان قصد قتل من دارند؛ چادر سبز پوشیده در خوابگاه من تکیه کن، انشاء اللّه هیچ مکروهی به تو نخواهد رسید. امیر به فراغ بال تکیه کرده، نفس خود را فدای ذات مقدّس آن سرور گردانید و به ثبوت رسیده در آن شب که امیر المؤمنین بر فراش خاص سید المرسلین تکیه نمود، حقّ سبحانه جبرئیل و میکائیل را وحی فرمود که: من در میان شما عقد مؤاخات بسته، عمر یکی درازتر از عمر دیگر ساختم. کدام یکی از شما حیات برادر خود بر حیات خویش می گزیند؟

هریک از آن دو فرشته مقرّب گفت: من حیات خود را دوست می‌دارم و زندگانی دیگری را بر زندگانی خود اختیار نمی کنم. وحی آمد که: چرا مثل علی نمی‌شوید که چون میان او و محمّد عقد مؤاخات بسته‌ام، او جان خود را وقایه نفس کریمانه محمّد ساخته، حیات محمّد را بر حیات خود اختیار نموده، باید که از این طارم خضرا به خطّه غبرا بروید و علی را از شرّ اعدا نگاه دارید. ایشان هر دو به فرمان سلطان بی‌چون، از سقف نیلگون در پرواز آمده به عرصه ربع مسکون نزول فرموده، جبرئیل بر سر بالین و میکائیل جانب پای امیر المؤمنین ایستاده، جبرئیل می گفت: بخ بخ لک یا علی، یعنی کیست مثل تو ای علی که مباهات کرد حقّ تعالی به تو بر ملائکه ملاء اعلی؟

بیت:

هر آنکه بهر خدا راه نفس بربندد ملک ز عرش به فرمان او کمر بندد بعد از آن در شأن امیر المؤمنین آیه کریمه: «وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ یَشْرِی نَفْسَهُ ابْتِغاءَ مَرْضاتِ اللَّهِ وَ اللَّهُ رَؤُفٌ بِالْعِبادِ» ۳۸۶۲۲۲۴خ ۰ ۷۴ خ نازل شد. امیر المؤمنین نیز در این باب این چند بیت فرمود:

عربیه:

وقیت نفسی خیر من وطی الحصی و من طافه ۴۸۶۲۲۲۴خ ۰ ۷۵ خ بالبیت العتیق و بالحجر

رسول اللّه خاف ان یمکرو به‌فنجی ذو الطول الاله ۵۸۶۲۲۲۴خ ۰ ۷۶ خ من المکر

و بات رسول اللّه فی الغار آمناموتی فی حفظ اللّه و فی ستر ۶۸۶۲۲۲۴خ ۰ ۷۷ خ

و بت ارعیهم ما یثبتونی ۷۸۶۲۲۲۴خ ۰ ۷۸ خ‌فقد وطیت نفسی علی القتل و الاسر معنی بیت اول) یعنی وقایه کردم نفس خود بهترین کسی را که سنگ بسته است (یعنی بر شکم خود) و بهترین کسی که طواف کرده خانه کعبه و حجر الاسود را.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۹۴

معنی بیت دوم) پیغمبر خدا اندیشه کرد از اینکه مکر کنند به او، پس نجات داد خداوند بزرگی از مکر.

معنی بیت سیوم) شب کرد رسول در غار و بی‌بیم و ترس نگاه داشته شد در حفظ و ستر خدا.

معنی بیت چهارم) و شب کردم من این‌که نگاه دارم آن مشرکان را و ثابت نداشتند مرا، پس به تحقیق پیچیدم من نفس خود را بر قتل و اسیری.»

و در جمع کتب سیر آورده‌اند که: چون امیر المؤمنین بر بستر سید المرسلین تکیه کرد، آن سرور از خانه بیرون رفته از اول سوره یاسین تا «فَأَغْشَیْناهُمْ فَهُمْ لا یُبْصِرُونَ» ۸۸۶۲۲۲۴خ ۰ ۷۹ خ خوانده، مشت خاکی بر کف مبارک گرفته بر سر آن مقهوران لعین پاشید. و گویند: گردی از آن خاک بر سر هر بادپیمایی که نشست، در جنگ بدر به آتش دوزخ در پیوست و آن سرور به سلامت از ایشان بگذشت. بعد از آن شخصی- و به روایتی ابلیس- آنجا پیدا شد پرسید که: شما اینجا از برای چه کار فراهم آمده‌اید و انتظار که را می‌برید؟ ایشان گفتند: منتظر محمّدیم. گفت: به خدا سوگند که محمّد از خانه بیرون آمده و بر سر شما خاک ریخته، رفت. ایشان دست به مفارق خود زده، فرق‌های خود خاک‌آلوده یافتند. پس، از شکاف در نگاه کردند دیدند شخصی در خوابگاه

آن سرور خفته. گفتند: اینک محمّد خفته. چون به عزم دستبرد قدم در خانه نهادند، امیر المؤمنین از جای خود برخاست. چون دانستند که محمّد رسول اللّه از اینجا رفته، از امیر پرسیدند: محمّد کجاست؟ گفت: مرا به محافظت موکّل نکرده‌اند؛ چه دانم کجاست؟ شما نیکو می‌دانید که تمام شب در طلب او به سر برده‌اید. مشرکان منفعل شده زمانی امیر را محبوس داشتند و آخر به اشارت ابو لهب دست تعرّض از او کوتاه کردند.

مؤلف می‌گوید: اگرچه قصّه مذکوره در باب آیات در بیان آیه کریمه: «مَنْ یَشْرِی نَفْسَهُ ابْتِغاءَ مَرْضاتِ اللَّهِ» ۹۸۶۲۲۲۴خ ۰ ۸۰ خ مسطور گشته اما چون در کتب مذکوره بر سبیل تفصیل ایراد یافته بود، بنابراین مکرر نوشته شد.

منقبت:

در وسیلهٔ المتعبّدین و مناقب خطیب و کشف الغمّه و معارج النبوّهٔ و روضهٔ الاحباب و حبیب السّیر مسطور است که: «آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- در سال اول از هجرت میان ارباب وقار و سکینه از اهالی مکه و مدینه عقد اخوّت منعقد گردانید، چهل و پنج نفر از مهاجران مکه و چهل و پنج نفر از انصار مدینه و به روایت دیگر از هر صنفی پنجاه مرد به امر

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۹۵

و تعیین آن سرور سلسله مؤاخات محکم گردانیدند. از آن جمله سلمان فارسی با ابو دردا ۰۹۶۲۲۲۴خ ۰ ۸۱ خ و ابو بکر صدّیق با خارجه زید انصاری و عمر بن الخطاب با غبیان ۱۹۶۲۲۲۴خ ۰ ۸۲ خ بن مالک و عثمان بن عفان با اوس بن ثابت و ابو عبیده جرّاح با سعد معاذ و زبیر بن عوام با سلمهٔ بن سلامه و طلحهٔ بن عبید اللّه با کعب بن مالک و عبد الرّحمن عوف با سعد الربیع و مصعب بن عمیر با ابو ایوب انصاری و ابو حذیفه بن عتبه با عیاض بن بشیر انصاری و عمّار یاسر با ثابت بن قیس و عبد اللّه جحش با عاصم بن ثابت و ارقم بن ابی رقم با ابو طلحه انصاری- علی هذا القیاس- در آن باب مکتوبی نوشتند که با یکدیگر معاونت و مؤاسات نمایند و از یکدیگر میراث برند و به آن عقد از یکدیگر میراث می‌بردند تا بعد از غزوه بدر، آیه کریمه: «وَ أُولُوا الْأَرْحامِ بَعْضُهُمْ أَوْلی بِبَعْضٍ فِی کِتابِ اللَّهِ» ۲۹۶۲۲۲۴خ ۰ ۸۳ خ نازل شد و میراث بردن به عقد مؤاخات منسوخ شد.»

و در شرح [صحیح] ۳۹۶۲۲۲۴خ ۰ ۸۴ خ بخاری نقل از ابن عبد البرّ آورده که: «مؤاخات دیگر سوای این مؤاخات بود میان مهاجران، پیش از آنکه انصار در زمره اصحاب درآیند.» و حاکم ابو عبد اللّه نیشابوری نیز در این باب حدیثی به روایت ابن عمر- رضی الله عنه- آورده که: «آن سرور عقد مؤاخات بست میان ابو بکر و عمر و میان طلحه و زبیر و میان عثمان بن عفان و عبد الرّحمن عوف. پس امیر المؤمنین علی گفت: یا رسول اللّه، میان آنها عقد برادری بستی و مرا هیچ برادر تعیین نکردی، برادر من کیست؟ آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- فرمود: «انا اخوک»؛ یعنی من برادر توام. و به روایتی گفت: انت اخی فی الدّنیا و الاخرهٔ؛ یعنی تو برادر منی در دنیا و آخرت.» القصّه، آن جماعت که مذکور شدند از جمله مهاجرانند- رضی اللّه عنهم. پس معلوم شد که در عقد مؤاخات دو نوبت امیر را آن سرور برادر خود خواند.

بیت:

بلی ز مادرِ دهرش نزاد طفل نظیرکسی که همچو پیمبر بود برادر او

منقبت:

در مودّات و روضهٔ الاحباب و روضهٔ الصّفاء و حبیب السّیر و معارج النبوّهٔ مسطور است که:

«علمای سیر و اخبار چنین آورده‌اند که: در اواخر ذی القعده سال نهم از هجرت، آن سرور را داعیه آن شد که حج بگزارد. چون استماع نمود که مشرکان به رسم جاهلیت در موسم حج به مکه معظّمه آمده و برهنه طواف خانه می‌نمایند، از کراهیت اختلاط با

ایشان آن عزیمت را موقوف کرده، ابو بکر صدّیق را به امارت سیصد نفر از اصحاب تعیین نموده فرمود که به مکه

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۹۶

رود و خلایق را مناسک حج بیاموزد و از اوایل سوره برائت تا چهل آیه به مردم بخواند. چون ابو بکر از ذو الخلیفه احرام بسته روان گشت، مقارن این حال جبرئیل- علیه السّلام- آمده پیغام حضرت ربّ العزّة- جلّ و علا- رسانید که هیچ کس تبلیغ رسالت و ادای پیغام نکند الّا تو یا علی، و به روایتی دیگر، تو یا مردی که از تو باشد. چون امیر المؤمنین از میان قوم به زیادتی قربت و قرابت- من کلّ الوجوه- به آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- شرف اختصاص و اتّحاد داشت، آن سرور را از کیفیت حال آگاه گردانید، فرمود که از عقب ابو بکر برود. سوره برائت از وی گرفته، در موسم حج بر مردم بخوان و این چهار کلمه نیز به خلق برسان؛ یکی آنکه) به بهشت درنیایید ۴۹۶۲۲۲۴خ ۰ ۸۵ خ مگر کسی که به حلی اسلام متحلّی بود؛ دوم آنکه) هیچ برهنه طواف کعبه ننماید؛ سیّوم آنکه) بعد از امسال کسی از ارباب شرک و ضلالت حج نگزارد؛ چهارم آنکه) مشرکان و کفّار هرکه عهد موقت با خدا و رسول داشته باشد تا انقضای آن وقت بر عهد خود ثابت باشد و اگر عهد او موجّل نبود تا چهار ماه در آن باشد و بعد از انقضای این مدت اگر مسلمان نشود، خون و مال او هدر باشد.

جابر انصاری گوید: با سیصد کس با ابو بکر- رضی اللّه عنه- بیرون آمده بودیم. چون به عرج رسیدیم و وقت نماز بامداد درآمد، ابو بکر پیش رفت که امامت کند. هنوز نماز شروع نکرده بود که آواز ناقه خاصه آن سرور به گوشش رسید، توقف نموده گفت: این آواز ناقه رسول [اللّه] ۵۹۶۲۲۲۴خ ۰ ۸۶ خ است. گوییا مأمور شده که حج بگزارد؛ توقّف نمایید تا به خدمتش نماز بگزاریم. در این اثنا امیر المؤمنین علی بر شتر آن سرور سوار برسید. ابو بکر از امیر المؤمنین پرسید: آمر آمد یا مأمور؟ امیر گفت: حکم واجب الاذعان چنین صادر شده که سورت برائت را به من دهی که بر خلق خوانم و این کلمات اربعه را به سمع مردم رسانم. ابو بکر آیات بیّنات را تسلیم نموده، عقب امیر نماز گزارد. بعد از آن امیر المؤمنین برخاسته اوایل سوره برائت را تا چهل آیه بر مردم خوانده، کلمات اربعه را به ایشان رسانید و در هر موقفی از مواقف حج، خطبه خواند و احکام بیان فرمود [و] به آنچه مأمور شده بود قیام نمود. آورده‌اند که: چون امیر المؤمنین کلمات اربعه به سمع مردم رسانید، یکی از آن میان آواز داد که اگر بریده نشدی آنچه میان ما و پسر عمّ توست، سوگند هر آینه ابتدا می‌کردم با تو به شمشیر. امیر گفت: اگرنه بر رسول- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- دشوار آمدی که مرا فرموده هیچ نگویی تا بازآیی، هر آینه بر کشتن تو اقدام می‌نمودم. می‌گویند: چون امیر به مکه رسیده ۶۹۶۲۲۲۴خ ۰ ۸۷ خ، شمشیر برکشیده گفت:

به خدا سوگند که هیچ کس برهنه طواف نکند مگر آن‌که او را به تیغ تأدیب کنم و یا جامه‌ای ۷۹۶۲۲۲۴خ ۰ ۸۸ خ بپوشد که به او سوزن رسیده باشد.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۹۷

المقصود، چون امیر از قضایا فراغت یافته مراجعت نمود، ابو بکر به آن سرور گفت: یا رسول اللّه، از من چه صادر شد که از قرائت سوره برائت منع فرمودی؟ آن سرور فرمود: ای ابو بکر، هیچ امری از تو به وقوع نیامده و منقصتی به حال تو راه نیافته. تو مصاحب منی در غار، اما جبرئیل آمده گفت: فرمان الهی چنین است که ادای این کار ننماید الّا تو یا کسی که از تو باشد.»

منقبت:

در صحیح ترمذی و مشکوة از ابن عباس و در مسند حنبل و صحیح نسائی و هدایت السّعداء از زید بن ارقم و از ابن عباس و براء بن عازب مروی است که گفتند: «چند کس از اصحاب رسول در مسجد درها را باز کرده بودند. آن سرور فرمود: ببندید آن درها را به غیر در علی بن ابی طالب. پس بعضی از مردم در این باب سخنان گفتند. چون حکایت به سمع اشرف اقدس نبوی رسید، برپای

خاسته حمد و ثنای باری تعالی گفته فرمود: اما بعد به درستی که من به سدّ این ابواب امر کردم به غیر باب علی. پس یکی از شما در این باب سخن گفته؛ و اللّه که من هیچ نبستم و نگشادم تا هنگامی که به آن مأمور نگشتم.»

فرد:

گشایش از درِ دیگر مجو بغیر علی که غیر باب علی را به گل برآوردند

منقبت:

در مسند احمد بن حنبل از ابن عمر مروی است که گفت: «به درستی که به مرتضی علی سه فضیلت داده شد که اگر یکی از آن فضایل مرا باشد، دوست‌تر است نزد من از شتران سرخ‌موی؛ یکی آنکه) رسول، بتول را به وی داد؛ دویّم آنکه) جای داد او را در مسجد که حلال نیست مرا در آن مسجد، آنچه حلال است مر او را (یعنی رسول به او رخصت داده که جنب در مسجد رود)؛ سیّوم آنکه) روز خیبر علم به او عطا نمود.»

مؤلف گوید: نقل مذکوره در صواعق محرقه از عمر بن الخطاب نیز منقول است.

منقبت:

در روضهٔ الصّفاء و روضهٔ الاحباب و حبیب السّیر و معارج النبوّهٔ مسطور است که: «اهل سیر- رحمهم اللّه- آورده‌اند که: در سال دهم از هجرت آن سرور را- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- با

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۹۸

نصارای نجران مصالحه واقعه شد. منقول است که: چون مکتوبی فرستاده ایشان را به اسلام دعوت نمود و آن جماعت بعد از مشورت چهارده کس از رؤسای قوم خود اختیار کرده به مدینه فرستادند که احوال آن سرور تحقیق نموده، خبر به اصحاب خود رسانند و مقدّم آن وقت مردی بود از بنی کنده، نامش المسیح و لقبش عاقب و مردی دیگر نامش ایهم و لقبش سیّد بود و آن عاقب امیر و صاحب رأی اهل نجران و سیّد صاحب قبیله در ایشان بود. مردی دیگر از ربیعهٔ بن ابو الحارثهٔ بن علقمه که دانشمند و صاحب مدارس آن طایفه بود، باقی از اعیان و مشاهیر قوم خود بودند و ابن ابو الحارث برادری داشت نام او کرز بن علقمه، او نیز از جمله آن چهارده نفر بود و در اثنای راه اشتر ابو الحارث به سر درآمد. کرز گفت: به سر درآید آن کس که ابعد است از دین ما (یعنی آن سرور) استغفر اللّه! ابو الحارث گفت: بلکه تو بسر درآیی. کرز گفت: یا برادر چرا چنین می‌گویی؟ گفت: به خدا سوگند محمد خاتم انبیاست و ما انتظار ظهورش می‌بردیم. کرز گفت: چون حال بر این منوال است، چرا قبول دینش نمی‌کنی؟ گفت: موافقت با محمّد مستلزم مخالفت قوم است. اگر این صورت از ما به ظهور آید، اعتبار ما نزد نصاری نماند و آنچه به ما داده‌اند- از نفایس امتعه و کرایم اموال- بازستانند. از استماع این سخن محبّت اسلام در دل کرز پیدا شد و شتر به تعجیل تمام رانده، چون به سعادت مصافحه آن سرور رسید، ایمان به رسالتش آورده کلمه عرض نمود.

منقول است که: چون به مدینه رسیدند، جامه‌های راه را دور ساخته، حله‌های ابریشمی پوشیده و انگشتری‌های طلا در دست کرده به مسجد مقدّس مطهّر درآمده، سلام کردند. آن سرور جواب سلام نداده از ایشان اعراض فرمود. هرچند تکلّم نمودند، جواب نشنیدند.

آنگاه از مسجد بیرون آمده، عثمان بن عفان و عبد الرّحمن بن عوف را بنابر سابقه معرفتی که داشتند پیدا کرده گفتند: پیغمبر شما به ما مکتوبی نوشته، دعوت نمود. چون آمده، تحیت و سلام به تقدیم رسانیدیم، جواب نشنیدیم و هرچند سخن کردیم بجز سکوت چیزی ندیدیم.

اکنون مصلحت چیست؟ بازگردیم یا توقف کنیم؟ عثمان و عبد الرّحمن هرچند فکر کردند، جواب آن گروه نیافتند. امیر المؤمنین علی نیز در آن مجلس حاضر بود. عثمان و عبد الرّحمن گفتند: یا ابا الحسن، رای جهان‌آرای تو در این باب چیست؟ فرمود: رای من آن است که جامه‌های ابریشمی و انگشتری‌های زرّین از خود دور کنند و جامه‌های متعارف در بر کرده به مجلس همایون آن سرور درآیند. آن قوم بفرموده امیر المؤمنین عمل نموده سلام کردند.

آن سرور جواب ایشان بازداده، فرمود: سوگند به آنکه مرا به راستی به خلق فرستاده که چون این جماعت نوبت اول پیش من آمدند، شیطان با ایشان بود. از آن جهت جواب سلام بازندادم

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۱۹۹

و به مکالمه زبان نگشادم. بعد از آن ایشان را به اسلام دعوت فرمود، ابا نموده در انکار و عناد افزوده، سؤال درباره عیسی [ع] کردند. آن سرور جواب داد: بنده و رسول خدای بود. اسقف آن گروه پرسید: هیچ می‌دانی عیسی را پدری بود؟ فرمود: نی. گفت: پس چگونه او بنده و مخلوق است؟ فرمود: امروز جواب این سخن نمی‌گویم؛ اقامت کنید تا جواب سؤال خود بشنوید.

روز دیگر حقّ سبحانه این آیه کریمه فرستاد: «إِنَّ مَثَلَ عِیسی عِنْدَ اللَّهِ کَمَثَلِ آدَمَ خَلَقَهُ مِنْ تُرابٍ ثُمَّ قالَ لَهُ کُنْ فَیَکُونُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّکَ فَلا تَکُنْ مِنَ الْمُمْتَرِینَ فَمَنْ حَاجَّکَ فِیهِ مِنْ بَعْدِ ما جاءَکَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعالَوْا نَدْعُ أَبْناءَنا وَ أَبْناءَکُمْ وَ نِساءَنا وَ نِساءَکُمْ وَ أَنْفُسَنا وَ أَنْفُسَکُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَی الْکاذِبِینَ.» ۸۹۶۲۲۲۴خ ۰ ۸۹ خ آن سرور ایشان را طلبیده، آیات منزله خواند. به مضمون آیه کریمه اقرار ننموده، بر اعتقاد خود مصرّ بودند. آن سرور فرمود: اگر باور نمی‌دارید، بیایید تا با یکدیگر مباهله کنیم (یعنی دعا کنیم در شأن یکدیگر و گوییم لعنت خدای بر دروغگویان) گفتند: امروز ما را مهلت ده تا در این باب تأمّل کرده، فردا مباهله نماییم. رفته با عاقب که رئیس ایشان بود گفتند: رای تو در این باب چیست؟ گفت: ای گروه نصاری، به خدا سوگند شما به تحقیق بدانید که محمّد مرسل است و در این باب عیسی، دلیلی ظاهر آورده و مباهله با وی مکنید. و اللّه هیچ قومی با پیغمبر مباهله نکرد که بعد از آن زیسته باشد. بهتر این است که با وی مصالحه نموده، جزیه قبول کنید و به دیار خود بازگردید. روز دیگر صبح که صبّاغان قدرت، زر ناب آفتاب در بوته سیماب‌گون فلک بوقلمون ریختند و مذهبان حکمت، بر این صفحه لاجوردی پیکر زبرجدی منظر از ذهب احمر خورشید انور شمسه مدوّره چهره منوّر قرص آفتاب برانگیختند، آن سرور از حجره مبارک خود درآمده، دست امام حسن به یک دست گرفته و امام حسین را در بغل جا داده و سیّدة النّساء فاطمه زهرا و سلطان الاولیا علی مرتضی چون زهره و ماه در پی آن آفتاب فلک رسالت‌پناه روان گشته و آن سرور با اولاد امجاد خود می‌فرمود: چون من دعا کنم، شما آمین گویید. گروه نصاری چون این پنج تن را دیده حدیث دعا و آمین شنیدند، ترسیدند. ابو الحارثه که دانشمند ایشان بود گفت: ای یاران به درستی که رویی چند می‌بینم که اگر از حقّ سبحانه درخواهند، کوه را از جای خود زایل گردانند. زینهار مباهله نکنید که بر روی زمین هیچ نصرانی نخواهد ماند.

گفتند: یا ابا القاسم، ما با تو مباهله نمی‌کنیم. فرمود: مسلمان شوید. گفتند: این کار از ما نیاید.

فرمود: پس محاربه را آماده شوید. گفتند: ما را طاقت مقاومت و قوّت محاربه عرب نیست لیکن مصالحه می‌کنیم با تو بر این منوال که هر سال دو هزار حلّه، هزار در ماه صفر و هزار در

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۰۰

ماه رجب بدهیم و بهای هر حلّه چهل درم باشد و رسول تو که به دیار ما گذرد، مهمانداری کنیم به شرط آنکه ما را به دین ما بگذاری و با ما محاربه ننمایی. و به روایتی گفتند: سی اسب و سی شتر و سی زره و سی نیزه بدهیم. بعد از آن صلح‌نامه در این باب نوشته و گواهی جمعی از اصحاب- رضی الله عنهم- بر آنجا ثبت کرده به آن گروه دادند.»

مؤلف گوید: اگرچه در باب آیات، در بیان آیه مباهله مسطور گشته اما چون در کتب مذکور بر سبیل تفصیل ایراد یافته بود، مکرّر

نوشته شد.

منقبت:

در وسیلهٔ المتعبّدین و مناقب خوارزمی از عبد الله بن مسعود- رضی الله عنه- مروی است که گفت: «روزی در سفر حجّهٔ الوداع رسول به سوی صحرا برآمد و من در خدمت بودم. دیدم که آه سرد کشید. گفتم: ای محبوب ربّ العالمین، چرا آه می‌کشی؟ فرمود: ابن مسعود خبر مرگ به من رسانیدند و می‌بینم که امّت من در ضلالت می‌افتند. گفتم: یا شفیع المذنبین، کسی را خلیفه خود می‌کنی؟ فرمود: که را خلیفه کنم؟ گفتم: ابو بکر را. آن سرور هیچ نگفت و باز آه سرد کشید. گفتم: عمر را خلیفه بکن. آن سرور باز آه سرد کشید. نوبت سیّوم گفتم: یا سیّد المرسلین، مرتضی علی را خلیفه بکن. از سر تفجّع گفت: وه! شما هرگز این کار نکنید و هرگاه او را قایم مقام خود کنم، می‌دانم قبول ننمایید. به خدا سوگند اگر شما این کار می‌کردید البته شما را به جنّت داخل می‌کردم.»

منقبت:

هم در وسیلهٔ المتعبّدین و مناقب خطیب خوارزمی از امّ المؤمنین عایشه صدّیقه- رضی الله عنها- مروی است که گفت: «چون وقت فوت رسول اللّه- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- قریب شد، فرمود: ادعوا الی حبیبی؛ یعنی بخوانید برای من دوست مرا. من ابو بکر را خواندم. رسول سر برداشته به سوی من و ابو بکر نظر کرده، باز سر بر بالش نهاده فرمود: ادعوا الی حبیبی. من گفتم: وای بر شما ای مردمان! علی بن ابی طالب را بطلبید که رسول غیر او را نمی‌خواهد. چون مرتضی علی آمد، آن را با سینه خود منضم ساخته درون پیراهن گنجانید؛ چنان‌که هر دو برادر از یک گریبان سر به در کردند و همچنان با مرتضی علی هم‌آغوش بود که روح پاکش به فردوس برین خرامید.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۰۱

منقبت:

در صحیح ترمذی و مشکوهٔ و مصابیح از جمیع بن عمیر مروی است که: «روزی همراه عمّه خود به خانه عایشه- رضی الله عنها- درآمدم. پرسیدم که: یا امّ المؤمنین، من کان احبّ النّاس الی رسول اللّه؛ یعنی دوست‌ترین مردم به سوی رسول که بود؟ گفت: فاطمه. فقلت انّما اسئلک عن الرّجال؛ یعنی گفتم: از مردان می‌پرسم. گفت: شوهر او.»

مؤلف گوید: زمخشری در کتاب ربیع الابرار آورده که: «بعد از سؤال و جواب مسطور، امّ المؤمنین گفت: چرا دوست‌ترین مردمان نباشد که پیوسته روزه‌دار و شب بیدار بود و به خدا که دیدم در حین وفات، آب از دهن سرور کاینات در کف مرتضی علی جاری شد و او بیاشامید آن را. راوی گوید: من گفتم چون چنین بود تو را، چه بر آن داشت که با وی حرب کردی؟ امّ المؤمنین چادری بر رو کشیده، بسیار گریست و گفت بر من مقدّر بود.»

منقبت:

در روضهٔ الشّهداء از ابن عباس- رضی الله عنه- مروی است که: «روزی اصحاب از آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- پرسیدند: یا شفیع المذنبین و خیر النّبیین، چه کلمات بود که آدم- علیه السّلام- آن را بر زبان راند و به برکت آن حقّ سبحانه توبه‌اش قبول کرد؟ فرمود:

سـأل آدم عـن ربّـه بحـقّ محمّـد و علی و فـاطمه و حسـن و حسـین ان تبـت علیّ؛ یعنی سؤال کرد از حـقّ سـبحانه ایـن [کـه ای ۰۷۲۲۲۴خ ۰ ۹۰ خ پروردگار من، به حقّ این پنج تن توبه من قبول کن. اللّه تعالی توبه آدم را قبول کرد.»

رباعی:

یا ربّ به محمّد و علی و زهرایا ربّ به حسین و حسن و آل عبا

کز لطف برآر حاجتم در دو سرابی‌منّت خلق یا علیّ الاعلی

منقبت:

هم در مـودّات از ابی سـالم مروی است که: «من از جـابر انصـاری- رضـی الله عنه- پرسـیدم که: آنچه تـو را از رسول، فضایـل علی معلوم شده با من بیان کن. جابر گفت: امیر المؤمنین بعد از خیر النّبیین به موجب نصوص قرآنی و احادیث حبیب سبحانی، خیر البشر است. پس گفتم:

چه گویی در حقّ آنان که بغض و عداوت او در دل داشتند؟ گفت: ایشان به تحقیق کافر شده‌اند

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۰۲

و دشمن ندارد علی را مگر کافر.»

منقبت:

هم در مودّات از هاشم بن یزید منقول است که گفت: «شـنیدم از عبد اللّه بن مسعود که می‌گفت: سند کردم هفتاد سوره قرآن را از رسول- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- و باقی از بهترین امّت. گفتم: بهترین امّت کیست؟ گفت: علی بن ابی طالب.»

منقبت:

هم در مودّات و منـاقب خطیب و بحر المنـاقب از علقمـهٔ بن قیس و از اسود بن یزیـد منقول است که: «من با ابو ایّوب انصاری گفتم در زمانی که از جانب امیر المؤمنین علی به جنگ معاویه می‌رفت که ای ابو ایّوب، تو شرف صحبت پیغمبر دریافته و با وجود این بر قائلاـن کلمه لاـ اله الّا اللّه شمشـیر می‌کشـی؟ گفت: ای علقمه و اسـود، روزی من در خـدمت رسول نشسـته بودم و انس بن مـالک ایسـتاده بود که در خانه جنبیـد. رسول گفت مر انس را ببین پس در کیست؟ گفت: عمّار است. فرمود: بطلب. چون آمد، گفت: ای عمّـار زود باشـد که در امّت من ظاهر شود فساد و قبایـح؛ چنانکه به شمشـیر یکـدیگر را بکشـند و بعضـی از ایشان به جنّت رونـد و بعضی به دوزخ. چون این واقعه معاینه کنی، باید که موافقت علی نمایی؛ هرچند تمام اهل عالم مخالفت او کنند. به درستی که علی برنمی‌گرداند از راه راست؛ و فرمانبرداری او، فرمانبرداری من است و فرمانبرداری من، فرمانبرداری خداست.»

منقبت:

هم در موّدات به روایت رافع، خادم سیّد المرسلین- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- مسطور است: «هرکس که حقّ امیر المؤمنین علی را نشناسد، به درستی که ازین سه حال بیرون نیست:

یا منافق است یا ولد الزّنا یا مادرش در حالت حیض، حامله شده او را به وجود آورده.»

منقبت:

هم در مودّات از ابی وائل منقول است که: «شنیدم از عبد اللّه عمر که می‌شمرد اصحاب کبار پیغمبر را بر این منوال که ابو بکر و عمر و عثمان و غیره و نشمرد امیر المؤمنین را در ایشان. پس گفت مردی: ای عبد اللّه، مگر از اصحاب کبار نیست مرتضی علی که نمی‌شماری

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۰۳

او را؟ گفت: مرتضی علی از اهل بیت پیغمبر است و قیاس کرده نمی‌شود به او هیچ یکی از صحابه را؛ با رسول خدا در مرتبه وی است و به درستی که خدای تعالی می‌فرماید: «وَ الَّذِینَ آمَنُوا، اتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّیَّتُهُمْ» ۱۰۷۲۲۲۴خ ۰ ۹۱ خ الخ؛ یعنی آن کسانی که گرویدند، همراه ساختم به ایشان ذرّیات را، پس فاطمه- علیها السّلام- با رسول خداست و مرتضی علی نیز با رسول اللّه و بتول است.»

منقبت:

هم در مودّات از عبد اللّه بن احمد حنبل منقول است که گفت: «پرسیدم از پدر خود از بهترین صحابه. گفت: ابو بکر و عمر و عثمان؛ پس خاموش شد. گفتم: ای پدر، چرا نام مرتضی علی را بر زبان نیاوردی؟ گفت: ای فرزند، مرتضی علی به حکم آیه مباهله نفس پیغمبر است و به حکم: «إِنَّما یُرِیدُ اللَّهُ» ۲۰۷۲۲۲۴خ ۰ ۹۲ خ از اهل بیت رسول و به حکم: «إِنَّما وَلِیُّکُمُ اللَّهُ» ۳۰۷۲۲۲۴خ ۰ ۹۳ خ و حدیث: «من کنت مولاه فعلیّ مولاه ۴۰۷۲۲۲۴خ ۰ ۹۴ خ» امیر مؤمنان است؛ برابر نمی‌شود هیچ یکی از صحابه به او.»

منقبت:

هم در کتاب موّدات از امام محمّد باقر- رضوان اللّه علیه- منقول است که گفت: «در مرض موت روزی سر مبارک رسول در کنار متبرّک امیر المؤمنین علی بود و مهاجر و انصار در منزل فیوض [نازل] ۵۰۷۲۲۲۴خ ۰ ۹۵ خ سیّد المرسلین مجتمع بودند و در آن هنگام رو به سوی امیر کرده، فرمود:

یا اخی، قبول می‌کنی وصیت مرا و بجا می‌آوری وعده‌های مرا؟ امیر گفت: بلی یا رسول اللّه و در گریه شد؛ چنانچه از کثرت رقّت، بیهوش گردید. پس گفت رسول: ای بلال، بیار شمشیر و خود و زره و اسب و ناقه و سنگ پارچه‌ای که در ایام فاقه هنگام عبادت بر شکم می‌بستم.

چون بلال بفرموده قیام نمود، پس انگشتری را از انگشت خود بدر کرده، فرمود: یا اخی، این اسباب خاصّه من به تو تعلّق دارد؛ ببر این چیزهای را و بنه به خانه خود که هیچ کس را بعد از من در این امور با تو مضایقه نباشد. امیر المؤمنین آن چیزهای متبرّک را بر سر و دیده مالیده، در حضور مهاجر و انصار به خانه خود برد.»

منقبت:

در مسند احمد بن حنبل از نافع علّام بن عمر- رضی الله عنه- مروی است که گفت: «روزی از ابن عمر پرسیدم که: بعد از سرور کاینات، خیر النّاس کیست؟ گفت: کسی است که بر او

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۰۴

حلال است آنچه بر پیغمبر حلال است و بر وی حرام است آنچه بر پیغمبر حرام است. گفتم:

آن کیست، تو از کجا و این سؤال از کجا؟ بعد از آن استغفار کرده، گفت: آن کس علی بن ابی طالب است که پیغمبر ابواب مسجد را بست و باب او را مسدود نساخت و فرمود: یا علی، دیگری را حلال نیست که در این مسجد جنب بیاید بجز مرا و تو را و

هرچه بر من واجب بر تو واجب است و وصی و وارث منی و ادا می‌کنی وام و عهدهای مرا و بر سنّت من به درجه شهادت می‌رسی.»

منقبت:

در صواعق محرقه مسطور است که: «روزی مرتضی علی و ابو بکر- رضی الله عنهما- به طواف مرقد مقدّس آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- می‌رفتند. امیر گفت: تقدّم انت یا ابا بکر؛ یعنی پیش شو تو ای ابو بکر. گفت ابو بکر: ما کنت اقدم رجلا سمعت رسول اللّه یقول فیه علیّ منّی و انا منه؛ یعنی چگونه پیش شوم از مردی که شنیدم از رسول خدا که می‌گفت در شأن او، علی از من است و من از اویم!»

منقبت:

هم در صواعق محرقه از شعبی مروی است که گفت: «روزی در زمان خلافت خود ابو بکر با جمعی نشسته بود که مرتضی علی آمد. ابو بکر استقبالش نموده، گفت: من اراد ان ینظر الی اعظم الناس منزلة و اقربهٔ قرابهٔ و افضله حالهٔ عنّا رسول اللّه فلینظر الی هذا الطّالع؛ یعنی هر کس خواهد نظر کند به سوی بزرگترین مردمان از روی مرتبه و نزدیکترین ایشان از روی نسبت و فاضل‌ترین از روی حالت از ما به رسول، پس نظر کند به سوی اینکه طالع شد، یعنی مرتضی علی.»

منقبت:

مناقب مرتضوی، کشفی متن ۲۰۴ منقبت: ..... ص : ۲۰۴

در صواعق محرقه مسطور است که: «گفت عمر- رضی الله عنه: علیّ افضلنا؛ یعنی مرتضی علی فاضل‌تر از ماست.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۰۵

منقبت:

هم در صواعق محرقه و مستدرک حاکم از ابن مسعود منقول است که گفت: «اقضی اهل المدینهٔ علی.»

و از سعید بن مسیّب منقول است که: «می‌گفت عمر بن الخطاب: نعوذ باللّه من معضلهٔ لیس لها ابو حسن؛ یعنی پناه می‌بریم به خدا از قضیه‌ای که نیست مر او را ابو الحسن.»

و هم از سعد مروی است که گفت: «لم یکن احد من الصّحابه یقول سلونی عمّا دون العرش الّا علی؛ یعنی نبود هیچ یکی از صحابه که بگوید سؤال کنید از من سوای عرش مگر مرتضی علی.»

و از امّ المؤمنین عایشه- رضی اللّه عنها- منقول است که می‌گفت: «انّه اعلم من بقی بالسّنهٔ؛ یعنی به درستی که مرتضی عالم‌تر کسی است که باقی مانده است به سنّت نبوی.»

و گفت عبد اللّه عباس: «کان لعلی ما شئت من فرص قاطع فی العلم و کان له القدم فی الاسلام و الصهر فی رسول اللّه و الفقه فی السّنهٔ و النّجدهٔ فی الحرب و الجود فی المال؛ یعنی بود مرتضی علی را چیزی که می‌خواستم از دندان برنده در عالم (یعنی هر مسئله مشکله را جواب می‌فرمود) و بود مر او را سبقت در اسلام و بود خسر مر او را سیّد کاینات و علم در سنّت و دلیری در جنگ و بخشش در مال.»

و در اوسط طبرانی و صواعق محرقه هم از ابن عباس منقول است که گفت: «کانت لعلی ثمانی عشر منقبهٔ ما کانت لاحد هذه الامّهٔ؛

یعنی بود علی مرتضی را هیجده صفت که نبود و نیست هر یکی از این امّت را.»

منقبت:

در بحر المناقب مسطور است که: «روزی رسول ربّ العالمین رو به سوی امیر المؤمنین کرده، گریست. امیر پرسید: یا رسول الثّقلین، موجب گریه چیست؟ آن سرور در اثنای گریه فرمود: یا اخی، گریه من از برای ضلالت امّت است که بغض تو در سینه ایشان قرار گرفته.

اکنون ظاهر نمی‌گردانند مگر بعد از من و حال آنکه حقّ سبحانه ایشان را لعنت کرده و از این معنی جبرئیل خبر داده است مرا که این فرقه ضالّ در حقّ تو ظلم کنند و با تو جنگ خواهند کرد و به تو و اولاد تو اهانت‌ها خواهند رسانید و احوال آل تو بر این منوال خواهد بود تا مادامی که یکی از اولاد تو محمّد نام حاکم و والی امّت گردد و آنگاه امّت من و سایر خلایق بر

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۰۶

محبّت آل تو اجتماع نمایند و اعدای‌شان نگونسار شوند و محبّان شادمان گردند و در آن زمان شهرها متغیّر و مردم اندک شوند و فرح و سرور در میان مردم حاصل گردد. پس آن سرور خوشحال شده، فرمود: ای گروه مؤمنان، سعی موفور بجای آورید که بغض علی و آتش در دل شما قرار نگیرد و هر دو دست برداشته، گفت: خداوندا، آل علی آل من است؛ ببر از ایشان رجس را و پاک ساز ایشان را و یار ایشان باش و خوار مکن ایشان را و منقطع مگردان نسل ایشان را تا قیام قیامت و عزیز دار به عزّت خود و حقّ را با ایشان دار هرجا که باشند.»

بیت:

سعدی اگر عاشقی کنی و جوانی‌عشق محمّد بس است و آل محمد و له:

سادات نور دیده و اشراف عالمنداز عزّت محمد و از حرمت علی

فردا طعام معده دوزخ بوَد دلی‌کامروز از محبّتشان نیست ممتلی

گر خرده‌ای از ایشان صادر شود مرنج‌نتوان شکست قیمت گوهر به جاهلی

از بهر آنکه سیّد کونین گفته است:الصّالحون للّه و الطّالحون لی

منقبت:

در بشایر المصطفی به اسناد طویل از ائمه معصومین- علیهم السّلام- منقول است که:

«روزی رسول- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- خندان به خانه امیر المؤمنین آمده، گفت: آمده‌ام که بشارت دهم تو را یا اخی. بدان که در این ساعت جبرئیل امین این پیغام از ربّ العالمین به من آورد که حقّ سبحانه می‌فرماید: ای محمّد، بشارت ده علی را که دوستان تو- مطیع و عاصی- از اهل بهشت‌اند. بعد از استماع این مژده امیر المؤمنین به خوشوقتی تمام شکر بجا آورده گفت: خداوندا، گواه باش که من نیمه نیکویی‌های خود را به محبّان علی بخشیدم. پس سیّدهٔ النّساء فاطمه زهرا گفت: خداوندا، من نیز نیمه نیکویی‌های خود را به محبّان علی بخشیدم. بعد از آن امامین نیز حقّ سبحانه را گواه گرفته، گفتند: خداوندا، گواه باش ما [نیز] نیمه نیکویی‌های خود را به دوستان علی بخشیدیم. آنگاه آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- فرمود: شما از من کریم‌تر نیستید؛ من نیز نیکویی‌های خود به دوستان علی بخشیدم.

پس جبرئیل آمده، گفت: ای محمّد، حقّ سبحانه به تو و اهل بیت تو سلام می‌رساند و می‌گوید: شما از من کریم‌تر نیستید؛ به درستی که آمرزیدم و بخشیدم جمیع گناهان دوستان علی را و ایشان را روزی گردانیدم بهشت و نعمت‌های او با دیدار خود.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۰۷

منقبت:

در هـدایت السّعداء از امام جعفر صادق- رضوان اللّه علیه- مروی است که: «روزی سـرور انبیا محمّـد مصـطفی در مسـجد مـدینه با جمعی از صـحابه نشسـته بود که شاه اولیا علی مرتضـی آمد. آن سـرور فرمود: هرکس خواهد بنگرد آدم را با صـفوتش و نوح را با برکتش و سلیمان را با حشمتش و داود را با اخلاقش و موسی را با مناجاتش و ادریس را با منزلتش و عیسی را با زهدش و محمّد را بـا اطـاعتش، هر آیینه ببینـد برادر من علی را. یکی از صـحابه گفت: یـا رسـول اللّه، این همه فضایـل در علی جمع است؟ آن سـرور فرمود: بلی، و این را من از خود نمی گویم بلکه حقّ سـبحانه در کلاـم مجیـد خود بـا دوازده پیغمبر علی را برابر کرده است؛ چنانکه آدم- علیه السّلام- را گفت: «إِنَّ اللَّهَ اصْطَفی آدَمَ» ۶۰۷۲۲۲۴خ ۰ ۹۶ خ و علی را گفت: «ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْکِتابَ الَّذِینَ اصْطَفَیْنا مِنْ عِبادِنا» ۷۰۷۲۲۲۴خ ۰ ۹۷ خ و نوح را گفت: إِنَّهُ کانَ عَبْـداً شَـکُوراً» ۸۰۷۲۲۲۴خ ۰ ۹۸ خ و علی را گفت: «إِنَّا هَـدَیْناهُ السَّبِیـلَ إِمَّا شاکِراً وَ إِمَّا کَفُوراً» ۹۰۷۲۲۲۴خ ۰ ۹۹ خ و سـلیمان را گفت: «وَ آتَیْنـاهُمْ مُلْکاً عَظِیماً» ۰۱۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۰۰ خ و علی را گفـت: «إِذا رَأَیْتَ ثَمَّ رَأَیْتَ نَعِیمـاً وَ مُلْکاً کَبِیراً» ۱۱۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۰۱ خ و ابراهیـم را گفـت: «وَ إِبْراهِیمَ الَّذِی وَفَّی» ۲۱۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۰۲ خ و علی را گفت: «یُوفُونَ بِالنَّذْرِ وَ یَخافُونَ یَوْماً کانَ شَرُّهُ مُسْتَطِیراً» ۳۱۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۰۳ خ و اسماعیل را گفت: «فَلَمَّا أَسْلَما وَ تَلَّهُ لِلْجَبِینِ» ۴۱۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۰۴ خ و علی را گفت: «وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ یَشْـرِی نَفْسَهُ ابْتِغـاءَ مَرْضاتِ اللَّهِ» ۵۱۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۰۵ خ و ایّوب را گفت: «إِنَّا وَجَـدْناهُ صابِراً نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ» ۶۱۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۰۶ خ و علی را گفت: «وَ جَزاهُمْ بِمـا صَبَرُوا جَنَّةً وَ حَرِیراً» ۷۱۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۰۷ خ و موسی را گفت: «وَ کانَ رَسُولًا نَبِیًّا» ۸۱۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۰۸ خ و علی را گفت: «إِنَّ الْأَبْرارَ یَشْـرَبُونَ مِنْ کَأْسٍ کانَ مِزاجُها کافُوراً» ۹۱۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۰۹ خ و داود را گفت: «إِنَّا جَعَلْناکَ خَلِیفَةً فِی الْأَرْضِ» ۰۲۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۱۰ خ و علی را گفت: «لَیَسْـتَخْلِفَنَّهُمْ فِی الْأَرْضِ کَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِینَ مِنْ قَبْلِهِمْ» ۱۲۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۱۱ خ و ادریس را گفت: «وَ رَفَعْناهُ مَکاناً عَلِیًّا» ۲۲۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۱۲ خ و علی را گفت: «سُنْدُسٍ خُضْرٌ وَ إِسْتَبْرَقٌ وَ حُلُّوا أَساوِرَ مِنْ فِضَّةٍ وَ سَـقاهُمْ رَبُّهُمْ شَراباً طَهُوراً» ۳۲۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۱۳ خ و عیسـی را گفت: «أَوْصانِی بِالصَّلاةِ وَ الزَّکاةِ» ۴۲۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۱۴ خ و علی را گفت: «الَّذِینَ یُقِیمُـونَ الصَّلاـةَ وَ یُؤْتُـونَ الزَّکـاةَ وَ هُمْ راکِعُونَ» ۵۲۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۱۵ خ و مـن کـه محمّـدم مرا گفت: «إِنَّا أَعْطَیْناکَ الْکَوْثَرَ فَصَلِّ لِرَبِّکَ وَ انْحَرْ» ۶۲۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۱۶ خ و علی را گفت: «عَیْناً یَشْرَبُ بِها عِبادُ اللَّهِ یُفَجِّرُونَها تَفْجِیراً» ۷۲۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۱۷ خ و در بیان او فرمود: وَ یُطْعِمُونَ الطَّعامَ عَلی حُبِّهِ مِسْکِیناً وَ یَتِیماً وَ أَسِیراً» ۸۲۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۱۸ خ

لوالدی:

ای ز ازل بحر بزرگی گهرکز تو ابد را عَلَم کبریا

گر دو جهان خاک شود بر درت‌نیست عجب مرد خردمند را

زانکه خداوند جهان آنچنان‌داد ترا عزّت بی‌منتها

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۰۸ عزّت ذات تو اگر کلک فکرنقش نگارد مثلا بر سما

به شود آن نقش به انوار مهرکاینه گردد به جهان از ضیا

چرخ چو پیش نظرت آوردزین همه تمکین که بوَد مر ترا

هم تو شوی شیفته‌اش گاهِ دیدهم تو به تعظیم بخیزی ز جا مولوی معنوی:

ای سرور مردان علی، مستان سلامت می‌کندوی صفدر میدان علی، مستان سلامت می‌کند

ای شاه دین، شاه نجف، از تو نجف دیده شرف‌تو درّی و کعبه صدف، مستان سلامت می‌کنند

ای دلبر و دلدار تو، ای مونس و غمخوار توای محرم اسرار تو، مستان سلامت می‌کنند

ای طالب و مطلوب ما، ای مقصد و مقصود ماای عابد و معبود ما، مستان سلامت می کنند

ای «قل تعالوا» تاج تو، دوش نبی معراج توتاج شهان تاراج تو، مستان سلامت می کنند

ای نور پاک مصطفی، با مصطفی در یک عبای مجتبی، ای مرتضی، مستان سلامت می کنند

ای میر و شاه محتشم، در دین و دنیا محترم‌بحر سخا، کان کرم، مستان سلامت می کنند

ای از همه عصیان بری، مردان عالم را سری‌علم محمّد را دری، مستان سلامت می کنند

اندر سما نامت علی، و اندر زمین نامت ولی‌در علم و دین تو کاملی، مستان سلامت می کنند

جان را غلامت می کنند، مستی ز جانت می کنندجان را فدایت می کنند، مستان سلامت می کنند

ای باد صبح مشک‌بوی، سوی نجف آور تو روبا آن امام دین بگو، مستان سلامت می کنند

آن نور اختر را بگو، آن روی احمر را بگوآن حیّ حیدر را بگو، مستان سلامت می کنند

مفتاح دلها را بگو، مصباح جانها را بگوآن حوض سقّا را بگو، مستان سلامت می کنند

با تین و با زیتون بگو، با قل کفی و نون بگوبا لؤلؤی مکنون بگو، مستان سلامت می کنند

آن شیر یزدان را بگو، آن مرد میدان را بگوآن شاه مردان را بگو، مستان سلامت می کنند

آن شمع ایمان را بگو، آن بحر عمّان را بگوآن جمع قرآن را بگو، مستان سلامت می کنند

آن آیت اللّه را بگو، آن قدرت اللّه را بگوآن حجّت اللّه را بگو، مستان سلامت می کنند

معشوقِ عاشق را بگو، آن شاه صادق را بگوقرآن ناطق را بگو، مستان سلامت می کنند

با خواجه قنبر بگو، با صاحب منبر بگوبا ساقی کوثر بگو، مستان سلامت می کنند

با قاتل کفّار گو، با آن دلِ دلدار گوبا حیدر کرّار گو، مستان سلامت می کنند

با عارف تقدیر گو، با آیت تطهیر گوبا شبّر و شبّیر گو، مستان سلامت می کنند

با زین دین عابد بگو، با نور دین باقر بگوبا جعفر صادق بگو، مستان سلامت می کنند

هم با تقی گو، و نقی با سیّدان متّقی‌کای شاه تو نور حقی مستان سلامت می کنند

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۰۹ با میر دین هادی بگو، با عسکر و مهدی بگوبا والی عهدی بگو، مستان سلامت می کنند ***

ای شاه دین‌پرور علی، مستان سلامت می کنندای ساقی کوثر علی، مستان سلامت می کنند

ای سرفراز اولیا، بدر الدّجا در دو سرای جانشین مصطفی، مستان سلامت می کنند

شاهنشه پیر و جوان، دارنده کون و مکان‌ای جانِ جانانِ جهان، مستان سلامت می کنند

تلوین ز تو، تمکین ز تو، آیین تلقین هم ز تواعلای علّیین ز تو، مستان سلامت می کنند

هان ای نسیم مشکبو، سوی نجف آور تو روبا ساقی کوثر بگو، مستان سلامت می کنند

با قدوه اصحاب گو، با زبده احباب گوبا قبله اقطاب گو، مستان سلامت می کنند

با سرور ابرار گو، با رهبر احرار گوبا حیدر کرّار گو، مستان سلامت می کنند

با قاتل کفّار گو، با هادم انکار گوبا سیّد مختار گو، مستان سلامت می کنند

با مبدأ اسرار گو، با مبدع آثار گوبا زبده اطهار گو، مستان سلامت می کنند

با خازن جنّت بگو، با مخزن حکمت بگوبا معدن همت بگو، مستان سلامت می کنند

با رایت عزّت بگو، با آیت رحمت بگوبا ماحی زحمت بگو، مستان سلامت می کنند

با حاکم عادل بگو، با واصل کامل بگوبا عالم عامل بگو، مستان سلامت می کنند

با قابل و مقبول گو، با قاتل و مقتول گوبا عاقل و معقول گو، مستان سلامت می کنند

با عارف و معروف گو، با واصف و موصوف گوبا کاشف و مکشوف گو، مستان سلامت می کنند

با قاصد و مقصود گو، با حامد و محمود گوبا عاهد و معهود گو، مستان سلامت می کنند

با ناطق و منطوق گو، با سابق و مسبوق گوبا عاشق و معشوق گو، مستان سلامت می کنند

با ناطق صادق بگو، با عاشق شایق بگوبا حاذق فایق بگو، مستان سلامت می کنند

با آیت نجوی بگو، با راز «او ادنی» بگوبا رایت اعلی بگو، مستان سلامت می کنند

با حیدر صفدر بگو، با سرور رهبر بگوبا مُظهر مَظهر بگو، مستان سلامت می کنند

آن جان عالم را بگو، جانان عالم را بگوبرهان خاتم را بگو، مستان سلامت می کنند

آن فتح نصرت را بگو، اقبال و شوکت را بگوعشق و محبّت را بگو، مستان سلامت می کنند

سلطان دنیا را بگو، جانان زیبا را بگوبستان رعنا را بگو، مستان سلامت می کنند

شاه مکرّم را بگو، ماه معظّم را بگوراه مسلّم را بگو، مستان سلامت می کنند

ینبوع حیوان را بگو، مطبوع خلقان را بگومجموع قرآن را بگو، مستان سلامت می کنند

شاه ولایت را بگو، راه هدایت را بگوگاهِ حمایت را بگو، مستان سلامت می کنند

مقصود و ایمان را بگو، معبود عرفان را بگومسجود مستان را بگو، مستان سلامت می کنند

با سرور نجفی بگو، با رهبر صفّی ۰۳۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۱۹ خ بگوبا دلبر «کشفی» بگو، مستان سلامت می کنند

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۱۰

منقبت:

در مجلّد ثانی حبیب السّیر، از امام ناطق امام جعفر صادق- رضوان اللّه علیه- مروی است که: «روزی امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- بر منبر مسجد کوفه برآمده، فرمود: ایّها النّاس، مرا از رسول- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- ده عطیه است که آن فضایل محبوب‌تر است نزد من از آنچه آفتاب بر آن طلوع می کند. اول آنکه) رسول فرمود: برادر منی در دنیا و آخرت؛ دویّم) گفت: نزدیک‌ترین خلایقی به من در روز قیامت؛ سیّوم) گفت: منزل تو در بهشت برابر منزل فیوض نازل من خواهد بود، چنانچه منازل اخوان مقابل یکدیگر می‌باشد؛ چهارم) فرمود:

وارث منی در اهل بیت و خواص من؛ پنجم) گفت: قایم مقام منی و امامی تا قیام قیامت بر اصحاب و امّت من؛ ششم) گفت: نگه‌دارنده اهل منی در غیبت و حضور من؛ هفتم) گفت: تو قایم به عدلی در میان رعیت من؛ هشتم) گفت: تو ولیعهد منی و ولی من، ولی خداست؛ نهم) گفت: دشمن تو دشمن من است و دشمن من، دشمن خدا؛ دهم) فرمود: تو قسمت‌کننده بهشت و دوزخی مر امم را.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور و مناقب ابو المؤیّد خوارزمی از جابر بن عبد اللّه انصاری مروی است که: «رسول- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- فرمود: چون صانع بی‌چون آسمان و زمین را خلق کرد، نبوّت من و ولایت علی بن ابی طالب بر ایشان عرض کرد. آسمان و زمین هر دو قبول نمودند و امر دین به ما هر دو تفویض یافت. پس صاحب سعادت کسی است که به وسیله ما سعید گردد و شقی کسی است که بر سبب عدم متابعت ما به شقاوت مبتلا گردد.»

منقبت:

در بیان آنکه سیّد کاینات- علیه الصّلوة- اختیار ازواج مطهّرات در حالت حیات و ممات خود به دست امیر المؤمنین داده بود و مخفی نماند که تا دنیا پیدا شده، هیچ کس [در] امر طلاق زوجه خود را به دست دیگری نداده. در تاریخ اعثم کوفی و در دفتر ثانی روضة الاحباب و مجلّد اول حبیب السّیر مسطور است که: «بعد از واقعه حرب جمل، جناب ولایت شعار هدایت دثار وصایت آثار، خود به منزل عایشه تشریف برد و بعد از استیذان درآمدن، مأذون گشته درآمد. دید که عایشه با زنان اهالی بصره نشسته می گریستند. امیر المؤمنین به رفق و

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۱۱

نرمی کتاب عتاب‌آمیز خواند و گفت: خطاب ربّانی در شأن زنان پیغمبر آخر الزّمانی این است که: «قرن فی بیوتکنّ» و تو متمسّک شدی به شبه خطایی که تو را رو نمود و مرتکب اموری گشتی که مناسب حال تو نبود. با وجودی که نسبت قرب و قرابت مرا با حضرت رسالت‌پناه- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- می‌دانستی و از آن سرور مکرّر شنیده بودی که: «من کنت مولاه فعلیّ مولاه. اللّهم وال من والاه و عاد من عاداه ۱۳۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۲۰ خ»، طریق عداوت به من مسلوک داشتی و با معاندان من علم مرافقت و موافقت افراشتی و چون مرتبه امومت مؤمنان در دین یافتی، چرا رو از دایره پرده عصمت: «فسئلوهنّ من وراء حجاب ۲۳۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۲۱ خ» برتافتی؟ مجمل کلام آنکه- مضی ما مضی- اکنون صواب آن است که بر خطای خویش اقرار نمایی و به صوب مدینه در زمان روان‌گردی و به منزلی که حضرت مقدّس نبوی تو را آنجا گذاشته بود باشی تا اجل به تو رسد. این بگفت و از نزد او برخاست.»

و در فتوح ابن اعثم کوفی آورده: «پیش از آنکه جناب امیر المؤمنین با امّ المسلمین تکلّم فرماید، صفیه بنت الحارث در مکانی که زوجه عبد اللّه خلف خزاعی بود، فریاد و نوحه کرد و سایر زنان مصیبت‌زده اجمعین گفتند: یا قاتل الاحباب و یا مفرق الجمیع؛ یعنی ای کشنده دوستان و ای پریشان‌کننده جمعیت و یاوه گفتن آغاز کردند و زوجه عبد اللّه خلف گفت که:

خدای- عزّ و جلّ- فرزندان تو را یتیم گرداناد و امیر المؤمنین نگاه به جانب او کرده، گفت:

بدان و آگاه باش ای صفیه که من تو را ملامت نمی‌کنم بر آنکه مرا دشمن‌گیری و بدگویی؛ زیرا که جدّ تو را در روز بدر و عمّ تو را در روز احد و زوج تو را در حرب جمل به قتل آورده‌ام و اگر من کشنده احبّه شما می‌بودم- چنانکه تو را زعم است- هر آینه می‌کشتم هر احدی را که در این سراست. پس به جانب عایشه اقبال فرموده، گفت: من قصد آن کردم که در این خانه بگشایم و هرکس که در این خانه باشد به تیغ سیاست بگذرانم و اشارت به خانه فرمود که عبد اللّه بن زبیر و جمعی دیگر از بقیة السّیف حرب جمل در آن مختفی بودند؛ لیکن من عافیت و سلامت مسلمانان می‌خواهم. عایشه و سایر زنان مصیبت رسیده از هیبت این خطاب ترک گریه و سخنان درشت کرده، خاموش شدند و بعد از آنکه نصایح و حکایات گذشته با عایشه تمام کرد، برخاست و روان شد.

نقل است که روز دیگر غنچه نبوّت و رسالت و سرور بوستان جلالت و ایالت یعنی ۳۳۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۲۲ خ شاهزاده حسن را به رسم رسالت به خانه عایشه فرستاد. امام [حسن] ۴۳۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۲۳ خ آمده، گفت:

امیر المؤمنین می‌فرماید: بدان خدای که بشکافت دانه و بیافرید آدم فرزانه که اگر در زمان، به تجهیز سفر مدینه نپردازی، پیغامی به تو فرستم و تو را تنبیه کنم بر امری که کیفیت آن را تو

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۱۲

نیک می‌دانی. راوی می گوید عایشه در آن وقت سر خود شانه می‌کرد. جانب راست بافته بود، می‌خواست جانب چپ ببافد. چون شاهزاده حسن این پیغام رسانید، شق ایسر گیسوی خود را نابافته در زمان از مکانی برجست و با خواص و خدم خویش گفت: بار

مرا بر راحله نهید و به کارسازی سفر مدینه مشغول شوید که هیچ چاره جز رفتن به مدینه ندارم، و کمال اضطراب در بشره‌اش ظاهر شد. یکی از نساء رؤسای بصره از بنی حلب با عایشه گفت: یا امّ المؤمنین، عبد اللّه بن عباس نزد تو آمد، همین پیغام رسانید و تو سخن به او بلند گردانیدی که ما همه آواز تو را در حین مقاوله و مجادله با او شنیدیم؛ چنان‌که وی به غضب برخاست و از خانه بیرون رفت و پدر این جوان یعنی امیر المؤمنین خود آمد و با تو از این مقوله سخن راند، هیچ اقبال به قول او ننمودی. اکنون چه افتاد که به قول پسر او این همه اضطراب تو را دست داد؟

عایشه گفت: این جوان، سبط رسول و فرزند بتول [و] نور دیده اهل قبول است. هرکس خواهد نظر بر هر دو چشمخانه پیغمبر- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- اندازد، باید که نظر به چشمان این فرزند او کند. و به تحقیق که من دیدم رسول او را می‌بوسید و می‌بویید و به سینه اطهر خودش ملصق می گردانید. و پدرش به دست او پیغامی فرستاده مرا بر امری اطّلاع داده که بجز طریق سلوک مدینه پیمودن دوایی دیگر ندارم. آن زن از کیفیت آن امر استفسار نمود، گفت: حضرت را روزی از غنایم نقلی رسیده بود. میان ذو القربای خود قسمت می‌فرمود. ما نیز یعنی زوجات مطهّرات آن حضرت از آن نصاب حصه و نصیبی طلبیدیم و در آن طلب الحاح و مبالغه از حدّ اعتدال گذرانیدیم. علی بن ابی طالب زبان به ملامت گشوده، گفت: بس است که مبالغه کردید. و الحاح از حد گذرانیده حضرت را ملول و بی‌حضور ساختید و ما را توبیخ و تقریع بسیار کرد. ما نیز تحکّم نمودیم بر او و او را سخنان خشونت‌آمیز گفتیم و او این آیت بر ما خواند: «عَسی رَبُّهُ إِنْ طَلَّقَکُنَّ أَنْ یُبْدِلَهُ أَزْواجاً خَیْراً مِنْکُنَّ» ۵۳۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۲۴ خ یعنی شاید بود که اگر او دست از شما بدارد و شما را در حوزه مطلّقات درآرد، پروردگار او بهتر و سره‌تر از شما بدل و عوض دهد او را.

ما نیز در خشونت و درشتی افزودیم. رسول- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- از درشتی و غلظت قول ما که بر او نمودیم در غضب شد، نظر به جانب علی کرده فرمود: ای علی، من طلاق ایشان را در قبضه اختیار تو درآوردم و به تو مفوّض ساختم و تو را وکیل خود گردانیدم که هرکدام از ایشان که تو از قبل من طلاق دهی، نام او از دفتر یا نساء النّبی محو شود.

چون آن حضرت امر طلاق ما را به او اطلاق فرموده و فرق میان حیات و ممات ننموده، مرا علی بن ابی طالب بر این معنی تنبیه می کند. اکنون من از فراق کلّی می‌اندیشم مبادا چیزی

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۱۳

بر زبانش رود که تدارک آن تصوّر نتوان کرد و می‌ترسم که از رسول بری شوم و در آن جهان از دولت ملاقات و سعادت خدمت او محروم مانم.»

عربیه:

لکّل شیء عدمته خلفو مالفقد الحبیب من خلف بیت:

برخاستن از جان و جهان مشکل نیستمشکل ز سر کوی تو برخاستن است

منقبت:

در شواهد النبوّة از حبّه عرنی منقول است که: «در ایام محاربه معاویه، جناب شاه ولایت‌مآب بر کنار دریا فرود آمده بود که ناگاه مردی آمده، گفت: السّلام علیک یا امیر المؤمنین و امام المتّقین. امیر در جواب فرمود: علیک السّلام. آن مرد عرض نمود: من شمعون بن لوخیا ۶۳۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۲۵ خ ام، صاحب این دیر؛ و به دیری اشاره کرد که در آنجا سکونت داشت.

گفت: نزد ما کتاب انجیل است که اصحاب عیسی- علیه السّلام- از یکدیگر بر سبیل میراث گرفته‌اند. اگر بفرمایی آن را پیش تو آورده بخوانم؟ فرمود: بیار. آن مرد کتاب آورد، در نعت رسول- علیه الصّلواة و السّلام- و اوصاف و کمالات امّت وی خواند و در اواخرش مسطور بود که روزی در کنار این دیر فرود آید مردی که اقرب باشد به خاتم النّبیین در قرابت و نسب و دین، اهل مشرق

بیاراید و به اهل مغرب مقاتله نماید و این چند کلمه نیز در منقبت امیر مرقوم بود: «الدّنیا اهون عنده من رماد اشتدّت به الریح فی یوم عاصف و الموت فی حبّ اللّه اهون علیه من شربت ماء یشربه الظّمان و النّصر له رضوان اللّه و القتل معه شهادة» یعنی، دنیا سهلتر است نزد او از خاکستری که سخت شده باشد در روز باد سخت، و مردن در دوستی خدا آسان‌تر است بر او از نوشیدن آبی که می‌نوشد او را تشنه، و یاری دادن مر او را رضای خدای تعالی است و کشته شدن با شهادت. پس آن مرد گفت: چون نبی مبعوث شد، به وی ایمان آوردم و چون تو آنجا فرود آمدی به خدمت تو مشرّف شده عهد کردم تا زنده و مرده با تو باشم. امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- بگریست و حضّار نیز. پس به زبان بلاغت بیان راند:

«الحمد للّه الذی لم یجعل له لی عنده منسیا و احمده الّذی ذکرنی فی کتاب الابرار» یعنی، شکر مر خدای را که نگردانیده است مرا نزد خود فراموش و شکر می‌گویم مر آن‌کس را که یاد کرده است مرا در کتاب ابرار خود. پس به حبّه عرنی فرمود: این مرد مؤمن را با خود نگه‌دار. چون شام و چاشت طعام به مردم خورانیدی، وی را طلب کردی و بالآخره در لیلة الهریر که با

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۱۴

معاویه حرب شد، شهید گشت- رحمة اللّه علیه. امیر المؤمنین بر وی نماز جنازه ادا نموده، در قبرش فرود آمده به خاک سپرده، فرمودند: «هذا رجل مؤمن و من اهل بیتی» یعنی، این مرد مؤمن است و از اهل بیت من است.»

منقبت:

در شواهد النبوّة و روضة الاحباب و روضة الصفاء و حبیب السّیر و معارج النبوّة مسطور است که: «ناقلان سلف چنین گفته‌اند که: در صلح حدیبیه بعد از تعداد شرط صلح چون سهیل بن عمرو را به خدمت آن سرور آوردند و دوات و قلم کتاب مرتّب گشت، حضرت مقدّس نبوی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- اوس بن خولی انصاری را طلب کرد تا به کتابت عهدنامه قیام نماید. سهیل گفت: ای محمّد، باید که پسر عمّ تو علی بنویسد. بنابر التماس سهیل، آن سرور امیر المؤمنین علی را فرمود، بنویس:

بسم اللّه الرّحمن الرّحیم. سهیل گفت: به خدا سوگند که ما رحمن را نشناسیم که چه کس است؟ بنویس باسمک اللّهم. مسلمانان گفتند: ما بغیر از بسم اللّه الرّحمن الرّحیم چیزی نمی‌نویسیم. رسول فرمود: یا اخی، بنویس باسمک اللّهم. امیر المؤمنین بفرموده سید المرسلین عمل نمود. بعد از آن گفت بنویس: هذا ما قضی علیه محمّد رسول اللّه، امیر آن را نوشت. سهیل گفت: ما اعتراف به رسالت تو نداریم و اگر می‌دانستیم تو رسول خدایی تو را از زیارت خانه او منع نمی‌کردیم. آن سرور فرمود: یا اخی، لفظ رسول اللّه محو ساز و به جایش محمّد بن عبد الله بنویس. چون آن سرور امیر را به محو لفظ رسول اللّه دلالت فرمود، امیر گفت: لا و اللّه که من وصف رسالت را محو گردانم و به روایتی سهیل بن عمرو گفت: ای علی، رسول اللّه را محو کن و الّا من از این مصالحه بیزارم. امیر المؤمنین صحیفه را گذاشته، دست خود به شمشیر برد تا مشرک را از این حکومت عزل کند. آن سرور فرمود: بگذار ای اخی. امیر فرمود: یا رسول اللّه، مرا مراعات ادب و تعظیم به جانب تو مانع می‌آید که من این کلمه را محو کنم. رسول آن صحیفه را برگرفته، لفظ رسول اللّه را محو کرد. و به روایتی با آن که هرگز خط ننوشته بود، خود از طریق اعجاز محمّد بن عبد اللّه نوشت. و بعضی گویند خود محو کرده امیر المؤمنین را فرمود تا این کلمه را در سلک تحریر آرد و از مسلمانان ابی بکر قحافه و عمر بن الخطّاب و عبد اللّه بن عوف و سعد وقّاص و عثمان بن عفّان و ابو عبیده جرّاح و محمّد بن مسلمه و ابو مندل بن سهیل- رضی اللّه عنهم- اسامی شریفه خود را بر این صحیفه ثبت نمودند و از کفّار خویطب بن عبد العزی و بکر بن حفض و جمعی دیگر شهادت خود را

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۱۵

در آنجا نوشتند و بنو خزاعه در عهد پیغمبر آمدند و بنو بکر توسّل به قریش جستند و چون از تحریر صلح‌نامه فارغ شدند، آن سرور

روی همـایون به جـانب امیر المـؤمنین آورده، فرمود: یـا اخی، تو را نیز مثـل این واقعه رو خواهـد نمود و به عینه آن واقعه در لشـکر صفّین که میـان امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- و معـاویه مـدّت مقـابله و مقـاتله به طول انجامیـده، عـاقبت بر صـلح قرار یافت. چون عهـدنامه می‌نوشـتند که این کتـاب مصـالحه امیر المؤمنین علی است، معاویه گفت: لفظ امیر المؤمنین را محو ساز و بنویس: علی بن ابی طـالب که اگر من می‌دانسـتم علی امیر مؤمنـان است بـا وی مقـاتله نمی‌کردم و متـابعت و مبـایعت وی می‌نمـودم. امیر المـؤمنین گفت: صدّق یا رسول اللّه، بنویسـید هم چنانکه معاویه می‌گوید.» چنانکه در باب شـجاعت بر سبیل تفصیل نوشته خواهد شد- انشاء اللّه تعالی.

منقبت:

در هـدایت السّعداء و زاهـدیه از بریده اسـلمی مروی است که: «رسول- صـلّی اللّه علیه و آله و سـلّم- لشـکر تابع امیر المؤمنین علی نموده به یمن فرستاد و من نیز ملازم رکاب امیر بودم.

چون آمدیم، آن سـرور- صـلّی اللّه علیه و آله و سـلّم- پرسـید: چون بود سـفر؟ چگونه بود صحبت صاحب و امیر شما؟ من شکایت کردم از وی و غیر از من کسی شکایت نکرد از وی.

آن سرور در غضب تمام از من رو گردانیده گفت: ای بریده، آیا نیستم من اولی به مؤمنان از نفس‌های شما؟ گفتم: هستی، یا رسول اللّه. فرمود: هرکه را من اولی باشم، علی ولی اوست.»

منقبت:

در شرف النبوّة و در روضه الاحباب و هدایت السّعداء از اسحاق بن سلمان هاشمی منقول است که: «روزی در مجلس هارون الرّشید از منـاقب و فضایـل امیر المـؤمنین- کرّم اللّه وجهه- مـذکور بود. گفت: مردم عوام بر من گمـان دارنـد که من علی و فرزنـدانش را دوست نمی‌دارم.

حقّ سـبحانه بهتر می‌داند فرط محبّت مرا که به امیر و اولاد امجاد اوست. و به تحقیق او را معلوم است که من معرّف و قائل افضـلیت ایشانم به خدا. حدیث صـحیحی به من از ابن عباس- رضـی اللّه عنه- رسـیده که گفت: روزی در خدمت سیّد کاینات- علیه افضل الصّلوة- حاضر بودم که سیّدة النّساء- علیها التّحیة و الثّناء- گریان بود ۷۳۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۲۶ خ. آن سـرور فرمود: ای فرزند من، پدر و مادرم فـدای تو باد؛ از چه رو گریانیـد؟ گفت: نور دیـده‌های من حسن و حسـین از خانه بیرون رفته‌انـد؛ هرچنـد می‌جویم، نمی‌یابم. فرمود: ای فرزند، اندوهگین مباش! آنکه ایشان را

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۱۶

آفریـده، او مهربـان‌تر است بر ایشان از من و تو. آنگاه دست مبارک برداشـته گفت: یا جامع المتفرّقین، هرجا این دو فرزنـد ارجمند منند، تو نگاهبان ایشان باش. در این حین، روح الامین در رسیده گفت: یا سیّد المرسلین، اندوهگین مشو که ایشان در دنیا و آخرت فاضـلند و پـدر ایشان افضل است از ایشان و در خطیره بنی النجارند. خیر البشـر بعد از اسـتماع بشارت به اصـحاب مسـتطاب خود به سوی خطیره روان گردید. چون رسـید، دید یکدیگر را کناره گرفته خوابیده‌اند و ملکی یک بال خود را زیر ایشان گسترده و به بال دیگر سـایه کرده. آن سـرور به جانب سـر ایشان نشسـته به شـفقّت تمام می‌بوسـید تا آن‌که بیـدار شدنـد. پس امام حسن را بر کتف راست و امام حسـین را بر کتف چپ خود نشانیده به سوی منزل روان گشت و جبرئیل- علیه السّلام- در برابر و صـحابه متعاقب آن سرور می‌رفتنـد و در آن حـال به زبـان معجز بیان فرمود: البته شـرف و بزرگی دهم شـما را. در این اثنا ابو بکر پیش آمـده گفت: یا رسول اللّه، یکی از این دو گوشواره عرش مرا ده که بردارم. رسول فرمودند: هم ای ابو بکر، نیکو مرکبی است مرکب ایشان و نیکو

سوارانند ایشان و پدر ایشان بهتر است از ایشان.

القصّه، چون بر این منوال در مسجد درآمد، بلال را فرمود تا ندا کند که مؤمنان حاضر آیند. چون از صغیر و کبیر و وضیع و شریف حاضر آمدند، به دستور سابق امامین را بر کتفین نشانده بر منبر برآمده گفت: ایّها النّاس، آگاه گردانم شما را بر بهترین خلایق از روی جدّ و جدّه و مادر و پدر و عمّ و عمّه و خال و خاله؟ گفتند: آری. فرمود: آن حسن و حسین است که جدّ ایشان محمّد رسول اللّه است و جدّه ایشان خدیجه بنت خویلد که افضل ازواج مطهّرات من است و مادر ایشان فاطمه بنت من که سیّدهٔ النّساء است در دنیا و آخرت و پدر ایشان علی بن ابی طالب که بعد از من خیر البشر است و عمّ ایشان جعفر طیّار و عمّه ایشان امّ هانی بنت ابی طالب و خال ایشان قاسم پسر من و خاله ایشان زینب بنت من. آنگاه گفت: خداوندا، می‌دانم که حسن و حسین و مادر و پدر ایشان با دوستان خود در بهشت خواهند بود.

می‌خواهم از تو هرکه ایشان را دشمن دارد، ابدالآباد در دوزخ باشد. راوی گوید:

هارون الرشید آب از دیده می‌ریخت؛ چندانکه از بسیاری گریه آواز گلوی او گرفته شده بود، در وقتی که این حکایت به حضّار مجلس بیان می‌نمود.»

منقبت:

در فصل الخطاب هم از ابن عباس- رضی اللّه عنه- منقول است که گفت: «چون حقّ سبحانه فتح داد مداین را بر اصحاب، آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- در زمان عمر بن

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۱۷

الخطّاب حکم کرد عمر را که غنیمت را قسمت کنند. پس امام حسن و امام حسین- علیهما السّلام- آمده گفتند: بده یا عمر حقّ ما را از آنچه حقّ سبحانه بر مسلمانان فتح داده.

عمر- رضی اللّه عنه- به تعظیم و تکریم تمام دو هزار درهم پیش امامین نهاد. پس عبد اللّه بن عمر آمده گفت: ای پدر، بده حقّ مرا از آنچه مرحمت کرده است خدای مؤمنان را. داد عمر به پسر خود پانصد درهم. پسرش گفت: زهی عدل و انصاف که حسنین را از من مضاعف می‌دهی و حال آنکه من از زمان حیات رسول صاحب شمشیر و جهادم و ایشان کودکی‌اند که هنوز از مدینه قدم بیرون ننهاده‌اند. عمر گفت: چنین است که تو می‌گویی لیکن تو را و پدر تو را چه مجال برابری ایشان! باری، بیار پدری مانند پدر ایشان و مادری مانند مادر ایشان و جدّی مانند جدّ ایشان و عمّی مانند عمّ ایشان و عمّه‌ای مانند عمّه ایشان و خالی مانند خال ایشان. به درستی که نمی‌توانی آورد؛ زیرا که پدر ایشان علی مرتضی و مادرشان فاطمه زهرا و جدّش محمّد مصطفی و جدّه، خدیجه کبری و عمّ، جعفر طیّار و عمّه، امّ هانی بنت ابی طالب زوجه آن سرور که معراج در خانه او شد و خال، ابراهیم بن رسول اللّه و خاله‌ها، رقیه و امّ کلثوم. بعد از استماع فضایل، عبد اللّه عمر پشیمان شد و خاموش گشت.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور مسطور است که در تفسیر آیه: «قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ» ۸۳۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۲۷ خ الخ، شیخ ابو علی موسی- رحمهٔ اللّه علیه- آورده که: «چون آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- در لیلهٔ المعراج جمعی از معصومان ملاء اعلی که محمّد، محمّد می‌گفتند و هیچ یکی از ایشان مقدّم‌تر نبودند، جبرئیل- علیه السّلام- را پرسید: این چه قومند؟ گفت: یا سیّد المرسلین، ایشان علویان و مقدّسان عالم علوی‌اند، همچنانکه علویان آل پاک تو اشرف اهل زمین‌اند، فرمود: یا اخی، ایشان این درجه عالی به چه حیثیت یافتند؟

گفت: از تسبیح نام مبارک تو که علی الدّوام عبادت ایشان همین است.»

مؤلف گوید: بنابر خبر مذکور و به حکم این حدیث که قال النّبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- «خلق اللّه- عزّ و جلّ- من نور وجه علی بن ابی طالب سبعین الف ملک تستغفرون له و المجیبهٔ الی یوم القیمهٔ ۹۳۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۲۸ خ» شیخ عطّار- قدّس سرّه- در مظهر جواهر نیز از این معنی خبر می‌دهد.

نظم:

اگر فضل علی گویی به تفصیل‌به قول ناصبی‌اش کن تو تعطیل

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۱۸ خدا از نور روی مرتضی کردسرشته چند ملک ما را ندا کرد

عدد هفتاد شان باشد هزاری‌که ایشان بر سما دارند قراری و به ثبوت پیوست که ملائکه مذکوره علویند. پس بر این تقدیر- من وجهی- فرقه مذکوره را آل علی توان گفت؛ زیرا که پدر، واسطه بیش نیست و آفریدگار حقیقی حقّ سبحانه است- چه در عالم علو و چه در عالم سفل. «یَفْعَلُ اللَّهُ ما یَشاءُ» ۰۴۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۲۹ خ و «یَحْکُمُ ما یُرِیدُ» ۱۴۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۳۰ خ. پس همچنانکه سادات را در عالم شهود از صلب علی بن ابی طالب آفریده، شریفترین مخلوقات ارضی گردانید. کذلک از نور رویش فرقه‌ای از ملایک آفریده اشراف مقدّسان سمایی کرد.

ع:

قادر است او، هرچه خواهد می‌کند. و لهذا در خبر است که عیسی- علیه السّلام- از عطسه آدم از کتم عدم به عرصه وجود موجود گردانیده، بر آسمان چهارم نشانید؛ چنانچه امیر خسروی دهلوی در نعت گوید،

مثنوی:

یافت نخست آدم از آن نور تاب‌عطسه زد از دیدن آن آفتاب

چشمش از آن نور چه بینا شده‌عطسه از آن نور مسیحا شده و این نوع امور غریبه نه از ربّ العالمین عجب است و نه منسوب کردنش به ذات مجمع الصّفات امیر المؤمنین غریب! که یکی از القاب معلّایش مظهر العجائب و مظهر الغرایب است؛ چنانچه در تفسیر حافظی در بیان آیه کریمه: «وَ یَوْمَ تَشَقَّقُ السَّماءُ بِالْغَمامِ» ۲۴۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۳۱ خ مسطور است که: «آن غمامی که در روز قیامت آسمان را بشکافد، مرتضی علی است؛ زیرا که مظهر العجائب و مظهر الغرایب است. همچنانکه در دنیا امور عجیبه به ظهور رسانید، در آخرت نیز امور غریبه ظاهر سازد.»

و تواند بود که به حکم: «کنت انا و علی نورا بین یدی اللّه مطیعا یسبّح اللّه ذلک النّور و یقدّسه قبل ان یخلق آدم اربعهٔ عشر الف عام ۳۴۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۳۲ خ» از پرتو آن نور، ملائکه مزبوره مخلوق شده باشند و به اقتضای: «کلّ شیء یرجع الی اصله ۴۴۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۳۳ خ» محمّد، محمّد می‌گفته باشند. لیکن در این صورت لازم است که علی، علی می‌گفته باشند اگرچه در فصل الخطاب از سهو کاتب، اسم علی مرقوم نیست. اما آنچه دل فقیر در این آخر شب بر سبیل الهام وارد شده و مأمورم به تحریر این تقریر، آن است که ملائکه علوی ذکر این دو اسم متبرّک می‌کنند؛ چنانچه مولوی معنوی از این معنی خبر می‌دهد.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۱۹

نظم:

شیر و ولی خدا، شاه سلام علیک‌معدن جود و سخا، شاه سلام علیک

نام تو بر آسمان، زمره قدّوسیان‌راحت روحانیان، شاه سلام علیک و در این محل نه جای تعجب است؛ زیرا که بعد از نزول آیه کریمه: «إِنَّ اللَّهَ وَ مَلائِکَتَهُ یُصَلُّونَ عَلَی النَّبِیِّ» ۵۴۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۳۴ خ الآیه، اصحاب- رضی اللّه عنهم- استفسار نمودند که: یا رسول اللّه، چگونه صلوهٔ و سلام فرستیم بر تو؟ فرمود: بگویید «اللّهم صلّ علی محمّد و آل محمّد».

گفتند: یا رسول اللّه، مراد از آل کیستند؟ فرمود: علی و فاطمه و حسن و حسین؛ چنانچه شأن نزول آیه مسطوره در باب آیات از صواعق محرقه و مستدرک حاکم بر سبیل تفصیل مرقوم شد. چون یقین حاصل گردید که تمام ملائکه سمایی و ارضی بر محمّد و علی و آل پاکش صلوة و سلام می‌فرستند، اگر فرقه‌ای اسم محمّد و علی را تسبیح خود داشته باشند، ارباب ایمان و اصحاب ایقان را محلّ شک تواند بود. و نیز در باب احادیث در حیز تحریر آمده که آن سرور فرمود: «بر دروازه بهشت حلقه‌ای است از یاقوت احمر. هرگاه او را بجنبانند، بگوید:

یا علی، یا علی.»

و در کفایت الطّالب از انس بن مالک مروی است که: «رسول اللّه- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- می‌فرمود که: چون در شب معراج از طرق سموات گذشتم، فرشته [ای] دیدم که بر منبر نور نشسته و فرشته‌ها گرد او درآمده. از روح الامین پرسیدم: این فرشته کیست؟ گفت: یا رسول اللّه، پیش او رفته سلام کن. چون رفتم، دیدم علی بن ابی طالب است. گفتم: ای جبرئیل، علی پیشتر از من آمد؟ گفت: نه، لیکن حقّ سبحانه از نور علی این فرشته را آفریده به جمیع ملایک امر کرده که هر شب جمعه و روز جمعه هفتاد هزار نوبت زیارت این می کنند.»

و هم در کفایت الطّالب و وسیلة المتعبّدین از جابر بن عبد اللّه انصاری- رضی اللّه عنه- مروی است که: «گفت رسول- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم: وقتی که مرا بردند بر آسمان‌ها و بیرون آمدم از حجاب‌ها، شنیدم که منادیی این ندا می کرد: خوشا پدری که پدر توست ابراهیم و خوشا برادری که برادر توست علی.»

المقصود، این‌چنین اسرار بی‌ریب در عالم شهود و غیب بسیار است که بی‌تأیید عنایت صمدی درک آن دشوار است.

لمؤلّفه:

هر کسی کی داند این اسرار را؟کیست آن کو فهمد این گفتار را؟

کی بیاید سرّ حقّ در فهم کس؟کی بگنجد راز حقّ در وهم کس؟

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۲۰ می‌نویسم هرچه می‌فرماید اوحیرتم رو داده از این گفتگو

مستی عشقش مرا از من ربودنیستم آگاه زین گفت‌وشنود

ای منزّه وصفش از اقوال ماکنهِ ذاتش برتر از احوال ما

وصف ذاتش را بیان باشد سکوت‌این موتی ۶۴۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۳۵ خ وصف حیّ لا یموت

منقبت:

در مناقب خطیب از انس مالک مروی است که: «شبی سیّد کاینات- علیه افضل الصّلوة- را دیدم. از سر غضب رو به سوی من کرده، فرمود: ای انس، تو را چه بر آن داشت که آنچه از من به فضل و کمال علی شنیدی ادا نکردی که آخر به عقوبت برص مبتلا شدی و اگر استغفار علی تدارک تقصیرات تو نمی‌کرد، هر آینه رایحه جنّت نمی‌شنیدی. اکنون در باقی عمر آشکار کن این خبر را که موالیان علی و آل او، پیشروان و سابقانند به سوی جنّت و همسایه‌های حسن و حسین و حمزه و جعفر و علی، صدّیق اکبر است. هرکس او را دوست دارد، بشارت ده به او که خاتم انبیا می گوید مترس از هول قیامت.»

مؤلف گوید که: در زمان تألیف این کتاب، مطابق بشارت مذکور شبی هاتف غیب از عالم لاریب به این حقیر مژده داد و به حسب ظاهر باعث آن شد که شخصی پیش فقیر آمده گفت:

به چه کار مشغولی؟ گفتم: به تألیف مناقب امیر المؤمنین. گفت: هیچ از فضایل خلفای ثلثه هم در این کتاب مرقوم نموده [ای]؟ گفتم: نه، مگر تقریبا. گفت: ظاهر می‌شود؟ گفتم: کدام مؤمن از دایره مذهب و ملّت ایشان بیرون است. و لهذا شیخ عطّار در

تـذکرة الاولیاء می‌نویسد که: امام اعظم از شاگردان امام جعفر صادق [ع] است و شافعی به مدّاحی اهل بیت افتخار می کرد، چنانچه گفت؛

شعر:

لو کـان رفضا حبّ آل محمّدفلیشـهد الثّقلان انّی رافض ۷۴۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۳۶ خ و حنبـل و مالک اگر خاک پای ایشان یافتنـد، توتیای چشم خود کردندی. بعد از اسـتماع این مقدّمات گفت: من مرید سـیّد محی الدّینم. هر مذهبی که آن داشـته، او بر حقّ است. گفتم: اگر مریـد ایشـانی، من به هفت واسـطه خلیفه ایشـانم و چنـانچه خرقه و مثـال آن از خواجگان حقیقت ۸۴۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۳۷ خ- قدّس اسـرارهم- دارم، الحمـد للّه ازین سلسـله متبرّکه نیز یـافته‌ام. معروف کرخی که پیر پیران سـیّد محی الـدّین است و چنـدین هزار ولی کامل از دامن دولت او برخاسته، خود دربان علی موسی الرّضا بود و اگر اعتماد نکنی در شجره ارادت که آن را به اصطلاح صوفیه مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۲۱

رابطه صوری خوانند و یقین که پیر تو به تو داده مرقوم خواهد بود، بگشا و ببین. اتفاقا در گردن خود بر سبیل حمایل داشته، برآورد و خواند. دید که نبه واسـطه سـیّد محی الدّین، مرید امام علی موسـی الرّضا [ع] است و امام رضا- علیه التّحیة و الثّناء- به پنج واسطه فرزنـد و خلیفه سـرور اولیـا علی مرتضـی. آنگاه گفتم: ای عزیز با تمییز، این نه ارادت است که از پیر پیران خود غافل باشـی و لاف مریـدی او زنی! گفت: من از عهـده جواب نمی‌توانم برآمـد لیکن آنقدر می‌دانم هرکس تنها مناقب مرتضـی علی بگوید یا بنویسـد البته با خلفای ثلاثه نقاری در دل دارد. گفتم: این عقیـده ذمیمه است که داری و چرا اهل تسـنّن را بـدنام می‌سازی؟ زیرا که من در این کتاب، مناقب سیـدّة النّساء و امامین و حمزه و جعفر طیّار و غیرهم ننوشـته‌ام. اینجا توان گفت که از ایشان غباری به خاطر داشـته باشم؟ گفت: نه، اما چون در خلفای اربعه میان هم مخالفت و مخاصمت بود، چنانچه ملّا عبد الرّحمن جامی در اعتقاد به خود از این معنی خبر می‌دهد،

بیت:

هر خصومت که بودشان باهم‌به تعصّب مزن در آنجا دم

حکم آن قصّه بـا خـدای گذاربنـدگی کن تو را به حکم چه‌کار بنابر اینکه تنها بر وصف و تعریف امیر پردازد، ظنّ غالب آن اسـت که شیعه باشد. گفتم:

حاشا که میان ایشان خصومت بود! چه اگر مخالفت بودی، قدوه اصـحاب عمر بن الخطّاب در مسائل مشـکله رجوع به امیر المؤمنین نمی‌نمودی. و «نعوذ باللّه من معضلة لیس لها ابو حسن»، «و لو لا علی لهلک عمر ۹۴۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۳۸ خ» نفرمودی. و منقول است که ابو بکر صدّیق- رضی اللّه عنه- به جانب امیر بسیار نگریستی. روزی یکی از حضّار وجه این معنی استفسار نمود.

گفت: از پیغمبر اسـتماع دارم می‌فرمود: «النّظر الی [وجه] ۰۵۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۳۹ خ علی عبادة ۱۵۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۴۰ خ» بنابراین، اخبار فقیر را یقین حاصـل است که میان ایشان محبّت بود نه عـداوت. چنانچه مطابق عقیـده خود خطاب به اهل تعصّب کرده این چنـد بیت در شاهد قدسی گفته:

لمؤلّفه:

هر که بد با صحبه پیغمبر استنزد من بی‌شبهه آن کس کافر است

مرتضی بیزار از آن زندیق هست‌کو عدوی حضرت صدّیق هست

آن‌که صدیق است مقبول خداست‌همنشین پادشاه انبیاست

صدر دین احمد آمد از ازل‌یافت نور از وی به رخ علم و عمل

ذات پاکش صدق را سرمایه دهنوعروس حلم را پیرایه ده

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۲۲ خاطرش دریای عرفان بوده است‌پای تا سر قالبش جان بوده است

سینه‌اش گنجینه اسرار حقّ‌سربه‌سر آیینه دیدار حقّ

یار غار احمد مختار اوست‌ثانی اثنین اذ هما فی الغار اوست

حقّ تعالی هرکه را گوید ثناکی برآید وصف او از دست ما

دوستی مرتضی را این صفت‌نیست ای نادان نداری معرفت

گه به کس دشمن شوی از جهل خویش‌دشمنی خلق دانی دین و کیش

سبّ اصحاب محمّد روز و شب‌پیشه خود سازی از بغض و غضب

چون روا داری به خود این ظلم راحاش للّه نیست راضی مرتضی

مهر حیدر را چنین آمد صفت‌که کند در جانت منزل معرفت

گر به جانت مهر حیدر جا کندقدر تو از نُه فلک بالا کند

حقّ تعالی بهر اینت آفریدتا بگویی روز و شب لعن یزید

گاه گویی گر روا یابم کشم‌زآنکه بس در کشتن او سرخوشم

چون یزید ثانی آمد نفس توگر کشی او را بسی باشد نکو

دشمن حقّ نفست آمد از ازل‌من همی گویم ز گفتِ لم یزل

زشت باشد دشمن حقّ از یزیدگر کشی زیبا شوی چون بایزید

گر تو هستی مرتضی را دوستداردشمن حقّ را بکن قتل اختیار

گاه عثمان را بگویی ناسزامرتضی کی دارد این مذهب روا

گر بپرسم از تو هرگز دیده‌ای‌یا ز کس در عمر خود بشنیده‌ای

که به عالم یک مسلمان بنگری‌دختری خود را دهد با کافری!

بالیقین گویی که زین‌سان چون شوددر چنین امری هزاران خون شود

پس تو خود انصاف ده ای یار من!دل مکن آزرده از گفتار من

شاه دین دختر به کافر چون دهدکی خلاف شرع در خاطر نهد!

آنکه او عثمان عفّان آمده‌مقبل درگاه سبحان آمده

جامع قرآنست ذات پاک اومدرک راز نهان ادراک او

از جبینش موج‌زن دریای حلم‌ابر جود و کان خلق و بحر علم

وصف او بیرون بوَد از فهم ماعزّ او کی گنجد اندر وهم ما

بهتر از عثمان عمر را می‌شناس‌کز وجودش یافت دین محکم اساس

او چو تاج سروری بر سر نهادیک هزار و شصت و شش منبر نهاد

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۲۳ شد بسی در عهد او دین را رواج‌خانه دین را بوَد ذاتش سراج

چون عمر بر مسند عزّت نشست‌آفتاب از شرم بر رخ پرده بست

وجه قوتش خشت‌مالی بوده است‌مست جام لا یزالی بوده است

هر کدامین پیشوای عالمندخضر راه و رهنمای عالمند

هر یکی را کار دنیا دردسربود آگه نیستی ای بی‌خبر

چون تو دنیا را طلب داری به جان‌عارفان را همچو خود داری گمان

دوستی کان عمَر را با علی است‌آن علی کو معدن آل نبی است

کی بَرد ما و تو را ای جان من‌دوستی چهار یار ایمان من؟

مخلص هر چار از جان و دلم‌حل شده از مهر ایشان مشکلم

مهر ایشان هادیِ راه صواب‌مهرشان مقصدنمای بی‌حجاب

لطفشان کعبه‌رسان بی‌سفرقهر ایشان آتش‌افروز سقر

هرکه را مهر علی در سینه است‌بالیقین آن سینه‌اش بی‌کینه است

مهر تقلیدی ندارد اعتبارمهر تقلیدی نمی‌آید به کار

همچو من مهر علی در سینه دارسینه خود را تهی از کینه دار

در همه، انوار ربّانی پدیدوای بر آن کس که از کوری ندید

مذهب صوفیه را کن اختیارتا شوی در هر دو عالم بختیار بعد از استماع ابیات مسطوره گفت: اگر حال مطابق مقال باشد، عین کمال است. گفتم: ای عزیز، فکر حال خود کن که از ثواب «ظنّوا بالمؤمنین خیرا» ۲۵۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۴۱ خ محروم مانده به نکال آخرت معذّب نگردی و گفتم: آنچه ملّا عبد الرّحمن جامی گفته است که: میان خلفای اربعه مخاصمت بود، آیا هر چهار یکدیگر را خصم بودند یا خلفای ثلثه با امیر المؤمنین خصومت داشتند؟ آن قضیّه کدام است که حکمش موقوف بر خداست؟ گفت: آن قضیّه خلاف است و ظاهر از این ممرّ در خاطر امیر خصومت باشد. گفتم: ازین عقیده ملّا چنان مستفاد می‌شود که خلفای ثلثه خلافت را به غصب از امیر گرفته‌اند. هرگاه حقیقت حال چنین باشد، باید که جمیع اولیا که نسبت ارادت بیعت ایشان به امیر منتهی گشته- معاذ اللّه- با خلفای ثلثه-- رضی اللّه عنهم- دوست نباشند، چه دوست دشمن، دشمن است و هر مریدی که دشمن پیر خود بود، مرید است نه مرید.

المقصود، هرچند دلایل معقوله و مقالات منقوله بیان نمودم اما از آنجا که تعصّب در دلش مکان پذیرفته بود، چنانکه ع: با شیر اندرون شد و با جان بدر رود ۳۵۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۴۲ خ، اصلا اثر نکرد و

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۲۴

آزرده‌خاطر شده رفت. در راه به یکی از آشنایان فقیر ملاقی شده، قصّه باز رانده گفت:

می‌خواهم در جمعه آینده فلانی را در مسجد جامع به قتل آورم. اگر کشته شوم، شهید و اگر بکشم خود غازی انگارم. آن آشنا گفت: مدّتی است که من به فلان کس نسبت اخلاص دارم، حاشا که در دلش ذرّه‌ای از تعصّب راه داشته باشد! چه او را امروز چند سال است که از مطالعه:

«وَ کانَ اللَّهُ بِکُلِّ شَیْءٍ مُحِیطاً» ۴۵۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۴۳ خ و از مشاهده: «فَأَیْنَما تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللَّهِ» ۵۵۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۴۴ خ بلکه نسبت توحید حاصل شده و صدق این مقال در ایام مجالس عرس و غیره از وجد و حالش بر وجه کمال ظاهر و باهر می‌گردد و به حکم قول مولوی معنوی که: هرکس مرا خواهد در مثنوی جوید، باید که در مضمون این چند غزل بی‌بدل که از واردات فلانی است لحظه‌ای ملاحظه کنی که غلبات شوق و آیات حضور و ذوق، در غایت وضوح و نهایت ظهور است.

غزل:

کدام دیده که بر طلعت تو شیدا نیست‌کدام دل که وصال تواش تمنّا نیست

کدام تن که به راه تو پایمال نشدکدام سر که ز عشقت انیس سودا نیست

کدام کس که نه چون خضر زنده ابد است‌کدام دم که درو معجزِ مسیحا نیست

کدام گل که ز عشقت نه بلبلی به قفاست‌کدام سبزه که صد گون درو تماشا نیست

کدام ذرّه که در وی نه آفتاب نهانست‌کدام قطره که در وی نهفته دریا نیست

به هر کجا که نظر افکنی جمال حق است‌عیان یقین تو ببین که جز او هویدا نیست

مرا چه باك ز رسوایی است ای ناصح‌کدام عاشق برگشته‌بخت رسوا نیست

کدام چیز که «کشفی» نه عاشق است بر اواز آنکه دلبر هر جایی‌اش به یک جا نیست و له ایضا:

آن شاهدی که از ما، ما را ربود ماییم‌ذاتی که در دو عالم، یکتا نمود ماییم

آن نشئه‌ای که از جان، هستی جان ربوده‌و آن باده‌ای که بر دل، مستی فزود ماییم

آن کو ره طریقت، پوید به جان همیشه‌و آن کو درِ حقیقت، بر دل گشود ماییم

ای زاهد مَذبْذَب تا چند غیر بینی‌باطن حق است بنگر، گر در نمود ماییم

بشناس صورتِ ما، تا پی‌بری به معنی‌آیینه جمالِ ربّ الْودود ماییم

مرآت ذو الجلالیم، خورشید لا یزالیم‌غرق محیط حالیم، اوج و فرود ماییم

در هر دو کوْن جز ما، یک ذرّه نیست موجودبنگر به چشم «کشفی»، بود و نبود ماییم و له ایضا:

ما درون خویشتن نور تجلّی یافتیم‌مست گشتیم و مقام خود معلّی یافتیم

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۲۵ تا به نور آفتاب اصل روشن شد ضمیرعاشق و معشوق را در خویشتن ما یافتیم

چون ز اسرار حقیقت جان و دل آگاه گشت‌ذات حقّ را در همه عالم هویدا یافتیم

در تن خود تا نفس‌آسا به سیّاری شدیم‌نُه فلک را مضمر اندر هفت اعضا یافتیم

قطره‌ای بودیم از بحر ازل جوشی زدیم‌نیک چون دیدیم خود را عین دریا یافتیم

بر گلی صد بوستان ۶۵۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۴۵ خ را مست و شیدا دیده‌ایم‌در خسی صد شعله را پنهان و پیدا یافتیم

تا به زلف یار دل بستیم رستیم از جهان«کشفیا» کام دل خود بر تمنّا یافتیم و له ایضا:

ای مهِ هر جایی‌ام تا در دلم جا کرده‌ای‌در جهان چون آفتابم فرد یکتا کرده‌ای

کیست جز تو آنکه آرد تاب دیدارت به دهرتو به چشم خود جمال خود تماشا کرده‌ای

تا گل حسن تو بشکفته‌ست در بستان عشق‌عالمی را همچو بلبل مست و شیدا کرده‌ای

ای سپهر دلبری را ماه از سودای خویش‌هر زمان خلقی دگر را رو به صحرا کرده‌ای

زآن دو گیسو پای در زنجیر داری جانِ خلق‌زآن دو عارض آتش اندر ملک دلها کرده‌ای

هم به من گفتی که مهر من نسازی آشکارهم مرا چون اشک من در خلق رسوا کرده‌ای

تو به عشرت باده‌پیمایی ز مستی در خلابر ملا گو از چه ما را باده‌پیما کرده‌ای

غلغل کوس عنایت برشد از عرش برین«کشفیا» تا از دل و جان ترک دنیا کرده‌ای و له ایضا:

خودبینی و خودپرستی است آیینم‌شیدای خودم که سربه‌سر تزیینم

گر مؤمن و صادقم و گر بی‌دینم‌اینم اینم هرآنچه هستم اینم و نیز در مجموعه راز که از مصنّفات اوست، این چند بیت از حال معرفتش گواهی می‌دهد.

و له ایضا:

آیینه روی کاینات‌بیرون ز جهان و از جهاتم

دریای روانم و هم امواج‌چون عین صفات عین ذاتم

هم خنده و ذوق اهل عیشم‌هم گریه و درد اهل ماتم

با من بکنید عرض احوال‌حلّال جمیع مشکلاتم

چون غنچه نهان به خویش بودم‌اکنون گلِ باغ کاینناتم

این جمله صفت که کردم اثبات‌با این همه وصف بی‌صفاتم مآل مقال آنکه، او را با اهل تشیّع سوای محبّت امیر المؤمنین و مودّت امام المسلمین- کرّم اللّه وجهه- مناسبتی و مشابهتی نیست و این اظهار محبّت امیر نه از تعصّب و بغض اصحاب،

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۲۶

بلکه از راه پیرپرستی [است] که نزد ارباب طریقت و اصحاب سلوک از فرایض و واجبات است. چنانکه منقول است که: شبلی یکی از مریدان خود را گفت بگو: لا اله الّا اللّه، شبلی رسول اللّه. چون بفرموده قیام نمود، شیخ گفت،

مثنوی:

ای هر قدمت ورای افلاک‌از شائبه ریا دلت پاک

این است نهایت مریدی‌اینجا به مقام خود رسیدی بعد از آن گفت: استغفر اللّه! شبلی که یکی از خادمان آستان محمّدی است، او را چه مجال که این سخن بگوید و چگونه در راه کفر و زندقه پوید! لیکن مطلب، امتحان تو بود؛ بحمد اللّه قصوری در اخلاص تو نیست، اکنون برو کار تمام شد.

و در فواید الفؤاد از سلطان المشایخ نظام الدین اولیا منقول است که: «به حسن دهلوی بنابر تقریبی گفت: یک در گیر و محکم گیر.» و فلانی نه تنها امروز در محبّت امیر المؤمنین غلوّ دارد، کسی که از احوال و اقوال بزرگان سلف واقع است، در مصنّفات و مؤلّفات ایشان عبور کرده می‌داند که جمیع اولیا را رجوع به جناب آن ولایت‌مآب است.

لمؤلّفه:

حال خاصان را نمی‌دانند عام‌خاص پندارند و عام اندر مقام پس عجب است از تو که با وجود دعوی مسلمانی و خداپرستی، قصد کشتن اینطور سیّد کریم الطّرفین که اسم با مسمّی است و جمعی کثیر به حسب ظاهر و باطن از وی مستفید و بهره‌ورند! آری، باید که از این اراده مذمومه درگذری و خود را به عقوبت ابدی و هلاکت سرمدی گرفتار نگردانی؛ زیرا که آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- در باب اکرام و احترام اولاد و احفاد و امجاد خود به امّت بسیار تأکید کرده. کما قال: «من صافح اولادی فقد صافحنی و من جلس مع اولادی فقد جلس معی و من زار قبری فکانّما زارتی فی حیاتی ۷۵۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۴۶ خ.»

بنگر که در این حدیث شریف بر قبر مطهّر خود اولاد را شرف امتیاز ارزانی داشته؛ زیرا که می‌فرماید: هرکس مصافحه کند و بنشیند با اولاد من، پس به تحقیق با من مصافحه کرده و مجالست نموده و هرکه زیارت کند قبر مرا، چنانستی که زیارت نموده در حین حیات مرا. و نیز فرموده: «اکرموا اولادی الصّالحون للّه و الطّالحون لی. ۸۵۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۴۷ خ» بنابر آیه کریمه: «قُلْ لا أَسْئَلُکُمْ عَلَیْهِ أَجْراً إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِی الْقُرْبی.» ۹۵۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۴۸ خ محبّت سادات بر جمیع اهل اسلام فرض عین و عین فرض است. نمی‌بینی در قعده ۰۶۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۴۹ خ آخر تا صلوة بر پیغمبر و آل او نفرستند، نماز درست نیست. پس لایق حال مؤمنان آن است که محبّت آل مصطفی و مرتضی را بهترین فرایض دانند. چه این

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۲۷

فرض در هیچ حال برخلاف فرایض معهوده نقصان‌پذیر نیست؛ چنانچه کلمه طیّب گفتن در تمام عمر یکبار فرض است و صوم در تمام سال یکماه و نماز در شبانروزی پنج وقت و اگر مصلّی مسافر بود، قصر است و زکوة تا صاحب نصاب نگردد و همچنین حج بی‌حصول استطاعت زاد و راحله فرض نیست. کما قال اللّه تعالی: «وَ لِلَّهِ عَلَی النَّاسِ حِجُّ الْبَیْتِ مَنِ اسْتَطاعَ إِلَیْهِ سَبِیلًا» ۱۶۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۵۰ خ اما محبّت اهل بیت فرضی است دایمی که به هیچ وجه من الوجوه از ذمّه مؤمنان و مؤمنات ساقط نمی‌شود و بنابراین نظر بر

آیه: «وَ لا تُلْقُوا بِأَیْدِیکُمْ إِلَی التَّهْلُکَةِ» ۲۶۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۵۱ خ کرده، از این خیال ندامت‌مآل درگذر.

چون از آن عزیز صاحب تمیز این‌گونه مواعظ و نصایح استماع نمود، از قساوت قلبی که داشت، او را نیز از اهل تشیّع پنداشت رنجید. القصّه آن آشنا به اضطراب تمام و بیان مالا- کلام پیش فقیر آمده گفت: فلانی، از روی دوستی و اخلاق دیرینه که با تو دارم، تو را آگاه می‌سازم.

باید که در جمعه آینده از خود باخبر باشی؛ زیرا که فلان کس در حقّ تو این‌چنین اراده کرده.

لمؤلّفه:

مژده باد ای دل که دلدار آمده‌جان به کف نِهْ، وقت ایثار آمده بعد از آن گفتم: ای عزیز، در وقتی که فقیر به استدعای یاران شروع در تألیف این کتاب کرد، چون از علم ظاهر همچو علم باطن بی‌بهره بود، متألّم شده گریست و ساعتی سر به زانوی تفکّر نهاده و از خود رفت. مقارن این حال، روح ولی ایزد متعال یعنی سلطان الاولیاء علی مرتضی گذاری بر سر خاکسار خود کرده به بشارت: «لا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ» ۳۶۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۵۲ خ مبشّر گردانید. در آن وقت این خاکسار به انکسار تمام از آن معدن جود و احسان التماس نمود که:

ای سرور ابرار، [صله] ۴۶۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۵۳ خ این کار، می‌خواهم درجه شهادت به من مرحمت شود و موجب یافت این دولت محبّت ذات قدسی آیات تو باشد. امید است که التماس این نیازمند درجه قبول یافته باشد.

رباعی:

از لطف تو هیچ بنده نومید نشدمقبول تو جز مقبل جاوید نشد

لطفت به کدام ذرّه پیوست دمی‌کآن ذرّه بهْ از هزار خورشید نشد و از کرم عمیم آن پیشوای اسخیا و مقتدای اصفیا بعید نیست که پیش از انصرام خدمت بر سبیل مساعدت مزد عطا کند. زینهار از این معنی اندیشه به خاطر میار. و سوگند دادم که به یاران و محبّان فقیر نیز از این مقوله اظهار مکن که مبادا پیش از قصد قاصد، قصد قتلش کرده فقیر را از مقصد اصلی و مقصود کلّی مهجور و محروم سازند. بنابر مبالغه فقیر اخفای راز

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۲۸

نموده به منزل خود رفت. چون شب جمعه درآمد، سر به گریبان طلب شاهد شهادت فرو برده، مراقب گشتم که فی الجمله نسیان از عالم کون و مکان رو داد. شنیدم که منادی این ندا می‌کرد: «من مات علی حبّ علی بن ابی طالب- علیه السّلام- فیحشر و انا اکون یمینه و یساره ۵۶۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۵۴ خ.» و این کلام رحمت انجام را دوبار تکرار کرد. چون به افاقت آمدم، تعزی ۶۶۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۵۵ خ و رقّتی عظیم از راه بهجت و مسرّت روی داد. سجده شکر الهی به تقدیم رسانیده، نگران بودم که این صبح دولت از افق رحمت، کی طلوع نماید و این شاهد سعادت کدام ساعت حجاب از چهره چون آفتاب گشاید؟ چون روز شد، بعد از ادای نماز اشراق و چاشت غسل نموده، رخت سفید پوشیده و بدن خود را به عنبر و عود مطیّب ساخته به ابتهاج تمام و اشتیاق مالاکلام این چند بیت بر زبان قصیر البیان رانده به جانب مسجد جامع روان شدم.

لمؤلّفه:

منم سنّی پاک و پیرو شرع رسول اللّه‌ز عشق مرتضی نادان به رفضم متّهم دارد

اگر عشق علی رفض است پس رفض است ایمانم‌خدا زین شیوه در محشر مرا بس محترم دارد

امیر المؤمنین حیدر علی بن ابی طالب‌چو دارد حامی خود «کشفی» از دشمن چه غم دارد القصّه، چون خطیب بر منبر برآمده، آغاز خطبه نمود، آن دوستی که می‌خواست این عاصی را از معاصی پاک سازد، کاردی که از ماوراء النّهر او را بر سبیل سوغات آورده بود در کمر خلانده، جانب یسار این بی‌مقدار که محل دل است نشست و تا خطیب به خطبه اشتغال داشت «اللّهم صلّ علی محمّد و

آل محمّد» می‌خواند و در اثنای تسبیح هر لحظه به چپ و راست خود نگاه می‌کرد تا آنکه مؤمنان از نماز فارغ شدند. بعد از فراغ نماز چون طالب را به مطلوب نارسانده به منزل خود روان گشت، این درویش دل ریش پیش راهش گرفته با او هم‌آغوشی نموده بفشرد و لرزه در بدنش پدید آمده، او را بر زمین انداخت. بعد از آنکه به حال آمد، [سر بر قدم] ۷۶۷۲۲۲۴خ ۰ ۱۵۶ خ طالب شهید شهادت و شاهد سعادت نهاده، زبان استغفار گشاده تائب شد؛ «و اللّه یهدی من یشاء الی صراط المستقیم (۱۵۷).»

من مقالات شیخ سعدی- علیه الرّحمة:

منم کز جان شدم مولای حیدرامیر المؤمنین آن شاه صفدر

علی کو را خدا بی‌شک ولی خواندبه امر حقّ وصی کردش پیمبر

به حقّ پادشاه هر دو عالم‌خدای بی‌نیاز و فرد اکبر

به حقّ آسمان‌ها و ملایک‌کز آنجا هیچ جایی نیست برتر

به پنج ارکان شرع و هفت اقلیم‌به افلاک و ده و دو برج دیگر

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۲۹ به کرسی و به عرش و لوح محفوظبه حقّ جبرئیل آن خوب منظر

به میکائیل و اسرافیل و صورش‌به عزرائیل هوْل گور [و] (۱۵۸) منکر

به تورات و زبور و صحف و انجیل‌به حقّ حرمت هر چار دفتر

به حقّ آیة الکرسی و یس‌به حقّ سوره طه سراسر

به حقّ آدم و نوح ستوده‌به حقّ هود و شیث دادگستر

به درد یحیی و درمان لقمان‌به ذو القرنین و لوط نیک محضر

به ابراهیم و قربان کردن اوبه اسحاق و به اسماعیل و هاجر

به ختم انبیا احمد که باشدشفیع عاصیان در روز محشر

به حقّ مکّه و بطحا و زمزم‌به حقّ مروه و رکنی و مشعر

به تعظیم رجب تا قدر شعبان‌به حقّ روضه و تصدیق داور

به رنج اهل بیت و آل زهرابه خون ناحق شبّیر و شبّر

به آب دیده طفلان محروم‌به سوز سینه پیران غمخوار

که بعد از مصطفی در جمله عالم‌نبد فاضل‌تر و بهتر ز حیدر

مسلّم بُد سلونی گفتن او راکه علم مصطفی را بود داور

یقین اندر سخا و علم و عصمت‌ز پیغمبر نبود او هیچ کمتر

اگر دانی بگو تو جز علی کیست‌که دلدل زیر رانش بود درخور

چه گویم وصف آن شاهی که جبریل‌گهی بُد مدح‌گویش گاه چاکر

بدان گفتم که تا خلقان بدانندکه سعدی زین سعادت نیست بی‌بر

آیا سعدی تو نیکو اعتقادی‌ز دین و اعتقاد خویش بر خور

پی‌نوشت‌ها

۶۱۹۱۲۲۴خ ۰ (۱) خ- از نسخه بم افزوده شد.

۹۳۹۱۲۲۴خ ۰ (۲) خ- همان.

۰۴۹۱۲۲۴خ ۰ (۳) خ- در نسخه بم: چه.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۳۰

۹۱۰۲۲۲۴خ ۰ (۴) خ- ألاسراء (۱۷) آیه ۸۵: «بگو: روح جزئی از فرمان پروردگار من است.»

۰۴۰۲۲۲۴خ ۰ (۵) خ- ألمدّثر (۷۴) آیه ۸.

۰۶۰۲۲۲۴خ ۰ (۶) خ- ألبقرة (۲) آیه ۲۶: «خدا ابایی ندارد که به پشه و کمتر از آن مثل بزند.»

۲۶۰۲۲۲۴خ ۰ (۷) خ- در نسخه بم:- طور.

۴۶۰۲۲۲۴خ ۰ (۸) خ- ألبقرة (۲) آیه ۸۹.

۰۷۰۲۲۲۴خ ۰ (۹) خ- بخش پایانی عبارت اشارتی است قرآنی- ألقصص (۲۸) آیه ۸۸.

۲۷۰۲۲۲۴خ ۰ (۱۰) خ- ألأعراف (۷) آیه ۴۰.

۳۸۰۲۲۲۴خ ۰ (۱۱) خ- در نسخه بم: کو.

۷۸۰۲۲۲۴خ ۰ (۱۲) خ- کلّ عبارت یاد شده، در نسخه بم یافته نشد.

۱۱۱۲۲۲۴خ ۰ (۱۳) خ- ألتّین (۹۵) آیه ۱: «سوگند به انجیر و زیتون.»

۷۱۱۲۲۲۴خ ۰ (۱۴) خ- در هر دو نسخه بم، پ «عالمی» بود که قیاسا مقابله و لحاظ شد.

۶۳۱۲۲۲۴خ ۰ (۱۵) خ- از نسخه بم افزوده شد.

۰۴۱۲۲۲۴خ ۰ (۱۶) خ- امروزه بدین‌گونه غزلیات، مثنوی- غزل می‌گویند و استاد مسلّم آن حضرت مولوی- عظّمه اللّه ذکره- است که در دیوان شمس بسیار یافته می‌شود.

۲۴۱۲۲۲۴خ ۰ (۱۷) خ- از نسخه بم افزوده شد.

۰۵۱۲۲۲۴خ ۰ (۱۸) خ- همان.

۰۵۱۲۲۲۴خ ۰ (۱۹) خ- در نسخه بم: جان.

۰۵۱۲۲۲۴خ ۰ (۲۰) خ- پیشین:- و.

۱۵۱۲۲۲۴خ ۰ (۲۱) خ- پیشین: خاصّه.

۵۵۱۲۲۲۴خ ۰ (۲۲) خ- مریم (۱۹) آیه ۳۰: «کودک گفت: من بنده خدایم، به من کتاب داده و مرا پیامبر گردانیده است.»

۰۷۱۲۲۲۴خ ۰ (۲۳) خ- از نسخه بم افزوده شد.

۴۸۱۲۲۲۴خ ۰ (۲۴) خ- همان.

۴۸۱۲۲۲۴خ ۰ (۲۵) خ- همان.

۸۸۱۲۲۲۴خ ۰ (۲۶) خ- همان.

۰۰۲۲۲۲۴خ ۰ (۲۷) خ- همان.

۰۰۲۲۲۲۴خ ۰ (۲۸) خ- پیشین.

۲۰۲۲۲۲۴خ ۰ (۲۹) خ- در نسخه بم: مانده.

۲۰۲۲۲۲۴خ ۰ (۳۰) خ- پیشین: متوجّه جمال ازلی.

۵۰۲۲۲۲۴خ ۰ (۳۱) خ- پیشین:- زایده با تو.

۰۱۲۲۲۲۴خ ۰ (۳۲) خ- از نسخه بم افزوده شد.

۴۳۲۲۲۲۴خ ۰ (۳۳) خ- ألنّجم (۵۳) آیه ۱۷: «چشم خطا نکرد و از حد درنگذشت.»

۷۵۲۲۲۲۴خ ۰ (۳۴) خ- از نسخه بم افزوده شد.

۷۵۲۲۲۲۴خ ۰ (۳۵) خ- ترجمه بیت: نام بلند او علی است؛ علی از عُلی [- بلند و والا] مشتق است.

۳۶۲۲۲۲۴خ ۰ (۳۶) خ- ألنّجم (۵۳) آیه ۳: «و سخن از روی هوی نمی گوید.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۳۱

۳۶۲۲۲۲۴خ ۰ (۳۷) خ- یعنی: «از من آنچه سوای عرش است، بپرسید.»

۴۷۲۲۲۲۴خ ۰ (۳۸) خ- یعنی: «گمان نمی کردم این امر از هاشم و سپس از ابو الحسن برگردانده شود.» «آیا نخستین کسی که به قبله‌شان نماز گزارد، و داناترین مردم به قرآن و سنت‌های رسول نیست.»

۵۷۲۲۲۲۴خ ۰ (۳۹) خ- یعنی: «به ابن ملجم و مقتدران سلطه گر بگو که [علی را] نابود کرد، در حالی که آن ارکان اسلام بود.» «فاضل‌ترین شخصی که دلیری کرد و نخستین مردمی که اسلام و ایمان آورد، کشت.»

۷۸۲۲۲۲۴خ ۰ (۴۰) خ- در نسخه بم: کشور.

۳۰۳۲۲۲۴خ ۰ (۴۱) خ- ألحج (۲۲) آیه ۴۷: «و یک روز از روزهای پروردگار تو برابر با هزار سال است.»

۴۰۳۲۲۲۴خ ۰ (۴۲) خ- «گوشت تو [- علی (ع)] گوشت من [- محمّد (ص)]؛ خون تو، خون من؛ جان تو، جان من؛ قلب تو، قلب من؛ نفس تو، نفس من است.»

۴۰۳۲۲۲۴خ ۰ (۴۳) خ- آل عمران (۳) آیه ۶۱: «بگو: بیایید تا حاضر آوریم، ما فرزندان خود را و شما فرزندان خود را، ما زنان خود را و شما زنان خود را، ما برادران خود را و شما برادران خود را.»

۰۱۳۲۲۲۴خ ۰ (۴۴) خ- ترجمه آن پیش از این، یاد شد.

۵۱۳۲۲۲۴خ ۰ (۴۵) خ- «ای احمد، علی را در نهان همراه هر پیامبری و همراه تو نهان و آشکارا فرستادم.»

۲۳۳۲۲۲۴خ ۰ (۴۶) خ- «ای درد، بیرون شو؛ چرا که ایشان [محمد (ص)] بنده خدا و فرستاده اوست.»

۰۴۳۲۲۲۴خ ۰ (۴۷) خ- الانسان (۷۶) آیه ۱: «هر آینه بر انسان مدتی از زمان گذشت و او چیزی در خور ذکر نبود.»

۰۴۳۲۲۲۴خ ۰ (۴۸) خ- اشارتی است قرآنی- المائدة (۵) آیه ۵۵؛ الاحزاب (۳۳) آیه ۳۳.

۰۴۳۲۲۲۴خ ۰ (۴۹) خ- الشّوری (۴۲) آیه ۲۳: «بگو: بر این رسالت مزدی از شما، جز دوست داشتن خویشاوندان نمی‌خواهم.»

۰۴۳۲۲۲۴خ ۰ (۵۰) خ- از نسخه بم افزوده شد.

۰۵۳۲۲۲۴خ ۰ (۵۱) خ- نک: کشف الاسرار و عدّة الابرار؛ ج ۶، ص ۴۶۰ [با اندکی تفاوت]. «پرچم حمد، امروز در دستان من است.»

۰۵۳۲۲۲۴خ ۰ (۵۲) خ- «من، تا روز قیامت سرور و آقای فرزند آدم (ع) هستم و نازشی نیست. پرچم حمد به دست من است و فخر و نازشی نیست. و در آن روز هیچ پیامبری- از آدم (ع) گرفته تا دیگران- نیست مگر آنکه زیر پرچم منند.»

۲۵۳۲۲۲۴خ ۰ (۵۳) خ- در نسخه بم: راحت العاشقین.

۴۵۳۲۲۲۴خ ۰ (۵۴) خ- نک: جامع صغیر؛ ج ۱، ص ۷۲.

۴۵۳۲۲۲۴خ ۰ (۵۵) خ- در نسخه بم: رقوم.

۰۶۳۲۲۲۴خ ۰ (۵۶) خ- همان: متون کتب سیر مملوّ و مشحون است.

۰۶۳۲۲۲۴خ ۰ (۵۷) خ- سباء (۳۴) آیه ۴۹: «بگو: حقّ فراز آمد و باطل باز نیاید و یارای بازگشتش نیست.»

۰۶۳۲۲۲۴خ ۰ (۵۸) خ- در نسخه بم: اسیاف [لازم به یادآوری است که بی‌گمان در نسخه اصل، تصحیف کاتب مشهود است؛ چرا که به دنبال عبارت فوق، واژه اسیاف درست و دقیق آمده است].

۶۶۳۲۲۲۴خ ۰ (۵۹) خ- الاسراء (۱۷) آیه ۷۰: «و بر دریا و خشکی سوار کردیم.»

۶۶۳۲۲۲۴خ ۰ (۶۰) خ- النّساء (۴) آیه ۳۱: «و شما را به مکانی نیکو درمی‌آوریم.»

۶۶۳۲۲۲۴خ ۰ (۶۱) خ- الانعام (۶) آیه ۸۲: «ایمنی از آن ایشان است و ایشان هدایت یافتگانند.»

۸۶۳۲۲۲۴خ ۰ (۶۲) خ- الانبیاء (۲۱) آیه ۹۸: «شما و آن چیزهایی که سوای اللّه می‌پرستیدید هیزم‌های جهنّمید.»

۹۶۳۲۲۲۴خ ۰ (۶۳) خ- «آنان [- زنان] کم‌خردانند.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۳۲

۹۶۳۲۲۲۴خ ۰ (۶۴) خ- «هر کدامتان مانند من است.»

۹۶۳۲۲۲۴خ ۰ (۶۵) خ- نک: جامع صغیر؛ ج ۱، ص ۱۱۵. «نزد پروردگارم بیتوته می‌کنم که مرا خورش می‌دهد و سیراب می‌کند.»

۰۷۳۲۲۲۴خ ۰ (۶۶) خ- در نسخه بم: چرکین.

۰۷۳۲۲۲۴خ ۰ (۶۷) خ- پیش از این، از آن یاد شد.

۱۷۳۲۲۲۴خ ۰ (۶۸) خ- نک: جامع صغیر؛ ج ۱، ص ۸۳ «دل مؤمن میان دو انگشت [- جمالی و جلالی] از انگشتان خداوند رحمان است. آن را آنگونه که بخواهد، دگرگون سازد.»

۳۷۳۲۲۲۴خ ۰ (۶۹) خ- البقرة (۲) آیه ۱۲۵: «خانه مرا پاکیزه دارید.»

۳۷۳۲۲۲۴خ ۰ (۷۰) خ- نک: احادیث مثنوی؛ ص ۲۶. «لیکن قلب بنده مؤمنم، گنجایی مرا دارد.»

۶۷۳۲۲۲۴خ ۰ (۷۱) خ- نک: کشف الاسرار و عدّة الابرار؛ ج ۱، ص ۳۹۵؛ ج ۳، ص ۱۵۰؛ ج ۱۰، ص ۲۹۴. «تو از منی به منزله هارون از موسی (ع) جز اینکه پس از من پیامبری نیست.»

۹۷۳۲۲۲۴خ ۰ (۷۲) خ- آل عمران (۳) آیه ۵۴: «آنان مکر کردند، و خدا هم مکر کرد، و خدا بهترین مکرکنندگان است.»

۹۷۳۲۲۲۴خ ۰ (۷۳) خ- الاسراء (۱۷) آیه ۸۰: «بگو: ای پروردگار من، مرا به راستی و نیکویی داخل کن و به راستی و نیکویی بیرون بر، و مرا از جانب خود پیروزی و یاری عطا کن.»

۴۸۳۲۲۲۴خ ۰ (۷۴) خ- البقرة (۲) آیه ۲۰۷: «کسی دیگر از مردم برای جستن خشنودی خدا جان خویش را فدا کند. خدا بر این بندگان مهربان است.»

۶۸۳۲۲۲۴خ ۰ (۷۵) خ- در نسخه بم: طاف.

۶۸۳۲۲۲۴خ ۰ (۷۶) خ- پیشین:- الاله.

۶۸۳۲۲۲۴خ ۰ (۷۷) خ- پیشین: یتوفی فی حفظ الاله یستر.

۶۸۳۲۲۲۴خ ۰ (۷۸) خ- پیشین: و بت اراعیهم ما یثبتوننی.

۰۹۳۲۲۲۴خ ۰ (۷۹) خ- «یس» (۳۶) آیه ۹: «و بر چشمانشان نیز پرده‌ای افکندیم تا نتوانند دید.»

۱۹۳۲۲۲۴خ ۰ (۸۰) خ- پیش از این، از آن یاد شد.

۴۹۳۲۲۲۴خ ۰ (۸۱) خ- در نسخه بم: ابو ذر.

۴۹۳۲۲۲۴خ ۰ (۸۲) خ- پیشین: عنان.

۴۹۳۲۲۲۴خ ۰ (۸۳) خ- الانفال (۸) آیه ۷۵: «به حکم کتاب خدا، خویشاوندان به یکدیگر سزاوارترند.»

۵۹۳۲۲۲۴خ ۰ (۸۴) خ- از نسخه بم افزوده شد.

۱۰۴۲۲۲۴خ ۰ (۸۵) خ- در نسخه بم: نیایند.

۲۰۴۲۲۲۴خ ۰ (۸۶) خ- از نسخه بم افزوده شد.

۲۰۴۲۲۲۴خ ۰ (۸۷) خ- در نسخه بم: رسید.

۳۰۴۲۲۲۴خ ۰ (۸۸) خ- پیشین:- ای.

۰۲۴۲۲۲۴خ ۰ (۸۹) خ- آل عمران (۳) آیات ۵۹- ۶۱: «مثل عیسی در نزد خدا، چون مثل آدم است که او را از خاک بیافرید و به او گفت: موجود شو. پس موجود شد. این سخن حقّ از جانب پروردگار توست. از تردیدکنندگان مباش. از آن پس که به آگاهی رسیده‌ای، هرکس که درباره او با تو مجادله کند، بگو: بیایید تا حاضر آوریم، ما فرزندان خود را و شما فرزندان خود را، ما زنان خود را و شما زنان خود را، ما برادران خود را و شما برادران خود را.

آنگاه دعا و تضرّع کنیم و لعنت خدا بر دروغگویان بفرستیم.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۳۳

۴۳۴۲۲۲۴خ ۰ (۹۰) خ- از نسخه بم افزوده شد.

۰۵۴۲۲۲۴خ ۰ (۹۱) خ- الطور (۵۲) آیه ۲۱: «کسانی که خود ایمان آوردند و فرزندانشان در ایمان، پیرویشان کردند.»

۲۵۴۲۲۲۴خ ۰ (۹۲) خ- الاحزاب (۳۳) آیه ۳۳: «ای اهل بیت، خدا می‌خواهد پلیدی را از شما دور کند و شما را پاک دارد.»

۲۵۴۲۲۲۴خ ۰ (۹۳) خ- المائدة (۵) آیه ۵۵: «جز این نیست که ولیّ شما خداست و رسول او و مؤمنانی که نماز می‌خوانند و همچنان‌که در رکوعند انفاق می‌کنند.»

۲۵۴۲۲۲۴خ ۰ (۹۴) خ- نک: جامع صغیر؛ ج ۲، ص ۱۸۰. «هرکه را که من مولا و دوست او باشم، پس علی (ع) مولای اوست.»

۴۵۴۲۲۲۴خ ۰ (۹۵) خ- از نسخه بم افزوده شد.

۶۸۴۲۲۲۴خ ۰ (۹۶) خ- آل عمران (۳) آیه ۳۳: «خدا آدم و نوح و خاندان ابراهیم و خاندان عمران را بر جهانیان برتری داد.»

۶۸۴۲۲۲۴خ ۰ (۹۷) خ- الانسان (۷۶) آیه ۳: «راه را به او نشان داده‌ایم. یا سپاسگزار باشد یا ناسپاس.»

۶۸۴۲۲۲۴خ ۰ (۹۸) خ- النّساء (۴) آیه ۵۴: «و فرمانروایی بزرگ ارزانی داشتیم.»

۶۸۴۲۲۲۴خ ۰ (۹۹) خ- الانسان (۷۶) آیه ۲۰: «چون بنگری، هرچه بنگری نعمت فراوان است و فرمانروایی بزرگ.»

۶۸۴۲۲۲۴خ ۰ (۱۰۰) خ- النّجم (۵۳) آیه ۳۷: «یا از ابراهیم، که حق رسالت را ادا کرد؟»

۶۸۴۲۲۲۴خ ۰ (۱۰۱) خ- الانسان (۷۶) آیه ۷: «به نذر وفا می‌کنند و از روزی که شرّ آن همه جا را گرفته است می‌ترسند.»

۶۸۴۲۲۲۴خ ۰ (۱۰۲) خ- الصّافّات (۳۷) آیه ۱۰۳ «چون هر دو تسلیم شدند و او را به پیشانی افکند.»

۶۸۴۲۲۲۴خ ۰ (۱۰۳) خ- البقرة (۲) آیه ۲۰۷: «کسی دیگر از مردم برای جستن خشنودی خدا جان خویش را فدا کند.»

۶۸۴۲۲۲۴خ ۰ (۱۰۴) خ- «ص» (۳۸) آیه ۴۴: «او را بنده‌ای صابر یافتیم. او که همواره روی به درگاه ما داشت چه نیکو بنده‌ای بود.»

۶۸۴۲۲۲۴خ ۰ (۱۰۵) خ- الانسان (۷۶) آیه ۱۲: «به پاداش صبری که کرده‌اند پاداششان را بهشت و حریر داد.»

۶۸۴۲۲۲۴خ ۰ (۱۰۶) خ- مریم (۱۹) آیه ۵۴: «و فرستاده‌ای پیامبر بود.»

۶۸۴۲۲۲۴خ ۰ (۱۰۷) خ- الانسان (۷۶) آیه ۵: «نیکان از جام‌هایی می‌نوشند که آمیخته به کافور است.»

۶۸۴۲۲۲۴خ ۰ (۱۰۸) خ- «ص» (۳۸) آیه ۲۶: «ما تو را خلیفه روی زمین گردانیدیم.»

۶۸۴۲۲۲۴خ ۰ (۱۰۹) خ- النّور (۲۴) آیه ۵۵: «... که در روی زمین جانشین دیگرانشان کند، همچنان‌که مردمی را که پیش از آنها بودند جانشین دیگران کرد.»

۶۸۴۲۲۲۴خ ۰ (۱۱۰) خ- مریم (۱۹) آیه ۵۷: «او را به مکانی بلند فرابردیم.»

۶۸۴۲۲۲۴خ ۰ (۱۱۱) خ- الانسان (۷۶) آیه ۲۱: «بر تنشان جامه‌هایی است از سندس سبز و استبرق، و به دستبندهایی از سیم زینت شده‌اند. و پروردگارشان از شرابی پاکیزه سیرابشان سازد.»

۶۸۴۲۲۲۴خ ۰ (۱۱۲) خ- مریم (۱۹) آیه ۳۱: «و به نماز و زکات وصیت کرده است.»

۶۸۴۲۲۲۴خ ۰ (۱۱۳) خ- المائدهٔ (۵) آیه ۵۵: «و مؤمنانی که نماز می‌خوانند و همچنان‌که در رکوعند انفاق می‌کنند.»

۶۸۴۲۲۲۴خ ۰ (۱۱۴) خ- الکوثر (۱۰۸) آیه ۱- ۲: «ما کوثر را به تو عطا کردیم. پس برای پروردگارت نماز بخوان و قربانی کن.»

۶۸۴۲۲۲۴خ ۰ (۱۱۵) خ- الانسان (۷۶) آیه ۶: «چشمه‌ای که بندگان خدا از آن می‌نوشند و آن را به هر جای که خواهند روان می‌سازند.»

۶۸۴۲۲۲۴خ ۰ (۱۱۶) خ- پیشین؛ آیه ۸: «و طعام را در حالی‌که خود دوستش دارند به مسکین و یتیم و اسیر می‌خورانند.»

۶۸۴۲۲۲۴خ ۰ (۱۱۷) خ- در نسخه بم: وصفی.

۶۸۴۲۲۲۴خ ۰ (۱۱۸) خ- نک: جامع صغیر؛ ج ۲، ص ۱۸۰. «هرکه را من مولا و دوست او باشم، پس علی مولای اوست. خداوندا، مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۳۴

دوست بدار هرکه او را دوست بدارد و دشمن دار هرکه او را دشمن دارد.»

۱۹۴۲۲۲۴خ ۰ (۱۱۹) خ- الاحزاب (۳۳) آیه ۵۳: «و اگر از زنان پیامبر چیزی خواستید، از پشت پرده بخواهید.»

۹۹۴۲۲۲۴خ ۰ (۱۲۰) خ- در نسخه بم:- یعنی.

۹۹۴۲۲۲۴خ ۰ (۱۲۱) خ- از نسخه بم افزوده شد.

۳۰۵۲۲۲۴خ ۰ (۱۲۲) خ- التّحریم (۶۶) آیه ۵.

۳۰۵۲۲۲۴خ ۰ (۱۲۳) خ- در نسخه بم: یوحنّا.

۶۰۵۲۲۲۴خ ۰ (۱۲۴) خ- همان: آمد.

۴۱۵۲۲۲۴خ ۰ (۱۲۵) خ- آل عمران (۳) آیه ۳۱: «بگو: اگر خدا را دوست دارید از من پیروی کنید تا او نیز شما را دوست بدارد.»

۸۲۵۲۲۲۴خ ۰ (۱۲۶) خ- خدای- عزّ و جلّ- از نور ذات علی بن ابی طالب، هفتاد هزار فرشته آفرید. آنها برای ایشان آمرزش می‌خواهند و تا روز قیامت وی را پاسخ می‌گویند.»

۸۳۵۲۲۲۴خ ۰ (۱۲۷) خ- آل عمران (۳) آیه ۴۰؛ ابراهیم (۱۴) آیه ۲۷: «خدا هرچه بخواهد می‌کند.»

۰۴۵۲۲۲۴خ ۰ (۱۲۸) خ- المائدهٔ (۵) آیه ۱: «خدا به هرچه می‌خواهد حکم می‌کند».

۳۴۵۲۲۲۴خ ۰ (۱۲۹) خ- الفرقان (۲۵) آیه ۲۵: «روزی که آسمان با ابرها می‌شکافد.»

۳۴۵۲۲۲۴خ ۰ (۱۳۰) خ- پیشتر از این، از آن یاد شد.

۷۴۵۲۲۲۴خ ۰ (۱۳۱) خ- «هر چیزی به اصل خود برمی‌گردد.»

۸۴۵۲۲۲۴خ ۰ (۱۳۲) خ- الاحزاب (۳۳) آیه ۵۶: «خدا و فرشتگانش بر پیامبر صلوات می‌فرستند.»

۸۴۵۲۲۲۴خ ۰ (۱۳۳) خ- در نسخه بم: ای مربی.

۰۵۵۲۲۲۴خ ۰ (۱۳۴) خ- «اگر دوستی و عشق به آل محمّد رفض است، پس به جنّ و انس گواهی می‌دهم که من رافضی‌ام.»

۸۵۵۲۲۲۴خ ۰ (۱۳۵) خ- در نسخه بم: چشت.

۴۶۵۲۲۲۴خ ۰ (۱۳۶) خ- «اگر علی (ع) نبود، عمر هلاک می‌شد.»

۴۶۵۲۲۲۴خ ۰ (۱۳۷) خ- از نسخه بم افزوده شد.

۸۶۵۲۲۲۴خ ۰ (۱۳۸) خ- «نگریستن به ذات علی (ع) عبادت است.»

۹۶۵۲۲۲۴خ ۰ (۱۳۹) خ- «به مؤمنان گمان نیک برید.»

۹۶۵۲۲۲۴خ ۰ (۱۴۰) خ- در نسخه بم: با شیر اندر آمد و با جان بدر شود.

۳۷۵۲۲۲۴خ ۰ (۱۴۱) خ- النّساء (۴) آیه ۱۲۶: «و خدا به هرچه می‌کردند، احاطه داشت.»

۴۷۵۲۲۲۴خ ۰ (۱۴۲) خ- البقرة (۲) آیه ۱۱۵: «پس به هرجا که رو کنید، همان جا رو به خداست.»

۷۷۵۲۲۲۴خ ۰ (۱۴۳) خ- در نسخه بم: بلبلان.

۷۷۵۲۲۲۴خ ۰ (۱۴۴) خ- [ترجمه آن در متن آمده است].

۲۸۵۲۲۲۴خ ۰ (۱۴۵) خ- «فرزندانم [- ائمه اطهار] را گرامی بدارید؛ نیکوکاران از آن خداوندند و بدکاران از آن من.»

۲۹۵۲۲۲۴خ ۰ (۱۴۶) خ- الشّوری (۴۲) آیه ۲۳: «بگو: بر این رسالت مزدی از شما، جز دوست داشتن خویشاوندان نمی‌خواهم.»

۳۹۵۲۲۲۴خ ۰ (۱۴۷) خ- در نسخه بم: تشهّد.

۳۹۵۲۲۲۴خ ۰ (۱۴۸) خ- آل عمران (۳) آیه ۹۷: «برای خدا، حج آن خانه بر کسانی که قدرت رفتن به آن را داشته باشند واجب است.»

۳۹۵۲۲۲۴خ ۰ (۱۴۹) خ- البقرة (۲) آیه ۱۹۵: «و خویشتن را به دست خویش به هلاکت میندازید.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۳۵

۴۹۵۲۲۲۴خ ۰ (۱۵۰) خ- الزّمر (۳۹) آیه ۵۳: «از رحمت خدا مأیوس مشوید.»

۴۹۵۲۲۲۴خ ۰ (۱۵۱) خ- از نسخه بم افزوده شد.

۸۹۵۲۲۲۴خ ۰ (۱۵۲) خ- «هرکه به عشق و دوستی علی بن ابی طالب (ع) بمیرد، پس در حالی‌که من [- علی (ع)] در سمت راست و چپ وی هستم، محشور می‌شود.»

۹۹۵۲۲۲۴خ ۰ (۱۵۳) خ- در نسخه بم: تعسیر.

۲۰۶۲۲۲۴خ ۰ (۱۵۴) خ- از نسخه بم افزوده شد.

۲۰۶۲۲۲۴خ ۰ (۱۵۵) خ- البقرة (۲) آیه ۲۱۳: «خدا هرکس را که بخواهد به راه راست هدایت می‌کند.»

۴۰۶۲۲۲۴خ ۰ (۱۵۶) خ- از نسخه بم افزوده شد.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۳۷

باب چهارم در بیان عقد و نکاح سلطان الاولیا علی مرتضی با سیّدة النّساء فاطمه زهرا علیها التّحیة و الثّناء- و ما یتعلّق بها:

اشاره

بر ضمیر ارباب دانش و اصحاب بینش واضح و لایح می‌گرداند که این عقد مبارک به اتّفاق مورّخین به سال دوّم از هجرت در ماه رجب المرجب منعقد گشت و در بیان این احسن القصص، اهل سیر روایات آورده‌اند؛ بعضی مجمل و بعضی مفصّل. اما آنچه

جامع‌تر یافته، به ترجمه‌اش بشتافته روایت صفوة الصّفیه است تألیف ابن جوزی- رحمة اللّه علیه- از امّ سلمه- رضی اللّه عنها- می‌آورد که:

«چون فاطمه زهرا- علیها التّحیة و الثّناء- از مرتبه صباء به درجه نساء رسید، اکابر قریش به خطبه‌اش مبادرت نمودند. آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- به سخن ایشان التفات نفرمودی تا روزی ابو بکر صدّیق اظهار این معنی نمود. در جواب فرمود: کار او وابسته به امر حقّ است و به روایتی گفت: انتظار وحی می‌برم. پس عمر بن الخطّاب التماس نمود، همان جواب شنود. از سلمان فارسی منقول است که: روزی ابو بکر و عمر و سعد معاذ- رضی اللّه عنهم- در مسجد نشسته، سخن سیّدة النّساء در میان داشته می‌گفتند که اکابر قریش از آن سرور التماس این معنی نمودند به درجه قبول نیفتاد. مرتضی علی هنوز از این مقوله ظاهر نکرده، ابو بکر گفت: غالب ظنّ آن است که فقر مانع اوست و مهم سیّدة النّساء در تسویف و

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۳۸

تعریف جهت علی مرتضی است که خدا و رسول به تزویجش رضا دارند. پس گفت: با من موافقت می‌نمایید که به زیارتش رفته به خطبه فاطمه ترغیب نماییم؟ اگر از ممرّ فقر عذری گوید، مددکاری کنیم. سعد گفت: یا ابی بکر، خدای تعالی تو را همواره توفیق امور خیر کرامت فرماید؛ خوش باشد، قدم در راه نه. هر سه بزرگوار به طلب حیدر کرّار برآمدند و در آن وقت امیر المؤمنین در نخلستانی شتر را آب می‌داد. چون نظر فیض اثرش بر ایشان افتاد، قدمی چند به استقبال آمده استفسار حال نمود. ابو بکر گفت: یا ابا الحسن، هیچ خصلتی از خصایل محموده نیست که تو را در آن بر همه مؤمنان سبقت نباشد و نزد سیّد کاینات- علیه افضل الصّلوة- منزلتی داری که هیچ کس را با تو در آن مشارکت نیست. چرا به خطبه فاطمه مبادرت نمی‌نمایی؟ امیر المؤمنین آب در دیده گردانیده، گفت: ای ابو بکر، تهییج می‌نمایی آتشی را که به کلفت تمام تسکین داده و به یاد می‌دهی آنچه به قصد فراموش کرده‌ام. رغبتی که مرا در این امر است مافوق آن متصوّر نیست لیکن حیا و فقر مانع می‌شود. ابو بکر گفت: یا ابا الحسن، تو خود می‌دانی که دنیا نزد خدا و رسول اعتباری ندارد؛ باید که قلّت مال به هیچ حال تابع این مقال نگردد.

پس امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- به زیارت رسالت‌پناهی شتافت، در زمانی که آن سرور به منزل امّ سلمه تشریف داشت. چون امیر حلقه بر در زد، هم امّ سلمه گفت: کیست؟

آن سرور فرمود: برخیز و در بگشای. «هذا رجل یحبّ اللّه و رسوله و یحبّ اللّه و رسوله» یعنی این مردی است که خدا و رسول را دوست می‌دارد و خدا و رسول او را دوست می‌دارند. گفت: پدر و مادرم فدای تو باد، کیست این مرد که درباره او این‌چنین گواهی می‌دهی؟ فرمود: برادر و پسر عمّ من علی بن ابی طالب است. ام سلمه گوید به سرعت تمام دویده در بگشادم. سوگند به خدا که قدم درون ننهاد تا مادامی که من به حرم خانه خود درآمدم. آنگاه سیّد المرسلین طلبیده، نزد خود بنشاند. امیر المؤمنین سر مبارک فرود انداخته، در زمین می‌نگریست؛ چنانچه کسی حاجتی آرد و از عرض آن شرم دارد. آن سرور فرمود: یا اخی، چنان پندارم که حاجتی داری و از اظهار آن شرم می‌کنی، هرچه در دل داری بگو که حاجت تو نزد ما مقضی است. امیر گفت: یا رسول اللّه، تو را معلوم است که از اوان صغر مرا از پدر و مادر جدا کرده به ملازمت خود شرف اختصاص ارزانی فرموده، تربیت‌های ظاهری و باطنی مستعد گردانیده و آن احسان و شفقّت که از تو درباره خود مشاهده کرده‌ام، از پدر و مادر عشر عشیر آن ندیده‌ام. حاصل که، ذخیره عمر و زندگانی و مایه عیش و کامرانی من تویی. اکنون که به دولت خدمت تو از مساعدت سعادت بازوی تمکین محکم گشته و فوز و

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۳۹

صلاح و خیر و نجاح دارین مسلّم شده، تمنّای آن در خاطرم نقش بسته که مرا به دامادی برگزینی و مدّتی است داعیه خطبه فاطمه در دل دارم و از جهت تو هم گستاخی در تسویف داشته بر زبان نمی‌آرم. هیچ امکان دارد یا رسول اللّه، که این معنی به ظهور

آید؟ امّ سلمه گوید:

من از دور نگاه می‌کردم، دیدم که از استماع این سخن جبین مبین سیّد المرسلین چون آفتاب برافروخت و متبسّم و مبتهج گشته فرمود: یا اخی، هیچ داری از مایحتاج تأهّل که به آن توسّل نمایی؟ گفت: یا رسول اللّه، از نظر فیض اثر تو پوشیده نیست که در بساط من شمشیری است و زرهی و شتری. هرچه فرمایی، حاکمی. فرمود: شمشیر تو را ضرور است که پیوسته به جهاد مبادرت می‌نمایی و شتر که راحله و مطیه توست؛ آن نیز لابد است لیکن به درع تو اکتفا می‌کنم و تو را بشارتی نیز می‌دهم. یا ابا الحسن، به درستی که حقّ تعالی عقد فاطمه را با تو در آسمان‌ها بسته است. پیش از آنکه تو بیایی، ملکی از آسمان به تهنیت من فرستاد که مر آن فرشته را روی‌ها و بال‌های بسیار بود. مرا سلام آورده، گفت: ابشر یا محمّد، بجمع الشّمل و طهارة النّسل. من از وی سؤال کردم که: ایّها الملک، این بشارت به طهارت نسل عبارت از چیست؟ گفت: من سبطائیلم؛ فرشته موکّل به یکی از قوایم عرش. مرا حقّ تعالی اجازت فرمود تا تو را به بشارتی مبشّر گردانم و اینک جبرئیل، حریر پاره سفید از جنّت آورد که در وی دو سطر نور مکتوب بود. گفتم: ای برادر، این چه نامه است و مضمونش چیست؟ گفت:

یا رسول اللّه، حقّ سبحانه تو را از خلق برگزیده و از برای تو برادری و صاحبی اختیار کرده، فاطمه را به وی داده؛ او را به برادری برگزین، گفتم: کیست آنکس که خلعت اخوّت من بر قامت او چست و درست آمده؟ گفت: برادر تو در دین و پسر عمّ تو از روی نسب علی بن ابی طالب است و حقّ تعالی عقد و نکاح ایشان را در آسمان منعقد گردانید به این طریق که اول خطاب به جنات فرمود ۴۰۸۲۲۲۴خ ۱۰ خ تا به زینت تمام خود را بیاراستند و به حور عین وحی فرستاد تا به زیورها خود را مزیّن گردانیده و به شجره طوبی پیغام نمود که به جای اوراق حلّه‌ها ترتیب دادند و امر کرده ملائکه کرام را که در آسمان چهارم نزدیک بیت المعمور جمع آمدند و منبری است از نور موسوم به منبر کرامت که آدم صفی- علیه السّلام- بر وی خطبه خواند.

پس حقّ تعالی وحی فرمود به ملکی که اسم او راحیل است و در میان فرشتگان هیچ یک به فصاحت و لطافت نطق و حسن صورت او نیست. بر آن منبر برآمده، حمد و ثنای خداوند- جلّ و علا- به تقدیم رسانید و از حسن و صورت و سلاست عبارت او، فرشتگان اطباق سموات در اهتزاز و افلاک در جنبش آمدند. به من وحی فرمود که: ای جبرئیل، من کنیزک خود فاطمه بنت محمّد را به بنده خود علی بن ابی طالب عقد بستم، تو نیز در میان ملائکه

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۴۰

انعقاد را مؤکّد گردان. من به فرمان الهی عقد و نکاح ایشان بسته، ملائکه را گواه گرفتم و صورت واقعه بر این حریر سفید ثابت ساخته و به شهادت ملائکه موشح گردانیده به نظر اشرف تو آوردم. حکم چنان است که به مشک مهر کرده به رضوان که خازن جنّت است، بسپارم. و چون این عقد منعقد گشت، به شجره طوبی امر فرمود که: تا حلی و حلل منتشر گردانید و ملائکه و حور و غلمان و ولدان جنّت به تلاش تمام هر یکی حلّه و زیوری ربودند و هدایا و تحف که در میان آن طایفه به یکدیگر هدیه برده‌اند تا قیامت بر تبرّکی خواهد بود. بعد از آن مرا امر فرمود تا تو را به این عقد ازدواج بشارت دهم و تهنیت رسانم و تو نیز بشارت ده ایشان را به دو فرزند ارجمند طاهرین و فاضلین در دنیا و آخرت.

آنگاه خواجه کاینات- علیه افضل الصّلوة- فرمود: یا ابا الحسن، به خدا که هنوز جبرئیل بر معراج افلاک قدم ننهاده بود و بال اقبال به طیران در فضای ملکوت نگشاده که تو حلقه بر در زدی. اکنون فرمان پروردگار- جلّ و علا- در این باب نافذ گشته که به مسجد روم و به رئوس اشهاد انعقاد این عقد مبارک به تقدیم رسانده، از فضایل و مناقب تو حرفی چند به سمع اصحاب رسانم که چشم تو به آن روشن و دل تو به آن مطیّب شود. چون امیر المؤمنین از نزد آن سرور فرحان بیرون آمد، به سرعت تمام به جانب مسجد روان شد. در راه به ابو بکر و عمر- رضی اللّه عنهما- ملاقات افتاد. ایشان استفسار حال نمودند، گفت: خواجه کاینات ملتمس مرا مبذول داشته، اینک می‌رسد و مقرّر چنان است که یاران در مسجد مجتمع باشند تا انعقاد آن عقد به رئوس اشهاد

تحقیق پذیرد. پس شیخین با امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- به مسجد موافقت نمودند. هنوز به مسجد در نیامده بودند که آن سرور با رخساره چون ماه شب چهارده برافروخته از عقب رسیده به بلال فرمود: که مهاجر و انصار را جمع کن. چون اصحاب اجابت بلال نموده به مجلس همایون حاضر آمدند، آن سرور بر منبر برآمده قواعد حمد و ثنای باری تعالی بجا آورده، بعد از آن رو به سوی حضّار کرده، گفت: بدانید ای معاشر مسلمانان، که برادر من جبرئیل فرود آمده از آسمان خبر چنین آورد که: اللّه تعالی ملائکه را در بیت المعمور جمع فرموده کنیزک خود فاطمه بنت محمّد را به بنده خود علی بن ابی طالب عقد بست و مرا امر فرمود تا در میان یاران تجدید آن عقد کنم و حجّت نکاح به حضور شهود عدول مسجّل گردانم. پس خطاب کرد فرمود: یا اخی، برخیز و قاعده خطبه بجا آر. سلطان اولیا علی مرتضی میان انجمن اصفیا و مجمع اتقیا بعد از ادای حمد و ثنا و شکر آلاء و نعما و درود بر محمّد مصطفی برخاسته گفت: به درستی که تزویج فرمود مرا سیّد انبیا به فرزند ارجمند خود فاطمه زهرا و صداق آن درع من مقرّر شده است و من بر این معنی رضا دادم؛ از

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۴۱

آن سرور بپرسید و به حقیقت آن گواه باشید. اصحاب رو به سوی سیّد کاینات آورده گفتند: یا رسول اللّه، به این طریق تزویج فرموده‌ای، ما بر این جمله گواه باشیم؟ فرمود: بلی. بعد از آن از اطراف و جوانب آواز برآمد که بارک اللّه فیهما و جمع شملهما.

آنگاه به منزل شریف معاودت نموده، در اعلان نکاح کوشیده به امیر المؤمنین فرمود: برو درع بفروش و ثمن آن به من آر. امیر آن درع را به چهارصد و به روایتی چهارصد و هشتاد درهم به دست عثمان بن عفّان فروخت. چون زره تسلیم عثمان کرده، قبض ثمن نموده.

عثمان گفت: یا ابا الحسن، من به این درع اولی هستم از تو؟ یعنی هر تصرّف که خواهم بکنم؟

فرمود: بلی. گفت: فی الواقع، تو به این درع اولیتری از من؛ به هبه شرعیه به تو ارزانی داشتم.

شاه ولایت‌پناه حکم «لا ـ ردّ» شکر منعم حقیقی ادا نموده، هم درع و هم زر به خدمت آن حضرت آورده، کیفیت حال معروض داشت. سیّد کاینات عثمان را دعای خیر فرموده، قبضه‌ای از آن دراهم گرفته تحویل ابو بکر نمود تا آنچه مایحتاج است، سرانجام نماید.

سلمان گوید: مرا و بلال را همراه ابو بکر فرستاد که مددکاری نماییم. چون بیرون آمد، شمردیم سیصد و شصت درهم بود؛ از آن اسباب جهاز ابتیاع نمودیم. بر این دستور که فراشی از خیش ۵۰۸۲۲۲۴خ ۲۰ خ مصری محشو به پشم و نطعی و وساده‌ای از ادیم، حشو آن لیف خرما و عبّاده‌ای خیبری و ابدانی چند از سفالین و پرده‌ای از پشم، اینها را پیش نظر فیض اثر آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- حاضر آوردیم. اشک در دیده مبارک گردانیده به این دعا تکلم فرمود: «اللّهم بارک لقوم اعلی آنیهم الخزف»؛ یعنی خداوندا، برکت ده بر قومی که خوب‌ترین آوند ایشان کوزه و کاسه سفال باشد. و باقی درهم به امّ سلمه حواله نمود تا آن را به ترتیب بعضی مهمّات دیگر صرف نماید. و به روایتی برای بوی خوش داد. از امیر المؤمنین منقول است که: مدّت یک ماه در مجلس شریف آن سرور دیگر از این مقوله مذکور نشد و مرا از شرم یارای آن نبود که توانم سخنی بگویم اما گاهی که به خلوت ملاقات افتادی، فرمودی:

«نعم الزّوجة زوجتک ابشر انّها سیّدة النّساء العالمین»؛ یعنی نیکو جفتی است جفت تو، بشارت می‌دهم که وی بهترین زنان عالمیان است.

بعد از آنکه ماهی بر این بگذشت، عقیل برادر امیر المؤمنین گفت: ای برادر، به واسطه این عقد و ازدواج مرفه الحال و خوشوقت شدیم اما می‌خواهیم به زودی این دو کوکب اقبال در برج وصال اقران نمایند تا چشم ما روشن گردد. امیر فرمود: من نیز این مراد دارم اما از اظهار شرم می‌دارم. عقیل دست امیر المؤمنین گرفته به در حجره سیّد المرسلین آمده به امّ ایمن خادمه آن سرور این

سخن در میان آورد. او گفت: شما خبر کردید، دیگر در این مهمّ تردّد

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۴۲

منمایید تا ما عورات به اتّفاق ازواج طاهرات این مهم کفایت نماییم که سخن عورات در این مهمّ انفع است. امّ سلمه گوید: امّ ایمن این خبر اول به من گفت، بعد از آن به باقی ازواج و ما همه به خانه عایشه- رضی اللّه عنها- که حضرت رسالت آنجا بود رفته، آغاز سخنان، حسرت‌آمیز پیش آورده، ذکر خدیجه کبری- رضی الله عنها- و ترتیب امور ساختگی مهمّات کلّیه و جزئیه او یاد کرده، گفتیم که: اگر در کار فاطمه او به سلک احیّا منسلک بودی، دیده‌های ما روشن شدی. آن سرور آب در چشم مبارک گردانیده فرمود: مثل خدیجه کجاست؟

تصدیق من کرد در وقتی که همه مردم تکذیب می‌نمودند و تمامی مال خود صرف رضای من کرد و دین خدای تعالی را اعانت نمود و مرا حقّ سبحانه فرمود تا در ایام حیات او بشارت دادم به خانه‌ای که در بهشت از فضّه و زمرّد آفرید. و من به تکلّم مبادرت نموده گفتم: یا رسول اللّه، هرچه از اوصاف کمال خدیجه می‌گویی اهل آن است. اکنون ابن عمّ تو می‌خواهد که او را نزد حلیله جلیله‌اش درآری و این دو گوهر دریای نبوّت و ولایت را برداشته، اتّصال درکشی. فرمود: ای امّ سلمه، علی خود از این معنی بر من ظاهر نساخته. گفتم: یا رسول اللّه، او مردی است موصوف به صفت حیا؛ از آن جهت اظهار نکرده. پس آن سرور به امّ ایمن فرمود: علی را بخوان. امیر المؤمنین بر سر راه منتظر بود. امّ ایمن آمده گفت: بیا که رسول اللّه تو را می‌خواند. امیر آمده، سر از شرم فرود انداخته بنشست. آن سرور فرمود: یا اخی، می‌خواهی با جفت خود قرین گردی؟ گفت: نعم، یا رسول اللّه. سیّد المرسلین وعده به فردا شب نموده، فرمود تا ترتیب امور فاطمه از تزئین و تحسین و ترتیب فراش و اوانی به تقدیم رسانند و از این دراهم که به امّ سلمه سپرده بود، ده درم به امیر تسلیم فرمود تا خرما و روغن و بینو ۶۰۸۲۲۲۴خ ۳۰ خ بخرد. به پنج درم روغن و به چهار درم خرما و به یک [درم] بینو (۳) خریده، در نظر خیر البشر آورد. رسول سفره‌ای از ادیم طلبیده به دست مبارک خود همه را با یکدیگر ترکیب کرده، حیش ترتیب فرمود و حیش طعامی است که از این سه چیز سازند. بعد از آن فرمود: یا اخی، بیرون رو هرکه را ملاقات کنی با خود بیار. امیر المؤمنین بیرون آمده جمع کثیر بر در مجتمع دید. معاودت نموده، گفت: یا رسول اللّه، مردم بسیارند. فرمود: همه را بیار تا طعام خورده بروند. بفرموده قیام نمود. چون حساب کردند، هفصد کس از آن طعام به برکت کف با کفایت آن سرور سیر شدند. چون ولیمه سیدهٔ النّساء منقضی شد، به یک دست دست مرتضی علی و به دست دیگر دست فاطمه گرفته به منزلگاه ایشان آورده، سر فاطمه را به سینه مبارک خود نهاده، بوسه بر پیشانیش داده به امیر سپرده فرمود: یا علی، نیکو جفتی است جفت تو. امیر را نیز با فاطمه سپرده گفت: نیکو زوجی است زوج تو. بعد از آن ایشان را درون خانه فرستاد و

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۴۳

هر دو بازوی در را به دست حقّ‌پرست گرفته دعا به برکت و جمعیت ایشان فرموده به خدای تعالی سپرده بازگشت. اسما بنت عمیس را آنجا دید، موجب توقّف پرسید گفت: یا رسول اللّه، دختران را در وقت زفاف حاجتی می‌باشد، من از برای این اینجا توقّف نموده‌ام. فرمود:

حقّ تعالی حوائج دنیا و آخرت تو کفایت گرداند.

از امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- منقول است که: هم در آن اوان نوبت دیگر به خانه ما تشریف آورد و به روایتی روز چهارم از زفاف که ما هر دو تکیه داشتیم و عبای وی بر خود کشیده، چون آواز مبارکش شنیدیم، خواستیم برخیزیم سوگند داد که همچنان به حال خود باشید و آمده بر بستر ما بنشست و هر دو پای مبارک در میان آورد؛ چنانکه من پای راستش بر سینه خودم و فاطمه پای چپ و با ما به تکلّم مشغول بود و ما به تعلّم مستعد. بعد از آن فرمود:

یا اخی، برخیز و مقداری آب بیار. آوردم. بر آن آب آیتی چند خواند، فرمود: بیاشام و اندکی بگذار. آنچه گذاشتم بر سر و روی و

سینه من افشانده فرمود: «اذهب اللّه عنک الرّجس یا ابا الحسن و طهّرک تطهیرا. ۷۰۸۲۲۲۴خ ۰ ۴ خ» باز فرمود: یا اخی، آبی تازه بیار. آوردم. از برای فاطمه نیز بر این منوال مسلوک داشت. پس مرا بیرون فرستاده، از فاطمه استفسار حال من کرد. گفت: یا رسول اللّه، موصوف است به صفات کمال اما بعضی از عورات قریش مرا گاهی ملامت می‌کنند که شوهر تو فقیر است. فرمود: ای فرزند، پدر تو فقیر نیست و شوهر تو نیز فقیر نه.

تمامی خزاین روی زمین را از زر و نقره بر ما عرض کردند؛ قبول نکرده فقر را فخر خود دانسته، آنچه مرضی حقّ است اختیار نمودیم. ای فرزند، اگر بدانی آنچه ما می‌دانیم، دنیا به تمامی در نظر تو خوار گردد و به خدا که زوج تو اقدم پیش اصحاب است از روی اسلام و اکبر ایشان از روی علم و اعظم ایشان از روی حلم. ای نور دیده من، حقّ تعالی از اهل عالم دو کس را اختیار نمود؛ پدر تو را و شوهر تو را. نیکو شوهری است شوهر تو، زنهار که عصیان او نورزی و فرمان‌برداری او نمایی. بعد از آن مرا طلبیده نیز وصیت‌ها به رعایت خاطر عاطر فاطمه و مراعات جناب او نمود و به وفق و تلطّف دلالت فرموده، گفت: فاطمه پاره‌ای از من است؛ چون او را خوشوقت داری، مرا خوشوقت داشته باشی و اگر او را محزون داری، مرا محزون داشته باشی. و ما را باز به حقّ تعالی سپرده، خواست که برخیزد فاطمه گفت: یا رسول اللّه، کنیزکی به خدمت من تعیین فرمای تا در بعضی مهمّات ممدّ باشد. فرمود: خادمه انعام نمایم یا چیزی بهتر از خادمه؟ گفت: بهتر از خادمه چیست؟ فرمود: هر روز سبحان اللّه بگوی سی و سه نوبت؛ الحمد للّه سی و سه بار و اللّه اکبر سی و سه بار، و بعد از آن لا اله الّا اللّه یک نوبت تا از این چند کلمه روز قیامت هزار حسنه در نامه اعمال خود ثبت بینی و ترازوی خود

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۴۴

سنگین یابی. بعد از آن بیرون آمد.

امیر المؤمنین گوید: سوگند به خدا که فاطمه هرگز مرا در غضب نیاورد و عصیان من در نورزید تا جان مبارکش قبض کردند و من نیز هرگز خاطرش نرنجانیدم.»

و یکی از لطایف این واقعه آنکه در کتب اهل تذکیر مثل سبعیات و غیره در نظر درآمده که:

«چون سیّدهٔ النّساء از چهارصد درم صداق که بهای درع بود واقف شد، به حضرت رسالت گفت: بنات همه مردم را صداق درهم و دینار باشد و دختر تو را هم از این جنس صداق بود.

پس فرق چه باشد؟ از حقّ تعالی درخواست فرمای که صداق مرا شفاعت امّت تو گرداند. آن سرور مسئلت نمود. فی الفور به اجابت رسید و قطعه حریری جبرئیل- علیه السّلام- آورد، دو سطری در وی مکتوب بود. مضمونش آنکه: حقّ تعالی مهر فاطمه زهرا را شفاعت امّت عاصی پدر بزرگوار او گردانید. گویند: سیّدهٔ النّساء رقعه را به تبرّکی نگاه می‌داشت تا به آخر عمر و چون وقت ارتحال سیّدهٔ النّساء وصیت فرمود که: این نامه را با من در قبر دفن کنید که چون فردا برخیزم. حجّت خویش گردانیده امّت عاصی پدر خود را به شفاعت رسانم. و حقّ سبحانه سیّدهٔ النّساء را شش فرزند ارزانی داشت؛ سه از ذکور و سه از اناث. حسن و حسین، زینب و ام کلثوم و رقیه و محسن که سقط شد به آن مرض درجه شهادت یافت. وفاتش بعد از رحلت سیّد المرسلین در مدت شش ماه و به روایتی کمتر در مدینه سکینه واقع شد. ذکر اوصاف کمال و شمایل آن پسندیده خصال زیاده از آن است که در این مختصر مذکور گردد.»

و در شواهد النّبوّة مسطور است که: «اسماء بنت عمیس از سیّدهٔ النّساء روایت کند که:

چون علی مرتضی شب اول نزد من آمد، از وی اندیشیدم؛ زیرا که شنیدم ارض با وی تکلّم می‌کرد. بامداد آن را با رسول حکایت کردم. سجده طولانی کرده فرمود: بشارت باد تو را به طهارت نسل، به درستی که حقّ سبحانه فضیلت داد [زوج] ۸۰۸۲۲۲۴خ ۰ ۵ خ تو را بر جمیع خلایق و به زمین امر نمود که آنچه بر وی از مشرق و مغرب بگذرد با وی عرض کند.»

پی‌نوشت‌ها

۶۷۷۲۲۲۴خ ۰ (۱) خ- در نسخه بم: خطاب فرمود که جنّت.

۵۸۷۲۲۲۴خ ۰ (۲) خ- همان: حلّه.

۰۹۷۲۲۲۴خ ۰ (۳) خ- همان: شعیر.

۴۹۷۲۲۲۴خ ۰ (۴) خ- «ای ابا حسن، خداوند از تو پلیدی و ناپاکی را دور کناد و پاکیزه فرمایاد.»

۲۰۸۲۲۲۴خ ۰ (۵) خ- از نسخه بم افزوده شد.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۴۵

باب پنجم در بیان علم و کشف امیر المؤمنین و امام المتّقین و الاعلمین اسد اللّه الغالب علی بن ابی طالب- کرّم اللّه وجهه- و ما یتعلّق بها:

اشاره

در تفسیر بحر الدّرر و ریاض القدس از عبد اللّه بن عباس- رضی اللّه عنهما- منقول است که: «روزی امیر المؤمنین مرا فرمود: ای عبد اللّه، بعد از ادای نماز عشا به نزد من آی.

چون رفتم، فرمود: معنی «الف» و «لام» الحمد می‌دانی؟ گفتم: امیر المؤمنین بهتر می‌داند.

آنگاه در معنی «الف» و «لام» تا پاسی از شب چندان حقایق بیان نمود که هرگز به خاطر من شمّه‌ای از آن عبور نکرده بود. پس در تفسیر «حاء» الحمد درآمده، پاسی [دیگر] ۸۵۱۳۲۲۴خ ۰ ۱ خ معارف فرمود. بعد از آن به زبان معجز بیان گفت: ای عبد اللّه، آنچه بیان کردم شنیدی؟

گفتم: بلی یا امیر المؤمنین، استماع نمودم و حیران گشتم. آنگاه فرمود: «یا عبد اللّه، لو کتبت فی معانی الفاتحة لاوقرت ۹۵۱۳۲۲۴خ ۰ ۲ خ سبعین بعیرا.» یعنی ای عبد اللّه، اگر بنویسم در بیان معانی سوره فاتحه، هر آینه بار کنم هفتاد شتر را. و نیز فرمود: هرکس سوره فاتحه را درست بخواند، از آتش دوزخ ایمن گردد و هرکه معانیش به واجبی بداند «وجبت له الجنّه و اکرمه اللّه برؤیته و قربه» یعنی واجب شود مر او را بهشت و بزرگ گرداند او را حقّ سبحانه به دیدار خویش [و قرب خویش]. ابن عباس گوید: علم خود را در جنب علم آن حضرت بسان قطره یافتم در بحری. و از وی- رضی اللّه عنه- مروی است که روزی

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۴۶

امیر المؤمنین فرمود: «لو شئت لاوقرت بباء بسم اللّه سبعین بعیرا» یعنی اگر خواستمی، از تفسیر «با» ی بسم اللّه هفتاد شتر بار کردمی. و هم از وی مروی است که: روزی امیر المؤمنین فرمود: به خدا اگر خواستمی، از احوال جمیع مردم خبر دادمی لیکن ملاحظه دارم که در محبّت من به دین و شریعت رسول- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- کافر شوند.»

منقبت:

در مجلّد ثانی حبیب السّیر مسطور است که: «امیر المؤمنین روزی به یکی از صحابه خود می‌فرمود: در قرآن هیچ آیتی نازل نشده در بر و بحر و یا در سهل و جبل و یا در لیل و نهار مگر آنکه بر آن عالم نباشم که در شأن که و در کدام وقت نازل شده.» هم در کتاب مذکور مسطور است که: «سند جمیع سالکان علوم صوری و معنوی از جنس کلام و تفسیر و فقه و معانی و منطق و نحو و

صرف و غیره- علی هذا القیاس- به امیر المؤمنین درست می گردد.»

منقبت:

در روضهٔ الشّهداء مسطور است که: «سلطان اولیا علی مرتضی می‌فرمود که: خاتم انبیاء مرا هزار باب از علم آموخت که از هر بابی هزار باب دیگر بر من منکشف شد.»

شیخ عطار گوید:

نبی در گوش او یک علم دردادو زان اندر دلش صد علم بگشاد

چو شهر علم دین پیغمبر آمددرِ آن شهر بی‌شک حیدر آمد

منقبت:

در فصل الخطاب از ابن عباس منقول است که: «حقّ سبحانه ده جزو علم آفریده، نه جزو تنها به امیر المؤمنین داده و یک جزو به تمام عالمیان قسمت نموده و به خدا که مرتضی علی در این حصّه هم شریک و غالب است بر همه ما. و هم از وی منقول است که گفت: علم الهی شش سدس است؛ پنج فقط از آن امیر المؤمنین علی است و یک سدس جمیع مردمان را و به درستی که در آن سدس ششم نیز شریک است تا غایتی که از همه ما اعلم است.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۴۷

منقبت:

در شرح تعرّف و شواهد النّبوّة و حبیب السّیر مسطور است که: «علی بن ابی طالب سرور عارفان است و مر او را سخنان است که پیش از وی کسی بدان متکلّم نشده و بعد از وی نیز احدی مانند آن نیاورده تا به حدّی که روزی بر منبر برآمده فرمود: بپرسید از من ماورای عرش هرچه می‌پرسید. به درستی که میان دو پهلوی من بسیار علوم است و این از تأثیر لعاب دهان رسالت‌پناه است و این چیزی است که چشانیده است رسول- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- مرا. به خدایی که جان من در قبضه قدرت اوست، اگر فرمان رسد که از تورات و انجیل سخن گویند هر آینه من ایستاده وضع کنم و بر وی نشسته خبر دهم از آنچه در آن هر دو کتاب مستطاب مسطور است؛ چنانکه اهل آن دو کتاب گفته مرا در آن باب تصدیق نمایند.»

و در شواهد النّبوّة می‌آرد که: «چون امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- این سخن فرمود، در آن مجمع مردی بود وی را ذعلب یمانی می‌گفتند. از روی انکار و اکراه گفت: این مرد بس عریض و طویل کرد سخن را. هر آینه سؤالی کنم که از جوابش درماند. برخاسته گفت: سؤالی دارم. امیر المؤمنین فرمود: وای بر تو؛ اگر سؤال می‌کنی، از برای تقوی و دانایی کن نه از برای تعنّت و ستیزه. ذعلب گفت: تو مرا بر این واداشتی. پس سؤال کرد:

«هل رأیت ربّک حتّی عرفته؟» یعنی آیا دیدی پروردگار خود را که شناختی او را؟ امیر گفت: «لم اعبد ربّا لم اره [حتّی اره]» یعنی، نپرستیدم خدای را تا ندیدم [او را]. گفت:

«کیف رأته؟» یعنی چگونه دیدی [او را]؟ گفت: «ما رأته العیون بمشاهدهٔ العیان لکن رأته القلوب بحقایق العرفان.» یعنی ندیدم او را به دیده سر لیکن دیدم او را به دیده سرّ به طریق برهان عقلی و حجّت کشفی. ذعلب صیحه‌ای زده بر زمین افتاد. بعد از مدّتی به هوش آمده، گفت: به خدای عهد کردم که دیگر بر سبیل امتحان سؤال نکنم.

امیر المؤمنین فرمود: اگر اختیار کار به دست تو باشد.»

در تفسیر حافظی از نهج البلاغه ۶۱۳۲۲۴خ ۳۰ خ چنین منقول است که: «بعضی از خواص استفسار نمودند و امیر در جواب ایشان عبارت مذکوره فرمود- و اللّه اعلم بحقایق الامور.»

منقبت:

در نزل السائرین از ابن فخری منقول است که: «امیر المؤمنین را بر منبر کوفه دیدم درّاعه پیغمبر- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- پوشیده و عمامه مبارکش بر سر نهاده و

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۴۸

شمشیر آن حضرت حمایل و انگشتری آن سرور در انگشت کرده، می‌فرمود: بپرسید از من هرچه خواهید، پیش از آن‌که مرا نیابید. به درستی که میان پهلوهای کوچک من که محل دل است، علم بسیار است. و اللّه اگر بالشی از برای من دو تاه کنند پس بر آن بالش نشستمی و فتوای دادمی میان اهل تورات را به تورات و میان اهل انجیل به انجیل تا آنکه خدای تعالی تورات و انجیل را به تکلّم می‌آورد. و با خلق می گفتند: به درستی که علی به تحقیق شما را فتوی داده به احکامی که در ما فرود آمده و حال آنکه شما می‌خوانید و فهم نمی کنید.»

و به روایت دیگر در صحایف و هدایت السّعداء مسطور است که فرمود: «به حقّ خدا اگر بالشی از برای من شکسته شدی و بر آن نشستمی، حکم کردمی میان اهل تورات به تورات و میان اهل انجیل به انجیل و میان اهل زبور به زبور و میان اهل اسلام به قرآن.»

مؤلف گوید: بالش شکستن، کنایه است از فراغت یافتن و متمکّن بودن. از اینجاست که در شواهد النّبوّة از جنید بغدادی- قدّس سرّه- منقول است که: «اگر امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- از محاربات که با مخالفان از برای تقویت دین کرده بازپرداختی، هر آینه از وی چندان علم حقایق و معارف نقل کردندی که دلها طاقت ضبط آن نیاوردی.»

قطعه:

دلش بحریست پر از گوهر علم‌کلامش غیرت عقد لآل است

زبانش مظهر اسرار ذات است‌بیانش سربه‌سر سحر حلال است

چنان بر وی حقایق منکشف شدکه دانا بر جواب هر سؤال است

منقبت:

در شواهد النّبوّة مسطور است که: «چون امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- به بلده کوفه آمد، خلایق بر وی مجتمع گشتند. میان ایشان جوانی بود که خواستگاری زنی نمود.

روزی امیر المؤمنین نماز بامداد کرده، شخصی را فرمود: به فلان موضع مسجدی است و متّصل آن مسجد خانه [ای]. در آنجا زنی و مردی با هم نزاع دارند. هر دو تن را پیش من حاضر ساز. آن شخص رفته ایشان را آورد. امیر رو به سوی آنها کرده، فرمود: امشب خصومت شما به درازا کشید. آن جوان عرض نمود: یا امیر المؤمنین، چون این زن را به نکاح آورده، پیش او رفتم مرا از وی نفرتی رو نمود که اگر توانستمی همان ساعت از پیش خود راندمی. از آن وقت با من نزاع داشت تا فرمان تو رسید. پس روی مبارک به حاضران کرده، گفت: بسیار سخنان است که بجز مخاطب باید دیگری بر آن وقوف نیابد. همه

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۴۹

برخاسته کناره گرفتند. آنگاه روی به جانب زن کرده، فرمود: این جوان را می‌شناسی؟

گفت: نه. فرمود: من بگویم چنانکه بشناسی؛ اما طریق انصاف آنکه سر رشته راستی از کف ندهی. گفت: ندهم. پس فرمود: تو

فلانـن بنت فلانی. ابن عمّی داشتی، هر دو یکـدیگر را محبّ بودیـد. شبی از بهر قضای حاجت بیرون شـدی و او با تو مجامعت کرد. همان شب آبستن شدی و آن را به مادر خود اظهار نموده، از پدر مخفی داشتی. چون وقت وضع حمل شد، شب بود. مادر تو را از خانه بیرون برد. چون فرزنـد متولـد شد، او را در خرقه پیچیده، بیرون دیوارها که محلّ قضای حاجت مردمان است، انداختی. سـگی آمده او را بوی کرد. سـنگی به جانب او انداختی. اتّفاقا آن سـنگ بر سـر آن کودک رسید و بشکست. مادر تو سرش را بست. پس او را همانجا گذاشتیـد و دیگر حال او ندانستید. آن زن به تصدیق قلب و زبان اقرار کرد که صورت حال این‌چنین است لیکن از این واقعه هیچ کس غیر از من و مادر من آگاه نبود. پس فرمود: چون بامداد شد، مردی از فلان قبیله آن پسـر را از آنجا برگرفته، تربیت نمود تـا وقتی که بزرگ شـده، همراه ایشان به کوفه آمـده تو را به زنی خواست. و آن جوان را فرمود که: سـر خود برهنه کن. چون برهنه کرد، اثر شکسـتگی در سـرش هویدا بود. آنگاه فرمود: ای عورت، این همان پسر توست و تو مادر این. خدای تعالی شما را از حرام محفوظ داشت؛ پسر خود برگیر و برو.»

قاسم کاهی گوید:

به علم غیب در کوفه زن از شوهر جدا کرده‌به معنی مادر و فرزند بودند آن زن و شوهر

منقبت:

هم در شواهـد النّبوّة از جنـدب بن عبـد اللّه الاـروی منقول است که: «در جمـل و صـفّین به رکاب مسـتطاب امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- سرافراز بودم و مرا در این شکّی نبود که حقّ به طرف ماست اما چون به نهروان فرود آمدیم، این خطیره به خاطر خطور کرد که آن جماعت همه اقربا و احبّای مااند، کشـتن ایشان سخت دشوار است. بامدادی از میان لشکرگاه با مطهره آب بیرون شدم و نیزه را بر زمین فرو برده و سپر را بر او نهاده، در سایه‌اش متفکر نشسـتم. ناگاه امیر المؤمنین با رخساره چون مهر مبین آمده، پرسـید: هیچ آب داری؟ مطهره پیش آوردم، به دست حقّ‌پرست گرفته چنـدان دور رفت که از نظر پنهان شـد. بعـد از آن آمده، وضو ساخته، در سـایه آن سپر بنشـست. ناگاه سواری دیـدم که از حالش می‌پرسـید. گفتم: یا امیر المؤمنین، این سوار تو را می‌خوانـد. فرمود: وی را بخوان. چون خواندم، پیش آمده گفت: یا امیر المؤمنین، مخالفان از نهروان گذشته آب

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۵۰

ببریدنـد. فرمود: حاشا گذشـته باشـند! بازگفت: و اللّه! گذشـتند. فرمود: غلط است. آن سوار گفت: حقا تا رایات ایشان را آن طرف آب ندیـدم، نیامدم. فرمود: خلاف است؛ زیرا که محل افتادن و جای خون ریختن ایشان اینجاست و از ایشان زنده نماند مگر کم از ده تن و از اصحاب من کشته نشوند مگر نه تن. پس برخاست. من با خود گفتم: الحمد للّه میزانی به دست آمد که حال امیر بشناسم و عهد با خود کردم که اگر مخالفان از نهروان گذشـته باشـند، اوّل کسی که به امیر محاربه کند من باشم و اگرنه، بر محاربه و قتال بطّالان عساکر اعدا ثابت و مسـتقیم باشم. چون از صـفوف گذشتم، دیدم رایات ایشان به حال خود در جایی که بود قائم است. پس پشت جنبانیده، گفت: حقیقت کار بر تو روشن شد؟

گفتم: بلی، یا امیر المؤمنین. آنگاه فرمود: به کار مشـغول باشـی که یکی از ایشان را قتل خواهی کرد و با دیگری خواهی آویخت و همچنـان بـود که یـک تن از زمره مخالفـان را کشـته، بـا دیگری آویخته زخمی بر او زدم و او بر من و هر دو از خـود رفته، بر زمین افتـادیم و تـا وقـتی به خود نیامـدیم که امیر المؤمنین از محـاربه فـارغ شـد. المقصود، چون بر سـر شـمار کشـتگان آمدنـد- چنـانکه فرمودند- از ایشان نه تن باقی ماند و از اصـحاب مسـتطابش نیز نه تن شـهید شد. و شخصی را از احوال وی خبر داد که: تو را صلب خواهند کرد در فلان موضع، در فلان درخت خرما؛ همچنان‌که فرموده به عینه واقع شد.»

منقبت:

هم در شواهد النّبوّة مسطور است که: «روزی حجّاج، کمیل بن زیاد را طلب کرد. کمیل بگریخت. آن لعین وظایف قوم او را بازگرفت. کمیل با خود گفت: عمر من به آخر رسیده، نشاید که قوم خود را محروم سازم. پیشش آمد ۱۶۱۳۲۲۴خ ۴۰ خ. حجّاج گفت: خواهان این معنی بودم که بر تو دست یابم. کمیل گفت: از عمر من باقی نمانده مگر اندکی. هرچه خواهی بکن؛ زیرا که امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- مرا سابقا خبر داده که قاتل من تو خواهی بود. حجّاج وی را در حال، گردن زد [و] ۲۶۱۳۲۲۴خ ۵۰ خ او شهید شد- رحمه اللّه.»

منقبت:

هم در شواهد النّبوّة مسطور است که: «روزی حجّاج گفت: می‌خواهم برسم به یکی از اصحاب ابو تراب و به قتلش به خدای تعالی تقرّب جویم. خادمانش گفتند: ما هیچ کس را نمی‌دانیم که با وی پیش از قنبر صحبت داشته باشد. پس قنبر را طلبیده، گفت: از دین و

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۵۱

ملّت علی بیزار شو. گفت: مرا به دینی که فاضل‌تر از دین وی باشد، راه‌نمای. گفت: تو را خواهم کشت. به هر نوع کشتنی می‌خواهی، اختیار کن. قنبر گفت: اختیار به دست توست؛ به هر نهجی که امروز مرا می‌کشی، من فردا آن نوع تو را خواهم کشت. زیرا که خبر کرده است مرا وصی مخبر صادق که تو را حجّاج به ظلم خواهد کشت. آن لعین گفت تا قنبر را شهید ساختند ۳۶۱۳۲۲۴خ ۶۰ خ.»

منقبت:

هم در شواهد النّبوّة مسطور است که: «به براء بن عازب امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- فرموده بود که: «چون نور دیده من حسین را جماعتی از مخالفان دین شهید کنند، تو وی را نصرت نکنی. چون امام حسین- علیه التّحیة و الثّناء- را یزید ملعون شهید کرد، براء بن عازب گفت: به تحقیق راست فرموده بود وصی کونین که امام حسین کشته شد و من او را از روی غفلت نصرت نکردم و بیش از پیش اظهار ندامت و غرامت می‌نمود.»

منقبت:

هم در شواهد النّبوّة مسطور است که: «در بعضی از سفرها [امیر] ۴۶۱۳۲۲۴خ ۷۰ خ چون به کربلا- رسید، به جانب راست و چپ خود نگاه کرد و گریان گریان از آن دشت بگذشت و گفت:

و اللّه، این است محل خوابانیدن شتران ایشان و موضع شهید شدن ایشان! حضّار استفسار نمودند که: یا امیر المؤمنین، این چه موضعی است؟ به زبان معجز بیان فرمود:

این کربلاست؛ اینجا فوجی کشته شوند، بی‌حساب به بهشت درآیند. در آن وقت هیچ کس تأویل کلام ولایت نظام او ندانست تا آن روز جان‌سوز که واقعه شهادت امام حسین واقع شد.»

شاه طیّب- قدّس سرّه ۵۶۱۳۲۲۴خ ۸۰ خ- گوید:

بهشت منزل عشّاق روی آل علی‌هزار لعنت حقّ بر عدوی آل علی

ترا که دعوی حبّ خدا و مهر نبی‌ست‌متاب هیچ دمی رو ز سوی آل علی
جهان و هرچه درو هست «طیّبا» نرسدز روی قدر به یک تار موی آل علی

منقبت:

هم در شواهد النّبوّة مسطور است که: «چون امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- از کوفه لشکر طلبید، بعد از قیل و قال بسیار لشکر فرستادند. پیش از آنکه لشکری به وی برسد
مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۵۲
به زبان خارق بیان فرمود: از کوفه دوازده هزار و یک مرد می‌آید. یکی از اصحاب امیر گوید: چون این سخن شنیدم، بر گذرگاه لشکر نشسته، یک‌یک را در شمار آوردم. از آن عددی که معیّن نموده، نه یکی کم بود و نه زیاد.»

منقبت:

هم در شواهد النّبوّة و حبیب السّیر و تاریخ اعثم کوفی مسطور است که: «روزی در سفر حرب صفّین اصحاب مستطاب امیر محتاج به آب شدند. هرچند بر چپ و راست شتافتند، اثری از آب نیافتند. ایشان را اندکی از جاده گردانید، دیری ظاهر شد. در میان بیابان اصحاب از ساکن دیر طلب آب کردند. گفت: از اینجا تا آب دو فرسنگ راه است.
اصحاب گفتند: یا امیر المؤمنین، پیش از آنکه ما را طاقت نماند، اجازت فرمای تا به آب رسیم. فرمود: این سنگی که زیر پای من است بالای آب است سعی بکنید [تا آن را بکشید]. ۶۶۱۳۲۲۴خ ۹۰ خ هرچند جمعی اتّفاق نموده جهد کردند، نتوانستند از جای بجنبانند. پس از شتر فرود آمده به دو انگشت مبارک آن سنگ را از بالای چشمه دور انداخت. آبی ظاهر شد در غایت صافی و نهایت شیرینی؛ چنانکه در آن سفر خوشتر از آن آب نیاشامیده بودند. تمام مردم به طفیل عنایت ساقی کوثر سیراب شدند و هر قدر که خواستند برداشتند. پس آن سرچشمه دریای ولایت، آن سنگ گران را برداشته به دستور سابق بالای چشمه روح‌افزا نهاده فرمود؛ آن را به خاک انباشتند.
چون راهب این حال مشاهده کرد، از دیر فرود آمد گفت: تو پیغمبر مرسلی؟ فرمود:
نه. گفت: فرشته مقربی؟ فرمود: نه. پس گفت: چه کسی؟ فرمود: من وصی محمّد بن عبد اللّه‌ام. او خاتم النّبیین است- صلوة اللّه علیه و آله و سلم. گفت: دست بیار که مسلمان می‌شوم. امیر المؤمنین دست به وی داد. گفت: اشهد ان لا اله الّا اللّه و اشهد انّ محمّدا رسول اللّه و اشهد انّک وصیّ رسول اللّه. بعد از آن امیر از وی پرسید: به چه سبب از ملّت آبا و اجداد خود برگشته، امروز ایمان آوردی؟ گفت: یا امیر المؤمنین، ما در کتب خود دیده‌ایم و از علمای خود شنیده‌ایم که در این موضع چشمه‌ای است و بالایش سنگی که آن را نداند و کندنش نتواند مگر پیغمبر یا وصی پیغمبر. چون من این کار از تو مشاهده کردم به آرزوی خود رسیدم و آنچه در انتظارش بودم یافتم. چون امیر المؤمنین این سخنان شنید، چندان گریست که محاسن مبارکش از آب دیده تر [شد] ۷۶۱۳۲۲۴خ ۱۰۰ خ و کلمه:
الحمد للّه الّذی لم اکن عنده منسیا و کنت فی کتبه مذکورا» خواند؛ یعنی شکر و سپاس خدای را که نبودم نزد او از فراموشان؛ و بودم من در کتاب‌های مذکور. پس آن راهب
مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۵۳
ملازم رکاب مستطابش شده با شامیان شوم مقاتله نمود تا به درجه شهادت رسید و امیر المؤمنین بر وی نماز گزارده، برای او از خدای تعالی آمرزش خواست و هرگاه او را یاد کردی، فرمودی او مؤمن است.»

منقبت:

هم در شواهد النّبوّة و دلایل النّبوّة مسطور است که: «ملک روم در زمان عمر بن الخطّاب نامه فرستاد مشتمل بر چند سؤال دقیق. بعد از مطالعه برخاسته با نامه پیش امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- آمد. امیر نامه را به نظر درآورده، فی الفور دوات و قلم طلب نموده، جواب نوشت و در پیچیده به رسول قیصر داد. رسول پرسید: این جواب نویسنده کیست؟
عمر- رضی اللّه عنه- گفت: نمی‌شناسی؟ ابن عمّ و داماد نبی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم.»

منقبت:

هم در شواهد النّبوّة و حبیب السّیر مسطور است که: «روزی معاویه گفت: چگونه توان دانست که علی بن ابی طالب پیشتر از این ۸۶۱۳۲۲۴خ ۰ ۱۱ خ عالم رحلت می‌کند یا من؟ حضّار مجلس گفتند: ما طریق این را نمی‌دانیم. گفت: من این را هم از علی معلوم کنم؛ زیرا که هرچه بر زبانش بگذرد، حقّ تواند بود نه باطل. سه نفر از معتمدان خود طلب نموده، گفت: با یکدیگر بروید تا یک مرحله و از آن‌جا هریک بعد از دیگری به کوفه درآیید و خبر مرگ مرا باز گویید لیکن همه با یکدیگر متفّق باشید در ذکر بیماری و روز مردن و ساعت آن و موضع قبر و گزارندگان نماز و غیره.
آن سه تن چنانکه معاویه تلقین کرده بود به خود قرار داده، روان شدند. چون قریب به کوفه رسیدند، یکی روز اول درآمد. اهل کوفه پرسیدند: از کجا می‌رسی؟ گفت: از شام.
گفتند: خبر چیست؟ گفت: معاویه مرد. بعضی مردم به ملازمت امیر المؤمنین آمده خبر بازگفتند. شاه ولایت‌پناه اصلا و قطعا التفات ننمود. روز دیگر شخص دوم آمده، خبر مردن معاویه گفت: بعضی باز به خدمت امیر آمده گفتند: هم ملتفت نشد. روز سیوم دیگری آمده، نیز موافق آن دو کس خبر گفت، باز مردم آمده گفتند: یا امیر المؤمنین، این خبر تحقیق شد و به صحّت پیوست؛ زیرا که امروز دیگری آمده موافق آن دو کس پیشین خبر مردن معاویه بازگفت. فرمود: شما از مکر و حیله‌های وی غافلید. به خدای وی نمیرد تا مادامی که محاسن علی به خون رنگین نشود و ابن آکلة الاکباد (یعنی پسر هند جگرخوار) به آن ملاعبه نکند. پس آن سه تن این خبر را به معاویه رسانیدند. گویند از
مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۵۴
استماع این خبر به غایت خوشوقت شد و مخفی نماند که امیر از آن جهت معاویه را ابن آکلة الاکباد می‌فرمود که در جنگ احد مادرش هند، جگر سیّد الشّهداء حمزه عمّ مصطفی را به اشتیاق تمام تفحّص نموده، خورده بود.» چنانچه ملا سعد الدّین تفتازانی از این معنی خبر می‌دهد.
قطعه:

داستان پسر هند مگر نشنیدی‌که ازو و سه تن او [هم] به پیمبر چه رسید
پدر او دُر دندان پیمبر بشکست‌مادر او جگر عمّ پیمبر بمکید
بر چنین قوم تو لعنت نکنی شرمت بادلعنة اللّه یزید و علی قوم یزید

منقبت:

هم در شواهد النّبوّة مسطور است که: «امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- در یکی از خطبای خود اشاره به قتل عام بغداد کرد. فرمود: گوییا می‌بینم یکی از بنی العباس را می‌کشند؛ چنانکه شتر قربانی را و او قدرت ندارد که آن بلا را از خود دفع کند. وای بر وی!

وای بر وی! چه خوار شده است او در میان قوم به سبب آنکه امر پروردگار خود را گذاشته، روی به دنیای دون آورده! بعد از آن هم در آن خطبه فرمود: اگر خواهم، شما را خبر دهم از نام‌ها و کنیت‌ها و حیله‌ها و مواضع قتل ایشان.»

منقبت:

هم در شواهد النّبوّة مسطور است که: «امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- روز حرب صفّین به آواز بلند گفت: یا ابا مسلمان (یعنی ابو مسلم) کجاست محمّد حنفیه؟ گفت: وی در آخر صفوف است. فرمود: ای فرزند، مراد من ابو مسلم خولانی نیست، مقصود من صاحب جیش است که از جانب مشرق به رایت سیاه پدید آید و چندان محاربه کند که حقّ تعالی به واسطه او حقّ را به مرکز خود قرار دهد. خوشا وقت آنان که با وی موافقت کنند در اعلای دین و در نگونساری ظالمین جدّ و جهد نمایند.»

مؤلف گوید: اعتقاد شیعه امامیه آن است که ابو مسلم اگرچه لعن و ناسزایی که در عهد بنی امیّه نسبت به امیر المؤمنین شایع بود برانداخت و بنی امیّه [را] ۹۶۱۳۲۲۴خ ۱۲۰ خ نیست و نابود مطلق ساخت اما کوتاهی کرد؛ چه در آن زمان امام محمّد باقر- رضوان اللّه علیه- امام و خلیفه بر حق بود، ابو مسلم بعد از فتوحات، ملک را حواله منصور دوانقی نمود.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۵۵

منقبت:

در معارج النّبوّة از ابن عباس منقول است که: «چون سیّد کاینات- علیه افضل الصّلوة و السّلام- نماز بامداد گزاردی، روی مبارک به سوی اصحاب کردی و به شعاع انوار جبین آن شفیع المذنبین ظلمات اندوه و غم از ساحت قلوب احباب مرتفع و مندفع گشتی.

روزی نماز صبح گزارده، جبین مبین به جانب صحابه ناکرده به اشاره عالیه، علی بن ابی طالب را مفتخر گردانیده، با خود از مسجد بیرون آورد. اصحاب از کیفیت احوال واقف نبودند تا آنکه با مرتضی علی به حجره فاطمه زهرا- علیها التّحیة و الثّناء- درآمد و امیر را فرمود که بر در حجره توقف نموده، آیندگان را از دخول منع کند؛ مبنی بر آنکه امام حسین متولّد گشته و ملایک به زیارت تهنیت‌گویان می‌آیند. در این اثنا ابو بکر- رضی اللّه عنه- آمده، امیر را بر در حجره متوقف دید. از حال آن سرور استفسار نمود گفت: در حجره است و مرا از برای منع آیندگان اینجا بازداشته. ابو بکر گفت: مرا اجازت هست که درآیم؟ امیر گفت: آن سرور را شغلی است. پرسید: چیست؟ گفت: فرزندی ارجمند متولّد شده و فرشتگان به زیارتش آمده، تهنیت می‌گویند و تا حال چهارصد و بیست و چهار هزار فرشته به زیارت آمده و دیگر نیز می‌آیند. ابو بکر از تعیین این عدد از کیفیت اطّلاع امیر المؤمنین بر این معنی متعجّب ماند. بعد از ساعتی عمر بن الخطّاب و عثمان بن عفّان و باقی اصحاب جمع آمده، منتظر بودند تا حضرت رسالت‌پناه بیرون آمد.

ابو بکر آنچه از امیر شنیده بود به موقف عرض رسانید. آن سرور فرمود: یا اخی، تو را بر این معنی که اطّلاع داد و اعداد ملایک چگونه دانستی؟ فرمود: از آمدن افواج ملایک واقف می‌شدم و هر زمره از فرشتگان که می‌آمدند، اعداد خود به لفظ خاص تقریر می‌نمودند. من آن عددها را جمع کردم تا به این مبلغ رسید. آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- فرمود: زادک اللّه عقلا یا علی ۰۷۱۳۲۲۴خ ۱۳۰ خ.»

منقبت:

هم در معارج النّبوّة و زهرة الرّیاض مسطور است که: «چون حضرت رسالت‌پناه- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- داعی «اجیبوا داعی اللّه ۱۷۱۳۲۲۴خ ۱۴۰ خ» را اجابت نمود، طایر سدره‌نشین روح نازنین او به اوج علّیین پرواز کرد و بدن مبارکش در روضه متبرّکه به

نقـاب احتجـاب متواری گشت. بعـد از ده روز اعرابیی تازیـانه به دست گرفته و برقع بر رو افکنـده در مسـجد آمـده، گفت: السّـلام علیکم یا اصحاب رسول اللّه. آنچه از شما فوت شده، حقّ

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۵۶

تعـالی عوض ارزانی دارد. «ان کان محمّـدا قـد مات فاللّه حیّ لا یموت ابـدا عظم اللّه اجرکم و غفر ذنبکم ما اعظم مصـیبتکم یموت سیّدکم. ۲۷۱۳۲۲۴خ ۰ ۱۵ خ» و گفت: وصی پیغمبر شما کیست؟

ابو بکر به علی مرتضی اشاره کرد. او رو به امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- آورده، گفت:

السّـلام علیـک یـا فتی. امیر گفت: علیک السّـلام یا مضـر و صاحب السّـر. ابو بکر و حاضـران از جواب امیر المؤمنین متحیّر گشـتند. اعرابی گفت: ای جوان، چون دانستی نام من و چگونه صاحب سرّ گفتی؟ امیر گفت: مرا برادر من محمّد مصطفی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- خبر داده و کیفیت حال تو به من تقریر نمود. اگر خواهی با تو در میان آرم. مضر پرسید: نام تو چیست؟ فرمود: علی بن ابی طالب. و گفت: تو از عربی و نام تو مضـر و نام پـدرت داری و مدّت سـیصد و شـصت سال از عمر تو گذشـته. در ابتدا که صـد سال از عمر تو منقضـی شـد، اندر قوم خود به ظهور رسالت سیّد کاینات بشارت دادی و گفتی از تهامه مردی بیرون آید با رخساره از ماه نورانی‌تر و با سـخنی از عسل شـیرین‌تر؛ هرکه به وی تمسّک نمایـد، نجات دارین یابـد؛ پدر یتیمان و مسـکینان باشد؛ صاحب شمشـیر بود؛ بر درازگوش نشـیند و کفش خود را پیوند برزند؛ خمر و زنا را حرام گرداند و از قتل و ربا نهی فرماید؛ خاتم انبیا باشد و سیّد اولیا؛ امّتش پنـج وقت نماز گزارنـد و ماه رمضان به صـیام بگذراننـد و حـج بیت اللّه الحرام به تقـدیم رسانند؛ ای گروه به او ایمان آورید. چون ایشان را به این امر دلالت کردی، با تو به محاربه مبادرت نمودند. در ایذا و افنای تو کوشیده، تو را در چاه عمیق انداختند و خاطر از تردّد تو بازپرداختند؛ چنانکه تا حال در آن چاه محبوس بودی. چون بساط جناب محمّدی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- در نوردیدنـد، حقّ تعالی قوم تو را به سـیل هلاک گردانیـده، تو را از آن حبس نجات کرامت فرمود. بعد از آن، این ندا از عالم غیب به سمع تو رسید که ای مضر، به درستی که محمّد فوت شد و تو از زمره اصحاب اویی؛ به مدینه رفته زیارت قبرش نمای. بنابراین تو شب و روز قطع منازل و طیّ مراحل نموده به اینجا رسیدی که به زیارت مشرّف شوی.

مضـر چون این سـخنان اسـتماع نمود، در گریه آمـده گفت: یـا علی، این قصّه چون دانستی و بر این حـال از کجا اطّلاع یافتی؟ امیر گفت: مرا سیّد کاینات خبر داده بود که مضـر بعد از وفات من بیاید. چون به وی ملاقات کنی، سـلام من به وی برسان. چون مضـر نویـد سـلام شـنید و به سـعادت پیغام مسـتعد گردیـد، پیش آمـده بوسه بر فرق امیر داده بنشـست. امیر فرمود: یا مضـر، برقع از جمال خویش بردار و چون برداشت، نوری از جبینش ساطع شد که تمامی مسجد منوّر گشت. بعد از آن گفت: چند سؤالی دارم که بر

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۵۷

جواب آن اطّلاع نیابد مگر نبی یا وصـی او. امیر فرمود: سؤال کن. گفت: یا علی، خبر کن مرا از نری که پدر و مادر ندارد و از ماده بی‌پدر و مادر و از نری که بی‌پدر به وجود آمده و از رسول که نه از جن و نه از آتش [است] ۳۷۱۳۲۲۴خ ۰ ۱۶ خ نه از ملائکه و نه از بهایم و نه از سباع و از قبری که صاحب خود را با خود سیر داد و از حیوانی که اصحاب خود را بیم کرد و از جسمی که خورد و نیاشامیـد و از بقعه‌ای که ابتـدای خلقت او یک نوبت پیش آفتاب بر وی نتافت و دیگر نخواهـد تافت و از جمادی که زنده بزاد و از زنی که به سه ساعت فرزنـد از وی متولّـد شد و از دو ساکن که حرکت نکنند و از دو متحرّک که ساکن گردند و از دو دوست که دشـمن نشونـد و دیگر خبر کن مرا از شـیء و لا شـیء و از خوب‌ترین اشـیا و از زشت‌ترین اشـیا و آنچه اوّل در رحم متعلّق گردد و آنچه در آخر قبر بریزد. چون مضر این بیست سؤال نمود، امیر به جواب هریک مبادرت فرمود.

گفت: اول پرسـیدی از نری که پـدر و مـادر نـدارد؛ آن آدم- علیه السّـلام- و مـاده بی‌پـدر و مادر حوّا- رضـی اللّه عنها- و نری که بی‌پدر آمد، عیسی- علیه السّلام- است و رسولی که نه از جن و نه از انس و نه از ملایک و نه از بهایم و نه از سباع بود غرابی است

که حقّ تعالی [فرمود]؛ «فَبَعَثَ اللَّهُ غُراباً یَبْحَثُ فِی الْأَرْضِ» ۴۷۱۳۲۲۴خ ۱۷۰ خ و آن قبری که صاحب خود را سیر داد، ماهی بود که یونس- علیه السّلام- را مدّت سی روز در شکم داشت و به اطراف و جوانب بحر سیر می‌کرد و آن حیوان که اصحاب خود را بیم کرد، موری به طلب رزق بیرون آمده بود با قوم خود. موران بر ستون بالای سر سلیمان می‌رفتند. آن مور گفت:

واقف باشید که خاک بر سر سلیمان نریزد و پیغمبر خدای از شما متأذّی نگردد و آن جسمی که نیاشامید و خورد، عصای موسی- علیه السّلام- بود که سحر ساحران را فرو برد و در شأن او آمد که: «تَلْقَفُ ما یَأْفِکُونَ» ۵۷۱۳۲۲۴خ ۱۸۰ خ و بقعه‌ای که آفتاب یک نوبت پیش بر آنجا نتافت و نخواهد تافت، آن دریای نیل بود که حقّ تعالی از برای قوم موسی شکافته، قعر آن پدید آورد و آفتاب بر آنجا تافت؛ چنانکه گرد از قعرش برآمد و بعد از آن گذشتن قوم، آب برهم ریخته به حال اول بازگشت و آن جمادی که از وی حیوان متولّد شد، سنگی بود که از وی ناقه صالح- علیه السّلام- بیرون آمد و آن دو ساکن که متحرّک نگردند آسمان و زمین است و مراد از تحرک انتقال است. از مکانی به مکانی دیگر و دیگران که ساکن بگردند، آفتاب و ماه است و آن زنی که به سه ساعت بزاد، مریم است که به یک ساعت حامله شد و یک ساعت بار داشت و ساعت دیگر به درد محاض منجر گشته، عیسی- علیه السّلام- را بزاد و آن دو دوست که هرگز دشمن نگردند، جسم و جان‌اند و آن دو دشمن که هرگز دوست نگردند، موت و حیات و آن شیء، مؤمن و

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۵۸

لا شیء، کافر است و احسن اشیا، صورت بنی آدم است و اقبح اشیا، بدن بی‌سر و اول آنچه در رحم بندد، انگشت شهادت است و آخر چیزی که در قبر بریزد، استخوان سربند که در اقصای ظهر است.

مضر چون جواب سؤال‌های خود بشنید، برخاسته، بوسه بر فرق همایون و ناصیه میمون شاه مردان بداد و اصحاب مستطاب که در آن مجلس حاضر بودند به تقبیل رأس آن سر دفتر اولیا و سرور اصفای- کرّم اللّه وجهه- مبادرت نمودند و او را وصی و وارث علم رسول دانسته به فضایل و مفاخر او زبان تحسین گشودند. آنگاه مضر گفت: یا علی، مرا به مرقد مطهّر سیّد کاینات دلالت کن تا بر فوت آن عالی صفات بگریم. امیر بدرقه همراه او کرده به مرقد منوّر دلالت نمود. مضر قبر مبارک را در بغل گرفته، سینه بر آن درج ایمان نهاد. امیر فرمود: ساعتی مضر را به حال خود بگذارند که وقت مفارقت اوست از دنیا. چون بعد از ساعتی درآمده، دیدند سر بر مرقد مطهّر نهاده و جان به حقّ تسلیم نموده. نزدیک قبر سیّد الشّهداء حمزه- رضی اللّه عنه- مدفون ساختند.»

منقبت:

هم در معارج النّبوّة و زهرة الرّیاض از ابن عباس منقول است که: «یهودیی در شام هر شنبه به قرائت تورات مشغول می‌بود. شنبه‌ای در تورات نعت آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- در چهار محل دید، آن را بریده در آتش بسوخت. شنبه دیگر در هشت موضع بازیافت به قطع و احراق آن مبادرت نمود. شنبه دیگر دوازده جا مرقوم دید، متحیّر شده گفت: من هرچند صفات کمال و نعت جلال محمّد را محو می‌کنم، بیشتر ثبت می‌گردد و به جایی خواهد رسید که تمام تورات نعت او شود. بعد از آن، از احباب خود استفسار حال آن سرور نموده، اظهار اشتیاق کرد. گفتند: این محمّد که در تهامه دعوی نبوّت می‌کند، نادیدنش اولی است. یهودی گفت: به حقّ تورات که مرا از زیارتش منع نکنید. پس طیّ مراحل نموده، از شام به مدینه رسید و اوّل با کسی که ملاقات نمود، سلمان- رضی اللّه عنه- بود. چون سلمان را خوش محاوره و وجیه دید، گمان برد که حضرت رسالت است. گفت: انت محمّد؟ و حال آنکه سی روز از انتقال آن سرور گذشته بود. سلمان در گریه شد، گفت: من غلام اویم. یهودی گفت: محمّد کجاست؟ سلمان متفکّر شد که اگر گوید فوت شده، طالب به مطلوب نارسیده نومید بازگردد و اگر گوید در زمره احیاست، خلاف واقع گفته باشد. گفت: بیا تا تو را نزد اصحاب او برم. با یهودی به مسجد درآمد. صحابه محزون نشسته بودند. یهودی بر

مظنّه آن‌که آن سرور در میان

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۵۹

اصحاب است، گفت: السّلام علیک یا ابا القاسم و یا محمّد. چون مرد غریب نام حبیب بر زبان راند، به یک بار ناله و افغان از میان اصحاب برخاست و او را گریه و شیون در آن انجمن استیلا پذیرفت. امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- سر برآورده گفت: کیستی که مصیبت ما را تازه می‌گردانی و بر جراحت ما نمک می‌افشانی؟ ظاهرا از این ملک نیستی و بر فوت آن حضرت اطّلاع نداری. مدّت یک ماه است که ماه فلک رسالت در محاق افتاده و دل‌های دوستان را بر آتش فراق نهاده. یهودی آه حسرت از سینه برکشیده، گفت:

لمؤلفه:

سوختم یکسر در آتشدان دردآنچه با من کرد غم با کس نکرد

کاش مادر سنگ زادی جای من‌جای شیرم زهر دادی در دهن و چون تو را در ۶۷۱۳۲۲۴خ ۰ ۱۹ خ تورات خواندمی، نعت محمّدی دیدمی. چون دیدم به دیدارش مشرّف گشتمی. بعد از آن گفت: کسی باشد که تعریف صورت و سیرت آن سرور نماید؟

امیر فرمود: از من بشنو. پرسید: نام تو چیست؟ فرمود: علی. گفت: به تحقیق نام تو را در تورات مسطور یافتم و به درستی که تویی وصی آن سرور. اکنون صفت حلّیه مبارکش کن.

امیر فرمود: روی مبارکش به مرتبه‌ای روشن بود که در برابرش آفتاب تیره می‌نمود و قد دلپذیرش در غایت اعتدال و سر خیر البشر مدوّر و پیشانی گشاده و چشم‌های فرخنده‌اش سیاه و ابروی دلجویش پیوسته و دندان‌ها از یکدیگر گشاده. چون تبسّم نمودی، نور از لب‌های مبارکش درخشیدی و کتفین مبارکش به جهت کفایت امور خانه چون طحن درشت گشته و شکم میمونش به پشت همایون ملحق گشته و مابین [دو] ۷۷۱۳۲۲۴خ ۰ ۲۰ خ دوش طاعت کوش او خاتم نبوّت ظاهر و لایح بود و در میان گوشت و پوست و خونش به قلم قدرت کلمه لا اله الّا اللّه، محمّد رسول اللّه نوشته و بر ظاهرش رقم توجّه حیث شئت فلک مصوّر کشیده.

چون امیر المؤمنین علامات و امارات آن سرور بر این وجه تقریر فرمود، یهودی گفت: صدّقت یا علی. در تورات من نیز چنین دیده‌ام اما از ملبوسات آن سرور، جامه [ای] باشد که استشمام رایحه‌اش نمایم؟ امیر المؤمنین به سلمان فرمود که: رفته، خرقه متبرّک آن سرور را بیار. سلمان به در خانه آمده و از سیّدهٔ النّساء شنید که در فراق رسول نالان می‌گریست و امامین پیش وی نشسته، در گریه موافقت نموده به مضمون این بیت تشبّث می‌کردند.

نظم:

ای نور دیده رفتی و ما را گذاشتی‌سرگشتگان بی‌سر و پا را گذاشتی

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۶۰ رفتی به بزم وصل و به دست جفای هجرمجروح و خسته اهل وفا را گذاشتی چون سلمان حلقه بر در زد، سیّدهٔ النّساء گفت: کیست که در خانه یتیمان می‌کوبد؟

گفت: خادم اهل بیت سلمان است و امیر المؤمنین مرا فرستاده، خرقه متبرّکه آن سرور را استدعا نموده. سیّدهٔ النّساء گفت: کیست که جامه پدرم درپوشد و که را یارای آنکه در این امر خطیر کوشد؟ سلمان واقعه یهودی در میان آورد، صورت حال عرض نمود.

سیّدهٔ النّساء آن خرقه متبرّکه بیرون آورد. منقول است که هفت جا به لیف خرما رقعه بر دوخته بودند به دست سلمان فرستاد. اصحاب استشمام نموده، بر سر و دیده مالیده تسلیم یهودی کردند. او استطابه ۸۷۱۳۲۲۴خ ۰ ۲۱ خ رایحه‌اش نموده، بر سر قبر آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- آمده، روی نیاز به جانب آسمان کرده گفت: اشهد ان لا اله الّا اللّه و اشهد انّ محمّدا رسول اللّه، اللّهمّ، ان قبلت اسلامی فاقبض روحی فی السّاعهٔ؛ یعنی بار خدایا، اگر اسلام مرا قبول فرموده‌ای، جان مرا همین ساعت قبض فرمای. این بگفت و جان تسلیم نمود. اصحاب مستطاب تکفین و تجهیزش نموده، در بقیع عرفه مدفون ساختند.»

منقبت:

در تفسیر فخر رازی و ترجمهٔ الخواص مسطور است که: «بعد از رحلت رسول- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- از قیصر روم کتابتی به مدینه طیّبه آمد مضمونش آنکه، سوره فاتحهٔ الکتاب از نزد شما به من رسیده و بر معانی آن اطّلاع یافتم؛ اما شبهه در «اهْدِنَا الصِّراطَ الْمُسْتَقِيمَ» خطور می‌کند که اگر به یقین دین شما بر حقّ است و قبول آن مستلزم وصول به طریق قویم و صراط مستقیم، پس طلب آن تحصیل حاصل باشد و اگر در حقیقت دین خود شکّی دارید پس ایمان که ثمره یقین است هنوز در دل شما تحقیق نپذیرفته، رفع این شبهه نمایید و مراد از «الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ» چه طایفه‌اند و از «الضَّالِّينَ» مقصود کدام فرقه‌اند؟ اگر چنانچه جواب این سؤال‌ها برای ما به تفصیل بیان سازید، به دین شما درآییم و قبول دین اسلام نماییم.

چون مکتوب رسید، مجموع اصحاب رجوع به جناب مستطاب مدینه علم رسالت‌مآب آوردند. چون بر اسئوله قیصر روم اطّلاع یافت، فرمود: معنی «اهْدِنَا الصِّراطَ الْمُسْتَقِيمَ» آن است که: «ثبّتنا علیه فی الدّنیا و اهدنا طریق الجنهٔ یوم القیمهٔ.» یعنی، آن راه راست که به ما کرامت کرده‌ای، ما را بر آن ثابت دار در ایام حیات ما در دنیا و چون رخت به عالم بقا کشیم به برکت این ثبات و استقامت به جنّت دلالت فرمای و دلیل بر این است

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۶۱

که آیه دیگر فرمود: «وَ أَنَّ هذا صِراطِی مُسْتَقِيماً فَاتَّبِعُوهُ» ۹۷۱۳۲۲۴خ ۰ ۲۲ خ اول به آن استقامت صراط فرموده و حقیقت آن یقین نموده و آنگاه به اتّباع که عبارت از ثابت بودن است بر آن دلالت می‌فرماید. و مراد از «الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ» یهودند و از «الضَّالِّينَ» نصاری. یعنی قوم یهود به دلیل: «وَ باؤُ بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ» ۰۸۱۳۲۲۴خ ۰ ۲۳ خ که در شأن ایشان واقع شده، «وَ ضَلُّوا عَنْ سَواءِ السَّبِيلِ» ۱۸۱۳۲۲۴خ ۰ ۲۴ خ که درباره نصاری صادر شده و هرکه از طریق محمّد و اهل بیت او انحراف جوید، حکم آن دارد.

و در آخر مکتوب قیصر روم مرقوم بود که کدام سوره است از سوره قرآنی که هفت آیه است به عدد ابواب دوزخ و هفت حرف از حروف در وی نیست؟ که ما در انجیل خوانده‌ایم، هرکس آن سوره را بخواند، هفت در دوزخ بر وی بسته شود. امیر- کرّم اللّه وجهه- در آخر همان جواب نوشت که: آن سوره فاتحه است که آن را سبع المثانی خوانند و آن هفت حرف که «ثا» و «جیم» و «زاد» و «شین» و «ظا» و «خا» و «فا» باشد در آن سوره نیست. آن همین سوره است که به شما رسیده که در «اهْدِنَا الصِّراطَ الْمُسْتَقِيمَ» شبهه داشتید و آن کتابت را مهر خود کرده فرستاد و چون قیصر روم بخواند، حقیقت دین اسلام بر وی منکشف گشت و اما به قوم خود اظهار نتوانست کرد، به دل قبول اسلام نمود و اسیران اهل اسلام باز فرستاد.»

منقبت:

در تفسیر ثعلبی از عبد اللّه بن مسعود- رضی اللّه عنه- منقول است که گفت: «قرآن بر هفت حروف نازل شده و هر حرفی را ظاهری و باطنی است و نزد امیر المؤمنین علی، علم ظاهر و باطن اوست و قرآن بر هفت قرائت نازل گشته؛ و یا مراد از حرف اصل باشد که بر هفت اصل نازل شده، محکم و متشابه و نص ظاهر و مجمل و مئوّل و ناسخ و منسوخ.»

منقبت:

در اربعین جار اللّه علّامه مسطور است که: «چون حدیث: «انا مدینهٔ العلم و علی بابها ۲۸۱۳۲۲۴خ ۰ ۲۵ خ» به گوش بعضی از خوارج رسید، از راه حسد هیجده نفر از عالمان ایشان پیش امیر المؤمنین آمده گفتند: یا علی، ما هرکدام از تو یک سؤال می‌کنیم؛ اگر جواب هرکدام از ما جداجدا دادی، پس می‌دانیم که تو به تحقیق در مدینه علم رسولی. امیر المؤمنین گفت: بپرسید آنچه به خاطر

دارید. پس یکی پیش آمده سؤال نمود که علم بهتر است یا مال؟ فرمود: علم بهتر است. گفت: به چه دلیل؟ فرمود: به درستی که علم میراث پیغمبر

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۶۲

است و مال میراث قارون و هامان و فرعون. دیگری پرسید، فرمود: علم بهتر است از مال؛ زیرا که مال را تو نگهبانی و علم نگهبان توست. دیگری پرسید، فرمود: علم بهتر است از مال؛ زیرا که صاحب مال را دشمن بسیار است و صاحب علم را دوست. دیگری پرسید، فرمود: علم بهتر است از مال؛ زیرا که به تصرّف کم شود و علم به تصرّف زیاده.

دیگری پرسید، فرمود: علم بهتر است از مال؛ زیرا که صاحب مال را بخیل خوانند و صاحب علم را کریم. دیگری پرسید، فرمود: علم بهتر است از مال؛ زیرا که مال را از دزد باید محافظت کرد و علم را حاجت به محافظت نیست. دیگری پرسید، فرمود: علم بهتر است از مال؛ زیرا که از صاحب مال فردا حساب بطلبند و از صاحب علم نه. دیگری پرسید، فرمود: علم بهتر است از مال؛ زیرا که مال به طول زمان کهنه می‌شود و علم نه.

دیگری پرسید، فرمود: علم بهتر است از مال؛ زیرا که از علم دل روشن می‌شود، از حبّ مال سیاه. دیگری پرسید، فرمود: علم بهتر است از مال؛ زیرا که صاحب مال همچو فرعون دعوی خدایی کند و صاحب علم گوید: «ما عبدناک حقّ عبادتک ۳۸۱۳۲۲۴خ ۰ ۲۶ خ». و بعد از ادای جواب سؤالات فرمود: به خدایی که جان علی بن ابی طالب در قبضه قدرت اوست، اگر شما سؤال کنید تا مادامی که من زنده باشم، هر آینه جواب غیر مکرّر دهم. چون آن خوارج این‌چنین علم و دانایی از امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- مشاهده کردند، هیجده نفر با جمعی از تابعان خود زبان به استغفار گشاده، تائب و مؤمن شدند.»

منقبت:

در فصل الخطاب و معارف به روایت امیر المؤمنین علی مسطور است که: «وقتی سیّد کاینات- علیه افضل الصّلوة- در خانه بود، مرا فرمود: «یا اخی، خذ بالباب فان الملائکة عندی و یأخذون منّی» یعنی ای برادر، بربند در را؛ به درستی که فرشتگان نزد من‌اند و می‌گیرند از من تعلیم دین و ارشاد راه یقین. پس فوج فوج از ملائکه می‌آمدند و از آن سرور تعلیم گرفته، می‌رفتند. من آواز ایشان شنیده، دانستم که سیصد و سی فرشته بودند.

چون از تعلیم فارغ شد، من گفتم: یا رسول اللّه، این جمعی که رفتند سیصد و سی فرشته بودند؟ فرمود: بلی، اما چگونه دانستی؟ گفتم: «سمعت ثلثمائة و ثلاثین صوتا فعلمت انّهم ثلثمائة و ثلاثون.» یعنی، شنیدم سیصد و سی آواز. پس دانستم به درستی که ایشان سیصد و سی تن‌اند. آن سرور دست مبارک خود بر سینه من نهاده، فرمود: زادک اللّه ایمانا و علما یا علی. ۴۸۱۳۲۲۴خ ۰ ۲۷ خ»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۶۳

منقبت:

هم در فصل الخطاب مسطور است که: «در زمان عمر بن الخطّاب- رضی اللّه عنه- زنی مجنونه را آوردند که زنا کرده بود، عمر حکم به رجمش نمود. امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- گفت: از رسول- صلّی اللّه علیه و آله [و سلّم] ۵۸۱۳۲۲۴خ ۰ ۲۸ خ- شنیده‌ام که می‌فرمود: «رفع القلم عن ثلث: عن المجنون حتّی تبرؤ؛ عن الغلام، حتّی یدرک؛ و عن النّائم، یستقیظ.

فخلی عنها.» یعنی برداشته است خدای تعالی قلم را از سه قوم: از دیوانه تا به شود و از کودک، تا بالغ شود و از نایم تا بیدار شود. پس عمر درگذشت از سنگسار کردن آن و رجوع کرد به قول امیر المؤمنین و گفت: «عجزة النّساء ان یلدن مثل علی بن ابی طالب، لو لا علی لهلک عمر.» یعنی عاجزاند زنان در زادن مثل علی و اگر نمی‌بود علی، هر آینه هلاک می‌شد عمر.»

منقبت:

در تفسیر فخر رازی و کنز العرفان در بیان آیه کریمه: «لَیْسَ عَلَی الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ» ۶۸۱۳۲۲۴خ ۰ ۲۹ خ الآیه، مسطور است که: «در زمان عمر بن الخطاب قدامهٔ بن مظعون شراب خورد، خلیفه خواست بر وی اجرای حدّ کند. قدامه آیه مذکوره خوانده، گفت: بر من حدّ واجب نیست؛ خلیفه دست از وی بداشت. چون این خبر به امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- رسید، بدار الشّرع آمده، گفت: یا ابا حفص، چرا ترک حدّ کردی از قدامه؟ عمر- رضی اللّه عنه- فرمود: این آیه بر من خواند. امیر المؤمنین علی- کرّم اللّه وجهه- فرمود: او از اهل این آیه نیست؛ چه مرتکب حرام شده و اهل ایمان به موجب آیه، حرام را حلال ندانند. پس او را بازگردان و توبه‌اش بده به آنچه گفته و بعد از توبه اجرای حدّ بر او کن و اگر توبه نکند به قتل آر که او از ملّت اسلام خارج است. چون این خبر به قدامه رسید، توبه کرد.»

منقبت:

در دفتر ثانی روضهٔ الاحباب و مجلّد اوّل حبیب السّیر مسطور است که: «در سال بیست و نهم از هجری در زمان عثمان- رضی اللّه عنه- ضعیفه [ای] از قبیله جهینه آورده گفتند که: بعد از عقد نکاح و وقوع خلوت با شوهر به مدت شش ماه فرزند آورد. عثمان- رضی اللّه عنه- بی‌تأمل به رجمش حکم کرد. چون امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- بر

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۶۴

کیفیت واقعه اطّلاع یافت، به دار الشّرع آمده فرمود: در اجرای این سیاست تأخیر نمایی، اولی و انسب است؛ زیرا که حقّ سبحانه در قرآن می‌فرماید: «وَ حَمْلُهُ وَ فِصالُهُ ثَلاثُونَ شَهْراً» ۷۸۱۳۲۲۴خ ۰ ۳۰ خ و این آیه کریمه مشتمل است بر اقلّ مدّت حمل و مدّت فصال، به مقتضای کلام اعجاز مآل: «وَ الْوالِداتُ یُرْضِعْنَ أَوْلادَهُنَّ حَوْلَیْنِ کامِلَیْنِ» ۸۸۱۳۲۲۴خ ۰ ۳۱ خ دو سال است؛ پس اقلّ مدّت حمل شش ماه باشد و زنای این زن بی‌یقین نپیوندد. عثمان بعد از ملاحظه این مقدّمات شخصی را از عقب فرستاد که در رجم آن ضعیفه به حکم: «العجلهٔ من الشّیطان ۹۸۱۳۲۲۴خ ۰ ۳۲ خ» تعجیل مکنید [که] تا رسیدن فرستاده، کار از دست رفته بود.»

بیت:

نوشدارو که پس از مرگ به سهراب دهندندهد فایده‌ای گر همه تریاک بوَد

منقبت:

در بحث فن بدیع مطوّل مسطور است که: «امیر المؤمنین علی- کرّم اللّه وجهه- نامه نوشت به معاویه به این عبارت فصیح که: «غرّک عزّک فصار ذلک ذلّک فاحش فاحش فعلک فعلّک تهدی بهذا.» یعنی مغرور کرده تو را عزّت، پس عاقبت خواهد شد خواری بر تو؛ پس بترس از بدی‌های فعل خود، شاید که راه راست نماید تو را خدای تعالی و حامل نامه نامی قنبر- رضی اللّه عنه- بود. چون پیش معاویه رفت، او نظر بر بلندی قامتش کرده از روی هزل گفت: «هل عندک خبر من السّماء.» یعنی آیا پیش تو هست خبر از آسمان؟ گفت: آری. «انّ العلی فی قفاک و ملک الموت فی هوائک» یعنی امیر المؤمنین در عقب تو می‌آید و عزرائیل در طلب تو. معاویه منفعل شده خاموش گشت. پس قنبر با کفش بر گلیمش روان شد تا ملاقات کند. معاویه گفت: «فاخلع نعلیک ۰۹۱۳۲۲۴خ ۰ ۳۳ خ» قنبر گفت: هذا «إِنَّکَ بِالْوادِ الْمُقَدَّسِ طُوىً» (۳۳) یعنی تو که می گویی فرود آر نعلین خود را- چنانچه حقّ سبحانه به موسی- علیه السّلام- بر طور سینا گفته بود مگر این وادی مقدّس است! معاویه نیز سر در پیش افکنده، خجل شد. پس به امیر المؤمنین در جواب نوشت که: «علی قدری غلی قدری» یعنی به مرتبت من جوش می‌زند دیگ من.»

هم در مطول و مختصر معانی مسطور است که: «علی مشتق از علوّ است و معنی علوّ، بلند از همه چیزها و معاویه مشتق از عوعو آواز سگ را گویند و در بعضی از کتب معتبره به نظر درآمده که معاویه در زمان بغی خود مسجدی از بیت المال بنا کرد و بدان مفاخرت می‌نمود و چون این خبر به سمع مبارک امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- رسید، فی البدیهه این سه بیت نوشته فرستاد.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۶۵

عربیه:

سمعتک تبنی مسجدا من خیانۀو انت بعون اللّه غیر موفّقی

کمطعمۀ الزمناء من کسب فرجهاجری مثلا للخاین المتصدّقی

و قال لها اهل البصیرۀ و التّقی‌لک الویل لا تزنی و لا تتصدّقی معنی بیت اول) شنیدم که تو بنا می‌کنی مسجدی از خیانت و حال آنکه به عنایت خدای تعالی توفیق نخواهی یافت.

معنی بیت دوم) چنانچه صدقه‌دهنده زنی که نامش زمناء بوده، از کسب فرج خود، جاری است مثل تو از برای خیانت در صدقه دادن آن زن.

معنی بیت سوم) و گفت آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- که: صاحب بصیرت و تقوی بود زمناء در وقتی که او آمده گفت: یا رسول اللّه، من از کسب زنا صدقه می‌دهم.

آن حضرت فرمود: لا تزنی و لا تتصدقی؛ یعنی نه زنا کن و نه صدقه بده.»

منقبت:

در مصابیح القلوب مسطور است که: «امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- به بلده کوفه با جمعی از محبّان در نخلستان در زیر درختی نشسته خرما تناول می‌نمود. رشید هجری گفت: نیکو خرمایی است. فرمود: بعد از وفات من تو را بر چوب این درخت به دار کشند. بعد از وفات امیر المؤمنین هر روز رفته، آن درخت را غمخوارگی می‌نمودم که خشک نشود. روزی بدانجا رسیده دیدم پژمرده شده. گفتم: آه، اجلم رسیده! روز دیگر رفتم دیدم نیمه‌ای از آن بریده، ستون چرخ چاه کرده بودند. دیگر روز یکی بیامد که امیر عبید اللّه تو را می‌خواهد. چون به در کوشک او رسیدم، آن نیمه درخت را دیدم آنجا افتاده. پای بر وی زده گفتم: مرا برای تو آوردند. پس مرا پیش پسر زیاد بردند. آن شقی گفت: بیار از دروغ‌های علی بن ابی طالب. گفتم: به خدا که او هرگز دروغ نگفته و مرا خبر داده که دست و پای و زبان مرا ببری و بر دارم کنی. گفت: من او را دروغگو سازم؛ دست و پایت ببرم و زبانت بگذارم. پس فرمود که: دست و پای او بریده بر دار کردند. رشید احادیث صحیحه در حقّ اهل بیت روایت می‌کرد و می‌گفت: بنویسید پیش از آنکه زبانم ببرند. چون این خبر به آن ملعون رسید، از سر قهر و غضب گفت: زبانش ببرید تا دیگر بار دم نزند. آمدند که زبان بیرون کنند، رشید- رضی اللّه عنه- فرمود: نه دعوی کرده بود آن شقی که صاحب مرا دروغگو گرداند! پس زبان بیرون کرد. چون قطع کردند، همان ساعت شهید شده به سعادتی مشرّف گشت که هرگز به شقاوت مبدّل

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۶۶

نگردد.»

بیت:

هرکه در عشق او شود کشته‌دهدش خون‌بها علیّ ولی

منقبت:

در روضهٔ الشّهداء مسطور است که: «امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- با لشکر ظفر اثر در راه نهروان بر دیری بگذشت. ترسایی پیر بر بالای دیر بود، نعره زده گفت: ای لشکر اسلام، پیشوای خود را بگویید که نزدیک من بیاید. چون این خبر به امیر المؤمنین رسانیدند، عنان مرکب را بر آن طرف گردانید. چون نزدیک رسید، دیرانی گفت: ای سرور لشکر، کجا می‌روی؟ گفت: به حرب دشمنان دین. گفت: متوجّه حرب مخالفان مشو که این زمان ستاره مسلمانان در هبوط است و طالع ملّت اسلام در نهایت ضعف. چند روزی توقف کن که روی به سعود نهد و طالع مسلمانان قوّت گیرد. امیر المؤمنین فرمود: چون تو دعوی علم آسمان می‌کنی، مرا از سیر فلان ستاره خبر ده. پیر گفت: حقّا من هرگز نام این ستاره نشنیده‌ام. امیر سؤال دیگر کرد، جواب نتوانست داد. امیر فرمود:

معلوم شد که از احوال آسمان چندان وقوف نداری، از حالات ارضی چیزی پرسم؟

اینجا که ایستاده، می‌دانی که در زیر قدمت چه مدفون است؟ و اللّه اطلاع ندارم. فرمود:

ظرفی است پر از دینار، بدین عدد و نقش سکه، بدین منوال. پیر گفت: این سخن از کجا می‌گویی؟ امیر گفت: به عنایت رسول ربّ العالمین و نیز فرمود: چون ۱۹۱۳۲۲۴خ ۰ ۳۴ خ یافتم به این قوم حرب کنم، از لشکر اسلام کم از ده کس کشته شوند و از لشکر مخالفان کم از ده کس جان به سلامت ببرند. پیر از این سخنان متحیّر شد پس بفرموده امیر زیر قدم او کندند.

ظرفی بیرون آمد پر از دینار. چون شمردند، همان عدد و همان سکه بود. پیر فی الحال از دیر بیرون آمده به دست حقّ‌پرست امیر بیعت نموده مسلمان شد و امیر المؤمنین با سطوت تمام و شوکت مالاکلام روی به نهروان آورد و با لشکر خوارج که از راه ضلالت خویشتن را در بادیه طغیان و هاویه عصیان انداخته بودند و از غایت ادبار مورد صافی انقیاد و اطاعت را به شوایب هرگونه معایب مکدّر ساخته، در مقابل آمده راه مقاتله گشودند و از آن چهار هزار ناکس سه هزار و نهصد و نود و یک تن در عرصه تلف شدند و نه کس گریخته، جان از آن عرصه خون‌افشان بیرون بردند و از لشکر اسلام نه کس شربت شهادت چشیدند و باقی رخت زندگانی از آن دریای خون‌افشان به ساحت سلامت کشیدند. پس بعد از فتح فرمود: ذو الندیّه را بجویید. در کشتگان یکبار جستند، مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۶۷

نیافتند. جمعی گفتند: شاید کشته نشده و از معرکه فرار نموده باشد. فرمود: و اللّه دروغ نگویم؛ او کشته شده، او را بجویید. چون مرتبه دوم جستند، در زیر چهل تن از کشتگان یافتند، به همان روشی که امیر المؤمنین فرموده بود.»

منقبت:

در دفتر سیّوم روضهٔ الاحباب از جابر بن عبد اللّه انصاری منقول است که: «در زمان عمر بن الخطّاب- رضی اللّه عنه- کعب احبار از عمر پرسید: کلمه‌ای که رسول- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- در آخر حالت نزع تکلم فرمود، چه بود؟ عمر- رضی اللّه عنه- گفت: من در آن وقت حاضر نبودم، از علی بن ابی طالب- کرّم اللّه وجهه- پرس. آن حضرت بعد از سؤال فرمود: در آن وقت من آن سرور را بر سینه خود منضم ساخته بودم و سر مبارکش بر دوش من بود که دهن بر گوش من نهاده گفت: الصّلوٰة، الصّلوٰة. کعب گفت:

آری، آخر وصیت انبیا این باشد؛ زیرا که بر این مأموراند و بر همین مبعوث شوند.»

منقبت:

در کتاب امالی روایت کند صالح بن عیسی بن احمد بن محمّد عجلی به اسناد طویل از حارث اعور که گفت: «من سیر کردم با امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- در حبره ۲۹۱۳۲۲۴خ ۰ ۳۵ خ که نام موضعی است نزدیک کوفه. در آن هنگام گذشتم بر دیرانی که

ناقوس می‌زد. آن حضرت فرمود: ای حارث، می‌دانی چه می گوید این ناقوس؟ گفتم: وصی خاتم انبیا بهتر داند. مناقب مرتضوی، کشفی متن ۲۶۷ منقبت: ..... ص : ۲۶۷

مود: به درستی که مثل می‌زند دنیا و خرابی او را و می گوید،

شعر:

لا اله الّا اللّه حقّاحقّا و صدقا صدقا

انّ الدّنیا خدعتناو اشتغلنا و استهوتنا

یا بن الدّنیا جمعا جمعاتفنی الدّنیا قرنا قرنا

ما من یوم یمضی عینالّا اوهن منّا رکنا

قد ضیّعنا دارا تبقیو استوطنا دار الفنی

لسنا ندری ما قصرنافیها الّا یوما متنا بدان که، عروضیان این بحر را از ناقوس استنباط کرده، بحر ناقوس نامیده‌اند؛ هر مصراعی چهار «فعلن» است بی‌سکون و این بحر «مثمّن مستعلن» است و کلمه طیّبه لا اله الّا اللّه که مصرع اول این ابیات است، تقطیعش چنین است:

لا و به اشباع‌های مضمومه

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۶۸

«فعلن».

معنی بیت اول) کلمه طیبه لا اله الّا اللّه حقّ و صدق است و تکرار حقّ و صدق جهت مبالغه آمده؛

معنی بیت دوم) به درستی که دنیا فریب داد ما را و مشغول گردانید ما را و در سهو و خطا انداخت ما را؛

[معنی بیت سوم) ای فرزند دنیا که جمع می کنی، دنیا صد صد فانی می‌شود ۳۹۱۳۲۲۴خ ۰ ۳۶ خ]؛

معنی بیت چهارم) نمی گذرد هیچ روزی از ما مگر آنکه سست می‌شود از ما رکنی؛

معنی بیت پنجم) ضایع کردیم ما سرای باقی را و وطن ساختیم سرای فانی را؛

معنی بیت ششم) نیستیم ما که بدانیم آنچه تقصیر کردیم در دنیا مگر روزی که بمیریم.

من گفتم: یا امیر المؤمنین، نصاری می‌دانند آنچه ناقوس می گوید؟ فرمود: اگر می‌دانستند هر آینه عیسی- علیه السّلام- را به خدایی نمی‌پرستیدند. روز دیگر من رفته پیش دیرانی که ناقوس می‌نواخت گفتم: به حقّ مسیح بنواز ناقوس را به نوعی که می‌نواختی. دیرانی ناقوس می‌نواخت و من ابیات مذکوره می‌خواندم تا رسیدم به مصراع: فیها الّا یوم متنا. پس دیرانی گفت: به خدا که راست بگو، که خبر داد تو را از این معنی؟ گفتم: آن مرد که با من دیروز بود. گفت: آیا میان او و پیغمبر شما قرابتی هست؟

گفتم: این ابن عمّ سرور انبیاست. پس دیران گفت: و اللّه، من یافتم در تورات نوشته که: در آخر انبیا پیغمبری خواهد بود که وصی او تفسیر کند آنچه ناقوس گوید. آنگاه با من به ملازمت امیر المؤمنین آمده، مسلمان شد؛ الحمد للّه علی دین الاسلام.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور به اسناد طویل از امام جعفر صادق- رضوان اللّه علیه- منقول است که: «اعرابیی بر پیغمبر- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- هفتاد درهم بهای ناقه دعوی کرد. پیغمبر فرمود: به تو داده‌ام. اعرابی گفت: می‌خواهم مردی که حکم کند میان من و تو. پس آن سرور به اتّفاق اعرابی ابو بکر را حکم کرد و ابو بکر گفت: چه دعوی داری بر پیغمبر؟ اعرابی گفت: هفتاد درهم از بابت بهای ناقه. ابو بکر گفت: چه می گویی تو ای رسول خدا؟ فرمود: من بهای ناقه داده‌ام. ابو بکر گفت: به تحقیق اقرار کردی که از وی ناقه گرفته‌ای، اکنون دو گواه بگذران بر اثبات سخن خود یا هفتاد درهم به او بده. در این اثنا عمر بن الخطّاب آمد. آن سرور

به اتّفاق اعرابی عمر را حکم ساخت. عمر نیز مطابق

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۶۹

ابو بکر گفت. پس آن سرور غضب‌آلوده برخاست و می‌گفت: هر آینه می‌خواهم مردی را که حکم کند مطابق حکم خدای تعالی. پس به اتّفاق اعرابی امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- را حکم کرد. امیر گفت: ای اعرابی، چه دعوی می‌کنی بر رسول خدای؟ گفت: هفتاد درهم بهای ناقه. پس به پیغمبر گفت: چه می‌فرمایی ای رسول خدا؟ آن سرور فرمود: من بهای ناقه داده‌ام. پس به اعرابی گفت: به درستی که پیغمبر می‌فرماید من بهای ناقه داده‌ام؛ آیا راست می‌گوید؟ اعرابی گفت: نه. امیر المؤمنین شمشیر از نیام کشیده گردن اعرابی زد. آن سرور فرمود: یا اخی، چرا اعرابی را کشتی؟ گفت: جهت آنکه تکذیب رسول خدا کرد و هرکه تکذیب تو کند، حلال است ریختن خون او و واجب است کشتن اعرابی. آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- فرمود: به حقّ آنکه مرا به راستی برانگیخته که خطا نکردی یا اخی در باب کشتن اعرابی. تو حکم خدای را یعنی آنچه رضای خدا بود از تو به وقوع آمد- جزاک اللّه فی الدّارین خیرا. ۴۹۱۳۲۲۴خ ۰ ۳۷ خ»

منقبت:

هم در کتاب مذکور به اسناد طویل از اصبغ بنانه منقول است که: «چون امیر المؤمنین بر سریر خلافت صوری نشست و مردمان با وی بیعت کردند، عمامه رسول بر سر نهاده و خرقه متبرّکه آن سرور در بر و نعلین سیّد الثّقلین در پا و شمشیر خاتم انبیا حمایل نموده بر سر منبر آمده فرمود: «الحمد للّه علی احسانه قد رجع الحقّ الی مکانه.» و گفت:

ای مردمان، بپرسید آنچه می‌خواهید پیش از آنکه مرا نیابید. در این حال اشعث بن قیس برخاسته گفت: یا امیر المؤمنین، چگونه جزیه می‌گیری از مجوس و حال آنکه نازل نشد بر ایشان کتابی و برانگیخته نشد به سوی ایشان پیغمبری؟ امیر گفت: ای اشعث، به تحقیق خدای تعالی کتاب و پیغمبر بر ایشان فرستاد و مر ایشان را پادشاهی بود. یک شبی بیهوش گشته، دختر خود را به فراش خود طلبیده با او جمع شد. چون قوم او شنیدند، گفتند: ای پادشاه، خراب کردی دین ما را؛ بیرون آی تا تو را پاک سازیم و اقامت حد بر تو کنیم. پادشاه به ایشان گفت: بشنوید سخن مرا اگر دلیلی و برهانی و مخرجی نباشد مرا از آنچه مرتکب شده‌ام، هرچه خواهید کنید. پس گفت: آیا می‌دانید شما به درستی که خدا خلق کرد از بدو، آدم- علیه السّلام- را، عقد بست او را به خود ۵۹۱۳۲۲۴خ ۰ ۳۸ خ که حوّا باشد و همچنین تزویج کرد پسران خود را به دختران خود؟ گفتند: راست گفتی. گفت:

این کار من هم آن‌چنان است. پس قوم محرّمات خود را عقد کردند از روی همین دلیل و خدای تعالی محو کرد از سینه‌های ایشان علم را و کتاب را از ایشان برداشت.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۷۰

بنابراین کافرند که داخل می‌شوند در دوزخ و حال منافقان سخت‌تر است از ایشان. در این حال مردی دیگر آمده، گفت: یا امیر المؤمنین، دلالت می‌کن مرا به عملی که به وسیله آن خدای تعالی نجات دهد. فرمود: بشنو که اقامت دنیا بر سه چیز است: به عالم عامل و ناطق و مالداری که بخل نکند مال خود را بر اهل دین و فقیر صابر؛ هرگاه عالم نپوشد علم خود را و غنی بخل ورزد و فقیر صبر نکند، آن هنگام ویل و ثبور است (یعنی آن زمان دنیا هلاک می‌شود). و عارفان خداشناس می‌دانند که دار دنیا رجعت می‌کند به کفر و مردمان مغرور نشوند به کثرت مساجد و جماعت طایفه‌ای هستند که بدی‌های ایشان جمع است و دلها پریشان. ایّها الناس، خلق اللّه سه طایفه‌اند: زاهد و راغب و صابر؛ و زاهد آنکه شاد نمی‌شود به چیزی و نمی‌گیرد از دنیا که به سوی او آید و محزون نمی‌گردد از آن چیزی که برود و صابر بر آنکه آرزوی دنیا نمی‌کند اما چون به دست آید متعرض می‌شود از وی، جهت آنکه می‌داند خرابی عاقبت او را و راغب باک ندارد از حلال و حرام دنیا که به او رسد. سایل گفت: یا امیر المؤمنین، نشانه مؤمن

چیست؟ گفت: آن است که نظر کند به چیزی که خدا واجب گردانیده است بر وی و روی به آن آرد و نظر کند به آنچه خلاف در آن است و بیزار شود از آن. سائل گفت: راست فرمودی ای امیر المؤمنین و ناپیدا شد. امیر تبسّم نموده، فرمود: برادر من خضر- علیه السّلام- بود.»

منقبت:

در کفایت المؤمنین مسطور است که: «ابو بکر- رضی اللّه عنه- در زمان خود خالد بن ولید را با جماعت کثیر بر قبیله بنی حنیفه که ایشان در ادای زکوة اموال تأخیر می‌نمودند فرستادند تا به راه راست دلالت کند. خالد بر آن قبیله غالب آمده، غنایم و اسیر بسیار به دست آورد.

چون اسیران را به مسجد درآوردند، دختر یکی از اکابر قبیله خوله نام در آن میان بود و چون نظرش بر مرقد منوّر حضرت رسالت‌پناه- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- افتاد، نزدیک به قبر رفته بعد از گریه بی‌نهایت و ناله بی‌غایت گفت: یا رسول اللّه، پیش تو به شکایت آمده‌ام. چون نظر خلیفه بر آن دختر افتاد، گفت: چه شکایت می‌کنی؟ گفت: ما قائل کلمه طیّبه لا- اله الّا اللّه، محمّد رسول اللّه هستیم. ما را چون اسیر کرده‌اید؟ خلیفه فرمود: شما منع زکوة کردید. خوله گفت: این واقعه نه چنین است که مردم خاطرنشان تو کرده‌اند لیکن در زمان حضرت رسالت‌پناه از اغنیای ما زکوة گرفته به فقیران می‌دادند. ما گفتیم حال نیز به دستور سابق عمل کنید، التماس ما مبذول نداشته ما ضعیفان را اسیر کردند. یکی از حضّار گفت: یا امیر المؤمنین، چه با این دختر سخن می‌کنی که ایشان بعد از اسیری این گونه کلمات عجز می‌گویند. خوله گفت: من راست می‌گویم؛ شما هرچه خواهید کنید. پس خلیفه زمان به زبان

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۷۱

گوهرفشان گفت: در عهد رسول قاعده بود که هرکس از اصحاب- رضی اللّه عنهم- بر سر اسیری جامه می‌انداخت [و] دیگر کسی بر آن جامه چیزی زیاده نمی‌کرد، آن اسیر تعلّق به او می‌داشت؛ شما نیز چنین کنید. دو کس به طلب آن‌که خوله را به زنی بگیرند، جامه بر وی انداختند. خوله گفت: لا و اللّه، هرگز این خیال صورت نبندد و این امر محال از قوّه به فعل نیاید و هیچ کس مرا مالک نتواند شد مگر آنکه خبر دهد از آنچه در حین ولادت من از من واقع شده و بیان کند آنچه در آن وقت تکلّم نموده‌ام. یکی از حضّار گفت: ای دختر، به فزع آمده سخنان بی‌حاصل و لاطایل می‌گویی. گفت: به خدا که من در این قول صادقم، نه کاذب.

در این اثنا امیر المؤمنین علی- کرّم اللّه وجهه- به مسجد درآمد و این ماجرا بر سبیل استماع نموده، فرمود: ای قوم، صبر کنید تا از این ضعیفه کیفیت حال سؤال کنم. بعد از آن فرمود: ای خوله، چه می‌گویی؟ گفت: این جماعت قصد تملّک من دارند و من منتظر آن کسم که خبر دهد از آنچه در حین ولادت از من واقع شده. فرمود: گوش و دل به جانب من دار و روی توجه به سوی من آر. در آن وقت که تو در شکم مادر بودی و درد طلق بر مادرت غالب شد، دست به مناجات برداشته گفت: «اللهم سلّمنی من هذا المولود.» یعنی بار خدایا، مرا در ولادت این فرزند سلامتی کرامت فرما. در آن ساعت دعایش مقرون به اجابت گردید و تو متولّد شده، گفتی: «لا اله الّا اللّه، محمّد رسول اللّه» و گفتی: ای مادر، مرا به حباله سیّدی درآر و او را از من فرزندی متولّد خواهد شد. جماعتی که در آن وقت حاضر بودند از سخنان تو متحیّر گشتند و آنچه از تو شنیده بودند، بر تخته مس نقش نمودند و آن تخته را مادرت در محل تولّد تو دفن کرد. چون بر وی اثر موت ظاهر شد، تو را به محافظت وصیت نمود. در زمانی که تو را اسیر می‌کردند، تمامی همّت خود مصروف بر اخذ آن لوح نموده، وقت بیرون آمدن خود را به آن رسانیده بر بازوی راست خود بستی. بیرون آر که صاحب فرزند منم و نامش محمّد خواهد بود. راوی گوید: دیدم خوله را که رو به قبله نشسته گفت: «اللّهم انت المفضّل المنّان [اوزعنی ان اشکر نعمتک الّتی انعمت علیّ] و لم تعطها لاحد الّا و اتممتها علیه ۶۹۱۳۲۲۴خ ۰ ۳۹ خ» و آن تخته مس

را بیرون آورده، پیش حضّار مجلس انداخت.

چون صحابه این نوع واقعه غریبه مشاهده کردند، گفتند: «صدّق رسول اللّه، حیث قال: انا مدینهٔ العلم و علیّ بابها» بعد از آن ابو بکر- رضی اللّه عنه- گفت: یا ابا الحسن، این دختر ملک توست. امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- خوله را جهت احتیاط به اسماء بنت عمیس که در آن ایّام زوجه ابی بکر- رضی اللّه عنه- بود، سپرد تا از برای او والی پیدا شود. بعد از یک ماه برادر خوله آمده، از جانب خواهر وکیل شده به امیر المؤمنین عقد بست.»

بیت:

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۷۲ برو علم یک ذرّه پوشیده نیست که پیدا و پنهان به نزدش یکیست

منقبت:

هم در کتاب مذکور از ابن عباس منقول است که: «در زمان با برهان قدوه اصحاب، عمر بن الخطّاب مردی به نواحی آذربایجان شتری داشت که معاش عیال و اطفالش از کرایه آن می‌شد. روزی از غلبه مستی مهار گسسته رو به بیابان نهاد. آن مرد هرچند در گرفتنش سعی نمود، مفید نیفتاد و لاجرم از اقربایش گفتند: ما شنیده‌ایم که امثال این مشکلات چون در حین حیات آن سرور کاینات- علیه افضل الصّلوة- واقع می‌شد به آن سرور عرض می‌کردند، حقّ سبحانه از یمن دعای بی‌ریایش آسان می‌گرداند. اگر رسول ایزد متعال از دار فنا به دار بقا انتقال نموده، او را جانشینی هست؛ پیش او باید رفت تا به برکت دعایش این شتر رمیده رام گردد. صاحب شتر خود را به مدینه رسانیده به ملازمت سامی خلیفه ثانی آمده، اظهار حال کرد. فرمود: تو را استغفار باید نمود که مدّعا حاصل شود. گفت: ای امیر، بسیار استغفار کردم مؤثر نیفتاد. پس فرمود: من مکتوبی بنویسم اما باید که تو دلیر رفته پیش آن شتر ۸۹۱۳۲۲۴خ ۰ ۴۰ خ بیندازی تا مدّعا به حصول انجامد. بعد از آن نوشت: این مکتوبی است از جانب امیر المؤمنین عمر به شما ای اصناف جن و گروه شیاطین که شتر رمیده را مطیع و منقاد گردانید و از مخالفت این حکم برحذر باشید. آن مرد مکتوب را تعویذ دل سوخته خود ساخته، متوجّه آذربایجان گشت.

راوی گوید: من به خدمت امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- رفته صورت واقعه معروض داشتم. فرمود: مطابق معجزه نبی کرامت ظاهر نشود مگر از وصی. چون این سخن شنیدم، مترقّب و مترصّد می‌بودم که اگر کسی از آذربایجان بیاید، حال صاحب شتر معلوم کنم. روزی دیدم آن مرد می‌آمد. چند قدمی پیش رفته از حالش پرسیدم، گفت: چون مکتوب پیش شتر افکندم، حمله بر من کرده مرا بر زمین انداخت. پس برادرم با جماعتی در رسیدند، به تردّد بسیار مرا خلاص کردند. بعد از آن مدّت مزید ۹۹۱۳۲۲۴خ ۰ ۴۱ خ تشویش کشیدم و این زخمی که بر روی من می‌بینی، در آن وقت واقع شده. چون به حال آمدم، گفتم پیش امیر المؤمنین عمر رفته اظهار حال خود کنم تا فکر معیشت عیال و اطفال من نماید. چون به دار الشّرع متوجّه شد، من به او همراه رفتم. عمر- رضی اللّه عنه- بعد از استماع احوالش گفت: حقّ سبحانه برای هر کاری کسی را آفریده. ای ابن عباس، این مرد را پیش علی بن ابی طالب برده حقیقت کار معروض دار. چون من و آن مرد به ملازمتش رسیدیم به مجرّد مواجهه متبسّم گشته فرمود: برو به آن موضعی که شتر توست و بگوی: «اللّهم انّی اتوجّه نبیّک نبیّ الرّحمهٔ و اهل البیت الّذی اخترتهم علی العالمین. اللّهم ذلّل لی صعوبتها و اکفنی شرّها فانّک الکافی و المعافی و الغالب القاهر ۰۰۲۳۲۲۴خ ۰ ۴۲ خ.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۷۳

آن مرد این دعا یاد گرفته به آذربایجان رفت. سال دیگر دیدم که آن شتر را در زیر بار درآورده به حج آمده و تحف و هدایا جهت شاه ولایت‌پناه آورده، آن حضرت فرمود: احوال را تو می‌گویی یا من؟ گفت: یا امیر المؤمنین، تو بفرما. فرمود: در وقتی که نظرت بر شتر افتاد دعا خواندی، شتر به تخضع و تذلّل تمام پیش تو آمده خوابید و طاعت تو را گردن نهاد. گفت:

و اللّه! به همین عنوان بود که به زبان مبارک بیان نمودی. و دیگر هر سال به حج می‌آمد و انتفاع بسیار از نتایج آن شتر گرفته متموّل می‌گردید. آن حضرت رو به من کرده به زبان خارق بیان فرمود: ای عبد اللّه، اگر کسی را مشکل در کار و نقصانی در مال یا بیماری در اهل و عیال پدید آید، او از روی خضوع و خشوع دعای مذکور خوانده به درگاه الهی تضرّع نماید البته حاجتش روا گردد.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور از امام جعفر صادق- رضوان اللّه علیه- منقول است که: «روزی امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- فرمود: حقّ سبحانه می‌خواست مناسبت باشد میان من و یعقوب- علیه السّلام- همچنانکه او را دوازده پسر کرامت کرده مرا نیز مرحمت فرمود. چنانچه یعقوب وصیت کرده بود اولاد خود را در حقّ مراعات تعظیم یوسف- علیه السّلام- من نیز وصیت می‌کنم شما را به متابعت حسنین- علیهما السّلام- و اطاعت اوامر ایشان در حضور و غیبت من. این هر دو به قول سیّد کاینات، سیّدان جوانان روضه رضوانند. عبد اللّه که یکی از پسران امیر بود، گفت: یا امیر المؤمنین، محمّد حنفیه برابر ایشان نیست؟ از استماع این سخن رنگ مبارکش متغیّر شد و به غضب تمام فرمود: ای عبد اللّه، تو در حین حیات چرا چنین جرأت می‌کنی؟ گوییا می‌بینم تو را بر بستر خواب سر بریده‌اند و هیچ کس کشنده تو را نمی‌داند که کیست. به ثبوت پیوسته که در زمان مختار- رضوان اللّه علیه- از وی خشم کرده، پیش مصعب زبیر به بصره روان شد. چون شب به منزلی فرود آمد، صباح بر بستر خوابش کشته یافتند و معلوم نشد که قاتلش کیست و سبب کشتن او چیست؟»

مؤلف گوید: در روضهٔ الشّهداء مسطور است که: «به قول اشهر، امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- را هجده پسر بود که شش در صغر سن وفات یافتند. چنانکه محسن سقط شد و در آن زمان که امیر المؤمنین عدد دوازده بر زبان مبارک آورده، دوازده پسر حیّ و قایم بودند.» بر این تقدیر، تصحیح هر دو قول به ثبوت پیوست- و اللّه اعلم بحقایق الامور.

هم در کتاب مذکور از امام حسین- رضوان اللّه علیه- منقول است که: «روزی پیش امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- سوره: «إِذا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزالَها» ۱۰۲۳۲۲۴خ ۰ ۴۳ خ می‌خواندم. چون به این

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۷۴

آیه رسیدم که: «وَ قالَ الْإِنْسانُ ما لَها یَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبارَها» (۴۳)، فرمود: آن انسانی که از زمین سؤال کند و زمین با وی اخبار بگوید منم. در این اثنا ابن الکوا نام شخصی حاضر بود، گفت: یا امیر المؤمنین، مراد از آیه کریمه: «عَلَی الْأَعْرافِ رِجالٌ یَعْرِفُونَ کُلًّا بِسِیماهُمْ» ۲۰۲۳۲۲۴خ ۰ ۴۴ خ چیست؟

و غرض از صاحب اعراف کیست؟ فرمود: ماییم رجال اعراف که بشناسیم دوستان و انصار خود را از روی‌های ایشان و بایستیم میان دوزخ و بهشت. وای بر آن کسی که انکار او کنیم و در اثنای مکالمه چند مرتبه به ویحک خطاب کرد؛ یعنی وای بر تو! حال آنکه ابن الکوا اظهار تشیّع می‌کرد و این سرّ مخفی بود تا جنگ نهروان که ابن الکوا از جانب خوارج بیرون آمده با لشکریان شاه مردان محاربه کرد و به درکات جحیم واصل شد و سرّ کار او معلوم گردید و شخصی دیگر آمده، گفت: یا امیر المؤمنین، من تو را دوست می‌دارم. فرمود: چرا دروغ می‌گویی؟ او گفت: حقّا که بر سرایر و ضمایر اطّلاع تمام داری و خجل شده رفت. آنگاه مرد دیگر آمده، گفت: یا امیر المؤمنین، من تو را و فرزندان تو را دوست می‌دارم و مراعات محامد بیش از پیش بجا آورد و در بیان فضایل و مناقب دودمان آن حضرت سعی موفور به ظهور رسانید. فرمود: اینکه می‌گویی نه از تصدیق قلب است بلکه محض نفاق است؛ زیرا که محبّان حقیقی و مخلصان تحقیقی ما را علامات و آثار است و ما می‌شناسیم ایشان را. پنج کس دوست خاندان ما نشوند، هرچند جهد نمایند، اول) دیّوس؛ دوم) مخنّث؛ سیوم) پشت‌انداز؛ چهارم) حرامزاده؛ پنجم) آنکه مادرش در حالت حیض

حاصل کرده باشد. چون آن مرد این مقالات شنیده، پیش معاویه رنجیده رفته، یکی از مقتدیان او شد تا همراه مقتدای خود با ملازمان امیر المؤمنین جنگ کرده به درکات جهنم رفت.»

عیان است بر محک حبّ آن امام انام‌حلالزاده کدام و حرامزاده کدام

منقبت:

هم در کتاب مذکور عمران از پدر خود میثم تمّار روایت کند که گفت: «روزی امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- به من فرمود: اگر معاویه تو را طلب نموده، امر کند که از من تبرّا کنی چه خواهی کرد؟ گفتم: هرگز این کار نکنم و دست از دامن ولای والای تو برندارم.

فرمود: و اللّه امر به قتل تو خواهد کرد. گفتم: صبر کنم و از راه محبّت و وداد و طریق اعتبار تو به سبب سر و جان برنگردم.

لمؤلّفه:

اگر سنگ جفا ریزد و گر تیر بلا بارددل از کویت نخواهم کند تا جان در بدن دارم فرمود: اگر چنین کنی از آتش دوزخ محفوظ و مصون مانی و با من در بهشت باشی.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۷۵

عمران گوید: پدر من با من گفت: روزی باشد که معاویه مرا از تو طلب نماید و تو گویی پدرم در مکّه است. او جماعتی از سرهنگان با تو در قادسیه مقیم سازد تا وقت مراجعت از مکه مرا گرفته پیش او برند که من این خبر از امیر المؤمنین شنیده‌ام. چون مدّتی بر این گذشت، پدرم به حج رفت و در همان ایام معاویه کس به طلبش فرستاد و غلامانش اطراف خانه ما را گرفته، در طلبش سعی بلیغ نمودند. چون نیافتند، مرا پیش معاویه بردند. گفت: پدرت کجاست؟

حاضر کن. گفتم: به حج رفته و الحال در مکّه معظّمه است. پس جمعی از توابع خود همراه من به قادسیه فرستاد و چندان در قادسیه مقیم بودند که پدرم مراجعت نمود. چون او را گرفته پیش معاویه بردند، گفت: ای میثم، اگر حیات خود می‌خواهی، علی بن ابی طالب را نفرین کن.

گفت: لعنت خدا بر دشمنان و نفرین‌کنندگان امیر المؤمنین علی باد، ابدالآباد؛ من هرگز این نوع ظلم بر خود روا ندارم. پس بفرموده معاویه او را بر در خانه عمران حریث واژگونه آویختند و بعد از چهار روز خون از دهنش جاری شد و در این حال می‌گفت: سؤال کنید از من تا خبر دهم شما را از قساوات و قبایح بنی امیه. چون سخنانش به معاویه رسید، گفت:

لجام در دهن او کنید تا سخن نکند. چون لجام در دهنش کردند، همان روز به جوار رحمت ایزدی واصل شد و اوّل کسی که لجام در دهن کلمه لا اله الّا اللّه، محمّد رسول اللّه کرد، معاویه بود.

و نیز منقول است که: «در این چهار روز میثم هرچند از برای گزاردن نماز فریضه اجازت می‌خواست، معاویه در جواب می‌گفت: تا بر علی بن ابی طالب نفرین نکنی، نمازت کی مستجاب است.»

در خلاصهٔ المناقب محبّت امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- را به سه وجه بیان کرده. ظاهر و باطن و تحقیق. آنکه به وجه ظاهر تعلّق دارد، این است که ایمان مورث ولایت است؛ کما قال اللّه تعالی: «اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا» ۳۰۲۳۲۲۴خ ۰ ۴۵ خ و امیر المؤمنین امام اهل ولایت؛ کما قال النّبی: «یا علی، انت امام کلّ مؤمن و مؤمنهٔ بعدی ۴۰۲۳۲۲۴خ ۰ ۴۶ خ» پس اهل ولایت امیر را دوست دارند به واسطه ایمان؛ و آنکه به وجه باطن تعلق دارد، این است که جنّت، دل محمّد رسول اللّه است، کما قال: «الجنّهٔ و ما فیها من النّعیم من نور قلبی ۵۰۲۳۲۲۴خ ۰ ۴۷ خ»، و محبت امیر المؤمنین در دل رسول است لاجرم اهل ایمان امیر را دوست دارند؛ زیرا که از جنّت نصیب دارند و ارباب نفاق اگرچه دعوی محبّت کنند اما دوست ندارند زیرا که ایشان را از جنّت نصیب نیست که چون به تجلّی و

مظهر آن صور علمیه ذاتیه روح اعظم آمد و جوهریت او مجلای ذات شد و نورانیت او مجلّی علم و چون او به حقیقت محمّد است لاجرم علی مجلای ذات قدیم آمد؛ زیرا که علی باطن محمّد است.

پس در هرکه جمال ذات و صفات بیشتر ظهور کرد، علی- کرّم اللّه وجهه- را دوست دارد و

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۷۶

هرکه کمتر، کمتر.»

لمؤلّفه:

از ازل داریم در دل ما هوای مرتضی‌توتیای دیده جان خاک پای مرتضی

ای خوشا جانی که در راه وفایش گشت خاک‌صد جهان جان گر ۶۰۲۳۲۲۴خ ۰ ۴۸ خ بوَد سازم فدای مرتضی

مژده عمر ابد بادا بر آن کز صدق دل‌ساخت جان خود فدا اندر وفای مرتضی

دوستی مرتضی بگزین به جان ای شیخ شهرکس ولی هرگز نگشته بی‌ولای مرتضی

صد هزاران ورد اگر خوانی ندارد هیچ سودای خداجو، ساز ورد خود ثنای مرتضی

ماورای رای او هرکس که جوید گمره است‌باد گمره هرکه باشد ماورای مرتضی

هان گدای باب علم احمدی شو از خردزآنکه بر شاهان شرف دارد گدای مرتضی

گر نیاید باورت سوی گدا آی و ببین‌کز دو عالم ساختش فارغ عطای مرتضی

ز ابتلای دنیی دون پاک‌دل شو پس بگوای که می‌گویی دل من مبتلای مرتضی

بغض و کینه را ز دل بیگانه کن ای یار من‌گر تو می‌خواهی که گردی آشنای مرتضی

بود قوت پاکش انوار تجلّی حضورنان جو بوده به ظاهر گر غذای مرتضی

تو غذای خویشتن کردی همه حقد و حسدوآنگهی گویی نخواهم جز رضای مرتضی

جنّت فردوس مشتاق لقای او بوَدآنکه چون «کشفی» ست مشتاق لقای مرتضی

منقبت:

در احسن الکبار مسطور است که: «در زمان ابو بکر صدیق- رضی اللّه عنه- بازرگانی مبلغ هزار دینار به ابو بکر سپرده به حج رفت. چون بعد از چندگاه مراجعت نموده به مدینه آمد، ابو بکر از عالم فنا به دار بقا شتافته بود. عمر بن الخطّاب به جایش نشسته. به دار الشّرع آمده، طلب هزار دینار نمود. عمر- رضی اللّه عنه- گفت: مرا از این معنی اطّلاع نیست؛ از عایشه تحقیق باید نمود، شاید او را معلوم باشد. چون از امّ المؤمنین پرسیدند، گفت: من نیز واقف نیستم. بازرگان مشوّش خاطر شده، بنابر سبقت آشنایی به سلمان فارسی- رضی اللّه عنه- حقیقت حال اظهار کرد. سلمان او را پیش جناب مستطاب ولایت‌مآب آورده، قصّه به موقف عرض رسانید. امیر المؤمنین به مسجد سید المرسلین آمده گفت: یا ابا حفص، از عایشه- رضی اللّه عنه- اذن حاصل کن تا در موضعی که امانت مدفون است بنمایم. عمر- رضی اللّه عنه- فرمود: یا ابا الحسن، مگر ابو بکر صدّیق با تو این سرّ ظاهر کرده بود؟ فرمود: یا ابا حفص، تو محرم ابو بکر بودی و اکنون وصی اویی، هرگاه با تو نگفته باشد با من چگونه گوید؟ لیکن آفریدگار ابو بکر به ارض امر کرده که هرچه از شرق تا غرب بر وی بگذرد با من بیان کند.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۷۷

آنگاه به منزل امّ المؤمنین- رضی اللّه عنها- تشریف برده، اشاره کرد به موضعی که یک قدم آدم بکنید. چون کندند، ظرفی برآمد که هزار دینار در او بود. چون به طفیل امیر المؤمنین حق به حق‌دار رسید و دین از گردن ابو بکر ساقط شد، حضّار به انکسار تمام

گفتند: کس به کدام زبان وصف علی بن ابی طالب کند که در هر وادی از همه پیش است؛ هم در علم و فراست و هم در قوّت و شجاعت، هم در سخاوت و مجاهدت و ریاضت و هم با پیغمبر در نسبت و قرابت!»

منقبت:

هم در کتاب مذکور مسطور است که: «در زمان عمر بن الخطّاب به خلافت یکی از علمای یهودی آمده، گفت: عالم‌ترین شما به کتاب خدا و سنّت مصطفی کیست؟ عمر اشاره به مرتضی علی کرد. او گفت: ای خلیفه، هرگاه تو معترفی که او اعلم است، با وجود او تو از مردم بیعت می‌ستانی؟ گفت: او به این کار نمی‌پردازد. پس یهودی رو به امیر آورده گفت: تو چنانی که عمر دعوی کرده؟ امیر فرمود: بپرس هرچه می‌خواهی تا جواب گویم، گفت سؤال من از تو سه و سه و یک است. فرمود: چرا نگویی هفت؟ گفت: اول از سه می‌پرسم؛ اگر جواب توانی گفت، پس دیگر را هم سؤال کنم. امیر فرمود: شرط کن اگر جواب سؤالات بگویم به دین اسلام درآیی. یهودی قبول نموده، گفت: خبر ده از قطره خونی که اول بر زمین چکید و از چشمه‌ای که اول بر روی زمین روان شد و از درختی که اول در زمین پیدا شد. فرمود: به اعتقاد شما خون هابیل بود که قابیل او را بکشت و نه چنین است. آن خون بطن است که پیش از وجود شیث بر زمین افتاده و به عقیده شما چشمه اول در بیت المقدس بود و نه چنان است.

آن چشمه، چشمه حیات است که خضر در زمان ذو القرنین او را یافت و ماهی در او افتاده زنده شد و موسی و یوشع بن نون بدو رسیدند و شما گویید درخت اول زیتون است که نوح به جهت کشتی نشاند و نه چنان است. آن فجوه‌ای است که آدم- علیه السّلام- از بهشت با خود آورد و انواع شجره از آن است. یهودی گفت: بدان خدایی که خالق لیل و نهار است، پدرم هارون به املای موسی چنین نوشته.

اکنون خبر ده از سه‌گانه دیگر. اول آنکه) بعد از سیّد انام- علیه الصّلوة و السّلام- چند امام‌اند؛ دوم) در کدام بهشت باشند؛ سیّوم) از اول سنگی که از آسمان بر زمین آمد. فرمود:

دوازده امام عادل باشند و زیان ندارد ایشان را ظلم هیچ ظالمی و دلتنگ نشوند از مخالفت هیچ مخالفی و سیّد کاینات در بهشت عدن باشد و ایشان نیز با وی باشند و اوّل سنگی که بر زمین آید به دانش شما صخره بیت المقدس است و نه چنان است. آن حجر الاسود است در بیت الحرام که جبرئیل از آسمان آورده. یهودی گفت: و اللّه من نیز در کتاب هارون چنین

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۷۸

دیده‌ام.

و گفت: سؤال هفتم آن است که مدت عمر وصی خاتم انبیا چند سال باشد و او را بکشند یا به موت خود بمیرد؟ فرمود: وصی پیغمبر منم و شصت و سه سال عمر من خواهد بود و به زخم تیغ شهید شوم. کشنده من بدتر از عاقر ناقه صالح باشد. یهودی زار زار بگریست و گفت: «اشهد ان لا اله الّا اللّه و اشهد انّ محمّدا رسول اللّه و اشهد انّک وصی رسول اللّه» پس ورقی به خط عبرانی از آستین برآورده به دست امیر داد. آن حضرت در وی نگریسته بگریست. یهودی گفت: یا وصی خیر المرسلین، موجب گریه چیست؟ فرمود: به واسطه آنکه حقّ سبحانه مرا یاد کرده؛ زیرا که در این ورق نام من مرقوم است. گفت: آن را به من نمای. آن حضرت انگشت مبارک بر آن نهاد، فرمود: من در تورات به اسم «هابیل» و در انجیل به «حیدر» نیز موسومم و همچنان می‌گریست و می‌فرمود: الحمد للّه که نام من در کتب و ۷۰۲۳۲۲۴خ ۰ ۴۹ خ صحف ابرار ثبت کرده و مرا از فراموشان نگردانیده.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور مسطور است که: «در زمان قدوه اصحاب، عمر بن الخطّاب چند نفری از علمای یهود آمده گفتند: ای امیر

المؤمنین، می‌خواهیم از تو چند سؤال بکنیم اگر جواب یابیم، به دین محمّدی ایمان آوریم. عمر گفت: بپرسید هرچه می‌خواهید. گفتند: ما را خبر ده از قفل‌ها و کلیدهای آسمان و از رسولی که از انس و جن نبود، قوم خود را انذار کرد و از پنج تنی که خلقت ایشان بی‌واسطه رحم شده و خبر ده از یکی و دو و سه و چهار و پنج و شش و هفت و هشت و نه و ده و یازده و دوازده. عمر بن الخطاب ساعتی فکر کرد، گفت: معذور دارید که مرا معلوم نیست اما شما را پیش مردی برم که او به حکم خدا و رسول خدا اعلم و افضل این امّت است.

پس با یهودیان پیش امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- آمده، صورت حال بیان نمود. امیر در معرض جواب آمده فرمود: قفل‌های آسمان شرک است و کلیدها حروف لا اله الّا اللّه، محمّد رسول اللّه و رسولی که نه از جن و انس بود و انذار قوم خود کرده، موری است که چون لشکر سلیمان بر قوم او گذشت، او گفت: به خانه‌های خود درآیید که لشکر شما را پایمال نکند؛ کما قال اللّه تعالی: «یا أَیُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوا مَساکِنَکُمْ لا یَحْطِمَنَّکُمْ سُلَیْمانُ وَ جُنُودُهُ.» ۸۰۲۳۲۲۴خ ۵۰ و آن پنج تن که خلق ایشان نه از رحم است، آدم و حوّا و عصای موسی که ثعبان می‌شد و ناقه صالح و کبش ابراهیم- علیه السّلام- بود و یکی، خداست- جلّ جلاله- که شریک ندارد و دو، آدم و حوّاست و سه، موالید سه‌گانه و چهار، کتب سماوی است: تورات موسی و انجیل عیسی و زبور داود و

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۷۹

فرقان محمّد- علیهم السّلام- و پنج، نماز پنج‌گانه است و شش، به حکم: «وَ لَقَدْ خَلَقْنَا السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ وَ ما بَیْنَهُما فِی سِتَّةِ أَیَّامٍ» ۹۰۲۳۲۲۴خ ۵۱ خ شش روز است که حقّ سبحانه خلق کرد آسمان و زمین و عالم را در آن شش روز، و شش جهت نیز توان گفت و آنچه هفت است به حکم: «وَ بَنَیْنا فَوْقَکُمْ سَبْعاً شِداداً» ۰۱۲۳۲۲۴خ ۵۲ خ هفت آسمان که بر زیر سر شما خلق کرد و هشت، فرشته‌اند بر دارنده عرش؛ کما قال اللّه تعالی: «وَ یَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّکَ فَوْقَهُمْ یَوْمَئِذٍ ثَمانِیَةٌ» ۱۱۲۳۲۲۴خ ۵۳ خ و نه، آیاتی است که موسی- علیه السّلام- فرستاده چنانچه در قرآن خبر می‌دهد: «تِسْعَ آیاتٍ بَیِّناتٍ» ۲۱۲۳۲۲۴خ ۵۴ خ و ده، عشره‌ای است که موسی- علیه السّلام- وعده کرده بود که سی روز در کوه طور ساکن باشد، آن را به ده روز دیگر تمام کرد که چهل روز شد. چنانچه می‌فرماید: «وَ واعَدْنا مُوسی ثَلاثِینَ لَیْلَةً وَ أَتْمَمْناها بِعَشْرٍ» ۳۱۲۳۲۲۴خ ۵۵ خ، و عقول عشره نیز توان گفت و آنچه یازده است، برادران یوسف‌اند که حقّ تعالی از آن خبر می‌دهد: «إِنِّی رَأَیْتُ أَحَدَ عَشَرَ کَوْکَباً» ۴۱۲۳۲۲۴خ ۵۶ خ و آنچه دوازده است، آن دوازده چشمه است که به عصای موسی ظاهر گردید؛ قوله تعالی: «فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصاکَ الْحَجَرَ فَانْفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتا عَشْرَةَ عَیْناً» ۵۱۲۳۲۲۴خ ۵۷ خ چون یهودیان این سخنان از امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- شنیده، گفتند: گواهی می‌دهیم که خدا یکی است و محمّد رسول اوست و تو یا علی، وصی و جانشین رسولی، چنانچه هارون وصی موسی بود و همه یکباره مسلمان شدند- الحمد للّه علی التّوفیق.»

مؤلف گوید: در کتاب الغرایب چنین مسطور است که: «آن یهودیان سه نفر بودند، دو ایمان آوردند و یکی گفت: من نیز ایمان بیارم اگر چند سؤال مرا جواب گویی. امیر فرمود:

بپرس. گفت: درّاج و خروس و قمری و جغد و اسب و حمار چه می‌گویند؟ فرمود: درّاج، «الرَّحْمنُ عَلَی الْعَرْشِ اسْتَوی» ۶۱۲۳۲۲۴خ ۵۸ خ می‌گوید؛ خروس، «اذکروا اللّه یا غافلون» ۷۱۲۳۲۲۴خ ۵۹ خ و قمری، «اللّهم العن مبغض آل محمّد ۸۱۲۳۲۲۴خ ۶۰ خ» و جغد، «سبحان ربیّ المعبود ۹۱۲۳۲۲۴خ ۶۱ خ» و اسب در روز جهاد، «اللّهم انصر عبادک المؤمنون علی الکافرین ۰۲۲۳۲۲۴خ ۶۲ خ» و حمار بر عثار لعنت می‌کند و ابلیس را دیده بانگ می‌زند.

سایل گفت: راست فرمودی که من نیز در تورات چنین دیده‌ام. اکنون یک سؤال از حال اصحاب کهف دارم. فرمود: حقّ سبحانه خبر حال ایشان در قرآن مجید داده. آنگاه قصّه مذکوره از اوّل تا آخر بر سبیل تفصیل بیان نمود و آن یهودی سیوم نیز به شرف اسلام مشرّف شد.»

فغانی گوید:

امام اوست که داند رموز منطق طیرنه آنکه رهزن مردم شود به دانه و دام

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۸۰

منقبت:

هم در کتاب مذکور از ابی لیلی منقول است که: «ملک روم مال بسیار به خدمت سرور انبیا فرستاد. چون آوردند، آن سرور از دار فنا به دار بقا شتافتند و رسولان ملک روم صورت حال به قیصر نوشتند. در جواب نوشت: هرکس جواب این سه مسئله گوید، وصی پیغمبر اوست، مال تسلیم وی نمایند و اگر کسی از عهده جواب برنیاید، مال‌ها را پس آورید. رسول ملک روم پیش ابو بکر آمده گفت: تو خلیفه رسول خدایی؟ گفت: بلی. گفت: مرا خبر ده؛ اول) آنچه خدای تعالی را نیست؛ دوم) آنچه نزد حقّ سبحانه نیست؛ سیوم) چیست که آن را خدا نمی‌داند؟ ابو بکر نظر بر ظاهر کرده گفت: این چه کفر است که می گویی و عمر بن الخطّاب نیز بیش‌تر از پیش به او درشتی نمود. ابن عباس گفت: این چه انصاف است که با سائل به سختی پیش می‌آیید! بگویید نمی‌دانیم. شیخین- رضی اللّه عنهما- گفتند: تو می‌دانی؟ گفت: نه اما کسی را می‌دانم که عالم‌تر است از همه ما و آن علی بن ابی طالب است. گفتند: جزاک اللّه، به درستی که راست گفتی. پس رسول قیصر را پیش امیر المؤمنین آوردند، در وقتی که آن حضرت از تحریر کتابت فارغ شده بود. رسول قیصر بعد از ادای تحیت و سلام سؤالات مذکوره معروض داشت. فرمود: آن‌چه خدا را نیست شریک است و چیزی که خدا نمی‌داند، قول شماست که می گویید: عیسی، پسر خداست و خدا او را پسر خود نمی‌داند؛ کما قال اللّه تعالی: «بِما لا یَعْلَمُ فِی السَّماواتِ وَ لا فِی الْأَرْضِ» ۱۲۲۳۲۲۴خ ۰ ۶۳ خ یعنی خدا نمی‌داند که او را پسری هست در آسمان‌ها و زمین. و آنچه نزد خدا نیست، ظلم است. رسول قیصر گفت: «اشهد ان لا اله الّا اللّه و اشهد انّ محمّدا رسول اللّه و اشهد انّک وصی رسول اللّه» و مال را تسلیم امیر المؤمنین نمود و آن حضرت به ارباب ایمان تقسیم نمود.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور از اصبغ بنانه منقول است که: «در زمان عمر- رضی اللّه عنه- پنج نفر را به علت زنا گرفته، به دار الشّرع آوردند. عمر- رضی اللّه عنه- هرکدام را حد فرمود.

امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- گفت: من حکم کنم آنچه خدا فرموده و رسول به من بیان نموده. پس امر کرد که یکی را گردن زدند؛ دوم) سنگسار کردند تا بمرد؛ سیوم) را حد زدند و چهارم) را نیمه حد؛ پنجم) را تعزیر کردند. عمر گفت: یا ابا الحسن پنج کس را در یک قضیه پنج حکم مختلف کردی؟ فرمود: آن را که گردن زدند، ذمّی بود که با زن مسلمان فساد کرده و آن را که سنگسار کردند، محصن بود، یعنی زن داشت و او واجب الرّجم بود و آن را که حد

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۸۱

زدند، مجرّد بود و چهارم، بنده بود نیمه حد از او زدند ۲۲۲۳۲۲۴خ ۰ ۶۴ خ پنجم، دیوانه بود حد او تعزیر است.

بعد از تحقیق، تمام اهل مدینه زبان به مدح و منقبت امیر المؤمنین گشوده، وارث علم سیّد المرسلین دانستند.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور از امام جعفر صادق- رضوان اللّه علیه- منقول است که: «روزی امیر المؤمنین به جویرهٔ بن سهر گفت- در وقتی که او عازم مزرعه خود شده بود- که: در راه شیری به تو ملاقی خواهد شد، مترس و بگو اسد اللّه الغالب مرا از شرّ تو امان

داده. چون به شیر رسید، گفت: یا ابا الحارث، اسد اللّه الغالب مرا از شرّ تو ایمن گردانیده. شیر پنج نوبت همهمه کرده و سر در پیش افکنده برفت. چون برگشته آمد، امیر فرمود: صحبت چون گذشت؟ گفت: یا امیر المؤمنین، آنچه فرموده بودی به او گفتم؛ باقی را تو بیان نمای. فرمود:

شیر پنج مرتبه همهمه کرد؟ گفت: آری. فرمود: مرادش آن بود که سلام من به شیر خدا برسان.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور مسطور است که: «چند نفر به خدمت امیر المؤمنین آمده، گفتند:

اراده داریم که همه عمر ملازم رکاب سعادت انتساب تو باشیم و با اعدای تو مقاتله نماییم تا درجه شهادت یابیم. آن حضرت به نور ولایت دانست که از سر اخلاص و اعتقاد نمی‌گویند. فرمود: بروید سرها را تراشیده، بیایید. آن جماعت گرداگرد سر تراشیده، روز دیگر آمدند. هنوز ننشسته بودند که فرمود: آنچه شما می‌گویید از صمیم قلب نیست؛ زیرا که از موی سر ۳۲۲۳۲۲۴خ ۰ ۶۵ خ نگذشتید، از سر چگونه خواهید گذشت!»

منقبت:

هم در کتاب مذکور از حبش بن جناده منقول است که: «در وقتی که مردم به ابو بکر بیعت می‌کردند من به خدمت امیر المؤمنین رفتم. فرمود: ای حبش، می‌دانی این مرد که امروز او را بیعت می‌کنند چند روز در دنیا بماند؟ گفتم: نه. فرمود: چندین وقت حکومت کند و به مرگ خود بمیرد. پس عمر به جایش نشیند و چندین وقت حاکم باشد و آنگاه شخصی او را زخم زند. پس عثمان به جایش بنشیند و بعد از چند سال مسلمانان اجماع نموده، او را بکشند. بعد از آن مردم به الحاح تمام مرا امیر خود گردانند و در اندک زمانی با من طریق خلاف و نفاق

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۸۲

سپرند. راوی گوید: آنچه وصی مخبر صادق خبر داده بود از مدت ایام خلفای ثلثه و غیره بی‌شایبه تفاوت به عین عیان معاینه کردم.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور مسطور است که: «سوید بن علقمه نزد امیر المؤمنین علی- کرّم اللّه وجهه- آمده گفت: به وادی قری بگذشتم. دیدم خالد بن عرقطه ۴۲۲۳۲۲۴خ ۰ ۶۶ خ وفات یافت، از بهر وی استغفار کن. فرمود: او نمیرد تا مقدمه لشکر ضلالت نشود و علمدارش حبیب بن حماد نباشد. حبیب در آن وقت حاضر بود. برپای خاسته گفت: یا امیر المؤمنین، من شیعه توام، حاشا که علمدار مخالفان تو شوم! فرمود: امروز چنین می‌گویی اما البته خواهی برداشت و اشاره به باب الثّعبان کرده گفت: از این در با علم خواهی درآمد. چون واقعه جانکاه کربلا شد، عبید اللّه زیاد و عمر سعد سردار و سپهسالار لشکر بودند و خالد مقدّمه و علم به دست حبیب بود و مطابق فرموده امیر المؤمنین به باب الثّعبان درآمد.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور از ابراهیم محمد بن الاشعری منقول است که: «امیر المؤمنین می‌خواست مالی به بصره فرستد. شخصی آمده گفت: یا وصی سیّد المرسلین، مالی که به بصره می‌فرستی حواله من کن تا به حاکم آنجا برسانم- و او با خود مقرّر کرده بود که چون مال به دست آید، به مکر و حیله برده متصرّف شود. آن حضرت فرمود که: به تو حواله کنم که به مکر و حیله بری. آن

شخص منفعل شده از مجلس بیرون رفت.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور از ابن عباس منقول است که: «چون امیر المؤمنین علی- کرّم اللّه وجهه- از برای عهد و میثاق گرفتن به ذی قار فرود آمد، فرمود: فردا بامداد هزار مردم از کوفه به ما رسند. من متفکّر شدم که مبادا کم‌وبیش شود و مردم بی‌اعتقاد گردند. چون صباح آن جماعت رسیدند، سر راه ایشان گرفته شمردم نهصد و نود و نه نفر آمده، گذشت. با خود گفتم:
عجب که یکی کم شد. در این حین از پرّه بیابان مردی قبای صوف در بر و آلات حرب با خود راست کرده پیدا شد. پس به سعادت ملازمت مشرّف گشته گفت: یا امیر المؤمنین و وصی خیر المرسلین، دست حق‌پرست بیرون آر تا به یمن شرف بیعت تو در دارین سرافراز و ممتاز
مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۸۳
گردم و در حضور موفور السّرور تو به این قوم باغی چندان محاربه کنم که به درجه شهادت رسم و این سعادت با خود به بهشت برم. امیر المؤمنین دست به او داده فرمود: خبر داده بود مرا برادر من محمّد مصطفی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- که اویس نام مردی از امّت من دریابی که او آزاد کرده خداست و به عدد موی گوسفندان قبیله ربیعه و مضر از امّت من به شفاعت او به جنّت روند و او شهید شود، هنگامی که تو با اهل بغی محاربه کنی، راوی گوید:
چون هزار مرد در بیعت آمد، من خوشوقت شدم و اویس در حرب صفّین مطابق فرموده امیر المؤمنین به درجه شهادت رسید.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور از ابن عباس و عمّار یاسر و جابر بن انصاری و مالک اشتر و مقداد اسود کندی- رضی اللّه عنهم- منقول است: «وقتی که شاه ولایت‌پناه متوجّه شام بود، روزی عنان از راه گردانیده ساعتی به هر جانب دیده، مرکب به طرفی راند. اصحاب گفتند: یا امیر المؤمنین، چرا از راه شام عنان گردانیدی و بدین هامون متوجّه گردیدی؟ فرمود: آنچه من می‌بینم به نظر شما درنمی‌آید و شاهد غیب به شما روی نمی‌نماید. در این هامون دیری است و در وی ترسایی، راه دین عیسی می‌پیماید. زنّاری بر میان بسته و روی به نواختن ناقوس نهاده. می‌روم او را هدایت کنم و زنّارش بگسلم و ناقوسش بشکنم. اگر موافقت می کنید، رو به راه آرید و اگر میل موافقت ندارید، مختارید.
اصحاب در ملازمت امیر المؤمنین به جانب دیر راه پیمودند. چون لشکر ظفر اثر قریب دیر رسید، مرد ترسا از بالای دیر سر برآورده شاه ولایت‌پناه را دید در میان لشکر مانند ماه در خیل اختر، روی به استفسار آورده گفت: ای جوان سرخ‌روی، از کجا می‌آیی و به کدام طرف راه می‌پیمایی؟ شاه ولایت‌پناه فرمود: از مدینه می‌آیم و به سوی شام به جهت غزا توجّه می‌نمایم. از رؤیت شاه ولایت‌پناه ایمان در دل ترسا جلوه‌گر گردید و او را به سرحدّ ولایت اسلام رسانید. پس استفسار نمود که تو از فرقه فرشتگانی یا از طایفه آدمیان؟ امیر گفت:
مقتدای انس و جانم و پیشوای فرشتگان. ترسا گفت: به خواندن انجیل روی مانده‌ام ۵۲۲۳۲۲۴خ ۰ ۶۷ خ و در وی «طاب، طاب» خوانده‌ام، آن نام توست ای آفتاب عالمتاب. فرمود: «طاب، طاب» نام مصطفی است و نام من «شنطیا». گفت: در تورات «بیت، بیت» نام مصطفی است و نام من «ایلیا» است. گفت: مسیحی که: از آسمان فرود آمده‌ای که دور گردانی رنج و عنا از اهل ایمان؟ گفت: عیسی نیستم و عیسی از دوستداران و محبّت شعاران من است. ترسا گفت: تو موسایی که با ید بیضا و عصا آمدی تا معجز نمایی و ابواب اعجاز بر روی خلق گشایی؟ گفت: موسی نیستم

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۸۴

اما او هم از یاران و هواداران من است. گفت: به حقّ معبود، خود بگو که نام تو چیست و نسبت تو با کیست؟ گفت: در هر قومی و طایفه [ای] مرا نام دیگر است، چنانچه در عرب مرا «هل اتی» گویند و بدین نام جویند؛ طایفه طایف مرا تحمید خوانند و اهل مکه مرا باب البلد دانند؛ اهل آسمان نام مرا احد مرقوم گردانند؛ ترکان مرا ایلتا نامند و زنگیان مجیلان گویند و فرنگیان حامی عیسی و اهل خطا بولیا و در عراق امیر النّحل مشهورم و در خراسان به حیدر معروف و در آسمان اول موسوم به عبد الحمید و در دوّم به عبد الصّمد و در سیّوم به عبد المجید و در چهارم نامم ذو العلی است و در پنجم مزکّی و در ششم مسمی به ربّ العلایم و در هفتم به علی اعلا؛ حضرت عزّت مرا بر مسند امارت نشانده و امیر المؤمنین خوانده و خواجه دو سرا محمّد مصطفی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- ابو ترابم بر زبان رانده و پدرم ابو الحسن کنیتم نهاده و مادرم ابو العشر قرار داده.

مرد ترسا بعد استماع این حکایات روی به نواختن ناقوس نهاد و از درون آن صامت آواز بیرون داد. شاه ولایت‌پناه فرمود: هیچ می‌دانی که ناقوس کدام راه می‌نوازد و در کدام مقام نغمه می‌پردازد و چه می‌گوید و نواز که می‌جوید؟ گفت: این از روی ریخته است و من از خاک انگیخته. خاک زبان روی چه داند و اعمی خط چگونه خواند! شاه ولایت‌پناه فرمود:

سلیمان زبان مرغان و مور دانستی و بیان زبان ایشان توانستی. من وصی مصطفای معلّایم، محل استبعاد نیست اگر آن‌چه ناقوس تو گوید بیان نمایم. پس فرمود: ناقوس، سبّوح، قدّوس، رؤف، انت حقّ، انت حق می‌گوید. آنگاه از نوای ناقوس تسبیحی تعلیم داد و آن بی‌نوا را روی در نوا نهاد. ترسا چون این حکایت از شاه ولایت‌پناه شنید و این‌چنین برهانی مشاهده نمود، خود را از بالای دیر فرود انداخت و چون کبوتر به معلق زدن پرداخت.

حضرت ربّ العزّة فرشته را فرمود که: روی بدو آور و او را در هوا گرفته بر زمین گذار و چون بر زمین رسید، نعره از جگر برکشید که به آسمان رسید و به مضمون این بیت تکلّم نمود.

لمؤلّفه:

بس که با یاد لبت جام محبّت خورده‌ام‌گوش گردون است کر از نعره مستانه‌ام و چهارصد ترسا که در آن دیر بودند، چون نعره او شنیدند به سویش دویدند و ماجرا از وی پرسیدند. ترسا گفت: در انجیل خوانده‌ام که یک جوان زیبا روی بر در این دیر آید، او مستوجب مدح و ثنا باشد. هرکه به او ایمان آرد، نجات یابد و هرکه اطاعت او نکند به سوی دوزخ شتابد. ترسایان چون این سخن را شنیدند به خدمت امیر المؤمنین رسیده، مسلمان گشتند- الحمد للّه علی دین الاسلام.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۸۵

منقبت:

هم در کتاب مذکور از ابن عباس- رضی اللّه عنه- منقول است: «در زمان جنگ جمل که امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- می‌رفت، گفتم: یا امیر المؤمنین، لشکر ما کم است و از ایشان بسیار؛ اگر توقف فرمایی تا مردم جمع شوند اولی‌تر باشد. فرمود: فردا از این راه سه جوقه لشکر ما پیدا شود و هر جوقی پنج هزار و سیصد و شصت و پنج نفر باشد. چون روز دیگر شده به جانب کوفه روان شدم، ناگاه غباری نمودار شد لشکر عظیم پیدا آمد. شخصی از آن میان آمده با من گفت: تو چه کسی؟ گفتم: عبد اللّه بن عباس. او خاموش شد. گفتم: صاحب علم در این لشکر کیست؟ گفت: فلان. گفتم: عدد لشکر چند است؟ گفت: پنج هزار و سیصد و شصت و پنج نفر. پاره راه دیگر رفتم، غباری دیدم به همان کیفیت، جواب و سؤال نیز به همان نهج که مذکور شد.

المقصود به سه جوق ملاقی شدم و اعداد لشکر هر سه جوق پرسیدم. چنانچه مخبر صادق خبر داده بود، بر همان منوال بود. پس برگشته به ملازمت امیر المؤمنین آمدم. پرسید:

از کجا می‌آیی؟ گفتم: چون دیروز از امیر المؤمنین خبر آن سه جوق شنیدم، در اندیشه افتادم که مبادا کمتر بشود، رفته هر سه جوق را دیدم؛ همان‌طور که عالم علم «سلونی» فرموده بود.

پس گفت: ای ابن عم، فردا در میان ما و این قوم یاغی جنگ شود و بر ایشان ظفر یابیم به عنایت الهی و اموال ایشان تقسیم کنیم و هریک را پانصد درهم برسد. چون روز دیگر شد، گفت: شما ابتدا به حرب نکنید. بفرموده قیام نمودیم. پس آن قوم پیش آمده، تیرها حواله لشکریان ما کردند. چون خواستیم شروع در حرب کنیم، فرمود: هنوز لشکر ملائکه فرود نیامده، چرا شتاب می‌کنید؟ چون نزدیک به زوال شد، درع آن سرور در بر کرده رو به جنگ آورده، فی الفور لشکر مخالف هزیمت خورد [و] لشکر ما را مال وافر به دست آمد. بعد از قسمت پرسید: به هریک چه رسید؟ گفتند: پانصد درهم و دو هزار باقی مانده. فرمود: آن نصیب من، حسن و حسین و محمّد حنفیه است که هرکدام پانصد درهم می‌شود.»

مؤلف گوید: سبحان اللّه، این چه عدل است! از آن جهت گفت که همه نصیب من است تا خود هم برابر باشد به همه لشکریان با آنکه امیر لشکر بود. از اینجاست که آن سرور روزی ابو بکر- رضی اللّه عنه- را مخاطب کرده فرمود: «کفی و کف علی فی العدل سواء.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور از امام جعفر صادق- رضوان اللّه علیه- منقول است که: «طلحه و زبیر

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۸۶

در روز حرب جمل گفتند: کسی را می‌خواهیم که علی دشمن‌تر از او نداشته باشد که این مکتوب بدو رساند. یکی پیش آمده، گفت: از من دشمن‌تر نخواهد بود. پرسیدند: تا چه مرتبه به او عداوت داری؟ گفت: تمنّای آن دارم که او با اصحاب خود درون من باشد و کسی شمشیر بر من زند که دو نیم شوم و آن شمشیر به خون من تر نشود. پس مکتوب را به او سپرده گفتند:

او را می‌شناسی؟ اگر نشناسی، ما تو را نشان دهیم. نشانش آن است که بر اشتر رسول- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- سوار است و عمامه سیّد کاینات بر سر و کمان صاحب قوسین در دست دارد و اصحاب مستطاب رسالت‌مآب از پس او صف زده‌اند که هرکدام شیر شرزه است باید که ملاحظه نمایی مبادا که تو را پاره‌پاره سازند.

پس او آمده نامه به دست امیر المؤمنین داد. امیر نامه خوانده، مضمون نامه را به تفصیل به وی گفت و آنچه طلحه و زبیر زبانی گفته بودند پیش از آنکه او گوید لفظا باللّفظ بیان نمود که گوییا آنجا حاضر بود و آنچه حامل نامه هم به ایشان گفته بود به او اظهار نمود و سوگند داد او را که فی الواقع چنین است؟ گفت: بلی یا امیر المؤمنین، و تا این زمان با تو از من دشمن‌تر کسی نبود؛ اکنون به اعتقاد من، از من دوست‌تر کسی نداری و بیزارم از هرکه مخالف رای عالم‌آرای توست. فرمود: برو و به ایشان بگو که زنان شما و زنان لشکریان در پس پرده نشسته‌اند حرم محترم آن سرور- صلوة ۶۲۲۳۲۲۴خ ۰ ۶۸ خ اللّه علیه و آله و سلّم- را در میان فوج آورده‌اید و خلایق می‌بینند که در این محافه زوجه رسول است و با عایشه بگو که قول خدا و سخن رسول خدا قبول نکرده، از خانه برآمدی و در میان نامحرمان آمده تردّد می‌کنی. آنانی که تو را بر این راه آورده‌اند، فردای قیامت به رسول خدا چه خواهند نمود؟ به درستی که غیر از شرمساری نتیجه نخواهد بود ایشان را. پس آن مرد مردانه فرزانه آنچه امیر المؤمنین علی- کرّم اللّه وجهه- فرموده بود آمده به ایشان گفته به لشکر ظفر اثر برگشته آمد و در خدمت بود تا به درجه شهادت رسید.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور منقول است از ابی الفضل کرمانی که: «بر سر منبر روز آدینه به اسناد طویله روایت کرده که در زمان عمر بن

الخطّاب- رضی اللّه عنه- عورتی بود عابده. چون حامله شد، روزی دلش کباب خواست. به شوهر خود گفت: برای من کباب بیار. شوهر چون درویش و به صلاح آراسته بود گفت: در بساط من اگر چیزی باشد از تو دریغ ندارم. در این حین گاوی به خانه ایشان درآمده، عورت گفت: گاو را ذبح کرده پاره‌ای کباب کن. مرد گفت:

گاو مردم به چه دلیل بر ما حلال شود! صبر کن تا قاسم الارزاق سببی برانگیزد که مدّعای تو به

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۸۷

حصول پیوندد و گاو را زده بیرون کرد. نوبت دوم گاو آمد و همان ماجرا میان شوهر و زن بگذشت. مرد گاو را بدر کرده بر در قفل کرد. بار سیوم گاو دروازه به زور شاخ شکسته درآمد.

عورت گفت: ای مرد هر کاری را حجتّی و برهانی است؛ یقین بدان که ما را در این گاو حقّی است که سه نوبت به خانه ما آمد.

القصّه چون زن مرد را در کشتن گاو دلیر ساخت، مرد گاو را ذبح کرده عجالة الوقت پاره‌ای گوشت را کباب ساخت. چون بوی کباب به مشام همسایه رسید که دشمن بود، بر بام خانه برآمده حقیقت معلوم کرده دانست که گاو فلان است، رفته به صاحبش گفت: فلان شخص گاو تو را کشته و هنوز در پوست کندن است. چون صاحب گاو آمده دید که بیان واقع است، اهل محلّه را گواه ساخته پیش عمر بن الخطّاب برد. پرسید: چرا گاو این مرد کشته‌ای؟

درویش دلیلی که زنش گفته بود به عرض رسانید. عمر بن الخطّاب گفت: ای مرد دیوانه شده‌ای، گاو مردم را به این دلیل می‌توان کشت! پس حکم کرد که یدش قطع کنند.

آن بیچاره را به صد غوغا می‌بردند که امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- را بر آن طرف عبور افتاد. بر حقیقت حال مطّلع شده گفت: صدّق رسول اللّه. پس فرمود: این مرد را باز به دار الشّرع برید که اینک من رسیدم. آنگاه آمده گفت: یا ابا حفص، درباره این مرد آن حکم کنم که رسول خدا مرا فرموده. عمر- رضی اللّه عنه- گفت: یا ابا الحسن، حکم حکم توست.

فرمود: صاحب گاو را گردن زدند و سرش پهلوی سر گاو نهاده عدل خدای تعالی را تماشا کنند. چون بفرموده قیام نمودند. عمر بن الخطّاب گفت: یا علی، صاحب گاو را چون قتل نمودی؟ آن حضرت گفت: یا ابا حفص مرا رسول خدا فرموده بود که بعد از فوت من وقتی باشد که این‌چنین واقعه رو نماید. باید که سر صاحب گاو را بریده با سر گاو یک جا بنه ۷۲۲۳۲۲۴خ ۰ ۶۹ خ که سرّی از اسرار الهی مثل واقعه خضر و موسی منکشف خواهد گردید، پس هر دو سر را یکجا نهاد؛ یکی از اسماء حسنی خواند، چنانکه کسی نفهمید. ناگاه سر آن مرد به آواز بلند گفت: ای مسلمانان، بدانید و گواه باشید که من پدر این مرد را به ناحق کشته، گاو را به غصب متصرّف شده بودم. حقّ سبحانه امیر المؤمنین علی را جزای خیر دهاد که در دار دنیا از من قصاص گرفته مرا از عقوبت آخرت و خلود دوزخ خلاص کرده. بعده سر گاو به تکلّم آمده، صورت واقعه مذکوره بیان نمود و از مشاهده این حال و از استماع این مقال غریو از اهل مدینه برآمد و همه به یک بار زبان به مدح و منقبت امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- گشودند و عمر بن الخطّاب- رضی اللّه عنه- در میان دو ابروی دلجویش بوسه داده، گفت: لو لا علی لهلک عمر.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۸۸

منقبت:

هم در کتاب مذکور از امام جعفر صادق- رضوان اللّه تعالی علیه- منقول است که: «در زمان عمر بن الخطّاب عورتی چند، دختری را آورده گفتند: بکارت این به زنا رفته. خلیفه آن زن را که متصدّی این دعوی بود با زنان دیگر پیش امیر المؤمنین آورد. آن حضرت هریک [از] آن زنان را علی‌حدّه نشانده و آن زن مدّعی را در خانه دیگر و یکی را طلبیده، شمشیر کشیده فرمود: اگر دروغ گویی، سر از تن تو بردارم. آن زن گفت: یا امیر المؤمنین، الامان! الامان! قصّه چنان است که آن دختر یتیم را شوهر این زن مدعیه

۸۲۲۳۲۲۴خ ۰ ۷۰ خ سپرده به سفر رفت و او از توهّم آنکه چون شوهرش از سفر بیاید دختر را به زنی بگیرد، زنان همسایه را طلبیده شراب خورانید و به زور دختر را شراب داد و به اتّفاق همسایه‌ها با انگشت بکارتش برد. بعد از تنقیح مبحث فرمود: در دین محمّدی تا امروز هیچ کس تفریق گواهان نکرد بجز من، چنانکه دانیال- علیه السّلام- در صغر سن کرده بود. حضّار گفتند: یا امیر المؤمنین، حکایت دانیال نشنیده‌ایم. فرمود: دانیال یتیم بود، پیرزنی او را تربیت می‌کرد و ملکی بود از ملوک بنی اسرائیل که او را دو قاضی بودند و ایشان را دوستی بود زاهد. زنی داشت صاحب جمال و ستوده خصال و عابده‌ای راکعه. آن زاهد گاهی نزدیک رفتی به او سخن گفتی. روزی ملک زاهد را به مهمّی فرستاد. چون زاهد به آن دو قاضی آشنایی تمام داشت، گفت: از خانه من خبردار باشید. هر دو تن قبول کرده، هر روز به در خانه‌اش آمده استفسار حال فرزندانش می‌نمودند.

روزی چشم هر دو قاضی بر زوجه زاهد افتاد و عاشق شده به او گفتند: با ما جمع شو. چون زن موصوف به صفت صلاح و تقوی بود، قبول این امر قبیح ننمود. گفتند: ما تو را به زنا متّهم می‌سازیم و حکم رجم می‌کنیم. گفت: رجم اختیار است و زنا نه. هر دو قاضی پیش ملک رفته گفتند که: زاهد زن خود را به ما سپرده رفته و او زانیه است؛ چنانچه به چشم خود دیدیم که زنا کرد و ملک از این سخن بسیار آزرده خاطر شده گفت: مرا بر قول شما اعتماد تمام است اما سه روز مهلت دهید، بعد از آن او را رجم کنید. چون روز سیوم شد، وزیر پیش ملک آمده گفت: مردم این حکایت بر سر زبان داشته باور نمی‌کنند؛ زیرا که این زن از شوهر خود زاهد و عابدتر است. ملک گفت: هیچ حیله توان کرد که رجم این عورت به تأخیر افتد؟ وزیر بیرون آمد که در این ماده فکری کند. چون به کوچه‌ای عبور کرد، کودکی دانیال نام در میان کودکان بازی می‌کرد. گفت: ای کودکان، بیایید تا من ملک باشم و فلان کودک زن عابده و فلان فلان قاضیان که بر زنا بر زن عابده گواهی دادند. کودکان گفتند: چنین کن. پس دانیال توده‌ای خاک جمع کرد و شمشیری از نی ساخته پیش خود نهاد، گفت: این ۹۲۲۳۲۲۴خ ۰ ۷۱ خ گواه را که قاضی اول است به فلان جا ببرید و گواه دیگر که قاضی دویم است به فلان جا. پس آن

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۸۹

یک را طلب نموده گفت: زن عابده با که زنا کرده و در کجا کرده؟ گفت: به فلان کس و در فلان موضع. پس او را به جای خود فرستاد، گفت: دویم را بطلبید، آوردند. گفت: او خود گواهی داد که چه کسی و در کجا با زن عابده زنا کرده و تو نیز گواهی ده. او هم گفت: به فلان کس و در فلان موضع. چون گواهان هم در فاعل و هم در مکان مختلف گواهی دادند، گفت:

گواهی هر دو مسموع نیست به واسطه آنکه در گواهی شما اختلاف افتاد. پس گفت: قاضیان بر زن عابده تهمت کرده‌اند از برای مدّعای خود که او قبول نمی‌کرد. ای کودکان، منادی کنید که قاضیان گواهی به دروغ داده‌اند و زن عابد را متّهم به زنا کرده‌اند. هر دو را می‌کشند در فلان جا حاضر شوید. چون وزیر این داستان را از دانیال- علیه السّلام- استماع نمود، در پیش ملک آمده بر سبیل تفصیل عرض کرد. پس ملک قاضیان را طلب نموده میان ایشان تفریق کرد و از هریک جداجدا از فاعل و مکان و وقت زنا پرسید، هر دو مختلف گفتند. پادشاه فرمود:

منادی کنید که مردم در فلان موضع جمع شوند که قاضیان بی‌دیانت را که نسبت زنا به دروغ به زن عابد و زاهد کرده بودند می‌کشند. مردم آن روز در موضع مقرّر جمع شده قاضیان را کشتند. چون استماع این نقل از امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- نمودند، حضّار مجلس زبان به مدح و منقبت گشوده گفتند: جزاک اللّه خیرا یا وصی المرسلین.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور مسطور است که: «یکی از اصحاب کبار گفت: یا امیر المؤمنین، چند چیز در خاطر داشتم که از رسول سؤال کنم، میسّر نشد؛ تو با من بیان کن. فرمود: بازگوی.

گفت: یا امیر المؤمنین، وقتی که این کس چیزی در خواب می‌بیند و او را دوست می‌دارد و چون بیدار می‌شود ۰۳۲۳۲۲۴خ ۰ ۷۲ خ گویا در دست داشت و بعضی اوقات خوابی بیند که آن را صبحی یاد ۱۳۲۳۲۲۴خ ۰ ۷۳ خ نمی‌باشد و دیگر یکی را در خواب می‌بیند و او را دوست می‌دارد و یکی را دشمن می‌دارد و میان ایشان اصلا معرفتی نبوده و دیگر یک چیز به چشم می‌بیند و به گوش می‌شنود و در طول مدت فراموش می کند در وقت حاجت و غیر حاجت به یادش می آید، سرّ این چیست؟

فرمود: آنچه آدمی در خواب می‌بیند به حکم «اللَّهُ یَتَوَفَّی الْأَنْفُسَ حِینَ مَوْتِها وَ الَّتِی لَمْ تَمُتْ فِی مَنامِها فَیُمْسِکُ الَّتِی قَضی عَلَیْهَا الْمَوْتَ وَ یُرْسِلُ الْأُخْری إِلی أَجَلٍ مُسَمًّی» ۲۳۲۳۲۲۴خ ۰ ۷۴ خ هیچکس نجنبد الّا که شبه ۳۳۲۳۲۲۴خ ۰ ۷۵ خ موت در او باشد و آنچه در خواب دید در حالی که روح از بدن مفارقت می کند آن از ملکوت باشد، آن رحمانی است؛ البته راست بود. و هرچه آن وقت می‌بیند که روح با تن می‌باشد آن خواب شیطانی است و آن‌که یکی را بیند و دوست دارد،

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۹۰

دیگری را بیند و دشمن دارد بی‌معرفتی سبب آن است که حقّ سبحانه ارواح را پیش از آمدن آفریده به دو هزار سال الوهیت. مقرّ ایشان در هوا بود که به یکدیگر ملاقی شده، می گردند چنانچه اسبان. آنانی که آن روز یکدیگر را بشناختند، ایشان را الفت باشد و آنها که آن روز یکدیگر را نشناختند، میان ایشان بغض و عداوت بوده باشد. آنچه سال‌ها دیده و شنیده و در وقت حاجت فراموش کند. هیچ دلی نیست که او را هاله نباشد؛ چنانکه ماه را چون هاله گرد دل درآید، چیزها فراموش کند، آنچه دیده و شنیده باشد. آن مرد گفت: به درستی که راست فرمودی ای وصی المرسلین.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور در تنبیه الغافلین ابو اللّیث سمرقندی به روایت ابو سعید خدری مسطور است که: «در اوایل خلافت عمر بن الخطّاب- رضی اللّه عنه- ما و عمر با امیر المؤمنین علی- کرّم اللّه وجهه- در طواف خانه کعبه بودیم. چون به حجر الاسود رسیدیم، عمر گفت:

می‌دانم که تو سنگ سیاهی، سود و زیان نتوانی کرد؛ اگرنه آن بودی که رسول بوسه کرد تو را بوسه نکردمی. امیر المؤمنین گفت: یا ابا حفض، خاموش که سود و زیان می کند. گفت: یا ابا الحسن، از کجا می گویی؟ فرمود: از قرآن مجید که می گوید: «وَ إِذْ أَخَذَ رَبُّکَ مِنْ بَنِی آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّیَّتَهُمْ وَ أَشْهَدَهُمْ عَلی أَنْفُسِهِمْ أَ لَسْتُ بِرَبِّکُمْ قالُوا بَلی شَهِدْنا أَنْ تَقُولُوا یَوْمَ الْقِیامَةِ إِنَّا کُنَّا عَنْ هذا غافِلِینَ.» ۴۳۲۳۲۲۴خ ۰ ۷۶ خ یعنی خدای تعالی بیافرید ذرّیت آدم را و ایشان را معلوم گردانید که او آفریدگار ایشان است و ایشان بندگان او. پس بر ایشان خطی نوشت و در میان این سنگ نهاد و گفت: گواه باش هرکه نزدیک تو آید و تو را بوسه کند. روز رستخیز از بهر او گواهی دهی.

پس این سود و زیان می کند. عمر- رضی اللّه عنه- گفت: «نعوذ باللّه من معضلة ۵۳۲۳۲۲۴خ ۰ ۷۷ خ لیس لها ابو حسن» یعنی پناه می گیرم من به خدا از قضیه‌ای که نیست مر او را ابو الحسن.»

منظومه:

ای سدّه مرفوع تو از نُه فلک ارفع‌وی برده ز روی تو ضیا شمع مشعشع

ماه عرب و شاه عجم مفخر عالم‌سلطان سراپرده ایوان ملمّع

شاهنشه دین شیر خدا همسر زهرانفس نبی اللّه سر و سرور مجمع

هم اعظم و هم اعلم و هم افضل و اکمل‌هم مهتر و هم بهتر و هم اورع و اشجع

هست او سپر شرع و ولیعهد پیمبرروشن کنِ این دایره سطح مربع

از بعد نبی غیر علی کیست که او راگویند به حق میر امم شاه مشفّع

فرمانده اقلیم سلونی که به معنی گنجینه آدم شده مجموعه یوشع

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۹۱

منقبت:

در تاریخ اعثم کوفی مسطور است که: «چون ابو بکر- رضی اللّه عنه- خواست به جهت تسخیر مملکت شام لشکر فرستد، اکابر مهاجر و انصار را طلب نموده رایی زد. هرکس صلاحی دید و رایی پسندید؛ بعضی گفتند لشکر باید فرستاد و بعضی گفتند خود باید رفت.

بالاخره به منزل فیوض نازل امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- آمده گفت: یا ابا الحسن، رای جهان‌آرای تو چیست؟ امیر فرمود: اگر لشکر فرستی به فتح و ظفر واثق باشی و اگر خود روی، بر نصرت ایزدی اعتماد کن که در هر دو حال همه کارها بگشاید و فتح و ظفر روی نماید. ابو بکر گفت: بشرک اللّه یا ابا الحسن و لیکن از کجا می گویی؟ فرمود: من از آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- استماع دارم که دین اسلام بر جمیع ادیان غلبه کند تا روز قیامت.

ابو بکر گفت: یا ابا الحسن، چنانچه مرا بدین حدیث شاد کردی، خدای تعالی تو را به زیادتی درجات بهشت شاد کند و رو به اصحاب کرده گفت: ای مسلمانان، این مرد وارث علم و وصی مخبر صادق است؛ هرکه در صدق این سخن شک دارد، بی‌شک منافق و زندیق است.

المقصود مطابق فرموده امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- فتوحات روی نمود.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور مسطور است که: «روزی در مسجد کوفه شخصی آمده گفت: یا امیر المؤمنین، عزیمت آن به خاطرم نقش بسته که در بیت المقدس رفته به عبادت مشغول باشم. فرمود: زادی که ساخته‌ای بخور و راحله فروخته در این مسجد ساکن شو که از جمله چهار مسجد متبرّک دنیاست و دو رکعت نمازی که در این گزاری، ثوابش از ده هزار رکعت که در مسجد دیگر کنی راجح آید و یکی از فضایلش آن است که در وقت طوفان تنوری که نخست آب از آنجا جوشیده در گوشه این مسجد بود و آنجا که ستون پنجم است ابراهیم و نوح و ادریس- علیهم السّلام- نماز گزارده‌اند و مدتی عصای موسی- علیه السّلام- در آنجا بود و بت یغوث و یعوق را از اینجا شکسته‌اند و چندین هزار خلق را روز قیامت از این سرزمین حشر کنند که ایشان را حساب و عقاب نباشد و در صحن این مسجد یکی از مرغزارهای بهشت خواهد بود و از اینجا سه چشمه در آخر الزّمان ظاهر شود؛ چشمه آب صاف و چشمه شیر و چشمه روغن و جانب راستش ذکر است و جانب چپ فکر.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۹۲

منقبت:

هم در کتاب مذکور مسطور است که: «وقتی امیر المؤمنین علی- کرّم اللّه وجهه- متوجّه شام شده به زمین کربلا رسید، بر آب فرات چند نخل خرمایی دید. رنگ مبارکش متغیّر شد و رو به سوی ابن عباس کرده فرمود: ای عبد اللّه، می‌دانی این چه مکان است؟ گفت: نمی‌دانم.

فرمود: اگر می‌دانستی چنانکه من می گریم تو نیز می گریستی و چندان بگریست که محاسن مبارکش از آب دیده تر شد. آه سرد از

سینه برآورده گفت: آوخ! آوخ! چه افتاده است مرا به آل ابی سفیان؟ و امام الثّقلین امیر المؤمنین، حسین- رضوان اللّه علیه- را نزد خود خوانده گفت:

ای جگرگوشه رسول و نور دیده بتول، تو را بر بلاها و محنت‌ها صابر باید بود که آنچه پدر تو از آل سفیان امروز می‌بیند، فردا تو مثل آن را از ایشان خواهی دید. پس بر اسب نشسته، ساعتی گرد زمین کربلا برآمده به تجسّس شد؛ چنانکه از کسی چیزی گم شده باشد.

بعد از آن فرود آمده، آب طلب نموده، وضو ساخته، دو رکعت نماز گزارده و سر بر تکیه نهاده به خواب شد و هم در زمان به اضطراب تمام بیدار گشته، ابن عباس را خوانده گفت: ای برادر، عجب خوابی دیده‌ام! گفت: خیر باد امیر المؤمنین، بیان فرمای. فرمود: دیدم جماعتی از مردان سفیدروی شمشیرها حمایل کرده و علم‌های سفید به دست گرفته از آسمان فرود آمده، خطی کشیدند و این درختان شاخه‌های خود بر زمین زدند و جویی پر از خون تازه می‌رفت و حسین پسر من در میان جوی خون افتاده، دست و پا می‌زد و به فریادش کسی نمی‌رسید و مدد می‌جست و کسی او را مدد نمی‌کرد و آن مردان می‌گفتند: صبر کنید ای فرزندان مصطفی و مرتضی و بدانید که بر دست بدترین خلق شهید می‌شوید و بهشت عنبر سرشت و رضوان خازن جنان مشتاق دیدار فرح‌آثار شماست و نزد من آمده مرا تعزیت داشته گفتند: بشارت باد تو را ای ابا الحسن که خدای تعالی روز قیامت چشم تو را به دیدار حسین روشن می‌گرداند و چون این‌چنین خواب هولناک دیدم، زود بیدار شدم. سوگند بدان خدایی که جان علی بن ابی طالب در قبضه قدرت اوست که مخبر صادق و رسول بر حقّ- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- مرا فرموده که: در رفتن جنگ اهل بغی به دشت کربلا چنین خوابی خواهی دید و گفت: ای عبد اللّه، این زمین را کربلا گویند که حسین مرا و شیعه او را و جماعتی از اولاد فاطمه بتول بنت رسول را در این خاک دفن خواهند کرد و اهل آسمان این بقعه را زمین کربلا گویند. از خاک این بقعه روز قیامت جماعتی را برانگیزند که ایشان بی‌شایبه حساب و عقاب به بهشت روند.

ای عبد اللّه، بیا تا گرد این زمین بگردیم باشد که خوابگاه آهوان را بیابیم. ابن عباس گوید

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۹۳

که گرد آن زمین می‌گشتیم تا خوابگاه آهوان یافتیم. امیر المؤمنین پاره‌ای از پشک آهوان برگرفته و بویید و رنگ آن پشک‌ها زعفرانی بود و بوی آن چون مشک اذفر. فرمود: ای عبد اللّه، کیفیت حال می‌دانی؟ گفتم: نه. فرمود: عیسی- علیه السّلام- با حواریان بر این سرزمین می‌گذشت. چون بدین موضع رسید، پاره‌ای از پشک آهوان برگرفته ببویید، آهوان آمده گرد بر گرد او ایستادند. من نیز آن وقت به قدرت ولایت اینجا حاضر بودم. عیسی- علیه السّلام- چون پشک آهوان دید، بسیار بسیار بگریست و حواریان نیز به موافقتش گریسته گفتند: یا روح اللّه، موجب بوییدن این پشک‌ها و گریستن چیست؟ گفت در این زمین فرزندان خاتم انبیا را خواهند کشت و خون‌های ناحقّ ریخته خواهد شد و این پشک‌ها را آن جهت خوشبوست که آهوان گیاهان این زمین را چریده‌اند. بار خدایا، وصی مصطفی را روزی کن که در این زمین رسیده این پشک‌ها را همچو من ببوید تا او را تسلّی حاصل آید. ای عبد اللّه، این پشک‌ها را عیسی- علیه السّلام- به دست گرفته پیش‌بینی خود داشته و از طول روزگار زرد گشته این سخنان فرموده، زار زار بگریست؛ چنانچه آواز مبارکش بلند شد و بی‌هوش گشت. حضّار چون حال بر این منوال دیدند، دلتنگ شده بسیار بگریستند. چون به هوش آمد، برخاسته هشت رکعت نماز گزارد به چهار سلام. بعد از آن امام الثّقلین حسین را گفت: ای فرزند، در صبوری ثابت‌قدم باش که بلا و رنج نصیب دوستان باشد و دنیا جای مصیبت و محنت است. تا چشم برهم زنی راحت و محنتش گذشته یابی.

لمؤلّفه:

راحت دنیا چو زهر اندر نبات‌محنتش مانند برقی بی‌ثبات

گرچه اول نیش آخر نوش هست‌نیش او با نوش هم‌آغوش هست پس روی مبارک به سوی آسمان کرده و دست‌ها برداشته گفت: خداوندا، از عمر قاتلان فرزند من برکات برگیر و مخذول و مقهور ابد گردان و مشتی از پشک‌ها برگرفته در دستمال بسته میان جامه‌های خود نهاده فرمود: ای عبد اللّه، بدان‌که بعد از من چون رنگ پشک‌ها به سرخی مبدّل شود- چنانچه رنگ خون گیرد- یقین بدان‌که وقت شهادت نور دیده‌ام حسین رسید. ابن عباس گوید: آن دستمال پیش خود نگاه می‌داشتم و همه وقت از آن خبردار می‌بودم و امیر المؤمنین علی- کرّم اللّه وجهه- از آن زمان که در کربلا خواب دیده بود، علی الدّوام در غم و الم می‌افزود و در عاقبت کار امام حسین اندیشه می‌نمود.

و نیز زهیر بن ارقم روایت کند که: چون ابن ملجم- لعنة اللّه علیه و علی اعوانه- بر امیر المؤمنین شمشیر زد، امیر از خود رفته مستغرق جمال احدیت گشت. بعد از ساعتی چون چشم بگشاد، امام حسین را بر سینه بی‌کینه خود گرفته گریان گریان می‌گفت: ای مقصود دل و

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۹۴

مراد جان و ای یادگار پیغمبر آخر الزّمان، می‌بینم که دشمنان تو را خواهند کشت و با تو بی‌مهری و بی‌وفایی خواهند نمود. گفتم: یا امیر المؤمنین، آخر کدام کس را زهره و یارای آن باشد که بر فرزند دلبند حبیب خدا محمّد مصطفی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- این نوع ظلمی کند! فرمود: ای ابن ارقم، این کار نکند مگر بدترین امّت و رانده غضب حضرت ربّ العزّة. خدای تعالی نیکی و خیر ندهاد او را و مرگ او را در آن حالت کناد که خمر خورده باشد. زهیر گوید: چون این کلمات از امیر المؤمنین علی- کرّم اللّه وجهه- شنیدم، همچنان‌که برگ کاه از تندباد خزان در حرکت آید، بر خود لرزیدم و مرا در آن حالت گریه فروگرفت فرمود: ای زهیر، گریستن سودی ندارد؛ چون حکم ربّانی چنین رفته و قضای آسمان بر این نازل گشته.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور مسطور است که: «چون ابو موسی اشعری بعد از فتح فارس و کرمان نامه به عمر بن الخطّاب نوشت، عمر- رضی اللّه عنه- در جواب نوشت که: مکتوب تو رسید و مضمون معلوم گردید. فتح و نصرتها که به عون عنایت ربّانی میسر آمد و ولایت فارس و کرمان مسلّم شد، یک‌به‌یک به وضوح پیوست. باری تعالی را به حصول آن نعمت و دولت شکرها گزارده شد و آنکه مرقوم بود این نامه را از سرحدّ بیابان خراسان می‌نویسم. زینهار که بدانجا نروی و هر شهری که بعون اللّه بر دست تو فتح شده، نایب محموده خصال پسندیده افعال نصیب کنی و در بصره آمده، مقیم باشی و دست از ملک خراسان بداری که ما را با خراسان کاری نیست. کاشکی میان ما و خراسان کوهها بودی از آهن و درها بودی از آتش و هزار سدّ بودی چون سدّ سکندر!

در این اثنا امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- تشریف آورده گفت: یا ابا حفص، چرا چنین نوشته‌ای؟ گفت: جهت آنکه خراسان ولایتی است پر از شور و شر و اهل آن محیل و منافق.

فرمود: اگرچه دور است لیکن ولایت خراسان را خصایص مآثر بسیار است و آنچه بر ضمیر من اشراق شده است آن است که در آن ملک شهری است هرات نام که آن را ذو القرنین بنا نموده و عزیز پیغمبر- علیه السّلام- آنجا نماز گزارده، زمین صالح و آب‌های روان دارد و بر سر دروازه‌اش فرشته‌ای ایستاده و تیغ کشیده، بلاها را می‌راند و هرگز کسی پیش از این آن شهر را نگرفته و نیز در خراسان شهری است خوارزم [نام]، در آنجا ثغری از ثغرهای اسلام؛ هرکه در آنجا مقام کند، او را چندان ثواب باشد که کسی در راه خدا جهاد کند. خنک آنکه در آنجا مسکن گیرد و در آن سرزمین رکوع و سجود کند! و نیز در خراسان شهری است بخارا

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۹۵

[نام]، در وی مردان باشند که از بسیاری ریاضت قالب عنصری خود را چون ۶۳۲۳۲۲۴خ ۰ ۷۸ خ ادیم مالند و نیکی باد بر اهل سمرقند که آن زمین جای عبادت و پرستش باری تعالی است لیک در آخر الزّمان هلاک ایشان بر دست ترکان باشد و در حق اهل شاش و فرغانه خدای تعالی را تقدیرهاست. خنک آنکه در آن موضع چند رکعت نماز گزارد! و در خراسان شهری است سنجاب [نام]، کسی که آنجا بمیرد شهید باشد. اما شهر بلخ یک نوبت خراب شده بود اگر نوبت دیگر خراب شود، آبادان نگردد و نیکی باد اهل طالقان را که آنجا حقّ سبحانه را گنج‌هاست نه از سیم و زر بلکه مردانی باشند که خدای تعالی را چنان شناسند که حقّ شناختن است و چون فرزند من مهدی پیدا شود، ایشان از اصحاب او باشند و نیکی باد بر اهل ترمذ که در آنجا مؤمنان باشند که بجز رضای خدا و دوستی مصطفی و اهل بیت چیزی دیگر بر دل ایشان عبور نکند اما هلاکت ایشان به طاعون خواهد بود.

اما بر شهر اشجر نیز در آخر الزّمان دشمنی غالب آید و جمله اهل آن شهر را به قتل آورد و در شهر خیبر زلزله عظیم افتد و مردم آن شهر بیشتر از خوف هلاک شوند و در سمنان جماعتی باشند که قرآن خوانند و از حلق ایشان نگذرد (یعنی به دل اثر نکند) و از دین اسلام چنان بیرون شوند که تیر از کمان و در آخر الزّمان چنان ریگ بارد که اهل شهر در زیر ریگ هلاک شوند اما سختی باد کوسنگ ۷۳۲۳۲۲۴خ ۰ ۷۹ خ را که از آنجا سی دجّال بیرون آید و هر دجّالی به ناپاکی بر آن صفت باشد که اگر جمله بندگان خدا را بکشد باک ندارد و اهل نیشابور از برق و رعد هلاک شوند و آن شهر بعد از آبادانی و کثرت سواکن چنان خراب شود که هرگز آبادان نگردد و در گرگان مردمان باشند که دل‌های ایشان سخت باشد و فاسقان بسیار باشند اما نیکی‌باد قومش را که آنجا نیک‌مردان بسیار باشند ۸۳۲۳۲۲۴خ ۰ ۸۰ خ و آن سرزمین از مصلحان خالی نبود. اما در دامغان چون کثرت خلایق بسیار شود، آن شهر خراب شود و اهل سمنان تا ظهور مهدی آخر الزّمان پیوسته از تنگی معیشت پریشان باشند و در طبرستان مردم صالح کمتر باشند و فاسق بسیار و از کوه و هامون آن شهر منفعت رسد. اما در شهر ری مردم فتّان باشند و پیوسته از آنجا فتنه خیزد و در آخر الزّمان بر دست دیلمان خراب شود و بر دروازه‌ای که متّصل به کوه است، چندان خلق کشته شود که عدد ایشان کسی نداند بجز خدای تعالی. و بر دروازه مذکور بیست نفر از بنی هاشم نماز گزارند که هریک از ایشان دعوی خلافت کند و مرد بزرگی را که هم‌عنان پیغمبری ۹۳۲۳۲۲۴خ ۰ ۸۱ خ باشد، چهل شبانه‌روز محبوس داشته بعد از آنکه بکشند، بزرگان ولایت اصفهان و اهل ری را از ممرّ قحط، رنج بسیار رسد. چون امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- این نوع سخنان فرمود و از احوال شهرهای خراسان بیان نمود، عمر گفت: یا ابا الحسن، مرا در تسخیر مملکت خراسان ترغیب ساختی. فرمود: یا ابا حفص، آنچه مرا به مکاشفه معاینه شده

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۹۶

بود با تو گفتم و در آنچه تقریر کردم شکی و شبهه نیست. اما بهتر آن است که ترک خراسان گویی و روی به ولایت دیگر آری که این نیز معلوم شده که فتح خراسان اول بنی امیه را باشد و آخر بنی هاشم را.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور مسطور است که: «چون طلحه و زبیر شکستن عهد و مخالفت امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- را صلاح کار در دنیا و آخرت خود دانسته، قرار دادند که به مکّه معظّمه رفته، در آنچه مصلحت باشد اقدام نمایند. نزد امیر المؤمنین آمده، گفتند: عزم آن داریم که جهت عمره به مکّه رویم اگر اجازت فرمایی؟ فرمود: به سبب عمره نمی‌روید؛ می‌دانم که در خاطر اندیشه دارید. من در اوّل کار به شما مکرّر گفتم مرا در خلافت صوری رغبتی نیست- چنانچه بر خلفای ثلثه تجویز کردم، بر شما نیز تجویز کردم- قبول کرده، قسم‌ها خوردید که ترک نفاق کرده با تو موافق باشیم و بر عهد و قول خود ثابت بمانیم. امروز اندیشه دیگر کرده، مکر و غدر پیش آوردید. حقّ سبحانه ضمیر شما را نیکو می‌داند؛ هرجا خواهید بروید و فردا خدای تعالی را جواب باید داد. ایشان هر دو سر در پیش افکنده، از مجلس بیرون آمده به طرف مکّه روان شدند و به مکّه رسیده، امّ المؤمنین عایشه را با خود متّفق

ساخته، لشکر جمع کرده متوجّه بصره شدند. چون لشکر ایشان با لشکر ظفر اثر امیر المؤمنین علی- کرّم اللّه وجهه- مقابل شد، دست حق‌پرست برداشته گفت: خداوندا، طلحه به طوع و رغبت خود با من بیعت کرده، عهد بشکست. او را زیاده از این مهلت مده و مرا از کیدش به زودی باز رهان و زبیر، حقّ صله رحم منظور نداشته، میان من و اهل اسلام جنگ انگیخت و می‌داند که ظلم می‌کند و پشیمان نمی‌شود؛ شرّ او را از من کفایت کن. تیر دعای امیر المؤمنین به هدف اجابت رسید و در همان دو روز طلحه و زبیر کشته شدند.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور و روضهٔ الاحباب و حبیب السّیر مسطور است که: «چون لشکریان طلحه و زبیر شوخی از حد گذرانده، مردم امیر را زخمی ساختند، فرمود: کسی باشد که این مصحف را از جانب من پیش این قوم یاغی برده به اوامر و نواهی قرآن مجید دعوت کند؟

مسلم نام جوانی از بنی مخاشع پیش آمده گفت: یا امیر المؤمنین، من بدین کار قیام نمایم.

فرمود: ای جوان، ایشان تعظیم کتاب اللّه نگاه نداشته تو را هلاک می‌کنند؛ روا می‌داری؟ گفت:

آری. فرمود: اول دست‌های تو را به شمشیر قطع کنند پس تو را زخم زده هلاک سازند.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۹۷

لمؤلّفه:

بار سر نهْ ز تن و پا به رهِ عشق بمان‌که درین راه کسی با سروسامان نرود جوان گفت: چون رضا و خشنودی خدای مرا حاصل خواهد بود، باک ندارم از هرگونه بلایی که پیش آید!

بیت:

عاشق آن است که در راه تمنّای وصال‌گر رود سر ز سرش خواهش جانان نرود امیر المؤمنین او را دعای خیر کرد. جوان قرآن از دست شیر یزدان گرفته به مضمون این بیت تکلّم نمود؛

بیت:

به یمن رهبری عشق می‌روم به رهی‌که زیر پای بجز نیشتر نمی‌آید چون پیش اهل بغی برد، گفت: ای مردمان، امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- که وصی و پسر عم و داماد محمد مصطفی است، این کلام اللّه را که عزیز داشتنش نشان ایمان است، فرستاده خود را معزول کرده می‌گوید: من با شما به کلام خدا کار می‌کنم. با من مخالفت نکنید و به محاربت پیش میایید و از ناخشنودی حقّ سبحانه اندیشه کنید و خود را به دست خود در هلاکت ابدی میندازید. چون جوان امین این نصایح رنگین گفت، یکی از متابعان ایشان شمشیری حواله کرده، هر دو دستش قطع نمود. او قرآن را به زور بازو بر سینه بی‌کینه خود نگاه داشت. آخر از هر طرف درآمده به درجه شهادتش رسانیدند.»

مؤلف گوید: مقصود از تحریر این نوع منقولات- معاذ اللّه- شکست اصحاب نیست بلکه اظهار کشف امیر المؤمنین است و اگر در این محل معترض اعتراض کند، بر اعثم کوفی که او نیز یکی از اصحاب است کرده باشد؛ زیرا که راوی اوست، فقیر خود ناقلی بیش نیست.

منقبت:

هم در کتاب مذکور و روضهٔ الاحباب مسطور است که: «امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- بعد از فتح حرب جمل روزی چند در

بصره اقامت نموه، چون به جانب کوفه عزم رفتن کرد فرمود تا منبری در معسکر نصب کردند. پس بر منبر برآمده، بعد از حمد و ثنای باری تعالی و درود بر محمّد مصطفی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- یاد کرد و یک نفر از امیر قوم و معاندان خودمند رجا رود [کذا] عبیدی ۰۴۲۳۲۲۴خ ۰ ۸۲ خ در آن جمع حاضر بود. برخاسته چند سؤال کرد از رفتن و غیر آن. امیر المؤمنین اخبار نمود او را از امور واقعه عجیبه و غریبه از روز انشای خطبه تا قیام قیامت که در شهر روی چه فتنه روی نماید و چگونه خراب گردد و متصدّی تخریب آن‌که باشد

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۹۸

و چند واقعه واقع شود و بر که واقع شود در مشرق و مغرب.»

مؤلّف کتاب فتوح گوید: «ما آن خطبه طویل را جهت ملال مستمعان و مطالعان ترک کردیم. بعد از آن جناب ولایت‌مآب- علیه السّلام- گفت: بدانید و آگاه باشید ایّها الناس که قیامت قیام نگردد الّا بر اشرار خلایق و بدترین مردم و آن در روز جمعه باشد؛ غرّه محرم الحرام باید که این خبر را حاضران به غایبان رسانند.»

پی‌نوشت‌ها

۲۱۸۲۲۲۴خ ۰ (۱) خ- از نسخه بم افزوده شد.

۳۱۸۲۲۲۴خ ۰ (۲) خ- در نسخه بم: لو اکتبت فی معانی الفاتحهٔ لاوقرن.

۹۲۸۲۲۲۴خ ۰ (۳) خ- همان: نهج البدایهٔ.

۹۴۸۲۲۲۴خ ۰ (۴) خ- همان: پیش حجّاج آمد.

۹۴۸۲۲۲۴خ ۰ (۵) خ- از نسخه بم افزوده شد.

۲۵۸۲۲۲۴خ ۰ (۶) خ- در نسخه بم: کردند.

۶۵۸۲۲۲۴خ ۰ (۷) خ- از نسخه بم افزوده شد.

۹۵۸۲۲۲۴خ ۰ (۸) خ- در نسخه بم:- قدّس سرّه.

۶۶۸۲۲۲۴خ ۰ (۹) خ- از نسخه بم افزوده شد.

۸۶۸۲۲۲۴خ ۰ (۱۰) خ- همان.

۵۷۸۲۲۲۴خ ۰ (۱۱) خ- در نسخه بم:- این.

۵۸۸۲۲۲۴خ ۰ (۱۲) خ- از نسخه بم افزوده شد.

۹۸۸۲۲۲۴خ ۰ (۱۳) خ- «ای علی، خداوند خرد تو را بیش گرداناد.»

۱۹۸۲۲۲۴خ ۰ (۱۴) خ- الاحقاف (۴۶) آیه ۳۱: «این دعوت‌کننده به خدا را پاسخ گویید.»

۲۹۸۲۲۲۴خ ۰ (۱۵) خ- اگر محمّد (ص) درگذشت، اللّه زنده است و هرگز نمی‌میرد. اللّه پاداشتان را سترگ گرداناد و گناهتان را بیامرزاد. سترگتر از اینکه آقای‌تان درگذشت، مصیبت و بلایی نیست.»

۶۹۸۲۲۲۴خ ۰ (۱۶) خ- از نسخه بم افزوده شد.

۷۹۸۲۲۲۴خ ۰ (۱۷) خ- المائدهٔ (۵) آیه ۳۱: «خدا کلاغی را واداشت تا زمین را بکاود.»

۸۹۸۲۲۲۴خ ۰ (۱۸) خ- الاعراف (۷) آیه ۱۱۷: «... به ناگاه دیدند که همه جادوهایشان را می‌بلعد.»

۵۰۹۲۲۲۴خ ۰ (۱۹) خ- در نسخه بم: و چون بزادمی.

۷۰۹۲۲۲۴خ ۰ (۲۰) خ- از نسخه بم افزوده شد.

۳۱۹۲۲۲۴خ ۰ (۲۱) خ- در نسخه بم: استشمام.

۷۱۹۲۲۲۴خ ۰ (۲۲) خ- الانعام (۶) آیه ۱۵۳: «و این است راه راست من، از آن پیروی کنید.»

۷۱۹۲۲۲۴خ ۰ (۲۳) خ- البقرة (۲) آیه ۶۱: «و با خشم خدا قرین شدند.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۲۹۹

۷۱۹۲۲۲۴خ ۰ (۲۴) خ- المائدة (۵) آیه ۷۷: «.. و خود از راه راست منحرف شدند.»

۲۲۹۲۲۲۴خ ۰ (۲۵) خ- نک: جامع صغیر؛ ج ۱، ص ۱۰۷. «من شهر دانش هستم و علی (ع) در آن.»

۵۲۹۲۲۲۴خ ۰ (۲۶) خ- نک: گلستان سعدی، تصحیح یوسفی، ص ۵۰. «تو را آنچنانکه سزاوار پرستشی، پرستش نکردیم.»

۸۲۹۲۲۲۴خ ۰ (۲۷) خ- «ای علی (ع) خدای ایمان و دانشت را بیش گرداناد.»

۰۳۹۲۲۲۴خ ۰ (۲۸) خ- از نسخه بم افزوده شد.

۳۳۹۲۲۲۴خ ۰ (۲۹) خ- المائدة (۵) آیه ۹۳: «بر آنان‌که ایمان آورده‌اند و کارهای شایسته کرده‌اند در آنچه خورده‌اند گناهی نیست.»

۶۳۹۲۲۲۴خ ۰ (۳۰) خ- الاحقاف (۴۶) آیه ۱۵: «و مدت حمل تا از شیر بازگرفتنش سی ماه است.»

۶۳۹۲۲۲۴خ ۰ (۳۱) خ- البقرة (۲) آیه ۲۳۳: «مادرانی که می‌خواهند شیر دادن را به فرزندان خود کامل سازند، دو سال تمام شیرشان بدهند.»

۶۳۹۲۲۲۴خ ۰ (۳۲) خ- نک: جامع صغیر؛ ج ۱، ص ۱۳۳. «شتاب از ابلیس است.»

۰۴۹۲۲۲۴خ ۰ (۳۳) خ- طه (۲۰) آیه ۱۲: «پای افزارت را بیرون کن که اینک در وادی مقدس طوی هستی.»

۷۵۹۲۲۲۴خ ۰ (۳۴) خ- در نسخه بم: چنین.

۵۶۹۲۲۲۴خ ۰ (۳۵) خ- همان: جره.

۲۷۹۲۲۲۴خ ۰ (۳۶) خ- از نسخه بم افزوده شد.

۰۸۹۲۲۲۴خ ۰ (۳۷) خ- «اللّه تو را در دو سرا [- دنیا و آخرت] نیکی پاداش دهاد.»

۳۸۹۲۲۲۴خ ۰ (۳۸) خ- در نسخه بم: ... که خدا خلق کرد پدرم آدم را و مادرم حوّا را. و آدم عقد بست او را به خود.

۰۹۹۲۲۲۴خ ۰ (۳۹) خ- یعنی: «پروردگارا، تو بهترین نعمت‌دهنده‌ای. [مرا وادار تا سپاس نعمت تو را که بر من ارزانی داشته‌ای، بجای آورم] و به هیچ کس عطا نمی‌کنی مگر آن‌که آن نعمت را در حق او به اتمام رسانی.»-

بخش عبارت در دو قلّاب اشارتی است قرآنی (النّمل (۲۷) آیه ۱۹).

۵۹۹۲۲۲۴خ ۰ (۴۰) خ- در نسخه بم: پیش آن شتر رفته.

۶۹۹۲۲۲۴خ ۰ (۴۱) خ- همان: مدید.

۶۹۹۲۲۲۴خ ۰ (۴۲) خ- «خداوندا، هر آینه به پیامبرت- پیامبر رحمتت- و اهل بیتی که بر دو جهان برگزیدی، روی آوردم. خداوندا، سختی‌هایم را خوار و زبون گردان و بدی‌ها را بزدای؛ زیرا که تویی بسنده و عفوکننده و چیره‌شونده.»

۳۰۰۳۲۲۴خ ۰ (۴۳) خ- الزّلزال (۹۹) آیات ۱- ۴: «آنگاه که زمین لرزانده شود به سخت‌ترین لرزه‌هایش، و زمین بارهای سنگینش را بیرون ریزد، و آدمی بگوید که زمین را چه رسیده است؟ در این روز زمین خبرهای خویش را حکایت می‌کند.»

۴۰۰۳۲۲۴خ ۰ (۴۴) خ- الاعراف (۷) آیه ۴۸: «ساکنان اعراف مردانی را که از نشانی‌شان می‌شناسند.»

۷۱۰۳۲۲۴خ ۰ (۴۵) خ- البقرة (۲) آیه ۲۵۷: «خدا یاور مؤمنان است.»

۷۱۰۳۲۲۴خ ۰ (۴۶) خ- «ای علی، تو- پس از من- امام همه مردان و زنان مؤمن هستی.»

۷۱۰۳۲۲۴خ ۰ (۴۷) خ- «بهشت و آنچه در آن است- از نعیم و ...- از نور قلب من است.»

۱۲۰۳۲۲۴خ ۰ (۴۸) خ- در نسخه بم: گر جان.

۱۳۰۳۲۲۴خ ۰ (۴۹) خ- در نسخه بم:- و.

۴۳۰۳۲۲۴خ ۰ (۵۰) خ- النمل (۲۷) آیه ۱۸: «ای مورچگان، به لانه‌های خود بروید تا سلیمان و لشکریانش شما را بی‌خبر درهم نکوبند.»

۵۳۰۳۲۲۴خ ۰ (۵۱) خ- «ق» (۵۰) آیه ۳۸: «ما آسمانها و زمین و آنچه را میان آنهاست در شش روز آفریدیم.»

۵۳۰۳۲۲۴خ ۰ (۵۲) خ- النباء (۷۸) آیه ۱۲: «و بر فراز سرتان هفت آسمان استوار بنا کردیم.»

۵۳۰۳۲۲۴خ ۰ (۵۳) خ- الحاقّة (۶۹) آیه ۱۷: «و در آن روز هشت تن از آنها عرش پروردگارت را بر فراز سرشان حمل می‌کنند.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۰۰

۵۳۰۳۲۲۴خ ۰ (۵۴) خ- الاسراء (۱۷) آیه ۱۰۱: «به او نه نشانه آشکار داده بودیم.»

۵۳۰۳۲۲۴خ ۰ (۵۵) خ- الاعراف (۷) آیه ۱۴۲: «سی شب با موسی وعده نهادیم و ده شب دیگر بر آن افزودیم.»

۵۳۰۳۲۲۴خ ۰ (۵۶) خ- یوسف (۱۲) آیه ۴: «من در خواب یازده ستاره ... دیدم.»

۵۳۰۳۲۲۴خ ۰ (۵۷) خ- البقرة (۲) آیه ۶۰: «گفتیم: عصایت را بر آن سنگ بزن. پس دوازده چشمه از آن بگشاد.»

۷۳۰۳۲۲۴خ ۰ (۵۸) خ- طه (۲۰) آیه ۵: «خدای رحمان بر عرش استیلا دارد.»

۷۳۰۳۲۲۴خ ۰ (۵۹) خ- «ای غافلان، اللّه را یاد کنید.»

۷۳۰۳۲۲۴خ ۰ (۶۰) خ- «خداوندا، کینه‌توز خاندان محمد [ص] را لعنت فرما.»

۷۳۰۳۲۲۴خ ۰ (۶۱) خ- «پاک و منزه است پروردگار معبود من.»

۷۳۰۳۲۲۴خ ۰ (۶۲) خ- «خداوندا، بندگان مؤمنت را بر کافران یاری فرما.»

۲۴۰۳۲۲۴خ ۰ (۶۳) خ- یونس (۱۰) آیه ۱۸: «... که در زمین و آسمان از آن سراغی ندارد؟»

۶۴۰۳۲۲۴خ ۰ (۶۴) خ- در نسخه بم: او را زدند.

۳۵۰۳۲۲۴خ ۰ (۶۵) خ- همان:- سر.

۸۵۰۳۲۲۴خ ۰ (۶۶) خ- همان: قرمطه.

۹۶۰۳۲۲۴خ ۰ (۶۷) خ- همان: تمام انجیل را دیده‌ام.

۷۸۰۳۲۲۴خ ۰ (۶۸) خ- همان: صلّی.

۶۹۰۳۲۲۴خ ۰ (۶۹) خ- همان: نهاده.

۸۹۰۳۲۲۴خ ۰ (۷۰) خ- همان: مدّعی.

۹۹۰۳۲۲۴خ ۰ (۷۱) خ- همان:+ یک.

۵۰۱۳۲۲۴خ ۰ (۷۲) خ- همان: شخص چیزی خواب می‌بیند و چون بیدار می‌شود.

۵۰۱۳۲۲۴خ ۰ (۷۳) خ- همان: صحّتی نمی‌باشد.

۶۰۱۳۲۲۴خ ۰ (۷۴) خ- الزّمر (۳۹) آیه ۴۲: «جانهایی را که حکم مرگ بر آنها رانده شده نگه می‌دارد و دیگران را تا زمانی که

معین است بازمی‌فرستد.»

۶۰۱۳۲۲۴خ ۰ (۷۵) خ- در نسخه بم: شبیه.

۰۱۱۳۲۲۴خ ۰ (۷۶) خ- الاعراف (۷) آیه ۱۷۲: «و پروردگار تو از پشت بنی آدم فرزندانشان را بیرون آورد. و آنان را بر خودشان گواه گرفت و پرسید: آیا من پروردگارتان نیستم؟ گفتند: آری، گواهی می‌دهیم. تا در روز قیامت نگویید که ما از آن بی‌خبر بودیم.»

۱۱۱۳۲۲۴خ ۰ (۷۷) خ- در نسخه بم: مفصلهٔ.

۶۳۱۳۲۲۴خ ۰ (۷۸) خ- همان: همچو.

۷۳۱۳۲۲۴خ ۰ (۷۹) خ- همان: لوشنگ.

۷۳۱۳۲۲۴خ ۰ (۸۰) خ- همان:- اما نیکی‌باد قومش را که آنجا نیک‌مردان بسیار باشند.

۷۳۱۳۲۲۴خ ۰ (۸۱) خ- همان: پیمبری.

۴۵۱۳۲۲۴خ ۰ (۸۲) خ- همان:- مندرجا رود عبیدی.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۰۱

باب ششم در بیان خوارق عادات و ظهور کرامات معجز آیات امام العارفین علی مرتضی- کرّم اللّه وجهه- و ما یتعلّق بها:

اشاره

در شواهد النبوّهٔ مسطور است که: «به روایات صحیحه به ثبوت پیوسته که چون امیر المؤمنین پای مبارک بر رکاب نهادی، افتتاح تلاوت قرآن مجید کردی و تا پای دیگر بر رکاب دوّم نهادی ختم نمودی و به روایتی: هنگام سواری تا ایستادن شتر، تمام کردی.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور مسطور است که: «حقّ سبحانه به مناجات امیر المؤمنین دو مرتبه جمشید خورشید را به دار الملک مغرب شتافته بازگردانید؛ یک مرتبه در عهد حیات آن سرور در سال هفتم از هجرت بعد از فتح خیبر در منزل صهبا و مرتبه دوم بعد از وفات آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم. و اسماء بنت عمیس و جابر بن عبد اللّه انصاری و ابو سعید خدری- رضی اللّه عنهم- روایت کرده‌اند که: در منزل مذکور، امیر المؤمنین پیش سید المرسلین بود که آثار وحی بر آن سرور ظاهر شد و از گرانی وحی، سر مبارک در کنار متبرّک امیر نهاده و زمان نزول وحی به مرتبه‌ای امتداد یافت که آفتاب غروب کرد و امیر المؤمنین نماز عصر را نشسته به اشارت ادا نمود. چون وحی متجلی گشت، آن سرور پرسید: ای برادر، نماز عصر از تو فوت شد؟ گفت: یا رسول اللّه، به اشاره ادا نمودم. فرمود:

دعا کن یا اخی که خدای تعالی به برکت دعای تو آفتاب را برگرداند و نماز عصر به وقتش

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۰۲

گزاری. امیر المؤمنین برپای خاسته، دعا کرد آفتاب فرورفته باز برآمد؛ چنانچه شعاع آن بر کوه و هامون تافت و خلایق روی زمین به رأی العین مشاهده این معنی نمودند و تعجّب بر تعجب می‌افزودند و اسماء بنت عمیس گوید: از آفتاب در وقت غروب آواز می‌آمد؛ مانند آواز ارّه و خارق مذکور در کتاب طحاوی و شفا و صواعق محرقه نیز مسطور است.

و آنچه بعد از غروب آفتاب بهر اصطفا به مغرب عقبی روی نمود، آن است: در زمانی که اختر اوج ولایت متوجه ۱۴۵۳۲۲۴خ ۱۰

خ کوفه شد، خواست از فرات بگذرد که وقت نماز عصر رسید. با طایفه‌ای از اصحاب خود به ادای صلوة عصر قیام نمود و سایر صحابه چون به گذرانیدن چهارپایان مشغول بودند، نماز عصر ایشان فوت شد و در آن باب بعضی از متابعان سخنان بر زبان آوردند. چون امیر المؤمنین آن مقالات استماع فرمود، از قادر مختار مسئلت نمود که آفتاب بازگرداند. حقّ سبحانه التماس امیر المؤمنین را اجابت کرده آفتاب فرورفته را بلند گردانید تا سایر اصحاب نماز کردند. هنگام غروب چنان آواز هولناک مسموع می‌شد که مردم از استیلای خوف به تسبیح و تهلیل ملک جلیل اشتغال نمودند و چندی از اکابر سلف در اشعار خود نیز از این معنی خبر می‌دهند.»

حکیم سنایی می گوید:

قوّت حسرتش ز بهر نمازداشته چرخ را ز گشتن باز

تا دگر بار برنشاند برین‌خسرو چرخ را تهمتن دین و متوجه جمال ازلی، شاه نعمت اللّه ولی که به هفت واسطه از جانب والد و به شش واسطه از طرف والده- غفر اللّه ذنوبهما- جدّ مؤلّف می‌شود، در دیوان با برهان خود گوید؛

نظم:

باطن احمد علی مرتضی استظاهر احمد امام انبیاست

آفتاب از حکم حیدر بازگشت‌مهر و مه آری به حکم مرتضی است سیّد میر حاج انسی گوید:

تا کنی در وقت ادایش آنچه ایزد فرض کردباز گردید از سوی مغرب مکرّر آفتاب شیخ سعدی شیرازی گوید:

آفتاب از سوی مغرب بازگشت ای مؤمنانتا بجا آورد امر خالق یکتا علی فغانی گوید:

امام اوست که قرص خور از اشارت اوبه جای فرض پسین بازگردد از رهِ شام ملّا حسین سلیمی گوید:

آنکه گشت از برای او راجع‌مهر دوّار مرتضی علی‌ست

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۰۳

و له:

به حکم اوست گردون ز آن جهت بهرِ نماز اوبه جای خویشتن آمد بار دیگر خسرو خاور هاتفی گوید:

از بهر تو دو کرّت برگشت خور ز خاورچون معجز نبی گو زد ماه بر فلک شق

منقبت:

هم در شواهد النبوّة مسطور است که: «اهل کوفه گفتند: یا امیر المؤمنین، آب فرات امسال طغیان کرده همه کشتی‌ها را ضایع ساخته، باشد اگر از خدای تعالی درخواست کنی که آب کمتر شود. امیر برخاسته به منزل فیوض منازل خود آمده و خلایق بر درش منتظر بودند. بعد از ساعتی خرقه متبرّکه دربر کرده، با روی چون ماه تابان بیرون آمده، اسب طلبیده سوار شد و امیر المؤمنین حسن و امام الثّقلین حسین- علیهما السّلام- با وی و همه مردمان در رکاب مستطاب ایشان. چون به نصرت و فیروزی به کنار فرات رسید، فرود آمده دو رکعت نماز کرد. آنگاه برخاسته، عصا به دست حقّ‌پرست گرفته به جانب آب اشارت کرد. یک گز کم شد. پرسید: این قدر بس است؟ گفتند: هنوز کمتر می‌خواهیم. باز اشاره کرد، یک گز دیگر کم شد. دیگر بار اشارت کرد، یک گز دیگر کم شد. در این مرتبه مردم آواز بلند کرده گفتند: یا امیر المؤمنین، همین قدر آب بس است.»

منقبت:

هم در شواهد النبوّة می‌آرد که: «امیر المؤمنین روزی بر بالای منبر فرمود: منم عبد اللّه و برادر رسول اللّه و وارث مصطفی و ناکح

سیّدة النّساء و سیّد اوصیا. هرکه غیر از من این دعوی کند، خدای تعالی او را به عقوبات خود گرفتار کند. مردی برخاسته گفت: کیست که او را خوش آید که گوید: «انا عبد اللّه و انا اخ رسول اللّه؟» به مجرّد گفتن، جنونی در دماغش پیدا شد؛ چنانکه پایش گرفته از مسجد بیرون کشیدند. چون از قوم او پرسیدند که هیچ گاهی او را این عارضه بوده، گفتندی: نه.»

منقبت:

هم در شواهد النبوّة مسطور است که: «چون امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- اهل کوفه را به فریادرسی محمد بن ابی بکر تحریض کرد و اجابت ننمودند، گفت: بار خدایا، کسی را بر این طایفه مسلط گردان که هرگز بر ایشان رحم نکنند. و به روایتی گفت: غلامی از ثقیف بر ایشان

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۰۴

گمار. همان شب حجّاج در طایف متولّد شد و به اهل کوفه رسید از وی، آنچه رسید.»

منقبت:

هم در شواهد النبوّة مسطور است که: «یکی از صالحین گفت: شبی در خواب معاینه کردم که قیامت قیام شده و خلایق در حساب گاه حشر گرد آمده، از صراط گذشته. دیدم رسول- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- بر کنار حوض کوثر نشسته و امامین- علیهما السّلام- مردمان را آب می‌دهند. پیش ایشان رسیده گفتم: آب دهید مرا. ندادند. به خدمت رسول رفته گفتم: یا رسول اللّه، ایشان را بگو که مرا آب دهند. رسول فرمود: تو را آب نخواهند داد؛ زیرا که در همسایگی تو خارجیی است که علی را نفرین می‌کند و تو او را منع نمی‌کنی. گفتم: یا رسول اللّه، مرا استطاعت آن نیست که منع او توانم کرد. رسول کاردی به من داد و فرمود: برو او را بکش. من او را در خواب کشته، پیش رسول آمدم، آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- فرمود: ای حسن، این را آب ده. امام- رضوان اللّه علیه- مرا آب داد. من کاسه از وی گرفته، نمی‌دانم خوردم یا نه، به هول تمام بیدار شده وضو ساختم و به نماز مشغول شدم. ناگاه آوازی برآمد که فلان کس را در جامه خواب کشته‌اند. بعد از لحظه‌ای گماشته‌های حاکم آمده همسایگان را گرفتند. من پیش حاکم رفته گفتم: این خوابی است که من دیده‌ام و حقّ تعالی آن را راست گردانیده و خواب را با وی حکایت کردم. گفت: جزاک اللّه خیرا، برخیز و برو که تو بی گناهی و مردم دیگر نیز.»

منقبت:

هم در شواهد النبوّة مسطور است که: «در مدینه شخصی نسبت به امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- سخنان ناشایسته می گفت. سعد بن مالک وی را دعای بد کرد. اتفاقا آن شخص روزی شتر خود را بیرون در گذاشته به مسجد درآمده، میان جمعی نشسته بود که شتر از جای خود جسته به مسجد درآمد. او را در زیر سینه گرفته بر زمین می‌مالید تا بکشت.»

منقبت:

هم در شواهد النبوّة از امام حسین- رضوان اللّه تعالی علیه- منقول است که: «ابراهیم بن هشام المخزومی والی مدینه هر روز جمعه مرا نزدیک به منبر نشانده، در اهانت امیر المؤمنین علی- کرّم اللّه وجهه- زبان گشاده، ناسزا می گفت. در یکی از جمعه‌ها جمع کثیر به مسجد مجتمع بودند. من پهلوی منبر از تفکّر به خواب شدم. دیدم که قبر رسول- صلّی اللّه علیه و آله

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۰۵

و سلّم- بشکافت و از آنجا مردی لباس سفید پوشیده بیرون آمده مرا گفت: یا ابا عبد اللّه، تو را اندوهگین می‌سازد آنچه این شخص می‌گوید؟ گفتم: بلی. فرمود: چشم بگشا و ببین که خدای تعالی با وی چه می‌کند! چون چشم گشاده، دیدم از منبر بیفتاد و بمرد.»

منقبت:

مطابق نقل مذکور واقعه‌ای که مشعر بر کرامت امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- است، در سنه هزار و بیست و چهار در بلده متبرّکه اجمیر به ظهور پیوست. صورت واقعه آنکه: سعید نام شقی یاری داشت که نام خادمش عثمان بود. چون از وی به مقتضای بشریت جریمه سر می‌زد مخدوم می‌گفت: چه کنم، مرا ادب نام عثمان- رضی اللّه عنه- مانع است وگرنه تو را تأدیب می‌کردم! روزی آن شقی نااهل از جهل به هزل درآمده گفت: من آسان کنم، نامش علی کن و گردنش بشکن. اتفاقا آن شقی بی‌ایمان بعد از سه روز با چندی از مصاحبان برای تیراندازی هدف سوار شد. چون در میدان ضلالت تاخت، ناگاه محاذی اسب یکی از سادات نجف آمده چنان ضربت بر اسب او زد که به سر درافتاد و مهره گردنش شکسته، سینه‌اش بشکافت و خون از بینی و دیده کج‌بینش روان گردید و همان لحظه روحش از بدن مفارقت گزیده به درکات اسفل السّافلین رفت. چون آن مردود یکی از ابنای ملوک بود، خویشانش در روضه قدوة العارفین خواجه معین الدّین- نوّر مضجعه- مدفون ساختند. بعد از دو روز واقعه مذکوره، خلافت‌پناهی ظل اللّهی نور الدّین محمد جهانگیر پادشاه- مدّ اللّه تعالی ظلّه- از برای طوف مرقد مقدّس خواجه- قدّس اللّه سرّه- آمد. چون قبر تازه به نظر کیمیا اثر آن دودمان سلطنت درآمد، از حضّار استفسار نمود که این قبر کیست؟ یکی از مقرّبان، نام آن شقی و گستاخی او به عرض رسانید. خلافت‌پناه از روی غضب بر سر اعتراض آمده گفت:

هرگاه عقیده این شقی چنان بود که گفتی، پس انسب آن است که در این مکان شریف مدفون نباشد. القصّه، حسب الحکم جسد پر حسدش را کنده در مزبله افکندند و سگان گرگین، تن نجسش را کنده، خوردند.

بیت:

ز دل عداوت او دور دار تا نخوری‌ز تیغ لفظ نبی زخم عاد مَن عاداه

منقبت:

هم در شواهد النبوّة مسطور است که: «امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- یکی را گفت: تو اخبار لشکر ما را به معاویه می‌رسانی. او انکار کرد. فرمود: سوگند می‌خوری؟ او سوگند

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۰۶

خورد. فرمود: اگر در این قسم تو کاذب باشی، خدای تعالی تو را کور گرداند. راوی گوید: آن جاسوس بعد از هفت روز نابینا شد؛ چنانکه عصای او را گرفته می‌کشیدند.»

منقبت:

هم در شواهد النبوّة و حبیب السّیر مسطور است که: «روزی امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- حضّار مجلس را قسم داد که هرکس از رسول- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- شنیده باشد که فرمود: «من کنت مولاه فعلیّ مولاه»، ادای شهادت نماید. دوازده تن از انصار برخاسته گواهی دادند مگر یکی که این حدیث از رسول استماع داشت و کتمان شهادت نمود. شاه ولایت‌پناه او را معاتب گردانیده فرمود: ای فلان، تو چرا گواهی ندادی با آنکه تو هم شنیده بودی؟ گفت:

به سبب کبر سن، نسیان بر من غالب گشته. امیر المؤمنین رو به سوی قبله کرده گفت: الهی اگر این شخص دروغ می‌گوید، سفیدی بر بشره‌اش ظاهر گردان (یعنی علت برص بر موضعی که عمامه‌اش نپوشاند.) راوی گوید: و اللّه آن شخص را دیدم بیاضی میان دو چشم او پیدا آمده بود. و از زید بن ارقم مروی است که گفت: من نیز در همان مجلس حاضر بودم و کتمان شهادت نمودم. بنابراین ایزد سبحانه به عدل بی‌عدیل خود روشنایی چشم مرا زایل گردانید و پیوسته زید از استار شهادت اظهار ندامت می‌کرد و از حضرت اکرم الاکرمین- جلّ جلاله- طلب آمرزش می‌نمود.»

در کتاب امالی از جابر انصاری- رضی اللّه عنه- چنین مروی است که: «روزی امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- بر سر منبر آمده خطبه خواند مشتمل بر حمد و ثنای باری تعالی و نعت محمّد مصطفی در غایت فصاحت و نهایت بلاغت. پس خطاب به اشعث بن قیس و خالد بن زید و براء بن عازب و انس بن مالك کرده فرمود: ای اشعث، اگر تو حدیث:

«من کنت مولاه فعلیّ مولاه» از آن سرور استماع نموده باشی و ادای شهادت نکنی، نمیراند تو را خدای تعالی تا نبرد هر دو روشنایی چشم تو را و ای خالد، اگر شنیده باشی از رسول و گواهی ندهی، نمیراند تو را خدای تعالی الّا به طریق جاهلیت و ای ابن عازب، اگر شنیده باشی از رسول و گواهی ندهی، نمیراند تو را خدای تعالی مگر آنجا که هجرت کردی از آنجا و ای انس، اگر تو شنیده باشی و گواهی ندهی، نمیراند تو را خدای تعالی تا مبتلا بگرداند ۲۴۵۳۲۲۴خ ۲۰ خ به مرضی که او را عمامه نتواند پوشید. انس گفت: یا امیر المؤمنین، بر من از کبر سن نسیان غالب شده بالفعل این حدیث یاد ندارم و آن سه دیگر عذر معروض داشته، کتمان شهادت نمودند.

جابر انصاری- رضی اللّه عنه- گوید: و اللّه، دیدم اشعث را که هر دو چشمش کور شده بود و می‌گفت: الحمد للّه که امیر المؤمنین دعا کرد بر من به عذاب دنیا و دعا نکرد به عذاب آخرت،

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۰۷

و خالد مرد و اهل او در منزلش دفن کردند. چون مردم قبیله او شنیدند، بر در خانه‌اش اسب و شتر پی کردند و این رسم و قاعده جاهلیت بود و ابن عازب را معاویه والی یمن کرده بود و او در آنجا مرد و از آنجا هجرت کرده بود و انس بن مالك را دیدم که مبتلا شد به برص چنانکه می‌پوشید به عمامه آن را و پوشیده نمی‌شد. المقصود آنچه بر زبان معجز بیان امیر مؤمنان و پیشوای صدّیقان جاری شده بود، همچنان شد.»

منقبت:

هم در شواهد النبوّة و دلایل النبوّة مسطور است که: «روزی امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- در رحبه از یکی سؤال کرد، او خلاف واقع به عرض رسانید. گفت: دروغ می‌گویی. او گفت:

حاشا که دروغ گویم! فرمود: بر تو دعای بد خواهم کرد که اگر دروغ گفته باشی خدای تعالی تو را کور گرداند. گفت: بکن. امیر دعا کرد. راوی گوید: و اللّه، آن کذّاب بیرون نرفت از رحبه مگر نابینا.»

منقبت:

هم در دلایل النبوّة مسطور است که: «فراس بن عمر- رضی اللّه عنه- را در زمان حیات رسول- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- صداعی عارض شده بود. آن سرور به دست مبارك نوشت بر جبین او و دو چشم او را بگرفت، مویی بر پیشانی او برست، چون موی خارپشت و آن درد از سر او برفت. و در آن زمان که خوارج بر امیر المؤمنین خروج کردند، فراس با ایشان نیز موافقت کرد، آن موی از پیشانی او بریخت. فراس را از آن جزع عظیم پیدا شد. وی را گفتند: می‌دانی این سبب آن است که بر امیر المؤمنین خروج

کردی؟ قبول این معنی نموده، تائب شد. گویند: باز آن موی بر پیشانی او پدید آمد، آن درد از وی برطرف شد. راوی گوید: پیش از آنکه موی از پیشانی او نریخته بود، او را دیده بودم و چون بریخت هم دیدم و چون برست، باز هم دیدم.»

منقبت:

هم در مصابیح القلوب مسطور است که: «خارجیی به خصومت پیش امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- آمده به آواز بلند سخن کرد. امیر بانگ بر وی زد، او به صورت سگی شد. یکی گفت: یا امیر المؤمنین، بانگ بر این مرد زدی سگ شد، تو را چه مانع است در دفع معاویه؟

گفت: اگر من خواستمی، معاویه را بر تخته جنازه پیش من آوردندی هیچ نرفتی لیکن ما

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۰۸

خازنان خداییم (یعنی از آنچه در آن سرّی بودی، اعراض نکنیم) چنانچه حقّ تعالی فرموده:

«بَلْ عِبادٌ مُکْرَمُونَ لا یَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَ هُمْ بِأَمْرِهِ یَعْمَلُونَ» ۳۴۵۳۲۲۴خ ۳۰ خ بعد از قرائت آیه کریمه فرمود:

یأس و نکال آخرت سخت‌تر است از عقوبت دنیا.»

منقبت:

هم در مصابیح القلوب از امام حسن عسکری- رضوان اللّه علیه- منقول است که: «چون امیر المؤمنین به جنگ صفّین می‌رفت، در ۴۴۵۳۲۲۴خ ۴۰ خ صحرایی فرود آمده بود خواست برای طهارت رود. جمعی از منافقان گفتند: بیایید تا رفته در عورتش نگریم. امیر المؤمنین از صفای باطن بر بطون ما فی الضّمیر آنها مطّلع شد و در آن مقام دو درخت بود به مسافت یک فرسنگ از یکدیگر دور. به قنبر گفت: آن دو درخت را آواز ده که وصی محمّد مصطفی می‌گوید به یکدیگر نزدیک شوید. قنبر آواز داد، درختان چون مشتاقان مهجور روی به یکدیگر آورده هم‌آغوشی نمودند. پس به قنبر گفت: مرا به پوشش درختان احتیاج نیست به جای خود بروند. درختان به تعجیل تمام به جای خود قرار گرفتند. امیر المؤمنین در صحرا بنشست؛ هرگاه منافقان می‌خواستند به جانب او بنگرند، کور می‌شدند و چون روی می‌گردانیدند چشم ایشان روشن می‌شد تا وقتی که امیر المؤمنین فارغ شد.»

منقبت:

هم در مصابیح القلوب از امام محمّد باقر- رضوان اللّه علیه- منقول است که: «مردی مارماهی بگرفت. امیر المؤمنین فرمود: بنگرید بنی اسرائیل را گرفته؛ او انکار کرد. فرمود: بعد از پنج روز دودی از سر و دماغ این مرد برآید بمیرد. چون پنج روز گذشت، دود از سر و دماغش چندان برآمد که بمرد. پس از دفن، هنوز خلایق بر خاکش حاضر بودند که امیر المؤمنین آمده پای بر گورش چنان زد که شکافته شد. آن مرد برخاسته گفت: هرکه سخن علی بن ابی طالب را رد کند لهذا امر خدای و رسول را رد کرده باشد. پس به امر امیر به قبر فرو شد و قبر بر وی راست گشت.»

منقبت:

هم در مصابیح القلوب مسطور است که: «روزی مدّعی امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- در رحبه نشسته می‌گفت: منم عبد اللّه و برادر رسول اللّه؛ بجز من هرکه دعوی این معنی می‌کند دیگر نیست. [مردی برخاسته، گفت: من دعویی این می‌کنم ۵۴۵۳۲۲۴خ ۵۰ خ]. راوی گوید: گلوی آن مدّعی

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۰۹

چنان گرفته شد که در لحظه، مرغ روح از قفس قالبش پرواز کرد، در گلخن جهنم آشیان ساخت.»

مؤلف گوید: مطابق نقل مذکور واقعه‌ای که مشعر بر خارق امیر المؤمنین است، در حضور فقیر روی داده و آن این است که روزی پیش والد فقیر یکی آمده گفت: یا حضرت، در باب معاویه چه می‌فرمایید؟ گفتند: ما صوفی‌ایم و به حکم: «الصّوفی لا مذهب له ۶۴۵۳۲۲۴خ ۶ ۰ خ» که صلح کل مشرب ماست. سایل گفت: اگرچه احوال خجسته‌مآل مطابق مقال است اما به حکم: «و امّا السّائل فلا تنهر ۷۴۵۳۲۲۴خ ۷ ۰ خ» حل اشکال طالبان علامت کمال است. متبسّم گشته فرمودند: ظاهرا، از وی تقصیر عظیم صادر شده که هیچ یکی از مؤمنان پسر خود را موسوم به معاویه نمی گرداند.

یکی از حضّار عبد اللّه نام رفته به پدر خود که موسوم به حاجی صالح بود گفت: امروز بر من ظاهر شد که میر عبد اللّه مشکین قلم گوشه تشیّع دارد و نقل مجلس را معنعن بیان کرد. پدرش گفت: همین لحظه از جانب من رفته بگو که حاجی صالح می گوید اگر به خانه من پسر متولّد شود نامش معاویه کنم. آنچه پدرش گفته بود در وقتی که قبله گاهی- قدّس سرّه- به کتابت مشغول بودند، آمده گفت: از بس که صاحب تحمّل و حوصله بودند در پی عذرخواهی شدند. از روی شفقت و مرحمت که جبلی ذات فایض البرکات بود، گفتند: فلانی، این شیوه لایق مردم آدمی نیست که نقل صحبت کسی در پیش کسی کنند. انسب آن است که ترک این وضع نمایی.

المقصود، در اثنای نصیحت و موعظه آثار تغییر و جذبه از ایشان ظاهر شدن گرفت تا به حدّی رسید که به اهل مجلس نشئه مستی آنقدر اثر کرد که حاضرین را رقّت عظیم دست داد.

پس قلم از دست افکنده پرسیدند: فرزند در چند ماه متولّد می‌شود؟ گفتند: اکثر مدت حمل ده ماه است و اقّل شش. فرمودند: رفته، به پدر خود بگو که اگر تا شش ماه بیش در دنیا زندگانی کنی، من کلاه فقر بر سر ننهاده باشم و دم از محبّت حقیقی امیر بر حق امام مطلق نزده باشم. به عزّت اللّه تعالی که در مدت چهار ماه مرغ روح از قفس قالب آن متعصّب پرواز کرده به آشیانی که برایش معیّن بود برفت. بعد از استماع خبر فوت او متأسف و متألم گشتند به مرتبه‌ای که اشک از دیده حق‌بین روان گردید و در اثنای این خبر فرمودند: این نه طریقه فقر و درویشی است که از من به ظهور آمد. بایستی که در حق وی دعای نیک می کردم که یکی از محبّان ائمه معصومین می‌شد تا آنچه مقدّر شده، مبدّل نگردد و این بیت بر زبان خارق عادت بیان راندند.

بیت:

در پس آینه طوطی صفتم داشته‌اندآنچه استاد ازل گفت بگو می گویم

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۱۰

منقبت:

هم در مصابیح القلوب مسطور است که: «روزی امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- نزدیک به درخت انار خشکی نشسته بود. جمعی از متابعان در خدمت حاضر بودند، فرمود: امروز به شما آیتی می‌نمایم همچو مائده موسی بر بنی اسرائیل. حضّار مجلس فردوس آیین گفتند:

نعم، یا امیر المؤمنین. فرمود: بر این درخت بنگرید. چون دیدند، آن درخت فرخنده بخت در اهتزاز آمده سبز شده، چنان بارور گردید که هیچ آفریده مثلش ندیده بود. پس فرمود: هان! ای برادر مؤمنان، یک‌به‌یک برخاسته بسم اللّه گفته انار باز کنید. بفرموده قیام نمودند.

بعضی از ایشان دست دراز کرده انار می‌چیدند و بعضی هرچند دست می کردند شاخ بالا می‌رفت. گفتند: یا امیر المؤمنین، چرا

دست بعضی نمی‌رسد؟ گفت: کسانی که محبّان مااند، دست ایشان می‌رسد و آنان که دشمنانند نمی‌رسد و فردای قیامت نیز چنان خواهد بود.

دوستان ما در بهشت بر سریرهای مرصّع تکیه زده نشسته باشند؛ چون میوه خواهند، درخت سر فرود آرد و ایشان میوه برگیرند. کما قال اللّه تعالی: «وَ ذُلِّلَتْ قُطُوفُها تَذْلِيلًا» ۸۴۵۳۲۲۴خ ۸۰ خ و دشمنان در دوزخ به اهل بهشت گویند: «أَفِيضُوا عَلَيْنا مِنَ الْماءِ أَوْ مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ» ۹۴۵۳۲۲۴خ ۹۰ خ ایشان در جواب می‌گویند: «إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَهُما عَلَى الْكافِرِينَ» (۹) به درستی که حقّ تعالی نعمت بهشت را بر کفّار حرام گردانیده.»

منقبت:

هم در مصابیح القلوب مسطور است که: «روزی امام حسن- رضوان اللّه علیه- از امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- انار طلب نمود. در وقتی که آن حضرت در مسجد نشسته بود، دست به سوی ستون مسجد دراز کرد، شاخی سبز از ستون ظاهر شد. چهار انار از او چیده به امام- رضوان اللّه علیه- داده فرمود: پیش مادر خود ببر. حاضران عرض نمودند که: یا امیر المؤمنین، این انار از کجاست؟ فرمودند: از بهشت و من قسیم نعیم و جحیمم.»

منقبت:

هم در مصابیح القلوب از هبیرهٔ بن عبد الرّحمن منقول است که: «روزی در کوفه به خدمت امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- رفتم. رو به من کرد، فرمود: دلت مایل اهل و عیال است که در مدینه‌اند؟ گفتم: بلی. فرمود: بعد از ادای نماز عشا بر بام سرای من بیا. چون رفتم، فرمود:

چشم برهم نهم. فرمود: بگشای. چون گشودم، خود را در خدمت امیر بر بام سرای خود

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۱۱

دیدم. فرمود: پیش اهل خود رفته، عهد تازه کن. من رفته ایشان را دیدم و به خدمت امیر باز آمدم. فرمود: چشم برهم نه، نهادم. فرمود: بگشا. چون گشودم، خود را بر بام سرای امیر المؤمنین در کوفه یافتم. گفت: ای هبیره، مردم دعوی می‌کنند که زن ساحره در یک شب از عراق عرب به هند می‌رود اما او با وجود کفر بر آن قادر باشد؛ ما با ایمان چرا قادر نباشیم! و بدان که نزد آصف برخیا یک علم بود از کتاب خدای و تخت بلقیس را که از شهر سبا یک ماه راه بود در طرفهٔ العین پیش سلیمان آورد و من که وصی خیر المرسلینم مرا علم بر چهار کتاب است، قادر نباشم بر آنچه می‌خواهم!»

منقبت:

هم در مصابیح القلوب از امّ سلمه- رضی اللّه عنها- مروی است که گفت: «روزی سه نفر از مشرکان عرب آمده گفتند: یا محمد، تو دعوی می‌کنی که من از ابراهیم و موسی و عیسی فاضل‌ترم و حال آنکه ابراهیم خلیل اللّه بود و موسی کلیم اللّه و عیسی روح اللّه و تو نیستی. آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- فرمود که: ابراهیم خلیل اللّه بود، من حبیب اللّه‌ام و حبیب بهتر است از خلیل و اگر موسی بر طور سینا با حقّ سبحانه مکالمه کرد، من در لیله معراج بر عرش اعظم با حقّ تعالی سخن کردم و نود هزار سخن از اسرار شریعت و طریقت و حقیقت آموختم. پس دست‌های مبارک برهم زده به زبان معجز بیان فرمود: یا علی، دریاب.

امیر المؤمنین فی الفور حاضر گردید. آن سرور به بشاشت تمام و سرور مالاکلام بر پیشانیش بوسه داده پرسید: کجا بودی یا اخی؟ گفت: در فلان نخلستان. فرمود: پیراهن مرا پوشیده با این سه نفر بر گور یوسف بن کعب برو دعا کن تا به برکت دعای تو حقّ

سبحانه او را زنده گرداند. امیر المؤمنین پیراهن سیّد المرسلین را پوشیده با آن سه نفر بیرون رفت. امّ سلمه گوید: من نیز به اجازت آن سرور رفتم، دیدم که امیر المؤمنین بر سر گور مدروس مطموس یوسف بن کعب ایستاده گفت: ای صاحب قبر برخیز. به اذن اللّه تعالی گور در جنبش درآمده بشکافت و پیری از آنجا برخاسته گفت: السّلام علیک یا وصی خیر المرسلین. امیر گفت: کیستی؟ گفت: من یوسف بن کعب صاحب الاخدودم؛ سیصد سال گذشته که از دنیا رحلت نموده‌ام. در این ساعت آوازی به گوش من رسید که شخصی می‌گوید: ای یوسف، برخیز از برای تصدیق خاتم انبیا محمّد مصطفی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم. آن مشرکان به یکدیگر نگریسته گفتند: مبادا قریش بدانند که به سبب خواهش ما محمّد را چنین معجزه ظاهر شد! پس گفتند: یا علی، بگو تا به مقام خود رود. امیر گفت: ای یوسف، بخواب که قیامت نزدیک است. او به قبر فرو رفت و گور بر وی، خودبه‌خود راست شد.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۱۲

منقبت:

در جلد هفتم روضهٔ الصّفاء مسطور است که: «در حدود بابل شهری است که امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- بر یکی از اهالی آنجا چیزی مقرّر ساخته که در هر سالی به راه خدا بدهند و اگر وجه مقرّری دادند، آب در جوی‌های ایشان می‌رود و الّا انقطاع می‌یابد.»

منقبت:

در تفسیر امام حسن عسکری- رضوان اللّه تعالی علیه- مسطور است که: «روزی رسول- صلی اللّه علیه و آله و سلّم- روی به سوی اصحاب مستطاب کرده فرمود: کدام یکی از شما دوش، هزار و هفتصد درهم قرض مؤمنی ادا نموده‌اند؟ امیر المؤمنین گفت: یا رسول اللّه، من ادا نموده‌ام. فرمود: از این معنی جبرئیل مرا خبر داده. یا اخی، اکنون یاران را خبر ده از آنچه کردی. گفت: یا رسول اللّه، دوش می‌گذشتم، دیدم منافقی مؤمنی را می‌رنجانید. چون چشم مؤمن بر من افتاد، گفت: یا علی، به فریاد رس که این مرد هزار و هفتصد درهم قرض به من داده و من درویش بی‌استطاعتم. از وی در خواه که مرا مهلت دهد. گفتم: نخواهم که او را بر من منّتی نباشد. از حقّ تعالی درخواهم تا کار تو بسازد. پس رو به سوی آسمان کرده گفتم: خداوندا، به حقّ محمد و آل محمّد که وام این بنده مؤمن ادا کن. دیدم که در آسمان گشاده شد و آواز برآمد که: یا ابا الحسن، این بنده را بگو که دست بر زمین برد، هرچه به دستش آید برگیرد که حقّ تعالی از برای خاطر تو زر گرداند. او از زمین چند سنگ‌ریزه و کلوخ برگرفت، حقّ تعالی آن را زر سرخ گردانید. گفتم: دین خود را ادا کن و باقی تو راست. خواجه کاینات- علیه الصّلوة و اکمل التّحیات- گفت: یا اخی، مرا جبرئیل- علیه السّلام- خبر داد که چون هزار نوبت، هزار و هفتصد را ۱۵۵۳۲۲۴خ ۱۰۰ خ بر هزار و هفتصد ضرب کنند، عدد آن نداند کسی بجز خدای تعالی. بدان عدد، کوشکها و مقام‌ها در بهشت و اضعاف آن خدم و عبید به علی بن ابی طالب حقّ سبحانه کرامت گردد.»

منقبت:

هم در تفسیر مذکور مسطور است که: «امیر المؤمنین در مسجد کوفه با اصحاب مستطاب خود نشسته بود. یکی آمده گفت: تعجب می‌کنم از این‌که دنیا نزد دیگران است و در دست شما نیست. فرمود: تو پنداری ما دنیا می‌خواهیم، ما را نمی‌دهند! پس دست دراز کرده مشتی سنگ ریزه برگرفت، فی الحال در دست حقّ پرستش گوهرهای قیمتی شد. آنگاه فرمود: اگر

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۱۳

خواستمی، چنین بودی. پس از دست فرو ریخت به دستور سابق سنگ‌ریزه شد.»

منقبت:

در راحة القلوب ملفوظ شیخ فرید گنج شکر- قدّس سرّه- مسطور است که: «روزی جهودی چند، از روی تمسخر گدایی را پیش امیر المؤمنین فرستاده گفتند: شاه مردان و شیر یزدان می‌آید؛ رفته از وی چیزی سؤال کن. آن درویش دلریش آمده، اظهار فقر و فاقه نمود.

امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- هرچند در خود تفحّص کرد، چیزی نیافت. از صفای بطون بر اراده مذمومه جهودان مشرّف گشته، دست سائل را به دست خود گرفته، ده مرتبه درود خوانده دمید. گفت: مشت بربند. آن درویش بفرموده قیام نموده، در پیش جهودان رفت.

پرسیدند که: شاه مردان به تو چه داد؟ گفت: هیچ نداد اما ده بار درود بر کف دست من خوانده بدمید، گفت مشت بربند. جهودان در خنده شده گفتند: مشت واکن. درویش دست بگشاده دینار سرخ در مشت بود. بعد از مشاهده این نوع خارق غریبه چندان جهود اسلام آوردند که در حساب نیاید- الحمد للّه علی دین الاسلام.»

منقبت:

در عیون الرّضاء از امام موسی الرّضاء- رضوان اللّه علیه- منقول است که: «در بحث نصاری جمعی از قریش نزد آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- آمده مسألت نمودند که مرده‌های ایشان را زنده گرداند. آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- به علی- کرّم اللّه وجهه- گفت: یا اخی، با این قوم بر مقابر ایشان رفته، ندا کن به نام جماعتی که ایشان التماس زندگی آنها دارند. به آواز بلند بگو: ای فلان و فلان، می‌گوید شما را رسول خدا برخیزید به اذن اللّه تعالی. چون امیر آمده ندا کرد، مرده‌ها سر از خاک برداشته زبان به نعت و منقبت سید المرسلین و امیر المؤمنین گشودند.»

ابیات:

ای جنابت سجده‌گاه عرش اعظم آمده‌آستانت برتر از فیروزه طارم آمده

تا که در باب تو نازل شد علی بابهادرگهت در باب دین باب معظّم آمده

درگه عالیت گویا فتح باب کبریاست‌کز شرف بالاتر از ایوان اعظم آمده

بر امید آنکه یابد بار در ایوان توچرخ صد ره بر درت با قامت خم آمده

بهر احیای ممات انفاس جانافزای توروح‌پرور چون دم عیسی و مریم آمده

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۱۴

منقبت:

در زهرة الرّیاض و کفایت المؤمنین مسطور است که: «غلام سیاهی به ملازمت شاه ولایت‌پناه آمده گفت: یا امیر المؤمنین، روزی از استیلای هوای نفس از مال غیر چیزی دزدیده‌ام، می‌خواهم بر من اجرای حکم شرع کنی و مرا از این عصیان هم در این جهان پاک سازی. فرمود: آنچه در آن تصرف نموده‌ای شاید از مال نصاب باشد. گفت: به حد نصاب نمی‌رسد. آن حضرت به قطع یدش اشاره نمود. چون سه نوبت اقرار نمود، یکی از خدّام دست راستش ببرید. آن غلام دست بریده را به دست چپ برداشته از مجلس بیرون آمده و قطرات خون از دستش می‌چکید. در این حین عبد اللّه بن عباس- رضی اللّه عنه- به او در راه ملاقی شده پرسید:

دست تو که قطع نموده؟ گفت: امیر المؤمنین وصی خیر المرسلین و پیشوای سفیدرویان و مولای جمله انس و جان، غالب کل غالب، علی بن ابی طالب. ابن عباس گفت: آن حضرت دست تو بریده و تو مدح و ثنای او می گویی! آن غلام فرخنده فرجام گفت:

چگونه مدح و منقبتش نگویم که محبت او به گوشت و خون من آمیزش یافته و دست مرا به حق قطع نموده نه به باطل. ابن عباس به خدمت امیر المؤمنین رسیده، آنچه از او استماع نموده بر سبیل تفصیل به ذروه عرض رسانید. امیر با زبان گوهرفشان فرمود: ای برادر، ما را دوستان باشند که اگر در ادای محبت ما ایشان را به ناحق پاره‌پاره سازند، غیر از محبت ما خطره دیگر بر دل ایشان عبور نکند و دشمنان داریم که اگر از شفقت تمام عسل در گلوی ایشان ریزیم، جز عداوت ما بر خاطر فاتر ایشان خطور نکند. آنگاه رو به سوی امام حسن کرده فرمود: برو آن غلام را باز آر. آن امام عالی مقام حسب الفرموده آن غلام را باز آورد. آنگاه فرمود: ای غلام، من دست تو را بریدم و تو مدح و ثنای من می گویی! غلام از روی عجز و نیاز گفت؛

بیت:

من که باشم ثنای تو گویم‌که خدا و رسول گفته ثنات آن حضرت دست بریده‌اش به دست حق پرست گرفته بر موضعی که قطع شده بود نهاد و ردای مبارک بر بالایش افکنده، سوره فاتحه خوانده، دم روح‌افزا بر او دمید، فی الفور دستش درست شده؛ چنانکه گویی هرگز نبریده بودند.» و قدوه ابرار، شیخ عطار در منطق الطیر نیز از این معنی خبر می‌دهد؛

بیت:

از دم عیسی کسی گر زنده خاست‌او به دم دست بریده کرد راست و محبّ صمیمی، ملا حسن سلیمی- رحمهٔ اللّه علیه- در دیوان خود این قصه بر سبیل

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۱۵

حکایت منظومه ساخته.

منقبت:

در زهرهٔ الریاض و احسن الکبار از میثم تمّار مروی است که: «روزی در بلده کوفه به ملازمت سامی آن امیر نامی حاضر بودم و جماعتی از اصحاب کبار نیز بودند که مردی قبای زر پوشید و عمامه زر بر سر بسته و شمشیری حمایل کرده آمد و گفت: کدام یکی است از شما که در رزمگاه شجاعت به عمر خود روی به فرار نیاورده و عمامه براعت بر سر بسته و ولادتش در بیت اللّه شده و در اخلاق حمیده به مقام اعلی رسیده و محمّد مصطفی را در جمیع غزوات نصرت کرده و عمرو و عنتر را از پای افکنده و در خیبر به یک حمله کنده؟

امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- فرمود: یا سعید بن الفضل الرّبیع، منم آن کس؛ بپرس آنچه می‌خواهی. منم ملجأ و مآب اندوهگینان و یتیمان و مرهم خسته دلان و اسیران؛ منم که بلاهای عظیم بر من آید و به حکم: «إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ» ۲۵۵۳۲۲۴خ ۱۱۰ خ تحمل و شکیبایی کنم؛ منم که در تورات و انجیل و زبور و فرقان وصف من مسطور است؛ منم «قاف» و القرآن المجید؛ منم صراط المستقیم. اعرابی گفت: به ما چنین رسیده که تو وصی رسول خدایی و مقتدای اولیایی. حکم آسمان و زمین بعد از سید المرسلین تو را باشد؟ فرمود: بلی. سؤال کن آنچه در دل داری؟

اعرابی گفت: من رسولم از جانب شصت هزار مرد که ایشان را عقمه [؟] خوانند و کشته آورده‌ام که در کشنده وی اختلاف افتاده. اگر وی را زنده گردانی، به تحقیق دانم که وصی رسول خدایی و در دعوت خود بی‌ریایی.

میثم گوید: امیر المؤمنین مرا فرمود: بر اشتری بنشین و در کوچه و محله‌های کوفه ندا کن که هرکس خواهد مشاهده کند آنچه حق

سبحانه به علی بن ابی طالب کرامت کرده، فردا حاضر آیند. بفرموده قیام نمودم. روز دیگر نماز بامداد گزارده، رو به صحرا نهاد و اهل کوفه در رکاب مستطابش. چون به موضعی که مقرر بود رسید، فرمود: آن اعرابی و جنازه را حاضر آرند. چون آورده، سر جنازه برداشتند. جوانی دیدند که از کثرت زخم تیغ پاره‌پاره گشته؛ سرش به جایی، پایش به جایی. امیر- کرّم اللّه وجهه- پرسید: چند روز است که این را کشته‌اند؟ اعرابی گفت: چهل و یک روز است. فرمود: طلب خون که می‌کند؟ گفت پنجاه کس‌اند از قوم این. فرمود: عمّش کشته، نامش حریث بن حسّان است که دختر خود به این داده بود. این جوان دخترش رها کرده، خواستگاری زن دیگر نموده. بنابراین جوان را کشت.

اعرابی گفت: یا امیر المؤمنین، صورت واقعه قرابت چنین است که می‌فرمایی؛ اما بدین راضی نشوم تا زنده نگردانی. امیر المؤمنین آنگاه رو به سوی اهل کوفه کرده فرمود: ای اهل کوفه،

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۱۶

بقره بنی اسرائیل بزرگتر نیست نزد اللّه تعالی از وصی خاتم انبیا؛ چنانکه جمعی از بنی اسرائیل عضوی از آن بقره بر کشته زدند که هفت روز از کشتن او گذشته بود، حقّ سبحانه او را زنده ساخت. من نیز از اعضای خود بر این مرده زنم که فاضل‌تر است از آنچه بنی اسرائیل بر آن کشته زدند. پس پای راست خود بر کشته زده فرمود: قم باذن اللّه؛ یا مدرکة بن حنظلة بن عملسان. به قدرت الهی آن جوان زنده شده گفت: لبیک، لبیک یا حجة اللّه فی الانام و المنصر بالفضل فی الایام بعد رسول اللّه- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم. امیر المؤمنین فرمود: تو را کدام کس کشته بود؟ گفت: عم من حریث بن حسان. چون این واقعه غریب خلایق را مشاهده شد به آواز بلند زبان به مدح و منقبت امیر المؤمنین گشودند. پس فرمود: ای اعرابی، با جوان بروید و قوم خود را خبر کنید از آنچه به چشم خود دیدید؟ گفتند: یا امیر المؤمنین، عهد به حق بستیم تا زنده باشیم از ملازمت تو جدا نگردیم. هر دو نفر در خدمت آن سرور کسب فیوض می‌نمودند تا در حرب صفین به درجه شهادت رسیدند.»

مؤلف گوید: آن هر دو تن در خدمت امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- سرافراز و ممتاز بودند به مضمون این غزل بی‌بدل که از واردات فیض آیات قدوة المحققین شاه طیّب- قدّس سرّه- که از جانب والده به چهار واسطه به جدّ فقیر به زبان نیاز و به لسان اعجاز، اظهار اخلاص و اعتقاد می‌نمودند.

نظم:

یا علی حبّ توست در دل ماغیر از این هیچ نیست حاصل ما

حق تعالی چون خلق ما می‌کردتخم مهر تو کاشت در دل ما

جاودان خاک آستانه توست‌مسکن و مستقرّ و منزل ما

دست از دامنت رها نکنم‌حل نگردد ز غیر مشکل ما

هرچه خواهد بگوی کو ز حسددشمن جاهل مجادل ما

گرچه ما ناقصیم یا حیدرلطف تو کامل و مکمّل ما

هست طیّب ز نسل آل علی‌کی بوَد هر خبیث قابل ما؟»

منقبت:

در احسن الکبار از انس بن مالک مروی است که: «در نواحی دمشق دهی بود نهذف [؟] نام.

از آنجا بساطی برای رسول- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- آوردند. آن سرور مرا به طلب عمر و عثمان و ابو بکر و طلحه و زبیر و سعد و سعید و عبد الرّحمن فرستاد. چون صحابه مذکوره حاضر آمدند، آن بساط را گسترانید و به مرتضی علی فرمود: بنشین و مرا

و دیگران را نیز امر

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۱۷

نمود. به امیر المؤمنین گفت: یا اخی، به باد بگو که این بساط را بردار. بفرموده امیر باد بساط را برداشته بالا برد. پس گفت: فرو نه؛ فرو نهاد. فرمود: یاران، می‌دانید که این کدام موضع است؟

گفتند: نه. فرمود: بر در غار اصحاب کهف آمده‌ایم که حق سبحانه در قرآن مجید می‌فرماید:

«أَنَّ أَصْحابَ الْکَهْفِ وَ الرَّقِیمِ کانُوا مِنْ آیاتِنا عَجَباً.» ۳۵۵۳۲۲۴خ ۱۲ خ پس گفت: برخیزید و سلام کنید. یک یک برخاسته بر اصحاب کهف سلام کردند. هیچ یکی را جواب سلام ندادند. چون امیر المؤمنین برخاست، تقدیم کرده گفتند: السلام علیک یا امیر المؤمنین و خیر الوصیین و امام المتقین. صحابه گفتند: یا ابا الحسن، ما سلام کردیم از بهر چه جواب ندادند؟

امیر المؤمنین فرمود: ای اصحاب کهف، اصحاب رسول سلام کردند چرا ایشان را جواب سلام ندادید؟ گفتند: ما سلام نکنیم و جواب ندهیم مگر به نبی یا وصیّ نبی. و تو وصی محمدی و تو و فاطمه و حسنین آل طه و یسین‌اید. حق سبحانه در قرآن مجید می‌فرماید:

«سَلامٌ عَلی إِلْیاسِینَ» ۴۵۵۳۲۲۴خ ۱۳ خ و ما بندگان اوییم. ما را فرمان او بجا باید آورد و اطاعت تو بر ثقلین واجب است به حکم خدا و رسول؛ از بهر آن به تو سلام و کلام کردیم. اصحاب به یکدیگر نگاه کرده، خاموش گشتند. بعد از آن امیر المؤمنین گفت: هرکدام به جای خود بنشینید.

نشستیم. امیر به باد فرمود: بساط بردار. باد برداشته به هوا برد. بعد از ساعتی بفرموده امیر بر زمین نهاد. امیر المؤمنین فرود آمده، پا بر زمین زد. چشمه آب شیرین ظاهر شد. وضو ساخته، اصحاب را نیز فرمود وضو سازید که با رسول اللّه یک رکعت نماز می‌گزاریم. آنگاه باد به موجب اشارت با بشارت امیر بساط را برداشته بر هوا برد. بعد از زمانی گفت: فرو نه. چون فرو نهاد، در مسجد رسول خود را یافتیم. در حالی‌که از نماز صبح یک رکعت گزارده بود، رکعت دیگر با رسول گزاردیم. چون از نماز فارغ شد، فرمود: ای انس، تو مرا خبر می‌دهی یا من خبر دهم. گفتم: یا سیّد المرسلین، سخن از لفظ مبارک تو خوشتر آید. پس قصه گذشته چنان بیان نمود که گوییا با ما بود. از اصحاب بساط منقول است زمانی که باد بساط را برمی‌داشت، آنقدر بلند می‌برد که آواز ملائکه آسمانی را می‌شنیدیم که لعنت می‌کردند بر دشمنان آل محمد.» اللّهمّ زد و لا تنقص.

بیت:

صبا را ساختم مرکب، جانب اصحاب کهف آمدبلی همچون سلیمان بود او را باد فرمانبر

منقبت:

هم در کتاب مذکور از امام رضا- علیه التّحیة و الثّناء- مروی است که: «روزی در مدینه ابو صمصام عیسی بر ناقه سوار، پیش رسول آمده گفت: کدام کس از شما دعوی نبوت

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۱۸

می‌کند؟ سلمان فارسی گفت: ای اعرابی، نمی‌بینی صاحب وجه الانوار را که همچو ماه شب چهارده می‌تابد و مولا و مقتدای هر دو سراست؟ اعرابی رو به سوی آن سرور کرده گفت: اگر تو پیغمبری، بگو قیامت کی خواهد شد و باران کی می‌آید و چه در شکم ناقه من است و فردا چه کسب کنم و کجا بمیرم؟ صاحب «وَ ما یَنْطِقُ عَنِ الْهَوی» ۵۵۵۳۲۲۴خ ۱۴ خ خاموش گشت. فی الحال، جبرئیل این آیه آورد؛ قوله تعالی: «عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَ یُنَزِّلُ الْغَیْثَ وَ یَعْلَمُ ما فِی الْأَرْحامِ وَ ما تَدْرِی نَفْسٌ [ماذا تکسب عدا و ما تدری نفس] بِأَیِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللَّهَ عَلِیمٌ خَبِیرٌ.» ۶۵۵۳۲۲۴خ ۱۵ خ

بو صمصام گفت: دست دراز کن که با تو بیعت اسلام کنم و به تحقیق که جز باری تعالی خدایی نیست و تو رسول و نبی اویی. آن سرور فرمود: ای ابو صمصام، هشتاد ناقه پشت سرخ و شکم سفید سیاه چشم پر از ظرایف یمن و نقد حجاز از تو بر ذمّه من است. و به امیر المؤمنین فرمود: تمسّکی به این مضمون بنویس. امیر نوشت: بسم اللّه الرّحمن الرّحیم. مقرّ و معترف شد رسول خدا محمّد بن عبد اللّه بن هاشم بن عبد مناف در صحت نفس و کمال عقل و جواز امور که بر ذمّه من است از ابی صمصام عیسی هشتاد ناقه پشت سرخ و شکم سفید سیاه چشم پر از ظرایف یمن و نقد حجاز؛ و جمعی از اصحاب را بر خود گواه گرفت. ابو صمصام حجت گرفته، نزد قبیله خود رفت و قبیله‌اش نیز ایمان آوردند.

چون بعد از چندگاه از برای طلب قرض به مدینه مراجعت نمود. رسول- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- به جوار حقّ شتافته بود. گفت: وصی پیغمبر کیست که دین پیغمبر ادا کند؟ زیرا که بر وصی، ادای دین واجب است. مردم ابو بکر را نشان دادند. پیش او رفته و وجه دین طلب نمود. تمسکی که به خط امیر المؤمنین با خود داشت ظاهر کرد. ابو بکر- رضی اللّه عنه- گفت: دعوی چیزی می‌کنی که در عقل نگنجد. و اللّه! رسول وفات یافت، نه زر گذاشت و نه سیم الّا دلدل و درّاعه فاصله که آن را علی بن ابی طالب متصرف شد. ابو صمصام گفت: رسول مرا خبر داده که وصی من این دین ادا خواهد کرد. سلمان دست ابی صمصام را گرفته به در حجره امیر المؤمنین آورد و در بزد. فرمود: ای سلمان، با تو ابو صمصام هست؟ ابو صمصام گفت: این کیست که مرا و تو را از عقب در به نام می‌خواند؟ سلمان گفت: این وصی نبی است به حکم نصوص قرآنی و احادیث سبحانی؛ این آن است که رسول گفت: «انا مدینهٔ العلم و علی بابها ۷۵۵۳۲۲۴خ ۰ ۱۶ خ» و «انت منّی بمنزلهٔ هارون من موسی ۸۵۵۳۲۲۴خ ۰ ۱۷ خ» و «علیّ خیر البشر من ابی فقد کفر ۹۵۵۳۲۲۴خ ۰ ۱۸ خ» و این آن است که آفتاب فرو رفته از برای او، پس آوردند تا نمازش فوت نشود و این آن است که در صحن مسجد سیّد ابرار به حضور صغار و کبار مهاجر و انصار، آفتاب هفت مرتبه بر وی سلام کرد؛ این آن است که به دو قبله با رسول نماز گزارده و دو بیعت با رسول بست، یکی بیعت عقبه و یکی بیعت شجره و در هیچ بیعت تخلف نکرد؛ این آن است که معدن جوهر مال

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۱۹

رسول و زوج بتول است؛ این آن است که رسول فرمود: اگر علی نبودی، فاطمه را کفوی نبودی؛ این آن است که خدای تعالی در حقّ وی فرموده: «أَ فَمَنْ کانَ مُؤْمِناً کَمَنْ کانَ فاسِقاً لا یَسْتَوُونَ» ۰۶۵۳۲۲۴خ ۰ ۱۹ خ و نیز در شأن او فرموده: «أَ جَعَلْتُمْ سِقایَهَ الْحاجِّ وَ عِمارَهَ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ کَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَ الْیَوْمِ الْآخِرِ وَ جاهَدَ فِی سَبِیلِ اللَّهِ لا یَسْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ» ۱۶۵۳۲۲۴خ ۰ ۲۰ خ و نیز فرموده: «لَهُمْ لِسانَ صِدْقٍ عَلِیًّا» ۲۶۵۳۲۲۴خ ۰ ۲۱ خ و این آن است که خدای تعالی روز غدیر خم در حق او این آیه کریمه فرستاده که: «یا أَیُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ ما أُنْزِلَ إِلَیْکَ مِنْ رَبِّکَ» ۳۶۵۳۲۲۴خ ۰ ۲۲ خ؛ و نیز در روز مباهله نفس حبیب خود فرموده که:

«أَنْفُسَنا وَ أَنْفُسَکُمْ» ۴۶۵۳۲۲۴خ ۰ ۲۳ خ؛ این آن است که حق تعالی در حق او فرمود: «لا یَسْتَوِی أَصْحابُ النَّارِ وَ أَصْحابُ الْجَنَّهِ أَصْحابُ الْجَنَّهِ هُمُ الْفائِزُونَ» ۵۶۵۳۲۲۴خ ۰ ۲۴ خ؛ و نیز در شأن او و اهل او فرمود: «إِنَّما یُرِیدُ اللَّهُ لِیُذْهِبَ عَنْکُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَیْتِ» ۶۶۵۳۲۲۴خ ۰ ۲۵ خ؛ این آن است که در وقت رکوع انگشتری به سایل داد و این آیه در شأنش نازل شد که: «إِنَّما وَلِیُّکُمُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ» ۷۶۵۳۲۲۴خ ۰ ۲۶ خ الی آخره.

همچنین سلمان مناقب و فضایل بیان می‌نمود تا آنکه به رخصت شاه ولایت‌پناه به درون حجره درآمدیم. ابو صمصام بعد از سلام طلب دین کرد. امیر فرمود: در مدینه منادی کنید هر که می‌خواهد گزاردن دین رسول ببیند، علی الصّباح بیرون مدینه حاضر شود. روز دیگر امیر المؤمنین با فرزندان و احباب خود از شهر برآمده، کلمه‌ای به گوش امام حسن- رضوان اللّه علیه- گفتند. به ابی صمصام گفت: با فرزند من نزدیک آن تلّ ریگ برو که دین تو آنجا ادا شود. ابی صمصام با امام حسن می‌رفت و خلق نظاره می‌کردند و منافقان به یکدیگر اشاره می‌کردند که از تلّ ریگ چه حاصل خواهد شد! چون رسیدند، امام حسن دو رکعت نماز

گزارده کلمه‌ای چند گفته عصای رسول بر تلّ ریگ زد. تلّ بشکافت و سنگی سفید از آن ظاهر شد که در او دو سطر از نور مسطور بود. سطر اول) لا اله الّا اللّه، محمّد رسول اللّه؛ سطر دوم) لا اله الّا اللّه علی ولی اللّه. پس امام حسن عصا بر آن سنگ زد، شکافته مهار ناقه پدید آمد. امام فرمود: بگیر. صمصام مهار شتر می‌کشید تا هشتاد ناقه به آن کیفیت که مذکور شد بیرون آمد. آن ناقه‌ها را کشیده پیش امیر المؤمنین آورد. امیر فرمود: دین رسول ادا شد؟

گفت: بلی. امیر خط از وی گرفته به امام حسن سپرده، وصیت کرد که چون مرا وفات رسد، در کفن من بنه و گفت: ای قوم، بدانید و آگاه باشید که رسول خدا مرا خبر داده بود که حقّ تعالی این ناقه‌ها را دو هزار سال پیش از ناقه صالح در این سنگ آفریده.» ملّا حسن سلیمی- رحمه اللّه- گوید:

کرده به معجز ادا قرض رسول خداقرض رسول خدا کرده به معجز ادا

عهد نبی را وفا غیر علی کس نکردغیر علی کس نکرد عهد نبی را وفا

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۲۰

منقبت:

هم در کتاب مذکور از امام جعفر صادق- رضوان اللّه علیه- مروی است که:

«امیر المؤمنین را خالی چند بود از بنی مخزوم؛ یعنی باجهای ابی طالب. جوانی از ایشان وفات یافت. برادرش آمده گفت: یا امیر المؤمنین، برادرم از دنیا رحلت نمود و من از مفارقتش سخت محزونم. فرمود: می‌خواهی او را ببینی؟ گفت: بلی. فرمود: قبرش کجاست؟ چون نشان داد، امیر بر سر قبرش رسیده، پای بر گور زد. آوازی برآمد به زبان کردی. امیر فرمود: ای فلان، تو از عرب بودی، چرا به کردی حرف می‌زنی؟ گفت: به واسطه آنکه برطبق متابعت شما نبودم، از این جهت بعد از فوت تغییر در زبان من رفته.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور از امام جعفر صادق- رضوان اللّه علیه- مروی است که: «روزی امیر المؤمنین در ایّام خلافت صوری خود در بازار کوفه می‌گذشت. جهودی را دید که دست بر سر زده می‌گوید: ای مسلمانان، بر طریق جاهلیت عمل می‌کنید و شیوه اهل اسلام مرعی نمی‌دارید؟ امیر گفت: ای جهود، تو را چه محنت پیش آمده؟ گفت: من مرد بازرگانم و مرا شصت درازگوش پر از امتعه و اقمشه بود. چون از ساباط مداین گذشتم، قطاع طریق به غارت بردند. امیر فرمود: خاطر جمع‌دار که مال تو نخواهد رفت و به قنبر امر نمود که دلدل را زین کن که می‌خواهم سوار شوم. زین کرده سوار شد. قنبر و اصبع بنانه را گفت: جهود را پیش پیش من ببرید. می‌رفتند تا به موضعی که مال گمشده بود پس به شبیب مقرعه خطی کشیده به ایشان فرمود: میان این خط درآیند که جن شما را می‌رباید. پس دلدل را به جولان درآورده گفت: و اللّه ای جنّیان، اگر درازگوشان این جهود ندهید، عهدی که میان من و شماست شکسته شود. شما را به ذو الفقار پاره سازم. جنّیان به یکبار آواز برآوردند که یا وصی سید المرسلین، ما فرمانبردار خدا و رسولیم و مطیع توایم. از تقصیر ما درگذر و شصت درازگوش به همان بارها بی‌کم و نقصان پیدا شد. امیر المؤمنین به جهود حواله نموده گفت:

مال تو همه رسید؟ جهود گفت: بلی. پس آن جهود به کوفه آمده به خدمت امیر المؤمنین عرض نمود که نام رسول و نام تو و پسران تو در تورات چیست؟ فرمود: نام رسول در تورات «طاب طاب» است و نام من «ایلیا» و نام پسران من «نصر» و «شقیقی». جهود تصدیق نمود گفت: اشهد ان لا اله الّا اللّه و اشهد انّ محمّد رسول اللّه و انّک وصی رسول اللّه».

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۲۱

منقبت:

هم در کتاب مذکور از امام جعفر صادق- رضوان اللّه علیه- منقول است که: «روزی بعد از وفات سیّد کاینات- علیه افضل الصّلوات و اکمل التّسلیمات- سلمان فارسی- رضی اللّه عنه- به خدمت سیّدهٔ النّساء- علیها التّحیهٔ و الثّناء- از مدینه به بیت الحزن بقیع رفت.

سیّدهٔ النّساء پرسید: اهل مدینه را بعد از فوت پدر من چون دیدی؟ گفت: در دادوستد و خرید و فروخت مشغولند. گفت: از ته دلی ۸۶۵۳۲۲۴خ ۰ ۲۷ خ که با زوج من دارند می‌پرسم. گفت: به ظاهر اظهار مودّت و محبّت می‌کنند، حال باطن ایشان را خدا و نبی و ولی نیکو دانند. گفت: ای سلمان، به آن خدایی که آدمیان را از خاک و باد و آب و آتش آفرید و دانه شکافت [و] اثمار پدید آورد، هیچ آفریده نمیرد که دشمنان ما را در عالم آخرت با قبح وجهی نبیند و هیچ یکی از دوستان ما نمیرد که او را خلق اولین و آخرین با حسن صورتی نبینند. ای سلمان، از شوهرم نشنیدی که فرمود: هرکه دعوی دوستی ما کند، باید که جلباب فقر تازه کند؟ سلمان گوید: ما در این مکالمه بودیم که امام المشارق و المغارب آمد و هرچه میان او و سیّدهٔ النّساء مذکور شده بود لفظا باللّفظ بیان نموده فرمود: ای سلمان، همراه من بیا. روان شدم. چون از مدینه سکینه بیرون شده از خندق بگذشتیم، ردای مبارک خود به روی من افکنده فرمود: چشم بر هم نه و با من بیا. بفرموده قیام نمودم. بعد از زمانی ردا از روی من برگرفته فرمود: چشم بگشا.

چون چشم بگشادم، صفا و مروه به نظرم درآمد. قطانی آنجا بچه نهاده، نزد وی آمد سلام کرد.

او در جواب گفت: علیک السّلام یا امیر المؤمنین. بار دوم سلام کرد، وی گفت: علیک السّلام یا وصی خیر المرسلین. پس فرمود: از برای چه در اینجا مسکن ساخته‌ای که اینجا نه آب است و نه دانه؟ قطان به زبان فصیح گفت: به حق اشهد ان لا اله الّا اللّه و اشهد انّ محمّد رسول اللّه و اشهد انّ علیا ولیّه که چون گرسنه شوم، بر دشمنان تو لعنت کنم، سیر و سیراب گردم.

پس امیر المؤمنین هنگام مراجعت فرمود: ای سلمان، مژده باد موالیان و محبّان مرا. همچنان که رفته بودیم به مدینه باز آمدیم.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور از امام جعفر صادق- رضوان اللّه علیه- منقول است که: «روزی امیر المؤمنین در زمین بابل کلّه‌ای دید افتاده. پرسید: ای جمجمه، تو کیستی؟ گفت: من فلان بن فلان ملک فلان ولایت بودم. امیر فرمود: من علی مرتضی‌ام، وصی محمّد مصطفی، با من تکلم کن آنچه در حیات دیدی و به عمل آوردی. کلّه در سخن آمده از اول تا آخر از خیر و

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۲۲

شر رفته و گذشته بود یک‌به‌یک عرض نمود و در آن موضع که کله با امیر مکالمه کرده، مسجدی ساخته؛ مسمّی به مسجد جمجمه گردانیده‌اند و در آن سرزمین آنقدر اشتهار یافته که خلق اللّه رفته نماز می‌کنند و از قاضی الحاجات حاجات مسئلت می‌نمایند.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور از عثمان سنجر منقول است که: «جماعتی از اهل خراسان نقل کردند که امیر داود پدر سلطان الب ارسلان به ابن سیّد ابو علی بن عبد اللّه بن علی بن عبد اللّه العلوی تهمتی نهاده او را محبوس ساخته صد هزار دینار گرفت و رنجه می‌نمود. شبی از شبها داود امیر المؤمنین را در خواب دید که شیشه پر از کافور بدو داده گفت: ابو علی را رها کن، فرزند من است و آنچه از وی گرفته مسترد کن. چون بیدار شد، واقعه مذکوره فراموشش گشت. شب دیگر در خواب دید که امیر بر اسبی نشسته شمشیر

کشیده می‌گوید: به تو نگفته بودم که سیّد ابو علی فرزند من است؟ او را رها کن. و چهار کس که موکّل سیّد ابو علی بودند، سر از تن آنها به شمشیر جدا کرده طپانچه بر روی داود زد که نیمه‌ای از ریش او افتاد و تپش گرفت. چون بیدار شد، ابو علی را رها کرده و مالش را به وی داد و فرزندان موکلان را خوانده، حال پدران ایشان پرسید. گفتند: درآی در خانه که سید ابو علی محبوس بود، امشب کسی سر آنها را از تن جدا کرده. داود گفت: این خوابی است که من دیده‌ام و آن راست شده، خواب را شرح کرد.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور از ابن الزّبیر منقول است که: «از جابر بن عبد اللّه انصاری پرسیدم: از امیر المؤمنین هیچ خارقی یاد داری؟ گفت: بلی. روزی با چند نفر از صحابه در خدمتش می‌رفتیم. فرمود: شما بروید که من در زیر این درخت کنار دو رکعت نماز می‌گزارم. چون روان شدیم به نماز مشغول شد. و اللّه! دیدم درخت را که همراهی کرد به او در رکوع و سجود و ما در تعجب مانده ایستادیم تا فارغ شد، گفت: اللّهمّ صلّ علی محمّد و آل محمّد. شاخه‌های درخت نیز درود می‌خواندند. اللّهمّ العن مبغض محمّد و آل محمّد. شاخه‌ها جمله گفتند: آمین.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور از حارث اعور همدانی منقول است که: «با امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- به عاقور [؟] می‌رفتم. به درختی رسیدیم که خشک شده بود. امیر دست به آن درخت

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۲۳

زده گفت: سبز شو، چنانکه ثمر بر تو باشد. و اللّه! درخت را دیدم سبز شد، امرود بار آورد و من از آن امرود خوردم و هر قدر که خواستم چیدم. چون روز دیگر آن درخت را دیدم، همانطور سبز بود و میوه داشت.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور از حارث منقول است که: «روزی امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- بر منبر کوفه برآمده خطبه می‌خواند. ناگاه نظرش بر زوایه‌ای افتاد. قنبر را گفت: برو آنچه در آن زاویه است پیش من آر. قنبر نزدیک زاویه رفت، ماری دید به غایت کلان و مهیب. برگرفت، مار از دستش جسته بر منبر برآمده، دهن بر گوشش نهاده به آن حضرت حرفی گفته بازگشت [و] ۹۶۵۳۲۲۴خ ۰ ۲۸ خ غایب شد. امیر المؤمنین ساعتی اندیشه کرده بگریست. مردم تعجب کردند. فرمود:

عجب مدارید ای مردمان! مردمان گفتند: چون عجب نداریم که این‌چنین واقعه غریبه مشاهده کردیم! فرمود: این مار با رسول خدا بیعت کرده بود به انقیاد و اطاعت من که چون من وصی رسولم از آن رو مطیع و منقاد من است و افسوس که شمایان بعضی اطاعت من می‌کنید و بعضی نه شرمی بدارید که برابر ماری نتوانید شد!»

منقبت:

هم در کتاب مذکور از حارث منقول است که: «روز جمعه امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- بر منبر کوفه خطبه می‌خواند. ناگاه ثعبانی که سرش چون سر شتر بود از در مسجد درآمده روان شد. بر پایه منبر رفته خود را دراز کرده به گوش امیر المؤمنین حرفی چند گفت. امیر نیز به لغتش جواب گفت و جواب داد، پس غایب شد. جمعی یقین به خارق کردند و بعضی منسوب به سحر. امیر فرمود: رسول صلّی اللّه علیه و آله و سلّم مبعوث بر جن و انس است و من که وصی اویم، محاکمه می‌کنم میان جن و انس و این

اژدر قاضی قوم جن بود و خصومتی میان ایشان به هم رسیده چنانکه خون‌ریزش بسیار شد و نمی‌دانستند حکم چیست، من تفهیم حکم حق به او کردم.»

مؤلف گوید: از آن روز آن باب را باب الثّعبان نام شد و در عهد بنی امیه به‌رغم امیر المؤمنین در آنجا فیل بستند باب الفیل نام کردند اما مردمان همان باب الثّعبان می گفتند.

منقبت:

هم در کتاب مذکور از حارث منقول است که: «روزی امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- در گورستان بنی اسد ایستاده بود. ناگاه شیری به طرفش آمد. حضّار از هیبتش متوهم شدند. امیر

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۲۴

امر به سکوت ایشان نموده، شیر آمده سر به پای امیر نهاده تضرع و زاری آغاز کرد. امیر دست بر پشتش گردانیده فرمود: باز گرد به فرمان خدای تعالی. من بعد میا و این سخن را از من به جمیع سباع رسان. شیر الحاح نموده بازگردید.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور از محمّد بن العابد منقول است که: «مرا در ایام طفولیت روزی پدرم برداشته جهت طواف مرقد منوّر امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- می‌برد. در اثنای راه دیدم شیری را که دستش مجروح بود و او نیز متوجه آن مقام است. ظاهرا ملهم شده به آنکه دست خود به تربت امیر رساند. پس شیر دست مجروح را به مرقد امیر مالیده، شفا یافته باز گردید.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور از ابی ایوب منقول است که: «خالد بن عبد الملک مروان که عامل شام بود، مرا نامه‌ای نوشته طلبید که سبّ امیر کنم. من بر این معنی اطلاع یافتم گریختم و ابن صفوان که از فرزندان ابی خلف جمحی ۰۷۵۳۲۲۴خ ۰ ۲۹ خ بود از من طلب مرکب نمود که پیش خالد رفته امیر را ناسزا گوید. چون ندادم، چهار میل پیاده به مدینه رفت و به موافقت خالد بر منبر برآمده رو به قبله کرده شروع در سبّ نموده گفت: خداوندا، محض از برای محبت تو و رسول تو از برای طلب خون عثمان سبّ می‌کنم و رسول علی را نمی‌دانست مگر خاشر. راوی گوید:

مردی در مسجد نشسته بود. خواب بر او غلبه گردید که قبر رسول از هم باز رفته آواز از آنجا بیرون آمده، گفت: اگر دروغ گویی لعنت خدا بر تو باد و خدا تو را کور کناد. ابن صفوان [نابینا] ۱۷۵۳۲۲۴خ ۰ ۳۰ خ از منبر فرود آمده به پسر خود گفت: برخیز چیزی بده تا تکیه بر آن کنم. پسرش چون او را از مسجد بیرون آورد، از پسر پرسید: بلایی رسیده یا ظلمی پیدا شده؟ گفت: این جزای تو است که بر منبر رسول- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- دروغ گفتی و اهانت کسی کردی که دوستی او به حکم خدا و رسول بر همه مؤمنان فرض است و او تا آخر عمر کور بود؛ چنانکه هیچ نمی‌دید.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور از حسین بن عبد الرحیم منقول است که: «روزی از مجلس یکی از فقهای آنجا پیش شاه سلیمان کانی ۲۷۵۳۲۲۴خ ۰ ۳۱ خ رفتم. سلیمان گفت: از کجا می‌آیی؟ گفتم: از مجلس فلان فقیه. گفت: چه مذکور بود؟ گفتم: بعضی مناقب امیر المؤمنین. گفت: و اللّه! به تو بیان کنم

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۲۵

فضیلتی از فضایل امیر که از قریشی شنیدم که می‌گفت در زمان عمر بن الخطاب گورستان بقیع در جنبش آمده بود که اهل مدینه به فریاد آمدند. عمر- رضی اللّه عنه- از مدینه بیرون آمده که خلق با وی دعا کنند؛ باشد که خدای تعالی قبور را از جنبش ساکن کند. هر روزه زیادتر می‌شد تا نزدیک دیوارهای شهر رسید. اهل مدینه از روی اضطرار و اضطراب مقرر نمودند که از مواطن خود برآیند. پس عمر با جماعتی از اصحاب پیش امیر المؤمنین آمده گفت: یا ابا الحسن، زلزله پیدا شده؛ بنابراین شهر ویران می‌شود.

ع: یک توجه از تو در کارست و صد عالم مراد. امیر المؤمنین فرمود: صد کس از اصحاب رسول حاضر شوند. حاضر آمدند. امیر از آن صد کس ده نفر مثل سلمان فارسی و ابو ذر غفاری و عمار یاسر و مقداد و غیره را برگزید با خود داشت و اهل مدینه نیز موافقت نمودند.

چون به میان بقیع رسید، پای بر زمین زده سه بار گفت: مالک، مالک، مالک؟ چه بوده است تو را؟ زلزله ساکن شد و مردم از دغدغه جلای وطن فارغ شده دعا کردند. پس فرمود: به تحقیق برادر من محمّد مصطفی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- مرا از این جمعیت و استغاثه مردم و زلزله خبر داده بود.

و از آن حضرت و ائمه معصومین- علیهم السّلام- منقول است که: «سوره «اذا زلزلة» ۳۷۵۳۲۲۴خ ۰ ۳۲ خ به حسب تأویل، مشعر به این قصه است. قوله تعالی: «وَ قالَ الْإِنْسانُ ما لَها» (۳۲) انسان عبارت از علی بن ابی طالب است که چون زلزله شود انسان بر زمین گوید: مالک؟ مالک؟ مالک؟»

منقبت:

هم در کتاب مذکور مسطور است که: «در زمان قدوه اصحاب عمر بن الخطّاب، ابی عبد اللّه انصاری وفات یافت و مبلغ هشتاد هزار دینار از او ترکه ماند و پسری سه ساله.

عورتش به مقتضای بشریت و جوانی شوهر کرد. چون پسر دوازده ساله شد به تکلیفات عقلی و شرعی اطلاع یافت. روزی دید که مادرش درم به دامن شوهر می‌ریزد. گفت: لا یستحی من اللّه. یعنی شرم نمی‌داری از خدا که مال مرا به غیر می‌دهی؟ عورت چون دانست که عیش منغص خواهد شد به پسر گفت: تو از صلب ابی عبد اللّه و از بطن من نیستی بلکه غلام درم خریده‌ای که ابی عبد اللّه تو را از غازیان محمّد مصطفی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- خریده به فرزندی نامیده بود. پسر ماجرا نزد خلیفه زمان برد. عورت از مستغاثی شدن پسر خبر شد، هفت گواه کاذب به جهت ثبوت دعوی خود به هفتصد درم به هم رسانیده حاضر داشت. چون کودک به خدمت خلیفه حقیقت حال باز نمود، خلیفه افلح را به طلب عورت فرستاد. چون آمد، گفت: ای عورت، چرا مال این کودک صرف می‌کنی؟ آنچه کابین تو باشد،

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۲۶

هشت یک از مال تو و تتمه به پسر واگذار. عورت گفت: این کودک غلام خریده ابی عبد اللّه است و آن هفت شاهد کاذب را در دار الشّرع حاضر آورد. ایشان مطابق قول او ادای شهادت نمودند.

کودک را به زندان فرستاد. چون مدت دو ماه به روایتی چهار ماه در قید ماند، چنان زار و نزار شد که قریب به هلاکت رسید. روزی به شکستگی تمام به نگهبان گفت: ای خواجه، از من نفسی بیش نمانده؛ در بگشای تا نسیمی بر من زند. نگهبان بر حالش ترحم نموده در بگشود. کودک بر زانوی اندوه سر نهاده نشسته بود که ناگاه ابو شجمهٔ بن عمر به آن جانب آمده، او را دید غل در گردن. گفت: چه کرده‌ای که بدین کودکی مستوجب عقوبت شده‌ای؟

گفت: گناهی نکرده‌ام اما مال پدر طلب کردم، پدر تو پایمال کرده و مرا بدین حال داشته.

ابو شجمه گفت: پیش مرتضی علی رو که به وسیله‌اش نجات یابی. گفت: نمی گذارند.

ابو شجمه ضامن شده او را خلاص کرد. چون نزدیک به حجره امیر المؤمنین علی رسید، پایش از ناتوانی لغزیده و به رو درافتاد. امیر او را از زمین برداشته به انواع تلطف و مهربانی استفسار حالش نمود. گفت: من پسر ابی عبد اللّه انصاری‌ام و تتمّه احوال را به تفصیل بیان نمود. امیر از استماع نام ابی عبد اللّه گریسته فرمود: پدر تو هفتاد ختم قرآن در خدمت رسول کرده بود. پس به قنبر گفت: از سر این یتیم شپش دور کن و غسل داده به لباس سفید ملبّس گردان. قنبر بفرموده قیام نمود. پس دست او را به دست حق‌پرست خود گرفته به دار الشّرع آمده گفت: یا ابا حفص، چرا مال این یتیم به غیر دادی؟ عمر- رضی اللّه عنه- حقیقت حال بیان نمود. امیر متبسم شده فرمود: آن عورت را حاضر آرید. چون آوردند، فرمود: ای عورت، چرا با فرزند حقیقی خود دشمن شدی؟ او بر قول خود مقرّ و مصرّ بود. امیر طلب شهود عدول نمود. عورت شاهدان مذکور را حاضر ساخت. امیر پرسید: چه گواه می‌دهید؟ آنچه در حضور خلیفه زمان گفته بودند، تکرار نمودند، خلیفه گفت: یا ابا الحسن، من کسی بی‌وجه نمی‌رنجانم. امیر تبسم نموده فرمود: فصّاد را حاضر کنند و طشتی بیاورند. چون آوردند فرمود: دست راست کودک را و دست چپ عورت را رگ زدند و خون هر دو در طشت گرفتند. پس ردای مبارک بر آن طشت انداخته یکی از اسماء حسنی خوانده دمید. این زمزمه از طشت برآمد به آواز بلند که یا امیر المؤمنین و وصی خیر المرسلین، من مادر حقیقی این فرزندم. بنابر اغراض دنیوی تبرا نموده‌ام. حضّار از مشاهده این واقعه غریبه متعجب و متحیر شدند. پس بفرموده امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- آن عورت و گواهان کاذب را تعزیر نموده، ترکه ابی عبد اللّه به پسرش حواله کردند.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۲۷

منقبت:

هم در کتاب مذکور مسطور است که: «روزی امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- در زمان قدوه اصحاب، عمر بن الخطّاب به مسجد مدینه درآمده گفت: آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- امشب در واقعه به من فرموده: که یا اخی، سلمان به رحمت حق پیوسته؛ برو به تجهیز و تکفینش، قیام نموده بر وی نماز کن. بنا به وصیت آن سرور به مداین می‌روم تا به وظایف مهماتش قیام نمایم. بعضی از اصحاب تصدیق کردند و برخی انکار نمودند. یکی از ایشان از روی استهزا و استخفاف گفت: یا علی، کفنش از بیت المال بگیر. امیر فرمود: او از این کفن مستغنی است. پس جمعی از اصحاب به متابعت امیر از مدینه بیرون آمدند.

امیر المؤمنین به یکبار از انظار ایشان مختفی شده پیش از نماز ظهر به مسجد مدینه حاضر شده فرمود: سلمان مرحوم در مداین مدفون ساختم. بعضی از اهل انکار تاریخ می‌داشتند تا بعد از مدتی از مداین مکتوبی به این مضمون آمد که سلمان در فلان تاریخ و فلان روز متوفی شد. مردی از صحرا پیدا شده تکفین نموده و نماز جنازه گزارده، مدفونش ساخته از نظر غایب شد.»

مؤلف گوید: در زمان فوت سلمان- رضی اللّه عنه- میان ارباب سیر و اصحاب خبر اختلاف است؛ چنانچه در شواهد النّبوة مسطور است که: «در اوایل خلافت عثمان بن عفان- رضی اللّه عنه- در مداین وفات یافت.» و صاحب حبیب السّیر به روایت امام شافعی- رحمة اللّه علیه- می‌آرد که: «در سنه سنة و ثلاثین از هجرت در ایام خلافت امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- به بهشت عنبر سرشت شتافت.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور از امام حسن عسکری- رضوان اللّه علیه- مروی است که: «چون آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- متوجه غزوه تبوک شد و امیر المؤمنین را در مدینه قایم مقام و نایب مناب خود ساخت، منافقان فرصت غنیمت دانسته گفتند: الحال، چون

هر دو برادر از هم مفارقت گزیده‌اند، افنای ایشان به سهولت میسر است. پس چند نفری از شوربختان در راه امیر چاهی عمیق کنده به خس و خاشاک پوشیدند و جمعی از ارباب نفاق که در رکاب آن سرور بودند، چهارده نفر را به لباس سیاه ملبوس ساخته بر سر عقبه با دبّه‌های پر از سنگ‌ریزه نشاندند که ناقه متبرّکه آن سرور را از پای درآورند. جبرئیل- ع- خبر عقبات و چاه به آن سرور بر سبیل تفصیل بیان نمود و چون امیر المؤمنین با جمعی از مؤمنان به

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۲۸

استقبال رسول بر سر آن چاه رسیدند، دلدل رو به سوی امیر کرده به لغت خود گفت: آگاه باش یا امیر المؤمنین که بر سر راه تو چاهی کنده‌اند و بر وی خاشاک گسترده‌اند. امیر فرمود: تو روان شو که چاه با زمین برابر خواهد شد. دلدل پا بر خاشاک نهاده بگذشت. اعدایی که در کمین بودند متعجب ماندند. امیر به ملازمان رکاب فرموده، راه را از خاشاک پاک کنید که پیغمبر خدا می‌آید. چون خاشاک برگرفتند، چاهی عمیق ظاهر شد. آن حضرت از دلدل پرسید: این چاه که کند و که گفت؟ دلدل سی کس را نشان داد که به اتفاق هم این کار کرده‌اند.

حضار عرض کردند که: این قضیه را به آن سرور معلوم کن. امیر فرمود: حق- سبحانه و تعالی- او را وحی فرموده و آن سرور نیز به اصحاب رکاب خود گفت: جبرئیل مرا خبر داده از کید ارباب نفاق که در مدینه با علی بن ابی طالب داشتند و اللّه تعالی او را محفوظ و منصور داشت.

مخالفان باور نداشته پنداشتند که خبر فوت علی رسیده و از ما نهان می‌کنند. در این اثنا امیر با جمعی از اصحاب به ملازمت رسول آمده صورت واقعه به عرض مقدس نبوی رسانیده آن ملعونان حمل بر سحر نموده گفتند: محمد و علی در سحر مهارتی تام دارند. پس آن سرور متوجه مدینه شده، اواخر شب به نواحی عقبه رسید. سلمان ناقه می‌راند و حذیفهٔ بن الیمان زمام می‌کشید و عمار یاسر به یمین و یسار می‌رفت و چهارده نفر از آن طایفه ضالّ که بالای عقبه بودند دبّه‌های پر از سنگ بغلطانیدند ناقه‌ها اصلا نرمیدند. آن سرور به حذیفه اشاره کرد که بر بالای عقبه رفته، عصا بر شتران ایشان زنند و به روایتی به عمار یاسر فرمود که بعد از زدن عصا شتران منافقان را بر زمین انداختند؛ چنانکه اعضای ایشان مجروح شد و تا در قید حیات بودند، زخم ایشان به نشد تا خلق بدانند که علامت کید عقبه است.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور مسطور است که: «در زمان قاتل الکفره و الزّندیق ابی بکر صدیق- رضی اللّه عنه- امّ قروه نام عورتی بود عابده و صالحه و معتقده اهل بیت. روزی او را با یکی از اغنیای ارباب نفاق، مناظره و مباحثه روی داد. چون فضایل و مناقب و توصیف و تعریف اهل بیت رسول- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- بسیار گفت، آن منافق تهمت سبّ شیخین بر وی نهاده، چندانش زد که هلاک شد. شوهرش بعد از استغاثه و استعانه مدفون ساخته به منزل فیوض نازل امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- آمد، امیر آن روز به وادی قری تشریف فرموده بود به خدمتش روان گردید. در اثنای راه مراجعت ملازمت نموده بعد از گریه و زاری و الحاح بی‌شمار صورت واقعه به عرض رسانید. امیر المؤمنین بر سر قبرش رفته دو رکعت نماز گزارده گفت: اللّهم یا محی النّفوس بعد الموت و یا منشی العظام الدّرسات بعد الفوت،

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۲۹

احی لنا امّ قروه و اجعلها عبرهٔ لمن عصاک. یعنی ای زنده کننده نفسها بعد از مردن و ای برانگیزنده استخوان‌های از هم ریخته، زنده گردان ام قروه را برای ما و بگردان او را تنبیه از برای آن کس که عاصی شده است تو را. بعد از آن نگاه به قبر وی کرد شکافی در قبرش دید که مرغی دانه انار در منقار گرفته، اندرون می‌رفت و بیرون می‌آمد و اشاره به سوی امیر می‌کرد.

ناگاه گور شکافته، ام قروه چادری از سندس برگرفته بیرون آمده، بر امیر المؤمنین سلام کرده گفت: ای مولای مؤمنان، می‌خواهند نور ولایت تو را منافقان بی‌ایمان اخفا کنند اما نتوانند؛ کما قال اللّه تعالی: «یُرِیدُونَ أَنْ یُطْفِؤُا نُورَ اللَّهِ بِأَفْواهِهِمْ وَ یَأْبَی اللَّهُ إِلَّا أَنْ یُتِمَّ نُورَهُ وَ لَوْ کَرِهَ الْکافِرُونَ» ۴۷۵۳۲۲۴خ ۰ ۳۳ خ

بعد از آن امّ قروه چندان زندگانی کرد که از وی فرزندان متولد شدند و به حکم: «السّعید من سعد فی بطن امّه ۶۷۵۳۲۲۴خ ۰ ۳۴ خ» در دشت خونخوار کربلا به ملازمت امام الثّقلین امیر المؤمنین حسین- صلوات اللّه علیه- به سعادت شهادت فایز گردیدند.»

منقبت:

در کفایت المؤمنین که ترجمه خرائج الجرایح است، از سلمان فارسی- رضی اللّه عنه- منقول است که: «چون قضیه امّ قروه را به عرض مقدس امیر رساندم بر سر قبرش آمد. دیدم بر اطراف قبر چهار مرغ سفید که منقار ایشان سرخ بود و هرکدام یک دانه انار یاقوت مانند در منقار داشتند و در قبرش می‌رفتند و می‌آمدند. چون شاه ولایت را دیدند، بالهای خود باز کرده به اتفاق آواز برداشته سخن چند عرض کردند که ما نفهمیدیم. امیر فرمود: «لافعلنّ کذا» یعنی چنان کنم انشاء اللّه تعالی و برابر قبر امّ قروه ایستاده و دست به دعا برداشته و گفت: یا محی النّفوس، تا آخر. بعد از فراغ دعا هاتفی آواز داد که: یا امیر المؤمنین، به آنچه خاطر مبارکت خواهد امر کن. پس به قبر امّ قروه اشارت کرد، قبر منشق گردیده، امّ قروه به لباس مذکور بیرون آمد.»

منقبت:

هم در کتاب سرور المؤمنین از شیخ عبد الواحد بن زید- قدّس سرّه- مروی است که گفت: «وقتی به حج رفته بودم. در اثنای طواف بیت اللّه الحرام دو دختر دیدم که طواف می‌کردند و یکی با دیگر بر طبق مدّعای خود سوگند می‌خورد که: بحق المنتخب الوصیۀ الحاکم بالسّویه و العادل فی القضیه و بعل فاطمۀ الزّکیۀ المرضیۀ؛ یعنی قسم به حقّ کسی که برگزیده شد جهت وصیت و حاکم به راستی و سویت و عادل در حکم قضیه و جفت

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۳۰

فاطمه زکیّه مرضیه. من از آنها سؤال کردم که: این منعوت و ممدوح کیست؟ گفتند: امیر مؤمنان و پیشوای متقیان، تقسیم‌کننده دوزخ و بهشت، سرور غالب علی بن ابی طالب. گفتم:

او را می‌شناسید؟ گفتند: چون نشناسیم که پدر مادر حرب صفین به رکاب سعادت انتساب او شهادت یافته و بعد از فوتش به خانه آمده به مادر ما فرمود: چگونه می‌گذرانی؟ گفت: به خیر می‌گذرد یا امیر المؤمنین. و ما هر دو خواهر به مشایعت او از خانه بیرون رفتیم و چشم راست خواهر کوچک از تشویش جدری نابینا شده بود. چون نظر فیض اثرش بر ما افتاد، آه دردناک کشیده این بیت به زبان معجز بیان راند.

عربیه:

قد مات والدهم من کان یکفلهم‌فی النّایبات و فی الاسفار و الحضر ۷۷۵۳۲۲۴خ ۰ ۳۵ خ و بعد از آن دست مبارک بر چشمش کشید، در ساعت بینا شد چنان‌که رشته در سوفار سوزن می‌کشید.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور مسطور است که: «ارباب سیر و اصحاب خبر- رحمهم اللّه- چنین آورده‌اند که: چون مکث لشکر ظفر اثر امیر المؤمنین در صفّین به طول انجامید، مردم از بسیاری جوع و کمی آب و زاد و علیق دواب بر سبیل شکایت گفتند: یا امیر المؤمنین،

ما را قوت یک روزه و جهت مراکب علیق یک شبه نمانده و بنابراین کمال اضطراب رو نموده.

روز دیگر بعد از نماز صبح آن آفتاب اوج ولایت بر تلّ بلند برآمده دست نیاز به درگاه کریم کارساز برداشته، جهت توسیع قوت و توقیر مصالح و مایحتاج دواب آن قوم به استصواب از ربّ الارباب مسألت کرده مراجعت نمود. هنوز به منزل فیوض نازل نرسیده بود که قافله از غیب رسیده آنچه مایحتاج از قسم گوشت و آرد و خرما و جامه‌های دوخته در رسانید؛ همچنین علف دواب و پوشش آنها از جلّ و غیره آماده گردید. بعد از آنکه اصحاب به تمامی از اسباب سفر- از قسم مأکولات و ملبوس- ابتیاع نمودند، اهل آن قافله از صفّین رو به بادیه نهادند و بعد از آن هیچ احدی را معلوم نشد که چه جماعت بودند و از کجا آمده به کجا رفتند.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور مسطور است که: «خارجی با مؤمنی جهت محاکمه پیش امیر المؤمنین آمد. چون حقیقت حال و راستی مؤمن ظاهر شد به مقتضای شریعت غرّا و

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۳۱

ملت بیضا حکمی فرمود. خارجی گفت: یا علی، از روی عدالت حکم نفرمودی. امیر بر سر غضب آمده گفت: مسخ شو ای عدوّ اللّه. در ساعت به صورت سگ شد و جامه‌ها از بدن نجسش جدا کردند. چون این نوع خارق باهر مشاهده کرد، اضطراب و الحاح می‌نمود و چشمه آب حسرت از دیده غمدیده‌اش می‌گشود. امیر را بر وی رحم آمد دعا کرد و باز به صورت اصلی رجعت نمود و پس امیر المؤمنین و امام المسلمین گفت: آصف برخیا که وصی سلیمان- علیه السّلام- بود قدرت داشت بر نقل تخت بلقیس که حقّ سبحانه در کلام مجید خبر داده: «قالَ الَّذِی عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْکِتابِ أَنَا آتِیکَ بِهِ قَبْلَ أَنْ یَرْتَدَّ إِلَیْکَ طَرْفُکَ.» ۸۷۵۳۲۲۴خ ۰ ۳۶ خ آیا سلیمان افضل است نزد خدای- عزّ و جلّ- یا محمّد- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم-؟ حضار گفتند: خاتم انبیا محمّد مصطفی افضل است. گفت: تعجب نباشد اگر از وصی او این‌چنین خارق ظاهر شود.

گفتند: یا امیر المؤمنین، تو را چه حاجت به قتال بود به معاویه؛ بایستی او را هم به یک اشاره به صورت سگ می‌کردی. این آیه کریمه خواند؛ قوله تعالی: «فَلا تَعْجَلْ عَلَیْهِمْ إِنَّما نَعُدُّ لَهُمْ عَدًّا.» ۹۷۵۳۲۲۴خ ۰ ۳۷ خ

یعنی تعجیل مکن به عذاب و عقاب ایشان؛ جز این نیست که ما شمرده‌ایم از برای ایشان شمردنی.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور به همین مضمون از اصبع بنانه منقول است که: «روزی متعاقب امیر المؤمنین می‌رفتم. یکی از قریش پیش آمده گفت: یا علی، کشتی بسی از رجال را، یتیم کردی بسیاری از اطفال را. امیر از روی غضب گفت: دور باش ای سگ. چون نظر کردم سگ سیاهی شده دم می‌جنبانید و عوعو کرده بر زمین غلطید. آن‌گاه بر سر ترحم آمده، دعا کرد آن شخص به صورت اصلی باز آمده سر در پای اسد اللّه الغالب نهاده توبه کرد. یکی از حضّار گفت: یا وصی خیر المرسلین، قادر حقیقی تو را بر امثال این نوع معجزات قدرت داده، چرا معاویه را که با تو در مقام مخالفت و منازعت است دفع نمی‌کنی؟ فرمود: «نحن عباد مکرمون لا نسبق بالقول و نحن بامره عاملون.» یعنی ما بنده‌های مکرم خداییم؛ سبقت نمی‌کنیم بر هیچ کاری بی‌حکم او، و بر امر او عامليم.

هرکس بر هوای نفس خلاف رضای خدا بر خود روا داشته به عقوبت آخرت گرفتار خواهد شد و یأس و نکال آخرت سخت‌تر است از عذاب و عقاب دنیا.» مناقب مرتضوی، کشفی متن ۳۳۱ منقبت: ..... ص : ۳۳۱

منقبت:

هم در کتاب مذکور به روایت ابی الحسن بن علی بن هارون منجم مسطور است که گفت:

«روزی یکی از خلفای بنی عباس به مجادله تمام و مباحثه ما لا کلام می‌گفت: علی بن ابی طالب

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۳۲

که با معاویه محاربه نموده، خطا کرده. و من هرچند دلایل واضحه و براهین قاطعه بر حقیقت امیر المؤمنین اقامت می‌کردم به قبول آن راضی نمی‌شد و بیشتر در عناد می‌افزود و چون دانستم بر این اعتقاد مصر است، قطع مصاحبت و مجالست او نمودم. بعد از چند روز مرا طلبیده گفت: بر من ظاهر شد که معاویه باغی بود؛ زیرا که امشب در خواب دیدم که یکی سرش چون سر سگ بود. از وی موجب هیبتش پرسیدم گفت: من تخطئه علی بن ابی طالب می‌کردم و معاویه را از او احقّ می‌دانستم، بنابراین صورت من متغیر گشته. چون این آثار غضب الهی است، من از معاینه این واقعه تنبیه شده توبه کردم که من بعد نسبت به آن جناب بی‌ادبی نکنم.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور از سلمان فارسی- رضی الله عنه- منقول است که: «یکی از اصحاب به خدمت امیر المؤمنین آمده گفت: فلان کس که از اکابر بنو عدی است، هرجا محبّان تو را بیند زبان طعن و سفاهت می‌گشاید و در ایذا و اهانت می‌افزاید. امیر المؤمنین کمانی به دست گرفته جانب بساتین روان شد. ناگاه آن شخص ملاقی شد. امیر گفت: من شنیده‌ام تو محبّان مرا ایذا می‌رسانی؟ گفت: اگر رسانده باشم کسی را بر من منع نمی‌رسد. امیر فرمود: همچنین و کمان را بر زمین افکند؛ در ساعت اژدری از شیر بزرگتر شده دهن باز کرده به سویش دوید تا فرو برد. او فریاد برآورده گفت: الامان! الامان! یا امیر المؤمنین، توبه کردم که دیگر آزار محبّان تو نکنم. امیر دست به جانب کمان دراز کرد کمان به صورت اصلی باز آمد.»

منقبت:

مؤلف گوید: به اسانید صحیحه به ثبوت پیوسته که مرّة بن قیس نام کافری بود صاحب مال و جاه و جمعی کثیر از شجاعان کفّار ملازم داشت. روزی از حال آباء و اجداد خود استفسار نموده، بعضی از تاریخدانان گفتند که: علی بن ابی طالب چندین هزار کس از بزرگان ما کشته.

گفت: او در کدام شهر مدفون است؟ گفتند: در نجف. پس آن لعین با دو هزار سوار و پنجهزار پیاده روان شد. بعد از قطع مسافت چون به نواحی نجف رسید، سادات و مجاوران و سایر مردم بر اراده مذمومه‌اش واقف گشته به قدر مقدور در محافظت شهر کوشیدند. بالاخره پناه به روضه مقدسه برده در حصار روضه را به خشت و گل محکم ساخته از اطراف و جوانب به سنگ و کلوخ و تیر تا شش روز جنگ کردند. آخر آن ملعون دیواری را شکسته با رفقای خود درون درآمد. مسلمانان از بیم جان رو به فرار نهادند. آن ملعون درون روضه مقدّسه درآمده به

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۳۳

این عبارت تکلم نمود که: ای علی، تو آباء و اجداد مرا کشته‌ای و می‌خواست که قبر مبارک را بشکافد، در این اثنا دو انگشت حیدر کرّار بسان ذو الفقار از قبر برآمده چنان بر کمرش زد که دو نیم شده، در ساعت سنگ سیاه گشت و تا حال آن بت سیاه بر همان منوال بر دور حصار افتاده که هرکس به زیارت سلطان الاولیا می‌رود، بر وی لگد زده داخل حصار فایز الانوار می‌شود؛ چنانچه شاعر از این واقعه خبر می‌دهد.

بیت:

شهی که کرد به دو انگشت مره را به دو نیم‌برای قتل عدو ساخت ذو الفقار انگشت و نیز یکی از شعرا گفته،

بیت:

آن است امام کز دو انگشت‌چون مره قیس کافری کشت

منقبت:

در فتوحات القدس از رشکه که اصحاب امیر بود منقول است که: «روزی یکی از متابعان امیر گفت: یا امیر المؤمنین، بنی اسرائیل از وصی موسی براهین و معجزات می‌دیدند و نصاری از وصی عیسی خارق عادات و کرامات مشاهده می‌کردند؛ اگر ما نیز از تو کرامتی ببینیم موجب اطمینان قلب و ازدیاد یقین گردد. امیر گفت: شما را تاب علوم غریبه و احتمال مشاهده امور عجیبه نیست. چون ایشان مبالغه بسیار و الحاح بی‌شمار نمودند با جمعی از اصحاب به جانب مقابر روان شد تا بر زمین شوره‌ناک رسیده، پس یکی از اسماء حسنی آهسته خوانده فرمود: ای زمین، ع: پرده از روی کار خود بردار؛ و آنچه در خود نهان داری آشکار ساز. ناگاه اصحاب دیدند که جانب دست راست مضمون دلگشای «جَنَّاتٍ تَجْرِی مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ» ۰۸۵۳۲۲۴خ ۰ ۳۸ خ عیان گشته و در زیر درختان میوه‌دار جوی‌های آب خوشگوار روان شده و قصور برافراشته و از غرفه‌ها حوران به نظاره سر فرود داشته از حال اصحاب یمین خبر می‌دهند و جانب چپ فحوای غم‌افزای «فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِی وَقُودُهَا النَّاسُ وَ الْحِجارَةُ» ۱۸۵۳۲۲۴خ ۰ ۳۹ خ به مسامع رسید و عقارب و افاعی جانستان و درکات نیران مشاهده گردیده احوال شمال به یاد می‌آورد. چون اصحاب چنین خارقی دیدند، جمعی که استقامت دین نداشتند چون دیو از قرآن رمیده کرامت را سحر نامیدند و برخی که صاحب یقین بودند، بر یقین افزوده گفتند بر حال ۲۸۵۳۲۲۴خ ۰ ۴۰ خ مقابر خیر مآل رسول ایزد تعالی مشاهده است: القبر روضة من ریاض الجنّة او حفرة من حفرات النّیران. ۳۸۵۳۲۲۴خ ۰ ۴۱ خ»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۳۴

منقبت:

هم در کتاب مذکور از خواجه حسن بصری- رضی الله عنه- منقول است که: «روزی امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- در بلده کوفه با جمعی از اصحاب متوجه مقابر عامه مؤمنان گردید. چون به آنجا رسیده به تازیانه سه خط کشیده و هر مرتبه دیناری برآمده پس به مردم نموده باز همان جا دفن کرده فرمود: شما را نیکوکاری بردارد و مراجعت نمود. بعضی از واقفان کلنگ برداشته به آن موضع رفته چندان کندند که آب برآمده اصلا اثری از آن دینار نیز ظاهر نشد. چون این خبر به سمع مبارکش رسید فرمود: متصرّف نشود آن دینار را مگر محمّد مهدی [ع]. و به روایتی گفتند: مگر یکی از فرزندان من که او را مرتبه امامت باشد.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور مسطور است که: «در زمان خلفای عباسیّه، مدّاحی از مردم بلخ در مصر ساکن بود و علی الاتّصال زبان به مدّاحی اهل بیت می‌گشود و فی الغدوّ و الآصال وصف ایشان می‌نمود. روزی در مسجدی صغیر و کبیر و وضیع و شریف حاضر بودند و به طاعت و عبادت اشتغال می‌نمودند در مداحت شاه ولایت و نور هدایت اسد اللّه الغالب، علی بن ابی طالب زبان بگشود و از صیقل منقبت زنگ ملامت از آینه ضمیر محبان بزدود و به عشق شاه ولایت‌پناه یک من نان و حلوا از آن جماعت طلب نمود. خارجی از آن میان ۴۸۵۳۲۲۴خ ۰ ۴۲ خ قد برافراشته دستش بگرفت و گفت: به خانه من بیا که در تلطّف و احسان بر روی تو گشایم و حاجات تو را روا نمایم. پس راه خانه سپرده او را به منزل خود برده به غلام خود فرمود: در سرا ببند و روی طاعت بر وی بگشا و هرچه فرمایم اطاعت نمای تا در آزادی به روی تو گشایم و تو را از مال خود آزاد نمایم و یک بدره زر بر آزادی تو نیز

افزایم. آنگاه فرمود: مانند گوسفند دست و پای این رافضی بربند و هر دو چشمش از کاسه سر بیرون آر و دست و پای و زبانش قطع نموده، راه خوشنودی من بسپار. غلام به موجب فرموده عمل نموده چون عالم لباس عباسیان در پوشیده و چون دل تاریک خارجیان سیاه گردید. آن ملعون به غلام گفت که: راه گورستان بسپار، مداح را به گورستان برده بگذار تا در آنجا به خواری جان به ملک الموت سپارد. و غلام راه اطاعت سپرد. او را به گورستان برد. قضا را در آن وقت خضر- علیه السّلام- به طوف روضه مقدّسه مطهّره منوّره امیر المؤمنین آمده گرد مزار می گردید. از قبر آوازی شنید که: ای برادر، به سوی مصر بشتاب و آن مدّاح ما را که در گورستان افتاده و رو به راه آخرت نهاده دریاب. پس ابواب تلقین بر وی گشوده و به هر عضو بریده مدّاح از اسماء اعظم به او

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۳۵

تعلیم نموده فرمود: این اسماء را بر اعضای مقطوعه او برخوان و از برکت این اسماء به اذن اللّه تعالی اعضایش صحیح و سالم گردان و با وی بگوی علی بن ابی طالب می گوید به سوی همان مسجد بپوی و به همان نوع مدح ما بگوی و زبان سؤال برگشا و نان و حلوا طلب نمای که شخصی تو را به همان خانه برده و سفره احسان بگسترد و برای تو نان و حلوا آورد. چون در آن خانه‌نشینی عجیبی از عجایبات بینی.

خضر- علیه السّلام- به طرفة العین به گورستان مصر رسیده و آن مظلوم را دریافته، اسماء اللّه خوانده بر وی دمید، در ساعت اعضای مقطوعه‌اش درست شد، چشمش بینا گشت و زبانش گویا، پایش روان گردید و دستش گیرا. آنگاه پیغام امیر به او رسانیده مدّاح حسب الحکم رو به همان مسجد نهاد و زبان مدح و منقبت بگشاد و به دستور سابق نان و حلوا طلب نموده، جوانی برخاسته گفت: من حاجت تو را برآرم و نان و حلوا بر سفره احسان گذارم. پس او را به خانه خود برد. چون مدّاح دید که همان خانه است که آن خارجی اعضای او را در آنجا بریده، اندیشه به خاطرش راه نوردید. بالاخره با خود گفت: چون حکم پادشاه ولایت‌پناه است روی در خلاف آوردن نه راه است. القصه، آن جوان سفره احسان گسترانید و نان و حلوا حاضر گردانید. مدّاح چون این حال مشاهده نمود از روی تعجب زبان بگشود گفت: دیروز همین خانه ظالمی اعضای مرا بریده به حال مرگ رسانیده و تو امروز ابواب مرحمت می گشایی؛ چون است به من شفقت می‌نمایی! در این وادی حیرانم و از این حیرت سرگردانم! در اعلان این راز درآی و سرّ این معنی بیان نمای. جوان گفت: ظالمی که دیروز به تو ظلم کرده پدر من بود و من آن جفا را که به تو کرد نپسندیدم و به غایت ملول و اندوهگین گردیدم. چون شب درآمد به خواب رفتم. امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- را در خواب دیدم که از روی غضب متوجه پدر من است و گفت: ای خرس سیاه، آنچه با مدّاح ما کردی سزای آن دیدی که در دنیا مسخ گردیدی و در آخرت رخت به دوزخ کشیدی. چون از هول این واقعه بیدار گردیدم، او را به صورت خرس سیاه دیدم. فی الحال، زنجیر در گردنش انداختم و در خانه‌اش پنهان ساختم تا کسی حال او نداند و ما را از صحبت خود نراند. الحال، آن خرس در این خانه است. برخیز بیا تا او را ببینی و میوه نشاط و مسرّت از نخل محبت شاه ولایت چینی. چون مدّاح به سوی آن خانه روان گردید، خرس سیاهی دید. پس بر زمین افتاده جبین نیاز به خاک عجز نهاده شکر حقّ تعالی بجا آورد و اهل بیت را ستایش کرد. در آن حال برق غضب الهی بدرخشیده و آن خرس سیاه را سوخته خاکستر گردانید. آن جوان پدر را به آن حال دیده از عقیده خوارج بیزار گردید و رو در تولّای مولا آورد و از اعدای اهل بیت تبرّا کرد.» الحمد للّه علی التوفیق.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۳۶

منقبت:

هم در کتاب مذکور از ابن عباس- رضی اللّه عنه- مروی است که گفت: «در مدینه مردی بود عبد اللّه نام مهتر اهل حجاز و به کرم

سخاوت ممتاز. خدم و حشم بسیار داشت و اسباب و ادوات بازرگانی بی‌شمار و از دوستان خاندان مصطفی- ص- بود و به دوستی مرتضی سر افتخار بر فلک دوّار می‌ستود؛ او را ده پسر بود و یک دختر جمیله صالحه. روزی آن دختر به آب درآمد که سر و تن شوید و غسل نموده به راه اطاعت پوید. قضا را کرمی به رحمش درآمد، چنانکه او را اطلاع بر دخولش حاصل نگردید و روز به روز آن کرم در رحمش ببالید و از آن ممر رنج و آزار کشید و شکمش به بزرگی شکم زنان حامله گردید. مردم او را در زبان بهتان نمودند و زبان بناگفتنی گشودند. خویش و قومش در توبیخ و تذمیم رو آوردند و صدگونه نفرین و ملامت کردند. هرچند گوهر پاکدامنی می‌سفت و از عصمت و عفت خود می گفت نمی‌شنودند. بالاخره چون این مضمون به پدرش رسید، عمامه بر زمین زده جامه بدرید گفت: در میان عرب شرمسار گردیدم. بعد از بی‌تابی و افغان بسیار بر آن، باعث شد که او را خون بریزد و جسد پاکش به خاک آمیز ساخته و ریسمان در گردنش افکنده ۵۸۵۳۲۲۴خ ۰ ۴۳ خ از خانه بیرون آورد و مردم ایستاده روی به تماشا کردند.

آن مستوره عفیفه روی نیاز به سوی آسمان کرده به قاضی الحاجات استغاثه نموده گفت:

ای عالم السّرّ و الخفیّات، تو از سرّ و کار من نیک آگاهی که از من امری به وجود نیامده که مستوجب این همه عقوبت باشم و بر چهره جان اشک الم و غم پاشم. به حق عفت مریم بنت عمران و به حق معجز خاتون قیامت دختر پیغمبر آخر الزمان که از بهر زیارت آن را به آسمان بردند و به حرمت چادر پشمینه او که در تورات از آن رمزی در بیان آوردند که مرا از این تهمت برهان و عفّت و عصمت مرا ظاهر گردان. از مرگ نمی‌ترسم که ناچار است هر زنده را به حکم: «کُلُّ نَفْسٍ ذائِقَةُ الْمَوْتِ» ۶۸۵۳۲۲۴خ ۰ ۴۴ خ رو به راه مرگ گذارد لیکن از جهت رسوایی پدر مغمومم که به واسطه من در میان خلایق شرمسار گردیده و از غم و اندوه او مهمومم که به جهت من اشک ندامت از دیده جان بریزد؛ که در حال، مشکل گشای حاضر و غایب اسد اللّه الغالب، علی بن ابی طالب به خاطرش یاد آمد. پس رو به سوی کوفه آورده گفت: یا مولای، ادرکنی و عجّل؛ یعنی ای خداوند من، دریاب و تعجیل کن.

بیت:

تو طبیبی و دردمندان رااز شفاخانه تو درمان است در آن زمان امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- با جمعی کثیر از اصحاب مستطاب در مسجد

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۳۷

کوفه بود و به صیقل موعظه زنگ ملال از مرآۀ خاطر ایشان می زدود که هاتف غیب از عالم لا ریب ندا در داده حال آن معصومه بیان نموده به استخلاصش تأکید فرمود. امیر گفت: ای مؤمنان، مشکلی روی نموده که مورد ملال است و بی‌من حل این مشکل محال. به مدینه توجه می‌نمایم که این عقده بگشایم و از آنجا مراجعت فرمایم. در اظهار آن کرایم قنبر- رضی الله عنه- التماس موافقت نمود. راضی شده فرمود: برخیز که وقت تنگ است نه محل لبث و درنگ، پای بر پشت پای من بگذار و چشم خود برهم نه، دل بیدار دار. پس شتاب‌تر از آنکه آصف برخیا تخت بلقیس را از شهر سبا به بارگاه سلیمان- علیه السّلام- رسانید، امیر به مدینه رسید. در مدینه غریو عام بود و انبوهی ما لا کلام و در آن جمع ده برادر تیغ خونخوار بی‌دریغ کشیده قصد کشتن خواهر خود داشتند و از کثرت غم جهان را از اشک دیده می‌انباشتند. امیر المؤمنین به ایشان گفت: دست از کشتن این معصومه بدارید و زینهار که میازارید. ابن عباس والی مدینه از قدوم میمنت لزومش خبر یافته به خدمتش شتافته و پدر و دختر نیز ملازمت کرده، و پدر آه دردناک برکشیده گفت: یا امیر المؤمنین، از این دختر بداختر این‌چنین رسوایی متوجه من گردیده و ناموس مرا هباء منثور گردانیده.

امیر او را دربر گرفته بنواخت و به تفقد تمامش معزّز ساخت و فرمود: از این معنی آزرده‌خاطر مباش و اشک اندوه زیاد بر این

مپاش که دخترت از آلایش عصیان پاک است و گوهر والایش از نور عصمت شرف پاک است. و بدان که کرمی به وزن هفتاد و دو مثقال در رحمش جا کرده و روی به آزارش آورده. آنگاه طشتی طلبیده فرمود: از آب برف و باران پر باید نمود. گفتند: در این فصل نه باران موجود است و نه برف. امیر نگین خاتم خود را به آسمان نمود در حال ابر سیاه به امر اله ظاهر گردیده باران فرو بارید و آن طشت را از آب باران پر گردانیده، پس از بالا قبضه برف پدیدار شده به آب باران منضم گردید و پاره‌پوش طلبیده به آب و برف آمیخته و فرمود: خیمه در صحرا برپا کنند و دختر را در وی با زنان امین در خیمه درآورده بی‌آزار در طشت بنشاند و به قدرت خدای تعالی توجه گمارند. چون به موجب فرموده عمل نمودند، کرم از رحم دختر بیرون افتاده او را از محنت خلاصی داد چون کرم او کشیدند، هفتاد و دو مثقال بود.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور مسطور است که روزی امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- بر منبر وعظ می‌گفت و به الماس بیان لآلی موعظه می‌سفت و از معراج سرور کاینات- علیه افضل الصلوة و اکمل التحیّات- اخبار می‌نمود و به مصقل اخبار، زنگ غفلت از آینه سینه اخیار می‌زدود و

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۳۸

می‌فرمود: چون شهسوار عرصه «سُبْحانَ الَّذِی أَسْری» ۷۸۵۳۲۲۴خ ۰ ۴۵ خ و رازدار محفل «قابَ قَوْسَیْنِ أَوْ أَدْنی» ۸۸۵۳۲۲۴خ ۰ ۴۶ خ از خاکدان این طارم اعلی عزم سفر نمود و کوزه پر از آب بر بالین مبارکش بود، هنگام توجه چون دامن پاکش بر کوزه سایه گسترد افتاد، سر بر زمین نهاده آبش رو به سرشاری آورد و براقش مانند برق روی به رفتار نهاد. چون از معراج مراجعت نمود، آب کوزه در ریزش و بسترش همچنان گرم بود. جهودی در آن مجلس چون این خبر بشنود، انکار نموده به خانه رفت. زوجه خود را دید دست درآرد آلوده روی به خمیر کردن دارد و از جهت آب راه انتظار می‌سپارد. چون شوهر را دید، گفت: آنقدر آب نیست که خمیر کنم به سوی چشمه راه بسپار و کوزه آب بیار. کوزه برداشته متوجه چشمه گردید و کوزه را پر از آب گردانید و به اراده غوطه زدن بر کنار چشمه گذشت. قضا را کوزه افتاد و آب ریختن آغاز نهاد. یهودی رخت کنده بر سر سنگی ماند و در آب غوطه خورد. چون سر برآورد خود را دختری دید برهنه در کنار دریایی در آنجا نه خویشی و نه آشنایی. در راه تحیر رخش تعجب راند و در کار خود حیران ماند. از آنجا برخاسته روان گردید. ناگاه به زن هندویی رسید. چون زن هندو او را برهنه دید، از روی ترحم لباسی به او داد تا خود را بپوشد. پس روی در تفحص حال او راند و استفسار حال پرسید. راز خود آشکار گردانیده روی به شهر نهاد. هرکه را نظر بر او افتاد، دل از دست بداد و در راه عشق او بپویید و عاشق او گردید. خواجه مالداری او را به عقد خود درآورد و به خانه خود برد و مدت شش سال در خانه شوهر بسر برد و پنج پسر آورد. روزی به دریا رو نهاده در آب فرو رفته غوطه خورد. چون سر برآورد، خود را به صورت اصلی دید.

بر سر همان چشمه که اول غوطه خورده بود لباس را همچنان بر سنگ دید و مشاهده نمود که هنوز آب کوزه می‌ریخت و به خاک می‌آمیخت. متحیر گردیده رخت پوشیده و کوزه برداشته راه خانه پویید. زن را دید همچنان دست در خمیر آلوده بر همان نوع که بود. کوزه را بنهاد و راه مسجد سپرد و روی به مسجد آورد دید که امیر المؤمنین همچنان بر سر منبر وعظ می‌گوید و از آن، رضای پروردگار می‌جوید. در آن وقت تصدیق معراج نمود و روی در ندامت آورده چشمه اشک از دیده بگشود به خدمت امیر المؤمنین آمده التماس کرد که طریق اسلام عرض نمای و زنگ کفر از دلم بزدای که از کفر و کافری بیزار گردیدم و به شاهراه اسلام از روی اعتقاد پوییدم. امیر المؤمنین فرمود: تا پنج پسر نیاوردی، تصدیق ما نکردی. پس به او اسلام عرض نمود و زنگ کفر از آینه جانش بزدود.» مؤلف گوید: این هر دو قصه را ابن حسان نیز منظوم ساخته.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۳۹

منقبت:

هم در کتاب مذکور از سیّد علی واعظ- رحمهٔ اللّه علیه- مروی است که: «روزی امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- بعد از انتقال سیّد المرسلین از سرای فانی به ملک جاودانی در مسجد کوفه وعظ می گفت و به الماس بیان گوهر مواعظ می‌سفت. آنگاه فرمود: ای مردمان، اگر سیّد آخر زمان دنیا را بدرود کرده [و] رو به شاهراه آخرت آورده من به حکم پروردگار، وصی آن عالی جنابم و او را قایم مقام و نایب منابم؛ هرگونه مشکلی که به شما روی می‌آرد روی طلب به سوی من آرید و از من حل آن مشکل طلب دارید که مخفیات بر من ظاهر و پیداست و مغیبات روشن و هویدا؛ علم اولین و آخرین گوهر خزینه من است و راز آسمان و زمین در سینه من؛ از حال مور و مار آگاهم و مطلع بر حال سپید و سیاهم؛ حال مرغان هوا بر من ظاهر است و احوال ماهیان دریا باهر؛ و به آنچه بود و هست و خواهد بود اطلاع دارم [و] واقف از اطاعت و عبادت اهل هر شهر و دیارم؛ اگر خواهم شرق را غرب گردانم و زن را مرد، ارض را سما و جابلقا را جابلسا. مشرکی در آن جمع بود که گنج قارون داشت و از کثرت مال لوای تفاخر و تکبر می‌افراشت. از استماع کلام ولایت‌نظام در دشت انکار راه نوردیده، چون از مسجد بیرون شد، غضب الهی او را مسخ کرده سگی گردانید. چون حال خود بر این منوال دید، از اندیشه باطل پشیمان گردید به مسجد بازآمد به امید اینکه امیر المؤمنین از عین عنایت بر وی نظری اندازد و از برای درد بی‌درمانش دوایی سازد. چون درآمد، مؤمنان رو به زجر آوردند و به ضرب سنگ و چوبش بیرون کردند. چون راه نیافت به سوی خانه بشتافت و در مضجع خود به بستر ابریشمین و دیبا بخسبید. زنش چون دید سگی بر فرش شوهرش خسبیده، کنیزان را فرمود روی به اخراج آوردند و به سنگ و چوب سر و دندانش شکسته از خانه بیرون کردند. چون به میدان رسید، سگان محله رو به او آوردند و به سوی او دویدند و دندان و ناخنش بدریدند و به زجر از شهرش بیرون کردند. به ضرورت روی به صحرا نهاد و در برّ مجنون افتاد. مدت پنج سال سرگردان بود، هیچ چیزی در حلقش فرو نمی‌رفت و خدای تعالی مرگش نمی‌داد و در آن بیابان تلّی از ریگ بود. روز و شب به گردش می گردید از برف و باران و گرما و سرما عذاب می کشید. چون آن سگ منافق ناپدید شد، خویش و قوم روی به هر جانب آورده او را طلب کردند. هرچند بشتافتند، اثری از او نیافتند و آخر قرار دادند که او را دشمنی به قتل رسانیده و به راه عدم راهی گردانیده. لوای ماتم برافراشتند و عزای او را داشتند.

آن بدسگال بی‌دین زنی داشت با یقین پاکیزه روزگار و در غایت حسن و جمال. دلش از

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۴۰

محبت محمد- ص- و آل او مالامال. آن پری‌رخسار در ماتم شوهر سیاه پوشیده مدت پنج سال در آن لباس چون آب حیات در ظلمات بود، سرشک اندوه از دیده جان می گشود.

عورات روی در نهی آوردند و از عزا داشتن منعش کردند و گفتند چندین ماتم داشتن چراست! اگر شوهر رفت، به عدد هر موی تو در هر سویی شوهری است. چون از قال و مقال عورات ملول و محزون گردید به خدمت شاه مردان رسیده به موقف عرض رسانیده که مشکلی روی به من نموده و آتش در نهاد من افتاده. حلّال مشکلات و سهّال معضلات فرمود که: رو به راه تقریر آر و مشکل خود را بیان نمای تا مشکل تو را حل نمایم و گره رشته جانت بگشایم. گفت: روزی شوهرم تنها از خانه بیرون خرامید و ناپدید گردید؛ مدت پنج سال است که به هر سوی می‌پویم و او را می‌جویم نه از او اثری یابم نه خبر. امیر المؤمنین فرمود:

ای زن، شوهرت زنده است اما به جان درمانده. به خانه رو، طعام مهیا کن و طعام را بردار با محرمان خود راه بر وادی مجنون بسپار، مقدار دو فرسنگ و در آن بیابان بپوی. چون تلّ ریگ به دست چپ به چشم تو درآید، شوهر خود را در حوالی آن بجوی. زن خوشحال شده به سوی خانه روان گردید و طعام رنگ‌رنگ مهیا ساخت و به سوی برّ مجنون شتافت. تلّ ریگی دید به بالایش رفته

به هر طرفی نگرید بعد از ساعتی سگی دید بر فراز تلّ به نظر رسید.

خواست تا بالا رود از ضعف قوت نبود. زن با کسان خود چون به پایین آمد، آن سگ به پایش افتاده بی‌هوش گردید. بعد از آنکه به راه هوش پویید، زن غلام خود را فرمود که: روی در مرحمت بنه و به این سگ پاره‌نان و مقداری حلوا بده. غلام گرده نانی پیش سگ انداخت.

سگ را ضعف هاضمه‌اش از خوردن محروم ساخت. زن در این وادی متعجب افتاد و به دست خود جام آبی پیش سگ نهاد. سگ چون خواست بیاشامد، خاک سیاه در جام پیدا گردید. زن متحیر مانده گفت: ای خالق ارض و سما، تو دانا و بینایی، نمی‌دانم این چه حال است! مرا امیر المؤمنین گفت به سوی برّ مجنون رو که شوهر خود را ببینی [و] گل مراد از گلشن دیدارش چینی. من به موجب فرموده او گرد این صحرا گردیدم و بجز این سگ چیزی ندیدم و یقین دانم که او خلاف نگوید. پس روان گردید پیش امیر المؤمنین و از لعل مذاب گوهر ناب ببارید که مرا فرمودی به برّ مجنون رو که شوهر خود را ببینی و از دیدار او گل مراد بچینی. به فرمان تو به سوی آن بیابان رفتم در آنجا به غیر از سگی ندیدم. امیر فرمود: ای زن، شوهر تو همان سگ بود که در آن صحرا دیدی و از دیدنش در بادیه حیرت افتادی. زن این سخن بشنید در پای امیر افتاده از تضرع افغانی برکشید گفت: ای امیر مؤمنان و مقتدای متقیان، سرّ این معنی را بیان نمای و نقاب از روی این راز بگشای. فرمود: شوهر تو مشرک بود به خدا و به مصطفی؛ دشمنی نمود و در ولایت من شک آورد، خدای تعالی او را مسخ

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۴۱

کرده. زن بیچاره چون این بشنید از عجز به خاک نیاز غلطید و گفت: ای ولی بر حقّ، به حق خالق بی‌چون و به دوستی پیغمبر که به قدرت ولایت شوهرم را به صورت اصلی به من نمای و زنگ اندوه از دل غمدیده‌ام بزدای. فرمود: ریسمانی در گردن آن سگ کرده پیش من حاضر گردان. زن خوشحال گردید و باز با مردم خود به سوی بیابان پویید و ریسمان در گردن سگ کرده نزد امیر آورد و چون سگ حاضر گردید، اشک خجالت از چشم ببارید و به زاری تمام بنالید. امیر المؤمنین دست مناجات به درگاه قاضی الحاجات برآورده از برای او دعا کرد، در ساعت به صورت اصلی باز گردید. همچنان لباس در بر و دستار بر سر به خاک افتاد و بنالید و گفت: یا امیر المؤمنین، به تو شک آوردم سزای خود دیدم؛ اکنون از مرگ بیزار گردیدم، از روی مرحمت و لطف دری به روی من بگشای و مرا به راه هدایت دلالت کن. امیر چون دید که هوای دین اسلام در دل او منزل نموده، زبان مبارک به تلقین گشوده، ایمان تعلیم فرمود. آن مرد به دین محمدی ایمان آورده از اهل یقین گردید.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور مسطور است که: «چون امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- از نهروان به فتح و فیروزی بازگشت، بر سر دو راه افتاد؛ نهر عیسی و نهر دیگر. در یک راه آب بود و راه دیگر آب نداشت. امیر المؤمنین با لشکر ظفر اثر به راه بی‌آب روان شد. چون قدری راه برید، هوا در غایت گرمی بود؛ عطش بر لشکریان غالب گردید. از کثرت حرارت، آب در دهان ایشان خشک گردید. بعضی از منافقان زبان طعن گشادند و روی به وادی سرزنش نهادند.

مؤمنان از افواه [ایشان] ۹۸۵۳۲۲۴خ ۰ ۴۷ خ آزار یافته به خدمت امیر شتافته، سخن منافقان به عرض رسانیدند و از بی‌آبی چون شعله آتش فریاد برکشیدند. امیر فرمود: لشکریان تمام حاضر گردند و قدرت خدای تعالی را ناظر باشند. پس در خیمه امیر نشسته بود به قنبر فرمود: این زمین را بکن. چون کندند، سنگ عظیمی ظاهر گردید. به نفس نفیس خود آن سنگ را دور افکنده زینه‌ای [- پلّه] هویدا شد. به قنبر فرمود: در آنجا درآید و حقیقت را معلوم کرده عرض نماید.

قنبر- رضی اللّه عنه- به موجب فرموده عمل کرده عرض نمود که سی و پنج زینه در رفتم؛ دری از سنگ مقفل آشکار شد، معلوم

نیست که کلیدش در کجاست و گشودن آن، در غایت اشکال است بلکه محال. شاه ملک ارشاد از عمامه خود کلیدی برآورده به قنبر داده فرمود: برو و در را بگشا و جام آبی بیار. قنبر روانه گردید. چون در را بگشاد، حوض آبی دید و بر کنار حوض ساقی کوثر را مشاهده نمود. حیرت بر حیرتش افزود. امیر جام پر از آب کرده بدو داده فرمود: ای قنبر، آب را بگیر و حاجت تشنگان را برآور. قنبر جام آب به دست گرفته متوجه

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۴۲

بیرون گردید. امیر المؤمنین را به جای خود ایستاده دید، خواست به تکلم درآید و افشای راز نماید امیر فرمود: قصه دشت ارژنه نشنیده‌ای که در این مقام روی به تعجب آورده‌ای! پس جمیع مردم و چارپایان لشکر را به آن جام آب سیراب نموده، همچنان جام از آب مالامال بود.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور از ملّا علی مجازی مروی است که: «چون سرور غالب امیر المؤمنین علی بن ابی طالب- کرّم اللّه وجهه- با عمّار یاسر و نصیر و سایر اصحاب از بغداد بازگشت، به جانب حله متوجه گردید و به کنار فرات رسید. نصیر به خاطر گذرانید که فرات را از کدام گذر بگذرانیم و روی به کدام گذار آوریم. شاه ولایت به نور فراست بر ما فی الضمائر او آگاه گردید فرمود: بر لب فرات رفته به آواز بلند بگو ای جمجمه، علی بن ابی طالب می‌گوید رو به کدام گذار آوریم و فرات را از کجا بگذریم؟ چون نصیر بر کنار دریا فریاد کرد و جمجمه را آواز داد، هفتصد هزار جمجمه نام جواب نصیر دادند که: در فرات جمجمه نام بسیار است؛ کدام جمجمه مقصود شاه دلدل سوار است؟ نصیر چون به شاه ولایت عرض نمود فرمود:

جمجمهٔ بن کرکره است. نصیر آواز برآورده، جمجمهٔ بن کرکره را طلب کرد. از فرات آواز برآمد که: کرکره نیز بی‌حد است؛ کدام کرکره مقصود است؟ نصیر آنچه شنید به موقف عرض رسانید. امیر المؤمنین فرمود: کرکرهٔ بن مرمره. چون نصیر جمجمهٔ بن کرکرهٔ بن مرمره را طلبید، آن مرد به لبیک آواز برکشیده گفت: ای غلام، برگوی که امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- چه حکم می‌نماید؟ گفت می‌فرماید: گذر فرات کجاست که محل گذشتن خلق خداست؟ گفت: مگر تو از عقل و هوش بیگانه و به دیوانگی همخانه‌ای! آنکه نام مرا و پدر مرا می‌داند، نمی‌داند که گذر فرات کجاست! تو چرا از این کار و بار وی غافلی و از نادانی چون خوارج جاهلی! ای نصیر، بدان که هزار و هفتصد سال است که من در این دریا مقام دارم و امیدوار رحمت پروردگارم. نصیر چون این حکایت شنید، فریاد از نهادش برآمد، متوجه ملازمت امیر گردیده و التماس نمود که به جهت زنده شدن جمجمهٔ بن کرکرهٔ بن مرمره دعا نماید و او را زنده گرداند. امیر المؤمنین مناجات به درگاه قاضی الحاجات برآورد و از برای زنده شدن جمجمه دعا کرد. هنوز دعا تمام نشده بود که جمجمه زنده گردید از فرات برآمده، رکاب مستطاب امیر ببوسید. نصیر چون این واقعه غریبه معاینه دید، راه کفر نوردید و گفت: یا علی تو خدایی و راهنمایی و تویی کریم و رحیم و تویی جبار و ستار. امیر نظر بر کفر او کرده به ذو الفقار سر او را از تنش دور انداخت و باز به دعا زنده ساخت. راوی گوید:

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۴۳

هفتاد بار امیر المؤمنین نصیر را کشته و زنده گردانید.

مؤلف گوید: در باب فضایل در شرح کلام نصرت انجام امیر المؤمنین از خطبهٔ البیان چنین نقل کرده شد که امیر المؤمنین فرمود: «اقتل مرّتین و احیی مرتین» یعنی، منم آن کسی که می‌کشم دوبار و زنده می‌کنم دوبار؛ و در اینجا هفتاد مرتبه مروی است. ظاهرا پیش از زنده ساختن جمجمه مذکوره از امیر المؤمنین این نوع خارقی به ظهور آمده بنابراین فرموده باشد اگر مراد همین جمجمه است پس اصحّ قول اول است که کلام معجز نظامش بر آن جاری است و اللّه تعالی اعلم بحقایق الامور.

القصه، امیر المؤمنین گذر فرات به جمجمه سپرده به کوفه مراجعت نمود. راوی گوید.

جمجمه هفتاد سال دیگر زنده بود و بعد از آن راه آخرت پیمود.»

بیت:

آمدی بعد از جراحت تازه کرده سینه رابار دیگر زنده کرده خفته دیرینه را

منقبت:

هم در کتاب مذکور از سلمان فارسی- رضی اللّه عنه- منقول است که: «روزی امام حسن- صلوات اللّه علیه- پیش امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- گوهر از لعل دربار می‌افشاند و از قرآن حدیث مملکت سلیمان- ع- می‌خواند. در این اثنا گفت: آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- فرمود: «علماء امتی کانبیاء بنی اسرائیل» و تو به حکم نصوص و احادیث، اعلم علما و افضل اولیای امتی و خدای تعالی به سلیمان ملک عظیم عطا فرموده بود به تو چه کرامت کرده؟ امیر المؤمنین دست به دعا برداشت در ساعت پاره ابری هویدا مانند شتر در پیش او سر بر زمین مالید. امیر با امام حسن بر آن بنشست و من نیز به اشاره علی بن ابی طالب بر او بنشستم و ابر چون مرغ روی به طیران نهاده بر درخت خشکی نزول کرد. امیر به امام حسن فرمود: به سوی درخت توجه نمای و زبان به استفسار حال بگشای. امام بفرموده قیام نمود، درخت زبان مقال بگشود و احوال خود بر این منوال بیان نمود که: ای شاهزاده دو جهان، علی عالی شأن در این مقام تنها عبادت می‌نمود و از برکت قدوم میمنت لزومش تر و تازه بودم. از آن وقت که رسول خدا به دار بقا رحلت نموده، ترک آمدن کرده و از الم مفارقتش بر سر و برگ جان من به این خواری رسیده به خدمت امیر المؤمنین عرض حال من کن که زبان مبارک به دعای من بگشاید و از برای من سرسبزی طلب نماید.

امام چون حقیقت حالش به عرض رسانید، امیر دست مناجات به درگاه قاضی الحاجات

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۴۴

برافراخت و حق سبحانه آن درخت فرخنده بخت را سبز گردانیده در آنجا مرغی بر ابر شتر دیدم بال شکسته و پر ریخته ملول و محزون بر کنار دریا نشسته. امیر المؤمنین به امام حسن گفت: از مرغ شکسته بال سبب انقلاب تحقیق نمای و پیش من زبان اظهار بگشای. امام از مرغ استفسار نموده مرغ گفت: ای شاهزاده دنیا و دین من فرشته‌ای هستم که به امیر المؤمنین در صدر جنان مکان داشتم و لوای عبادت می‌افراشتم، از آن زمان که سلطان انبیا محمد مصطفی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- عالم را بدورد کرده مرتضی علی روی در بیت الاحزان آورده از معبد دور افتاده‌ام و از دوری ضروری اشک حسرت بگشاده‌ام بالم شکسته و در راحت به رویم بسته، به امیر المؤمنین بگوی که به سوی دعا گراید و از برای من بال و پر استدعا نماید. امام شرح حال آن شکسته بال بیان نمود، امیر المؤمنین لب مبارک جنبانیده دعا فرمود. چون بال اقبال یافت، از کناره دریا به پابوس امیر المؤمنین شتافت بعد از ادای تحیت و سلام گفت: ای شاه، خیل انام تو را و دوستان تو را به حکم ملک علام بشارت است به روضه رضوان و حور غلمان؛ امیر فرمود: چگونه بشارت می‌دهی بهشت جاودان و نعمت بی‌کران [را]! فرشته گفت: خالق مطلق و قادر بر حق از رحمت خاص خود بحری آفریده و در او مرغان بی‌شمار موجود گردانیده. هرگاه که یکی از بندگان طریق اخلاق پوید و از سر اعتقاد لا اله الّا اللّه گوید مرغان آبی از آب سر برآورده شوق و نشاط سازند و چون محمد رسول اللّه در زبان جاری گرداند از کثرت ذوق و طرب بالهای خود بیفشانند. و اگر نام مبارک تو را بر زبان نراند روی در خروش و فغان آورده گویند: بار خدایا، رحمت خود را دور دار از آن کس که این کلمه را ناتمام گذاشت و اگر نام تو را گویند، در راه استغفار پویند و از برای مغفرتش دعا گویند.

دیگر باره ابر بر روی هوا راه نوردید و به سرحد یأجوج و مأجوج نازل گردید. آنجا گروهی دیدم که قامت بعضی پنجاه گز و از بعضی نود گز بود. درازی جوارح به قدر قامت ایشان. دیگر باره راهی گردید و به شهر پرغوغایی منزل گزید. بانگ کوس و نفیر و

سایر سازها به گوش ما رسید. امام حسن از پدر بزرگوار پرسیدند: این چه غوغا و صداست؟

فرمود: شور و مشغله قراین شهر از آن است که برج شمس او را قران است. صفیر شمس و نفیرش به مرتبه‌ای است که اگر خلق بشنوند از هول هیبتش کودکان هلاک و زنان حامله بار فروگذارند؛ از این جهت علی الاتصال در این شهر تهلیل و تکبیر و کوس و نفیر اوقات مردم گذران است. بعد از آن امام حسن گفت: ای پدر بزرگوار، روی به مدینه آر و به سوی وطن مألوف راه بسپار. ابر به امر امیر در دم راه هوا گرفته به مدینه رسانید.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۴۵

منقبت:

در ملفوظ مخدوم جهانیان- قدّس سرّه- مسطور است که: «روزی عمر بن الخطاب در زمان خود به خانه امیر المؤمنین علی بود که قافله‌ای به جانب مکه معظمه روان شد و ثابت که یکی از زهاد صحابه بود آمده گفت: مرا به امیر قافله بسپارید تا به فراغ خاطر بروم. چون قافله‌سالار بود به وداع امیر آمد او را سفارش نموده سپردند. اهل قافله در تکریمش به قدر مقدور می‌کوشیدند. چون ثابت جوانی بود وجیه، عورتی مطلب خود را بر وی عرض کرد. از آنجا که در زهد و ورع اسم با مسمی بود احتراز فرمود. عورت گفت تو را به بلاـ و تهمتی گرفتار کنم که هرگز از انفعال برنیایی. در جواب گفت: خدای تعالی عادل است. عورت از استیلای شهوت به غلامی مراد خود حاصل کرد و حامله شد. چون بر حمل اطلاع یافت، خواست به تهمت بر ثابت، ثابت کند. شبی او را در خواب یافته زرینه خود را در رختش پنهان کرد و بامداد فریاد برآورد که مال مرا دزد برد. قافله‌سالار گفت: در این صحرا ما چند مردم معدودیم؛ شهری و قریه‌ای نیست که بتوان سراغ کرد. در رخت خودم تجسس و تفحص کنید که از این مقام بیرون نخواهد بود و رخت همه‌کس را تفحص کردند نیافتند.

عورت گفت: در رخت ثابت نیز ببینید. جمعی از مؤمنان که از احوال خجسته‌مآلش واقف بودند گفتند: حاشا که از او این نوع امر شنیعی بوجود آید! عورت گفت: مرا بر او گمان است.

چون تفحص کردند زرینه به جنس از رختش برآمد. پس گفت: این حمل هم از ثابت است که شبی با من به زور زنا کرده. بعد از ثبوت دزدی و زنا، قافله‌سالار رسن در گلویش افکنده به آن عورت پیش خلیفه زمان فرستاد، خلیفه حکم بر رجمش فرمود.

مروی است که: آن روز در مدینه سکینه غوغای عظیم پدید آمد. چون این خبر وحشت اثر به سمع مبارک امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- رسید، امام حسن را فرستاد و گفت تا آمدن ما ثابت را نگاهدارید و متعاقب خود آمده به عمر- رضی اللّه عنه- گفت: چرا حکم بعد از تأمل نمی‌کنی به تخصیص در امر رجم و قتل؟ پس به طلب عورت امام حسن را فرستاد و عورت پرسید: مرا که طلبیده؟ گفت: امیر المؤمنین علی. با خود گفت: هیهات که وقت فضیحت و رسوایی من رسید! چون حاضر شد امیر گفت: مرا می‌شناسی؟ علی بن ابی طالبم.

در حضور من راه خلاف مپوی و راست بگوی که صورت حال چیست و این حمل تو از کیست؟ گفت: از ثابت است و در پیش خلیفه زمان دزدی او نیز ثابت شده. چون امیر المؤمنین دید که بر قول خود مصر است، رو به سوی امام حسن کرده فرمود: ای نور دیده مصطفی و سرّ در سینه مرتضی، نیم عصا و پارچه پلاسی که در گوشه خانه نهاده‌ام بیار. چون آورد، در پیش

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۴۶

عورت گذاشته باز به مبالغه تمام فرمود: راست بگو که حقیقت واقعه چیست؟ چون سود نکرد، او را خوابانید و نیم عصا و پارچه پلاس را بر شکمش نهاده فرمود: ای آنکه در این شکمی، آنچه حق است بگو. طفل به حکم قادر مختار در گفتار آمده گفت: راست می‌گویم که یکی است خدا و محمد خاتم انبیا و مرتضی وصی مصطفی. امیر فرمود: از این مقوله نمی‌پرسم، بگو که نطفه

کیستی و آن زرینه در رخت ثابت چگونه رفت؟ گفت: یا خیر المؤمنین ۰۹۵۳۲۲۴خ ۰ ۴۸ خ، این عورت خود را بر ثابت عرض نمود؛ چون او ملتفت نشد با غلامی زنا کرده من نطفه آن غلامم. از این غصه زرینه خود را در رخت ثابت پنهان کرد.

المقصود، از مشاهده این خارق باهر خلق متحیر ماندند و بفرموده خلیفه زمان عورت را سنگسار کردند. پس خلیفه و سایر صحابه به زبان نیاز و به لسان ایجاز پرسیدند که: این نیم عصا و پارچه پلاس چیست؟ فرمود: روزی در این مسجد به خدمت سیّد کاینات و مفخر موجودات- علیه افضل الصّلوات و اکمل التّحیّات- نشسته بودم که ثابت بیچاره آمد. آن سرور از روی تلطف و ترحم نظری به سویش افکنده به من فرمود: یا اخی، روزی باشد که زنی ثابت را به زنا و سرقت متهم سازد و حکم به رجم شود. گفتم: یا رسول اللّه، تدبیر خلاصی چه باشد؟ این چوب و پلاس به من داده فرمود: هرگاه این قضیه پیش آید، این چوب و پلاس را بر شکم عورت بنه. نطفه که در رحم باشد، پیش تو به سخن درآید و آنچه حق باشد بیان نماید. عمر ۱۹۵۳۲۲۴خ ۰ ۴۹ خ برخاسته در میان دو ابروی امیر المؤمنین بوسه داد و دست حق‌پرستش را بر دیده نهاده گفت: یا علی، حقّا که جانشین آن سرور تویی نه غیر تو و خدای تعالی عمر را بی‌تو یک لحظه در دنیا ندارد.»

مؤلف گوید: سبحان اللّه! در میان این دو عزیز نسبت چنین است که ۲۹۵۳۲۲۴خ ۰ ۵۰ خ مسطور گشت.

بعضی از جهال ضالّ در خیال محال افتاده‌اند. خداوندا، جمیع امت محمدی را به عون عنایت و به فضل بی‌نهایت خود راه راست هدایت فرما و حجب ظلمات نادانی از پیش دیده ایشان بگشا تا همه یکی ببینند و یکی دانند- بحقّ الحقّ و اهله ۳۹۵۳۲۲۴خ ۰ ۵۱ خ.

پی‌نوشت‌ها

۷۴۲۳۲۲۴خ ۰ (۱) خ- در نسخه بم:+ به.

۵۸۲۳۲۲۴خ ۰ (۲) خ- همان: بگردی.

۸۹۲۳۲۲۴خ ۰ (۳) خ- الانبیاء (۲۱) آیات ۲۶- ۲۷: «بلکه آنان بندگان گرامی هستند. در سخن بر او پیشی نمی‌گیرند و به فرمان او کار می‌کنند.»

۱۰۳۳۲۲۴خ ۰ (۴) خ- در نسخه بم: به.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۴۷

۵۰۳۳۲۲۴خ ۰ (۵) خ- از نسخه بم افزوده شد.

۷۰۳۳۲۲۴خ ۰ (۶) خ- «برای صوفی مذهبی نیست.»

۷۰۳۳۲۲۴خ ۰ (۷) خ- الضّحی (۹۳) آیه ۱۰: «و گدا را مران.»

۷۱۳۳۲۲۴خ ۰ (۸) خ- الانسان (۷۶) آیه ۱۴: «و میوه‌هایش به فرمانشان باشد.»

۷۱۳۳۲۲۴خ ۰ (۹) خ- الاعراف (۷) آیه ۵۰: «اندکی آب یا از چیزهایی که خدا به شما ارزانی کرده است بر ما فرو ریزید. گویند: خدا آنها را بر کافران حرام کرده است.»

۲۳۳۳۲۲۴خ ۰ (۱۰) خ- در نسخه بم:- را.

۴۵۳۳۲۲۴خ ۰ (۱۱) خ- در هر دو نسخه دت و بم، «إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِینَ» آمده که نادرست است و باید «وَ اللَّهُ یُحِبُّ الصَّابِرِینَ» باشد- آل عمران (۳) آیه ۱۴۶: «و خدا شکیبایان را دوست دارد.»

۷۶۳۳۲۲۴خ ۰ (۱۲) خ- الکهف (۱۸) آیه ۹: « [آیا پنداشته‌ای] که اصحاب کهف و رقیم از نشانه‌های شگفت‌انگیز ما بوده‌اند؟»

۹۶۳۳۲۲۴خ ۰ (۱۳) خ- الصّافّات (۳۷) آیه ۱۳۰: «سلام بر خاندان الیاس.»

۵۷۳۳۲۲۴خ ۰ (۱۴) خ- ألنّجم (۵۳) آیه ۳: «و سخن از روی هوی نمی گوید.»

۵۷۳۳۲۲۴خ ۰ (۱۵) خ- لقمان (۳۱) آیه ۳۴: «خداست که می‌داند که قیامت چه وقت می‌آید. اوست که باران می‌باراند و از آنچه در رحمهاست آگاه است. و هیچ‌کس نمی‌داند که فردا چه چیز به دست خواهد آورد و کسی نمی‌داند که در کدام زمین خواهد مرد. خدا دانا و آگاه است.»

۷۷۳۳۲۲۴خ ۰ (۱۶) خ- نک: جامع صغیر؛ ج ۱، ص ۱۰۷. «من [- محمد- ص-] شهر دانشم و علی در آن.»

۷۷۳۳۲۲۴خ ۰ (۱۷) خ- نک: کشف الاسرار و عدّة الأبرار؛ ج ۴، ص ۲۲۶. «تو به من، به مثابه هارون به موسی هستی.»

۷۷۳۳۲۲۴خ ۰ (۱۸) خ- «علی (ع) بهترین انسان است، هرکه سر باز زند، به تحقیق کافر است.»

۸۷۳۳۲۲۴خ ۰ (۱۹) خ- السّجده (۳۲) آیه ۱۸: «آیا آن کس که ایمان آورده همانند کسی است که عصیان می‌ورزد؟ نه، برابر نیستند.»

۸۷۳۳۲۲۴خ ۰ (۲۰) خ- التّوبة (۹) آیه ۱۹: «آیا آب دادن به حاجیان و عمارت مسجد الحرام را با کرده کسی که به خدا و روز قیامت ایمان آورده و در راه خدا جهاد کرده، برابر می‌دانید؟ نه نزد خدا برابر نیستند.»

۸۷۳۳۲۲۴خ ۰ (۲۱) خ- «برای آنها زبان صدق و راستی، علی (ع) است.»

۸۷۳۳۲۲۴خ ۰ (۲۲) خ- المائدة (۵) آیه ۶۷: «ای پیامبر، آنچه را از پروردگارت بر تو نازل شده است به مردم برسان.»

۹۷۳۳۲۲۴خ ۰ (۲۳) خ- آل عمران (۳) آیه ۶۱: «از آن پس که به آگاهی رسیده‌ای، هرکس که درباره او با تو مجادله کند، بگو: بیایید تا حاضر آوریم، ما فرزندان خود را و شما فرزندان خود را، ما زنان خود را و شما زنان خود را، ما برادران خود را و شما برادران خود را. آنگاه دعا و تضرع کنیم و لعنت را بر دروغگویان بفرستیم.»

۹۷۳۳۲۲۴خ ۰ (۲۴) خ- الحشر (۵۹) آیه ۲۰: «اهل آتش و اهل بهشت با هم برابر نیستند. اهل بهشت خود کامیافتگانند.»

۹۷۳۳۲۲۴خ ۰ (۲۵) خ- الاحزاب (۳۳) آیه ۳۳: «ای اهل بیت، خدا می‌خواهد پلیدی را از شما دور کند و شما را پاک دارد.»

۹۷۳۳۲۲۴خ ۰ (۲۶) خ- المائدة (۵) آیه ۵۵: «جز این نیست که ولیّ شما خداست و رسول او.»

۱۹۳۳۲۲۴خ ۰ (۲۷) خ- در نسخه بم: قصدی.

۶۰۴۳۲۲۴خ ۰ (۲۸) خ- از نسخه بم افزوده شد.

۷۱۴۳۲۲۴خ ۰ (۲۹) خ- در نسخه بم: جمجمی.

۸۱۴۳۲۲۴خ ۰ (۳۰) خ- از نسخه بم افزوده شد.

۰۲۴۳۲۲۴خ ۰ (۳۱) خ- در نسخه بم: شادکانی.

۴۲۴۳۲۲۴خ ۰ (۳۲) خ- الزّلزال (۹۹) آیه ۳: «و آدمی بگوید که زمین را چه رسیده است؟»

۵۴۴۳۲۲۴خ ۰ (۳۳) خ- التّوبة (۹) آیه ۳۲: «می‌خواهند نور خدا را با دهان خود خاموش کنند، و خدا جز به کمال رساندن نور

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۴۸

خود نمی‌خواهد. هرچند کافران را خوش نیاید.»

۶۴۴۳۲۲۴خ ۰ (۳۴) خ- نک: جامع صغیر، ج ۲، ص ۳۶. «خوشبخت کسی است که در شکم مادرش خوشبخت بوده است.»

۴۵۴۳۲۲۴خ ۰ (۳۵) خ- «به تحقیق، پدر آنها درگذشت؛ کسی که در رنجها و سفر و حضر آنها را سرپرستی می کرد.»

۰۶۴۳۲۲۴خ ۰ (۳۶) خ- النّمل (۲۷) آیه ۴۰: «و آن کس که از علم خدا بهره‌ای داشت گفت: من، پیش از آنکه چشم برهم زنی، آن را نزد تو حاضر می کنم.»

۱۶۴۳۲۲۴خ ۰ (۳۷) خ- مریم (۱۹) آیه ۸۴ [ترجمه آن در متن آمده است].

۲۸۴۳۲۲۴خ ۰ (۳۸) خ- البقرة (۲) آیه ۲۵؛ آل عمران (۳) آیه ۱۵ و ...: «بهشت‌هایی است که در آن نهرها جاری است.»

۲۸۴۳۲۲۴خ ۰ (۳۹) خ- پیشین؛ آیه ۲۴: «بترسید از آتشی که برای کافران مهیا شده و هیزم آن مردمان و سنگها هستند.»

۲۸۴۳۲۲۴خ ۰ (۴۰) خ- در نسخه بم: این حال.

۲۸۴۳۲۲۴خ ۰ (۴۱) خ- نک: کشف الاسرار و عدّة الابرار؛ ج ۱، ص ۶۵۴؛ ج ۵، ص ۳۷۲. «گور باغی از باغهای بهشت یا گودالی از گودالهای دوزخ است.»

۶۸۴۳۲۲۴خ ۰ (۴۲) خ- در نسخه بم: مجمع.

۰۹۴۳۲۲۴خ ۰ (۴۳) خ- در نسخه بم: بعد از بی‌تابی و افغان بسیار، رای او بر این قرار گرفت که او را بکشد. پس ریسمانی در گردن دختر افکنده.

۲۹۴۳۲۲۴خ ۰ (۴۴) خ- آل عمران (۳) آیه ۱۸۵: «همه‌کس مرگ را می‌چشد.»

۹۹۴۳۲۲۴خ ۰ (۴۵) خ- الاسراء (۱۷) آیه ۱: «منزه است آن خدایی که بنده خود را شبی از مسجد الحرام به مسجد الاقصی که گرداگردش را برکت داده‌ایم سیر داد.»

۹۹۴۳۲۲۴خ ۰ (۴۶) خ- النّجم (۵۳) آیه ۹: «تا به قدر دو کمان، یا نزدیک‌تر.»

۲۱۵۳۲۲۴خ ۰ (۴۷) خ- از نسخه بم افزوده شد.

۶۳۵۳۲۲۴خ ۰ (۴۸) خ- در نسخه بم: یا وصی خیر المرسلین.

۷۳۵۳۲۲۴خ ۰ (۴۹) خ- همان:+ رضی اللّه عنه.

۸۳۵۳۲۲۴خ ۰ (۵۰) خ- همان:+ در صدر.

۹۳۵۳۲۲۴خ ۰ (۵۱) خ- همان:- واهله.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۴۹

باب هفتم در بیان زهد و ورع امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- و ما یتعلّق بها:

اشاره

در فصل الخطاب مسطور است که: «برادر مصطفی و غریق بحر بلا و حریق نار ولا و مقتدای اولیا و اصفیا، امام المشارق و المغارب، ابو الحسن علی بن ابی طالب- ع- او را در حقیقت درجتی رفیع و در طریقت شأنی عظیم است و در وقت عبادت از اصول حقایق حظّی تمام داشت. جنید- رحمة اللّه علیه- گفته: شیخنا فی البلاء و الاصول ۴۶۶۳۲۲۴خ ۰ ۱ خ علیّ المرتضی- کرّم اللّه وجهه. یعنی، امام ما در علم طریقت که اصول گویند و معاملات حقیقت که بلا کشیدن است، علی مرتضی است. و چنین می‌آرند که یکی به حضرت او آمده است: یا امیر المؤمنین، مرا وصیتی فرمای. فرمود: «لا تجعلنّ اکبر شغلک لاهلک و ولدک فان یکن اهلک و ولدک من اولیاء اللّه فانّ اللّه لا یضیع اولیائه و ان کان اهلک و ولدک من اعداء اللّه فما همّک و شغلک لاعداء اللّه.» یعنی، مگردان تو شغل اهل و اولاد را بزرگترین اشغال خود که اگر ایشان از دوستان خدایند خدای- عزّ و جلّ- دوستان خود را ضایع نمی‌کند و اگر ایشان دشمنان خدایند، اندوه دشمنان خدا چرا داری؟

قطعه:

فرزند بنده‌ایست، خدا را غمش مخورتو کیستی که به ز خدا بنده پروری؟

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۵۰ گر مقبل است، گنج سعادت از آن اوست‌ور مدبر است، رنج زیادت چه می‌بری؟»

منقبت:

هم در کتاب مذکور از کشف المحجوب می‌آرد که: «روزی سایلی از امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- پرسیده که: پاکیزه‌ترین کسب‌ها چیست؟ فرمود: غناء القلب باللّه سبحانه. یعنی، هر دلی که به خدای- عزّ و جلّ- توانگر گردد و نیستی دنیا و مافیها وی را درویش نکند و به هستی ما سوی اللّه شادمان نشود؛ جز فیوضات حضرت دوست چیزی به نظرش ننماید و سوای دوست، دوست ندارد و دست به دامن کس نیارد.»

رباعی:

خاکش بر سر کز این سرا اندیشدبر جای نمانده و ز جا اندیشد

اندیشه نیستی چه دامن گیردآن را که ز هستیِ خدا اندیشد

منقبت:

در ترجمه مستقصی مسطور است که: «چون در خدمت عایشه، طلحه و زبیر بر بصره استیلا یافته، طلحه به بیت المال درآمده، چون نقود نامعدود دید قرائت این آیه کریمه نمود که: «وَعَدَكُمُ اللَّهُ مَغانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُونَها فَعَجَّلَ لَكُمْ هذِهِ» ۵۶۶۳۲۲۴خ ۲ ۰ خ. و بعد از آنکه امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- بر ایشان ظفر یافته به همان خانه درآمد، چون نظر فیض اثرش بر دنانیر و دراهم سرخ و سفید افتاد به زبان گوهرافشان فرمود: ای زر احمر، مرا مغرور مساز و ای سیم سفید، به فریب غیر پرداز که به عشوه شما مغرور نشوم و به جلوه شما مایل نگردم و این حدیث نبوی برخواند: «کن فی الدّنیا کانّک غریب او کعابری سبیل» یعنی باش در دنیا همچو کسی که غریب است یا مانند مسافر.»

رباعی:

معشوقه دهر چون کند عشوه‌گری‌در وی نکنی نظر اگر دیده‌وری

در دار فنا که از ثبات است بری‌مانند غریب باش یا رهگذاری از اینجاست که حکیم سنائی در حدیقهٔ الحقیقه گوید،

مثنوی:

کودک از زرد و سرخ نشکیبدمرد بر زرد و سرخ نفریبد

شیر از آتش همیشه پرهیزدجان حیدر در آز ناویزد و شیخ عطار- قدّس سرّه- نیز گوید،

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۵۱

مثنوی:

سوار دین پسر عمّ پیمبرشجاع شرع و صاحب حوض کوثر

ز جودش ابر دریا پرتوی بودبه چشمش عالم پر زر جوی بود

نه هرگز آرزوی سیم و زر داشت‌نه هرگز سوی سیم و زر نظر داشت

چنان در راه معنی سرخ‌رو بودکه سیم و زر به چشمش خاک کو بود

تو ای زر، زرد گرد از ناامیدی‌تو نیز ای سیم می‌کش این سپیدی

چو دنیا آتش و او شیر بوده‌از این معنی ز دنیا سیر بوده

اگرچه کم نشیند گرسنه شیرنخورد او نانِ دنیا یک شکم سیر

از آن جستی به دنیا فقر و فاقه‌که دنیا بود پیشش سه طلاقه لمؤلفه ۶۶۶۳۲۲۴خ ۳۰ خ: در کتاب شاهد قدسی این چند بیت در مثنوی در مذمت دنیا گوید، به حکم:

«حبّ الدّنیا رأس کلّ خطیئهٔ و ترک الدّنیا رأس کلّ عبادهٔ ۷۶۶۳۲۲۴خ ۴۰ خ» ترکش، پیرایه شاهد عبادتهاست و حبّش، سرمایه معصیت و خطا.

لمؤلفه:

هرکه از دل ترک دنیا کرده استجای در فردوس اعلی کرده است

هیچ مردی دل به این بیوه نبستهیچ نامردی از این بیوه نرست

جمله مردان طلاقش گفته‌اندلیک نامردان ما خوش خفته‌اند

هرکه او مردست خود سویش ندیدهیچگه ۸۶۶۳۲۲۴خ ۵۰ خ بر آبرو رویش ندید

آنکه نامرد است در دام وی استمرغِ جانش سربه‌سر رام وی است

چیست دنیا ساحر دیوانه‌ای ۹۶۶۳۲۲۴خ ۶۰ خدر پیِ او یک جهان آواره‌ای

چیست دنیا معدن کذب و دروغشمع بزمش همچو دود بی‌فروغ

چیست دنیا معدن ۰۷۶۳۲۲۴خ ۷۰ خ حرص و هوس‌طالبانش خوار مانند مگس

چیست دنیا منزل دیوانه‌ای ۱۷۶۳۲۲۴خ ۸۰ خسربه‌سر از مکر، دام و دانه‌ای

چیست دنیا مایه دیوانگی‌قرب او باشد ز حق بیگانگی ۲۷۶۳۲۲۴خ ۹۰ خ

چیست دنیا دشمن دیرینه‌ای‌دشمن دیرینه پر کینه‌ای ۳۷۶۳۲۲۴خ ۱۰۰ خ

چیست دنیا سربه‌سر خواب و خیال‌حاصل دنیا وبال آمد وبال

حاصل دنیا بوَد بی‌حاصلی‌غافلانش غرق بحر عاقلی

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۵۲

منقبت:

در تفسیر حافظی و فخر رازی و ترجمهٔ الخواص و صحایف و هدایهٔ السّعداء و ذخیرهٔ الملوک مسطور است که: «روزی امیر المؤمنین روز جمعه بر منبر خطبه می‌فرمود و در غایت بلاغت و فصاحت و جامه کهنه پرپیوند در بر و شمشیری با بند لیف خرما در دست مبارک داشت. عبد اللّه بن عباس ۵۷۶۳۲۲۴خ ۱۱۰ خ به خاطر آورد که این مناسب حال ستوده‌مآل امیر المؤمنین ۶۷۶۳۲۲۴خ ۱۲۰ خ نیست. آن حضرت به علم ولایت بر اراده‌اش مشرف ۷۷۶۳۲۲۴خ ۱۳۰ خ گشته به زبان معجز بیان فرمود: لقد رقعت مرقعی هذه حتی استحییت من راقعها. ما لعلیّ من زینهٔ الدنیا! کیف افرح بلذهٔ یفنی و نعیم لا یبقی! و کیف اشبع و حول الحجاز بطون غرثی! و کیف ارضی بان اسمی امیر المؤمنین و لا اشارکهم فی خشونهٔ العیش و شدائد الضرّ و البلوی! یعنی، به تحقیق چندان رقعه بر رقعه دوزانیدم و وصله بر وصله پوشانیدم که از دوزنده آن شرمسار گردیدم.

علی را با زینت دنیا چه کار که گلشن خار است و نوش نیش! و چگونه شاد باشم به لذتی که به اندک زمانی بسر آید و به معرض فنا درآید! و چگونه سیر خورم که در ولایت حجاز شکم‌ها گرسنه باشد و از غایت جوع در اضطراب مخمصه! یا چگونه راضی باشم به آنکه مؤمنان مرا امیر خوانند و مقتدا و پیشوای خود دانند و من در دشواری‌ها با ایشان شریک نباشم و در گرسنگی و تنگی

معیشت با ایشان موافقت نکنم!» راوی گوید: بعد از استماع این کلمات با برکات، حاضران مجلس فردوس آیین بسیار گریستند.

منقبت:

در مجلّد اول حبیب السّیر مسطور است که: «عقیل برادر حقیقی امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- از ممرّ تنگی معیشت نزد معاویه رفت؛ زیرا که از بیت المال هر روز دو درم وظیفه داشت. داعیه کرد که چیزی بر آن اضافت شود تا به فراغت معیشت تواند نمود. اندک طعامی ترتیب داده، امیر المؤمنین را به شبی به ضیافت طلبید و در اثنای گفت و شنید اظهار افلاس نموده التماس کرد که چیزی بر وظیفه او زیاده شود. امیر پرسید: وجه این دعوت را از کجا به هم رسانیدی؟ گفت: چند گاه هر روز یک درهم و نیم خرج کرده و نیم درم را جمع کرده به مایحتاج این طعام صرف نمودم. امام المتقین فرمود: بر این تقدیر، وجه معاش یک درم و نیم کفایت است؛ چرا از ضیق معیشت شکایت می کنی؟ عقیل نوبت دیگر در طلب مبالغه نمود.

امیر المؤمنین از او آهنی پنهان در شعله چراغ داغ کرده بود، ناگاه بر دستش نهاد. او مضطرب شد گفت: ای برادر، چرا دست مرا سوختی؟ فرمود: چون تو این قدر تحمل آتش دنیا

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۵۳

نمی‌آری، چگونه روا می‌داری که من از حقوق اهل اسلام زیاده بر آنچه حصّه تو می‌شود چیزی به تو دهم و بدان جهت- عیاذا باللّه- به احراق نایره عقبی گرفتار گردم! عقیل درک این سخن ناکرده، از امیر المؤمنین برنجیده به دمشق شتافت و امیر المؤمنین از این معنی بسیار ملول شد.»

و در ترجمه مستقصی می‌آرد که: «بعد از وصول عقیل به دمشق، معاویه در تعظیم او بسیار کوشید. روزی تکلیف این معنی نمود که بر منبر برآمده امیر المؤمنین و سبطین را ناسزا گوید.

عقیل ترک صحبت نموده و او را غافل ساخته باز به خدمت امیر المؤمنین آمده، تایب شد.»

منقبت:

در مجلّد ثانی حبیب السّیر مسطور است که: «در صحاح اخبار به تواتر ایراد گرفته که امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- در مدت عمر خود هرگز هر سه روز متعاقب سیر نخورده و در اکثر اوقات با نان جوی نان خورش میل نمی‌کرد و چون اهل بینش تکلیف تناول نمودن طعام می‌کردند به زبان خارق بیان می‌فرمود: «حسبی الطّعام ما یقیم ظهری» بسنده است از طعام آن مقدار که پشت مرا قایم دارد و مرا از طاعت و عبادت پروردگار من منع نیاید.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور از عدی بن ثابت مروی است که: «روزی امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- دو جامه سطبر ابتیاع نموده، قنبر- رضی اللّه عنه- را مخیّر گردانید که هرکدام را خواهی بپوش. قنبر یکی از آن دو ثوب اختیار کرد و دیگری را امیر المؤمنین در پوشیده و آستین را دراز دیده، آنچه از سر اصباع همایونش تزاید ۸۷۶۳۲۲۴خ ۰ ۱۴ خ بود قطع فرمود.»

منقبت:

[هم در کتاب مذکور از عدی بن ثابت مروی است که گفت: «روزی طبق پالوده‌ای نزد سلطان اولیا، علی مرتضی- کرّم اللّه وجهه- بردم، اصلا رغبت نفرمود، گفت: دوست ندارم خوردن چیزی را که سید کاینات- علیه افضل الصّلوات و اکمل التّحیّات- آن را

تناول ننموده باشد.» ۹۷۶۳۲۲۴خ ۱۵۰ خ]

منقبت:

در بیان آنکه روزه ایام بیض از جانب حق سبحانه به ۰۸۶۳۲۲۴خ ۱۶۰ خ امیر المؤمنین امر شد و به سایر صحابه و مؤمنان به تبعیت، در عمدهٔ الابرار از امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- مروی است که:

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۵۴

«روزی به خدمت رسول رفتم. آن سرور رو به سوی من کرده گفت: یا اخی، جبرئیل حاضر است و تو را سلام خدا رسانده می‌گوید: فرمان چنان است که در هر ماه سه روز روزه بدار که در روز اول) ثواب صوم ده هزار سال می‌یابی و در دویّم) ثواب سی هزار سال و در سیّم) ثواب صدهزار سال. من گفتم: یا رسول اللّه، این ثواب مخصوص به ذات من است یا هرکس این سه روز روزه بدارد، او را هم این‌چنین ثواب باشد؟ رسول فرمود: هرکس به نیت متابعت تو این سه روز صایم باشد، او را هم این‌چنین ثواب بود. گفتم: یا رسول اللّه، آن سه روز کدام است؟ فرمود: ایام بیض.»

منقبت:

در روضهٔ الشّهداء از جابر بن عبد اللّه انصاری مروی است که گفت: «و اللّه و به حقّ یگانگی معبود که بعد از احمد محمود، در زیر فلک کبود، زاهدتر از مرتضی علی ندیدم که مطلقا دیده همت از متاع فانی دنیای دون فرو هشته و بر صدر ریاضت، مترصد شهود به جوع ترانی نشسته.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور مسطور است که: «در زمان خلافت با برهان امیر المؤمنین از بصره تا سغد سمرقند در تحت قبضه تصرّفش بود و به حدی متواضع بود که در بازار کوفه پیاده می‌رفت؛ چنانکه مردمی که به معاملات دنیوی اشتغال داشتند، از امیر خود واقف نگشتند.

چون بر وی انبوه کردندی به شفقت تمام فرمودی: ای مؤمنان، علی را راه دهید. چون مردم آواز دلنوازش را استماع نمودند، راه می‌دادند.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور مسطور است که: «به اسانید صحیحه و به روایات صحت اثر محرّر گشته که روزی امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- بعضی از حوایج لابد خریده خود برداشته، برد. یکی از خدام علیه عالیه‌اش پیش آمده گفت: این بار را به من ده تا بردارم. به زبان فصاحت بیان فرمود: «ابو العیال احقّ ان یحمل.» یعنی، صاحب عیال سزاوارتر است برداشتن ۱۸۶۳۲۲۴خ ۱۷۰ خ ایشان.

خادم گفت: یا امیر المؤمنین و یا وصی خیر المرسلین، تو خلیفه بر حق رسول خدایی و به تحقیق مؤمنان را امام و پیشوایی؛ این صورت با حال خجسته‌مآل تو نسبتی ندارد! در جواب فرمود: «لا ینقصی الرّجل من کماله ما یحمله الی عیاله» یعنی، از کمال مرد هیچ کم نشود، از

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۵۵

باری که از برای عیال می‌کشد.»

منقبت:

در ذخیرهٔ الملوک میر سیّد علی همدانی- قدّس سرّه- از ابن عباس [رضی اللّه عنه ۲۸۶۳۲۲۴خ ۰ ۱۸ خ] مروی است که: «چون امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- به خلافت صوری نشست، امامین را از صحبت خود جدا نکرد. بدان سبب که امام حسن- سلام اللّه علیه- بی‌مانندترین خلق بود به رسول- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- در سیرت و صورت، بنابر آن او را حرمت داشتی و سخن او را رد نکردندی.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور از ابن عباس- رضی اللّه عنه- منقول است که گفت: «امیر المؤمنین در هفته یک صاع جو آرد ساخته، در کدویی کردی و سر او را مهر نمودی، از آن یک قرص پخته افطار نمودی و گاهی به یک کف آرد قناعت کردی باز ببستی و مهر کردی. گفتند: یا امیر المؤمنین، چرا این را مهر می‌کنی؟ فرمود: از برای آنکه مبادا حسنین پاره‌ای از آرد گندم بیامیزند. روزی یکی از ملوک عرب به زیارت امام حسن در مسجد درآمد. در وقتی که مردم نماز مغرب ادا نموده متفرق شده بودند، امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- نشسته بود و کدو پیش خود نهاده افطار می‌کرد. چون آن شخص از نماز فارغ شد، امیر او را از آن آرد مشتی داد و در گوشه دستار بسته به صحبت امام حسن آمد. چون سفره گسترده طعام الوان آوردند، آن شخص لختی از آن طعام برداشته گفت: در مسجد درویشی گرسنه بود؛ از فرط گرسنگی همچنین آرد جوی افطار می‌نمود، و مرا بر وی رحم آمده، اگر اجازت باشد، این طعام را جهت او می‌برم که ثواب است. حضرت امام حسن بگریست و گفت: آن درویش که تو دیدی، پادشاه دین و دنیا و خلیفه وقت است و او آن‌را اختیار کرده.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور از ابن عباس- رضی اللّه عنه- مروی است که: «روزی گفتم: یا امیر المؤمنین، چه شود که جامه نو بپوشی؟ گفت: خدای تعالی فرموده است امیران اهل اسلام را که خوردن و پوشانیدن خود را مانند خورش و پوشش فروترین رعیت کنند تا توانگران در زندگانی اقتدا بدیشان کنند و ضعیفان به سبب فقر و فاقه، اندوهگین و متأسف نباشند.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۵۶

منقبت:

هم در کتاب مذکور مسطور است که: «امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- در خلافت خود روزی به بازار رفته، پیراهنی به سه درم خرید و آستین و دامن آنچه از سر دست و شتالنگ فروتر بود ببرید. گفتند: چرا چنین کردی؟ فرمود: این به طهارت نزدیک‌تر است و به تواضع لایقتر و به اقتدای مؤمنان سزاوارتر.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور مسطور است که: «سابق میدان ازلی ۳۸۶۳۲۲۴خ ۰ ۱۹ خ، امیر المؤمنین چون وقت نماز درآمدی، مضطرب گشته و رنگ مبارکش متغیر شدی. گفتند: یا امیر المؤمنین، چه رسید تو را؟ گفت: امانتی درآمد که آسمان و زمین طاقت آن نداشت.»

منقبت:

در تفسیر حسینی مسطور است که: «عبادتش به مرتبه‌ای بود که هر شب از خلوتش اهل خانه هزار تکبیر احرام می‌شنیدند. و استغراقش در نماز به مرتبه‌ای بود که در جنگ احد چون تیر مخالف در پای مبارکش خلید و پیکان چنان محکم نشسته که برآوردنش بی‌صعوبت میسر نبود، امیر المؤمنین نیز این همه شدت و محنت نمی‌توانست قرار داد که از انبر بکشند، آخر آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- فرمود: چون علی بن ابی طالب به نماز ایستاده شود، در آن وقت از انبر بیرون بکشند (و به روایتی خود گفت) المقصود، چون هنگام نماز شد، پیکان از پای مبارکش بیرون کردندی، مصلّی تمام چون پر خون شد، امیر را اصلا از این معنی خبر نبود.»

چنانچه شیخ عطار- قدّس سرّه- از این معنی خبر می‌دهد.

بیت:

چنان شد در نماز او محو سبحان‌که از پایش برون کردند پیکان و محقق نامی، ملا عبد الرحمن جامی در تحفهٔ الاحرار این واقعه را منظومه ساخته.

بیت:

شیر خدا شاه ولایت علی‌صیقلی شرک خفی و جلی

روز احد چون صف هیجا گرفت‌تیر مخالف به تنش جا گرفت

غنچه پیکان به گل او نهفت‌صد گل راحت ز گل او شکفت

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۵۷ روی عبادت سوی محراب کردپشت به دور سرِ اصحاب کرد

خنجر الماس چو بنداختندچاک به تن چون گلش انداختند

غرقه به خون غنچه زنگارگون‌آمد از آن گلبنِ احسان برون

گل گل خونش به مصلّا چکیدگشت چو فارغ ز نماز آن پدید

کاین همه گل چیست ته پای من‌ساخته گلزار مصلّای من؟

صورت حالش چو نمودند بازگفت که: سوگند به دانای راز

کز الم زخم ندارم خبرگرچه ز من نیست خبردارتر

طایر من سدره‌نشین شد چه باک‌گر شودم تن چو قفس چاک‌چاک

جامی از آلایش تن پاک شودر قدم پاک‌روان خاک شو

باشد از آن خاک به گردی رسی‌گرد شکافی و به مردی رسی

منقبت:

منقول است که: «روزی امیر المؤمنین و امام المتعبدین در وقت افطار نان خشکی برآورده خواست بشکند، سه مرتبه زور کرد نتوانست. یکی از حضار مجلس فردوش آیین گفت: یا امیر المؤمنین، در خیبر که به آن بزرگی و ثقل بود به دو انگشت برکنده سپر خود کردی، امروز در شکستن نان این همه ضعف از چیست؟ فرمود: آن قوت از برای حق بود و این ضعف از برای نفس.»

منقبت:

ایضا منقول است که: «شبی امیر المؤمنین در زمان با برهان خود کتابت تقسیم بیت المال می‌نمود که طلحه و زبیر آمدند. آن حضرت چراغ را گل ساخته، از منزل فیض نازل خود چراغ دیگر طلب فرمود و با ایشان صحبت داشت. حضار سبب گل ساختن چراغ و طلب نمودن چراغ دیگر را پرسیدند، فرمود: روغن آن چراغ از بیت المال بود و روا نباشد که در روشنی آن با شما صحبت دارم.»

پی‌نوشت‌ها

۵۹۵۳۲۲۴خ ۰ (۱) خ- در نسخه بم: فی الاصول و البلاء.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۵۸

۴۰۶۳۲۲۴خ ۰ (۲) خ- الفتح (۴۸) آیه ۲۰: «خدا به شما وعده غنایم بسیار داده است که به چنگ می‌آورید؛ و این غنیمت را زودتر ارزانی داشت.»

۰۱۶۳۲۲۴خ ۰ (۳) خ- در نسخه بم: مؤلف گوید.

۱۱۶۳۲۲۴خ ۰ (۴) خ- نک: کشف الأسرار و عدّة الابرار؛ ج ۱، ص ۴۶۰؛ ج ۲، ص ۵۹۸ و ... «دوستی دنیا سر همه خطاها و رها کردن دنیا سر همه عبادت‌هاست.»

۳۱۶۳۲۲۴خ ۰ (۵) خ- در نسخه بم: هیچ کس.

۳۱۶۳۲۲۴خ ۰ (۶) خ- همان: مکاره‌ای.

۳۱۶۳۲۲۴خ ۰ (۷) خ- همان: مسکن.

۳۱۶۳۲۲۴خ ۰ (۸) خ- همان: ویرانه‌ای.

۳۱۶۳۲۲۴خ ۰ (۹) خ- این بیت در نسخه بم یافته نشد.

۳۱۶۳۲۲۴خ ۰ (۱۰) خ- در نسخه بم:

چیست دنیا دشمن دیرینه‌ای‌چیست دنیا همچو گلخن خانه‌ای

۵۱۶۳۲۲۴خ ۰ (۱۱) خ- همان:+ رضی اللّه عنه.

۵۱۶۳۲۲۴خ ۰ (۱۲) خ- همان:+ کرّم اللّه وجهه.

۵۱۶۳۲۲۴خ ۰ (۱۳) خ- همان: اراده او واقف.

۶۲۶۳۲۲۴خ ۰ (۱۴) خ- همان: زیاده.

۸۲۶۳۲۲۴خ ۰ (۱۵) خ- کلّ این عبارت از نسخه بم افزوده شد.

۰۳۶۳۲۲۴خ ۰ (۱۶) خ- در نسخه بم: بالاصالة.

۸۳۶۳۲۲۴خ ۰ (۱۷) خ- همان:+ بار.

۲۴۶۳۲۲۴خ ۰ (۱۸) خ- از نسخه بم افزوده شد.

۰۵۶۳۲۲۴خ ۰ (۱۹) خ- در نسخه بم: سرور مؤمنان و مولای جهان.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۵۹

باب هشتم در بیان سخاوت امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- و ما یتعلّق بها

اشاره

در امالی زبدهٔ المحققین شیخ شهید- رحمهٔ اللّه علیه- به اسناد طویل از خالد بن ربیعی مروی است که گفت: «روزی امیر المؤمنین درون خانه کعبه درآمد. اعرابیی را دید در پرده کعبه آویخته می‌گوید: یا صاحب البیت، البیت بیتک و الضّیف، ضیفک و لکل ضیف من ضیفک قری و اجعل قرائی منک فی هذه اللیلهٔ المغفرهٔ. یعنی ای صاحبخانه، خانه خانه توست و مهمان مهمان تو و جهت هر مهمان مهمانی. درهم آورده، بگردان مهمان مرا در این شب مغفرت و آمرزش. امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- به اصحاب خود فرمود: آیا می‌شنوید کلام اعرابی را؟ گفتند: نه. فرمود: می‌گوید خدا اکرم از آن است که رد کند مهمان خود را. چون شب دویم درآمد، امیر المؤمنین او را دید به همان رکن آویخته می‌گوید: یا عزیزی، عزتک فلا اعزّ منک فی عزّک اعزّنی بعزّتک فی عزّ لا یعلم احد کیف هو اتوجّه الیک و اتوسّل بک بمحمّد و آل محمد علیک ان تعطنی ما لا یعطنی احد غیرک و اصرف عنّی ما لا یصرفه احد غیرک. یعنی ای عزیز، در عالم عزت عزیزتر نیست از تو در جنب عزت تو. عزیز گردان مرا به حق خود در عالم عزتی که نمی‌داند هیچ‌کس آن چگونه است! روی آوردم به سوی تو و وسیله جستم به تو به حرمت محمد و آل محمد. بر توست آنکه بدهی مرا آنچه نمی‌دهد مرا دیگری غیر تو و بگردان از من آنچه نمی‌گرداند آن را هیچ‌کس غیر تو. امیر به یاران خود گفت: این اسم اکبر است به لفظ سریانی و از این لغت خبر داده است حبیب من رسول اللّه- صلّی اللّه علیه و آله و

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۶۰

سلّم- سبحان اللّه! اعرابی سؤال بهشت کرد از خدا و یافت آن را و سؤال نجات نمود از دوزخ و یافت آن را. شب سیم باز امیر المؤمنین او را دید به همان رکن آویخته می‌گفت: یا من لا یجزی له مکان و لا یخلوا منه مکان و کان بلا کیفیهٔ الرزق الاعرابی اربعهٔ الالف درهم. یعنی، ای آن‌که سزاوار نیست او را مکان و خالی نیست از او هیچ مکان و هست او به استمرار و استقرار؛ بی‌چگونگی روزی کن اعرابی را چهار هزار درم. امیر پیش رفته گفت: ای اعرابی، سؤال مهمانی کردی خدا به تو داد و سؤال بهشت کردی به تو بخشید و سؤال نجات از دوزخ کردی یافتی. الحال در این شب چهار هزار درهم سؤال می‌کنی؟ اعرابی گفت: تو کیستی؟

گفت: من علی بن ابی طالبم. گفت: قسم به خدا که تویی مراد خواهش من و به تو فرود آمد فصول حاجت من. امیر گفت: به چه حاجت چهار هزار درهم می‌خواهی؟ گفت: هزار درهم جهت کابین می‌خواهم و هزار برای ادای دین و هزار جهت خریدن سرا و هزار درهم برای معیشت. هرگاه از مکه به مدینه بروی به سرای من آی که مراد تو حاصل کنم.

اعرابی یک هفته در مکه اقامت نموده به مدینه رسیده ندا کرد: کیست که دلالت کند مرا به سرای علی بن ابی طالب؟ امام حسن گفت: من دلالت کنم که او پدر من است. پس به خدمت امیر آمده دعاوی او به عرض رسانید. امیر به فاطمه گفت: در خانه چیزی هست که اعرابی بخورد؟ گفت: نه. پس سلمان فارسی را طلب نموده فرمود: باغی که رسول جهت من نشانیده بفروش. سلمان در چند روز به دوازده هزار درهم فروخته زر حاضر کرد. امیر چهار هزار درهم معهود به اعرابی داد و چهل درهم دیگر به جهت نفقه او عطا فرمود و باقی را به ارباب استحقاق تقسیم نمود. چون به منزل آمد، فاطمه گفت: فروختی باغی که پدر من جهت تو نشانده بود؟ گفت: آری به بهتر از آن عاجلا یعنی نقد و آجلا یعنی مؤجل به وقتی که گفت بها کجاست؟ گفت: دادم به محتاجان پیش از سؤال و شرم داشتم که ایشان را خوار گردانم به خواری سؤال. فاطمه گفت: من گرسنه‌ام و حسنین نیز، و شک نیست که تو هم مثل مایی در گرسنگی. ما را یک درم بهای باغ به قسمت نباشد! دامن امیر را گرفت. امیر گفت: ای فاطمه، بگذار مرا. گفت: نمی‌گذارم تا حکم کند میان من و تو پدر من. فی الحال، جبرئیل بر رسول فرود آمد و گفت: خدایت سلام می‌رساند و می‌گوید که از من

سلام به علی رسان و به فاطمه بگو که دست از جامه علی بدار. پیغمبر به منزل علی آمد، فاطمه را ملازم علی یافت. گفت: ای نور دیده من، چیست که دست در جامه علی زده‌ای؟ گفت: ای پدر، باغ را به دوازده هزار درم فروخته قسمت نموده و یک درم به جهت ما نیاورده که به آن طعام بخوریم. پیغمبر گفت: ای دختر، جبرئیل آمده گفت: حق سبحانه می‌فرماید: بگو فاطمه را که دست از دامن علی بدار.

سیدهٔ النساء گفت: استغفر اللّه! هرگز عود نکنم به این کار. فاطمه گوید: پدر من به ناحیه‌ای

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۶۱

رفت و امیر به ناحیه‌ای. پس آن سرور بلاـ توقف مراجعت نموده هفت درهم سیاه برآورده به من داده فرمود: بگیر این درهم را و هرگاه علی بیاید بگو به جهت شما طعام بخرد. بعد از لمحه‌ای امیر آمده گفت: رسول خدا تشریف آورده بود، که بوی او درمی‌یابم؟ فاطمه گفت:

بلی، به من چیزی داده که به آن طعام بخریم. امیر دراهم مذکور را گرفته گفت: بسم اللّه الرّحمن الرّحیم و الحمد للّه کثیرا طیّبا هذا من رزق اللّه. و به امام حسن فرمود: با من به بازار بیا و در راه به مردی رسیدند که ایستاده می گفت که: من یقرض المولی الوفی؟ یعنی، که قرض می‌دهد به مالدار وفاپیشه؟ امیر به امام حسن گفت: ای پسر، دراهم را به این شخص می‌دهی؟

امام قبول نمود. امیر همه دراهم به او داد و فرمود: ای پسر، آن‌که اندک می‌دهد قادر است بر آن‌که بسیار دهد و متوجه منزل به جهت طلب قرض شد. ناگاه در اثنای راه اعرابیی با ناقه ملاقات امیر کرده گفت: ای علی، این ناقه را از من بخر. امیر گفت: بها با من نیست. گفت: نسیه می‌دهم. امیر به صد درم خریده به امام حسن گفت: بگیر ناقه را. آن امام چنان کرد. بعد از لمحه‌ای دیگر اعرابی دیگر ملاقی شد گفت: ای علی، ناقه می‌فروشی؟ گفت: آری. گفت: چند خریده‌ای؟ گفت: به صد درهم. اعرابی صد و هفتاد درهم داد. امام حسن به اشاره امیر ناقه را حواله اعرابی نمود. پس امیر به طلب اعرابی که از او ناقه خریده بود روانه شد. رسول- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- را در جای خود نشسته دید که هرگز در آنجا ندیده بود. چون نظر مبارکش بر امیر افتاد، تبسم نموده فرمود: یا اخی، به طلب اعرابیی که به تو ناقه فروخته بود می‌روی؟ گفت: آری. فرمود: ای ابو الحسن، آنکه ناقه به تو فروخته بود جبرئیل بود و آنکه خرید میکائیل. و ناقه از ناقه‌های بهشت بود و دراهم از نزد پروردگار. نفقه کن به نیکی و مترس از افنا یعنی از کمی رزق.»

مؤلف گوید: بیع و شرای ناقه مذکوره به روایات مختلفه در کتب سلف ایراد یافته.

چنانچه در زهرهٔ الرّیاض مسطور است که: «چون سه روز در خانه امیر المؤمنین فاقه شد، سیّدهٔ النساء چادر خود به فروختن داد. امیر او را به شش درهم فروخته به مستحق داد. پس یکی مهار ناقه به دست گرفته آمده گفت: یا امیر المؤمنین، می‌خری این ناقه را به صد و شصت درهم؟ گفت: بلی. چون مشتری مبلغ مذکور را حواله بایع نموده و مهار ناقه گرفته رفت، پس آن مردی که ناقه را نسیه فروخته بود آمده طلب ثمن ناقه نمود. امیر ادای دین نموده، شصت درهم پیش سیّدهٔ النساء آورده، صورت واقعه مذکوره بیان نمود. چون این خبر به سمع مبارک آن سرور رسانید، گفت: یا اخی، فروشنده ناقه جبرئیل بود و مشتری میکائیل و آن ناقه مرکب فاطمه است که روز قیامت بر وی سوار خواهد شد.»

و در اربعین جار اللّه علّامه از امام جعفر صادق- ع- چنین مروی است که گفت: «روزی

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۶۲

سلمان فارسی نزد سیّدهٔ النّساء شش درهم آورد. در این اثنا امیر المؤمنین از پیش سیّد المرسلین آمده طلب طعام نمود. سیّدهٔ النّساء گفت: نیست چیزی نزد من جز این شش درهم که سلمان آورده و می‌خواهم برای حسنین طعام مهیا سازم. پس امیر دراهم را گرفته به جهت طعام خریدن بیرون رفت. ناگاه به مردی رسید که می گفت: من یقرض المولی الوفی؟ امیر دراهم را به او داده مراجعت

نموده به فاطمه حقیقت حال بیان نمود. فاطمه گفت: هر آینه تحقیق وفا خواهد کرد. امیر المؤمنین به خدمت خیر المرسلین روانه شد. در راه اعرابیی ناقه با خود داشت، ملاقی شده گفت: یا ابا الحسن، می‌خرید این ناقه را؟ گفت: بهایش با من نیست.

گفت: نسیه بخر. امیر به صد درهم خریده روان شد. اعرابی دیگر ملاقات کرده گفت: یا علی، می‌فروشی این ناقه را؟ گفت: بلی، گفت: به چند؟ فرمود: به صد درهم. پس اعرابی سیصد درهم داده، برد. امیر المؤمنین به خانه خود آمده صورت واقعه را به سیّدهٔ النساء بیان نموده به ملازمت سرور انبیا رفت. آن سرور فرمود: یا اخی، من خبر دهم تو را یا تو مرا خبر می‌دهی؟

امیر گفت: یا رسول اللّه، سخن از زبان مبارک تو خوش‌تر باشد. آن سرور فرمود: می‌شناسی آن هر دو اعرابی را؟ امیر گفت: رسول خدا بهتر می‌شناسد. فرمود: بخ بخ یا ابا الحسن، اعطیت ستّهٔ دراهم اعطاک اللّه ثلاث مائهٔ درهم. یعنی، مژده باد تو را ای ابو الحسن، دادی تو شش درهم، عطا کرد تو را حق- سبحانه و تعالی- سیصد درهم عوض آن و بایع جبرئیل بود و مشتری میکائیل و به روایتی دیگر اسرافیل- علیهم السلام.»

منقبت:

در فتوحات القدس مسطور است که: «سلطان اولیا علی مرتضی- کرّم اللّه وجهه- از کوفه هر دو سه روز لوای توجه به بیرون شهر می‌افراخت و در موضع بحر الصفا نشسته به جانب دریا نظر می‌انداخت. روزی در آن موضع نشسته بود که زورقی بحر الصفا نشسته به جانب هویدا. چون به کنار رسید، جوان از زورق فرود آمده به خدمت امیر رسیده رسم تحیت و سلام بجای آورد. چون امیر المؤمنین با آن جوان به سوی منزل خود راه سپرد، ابواب مهمان‌نوازی بر وی بگشود و از احوال او استفسار نمود که از کجایی و سبب آمدن تو در این شهر چیست و مهمت با کیست؟ گفت: از یمن می‌آیم و در یمن دو پادشاه است: یکی مؤمن و یکی کافر. نصف ملک از مؤمن است و نصف از کافر و پیشه من در یمن تره‌فروشی است و دکان من بر درگاه پادشاه کافر واقع شده و او را دختری است در غایت حسن و جمال و زیبایی و نهایت محبوبی و رعنایی. روزی با زینت تمام متوجه حمام شد. چون مرا در دکان دید، برقع برانداخت و مرا شیفته خود ساخت و گفت: ای جوان، هر روز از برای ما طبق سبزی

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۶۳

بیار و خود را به هیچ وجه معاف مدار. چون روی ماه او دیدم، از عشق دیوانه گردیدم و آه دردناک از جگر برکشیدم و گفتم:

بیت:

تا غمت ویرانه سینه به درد آباد کرددل ز درد جان و جان از دردِ دل فریاد کرد

آه از رویت که در جانم فکنده آتشی‌داد از خونت که بر دل سر بسر بیداد کرد و هر روز به سوی درگاه او راه می‌سپردم و طبق سبزی می‌بردم. بعد از چند روز جاسوسان حال مرا فهمیدند و مانع گردیدند. من از منع ایشان بی‌اختیار فریاد برآوردم و گریبان چاک کردم و یکی از محرمان بی‌درد خبر به پادشاه رسانید که تره‌فروش محله بر دختر تو عاشق گردیده و کارش به ناله و فریاد رسیده و به رسوایی انجامیده. چون در عشق او اختیار از دست دادم و روی به بارگاه پادشاه نهادم و زبان مطالبت گشودم و خواستگاری دختر نمودم، پادشاه چون سخن من بشنود غضبناک گردیده به کشتن من حکم کرد. جلّادان مرا به پای دار دوانیدند و از توهّم جانم به لب رسانیدند و در پای دار پیشانی نیاز بر زمین نهادم و زبان مسئلت به درگاه کارساز گشادم که ای کریم کارساز و ای رحیم بنده‌نواز، روا مدار که محروم بمیرم و از خوان وصال بهره نگیرم. مقارن این حال و اثنای این مقال، جاسوسی در رسید که پادشاه تو را طلبیده. ریسمان از گردنم برآوردند و کشاله‌کنان پیش پادشاه بردند.

پادشاه را وزیری بود پر ۸۳۷۳۲۲۴خ ۱۰ خ تدبیر و دبیر خوش‌تقریر. عرض نمود که: روی در بخشش آور و از کشتن این مرد درگذر. من او را تکلیفی نمایم و کاری فرمایم که مقدور او نباشد و لوای حیله برافرازم و او را بدان وسیله از اظهار این معنی

خاموش سازم. پس به من گفت: اگر آرزوی مصاهرت پادشاه داری و راه مواصلت می‌سپاری، توجه به جنگ علی بن ابی طالب برگمار و سر او را برای ما بیار تا تو را به دامادی سرافرازیم و کار تو را بر وجه مراد بسازیم. من بدین جهت روی بدین دیار نهادم و محنت بسیار بر خود قرار دادم. اما غریبم و علی را نمی‌دانم و بدو راه بردن نمی‌توانم. اگر مرا بدو راه نمایی و عقده کار من بگشایی، کرم تمام باشد و لطف مالاکلام. شاه ولایت‌پناه فرمود: این کار سهل است، عقده تو را بگشایم و درد تو را درمان نمایم. اگر در کنار دریا زبان به این سرّ می‌گشودی و اظهار این معنی می‌نمودی، تو را بدو راه می‌نمودم و عقده تو را می‌گشودم. پس با جوان روی به دریا نهاد و در کنار دریا بنشست.

ذوالفقار بدو داده گفت: منم علی بن ابی طالب. سر مرا بردار و حاجت خود را برآر. جوان دست برآورد که تیغ براند و مقصود حاصل گرداند. دست او با تیغ در هوا ایستاده بماند و خون از دیده حیرتش فشاند! امیر گفت: چرا تیغ نمی‌رانی و سر مرا جدا نمی‌گردانی؟ گفت:

دستم خشکیده و از حرکت جدا مانده. امیر دعا خوانده بر دستش بدمید، دستش به گردید.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۶۴

جوان چون این خارق دید، تیغ از دست بنهاد و در دست و پای امیر افتاد گفت: هزار جان من و هزار از آن دختر فدای تو باد! اکنون از عشق تو جان نخواهم برد و از آستانه تو روی به جانب دیگر نخواهم آورد. امیر المؤمنین روی در ولایت یمن آورد و به دست ولایت به جانب یمن ذوالفقار راند و به این مضمون نامه نوشت به پادشاه مؤمن که:

امروز تیغ راندم و آن پادشاه کافر را به درک اسفل پادشاه رساندم. چون این جوان به یمن رسد، راه اطاعت و انقیاد سپارید و کشور و دختر آن پادشاه کافر را بدو گذارید. پس نامه به دست جوان داد و او را همان لحظه به جانب یمن فرستاد. چون نامه به پادشاه مؤمن رسانید، پادشاه زبان حکم بگشود و به حضار- صغیر و کبیر- حکم فرمود و از وزیر پادشاه کافر حقیقت حال استفسار نمود و وزیر گفت: پادشاه امروز بر تخت دولت نشسته بود، ناگاه تیغی چون برق درخشان جلوه نمود، سر او را در ربود. چون پادشاه مؤمن حقیقت حال بیان نمود، در حال روی به راه اطاعت شاه ولایت نهادند و دختر و کشور کافر را بدو دادند و اهل نصف ملک یمن که در فرمان او بود، همه مسلمان شدند.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور مسطور است که: «در زمان حیات سیّد کاینات- علیه افضل الصلوات و التّحیات- شاه ولایت و نور هدایت روزی از مکه معظمه بی‌ذوالفقار تنها سوار شده به سوی نخلستان روان گردید. چون زمانی راه نوردید، ناگاه غباری پیدا شده سواری هویدا گشت؛ چون اهل کارزار مکمل و مسلّح بر اسب نشسته و گرز گاوسر بر قربوس زین بسته، خودی بر سر نهاده چون گنبد دوار و نیزه در دست گرفته مانند منار و تیغی حمایل کرده، صاعقه کردار. چون نظرش بر اسد اللّه الغالب افتاد از روی غضب گفت: تو کیستی و از کجایی؟ نام و نسب خود بگو پیش از آنکه راه عدم پیمایی. شاه ولایت فرمود: تند بگذر که شیر را ترسی نباشد از شکار روباه. از راه غرور درگذر و روی به شاهراه اسلام آور که ناجی و رستگار باشی و تخم نجات در مزرع رفع درجات پاشی. آن کافر درتاخت و نیزه حواله امیر نمود. آن حضرت به دست ولایت نیزه‌اش را در ربوده به صحرا انداخت. کافر شمشیر آبدار کشیده صاحب ذوالفقار به تازیانه شمشیرش دو نیم کرد. پس گرز برآورده خواست به شیر یزدان حواله کند، امیر المؤمنین به دستی گرز و به دستی کمربند او را گرفته از خانه زینش دررربود و بر سر دست نگاه داشته فرمود: چه کسی و از کجایی و چه پیشه و چه نام داری؟ آن کافر ساعتی چون ابر بهار بگریست. امیر فرمود: شیر مردان از مرگ اندیشه ندارند! سبب گریه تو چیست؟ گفت: ای دلاور نامجو، مرا به جهت گریستن جان ننگ و عار نیست اما گریستن

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۶۵

من از محرومی وصال یار است و نام من رعد جنگی است و از بلاد مغرب زمینم و سرآمد دلاوران پرکبر و کینم و شاهی که در بلاد مغرب است قدرش رفیع و نامش حارث بن ربیع و من برادرزاده اویم و به راه فرمان او در تک‌وپویم. او را پسری نیست که جانشین او گردد اما دختری دارد که از فرط حسن، خورشید منیر را ذره حقیر می‌شمارد و من روزی به شکار رفته بودم، در طلب صید تردد می‌نمودم، دختر را در شکارگاه دیدم، عاشق گردیدم و به صحرا از برای صید پوییدم. اما ندانستم که آن نازنین تیر غمزه خواهد انداخت و مرا صید خود خواهد ساخت. چون به منزل رفتم، طاقت طاق شد و جان حزین مشتاق نزدیک عمّ خود زبان طلب گشودم و خواستگاری دختر نمودم. در جواب گفت: اگر می‌خواهی دختر به تو دهم و تاج اقبال بر سر تو نهم، تنها به سوی مکه ره‌سپار و سر علی بن ابی طالب بیار و اگر این کار نکنی، دست از این سخن بدار. من به هوای وصال مطلوب سلاح بر تن راست کرده، متوجه جنگ علی شدم و یک ماه هست که شب و روز راه می‌سپارم و در آرزوی یار اشک حسرت می‌بارم. چون تو را دیدم، گفتم مرکبت بستانم و تو را به طلب علی روان گردانم تا او را پیدا کرده بنمایی و عقده جانم بگشایی! اما ندانستم که هم‌چنین به دست تو گرفتار خواهم گردید و اشک حسرت از دیده خواهم بارید. آفرین بر تو باد ای دلاور، که تیغ دلاوری افراختی و بی‌سلاح همچو منی را زبون ساختی.

چون شاه دلدل سوار آن سخنان شنید، پیاده گردید و گفت: منم علی. دستهای مرا به‌بند در آر و به شمشیر سرم بردار که من در راه رضای حق پوییده‌ام و چندین بار سر به دشمن بخشیده‌ام. چون تو را از کشتن من مقصود روی می‌نماید و عقده جان تو می‌گشاید، روی به راه رضا نهادم و مراد تو دادم. کافر چون حالات مشاهده نمود، زبان به تحسین بگشود و گفت:

آفرین بر همت تو که هرگز هیچ کس اینچنین کاری نکرده و نخواهد کرد. پس روی به راه آورده مسلمان گردید و دست و پای شیر خدا را ببوسید. امیر گفت: اندوهگین مباش و به ناخن غم روی جان مخراش که من مطلوب تو را به تو رسانم و او را همنشین و قرین تو گردانم. بر اسب من بنشین تا به یکدیگر راه سوی مغرب پوییم و در آنجا سخن از مدعا گوییم.

پس بر دلدل سوار گردیده به یک طرفة العین به مغرب رسید. قضا را دختر پادشاه مغرب حضرت رسالت‌پناه را در خواب دید و از دلالت او رو به سوی اسلام پویید و مأمور گردید به آنکه فردا علی ابن ابی طالب را استقبال نماید و به ایمان تازه زبان به کلمه شهادت بگشاید.

چون بیدار گردید، علی الصّباح از شهر بیرون رفته جانب صحرا پویید. قضا را به شاه ولایت‌پناه رسید. چون گل بشکفت و گفت: السّلام علیک یا بن عمّ رسول و زوج بتول. پس گفت: یا علی، دوش حضرت ۹۳۷۳۲۲۴خ ۲۰ خ را در خواب دیدم که به جانب من خرامیده و تبسم می‌نمود و

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۶۶

می‌فرمود: تخم مهر ما در زمین دل بکار و رو به راه اسلام آر تا دولت جاوید قرین حال تو گردد و سعادت ابد مرفه احوال تو شود. من از کفر توبه کردم و ایمان آوردم. آنگاه فرمود: فردا برادر من علی بن ابی طالب می‌آید و تو را به سوی حق راه می‌نماید؛ اسلام تازه نمای و به راه حق درآی. بعد از تشریح این بیان، روی به راه اسلام آورد و اسلام تازه کرد و در آن حال غبار و گردی آشکارا گردید. لشکر بی‌شمار پیدا شد؛ مانند خیل کواکب بر فلک دوّار. دختر به عرض امیر رسانید که: این خسروی که چترش بر فلک می‌ساید، پدر من است که از شکار می‌آید. چون شاه ولایت‌پناه بر آن اطلاع یافت به سوی او شتافت و فرمود: منم علی بن ابی طالب، ابن عم رسول خدا. اگر می‌خواهی از آتش دوزخ امان یابی و سوی گلشن فردوس شتابی، از راه کفر و ضلالت درگذر و روی به شاهراه اسلام‌آور. او روی در غضب نهاده به لشکریان گفت: ای دلیران، تیغها را برافرازید و کار این جوان بسازید. لشکریان روی به شاه ولایت آوردند و به تیغ و سنان و گرز گران حمله کردند. امیر چون رعد نعره از جان برآورد و از آن نعره

تمام لشکر را بی‌دست و پا کرد؛ چنانچه اکثری بی‌هوش گردیده بر زمین افتادند و روی به خاک راه نهادند. آنگاه دلیرانه جولان نموده، شاه مغرب را از روی زین در ربود. او گفت: الامان! ای شاه مردان و شیر یزدان. پس او را به زمین نهاد و او زبان به کلمه شهادت بگشاد و از صدق تمام با جمع سپاه مسلمان گردید و به شاهراه ایمان بپویید. پس امیر المؤمنین رعد و دختر پادشاه مغرب را طلبید و ایشان را به یکدیگر منعقد گردانید و وداع کرده به راه مکه معظمه پویید، راوی گوید این کارها در سه ساعت از آن ولایت‌پناه به ظهور رسید.» فغانی گوید:

امام اوست که بخشید سر به کار مصاف‌بر آن امید که بیگانه را برآید کام

منقبت:

هم در کتاب مذکور مسطور است که: «روزی امیر المؤمنین در مسجد کوفه نشسته بود.

اعرابیی آمده، بعد از ادای تحیت و ثنا گفت: ای پیشوای اتقیا و مقتدای اصفیا، مفلس و دلفگارم و عیالمند و قرض دارم و از مطالبه قرض خواهان بجانم و بجز تو صاحب کرمی در عالم نمی‌دانم.

امیر المؤمنین با چندی از صحابه روان گردید و به در خانه احمد کوفی رسید. قنبر او را خبردار گردانید. چون به سعادت ملازمت مستعد گردید، امیر به شفقت تمام از حالش پرسید. گفت: یا وصی خیر المرسلین، روزی چند به تعمیر خانه پرداختم و منزل باصفایی ساختم.

لمؤلفه:

بعد از آن گفت از سر عجز و نیازکای سراپا [درّ] گنج و کانِ ناز

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۶۷ من که و زینگونه دولت از کجابر گدایی سایه افکنده هما

بر سرِ موری سلیمانی رسیدبر تن جان داده‌ای جانی رسید

غرق بحر حیرتم زین واقعه‌بلکه می‌بینم به خواب این واقعه

تا میسر دولت دیدار شدبخت خواب‌آلود من بیدار شد

مکرمت کردی فدایت جان من‌کفر عشقت رونق ایمان من امیر فرمود: ای در محبت یگانه، چند خرج کردی از برای خانه؟ گفت: ای پیشوای ابرار، مبلغ هزار دینار. فرمود: من به این مبلغ خانه زرنگار می‌فروشم در ساحت دار القرار پر از حور گل رخسار. احمد گفت: من آن خانه را خریدارم و رقم منت بر صفحه جان می‌نگارم.

امیر دست مبارک بر دستش نهاده بیع فرمود. احمد از این مضمون زوجه خود را آگاه ساخته، هزار دینار طلبید. زنش گفت: من نیز شریکم در این بیع با فرزندان که با هم باشیم در خانه جاودان. احمد ملتمس زن قبول نمود، زر در خدمت امیر آورد. آن سرور اسخیا و رهبر اتقیا به سایل عطا کرد. احمد گفت: یا امیر، از برای بیع حجتی در کار است که بیع بی‌حجت نااستوار است. امیر تبسم نموده، دوات و قلم طلبید و حجتی مرقوم گردانید. مضمونش آن‌که من که علی بن ابی طالبم، فروختم خانه به احمد کوفی در بهشت جاودان، مشتمل بر چهار حد. حد اول) ملحق به خانه رسول آخر الزمان؛ حد دویم) متصل به خانه من؛ حد سیم) ملحق به خانه حسن؛ حد چهارم) پیوسته به منزل حسین، سبطین رسول اللّه ذو المنن پر از حور و غلمان و چهار جوی از شهد و شیر در وی روان، حواله احمد کوفی کرد و احمد او را به زوجه خود سپرده وصیت نمود که اگر من پیشتر از تو بمیرم، این حجت با من در قبر درآر. قضا را بعد از چندگاه از دار فنا به دار البقا انتقال کرد. چون خبر فوتش به امیر رسید، از برای تجهیز و تکفینش حاضر آمده، بر او نماز گزارده روی به دعای آمرزش او نهاد. چون او را به مقبره برده دفن کردند، کبوتری کاغذی در منقار گرفته آمده در دامن شاه ولایت افکند و به سوی چرخ بلند پرواز کرد. چون نامه بگشود، در وی به خط سبز مرقوم بود که این نامه‌ای است از

جانب حق- سبحانه و تعالی- به سوی علی مرتضی که بیع تو بیع من است.»

منقبت:

در هدایت السّعداء مسطور است که: «روزی در سفر، سایلی پیش امیر آمده نانی طلب کرد.
به قنبر فرمود: به این درویش نـان بـده. گفت: یا امیر المؤمنین، نان بر شتر است. فرمود: با شتر بـده. گفت: شتر در قطار است. فرمود: همچنـان با قطار بـده. قنبر در ساعت دست از مهار شتر بازداشـته کناره گرفت. امیر المؤمنین از وی پرسـید: چرا کنار گرفتی؟ گفت: ای بحر سخا و کان

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۶۸

عطا، با خود اندیشیدم که مبادا مرا هم ببخشی و از دولت خدمت و سعادت ملازمت تو محروم بمانم.» میر سیّد علی کاهی گوید:

بار و قطار داد به سایل که خواست نان‌نفکند همتش سوی بار قطار چشم قطعه:

ولایت دستگاها پادشاهاکَفَت ابر و دلت دریا مثال است

شود گر نُه فلک پر گوهر و زربه چشمت کمتر از سنگ و سفال است

منقبت:

در ذخیرهٔ الملـوک از ابو هریره- رضـی اللّه عنه- مروی است که گفت: «روزی عیـد، ضـعیفان و مسـکینان به در خـانه امیر المؤمنین مجتمـع بودنـد. امیر بیرون آمـده ابـو موسـی را فرمـود در بیت المـال گشایـد و سـیصد هزار درم به فقرا نفقه نمایـد. چون ابو موسـی بفرموده قیـام نمود، به عیـدگاه رفته نماز گزارده مراجعت نمود. با او به خانه رفتم، چنـد نانی جوین بی‌روغن حاضـر آورد. گفتم: یا امیر المؤمنین، اگر می‌فرمودی که از این مـال یـک درم روغن می‌خریدنـد چه می‌شـد! فرمود: ای ابو هریره، می‌خواهی مرا به مجمع قیامت شـرمنده گردانی و داغ خیانت بر ناصیه من کشی. و اللّه، علی را هیچ نعمتی بزرگ‌تر نیست که در موقف قیامت از خجالت و رسوایی خیانت ایمن گردد.»

لمؤلفه:

آن امام بر حق از قول نبیآن پناه مشرقی و مغربی

آن جهان علم را بدر منیرآن شهان ملک تمکین را امیر

آن‌که شهر معرفت را آفتاب‌آن ز وصل شاهد جان کامیاب

معدن حلم و حیا صدق و صفامخزن علم و عمل خُلق و سخا

از سخایش گشت مفلس کانِ زرملک دنیا را نماند زو ثمر

قبله ارباب عرفان ذات اومصحف اصحاب عشق آیات او

زد ولایت را به سر تاج شرف‌وز فیوضش مکه ثانی نجف

شمع بزم جنت آمد روی اوعطرافشان بر جهان گیسوی او

آفتاب آسمان «هل اتی»تاجدار «انّما» و لا فَتی

بود زیبنده به فرقش تاج دین‌زانکه بی‌شک بود امیر المؤمنین

خاک پایش افسر عرش برین‌سایه‌اش انواربخش شمس دین

گر فتد نور ضمیرش بر جهان‌همچو خود یکسر شود کوْن و مکان

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۶۹ در صحابه چون در انجم آفتاب‌سجده‌گاه هر دو کوْن او را جناب

سرفرازان خاک بر درگاه اوچون خس و خاشاک اندر راه او

بر سرش زیبنده تاج سروری‌روشن است از وی چراغ رهبری

شاه اقلیم ولایت ذات اوماه گردونِ هدایت ذات او

سایه او آفتاب دو جهان‌روشنی‌بخش ضمیر انس و جان

مظهر عرفان حق اندیشه‌اش‌معرفت بخشیدن آمد پیشه‌اش

برق تیغش شمع بزم دین بوَدپرتوِ او را ظفرآیین بوَد

گشت پشت دین قوی از تیغ اوهم شریعت یافت [از او] «*» آبرو

هرکه رو گرداند از وی کافر است‌خویشتن را با جهنم رهبر است

چون‌که صایم بودی آن شه بر دوام‌نانِ جو بودی قضایش وقت شام

می‌کنم نام شریفش برملاهان فدای من شوید ای نه سما

جانشین مصطفی یعنی علی‌مجتبی و مرتضی یعنی علی

[ای خوشا نامی کزو دل زنده گشت‌همچو عیسی و خضر پاینده گشت «**»]

وصف او چون هست بیرون از خیال‌باب دیگر را دهم صورت ز قال

پی‌نوشت‌ها

۴۰۷۳۲۲۴خ ۰ (۱) خ- در نسخه بم: بس با.

۵۱۷۳۲۲۴خ ۰ (۲) خ- همان: محمد مصطفی (ص).

(*)- قیاسا لحاظ شد.

(**)- از نسخه ۴۰ افزوده شد.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۷۱

باب نهم در بیان شـجاعت و قوت اسد اللّه الغالب امیر المؤمنین و امام الاشجعین علی بن ابی طالب- کرّم اللّه وجهه- و ما یتعلّق بها:

اشاره

در روضـهٔ الاحباب و روضـهٔ الصّفاء و معارج النبوّهٔ و حبیب السّیر مسـطور است که: «اکثری مجاهـدان میدان سـیر و بیشتر مجتهدان معرکـه خـبر آورده‌انـد کـه در سـال دویـم از وصـول خیر البریـهٔ- علیـه التّحیـهٔ- به مـدینه طیبه نسـخ فرمـان: «لَکُمْ دِینُکُمْ وَ لِیَ دِینِ» ۱۹۰۴۲۲۴خ ۰ ۱ خ به «أُذِنَ لِلَّذِینَ یُقاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا» ۲۹۰۴۲۲۴خ ۰ ۲ خ تبدیل یافت و قایل کلمه: «انا نبی بالسیفکم» کمر ظفر اثر: «فَاقْتُلُوا الْمُشْرِکِینَ» ۳۹۰۴۲۲۴خ ۰ ۳ خ بر میان همت بسته، عنان عزیمت به حرب کفار تافت.

مثنوی:

به سال دویّم بهترینِ عبادبرافراخت رایات عزّ و جهاد

کمر بست بر قتل اعدای دین‌چو گفتش خدا «اقتل المشرکین» و به اصطلاح اهل سیر و حدیث در هر لشکری که خیر البشر- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- به نفس نفیس خود تشریف داشته آن را غزوات و غزوه خوانند و در عسکری که خود

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۷۲

حاضر نبوده، آن را سریه گویند و به روایتی مجموع غزوات سیّد کاینات- علیه افضل الصلوات- نوزده بوده و به قولی بیست و یک و به عقیده زمره‌ای بیست و چهار و به اعتقاد فرقه‌ای بیست و هفت بوده و سرایای خیر البرایا از پنجاه متجاوز است و آن حضرت را در نه غزوه با اصحاب ضالّ قتال اتفاق افتاد و در بدر و احزاب و بنی قریظه و مرسع و خیبر و وادی القری و فتح مکه و حنین اهل اسلام را نصرت و ظفر دست داد.»

لمؤلفه: اسد اللّه الغالب امیر المؤمنین علی بن ابی طالب در جمیع غزوات موافقت نموده مؤیّد و ناصر بوده، مگر در غزوه تبوک که آن سرور را از خوف و هجوم اعادی، قایم مقام خود کرده فرمود: یا اخی، اللّه تعالی به من وعده فرموده که تبوک بی‌شایبه حرب مفتوح خواهد شد. تو بر اهل من باش که از کید دشمنان مصون و مأمون باشند. امیر گفت: یا رسول اللّه، مرا در نسوان و صبیان می گذاری؟ آن سرور فرمود: اما ترضی ان یکون منّی بمنزلهٔ هارون من موسی الّا انّه لا نبیّ بعدی. ۴۹۰۴۲۲۴خ ۰ ۴ خ» چنانچه حدیث مذکور در صحیح مسلم و بخاری و به روایت سعد وقاص در مسند احمد بن حنبل و مسند بزار به روایت ابو سعید خدری و در اوسط طبرانی و صواعق محرقه به روایت امّ سلمه و ابن عباس مسطور است. المقصود، هم در این سال غزوه بدر کبری که آن را بدر قتال نیز گویند به وقوع انجامیده و به مقتضای آیه کریمه:

«لَقَدْ نَصَرَکُمُ اللَّهُ بِبَدْرٍ وَ أَنْتُمْ أَذِلَّةٌ» ۵۹۰۴۲۲۴خ ۰ ۵ خ اعلام اسلام ارتفاع یافته، رایات کفر و ظلام نگونسار گردید.

سبب این غزوه آنکه، به سمع شریف خیر الانام رسید که ابو سفیان با قریشیان و اموال فراوان از شام بازگشته، متوجه مکه مکرمه است. بنابر آن با سیصد و پنج نفر از اصحاب که از آن جمله هشتاد کس از مهاجر و باقی از انصار بودند و هفتاد شتر و دو سه سر اسب و شش زره و هشت شمشیر داشتند، به عزیمت گرفتن سر راه بر کاروان در دوازدهم ماه رمضان یا ششم یا سیم از مدینه طیبه روان شد. ابو سفیان از این واقعه آگاهی یافته ضمضم غفاری را به مکه فرستاد تا از قریش استمداد نماید. در بسیاری از کتب سیر مسطور است که قبل از وصول ضمضم به حریم حرم، شبی عاتکه بنت عبد المطلب خوابی دید که از مهابت آن بترسید. صباح با عباس گفت: دوش خوابی دیدم که دلالت بر آن می کند که عن‌قریب قریش به بلیه گرفتار شوند و من آن خواب را با تو می گویم، مشروط به آنکه هیچ کس را بر این سرّ اطلاع نباشد. عباس آن را اخفا نموده، عاتکه گفت: در خواب چنان مشاهده کردم که شتر سواری آمده در ابطح بایستاد و سه نوبت به آواز بلند گفت: ای قریش، بشتابید به کشتنگاه خود. بعد از آن به مسجد حرام رفت و مردم از عقبش. پس آن سوار بر بام خانه کعبه نمودار شده، سه بار دیگر همان کلام بر زبان آورد و باز او را بر سر کوه ابو قبیس دیدم، همان سخن

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۷۳

اعاده می‌نمود. آنگاه از سر کوه، سنگی غلطانید و آن سنگ پاره‌پاره شد. هیچ خانه در مکه نماند که قطعه‌ای از آن سنگ نیفتاد مگر خانه‌های بنی هاشم و بنی زهره.

عباس چون از خانه بیرون رفت، از وصیت خواهر غافل شده آن خواب را با ولید بن عتبه که دوست او بود، در میان نهاد و همان روز این سخن اشتهار یافته به گوش ابو جهل رسید.

روز دیگر در وقت طواف خانه کعبه عباس را گفته: کدام عورت گفت که خواهر تو عاتکه چنین واقعه دیده؟ عباس منکر شد. ابو جهل آغاز سفاهت کرده گفت: شما بدان قانع نیستید که مردان شما دعوت نبوت می کنند، اکنون زنان شما نیز دعوی پیغمبری

می‌نمایند! تا سه روز صبر می‌کنم؛ اگر اثری از این خواب ظاهر نشود، مکاتیب به این مضمون به اطراف قبایل عرب بفرستم که دروغگوترین قبایل بنی هاشم‌اند. القصه، چون روز سیّم از این واقعه ضمضم غفاری به حریم حرم رسید و پیغام ابو سفیان به قوم رسانید، اکثر اکابر و اکثر اصاغر قریش تهیه اسباب سفر کرده، نهصد و پنجاه نفر از مشرکان متوجه حرب حضرت پیغمبر گشتند و در میان ایشان هفتصد شتر و صد سر اسب بود و مجموع سواران و بعضی از پیادگان زره داشتند و هر روز یکی از بزرگان قوم، سپاه را طعام می‌داد و به اتفاق اکثر ثقات، عباس بن عبد المطلب و عتبهٔ بن ربیعه و امیّهٔ بن خلف و حکیم بن حزام و نضر بن الحارث و ابو جهل بن الهشام و سهیل بن هشام و نبیه ۶۹۰۴۲۲۴خ ۰ ۶ خ و متیه پسران حجاج از جمله معظمات جنود شقاوت اثر بودند. به ثبوت پیوسته که چون ابو سفیان به بدر رسید و خبر توجه سپاه اسلام به تحقیق انجامید، راه گردانیده قافله را به مکه رسانیده و قیس بن امرؤ القیس را نزد قوم ارسال داشت و پیغام داد که جهت بیرون آمدن شما حمایت کاروان بود. اکنون که ما در زمان عافیت به حریم حرم رسیدیم، مناسب آن است که شما نیز مراجعت نمایید. قیس با صنادید قریش ملاقات نمود، به ادای رسالت پرداخت. ابو جهل گفت: و الله! باز نگردیم تا به بدر نرسیم و در آنجا شراب نخوریم و عشرت ننماییم. چون چنین کنیم، آوازه شوکت و حشمت ما در اطراف دیار عرب منتشر شود. و قوم بالضرورهٔ به سخن ابو جهل عمل نموده به جانب سپاه اسلام در حرکت آمدند. اما بنی زهره به استصواب اخنس بن شریق که خلیفه ایشان بود، مراجعت نمودند و از آنجا چون خیر الانام- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- به وادی سفر نزول فرمود، کیفیت صنادید قریش را جهت حمایت کاروان استماع نمود و به مقتضای کلمه: «وَ شاوِرْهُمْ فِی الْأَمْرِ» ۷۹۰۴۲۲۴خ ۰ ۷ خ با اعیان صحابه طریق مشورت مسلوک داشت و چون اکابر مهاجر و اعاظم انصار اظهار اخلاص و اتحاد نمودند و عن صمیم القلب در امر محاربت موافقت فرمودند، بر زمان وحی بیان گذرانید که بشارت باد شما را که ایزد تعالی مرا بر یکی از این دو طایفه یعنی قافله یا جمعی که به جهت حمایت از مکه بیرون آمده‌اند، ظفر و نصرت وعده کرده.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۷۴

واقدی روایت کند که: رسول در شانزدهم ماه مبارک رمضان به وادی درآمده، علی بن ابی طالب با جمعی دیگر به خبرگیری نامزد فرمود و اشارت به موضعی کرده گفت: امیدوارم نزدیک به چاهی که آنجاست خبر یابید. چون امیر المؤمنین با تابعان بدان مکان رسید، جمعی از اشقیای قریش تلاقی شدند و دو غلام را که یکی عریض و دویم اسلم نام داشت به خدمت آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- آورد. آن سرور به زبان معجز بیان پرسید: قریش کجایند؟ گفتند: در پس این تل ریگ نمایان. آنگاه از عدد و اسامی سپرداران آن لشکر پرسید.

چون کیفیت حال به وضوح پیوست، رو به سوی اصحاب کرده گفت: با جگرگوشه‌های من شما از اینجا حرکت کنید. و از آنجا کوچ کرده به سر چاه آخرین بدر فرود آمده، اصحاب را فرمود که: نزدیک آن چاه حوضی کنده پر آب سازند. و در روز حرب، جمعی از مشرکان قصد خوردن آن آب کردند. مسلمانان در صدد امتناع شدند. فرمود: بگذارید آب بیاشامند؛ هرکس از آن آب خورد، از معرکه جان بدر نبرد مگر حکیم بن حزام.

القصه، در منزل مذکور کفار نمودار گشته، در برابر معسکر همایون فرود آمدند و صباح هفدهم ماه رمضان جوشن‌پوش «وَ اللَّهُ یَعْصِمُکَ مِنَ النَّاسِ» ۸۹۰۴۲۲۴خ ۰ ۸ خ به تسویه صفوف سپاه ظفر اساس قیام نمود و صنادید قریش به انواع حدت و طیش صف قتال آراسته به میدان شتافتند و نخست کسی که از مشرکان در معرکه جلادت قدم نهاد، عتبهٔ بن ربیعه بود با برادر خود شیبه و پسر خودش ولید. از سپاه اسلام معاذ و معوذ و عوف ابناء حارث به مبارزت ایشان مبادرت نمودند. چون ایشان به نزدیک مشکران رسیدند، عتبه و شیبه پرسیدند: شما کیستید؟ گفتند:

فلان و فلان از انصار. گفتند: ما را با شما کاری نیست؛ ما طالبان بنی اعمام خودیم. چون بازگشتند، عتبه و شیبه به بانگ بلند گفتند: یا محمد، اکفای ما را به میدان فرست. آن سرور حمزهٔ بن عبد المطلب را و علی بن ابی طالب و عبیدهٔ بن الحارث را بر

محاربه فرستاد. عتبه در برابر حمزه آمد و شیبه متوجه ابو عبیده شد و ولید که خال معاویه بود، به مبارزت امیر المؤمنین مبادرت نمود. امیر در ساعت به ضربت ولید را به دوزخ روان کرد و حمزه به شمشیر خونریز، پیکر عتبه را زیر و زبر کرد و شیبه زخمی قوی بر پای ابو عبید زد؛ چنانچه در میدان افتاد و مغز استخوان ساقش مترشح گشت و شیر بیشه هیجا، سلطان الاولیاء علی مرتضی به مدد ابو عبیده شتافته، شیبه را به قتل آورد. آنگاه نایره قتال اشتعال یافته به شمشیر آبدار حیدر کرّار خرمن حیات کفار به باد فنا می‌داد و به هر طرفی که حمله می‌آورد، فوج ۹۹۰۴۲۲۴خ ۹۰ خ مشرکان خوار روی به فرار می‌نهادند.

نظم:

امیر لشکرِ دین، پیشوای اهل یقین که هادی رهِ اسلام خواند رهبر او

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۷۵ چو وقت حمله زند زور ۰۰۱۴۲۲۴خ ۱۰۰ خ بر تکاور خویش‌قدم به قله گردون زند تکاور او

دلاوری که چو تیغِ دوسر کشد ز نیام‌شود دو نیمه دل خصم در برابر او

به کوه قاف چو خنجر کشد به زور مصاف‌شود شکاف شکاف از نهیب خنجر او

امام صفدر غالب که بود دولت و دین‌همیشه در کنف رایت مظفّر او و سایر شجاعان اهل اسلام نیز به حمایت شاه ولایت، کشش و کوشش به جای آوردند و سنان جان‌ستان ایشان مشرکان را به جانب دوزخ می‌فرستاد. در آن حال، رسول ایزد متعال دست مناجات به درگاه قاضی الحاجات برآورده با نیاز تمام ظفر و نصرت اهل اسلام مسئلت نمود. نعاس بر دیده خیر الناس غلبه کرده، همان لحظه چشم گشاده بشارت نزول افواج ملائکه مقربین به امداد جنود مسلمین به گوش هوش حضار رسانید و آیه وافی عنایهٔ:

«سَیُهْزَمُ الْجَمْعُ وَ یُوَلُّونَ الدُّبُرَ» ۱۰۱۴۲۲۴خ ۱۱۰ خ بر زبان وحی بیان گذرانید و قبضه ریگ برگرفته و شاهت الوجوه گفته به سوی مشرکان انداخت و جنود اسلام را مژده فتح داده، بر حرب ارباب کفر و اصحاب ظلام دلیر ساخت.

از امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه- مروی است که گفت: در روز بدر سه نوبت متعاقب هم باد تند وزید؛ دفعه اول) جبرئیل بود با هزار فرشته و دویم) میکائیل با هزار فرشته و سیم) اسرافیل بود با هزار ملک. و در آن روز ملائکه دستارهای زرد و سرخ بر سر داشتند و بر اسبان ابلق سوار بودند. القصه، چون استعانت ربّ العالمین قرین حال سیّد المرسلین شد، اهل ظلام روی به انهزام آوردند. مجموع هفتاد نفر از ایشان کشته شده، هفتاد به اسیری افتاد و از جمله مقتولان سی و شش کس به زخم تیغ تیز خونریز شیر یزدان و شاه مردان به قعر جهنم بپیوستند و از آن جمله عاص بن سعید و حنظلهٔ بن ابی سفیان برادر معاویه و طعمیهٔ بن عدی و نوفل بن خویلد و ربیهٔ بن الاسود و عمر بن عثمان، عم طلحه بن عبید اللّه و عثمان و مالک برادران طلحه و میتهٔ بن الحجّاج السهمی و ابو جهل لعین به زخم تیغ معاذ و معوذ پسران غفرا از پای درافتاد. و عبد اللّه بن مسعود بعد از فتح، سران لعین را به خدمت رسول آورد و از جمله اسیران عباس و عقیل و ابو العباس و ابو عزیز و عمرو و وهب و سهیل و عقبهٔ بن ابی معیط و نضر بن الحارث بود. عباس و عقیل- رضی اللّه عنهما- در سلک اهل اسلام معلی مقام انتظام یافتند و عقبه و نضر به تحریک صمصام اسد اللّه الغالب به اسفل السافلین شتافتند و باقی اسیران فدیه داده، خلاص شدند و از اصحاب توحید، چهارده کس شربت شهادت چشیدند؛ شش تن از مهاجر و هشت از انصار. و ابو عبیدهٔ بن الحارث بن عبد المطلب در سلک شهدای مهاجرین انتظام دارد. منقول است که: چون عبیده- رضی اللّه عنه- از ضربت شیبه از پای درآمد، برداشته پیش رسول- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- بردند. گفت: یا رسول الله من

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۷۶

شهید هستم؟ آن سرور آب در دیده بگردانید، فرمود: بلی تو شهیدی و مرغ روح ابو عبیده هنگام مراجعت به عالم قدس پرواز نمود و مدت عمرش به قول صاحب مقصد اقصی هشتاد سال بود.

و بعد از وقوع این فتح نامدار خبر افکندن جیفه مردارخوار کفار به چاه بدر رسید. سید ابرار با حیدر کرار و سایر اخیار بر سر آن

چاه تشریف برد و نام کشتگان را که در آن چاه انداخته بودند، بر زبان معجز بیان فرمود: «هل وجدتم ما وعد ربّکم حقّا فانّی قد وجدت ما وعد ربّی حقا؟» عمر بن الخطاب گفت: یا رسول اللّه، با اجساد بی‌ارواح سخن می گویی؟

فرمود: شما نیستید شنواتر از ایشان. چون آن سرور به طرف مدینه مراجعت نمود و در وادی صفر بر سر تل نشسته غنایم را قسمت فرمود، بر سر شتر ابو جهل رقم اختصاص کشید. و در مناقب الاحباب ۲۰۱۴۲۲۴خ ۰ ۱۲ خ مسطور است که: «شمشیر متیهٔ بن الحجاج که موسوم به ذو الفقار بود، به امیر المؤمنین عطا نمود.» اما در اکثری از کتب معتبره چنین به نظر درآمده که شمشیر مذکور را از بهشت آورده بود؛ چنانکه شمه‌ای از این معنی حکیم سنائی در حدیقه خبر می‌دهد.

بیت:

ذوالفقاری که از بهشت خدای‌بفرستاده بود شرک‌زدای و به اتفاق اهل سیر، هشت کس به رخصت آن سرور جهت سرانجام بعضی از مهام در این غزوه حاضر نبودند؛ ابو لبابه عبد المنذر که از قبل آن سرور در مدینه حاکم ۳۰۱۴۲۲۴خ ۰ ۱۳ خ بود و عاصم بن عدی و حارث بن ثابت و خوات بن جبیر و سعید بن زید و طلحهٔ بن عبید اللّه و عثمان بن عفان؛ و به حضار بدر تقسیم غنایم نموده، حصّه ایشان نیز ارزانی داشت.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور مسطور است که: «در سال سیّم از هجرت قضیه احد واقع شد. بر این منوال است که ابو سفیان با سه هزار نفر از لشکر شیطان که هفتصد کس از آن جمله زره‌پوش بودند و دویست سر اسب و سه هزار شتر با خود داشت به جانب مدینه توجه نمود و عباس از مکه معظمه مکتوبی مخبر این واقعه نزد آن سرور فرستاد. سیّد المرسلین خواست در مدینه متحصن گشته به مدافعه کفره قیام نماید اما به واسطه الحاح و مبالغه بعضی از جوانان جنگجوی به کراهت تمام بعد از نماز جمعه چهاردهم شوال عبد اللّه بن امّ مکتوم را در مدینه خلیفه گذاشته با هزار نفر از ابطال که صد کس از ایشان زره‌پوش بودند، متوجه حرب اهل ضلال گردیدند و عبد الله ابیّ بن سلول در اثنای راه با سیصد نفر از منافقان بازگشت. و در لشکر اهل اسلام سه علم بود؛ علم خاصه سیّد المرسلین به دست مبارک امام الاشجعین

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۷۷

اسد اللّه الغالب و یکی به دست سعد بن عباده و یکی به دست صاحب حبّاب بن المنذر بود.

القصه، صباح روز شنبه پانزدهم شوال به کوه احد تقارب ارباب توحید و اصحاب کفر به تلاقی منجر شد. آن سرور به تعبیه سپاه قیام نموده، عکاشهٔ بن محصن اسدی را بر میمنه گماشت و بر میسره ابو سلمه را گذاشت و ابو عبیده و سعد را در مقدمه تعیین نمود و جای مقداد بن عمرو در ساقه مقرر فرمود و عبد اللّه بن جبیر را با پنجاه تیرانداز به محافظت دو چشمه آب که بر یسار سپاه نصرت شعار بود، مأمور ساخت و وصیت کرد که به هیچ حال از آن موضع حرکت نکنند. و ابو سفیان به تربیت لشکر ظلمت اثر قیام نموده، خالد ولید را و ابی میمنه و عکرمه ابی جهل را صاحب میسره گردانید و عبد اللّه بن ابی ربیعه را به صد نفر تیرانداز امیر ساخت و لوا را به طلحهٔ بن ابی طلحه که از جمله مبارزان نامی بود، آن سرور خواب خود را به قتل او تعبیر فرموده تفویض به او کرد.

چون نایره قتال اشتعال یافت، طلحه مذکور در میدان شجاعت قدم نهاده بود ۴۰۱۴۲۲۴خ ۰ ۱۴ خ مبارز طلبید و شیر خدا علی مرتضی (ع): چو سیلی که آید ز بالا به زیر، بر سر آن بداختر تاخت و به یک ضربت ذوالفقار کارش تمام ساخت. بعد از قتل طلحه آن لوا را مصعب برادرش برداشته، مبارز طلبید و به زخم پیکان جانستان عاصم بن ثابت به حضیض جهنم رسید و برادر دیگرش نیز به تیر عاصم عازم سفر سقر شد و عثمان به زیر تیغ حمزه مقتول گردید.

آخر الامر، غلامی از بنی عبد الدار صواب نام، رایت اهل ظلام برداشته مبارز طلبید. او نیز به ضرب ذوالفقار حیدر کرار به دار البوار رسید.»

و در کشف الغمه از امام جعفر [ع] مروی است که گفت: «از جانب کفار خوار نه کس را امیر المؤمنین به قتل آورد و به اتفاق جمهور ارباب سیر و اصحاب خبر، امیر المؤمنین در جمیع معارک به تخصیص در جنگ احد بیشتر از جمله اصحاب خیر البشر لوازم شجاعت و تهور به تقدیم رسانیده، مشرکان را منهزم گردانید و سایر اهل اسلام به اخذ غنیمت مشغول شدند و جماعت که به امر خواجه کونین به محافظت شکاف عینین قیام می‌نمودند به خلاف رای سردار خود اخذ غنیمت مغتنم دانسته، عنان مرکب به معرکه تافتند و خالد بن ولید و عکرمهٔ بن ابی جهل، عبد اللّه را با چندی از رفقای او شهید ساخته، از پس و پشت سپاه اسلام درآمدند و تیغ کین بی‌دریغ افراخته بر مسلمانان استیلا یافته، جمعی از اهل اسلام به درجه شهادت رسیدند و باقی روی به فرار آوردند. هرچند آن سرور ایشان را می‌خواند، اجابت نمی‌نمودند. و به ثبوت پیوسته که در وسط جنگ زیاده از چهارده نفر کسی در ملازمت آن سرور نماند و اسامی ایشان بر این موجب است: علی بن ابی طالب، ابو بکر ابی قحافه، عبد الرحمن عوف، سعد وقاص، زبیر عوام، طلحه عبید اللّه، ابو عبیده جراح، حبّاب بن

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۷۸

المنذر، ابو دجانه، عاصم بن ثابت، حارث بن ضمه، سهل بن حنیف، سعد بن عباده و محمد بن سلمان. از این چهارده عزیز چون حرب سخت‌تر شد، شش کس روی به فرار نهادند و هشت کس قرار مردن با خود دادند و با یکدیگر عهد بستند که در خدمت آن سرور به سعادت شهادت برسند؛ اسامی ایشان این است: امیر المؤمنین، طلحه، زبیر، ابو دجانه، حارث، حبّاب، عاصم و سهل. و ایشان در مقابله و مقاتله مشرکان آثار شجاعت و مردانگی به ظهور آوردند و با وجود کثرت اعدا آسیبی به هیچ کدام ایشان نرسید و بالآخره، از هجوم جنود ظلام از آن هشت نفر از صحابه کرام که بر کشته شدن قرار داده با هم بیعت بسته بودند که فرار ننمایند، کسی نماند به جز شاه ولایت- کرّم اللّه وجهه. در آن حال چون خیر الانام به جانب چپ و راست نظر فرمود، غیر از مرتضی علی کسی را ندید. به زبان معجز بیان گفت: یا اخی، تو چرا نرفتی و به اهل فرار ملحق نگشتی؟ امیر گفت: یا رسول اللّه، «اکفر بعد الایمان؟ ان لی بک اسوه.» یعنی ای رسول خدا، کافر شوم بعد از ایمان؟ به درستی که مرا با تو مساوات است و به خدا سوگند از این موضع قدم فراتر ننهم یا کشته شوم یا آنکه حق سبحانه نصرت و فتح قرین حال تو گرداند. در این حین، سه طایفه عظیمه کثیره از کفار متعاقب یکدیگر متوجه خیر البشر شدند و هربار حیدر کرار به زخم ذوالفقار شر ایشان را از سرور کاینات مندفع گردانید و از فرقه اول، هشام بن امیه مخزومی را به قتل آورده، باقی منهزم شدند و از زمره ثانیه، عمرو بن عبید اللّه جمجمی را از میان قوم ضالّ به دوزخ فرستاد و باقی کفار از بیم شمشیر آبدار رو به فرار نهادند و از فوج ثالث، بشر بن ملک عامری را از پای درآورد و باقی روی به انهزام نهادند و دیگر هیچ احدی از کفار جرأت نمی‌توانست نمود که آهنگ جنگ کند. و به صحت پیوسته که بعد از انهزام اهل ظلام، آن سرور فرمود: یا اخی، می‌شنوی ملکی رضوان نام که خازن بهشت است، در آسمان می‌گوید: «لا فتی الّا علی، لا سیف الّا ذو الفقار»؟ از استماع این مژده چنان ذوق و ابتهاج به امام الاشجعین اسد اللّه الغالب روی داد که گریان گشته شکر نعمت خدای بجای آورد. در این اثنا جبرئیل گفت: یا رسول اللّه، ملائکه تعجب بر تعجب می‌افزایند از مشاهده شجاعت و جوانمردی علی که در محبت تو از وی به ظهور می‌آید! آن سرور فرمود: «انّه منّی و انا منه.» به درستی که او از من است و من از اویم. جبرئیل گفت: «انّا منکما» یعنی، من از هر دو شمایم. و در اکثر کتب مسطور است که از غزوه احد خیر البشر به نفس نفیس خویش مباشر قتال گشته.

نظم:

در آن روز از دستبرد قضابه دندان آن سرور انبیا

یکی سنگ خورد و شکستی رسیدشد از عقد او درّ و مرجان پدید ۵۰۱۴۲۲۴خ ۰ ۱۵ خ

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۷۹

و به روایت اصح، رامی آن حجار بفرموده ابو سفیان، عتبه برادر سعد وقاص بود.»

و در روضهٔ الصّفاء مسطور است که: «در روز احد عبد اللّه بن قمیئه و عتبهٔ بن ابی وقاص و عبد اللّه بن شهاب زهری و ابیّ بن خلف بر قتل رسول- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- با هم بیعت بسته بودند و زمره عبد اللّه بن حمید اسدی را نیز داخل آن چهار کس گردانیده‌اند و ابن قیمیه و عتبه در جنگ چندان سنگ به جانب آن سرور انداختند که ماه رخسار آفتاب انوار او مجروح شده و حلقه‌های خون بر جبین مبین نشست. و به روایتی از ضربت شمشیر آن ملعونان در گودی افتاد، از چشم مردم آن مردم چشم آفرینش نهان گشت. ابلیس لعین فریاد برآورد که محمد به قتل رسید و این خبر شایع شده موجب حزن و تفرقه اهل اسلام و سبب تفریح خواطر ارباب کفر و ظلام گردید و اول کسی که آن سرور را در آن گودی شناخت، کعب بن مالک انصاری بود؛ آواز برآورد که ایّها المسلمین، سیّد المرسلین حیّ و قایم است.

چون مسلمانان از اطراف به ملازمتش شتافتند، اول امیر المؤمنین رسید، بعد از آن طلحه. پس طلحه در آن گودی درآمده، پشت خم کرد و آن سرور پای مبارک بر پشتش نهاد و امام الاشجعین دست همایون خیر الانام را گرفته از آنجا برآورد. و به صحت پیوسته که آن سرور در شأن آن پنج لعین که بر قتلش عهد بسته بودند دعای بد فرمود؛ بعضی از ایشان در همان معرکه کشته شدند و بقیهٔ السیف را سال نکشید که به قعر جهنم نگونسار رفتند.»

و در مقصد اقصی مسطور است که: «ابیّ بن خلف- لعنهٔ اللّه علیه- بر آن سرور حمله کرد و مصعب بن عمیر- رضی اللّه عنه- به محاربه‌اش رفته به زخم نیزه آن شقی شهید شد. آن سرور هم نیزه از دست سهل بن حنیف گرفته بر گردن ابیّ لعین زد. ابیّ عنان به صوب فرار گردانید، از الم زخم سیّد عالم به سان گاو بانگ می‌کرد تا وقتی که روی به دوزخ آورد. و در بعضی روایات آمده که: نوبت زید بن وهب از عبد اللّه بن مسعود پرسید که: چنین شنیده‌ام که در روز احد بغیر از مرتضی علی- کرّم اللّه وجهه- و ابو دجانه و سهل بن حنیف- رضی اللّه عنهما- در خدمت حضرت رسالت‌پناه هیچ کس نمانده بود. این خبر مطابق واقع هست یا نی؟ گفت: در اوایل حال که سپاه اسلام روی به انهزام آوردند بجز امیر المؤمنین علی احدی نزد آن حضرت نماند و بعد از ساعتی عاصم بن ثابت و ابو دجانه و سهل بن حنیف و طلحهٔ بن عبید الله به ملازمت خیر البشر شتافتند، کمر محاربت بر میان بستند. زید باز پرسید که: ابو بکر و عمر کجا بودند؟ گفت: ایشان به گوشه‌ای رفته بودند. و چون از حال عثمان بن عفان استفسار نمود گفت: او نیز در روز سیم از جنگ پیدا شد؛ بنابر آنکه مقر او به منزل عریض بود، رسول فرمود: به درستی که در این واقعه عریض رفتی. از امیر المؤمنین منقول است که گفت: در آن روز هولناک من و ابو دجانه و سعد وقاص هر یکی به طرفی به منع و دفع طایفه از

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۸۰

مشرکان مشغول بودیم تا آن زمان که خدای تعالی فرج روزی کرد. چنانچه در اکثر کتب مسطور است که در روز احد جمعی دیگر از صحابه مثل ابو عبیدهٔ بن الجراح و طلحهٔ بن عبید اللّه و ابو طلحه انصاری نیز لوازم شجاعت و پردلی به تقدیم رسانیدند و دو انگشت طلحه به زخم تیغ ابن قیمیهٔ یا اصابه تیر مالک بن زبیر حشمی از کار بازماند.

القصه، چون قتال اهل ضالّ به نهایت انجامید، حضرت خیر البریهٔ با جمعی از صحابه که مجتمع گشته بودند به شعب احد درآمد و هند، زوجه ابو سفیان که مادر معاویه بود و سایر نسوان قریش میدان را از مردان شمشیرزن خالی دیده، بر سر شهدا شتافتند و بغیر از حنظلهٔ بن ابی عامر راهب که ملقب به غسل الملایکه است، تمامی شهیدان را مثله ساختند و هند، جگر عمّ خیر البشر حمزه را از شکمش بیرون آورده بمکید. بنابراین او را آکلهٔ الاکباد می‌گفتند. و بعد از این قضایا ابو سفیان و اتباع او را داعیه رجوع به مکه پیدا شد. نخست ابو سفیان نزدیک به شعب احد آمده فریاد برآورد که محمد در میان قوم هست یا نی؟ به اشارت حضرت

رسالت‌پناه اصحاب ساکت بودند. ابو سفیان باز آواز برآورد که آیا پسر خطّاب و پسر ابو قحافه زنده هستند یا نه؟ هیچ کس جواب نداد. به روایت مقصد اقصی اسد اللّه الغالب گفت: به خدا که محمد زنده است و سخن تو را می‌شنود. آنگاه ابو سفیان آغاز نوازش بتان نموده گفت: اعل هبل، اعلی هبل. اصحاب به امر حضرت رسالت‌مآب جواب دادند: اللّه اعلی و اجلّ. باز ابو سفیان گفت: لنا عزّی و لا عزّی لکم. مسلمانان جواب دادند: اللّه مولانا و لا مولا لکم. ابو سفیان گفت: وعده محاربه میان ما و شما سال آینده در منزل بدر است. امام الاشجعین به موجب فرموده سید المرسلین زبان قبول گشاد. ابو سفیان به طرف مکه روان شد. و به روایت اکثر اهل سیر در واقعه احد، قریب سی نفر از مشرکان به قتل رسیدند؛ از این جمله به قول محمد بن اسحق دوازده نفر به ضرب تیغ امیر المؤمنین حیدر کشته شدند و اسامی ایشان این است: طلحة بن ابی طلحه و پسرش ابو سعید و برادرش کلده و ابو عبید اللّه بن جمیل و ابو الحکم بن الاخنس و ولید بن حذیفه و برادرش امیّه و ارطاف بن شرامیل و هشام بن امیّه و عمرو بن عبد اللّه جمجمی و بشیر بن مالک صواب هولائی و بنی عبد الدّار. و به روایت روضة الاحباب از مسلمانان هفتاد نفر و به قولی شصت و پنج نفر به سعادت شهادت استسعاد یافتند؛ از آن جمله چهار نفر از مهاجر بودند و باقی از انصار و یکی از شهدای مهاجرین عمّ سید المرسلین حمزه بود- رضی اللّه عنه.

و در نسخ معتبره از وحشی، قاتل آن جناب مروی است که گفت: من غلام جبیر بن مطعم بن عدی بودم و در روز بدر (عمّ) خواجه من طعیمة بن عدی بر دست حمزه کشته گشته بود. بنابر آن، جبیر در وقت توجه به جانب احد به من گفت: اگر تو حمزه را به قتل رسانی،

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۸۱

آزاد باشی. در اثنای راه، گاه هند نیز جهت انتقام کشته شدن پدر خویش عتبه مرا بدان امر تحریض کردی و گفتی اگر این کار بر دست تو تمشیت پذیرد به تربیت من اختصاص یابی.

روز احد در وقتی که نایره قتال اشتعال یافت، من به معرکه رفته حمزه را دیدم؛ مانند شتر مست به میدان درآمده، صفوف مشرکان را برهم زد. در آن ساعت سباع عبد العزی خذاعی که مادرش در مکه به اختتان نسوان قیام نمودی، در برابر مسلمانان شتافته، مبارز طلبیده و حمزه سر راه بر سباع گرفته، نخست او را بر حرفه مادرش سرزنش کرد. آنگاه به ضرب تیغ جسد آن ملعون را به خاک افکنده، طعمه سباع گردانید و من در پس سنگی در کمین نشسته بودم تا حمزه نزدیک بدانجا رسید. پس حربه به طرف وی انداختم و آن تیغ بر زیر نافش آمده از جانب دیگر سر بدر کرد و او متوجه من شده، همان لحظه از پای درآمد. بعد از آن هند به سر وقت حمزه رسید و گوش او را بریده و جگرش بیرون آورده بمکید. نقل است که بعد از مراجعت اهل ضلال به جانب مکه در وقتی که ارباب هدایت به تفحص حال شهدا قیام می‌نمودند، حضرت رسالت‌پناه فرمود: حال حمزه چیست که او را نمی‌بینم؟ امیر المؤمنین به جستجوی عمّ خود مشغول شده ناگاه جسد مبارکش را افتاده دید و اشک حسرت بر عارض همایونش فرود آمده، آن حضرت را بر صورت واقعه مطلع گردانید. رسول به نفس نفیس بدانجا شتافته، چون عمّ خویش را مثله کرده یافت به غایت محزون گشت و گفت: قسم به خدا که چون بر قریش دست یابم، هفتاد کس مثله کنم. آنگاه این آیه نازل شد: «وَ إِنْ عاقَبْتُمْ فَعاقِبُوا بِمِثْلِ ما عُوقِبْتُمْ بِهِ وَ لَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ.» ۶۰۱۴۲۲۴خ ۰ ۱۶ خ آن سرور به موجب فرمان واجب الاذعان آیه کریمه مذکوره از سر آن عزیمت درگذشتند، کفّاره سوگند داد و حمزه- رضی اللّه عنه- از آن سرور دو سال کوچکتر بود.

مؤلف گوید: صاحب اعتماد الاعیان مدت عمرش پنجاه و نه گفته و کنیتش ابو علی، بعضی ابو عماره گفته‌اند. و از جمله شهدای مهاجرین عبد الله بن جحش پسر عمه آن سرور بود.

منقول است که در روز حرب احد عبد اللّه گفت: خداوندا، در این جنگ شخصی را که به شدت یأس عمل و قوت موصوف باشد غنیم من گردان که اگر بر من ظفر یابد، گوش و بینی مرا ببرد، روز حشر چون پرسند گوش و بینی تو را چرا بریدند؟ گویم: از برای

محبت تو و رسول تو. پس سخن مرا تصدیق فرمایی گویی، مصرع: گوش و بینی بریده مایی. از سعد مروی است که: عبد اللّه در وقت صبح، این آرزو کرد و آخر روز دیدم که کفار خوار گوش و بینی او را بریده بودند. پس او را با حمزه در یک قبر دفن نمودند و مدت عمرش از چهل متجاوز بود.

و دیگر مصعب بن عمر است که اسلام بسیاری از اهل مدینه به اهتمام او روی نمود.

در مقصد اقصی مسطور است که: «در وقتی مسلمانان از معرکه احد فرار نمودند، مصعب

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۸۲

رایت مهاجرین در دست داشت. خیال فرار پیرامون خاطر نگذاشت و ابن قمیه به شمشیر دست راستش برید، علم به دست چپ گرفته گفت: «وَ ما مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ» و ابن قمیئه- علیه اللّعنهٔ- به زخم دیگر دست چپش را نیز قلم کرد. مصعب بار دیگر این آیه مذکوره خوانده، علم را به زور هر دو بازو به سینه خود منضم گردانید. ابن قمیّه نیزه به وی رسانید تا کارش به آخر انجامید. گویند تجرد مصعب از امتعه دنیویه به مرتبه‌ای بود که چون شهید شد، از وی پوست پاره‌ای ماند که [هرگاه ۷۰۱۴۲۲۴خ ۰ ۱۷ خ] سرش به آن می‌پوشیدند، پای‌هایش مکشوف می گشت و چون پایش ستر می کردند، رویش باز می‌ماند.»

نظم:

غلام همت آنم که زیر چرخ کبودز هرچه رنگ تعلق پذیرد آزاد است ۸۰۱۴۲۲۴خ ۰ ۱۸ خ لمؤلّفه:

مشو بر خانقاه و خانه و باغ و سرا مغرورکه این نقشیست بر آبی که ۹۰۱۴۲۲۴خ ۰ ۱۹ خ رو سوی عدم دارد

به تجرید آشنا باش و ازین شط همچو بط بگذرکه چون ماهی شود غرق آنکه با خود ده درم دارد و از جمله شهدای انصار یکی زکوان بن قیس است و او داخل اهل بدر است و آن سرور در شأن او فرموده که: هرکس خواهد ببیند مردی را که بر سبزه بهشت راه می‌رود، باید که نظر کند به سوی زکوان. و در روضهٔ الصفاء مسطور است که: «چون اهل اسلام متوجه احد می گشتند، زکوان فرزندان و نسوان خود را وداع کرد. ایشان گفتند: دولت دیدار کی دست خواهد داد؟ او گفت: روز قیامت. بعد از تلاقی فریقین چندان محاربه نمود که به سعادت شهادت رسید و در آخر جنگ سید المرسلین- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- فرمود: هیچ کس از حال زکوان خبری دارد؟ امام الاشجعین گفت: یا رسول اللّه، من دیدم سواری در پی کشتن او بود و می گفت: مرا نجات مباد اگر تو نجات یابی. آنگاه شمشیر بر دوش او فرود آورد و من آن سوار را از پشت زین بر زمین افکندم به قتل آوردم. چون نظر کردم، ابو الحکم بن اخنش بود.»

و دیگری از شهدا حنظله است و از واقدی مروی است که: «او قریب به واقعه احد جمیله‌ای به حباله خود درآورده بود و در شب و روز حرب به اجازت آن سرور در مدینه توقف نموده با منکوحه خود زفاف کرده، متوجه حربگاه شد. چون به معرکه رسید، ساعتی به قتال پرداخته شهید شد. آن سرور فرمود: می‌بینم ملائکه او را غسل می‌دهند. چون ساعتی به مدینه تشریف آورد و حال از زوجه‌اش پرسید، گفت: یا رسول اللّه، از غایت شوق جهاد بی‌آنکه رفع جنابت کند سلاح بسته به معرکه شتافت. بنابر ثبوت این قضیه آن سرور حنظه را غسیل الملائکه لقب داد. و دیگری عمر بن الجموح است که چهار پسر او به خدمت آن سرور

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۸۳

قیام می‌نمودند و خود چون اعرج بود، در معارک نمی‌توانست رسید. در این مرتبه مستعد جهاد شده روان گردید. هرچند مردم گفتند: «و لا- علی الاعرج حرج ۰۱۱۴۲۲۴خ ۰ ۲۰ خ» به جایی نرسید. نزد آن سرور آمده گفت: می‌خواهم به این پای لنگ خود عرصه بهشت را بگیرم. سیّد عالم فرمود: لا جهاد علیک. عمر به او مکرّر التماس نموده رخصت یافت، با پسر و برادران خود شهید گشت.» از واقدی مروی است که: «در روز احد چون اخبار موحش به مدینه رسید، عورات جهت تحقیق حالات متوجه معسکر شدند و عایشه ۱۱۱۴۲۲۴خ ۰ ۲۱ خ نیز روان گشت. در اثنای راه زوجه عمر را دید که شوهر و برادر و پسر خود را بر شتر بار کرده

به مـدینه می‌آورد. پرسـید: خبر چیست؟ گفت: الحمـد للّه ذات فـایض الجود ۲۱۱۴۲۲۴خ ۰ ۲۲ خ سیّد کاینات مقرون به صـحت و سلامت است.

دیگر هر مصـیبتی که باشـد، سـهل است. در این اثنا جمل از ثقل حمل از رفتار بازمانـده به زانو درآمد. هرچند به زجر می‌راند، قدم پیش نمی‌نهاد. به خدمت آن سرور رسیده صورت حال معروض داشت. به زبان معجز بیان فرمود: انّ الجمل مأمور. بعد از آن پرسید عمر در آن وقت به تو چه گفته بود؟ زنش گفت: اللّهم لا تردّنی الی ابلی گفته، روان شده بود. آن سرور فرمود:

بنابراین شتر به جانب مدینه نمی‌رود؛ ایضا بشارت داد که شوهر و برادر و پسر تو به مرافقت یکدیگر در بهشت بسر می‌برند.»

دیگر انس بن نضـیر است. نقل است که: انس در آن روز عمر بن الخطاب را دیـد با طایفه‌ای از اهل اسـلام در مقام تحیر و تفکر به گوشه‌ای نشسـته. اسـتفسار حال نموده، گفتنـد: رسول به درجه شـهادت رسـید. گفت: پس حیات ما به چه‌کار می‌آید؟ برخیزید و با اعدا مقاتله نمایید تا کشـته شوید. چون هیچ یکی موافقت ننمود، شمشـیر از نیام برآورده متوجه میدان شده، چندان محاربه نمود که شهید شد. گویند زیاده بر هشتاد زخم بر بدنش زده بودند- رحمهٔ الله علیه. و از جمله هفتاد نفر، خارجه بن زید است و سعد بن ربیع و یمانی بن حنبل جبیر [؟] که او را اهل اسـلام نادانسـته کشـتند و عبد الله بن جبیر و جمعی که با او در محافظت شکاف عینین ثبات قدم می‌نمودند به درجه شـهادت رسـیدند و جنازه هر یکی از شـهدا را که می‌آوردند، آن سرور در پهلوی سید الشهداء حمزه نهاده به ادای صلوهٔ قیـام می‌نمود؛ چنـانچه هفتـاد کرّت بر حمزه نمـاز گزارده. و قولی آنکه، آن سـرور به شـهدا نماز نگزارد و مجتهـدان مـذهب شافعی ترجیـح این روایت کرده‌اند و به اتفاق ارباب اخبار بی‌آنکه بشویند در همان موضع دفن کردند. و در آخر همان روز چون آن سـرور به مـدینه مراجعت نمود، در اثنـای راه به هر قبیله که می‌رسـیدند- ذکور و انـاس- بر سـر راه آمـده، بر صـحت ذات اعجاز صـفاتش شـکر الهی به تقدیم رسانیده و می‌گفتند: هر مصـیبتی که سوای توست، سهل و آسان است و حال آنکه اکثر از آن جماعت مصیبت‌زده بودند. و به ثبوت پیوسته که روز دویم واقعه احد خبر رسید که

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۸۴

ابو سـفیان با متابعان از مراجعت پشیمان شده باز به خیال قتال عزیمت نموده. بنابراین سرور انبیا لوای ظفر آثار به شیر خدای مرتضی علی داده با همان جماعت که در احـد همراه موکب همایون بودنـد به عزم مقاتله اعـدا توجه فرمودند تا منزل حمراء الاسد تشـریف برد. ارباب ظلام از اسـتماع کثرت اهل اسـلام روی به فرار آورده به مکه روان شدند و آن سـرور باز مراجعت نموده به مدینه سکینه نزول اجلال فرمود.

منقبت:

هم در کتاب مـذکور مسـطور است که: «در سال چهارم از هجرت آن سـرور هفتاد تن از زهاد صـحابه را به هدایت اهل نجد مأمور گردانیده منذر بن عمرو ساعدی را به امارت تعیین کرد. بعد از قطع منازل و طی مراحل به دیه معونه که نام منزلی است، رسید. عامر که امیر قوم یهود بود، جمعی کثیر فراهم نموده غیر از یـک تن که موسوم به عمرو بن امیّه بود، همه صـحابه را شـهید سـاخت. چون عمرو به مدینه رسـید و کیفیت واقعه را به عرض رسانید، آن سـرور بر فوت اصحاب هدایت انتساب تأسف خورده، عامر را دعای بد کرد و همـان روز آن لعین از پشت زین به اسـفل السـافلین نگونسار رفت. آنگاه عمرو گفت: یا رسول اللّه، من نیز وقت مراجعت دو نفر را از قبیله عامر در خواب رفته به قتل آوردم. آن حضـرت بیشتر متأسف شده عمرو را به خطا و سهو منسوب داشته فرمود: آن هر دو تن مؤمن بودنـد و الحال، ادای دیت ایشان واجب است و هم در آن زمان به حصار یهود بنی نضـیر که خلیفه اهل اسـلام بودنـد، تشـریف برده، در بـاب دیت آن دو شـخص اسـتغاثه جست. یهودان اول قبول نموده، آخر عـذری به خـاطر گذرانیدنـد. جبرئیـل آن سرور را از خیال ایشان آگاه گردانید. بنابراین به مدینه آمده به مصـحوب محمد بن سـلمه پیغام اخراج نزد بنی نضیر فرستاده، ایشان

را از خیال فاسد آگاهی بخشیده فرمود: بعد از انقضای ده روز از این تاریخ، هرکه را از شما در این دیار یابند به فرمان ما گردن خواهند زد. آن قوم ضالّ از این تهدید اندیشیده به تهیه اسباب سفر پرداخت و آخر به اغوای عبد اللّه بن ابی بر توقف قرار دادند. آن سرور ابن مکتوم را در مدینه با جمعی گذاشته، رایت هدایت آیت را به شاه ولایت‌پناه ارزانی داشته، متوجه بنی نضیر شده، نماز عصر در نواحی قلعه ایشان ادا نمود و مدت پانزده روز زمان محاصره امتداد یافت و در وقت محاصره یکی از تیراندازان که موسوم به غرور بود، تیری به جانب خیمه سیّد المرسلین انداخت.

چون شب شد، اسد اللّه الغالب از معسکر نصرت اثر غایب شد. بعضی از اصحاب غیبت شاه ولایت‌مآب را به عرض سید کاینات رسانیدند. فرمود: می‌بینم جهت کفایت بعضی از مهمات

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۸۵

شما بیرون رفته. مقارن این مقال، شاه شجاعت خصال سر آن غرور را در پای آن سرور انداخت و گفت: این سر ملعونی است که تیر به جانب خیمه مبارک تو انداخته بود. آن سرور کیفیت واقعه تفتیش فرمود، امام الاشجعین- کرّم اللّه وجهه- گفت: من این ملعون را به صفت شجاعت متصف دیده به خاطر آوردم شاید او را جرأت بر آن دارد که شب از قلعه بیرون آید و هرکه را غافل یابد، برباید؛ بنابراین شب در کمینگاه نشستم. ناگاه دیدم شمشیری برهنه در دست گرفته با نه کس دیگر از حصار بیرون آمد. من بر او حمله کرده سرش را از تن برداشتم و موافقان او چنان نزدیکند، اگر رخصت فرمایی امیدوارم که بر ایشان نیز ظفر یابم. آن سرور ابو دجانه و سهل بن حنیف را با هشت نفر دیگر مصحوب امام الاشجعین گردانید. اسد اللّه الغالب با رفقای غرور ملاقی شده همه را به قتل رسانیدند و سرهای نامبارک ایشان نزد سیّد کاینات آوردند. پس بفرمود آن سرور آن سرها را بر در سرای بنی حطمه آویختند. چون کار بنی نضیر در تنگنای حصار دشوار شد، کس پیش سید ابرار- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- فرستادند که ما را بگذار از این دیار بیرون رویم.

فرمود: امروز این التماس درجه قبول نمی‌یابد مگر آنکه اسلحه خود را بگذارید و از اموال آن مقدار مواشی شما بر تواند برداشت، ببرید و بقیه را رها کنید. جهودان از اضطرار به این معنی راضی شدند و جلای وطن اختیار کردند. بعضی به قلاع خیبر و برخی در اطراف آفاق پراکنده گشتند.»

منقبت:

در کتاب مذکوره مسطور است که: «در سال پنجم از هجرت به سمع مبارک آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- رسید که پیشوای بنی مطلق حارث بن ضرار لشکری فراهم آورده با اهل اسلام داعیه محاربه دارد. لاجرم آن سرور کارسازی سپاه نصرت دستگاه نموده رایت ظفرآیت مهاجرین را به امام الاشجعین علی مرتضی داد. علم انصار را به سعد بن عباده تفویض فرمود و قدوه اصحاب عمر بن الخطّاب را در مقدمه تعیین کرد و بر میمنه، زید بن الحارث را بگماشت و بر میسره، عکاشه بن محض را بازداشت و به این ترتیب و آیین، متوجه اعدای دین گشت. و در این سفر بسیاری از منافقان به طمع اخذ غنیمت همراه شدند و در میان سپاه اسلام سی رأس اسب بود و از امّهات مؤمنین امّ سلمه و عایشه در این غزوه به شرف مصاحبت اشرف انبیا مشرف بودند. چون حارث بن ضرار از توجه سیّد ابرار خبر یافت، لوای شقاوت انتمام به دست صفوان نامی داده، پای در میدان مقابله و مقاتله نهاد. چون نیران قتال اشتعال یافت، حیدر کرار یکی از شجاعان کفار را که مالک نام داشت با پسرش به زخم ذوالفقار از پای درآورد و ابو قتاده را که صاحب رایت مشرکان بود، دو پاره ساخت. از

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۸۶

مشاهده این شجاعت، خوفی تمام بر ضمایر اهل ظلام استیلا یافت و سایر مسلمانان به فتح و نصرت مخصوص شده، ده نفر از

مشرکان به قتل آوردند و بقیه قوم او به اسیری افتاده، اموال ایشان غنیمت گشت.» چنانچه در کشف الغمه مسطور است که: «امام الاشجعن- کرّم اللّه وجهه- تره بنت حارث بن ابی ضرار را برده گرفته و به نظر انور خیر البشر گذرانید و آن سرور او را جویریه نام نهاده، در سلک ازواج مطهرات انتظام بخشید.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور مسطور است که: «هم در آن سال غزوه خندق که او را حرب احزاب نیز گویند، واقع شد. ارباب سیر آورده‌اند که: چون سرور کاینات یهودین بنی نضیر را جلای وطن کرده متفرق گردانید، هر قومی به گوشه‌ای منزلی گرفتند و بعضی به نواحی خیبر متوطن شدند. آنگاه جماعتی از اشراف ایشان مثل حی اخطب و کنانه و ابو عامر و غیر ایشان قریب به بیست کس به مکه رفتند تا به ابو سفیان و موافقان او به حرب سید کاینات تحریض نموده، سلسله معاقده و معاهده را استحکام دهند. ابو سفیان با جمعی از ابطال به کعبه درآمده، قسم خوردند که تا زنده باشیم، دست از حرب محمد بازنداریم. هم‌چنین به قبایل دیگر توجه نموده، همین عمل بجا آوردند. پس ابو سفیان لشکر شیطان را جمع نموده با چهار هزار نفر و هزار و پانصد شتر و سیصد اسب بیرون آمدند و جمعی از قبایل دیگر در مرّ الظّهران با ایشان ملحق شده، مجموع ده هزار نفر رو به مدینه نهادند. چون این خبر به سمع خیر البشر رسید، بعد از تقدیم مشورت به استصواب سلمان فارسی- رضی اللّه عنه- خاطر انور برکندن خندق قرار یافت و با سه هزار نفر از مهاجر و انصار به دامن کوه سلع که متصل به مدینه است رفته، حفر خندق را پیشنهاد رای جهان‌آرای ساخت. اهل اسلام به جهد تمام کمر جد و اجتهاد بر میان بسته در عرض شش روز به انصرام رسانیدند. و به ثبوت پیوسته که سلمان برابر ده مرد کار می‌کرد. روزی قیس او را زخم چشم رسانیده مصروع شده، از کار بازماند. آن سرور فرمود: از آب وضوی قیس سلمان را بشویید و ظرف آن پس پشت وی سرنگون بنهید.

چون بفرموده قیام نمودند، سلمان صحت یافت.»

مؤلف مناقب مرتضوی گوید: در ایام خندق، معجزات غریبه از سید کاینات- علیه افضل الصلوات و اکمل التحیات- به ظهور آمده، انشاء اللّه العزیز در کتاب اعجاز مصطفوی که سرانجام انجامش پیش نهاد همت داده، تحریر خواهد نمود.

«القصه، چون عساکر مشرکان به قصد اهل اسلام در افنای مدینهٔ الاسلام مجتمع گشته مؤمنان را محاصره نمودند، جماعتی از دلیران لشکر و سپهسالاران کوه‌پیکر از قبیل عمرو

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۸۷

عبدود که به وفور شجاعت و کمال جرأت و استعمال آلات حرب و استکمال ادوات طعن و ضرب در میان قبایل عرب شهرتی تمام داشت و مبارزان عرب او را در مقابل هزار مرد مقابل داشتند. چنانچه عمر بن الخطاب- رضی اللّه عنه- می‌گفت: روزی به رفاقت طایفه از قریش که عمرو عبدود در میان ایشان بود، به رسم تجارت با مال بسیار عزیمت شام کرده بودیم. ناگاه قریب هزار کس قطاع الطریق سر راه گرفتند و اهل کاروان از مال و جان دل برکندند. در این اثناء عمرو بن عبدود شمشیر از نیام برکشیده مانند شیر ژیان و پیل دمان بر مخالفان حمله آورد. آن جماعت به مجرد توجه او رو به هزیمت آورده، راه فرار پیش گرفتند و اهل قافله به سلامت گذشته. و عمرو عبدود روز بدر زخم کاری خورده از جنگ گریخته و در جنگ احد جهت مانعی حاضر نتوانست شد و در جنگ احزاب تلافی مافات می‌خواست بنماید و آوازه پهلوانی و شجاعت در میان قبایل عرب منتشر گرداند. لاجرم با چند سرهنگ مثل عکرمهٔ بن ابی جهل و پسر هبیرهٔ بن ابی وهب و نوفل بن عبد اللّه و ضرار بن خطاب و مرداس از بنی محارب به کنار خندق آمده، محل مضیقی پیدا ساخته تازیانه بر مرکب زده به یک جستن خود را سواره بر آن جانب خندق انداختند و خالد بن ولید و ابو سفیان با سایر کفار بر لب خندق صف برکشیدند. عمرو عبدود گفت: شما چرا با ما در عبور موافقت نمی‌نمایید؟ گفتند:

اگر احتیاج به گذشتن شود، ما نیز بگذریم.

القصه، عمرو عبدود قدم در میدان شجاعت و پردلی نهاده جولان نموده، مبارز طلبید.

چون اهل اسلام بر پهلوانی و شجاعت او واقف بودند و مردانگی و تهور آن ملعون می‌دانستند، چنان خوف بر ایشان مستولی شد که خون در بدن‌شان نماند و سرها در پیش افکنده خشک فرو ماندند. چون هیچ کس به معرض جواب وی درنیامد، آن سرور فرمود: هیچ دوستی باشد که شرّ این دشمن را از ما دفع کند؟ سلطان تخت ولایت و برهان بخت حمایت، امام الاشجعین امیر المؤمنین، اسد اللّه الغالب علی بن ابی طالب گفت: یا رسول اللّه، انا ابارزه؟ رخصت نیافت. بار دیگر عمرو مبارز طلبید، امام الاشجعین اذن خواست، مأذون نگشت. بار سیم عمرو گفت: در میان شما هیچ مردی نیست که در میدان درآمده با من مبارزت نماید؟ اسد اللّه الغالب گفت: یا رسول اللّه، مرا دستوری فرمای تا با وی محاربه کنم.

آن سرور به روایتی شمشیر خود که به ذوالفقار مشهور بود، در این جنگ به امیر داده و زره خاص خود در او پوشانیده و عمامه متبرکه بر سر او نهاده گفت: اللّهم، اعنه علیه. یعنی بار خدایا، یاری ده علی را بر عمرو عبدود. بعد از آن دست مبارک به مناجات برداشته و گفت:

الهی، عبیده را روز بدر از من بازگرفتی و حمزه را در غزوه احد از من جدا ساختی؛ این علی است برادر و پسر عمّ من. ربّ لا تذرنی فردا و انت خیر الوارثین. پس امام الاشجعین پیاده

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۸۸

روان شده، سر راه بر وی گرفته گفت: ای عمرو، شنیده‌ام که تو گفته‌ای هیچ کس مرا نخواند به یکی از سه چیز که آن را قبول کنم. گفت: آری. امیر گفت: من می‌خوانم تو را به آنکه گواهی دهی که خدای تعالی یکی است و محمّد مصطفی رسول اوست و منقاد شوی پروردگاری را که آفریدگار همه عالمیان است. عمرو گفت: از من این توقع مدار. امیر گفت: امری دیگر اختیار کن. گفت: آن کدام است؟ فرمود: ترک محاربه کرده به دیار خود بازگرد؛ زیرا که اگر کار محمد نظام و انتظام گرفت و بر جماعت اعدا مظفر و منصور گشت، تو اسعاد ۳۱۱۴۲۲۴خ ۰ ۲۳ خ و امداد وی بجا آورده باشی و اگر کار برعکس شود، بی‌منازعت و مخاصمت مقصود تو به وصول پیوندد. آن ملعون گفت: زنان قریش به این روش تکلم نکنند. هرگز چنین شده که کسی قدرت یافته باشد، بر نذر خود وفا ننموده بازگردد. و نذر وی در فرار حرب بدر آن بود که تا انتقام نکشد، روغن بر خود نمالد.

المقصود، چون از این هر دو امر امتناع نمود، امیر فرمود: پس کار ما و تو به مقاتله قرار گرفت. عمرو خندیده گفت: این خصلتی است که گمان نمی‌بردم هیچ مردی از دلیران عرب چنین التماس از من تواند نمود؛ بازگرد که در حداثت سنّی و هنوز تو را وقت آن نیست که با مردان مرد در میدان نبرد درآیی و حال آنکه میان من و پدر تو دوستی بود، نمی‌خواهم خون تو بر دست من ریخته شود. امیر فرمود: اگر دوست نمی‌داری که خون من از دست تو ریخته شود، من می‌خواهم که خون تو را بریزم. عمرو از این سخن به غایت آشفته، از مرکب فرود آمده، اسب خود را پی کرده، شمشیر از نیام برکشید و از سر خشم و غضب بر امیر حمله آورد.

امیر المؤمنین سپر جهت دفع ضرر به سرکشید. آن مقهور بی‌باک تیغ آتشناک بر سر امیر فرود آورد که اگر آن ضربت بر کوه خارا زدی، از پای درآمدی. حاصل آنکه تیغ قبه سپر را چنان بشکافت که اثرش بر فرق همایون امیر رسید. آنگاه حیدر کرار به یک ضرب ذوالفقار بدن آن ملعون نابکار را از بار سر سبکبار گردانید و به آواز بلند تکبیر گفت. چون رسول آواز تکبیر شنید، دانست که لعین مقتول گشت. از جابر بن عبد اللّه انصاری مروی است که: چون مرتضی علی و عمرو با یکدیگر نزدیک شدند، چنان گرد و غباری برخاست که ایشان را نمی‌دیدیم.

بعد از لحظه‌ای آواز تکبیر شنیدیم، دانستیم که امیر وی را کشته.

القصه، بعد از قتل عمرو، ضرار بن خطاب و هبیرهٔ بن ابی وهب حمله بر امیر کردند و امیر نیز متوجه ایشان شد و چشم ضرار که بر

حیدر کرار افتاد، فرار بر قرار اختیار کرد. چون از وی پرسیدند که: هزیمت بدین سرعت را سبب چه بود؟ گفت: در آن وقت صورت مرگ را معاینه دیدم. اما هبیره ساعتی در مقابله ایستاده، عاقبت اثر زخم ذوالفقار به او رسیده، زره خویش انداخت و معرکه را بازپرداخت. و نوفل بن عبد اللّه محزومی از صف قتال انهزام نموده، از

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۸۹

پشت زین در تک خندق افتاد. مسلمانان به یکبار سنگسارش کردند و او فریاد برآورد که: به ازین هم می‌توان کشت. امیر المؤمنین در خندق رفته به یک ضربت شمشیر او را از میان دو نیم ساخت. عکرمه و هبیره و مرداس و ضرار از معرکه فرار نموده، خبر قتل عمر عبدود و نوفل به سپاه خود تقریر نمودند. ابو سفیان با رفقا رو به انهزام نهاده تا منزل عقیق هیچ جا توقف نکردند. گویند چون اسد اللّه الغالب عمرو را به قتل رسانید، بر زره و جامه و سلاح او ملتفت نشد. چون خواهر عمرو به سر وقت برادر رسید و حالش بدان منوال دید، گفت: ما قتله الّا کفو کریم. نکشته است او را مگر همسر گرامی. چون دانست که برادرش به ضرب ذوالفقار حیدر کرار کشته گشته است، این دو بیت در سلک نظم کشید:

لو کان قاتل عمرو غیر قاتلهلکنت ابکی علیه آخر الابد

لکن قاتله من لا یعاب بهمن کان یدعی قدیما بیضهٔ البلد ۴۱۱۴۲۲۴خ ۰ ۲۴ خ القصه، چون امیر المؤمنین خرمن زندگانی اهل ظلام را به شعله حسام خون‌آشام سوخته، رخسار فایض انور چون شمع فلک افروخته به خدمت حضرت رسالت‌مآب بازگشته، سر عمرو را در پای عرش‌آسای آن حضرت انداخته، بیت چند گفت که اواخر آن ابیات این است:

عبد الحجارهٔ من سفاههٔ رایهو ما عبدت ربّ محمد بصواب

لا- تحسبّن اللّه خاذل دینهو نبیّه یا معشر الاحباب ۵۱۱۴۲۲۴خ ۰ ۲۵ خ و حضرت رسالت‌مآب، جناب ولایت آیات را به نوازش بی‌کران و التفات بی‌پایان سرافراز و ممتاز ساخته، فرمود (حدیث): المبارزهٔ علیّ یوم الخندق، افضل من اعمال امتی الی یوم القیمهٔ.» یعنی، حرب علی با کافر روز خندق بهتر و فاضلتر است از اعمال امت من تا روز قیامت.

مثنوی:

ز تیغ علی عمرو چون کشته گشتفلک نامه دولتش درنوشت

رسول خدا گفتش از یکدلی که در روز خندق مصاف علی

به از هر عمل کاندرین روزگارکنند اهل دین تا به روز شمار و در کشف الغمّه و حبیب السیر و معارج النّبوّهٔ مسطور است که: «ابو بکر و عمر در مجلس همایون رسول بودند، برخاسته به تقبیل سر مبارک امام الاشجعین قیام نمودند و عبد اللّه بن مسعود آیه کریمه: «وَ کَفَی اللَّهُ الْمُؤْمِنِینَ الْقِتالَ وَ کانَ اللَّهُ قَوِیًّا عَزِیزاً» ۶۱۱۴۲۲۴خ ۰ ۲۶ خ که در آن روز نازل شده بود، قرائت نمود.»

نظم:

ز ضرب ذوالفقارش روز هیجاهزاران سر به هر سو پایمال است

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۹۰ اگر رستم کشد تیغ خلافش‌به میدان دغا کمتر ز زال است

چه جای پور و دستان شیر افلاکبه دست او زبون‌تر از غزال است و مروی است که: قریش کس فرستاده جسد پر حسد آن دو بدفعال جهنم‌مآل را خریداری کردند. آن سرور فرمود: ما را به جسد پلید و بهای خبیث آن ملعون احتیاجی نیست؛ ببرید. و غزوه مذکوره- علی سبیل الاجمال- در صحایف و هدایت السعداء از سوره احزاب نیز منقول است.

منقبت:

و هم در این روز غزوه بنی قریظه واقع شد. از ابن عباس منقول است که: چون جنود احزاب انهزام یافتند، حضرت خیر البشر منصور

و مظفر از دامن کوه سلع به مدینه مراجعت نموده به دستور قدیم به خانه سیّدهٔ النساء فاطمه زهرا درآمد. بدن همایون از گرد و غبار شسته، به ادای نماز ظهر قیام نمود. در این اثنا جبرئیل دستاری سفید بر سر بسته و بر استری نشسته آمده گفت: یا سیّد المرسلین، خدای از تو عفو کناد که سلاح از خود بازکردی و حال آنکه هنوز ملائکه مسلح و مکملند؛ فرمان چنان است که همین لحظه به جنگ بنی قریظه توجه نمایی و اکنون من رفتم که زلزله در حصار ایشان اندازم. بعد از آن بلال به اشارت رسول در اسواق مدینه ندا کرد که هرکس مطیع امر خدای و منقاد مصطفی است، نماز عصر در نواحی حصار بنی قریظه ادا نماید. لشکر اسلام و اصحاب عظام در ملازمت اسد اللّه الغالب که صاحب رایت خیر الانام بود، روان شدند. پس آن سرور سلاح پوشیده و با چندی از صحابه کرام متعاقب روان شد و در آن غزوه مجموع سه هزار نفر ملازم بودند.

از اسد اللّه الغالب مروی است که: چون قریب قلعه ایشان رسیدم، جمعی مرا دیده ندا کردند: قد جائکم قاتل عمرو، یعنی به تحقیق آمد قاتل عمرو. من گفتم: الحمد للّه الّذی اظهر الاسلام و قمع الشّرک. و رایت فتح آیت را بر زمین نشاندم. کفار از بالای حصار زبان به سبّ و شتم سید عالم گشادند. بنابراین ابو قتاده را به محافظت لوای منصور مأمور گردانیده به استقبال رسول ایزد متعال شتافته، گفتم: ای سیّد المرسلین، نزدیک به حصار یهودان مرو که می‌بینم عن‌قریب حق سبحانه ایشان را رسوا کند. فرمود: ظاهرا از ایشان حرفی استماع نموده‌ای که باعث ایذای من باشد؟ گفتم: آری. فرمود: چون مرا ببینند، امثال این سخنان نگویند. و نزدیک آن قلعه تشریف برده گفت: یا اخوهٔ القردهٔ و الخنازیر، فرود آیید به حکم خدا و رسول. کفار گفتند: یا ابا القاسم، ما کنت جهولا و لا فحاشا. یعنی، هرگز بسیار جاهل و دشنام ده نبودی! مر تو را امروز چه امر روی نمود؟ بر آن سرور از استماع این سخن حیا به

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۹۱

مرتبه‌ای غلبه کرد که ردا از دوش و نیم نیزه که در دستش بود بیفتاد و قدمی چند باز پس رفت.

المقصود، مدت بیست و پنج روز و به روایتی پانزده روز، بنی قریظه در محاصره بودند و سلطان الاولیا علی مرتضی با جمعی از اهل اسلام هر روز در اطراف و جوانب حصار به سنگ و تیر با کفار جنگ می‌کردند. تا آن‌که حق سبحانه ترسی و رعبی در دل ایشان انداخت که دست از معرکه ۷۱۱۴۲۲۴خ ۰ ۲۷ خ بازداشته از حصار بیرون شتافتند، مشروط به آنکه سعد معاذ در سهم ایشان حکم شود. آن سرور بر این معنی راضی شده، سعد را از مدینه طلبیده حکم ساخت. سعد گفت: حکم می‌کنم که مردان بنی قریظه را تمام بکشند و نسوان و صبیان را مسلمانان برده گیرند و اموال را میان یکدیگر قسمت نمایند. آن سرور فرمود: ای سعد، حکمی کردی که حق سبحانه در بالای هفت آسمان کرده بود. نقل است که چون یهود بنی قریظه از قلعه فرود آمدند، محمد بن سلمه دست و گردن رجال ایشان را (به روایتی نهصد و به قولی هفتصد کس بودند) بسته به مدینه برد و عبد اللّه بن سلام به ضبط نساء و صبیان و اموال و امتعه و اسلحه ایشان متعین شد و در آن حصار هزار و پانصد شمشیر و سیصد زره و دو هزار و پانصد سپر و اساس و اوانی و اغنام و جمال و دواب و مواشی بسیار به دست آمد. چون آن سرور به مدینه تشریف برد، فرمود: خندقی بیرون شهر کنند و زبیر را به کشتن آن طایفه مأمور گردانید که فوج‌فوج ایشان را در حضور امیر المؤمنین علی به کنار خندق آورده گردن می‌زدند و از مشاهیر آن جماعت که به قتل رسید، یکی کعب اسود و دیگری حیّ بن اخطب بود.

منقبت:

در روضهٔ الاحباب و حبیب السّیر مسطور است که: «در سال ششم از هجرت سید کاینات را خبر رسید که بنی سعد لشکر فراهم آورده و داعیه امداد یهود خیبر دارند و می‌خواهند به اتفاق ایشان قصد مدینه کنند. بنابراین اسد اللّه الغالب علی بن ابی طالب را با صد نفر به موضع فدک فرستاده، شاه ولایت‌پناه شب سیر می‌نمود و روز مختفی بود تا به موضع سلع رسید. در آنجا با شخصی ملاقی شده، احوال اعادی تفتیش نمود. او گفت: یا امیر المؤمنین تو را بر سر ایشان می‌برم اما به شرطی که مرا امان دهی. امیر قبول

نمود. او مسلمانان را بر سر آن جماعت بی‌خبر برد. بفرموده امیر، اهل اسلام دست به غارت دراز کرده بنو سعد را هزیمت دادند. به ثبوت پیوسته که پانصد شتر و دو هزار گوسفند به دست اصحاب افتاد. آن روز را امیر المؤمنین حیدر چند شتر جهت آن سرور جدا ساخته، باقی اموال او را به اهل سریه قسمت نموده به فتح و فیروزی به مدینه مراجعت نمود.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۹۲

منقبت:

در دستور الحقایق و صحیح نسایی و صحایف و تشریح شروح الامیه و شواهد النبوة و روضة الاحباب و روضة الصفاء و حبیب السیر و معارج النبوة مسطور است که: «جمهور مفسرین و مورخین متفق‌اند در این‌که سال هفتم از هجرت، شفیع روز محشر به مقتضای وعده صادقه حیّ اکبر حیث قال- عزّ و علا: «وَعَدَكُمُ اللَّهُ مَغانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُونَها فَعَجَّلَ لَكُمْ هذِهِ» ۸۱۱۴۲۲۴خ ۰ ۲۸ خ به عزیمت فتح خیبر با هزار و چهارصد نفر از شجاعان و دلاوران مدینه نهضت فرمود. بعد از طی مسافت در منزلی که آن را منزله می گفتند، نزول فرمود. یهود خیبر چون از توجه خیر البشر خبر یافته بودند، شب و روز جمعی مسلّح گشته جهت استخبار از حصار بیرون آمده، شرایط تفحص به تقدیم رسانیده باز می گشتند. اما در آن شب که آن سرور بدانجا رسید، ایزد تعالی خواب غفلت بر ایشان بگماشت که تا طلوع آفتاب هیچ یکی بیدار نشده و صباح در کمال اضطراب بیلها و زنبیل‌ها ۹۱۱۴۲۲۴خ ۰ ۲۹ خ برداشته، از قلعه بیرون آمده متوجه مزارع خود گشتند. ناگاه چشم ایشان بر سپاه نصرت‌پناه افتاد، بازگشته به قلاع خود درآمدند. چون آن سرور قوم یهود را بر آن منوال دید، فرمود: خربت خیبرا. آنگاه خیبریان قلاع خود را مضبوط ساخته، دست به انداختن تیر و سنگ گشاده، دلاوران معرکه غزا و جهاد در محاصره سعی بلیغ نموده ۰۲۱۴۲۲۴خ ۰ ۳۰ خ، هر روز داد شجاعت و مردانگی می‌دادند. به اندک زمانی حصار «نظات» و حصن «شق» و قلعه «ضعیب» مفتوح گشت.

به صحت پیوسته که در وقت محاصره قلعه «قموص» چون درد شقیقه عارض آن سرور شده بود به نفس نفیس قدم در معرکه رنجه نمی‌فرمود و هر روز رایت نصرت آیت را به یکی از اعیان مهاجر و انصار داده به حرب اهل حصار می‌فرستاد. و در احادیث صحیحه به ثبوت پیوسته که روزی ابو بکر صدیق لوا برداشته به پای قلعه رفته بی‌حصول مقصود فرار نمود و دو مرتبه قدوه اصحاب عمر بن الخطاب با طایفه‌ای از شجاعان اسلام با محصوران محاربت کرده، عنان مراد به دست ناآورده فرار نمود. چون شبانگاه شامیانه عباسی شام بر سر حجره آبنوسی‌فام برکشیدند، خواجه کاینات فرمود: «لاعطینّ الرّایة غدا رجل کرار غیر فرار یحبّ اللّه و رسوله یفتح اللّه علی یدیه. ۱۲۱۴۲۲۴خ ۰ ۳۱ خ» و امیر المؤمنین در مبدأ حال این غزوه به جهت رمدی که بر دیده میمونش عارض شده، در مدینه توقف فرموده بود. در این اثنا مفارقت آن حضرت بر ضمیر منیرش صعب نمود، الم مفارقت آن نور دیده بر وجع دیده به مراتب افزوده، با وجود الم متوجه ملازمت سیّد عالم- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- شد.

از سهل بن سعد ساعدی مروی است که: در آن شب، پیغمبر این کلمه بر زبان معجز بیان

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۹۳

گذرانید، غلغله در میان اصحاب مستطاب افتاد که: آیا رایت را به کدام یک از ما خواهد داد؟

ابن الحصیب گوید: هرکه را با آن حضرت مظنه تقربی بود، امید می‌داشت که صاحب علم او باشد و جمعی از قریش با یکدیگر می گفتند که مقرر است که مراد از این مرد نه علی بن ابی طالب است؛ زیرا که چشم وی به مرتبه‌ای دردمند است که در موضع قدم خود نمی‌تواند دید. چون سخن معجز اثر آن سرور به گوش امیر المؤمنین رسید فرمود: اللّهم لا معطی لما منعت و لا مانع لما اعطیت. یعنی خداوندا، هیچ کس نتواند منع نمود چیزی که تو عطا فرمایی.

علی الصّباح که خروس زرین‌بال صبح جناح به انجاح نور و نیّر بافرّ ظهور بر بام جهان‌آشام این قصر لاجوردی فام گسترانیده،

سعادتمندان فیروز جنگ که در بیشه دغا چنگ در کمر پلنگ زدندی و در بحر هیجا کام در کام نهنگ نهادندی، بر در خیمه سلطان «لی مع اللّه ۲۲۱۴۲۲۴خ ۰ ۳۲ خ» و در سراپرده بارگاه دین‌پناه محمد رسول اللّه- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- مجتمع گشتند و هر یکی از این سپهسالاران لشکر اولئک حزب اللّه را مظنه آن بود که شاید به این سعادت عظمی و موهبت کبری فایض گردد. و سعد وقاص گوید: در برابر چشم رسول به زانو درآمده، برخاستم؛ به امید آنکه صاحب رایت من باشم. از فاروق اعظم منقول است که گفت: هرگز امارت را دوست نداشتم مگر در آن روز. چون آن سرور از خیمه بیرون آمده، فرمود: علی بن ابی طالب کجاست؟ مردم از هر طرف آواز برآوردند که چشم او چنان درد می‌کند که پیش پای خود نمی‌بیند. گفت: او را بیاورید. در این اثنا امیر المؤمنین علی بن ابی طالب حاضر شد.

آن سرور سر متبرک امیر را بر ران مبارک خود نهاده، آب دهان خود در چشم میمونش افکند.

در حال، رمدش زایل گشت و چشمان نرگسینش تر و تازه بهتر از حالت اول شد. بعد از آن، دوباره او دعا فرمود: اللّهمّ، اذهب عنه الحرّ و القر. امیر المؤمنین گوید: به برکت دعای رسول، دیگر هرگز به سرما و گرما متأذی نگشتم. و از ابن ابی لیلی مروی است که: امیر المؤمنین در گرمای تموز جامه پنبه‌دار پوشیده، از آن باک نمی‌داشتی و در سرمای عظیم جامه تنک در بر کردی و بر وی متعذر نبودی. دیگر در مدت حیات درد سر و چشم بر آن قرة العیون اولیا عارض نشد. و شأن نزول حدیث: «لاعطینّ الرایة»، تا آخر به دستوری که مذکور شد، در اکثری از کتب معتبره احادیث به تخصیص در صحیح مسلم و بخاری و در اوسط طبرانی و صواعق محرقه ابن حجر نیز مسطور است.

القصه، چون از رمد چشم خلاصی یافت، حضرت رسالت‌پناه رایت فتح آیت به او داده و زره خود را در او پوشانیده، ذوالفقار بر میانش بسته فرمود: یا اخی، محاربه کن تا آن زمان که خدای تعالی بر تو مفتوح گرداند. به خدا سوگند که اگر یک کس را خدای تعالی به واسطه تو هدایت کرامت فرماید، تو را بهتر است از هزار شتر سرخ‌موی که در راه حق- جلّ و علا-

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۹۴

تصدّق نمایی.

بعد از آن امیر المؤمنین به تأیید ربّ العالمین و بفرموده سید المرسلین قدم در راه نهاد.

چون به حوالی حصن قموص رسید، علم بر توده‌ای از سنگ‌ریزه که قریب به در حصار بود، فرو برد. در این حین، یکی از احبار یهود بر بالای حصار بود پرسید که: ای صاحب لوا، تو کیستی و نام تو چیست؟ حیدر کرار جواب داد: منم علی بن ابی طالب. یهودی با قوم خود خطاب کرد: «غلبتم و ما انزل علی موسی.» یعنی، مغلوب شدید سوگند به تورات موسی. و گویند: اول کسی که از حصار با قوم خویش به جنگ بیرون آمد، حارث یهودی بود- برادر مرحب- و حرب آغاز کرد. او دو نفر از مسلمانان را شهید گردانید. آنگاه امیر المؤمنین متوجه او شد به یک ضرب ذوالفقار او را به دوزخ فرستاد. مرحب چون بر قتل برادر واقف گشت، با زمره‌ای از شجاعان خیبری اسلحه پوشیده به کین تمام درصدد انتقام بیرون آمده و وی مبارزی به غایت دلاور و بلندبالا و تناور و سنانش سه من وزن داشت و در شجاعت و مبارزت بی‌نظیر بود. شمشیر بر دوش حمایل کرده و عمامه بر سر بسته و خود بالای آن نهاده، در میان میدان آمده، این رجز آغاز کرد:

قد علمت خیبر انّی مرحب‌شاکی السّلاح بطل مجرّب.

چندان‌که اظهار جلادت نمود، هیچ کس از اهل اسلام را طاقت مقاومت او نبود که به او در میدان قتال درآید. لاجرم شاه مردان و شیر رحمان به جانب او روان گردید و این رجز بر زبان مبارک راند؛

عربیه:

انا الّذی سمّتنی امّی حیدرةضرغام آجام و لیث و قسورة ۳۲۱۴۲۲۴خ ۰ ۳۳ خ و مرحب در خواب دیده بود که شیری وی را می‌کشد.

چون مصراع اول که بیتی بود از تسمیه شیر بر وی خواند، تعبیر خواب خود دانست؛ اما تغییر قضای الهی نتوانست. در میدان درآمده تیغی خواست بر امیر زند. امیر سبقت کرده ذوالفقار بر سر آن ملعون غدّار فرود آورد، چنانکه از سپر و خود و دستارش گذشته تا قربوس زین دو نیم ساخت. پس اهل اسلام به امداد پادشاه مردان در میدان درآمده، دست به قتل دراز کردند و هفت کس از رؤسا و ابطال خیبر به ضرب تیغ امیر المؤمنین کشته شدند و باقی هزیمت نموده، رو به قلعه آوردند و شاه مردان از عقب ایشان روان شد. در این اثنا، یکی از مخالفان ضربی بر دست امیر زد؛ چنانکه سپر از دستش افتاد و دیگری سپر را ربود و روی به گریز نهاد و شاه مردان از این واقعه به غایت خشمناک گشته، خود را به یک جستن از خندق به در قلعه «قموص» رسانیده و پنجه فولادرنجه بر حلقه در آهنین زده، در آهنین برکند و سپر خود ساخت.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۹۵

مثنوی:

سپر در زمان قتال و جدال‌بیفتاد از دست شاه رجال

برآشفت از آن شاه عالی اثردرِ قلعه را کند و کردش سپر و از امام محمد باقر منقول است که: امیر المؤمنین درِ حصار گرفته جنبانید تا بکند و تمام حصار چنان لرزید که صفیه دختر حیّ اخطب از تخت بیفتاد و رویش مجروح شد. کفّ کافی آن شاه جوان‌مردان ید اللّه بود، وگرنه کی تواند آدمی کندن در خیبر! به عقیده بعضی از روایات هشتصد من وزن داشت و برخی سه هزار من گفته‌اند. و در صواعق محرقه مسطور است که:

«بعد از کندن، برداشت در خیبر را امیر المؤمنین بر پشت خود تا آنگاه درآمدند مسلمانان درون قلعه. پس خود سپر کرده مقاتله فرمود تا آنکه فتح شد. پس انداخت از دست خود، بر نداشتند آن را مگر چهل نفر.» و در کشف الغمّه مسطور است که «هفتاد کس از برداشتن او عاجز بودند.»

مثنوی:

به نزدیک آن دست با اقتدارکه گوید ز وزنِ درِ آن حصار

که گر دست بردی به سوی سپهرسپهرش سپر بودی و قبه مهر القصه، یهود خیبر از مشاهده این امر غریب فغان الامان به ایوان کیوان رسانیدند و شاه مردان بعد از استجازت پیغمبر امان داده در را به مقدار هشتاد وجب از پس پشت خود دور انداخت.

بیت:

شهی که تا به دو انگشت در ز خیبر کندبرآمد از پی اسلام صدهزار انگشت و گویند چون خبر فتح خیبر به خیر البشر رسید به غایت مسرور گشت و در وقت ملاقات به امیر المؤمنین فرمود: «قد بلغنی بناءک المشکور و ضیعک المذکور قد رضی اللّه عنک و رضیت انا عنک.» امیر المؤمنین را رقت روی نمود؛ چنانکه قطرات اشک بر رخسار مهرانورش روان شد. رسول پرسید: یا اخی، این گریه شادی است یا غم؟ گفت: گریه فرح است یا رسول اللّه و چگونه فرحناک نباشم که اللّه تعالی و تو از من راضی هستید! و به صحت پیوسته که امیر المؤمنین خیبریان را بدان شرط امان داد که هریک از ایشان یک شتر بار غله برداشته از آن دیار بیرون روند و سایر اموال به مسلمانان گذارند و اگر چیزی پنهان دارند، خون ایشان هدر باشد. کنان بن ابی الحقیق یک پوست شتر از زر و زیور مملو پنهان کرد. چون خیانت او ظاهر شد، بنابر شرط مذکور خون یهود مباح گشت و خاتم انبیا کنانه را تسلیم محمد بن مسلمه نمود که به عوض خون برادر خود که در آن جنگ شهید شده بود به قتل آورد

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۹۶

و از سر کشتن باقی یهود درگذشت و همه اهل اسلام از قلاع خیبر اموال موفور و اجناس غیر محصور و برده بسیار و مواشی بی‌شمار غنیمت گرفتند. از آن جمله در حصن «قموص» هفتصد جوشن و چهارصد شمشیر و هزار نیزه و پانصد کمان یافتند و از آن

غنایم خمس به حضرت مقدس نبوی اختصاص پذیرفت و تتمّه میان مسلمانان تقسیم یافت و صفیه دختر حیّ اخطب زوجه کنانه در سهم دحیه کلبی افتاد. رسول عوض آن چیزی به دحیه عنایت کرده صفیه را بعد از انقضای مدت در حباله نکاح آورده به وقت مراجعت از خیبر در منزل صهبا با وی زفاف نمود.

و به روایت روضهٔ الاحباب آن سرور به دحیه کلبی وعده فرموده بود که جاریه‌ای از سبایای خیبر بدو دهد. بنابراین آمده گفت: وقت آن است که ایفای به وعده فرمایی. فرمود:

هرکدام خواهی بگیر. دحیه صفیه را اختیار کرد و به عرض رسانید که صفیه از نسل هارون برادر موسی است؛ سزاوار نیست غیر از تو. آن سرور او را طلب نموده، دحیه را عوض مرحمت فرمود. به روایتی دختر عم صفیه را به دحیه داد و او را آزاد کرد و عتق وی را صداق وی ساخت و صبر فرمود تا مدت استبرای صفیه منقضی شد و در منزل مذکور با او زفاف نمود. روز فتح خیبر جعفر بن ابی طالب و زوجه او اسماء بنت عمیس و شش نفر از اشعرین که ابو موسی اشعری از آن جمله بود، از جانب حبشه که به جهت تجارت رفته بودند به ملازمت خیر البشر رسیدند. آن سرور جعفر را دید، منبسط گشته فرمود: نمی‌دانم به وقوع کدام یک از این دو امر شادمان‌تر باشم؛ به قدوم جعفر یا به فتح خیبر. و به جعفر و رفقای او از غنایم خیبر حصّه‌ای ارزانی داشت. نقل است که: چون آن سرور به نواحی خیبر رسید، محیضهٔ بن مسعود را به جانب فدک فرستاد که اهل آن موضع را به اسلام دعوت کند. اهل فدک اول جواب‌های درشت گفتند. بعد از استماع فتح قلاع خیبر، یکی از رؤسای خود را برای مصالحه فرستاده مقرر نمودند که نصف اراضی ایشان به والیان رسول متعلق باشد.

و در مقصد اقصی مسطور است که: «به سوی فدک امیر المؤمنین را فرستاد و مصالحه به دست امیر واقع شد. پس جبرئیل آمد و گفت: حق سبحانه می‌فرماید: «حوایطه فدک.» و آنچه در او حق اللّه و حق الرّسول است به فاطمه و حسنین بده. سرور انبیا سیّدهٔ النّساء فاطمه زهرا- علیها التحیهٔ و الثناء- را طلب نموده، حجتی نوشته داد و آن وثیقه را بعد از فوت رسول پیش ابو بکر آورده گفت: این حجتی است که رسول خدا از برای من و حسنین نوشته بود.»

منقبت:

در روضهٔ الصفاء و حبیب السّیر و معارج النّبوّهٔ مسطور است که: «راویان اخبار خیر البشر، در کتب معتبره سیر غزوه حنین را چنین مرقوم خامه صحت اثر گردانیده‌اند که در سال هشتم

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۹۷

از هجرت چون خبر فتح مکه در اطراف دیار عرب انتشار یافت، اکثر قبایل سر بر خط متابعت سیّد کاینات نهادند مگر بنی هوازن و ثقیف که بر مخالفت اتفاق نموده، مالک بن نصر به ایالت مقرر گردانیدند. به قول صاحب مقصد اقصی سی‌هزار مرد و به روایتی که در روضهٔ الاحباب مذکور گشته، چهار هزار کس فراهم آورده با عیال و اطفال و جهات و اموال متوجه وادی حنین شد و دریده چشمی را که چشمش از حلیه بینایی عاطل بود و صد و بیست سال از عمرش گذشته بود [و] به اصابت رای و تدبیر اتّصاف داشت، همراه خود گردانید.

چون به اوطاس رسید، آواز گریه اطفال و افغان زنان شنید. پرسید: این چه اصوات است؟

جواب دادند که: لشکریان به موجب فرمان مالک بن نصر اهل و عیال و امتعه و اموال خود را مصحوب گردانیده تا در جنگ سستی نکنند. درید این رای را خطا شمرده گفت: آوردن مال و عیال مناسب حال ابطال رجال نیست؛ زیرا که اگر زمانه مقتضی گریز شد، مردم منهزم را هیچ چیز باعث بر ستیز نشود. لایق آنکه نسوان و کودکان را بازگردانی تا اگر شکستگی به ما روی دهد به دست مخالفان اسیر نگردند. مالک التفات به این سخن نکرده، روی به راه نهاد و درید در خشم شده، از مرافقت بازایستاد.

القصه، چون خبر اتفاق هوازن و ثقیف به سمع حضرت مصطفوی رسید، عتاب بن اسد را در مکه به خلافت تعیین نموده و با دو هزار سوار سپاه خاصه و دوهزار از طلقای مکه و به روایتی با شانزده هزار مرد تیغ گذار در عشره اول شوال به جانب کفار نهضت فرمود و در آن لشکر میان مهاجر سه علم بود: شاه مردان مرتضی علی و عمر بن الخطّاب و سعد وقاص.

محافظت آن اعلام ظفر اعلام می‌نمودند. انصار دو علم داشتند و به قولی در آن سفر هر بطن و قبیله رایتی علی حدّه برافراشتند. نقل است که چون آن جنود ظفر ورود از مکه بیرون رفت، نظر خجسته اثر صدیق اکبر بر آن کثرت و شوکت افتاد. بر زبان مبارکش گذشت: ما امروز به سبب قلت سپاه مغلوب نخواهیم شد؟ به واسطه صدور این سخن، در حنین اول لشکر سید الثقلین شکست خورد و آیه: «لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ فِي مَواطِنَ كَثِيرَةٍ وَ يَوْمَ حُنَيْنٍ إِذْ أَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ» ۴۲۱۴۲۲۴خ ۰ ۳۴ خ (الآیه) در آن باب نازل گشت.

القصه، چون سپاه اسلام به وادی مذکور رسید به جهت تنگی طرق، متفرق به چند فرقه شدند؛ فوج‌فوج از سبل متعدده درآمدند. مالک با رفقای خود که تیر غدر به کمان مکر پیوسته: در کمین نشسته بر ایشان حمله آورده، تیرباران کردند. رعبی به حال جنود اسلام راه یافت و طریق انهزام پیش گرفتند. اول طایفه که منهزم شد، بنی سلیم بود. خیل خالد بن ولید و گریز لشکر در آن روز به مرتبه‌ای رسید که به روایت صاحب کشف الغمّه زیاده از ده کس که نه نفر آن هاشمی بودند، کس دیگر نزد رسول نماند و اسامی ایشان این است: علی بن ابی طالب، عباس بن عبد المطلب، فضل بن العباس، ابو سفیان

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۹۸

الحارث، عبد اللّه بن زبیر بن عبد المطلب، عتبه و مغیث پسران ابی لهب، عاشر بن حماعه و ایمن بن ام ایمن بود. به قولی در آن روز غیر امیر المؤمنین و عباس و ابو سفیان و عبد اللّه مسعود، هیچ کس در ملازمت آن حضرت ثبات قدم ننمود و چون سیّد عالم انهزام اهل اسلام مشاهده فرمود به آواز بلند ایشان را به صبر و ثبات دلالت نموده گفت: «انا النّبی لا کذب؛ انا ابن عبد المطلب.» اما از غایت دهشت هیچ کس استماع قول مخبر صادق نمی‌نمود. آن حضرت در آن روز بر استر بیضا سوار بود. ابو سفیان هاشمی عنان استر گرفته و عباس عبد المطلب از جانب راست دست در رکاب فلک‌فرسای آن حضرت زده، مانع می‌آمدند. در این اثنا، مالک متوجه رسول شد. ایمن سر راه گرفته با وی محاربه نموده، روی به ریاض جنت آورد. بعد از آن مالک سعی نمود که خود را به خاتم انبیا رساند. اسبش مانند اسب شطرنج خشک ایستاد و در وقت فرار اصحاب سید ابرار، ابو سفیان بنی امیه و جمعی که بر سبیل کراهت زبان به کلمه توحید گویا گردانیده بودند، آغاز شماتت کرده هذیان می گفتند. اما به خلاف [ایشان] ۵۲۱۴۲۲۴خ ۰ ۳۵ خ صفوان بن امیه با آنکه هنوز مسلمان نشده بود، مغموم گشته گفت: اگر مردی از قریش والی ما باشد، نزد من دوست‌تر است از آنکه شخصی از هوازن حاکم شود.

محمد بن اسحق از شیبهٔ بن عثمان ابی طلحه روایت کند که گفت: چون سید الثقلین متوجه حنین شد، من به عزیمت آنکه فرصت یافته انتقام پدر و برادر خود که در احد کشته شده بودند بکشم، مرتکب آن سفر گشتم و در وقت انهزام اهل اسلام شمشیر از نیام برکشیده، قصد آن سرور نمودم. چون دست راستش عباس و دست چپ ابو سفیان هاشمی محافظت می‌نمودند، از عقب درآمده خواستم تیغ تیز را کار فرمایم. ناگاه شعله آتش چنان لمعان شد که نزدیک بود مرا بسوزد. از کمال واهمه چشم برهم نهادم. در این اثنا، خاتم انبیا به جانب من دیده، فرمود: «یا شیبه، ادن منی.» من بفرموده نزدیک‌تر رفتم. دست بر سینه من فرود آورد و گفت: «اللّهم اذهب عنه الشیطان.» به خدا سوگند که در آن ساعت آن سرور را دوستر نمودم از جان خود. آنگاه به اشارت حضرت رسالت با کفار آغاز محاربه کردم. و به صحت پیوسته که در روز جنگ حنین، بعد از فرار عباس بفرموده آن سرور آواز بلند برداشته، مسلمانان را ندا کرده گفت: یا معشر الانصار، یا اصحاب السّمره، یا اصحاب سورهٔ البقره. سپاه اسلام از استماع آواز عباس از اطراف و جوانب قریب صد نفر از انصار و غیره به خدمت آن سرور جمع آمده بر مشرکان حمله آوردند. آن سرور مشتی سنگ‌ریزه به دست گرفته به جانب کفار انداخت.

هیچ چشمی نماند که قدری از آن ریگ در وی نیفتاده باشد. پس مشرکان روی به وادی گریز نهادند.»

و در کشف الغمه و بعضی از نسخ علمای دیگر مسطور است که: «در آن معرکه کافری

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۳۹۹

[متهور] ۶۲۱۴۲۲۴خ ۰ ۳۶ خ مشهور ابو جردل نام بر جملی سوار روی به میدان جدال نهاد و رجزی آغاز کرده، مبارز طلبید. هیچ یکی از دلاوران سپاه اسلام از هیبت طول قامت و عظمت جثه او به مبارزتش رغبت نمی‌نمود. ناگاه شاه ولایت‌پناه به طرف آن مدبر شتافته به ضرب تیغ آبدار دمار از روزگارش برآورد و این سبب استظهار سپاه سید ابرار و موجب انکسار کفار خاکسار گشت. نقل است که: در آن جنگ چهارده نفر از مسلمانان به عزّ شهادت فایض شدند و هفتاد کس از مخالفان کشته گشتند. به روایت کشف الغمه از جمله هفتاد نفر چهل کس به ضربت تیغ امام الاشجعین به دوزخ شتافتند. آورده‌اند که: منهزمان معرکه حنین به سه قسم شده؛ طایفه مالک به حصار طایف و گروهی به بطن نخله و فرقه‌ای به اوطاس گریختند. سید کاینات ابو عامر اشعری را با جماعتی که برادرزاده ابو موسی و زبیر بن العوام از آن جمله بودند، در عقب مشرکان که مقر ایشان اوطاس بود، روان فرمود. ابو عامر به درجه شهادت رسید و ابو موسی قایم مقام او شده، طریق سعی و اهتمام مسلوک داشت و از کفار سیصد نفر کشته، اوطاس را فتح نمود. و در آن دو معرکه شش هزار برده و بیست و چهار هزار شتر و چهل هزار اوقیه نقره و زیاده بر چهل هزار گوسفند، غنیمت مسلمانان شد. آن سرور با عباد بن بشر انصاری فرمود که: در منزل جعرانه ضبط و محافظت اموال نماید و خود رایات ظفر آیات به قصد حصار طایف برافراخت و علم خاصه به امیر المؤمنین داده بود و ابو عبیده جراح با هزار نفر مقدمه لشکر ساخت. بعد از آن وصول به طایف کفار در حصار را پناه کرده، آغاز انداختن تیر و سنگ نمودند و مسلمانان نیز بنیاد حرب و پیکار نهاده، جمع کثیر مجروح شدند و در ایام محاصره دوازده نفر از اصحاب مستطاب شربت شهادت چشیدند. عبد اللّه بن ابی بکر و عبد اللّه بن ابی امیه برادر امّ سلمه از آن جماعت بودند. نقل است که: در ایام محاصره طایف، حضرت رسالت‌پناه جناب ولایت انتباه را با جمعی نامزد فرمود که در اطراف آن دیار سیر نموده، هرجا بتی یابد درهم شکند. در اثنای راه، از دلاوران قبیله خثعم سر راه ابن عم سید عالم گرفتند. شهاب نامی که به مزید شهامت از امثال و اقران ممتاز بود، از میان قوم برآمده مبارز طلبید. امیر المؤمنین آهنگ جنگ او کرده به یک ضربت ذوالفقار به دار البوار فرستاد و بقیه کفار هزیمت غنیمت شمرده، راه فرار پیش گرفتند و شاه مردان بتان آن نواحی را شکسته ۷۲۱۴۲۲۴خ ۰ ۳۷ خ به خدمت رسول مراجعت نمود. آن سرور وی را در خلوت طلب داشته، مدتی راز گفت. این معنی موجب تعجب اصحاب شد. عمر بن الخطاب گفت: یا رسول اللّه، بی‌حضور ما با ابن عم خلوت گزیدی و راز دراز گفتی؟ فرمود: «یا عمر، ما انتجیه و لکنّ اللّه ما انتجاه.»

یعنی ای عمر، من بر اقتضای رای خود با او راز نگفتم بلکه،

بیت:

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۰۰ به فرمان دانای راز نهان‌گشادم به این راز با او زبان [القصه] ۸۲۱۴۲۲۴خ ۰ ۳۸ خ چون مدت هیجده روز بر محاصره طایف گذشت و به خیر البشر روشن شد که فتح قلعه مذکور به تدبیر میسر نیست، از آنجا به منزل جعرانه تشریف برد و غنایم حنین را تقسیم نمود. مطایای آمال جمعی از اهل مکه که نومسلمان بودند، جهت تألیف قلوب ایشان از عطایای بی‌انتهای ۹۲۱۴۲۲۴خ ۰ ۳۹ خ خویش گرانبار گردانید و اشراف مهاجر و انصار را بنابر وفور و شوق و اعتمادی که بر جانب ایشان داشت، چیزی کمتر عنایت کرد. انصار از این معنی در خشم شده گفتند: سایر قبایل عرب و قریش را به عنایات خود مفتخر ساخت و ما را به دستور ایشان نداد و حال آنکه ما پیوسته مرتکب امور شاقه می‌شویم و هنوز خون مشرکان از شمشیرهای ما می‌چکد. چون این سخن به سمع همایون رسید، فرمان داد که اکابر انصار در خیمه‌ای مجتمع گردند و غیر ایشان کسی را در آن مکان نباشد. آنگاه به مرافقت شاه مردان بدانجا تشریف برده به خاطرجویی ایشان زبان معجز بیان بگشاد و قلوب ایشان را به سخنان عنایت‌نشان

تسلی داد و گفت: آیا شما راضی نیستید که مردم با شتر و گوسفند به منازل خود بازگردند و شما با رسول خدا به خانه‌های خویش روید؟ فرمود که: انصار خاصه صاحب سرّ من‌اند. اگر تمام مردم به راهی روند و انصار راهی، من سلوک طریق انصار اختیار نمایم. خدایا، ایشان را و اولاد ایشان را بیامرز. انصار از استماع این مژده چندان گریستند که محاسن ایشان تر شد.»

منقبت:

هم در کتاب مذکوره مسطور است که: «هم در سال هشتم حیدر کرار به موجب فرموده سید ابرار با صد و پنجاه سوار جهت تخریب بتخانه‌ای روان گردیده، عدی بن حاتم از بیم تیغ ابن عم حضرت خاتم انبیا- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- به شام گریخت و خواهرش با برده بسیار و اموال بی‌شمار به دست افتاد. آن جناب به قسمت غنایم پرداخت اما دختر حاتم را داخل سبایا ننموده همراه خود به مدینه برد. رسول آن ضعیفه را به موجب دلخواه به وطن مألوف بازفرستاد. چون دختر حاتم با برادر ملاقات کرد و او را از احوال سیّد کاینات آگاه گردانید به جانب مکه و مدینه روان شد و در سال دهم از هجرت آمده، مسلمان گشت.»

منقبت:

در کشف الغمه و حبیب السّیر مسطور است که: «در سال نهم از هجرت بعد از غزوه تبوک اعرابیی به مدینه آمده به عرض آن سرور رسانید که قومی از عرب در وادی الرّمل مجتمع

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۰۱

گشته داعیه دارند که شبیخون بر سر اهل یثرب آرند. بنابر آن، نبی آخر الزمان لوایی به ابو بکر عنایت کرده، سردار جمعی از اصحاب صفه و غیره گردانیده به دفع شر ایشان نامزد فرمود و حال آنکه ایشان در وادی کثیر الحجارات و الاشجار که انحذار بر آن دشوار بود منزل داشتند.

ابی بکر آنجا رسید. چون به یکبار کفار از اطراف و جوانب حمله آوردند، سپاه اسلام انهزام یافتند. آنگاه آن سرور رایت به عمر بن الخطّاب ارزانی داشته با طایفه‌ای از مسلمانان جهت مدارک آن مهم ارسال داشت. فاروق نیز به طریق صدیق بازگردیده. پس عمرو عاص متکفل سرانجام آن امر گشت؛ او نیز بی‌آنکه مهم از پیش برد به مدینه بازگردید. بعد از آن، آن سرور جهت اسد اللّه الغالب لوای عقد فرموده، سردار طایفه از سپاه ظفرپناه گردانید و فرمان داد که شیخین و عمرو عاص نیز در آن لشکر مرافقت نمایند و از استصواب شاه ولایت‌پناه تجاوز جایز ندارند و خود تا مسجد احزاب مشایعت فرموده در شأن شیر یزدان،

بیت:

دعاهایی که بر لب نارسیده‌نوید فاستجباها شنیده بر زبان وحی بیان گذرانیده به جانب وادی الرّمل رخصت نمود. امیر المؤمنین شب طی مسافت می‌نمود و روز از یک طرف استراحت می‌فرمود و چون نزدیک مساکن مشرکان رسید، از طریقی که منتهی به قسم وادی می‌باشد به آهستگی روان شد و به نفس نفیس پیش لشکر می‌رفت. عمرو عاص از حرکات و سکنات شاه عالی مقام استشمام شمایم فتح و فیروزی نموده، خواست آن مهم را برهم زند. بنابراین با شیخین گفت: در این راه از وحوش و ذئاب خطرها است. مصلحت آن است که از جانب اعلای وادی بر سر اعدای دین شبیخون بریم. شیخین این سخن به امیر المؤمنین در میان نهادند به سمع قبول راه نیافت. صدیق و فاروق متابعت امیر المؤمنین نموده، گوش به سخن عمرو عاص نکردند و او مضطرب شده، زبان به تجویف لشکریان بگشود و از متابعت شاه ولایت ایشان را نهی نمود، لیکن کسی ملتفت به مقال او نشد. امیر المؤمنین به مقتضای رای صوابنمای خود طی مسافت می‌نمود و صبح که به حقیقت مقارن شام خذلان مشرکان بود، ناگاه به سر ایشان رسیده صمصام انتقام در ارباب کفر و ظلام نهاد و آن جماعت، تاب انوار ذوالفقار حیدر کرار نیاورده، مانند خفاش از پرتو آفتاب فرار نمودند و

خورشید نصرت و ظفر از افق عنایت ملک دادگر طالع گشته، سوره «و العادیات» در آن باب نازل شد و حضرت رسالت‌مآب اصحاب را به فتح بشارت داد. چون امیر المؤمنین مهام اعدای دین برطبق دلخواه ساخته، اعلام مراجعت برافراخت و به حوالی مدینه رسید، سرور پیغمبران یاران را به استقبال شاه مردان مأمور گردانیده و خود پیش ایشان روان شد. در آن وقت چشم امیر المؤمنین چون بر سیّد المرسلین افتاد، از اسب پیاده گشت.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۰۲

آن سرور فرمود: یا اخی، سوار شو که خدا و رسول از تو راضی‌اند. امیر المؤمنین از غایت خوشدلی گریان شد. رسول فرمود: یا اخی، لو لا انّنی اشفق ان لیقول فیک طوائف من امتی ما قالت النّصاری فی المسیح عیسی بن مریم فقلت فیک الیوم مقالا لم تمر بملاء من النّاس الّا اخذوا التراب من تحت قدمیک.»

لمؤلّفه:

چنین گفت آن روز خیر الانام‌که: اندیشه دارم ز بعضی مهام

وگرنه حدیثی ز قدر علی‌همی گفتم از غایت یکدلی

که بر هرکه کردی ز امت گذرنهادی به جای قدمهاش سر

ز خاک قدمهاش برداشتی‌از آن آبروی دگر داشتی

منقبت:

در مقصد الاقصی و روضهٔ الاحباب و روضهٔ الصفاء و حبیب السّیر و معارج النبوهٔ مسطور است که: «در سال دهم از هجرت سیّد کاینات امیر المؤمنین را امر فرمود که: به جانب یمن رو و به یمن کلام هدایت انجام و ضرب حسام بهرام انتقام، ساکنان آن مقام را از بادیه ضلال به شارع اسلام آور. پس سیّد المرسلین لوای عقد کرده بدان جناب داد و به دست مبارک خود عمامه سه پیچ بر سرش بسته دو علاقه گذاشت؛ یکی از جانب پیش و دیگری به طرف قفا و گوش هوش آن شیر بیشه دغا را به درر نصایح گرانبار گردانیده، اجازت فرمود. امیر المؤمنین با سیصد کس از اسلام به صوب مقصد توجه نمود. چون قدوم نصرت لزوم در اراضی یمن نهاد، جمعی کثیر از مشرکان به مقاتله پیش آمدند و شاه ولایت‌پناه نخست ایشان را به قبول ملت بیضا دعوت فرمود. چون آن جماعت ادای امر امیر را به سمع رضا اصغا ننمودند، لاجرم صف قتال آراسته از جانبین طلبکاران نام و ننگ به میدان جنگ شتافتند و از کفار قریب بیست نفر کشته گشته بقیهٔ السیف رو به انهزام نهادند. امام الاشجعین مرتبه دیگر پیش رفته به اسلام دعوت نمودند، ایشان زبان به کلمه توحید گویا گردانیده، از اموال خویش ۰۳۱۴۲۲۴خ ۰ ۴۰ خ حق اللّه جدا کردند.»

و در روضهٔ الاحباب به روایت براء بن عازب مسطور است که گفت: «من در آن لشکر نیز ملازم رکاب جناب ولایت‌مآب بودم. چون در یمن اعدای دین امیر المؤمنین را استقبال کرده، قدم در میدان قتال نهادند، امیر بعد از آرایش سپاه به میدان معرکه رفته کتاب رسالت‌پناه را بر ایشان خوانده به ایمان دعوت نمود. قبیله همدان به یکبار مسلمان شدند. شاه مردان رقعه به پیغمبر آخر الزمان در قلم آورد، آن سرور بعد از وقوف بر مضمون آن مکتوب،

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۰۳

فرحناک شده سجده شکر بجا آورد، فرمود: «السّلام علی الهمدان.» و امیر المؤمنین در یمن بود که سیّد المرسلین احرام حجهٔ الوداع بسته، خبر به امیر المؤمنین فرستاد تا در راه به آن سرور آمده، ملحق شد.»

مثنوی:

کمر بست در خدمت مصطفی‌شد از سالکان طریق وفا

به اوصاف اشراف موصوف شدبر او سرّ کونین مکشوف شد

در اسلام کارش به جایی رسیدکه چشم فلک مثل او کس ندید و در تمامی مواقف کامله و معارک فاضله در ملازمت حضرت رسالت‌پناه شرایط شجاعت و مراسم هدایت و اجتهاد مرعی داشت و به اصناف الطاف الهی و انواع اعطاف نامتناهی مفتخر و مباهی گشت و رایت ولایت و کرامت در اقطار امصار برافراخت.

مثنوی:

ز رایش اساس شریعت مبین‌دلش مهبط نور علم الیقین

ضمیرش منوّر به انوار وحی‌کلامش مفسّر به اطوار وحی و در این سال در موضع غدیر خم آن سرور امیر را به حکم الهی خلیفه و نایب مناب خود گردانیده و بعد از هشتاد و چهار روز از دار فنا به دار بقا رحلت فرمود. چنانچه بیان این واقعه مجملی در باب آیات و احادیث مذکور شد اما در باب خلافت بر سبیل تفصیل مرقوم خواهد شد.

حالا- بیاییم بر سر غزواتی که امیر المؤمنین را بعد از سرور کاینات رو داده. در حبیب السّیر و بحر المناقب مسطور است که: «شاه ولایت را در ایام خلافت با سه طایفه مقاتله افتاد:

«ناکثین» و «قاسطین» و «مارقین». ناکثین، عبارت است از طلحه و زبیر و جماعتی که به نقض بیعت جرأت نمودند و آن محاربه را مورخان حرب جمل گویند؛ زیرا که عایشه در آن مخالفت، با طلحه و زبیر موافقت نمودند و در روز جنگ بر جمل سوار بود. در آن روز نسیم نصرت و ظفر بر علم امیر المؤمنین حیدر وزید و بسیار کس از مخالفان کشته گردید. اما قاسطین، عبارت است از معاویه و جماعتی که معاونت او نمودند. و مقاتله امیر المؤمنین و قاسطین در صحرای صفین اتفاق افتاده، بعد از کشمکش فراوان مهم به مصالحه انجامید و قضیه شنیعه به حکم واقع گردید. و مارقین، خوارج نهروان را گویند که سرور ایشان عبد اللّه بن وهب الرّاهی بود. در آن جنگ نیز صورت فتح، امیر المؤمنین علی را روی نموده و ذو الثّدیه با اکثر ملاعین در کنار رود نهروان به صوب دوزخ روان شدند.

جمهور مورخین را اتفاق است در اینکه در وقت معرکه حرب جمل چون سپاه کوفه در

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۰۴

ظلّ رایت ظفر آیت شاه ولایت مجتمع گشت، آن حضرت به صوب بصره نهضت فرمود و قعقاع بن عمرو را به گزاردن پیغام، نزد عایشه و طلحه و زبیر فرستاد. ایشان را از وخامت عاقبت مخالفت تحذیر کرده به سلوک طریق مصالحت، موافقت نمود. قعقاع بعد از وصول به مجلس عایشه و طلحه و زبیر، سخنان معقول به سمع ایشان رسانیده همه را به صلح و صفا مایل گردانید و از آن جانب نیز عاصم بن کلب با قریب صد کس به رسم رسالت نزد شاه ولایت آمد. آن حضرت گوش هوش ایشان به درر الفاظ رایت آثار گرانبار گردانید، [آن نصایح مؤثر افتاد]. ۱۳۱۴۲۲۴خ ۰ ۴۱ خ آن صد نفر از بادیه غوایت به سرچشمه هدایت رسیدند و با امیر المؤمنین بیعت کرده، دعاگو و ثناخوان به بصره مراجعت نمودند و آن حضرت بعد از طی منازل به نواحی بصره رسید، زاویه را مضرب خیام عساکر نصرت عطیه که به قول صاحب کشف الغمّه بیست هزار نفر بودند، گردانید. عایشه و طلحه و زبیر بیرون خرامیده، با سی هزار کس در منزل خریبه منزل گزیدند و کرّت دیگر از جانبین ارباب صلاح و تقوی جهت تمشیت امر مصالحت در حرکت آمده، مقرر بر آن شد که قاتل عثمان از معسکر نصرت‌نشان بیرون روند تا مهم فیصل یابد و آن جماعت بیش از پانصد کس بودند و اکثر در سلک صنادید قبایل عرب انتظام داشتند؛ مانند مالک اشتر، دعیهٔ بن القرم، عدی بن حاتم، شریح بن اوفی، خالد بن ملجم و غیرهم. و چون این طایفه از لشکرگاه شاه ولایت‌پناه خارج گشته به گوشه‌ای نزولی نمودند، با یکدیگر گفتند که: بی‌شک مصالحه علی و طلحه و زبیر مبنی بر قتل ماست.

اکنون تدبیری باید اندیشید که از این مهلکه نجات یابیم. و بعد از قیل و قال، بر آن قرار دادند که حیله‌ای پیش آرند که مقاتله قرار

یابد.

سحر که آفتاب فایض الانوار به قصد شبیخون ثوابت و سیّار علم زرنگار برافراخت، مجموع آن طایفه بر اسبان باد رفتار سوار شده به جانب معسکر عایشه تاختند و دست به انداختن تیر برآوردند. از این جهت شورشی عظیم در آن لشکر افتاده، همگنان تصور کردند که امیر المؤمنین به رسم شبیخون متوجه ایشان است. لاجرم طلحه و زبیر با بقیه سپاه اقدام نموده، قدم در معرکه جنگ نهادند و قبیله عثمان چون دیدند که تیر ایشان به هدف مقصود رسید، بازگشته خود را به معسکر همایون اثر رسانیدند و چون فوجی از لشکریان عایشه ایشان را تعاقب نمود، آوازه درانداختند که طلحه و زبیر شبیخون آوردند. لاجرم امیر المؤمنین نیز به آراستن سپاه صف‌شکن اشتغال نمود.

القصه، صباحی که خدمتگزاران ۲۳۱۴۲۲۴خ ۰ ۴۲ خ قضا و قدر هودج زراندود خورشید را بر حمل سپهر کبود بار کردند و نظارگیان، آسمان پرده ازرق‌فام بر سر کشیدند، روی به تماشا آورده طلحه و زبیر هودج عایشه را در زره گرفته و بر جمل نهاده، در پیش صف لشکر بازداشتند و میمنه و

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۰۵

میسره ترتیب داده، رایت قتال و جدال برافراشتند و امیر المؤمنین چنانچه نیز باید و شاید، به تسویه صفوف جنود ظفر ورود پرداخته بر استر بیضای سرور انبیا سوار شده، فرمود: هیچ کس در امر محاربه تعجیل ننماید. آنگاه به میان هر دو صف شتافته، زبان الهام بیان به نصیحت بگشاد و عایشه را بر بیرون آمدن از حریم حرمت و رفقای او را بر شکستن بیعت ملامت فرمود. و به روایتی زبیر و طلحه را پیش طلبید و آن دو عزیز از مقام خود در حرکت آمده به مرتبه‌ای نزدیک امیر رفتند که گردن‌های اسبان ایشان از یکدیگر گذشت و ام المسلمین بعد از ادای مقدمات هدایت آیین از ایشان پرسید: چه سبب است که با من علم قتال افراشته، خون مرا حلال پنداشته‌اید؟ گفتند: چون تو اهل فتنه را از اطراف طلبیده بر قتل خلیفه مظلوم ترغیب نمودی، بنابراین بر مسلمانان واجب است که بر خلع تو مراسم اهتمام بجا آورند.

فرمود: شما قصاص عثمان از من می‌طلبید و حال آنکه هنوز خون او از شمشیرهای شما می‌چکد. بیایید مباهله نماییم که رضای هرکس مقرون به قتل عثمان باشد به عذاب منتقم جبار گرفتار گردد. چون ایشان از مباهله اعراض نمودند، امیر المؤمنین در نصیحت ایشان افزود، در آخر با زبیر گفت: به خاطر داری که روزی من و تو در خدمت آن سرور به جایی می‌رفتیم و دست من در دست تو بود. آن سرور فرمود: ای زبیر، برادر مرا دوست می‌داری؟

تو گفتی: بلی، یا رسول اللّه. فرمود: ای زبیر، زود باشد که به او در مقام مقاتله و محاربه آیی و در آن حال تو ظالم باشی. (پوشیده نماند که مورخان این واقعه را به روایات مختلفه ایراد کرده‌اند. چون حاصل جمع روایات بغی زبیر است، کلک سخن گذار به تکرار او مبادرت ننمود).

القصه، زبیر بعد از استماع سخن با امیر المؤمنین گفت: یا ابا الحسن، حکایتی به یاد من دادی که اگر پیش از این به خاطر می‌داشتم، هرگز با تو رایت مخالفت نمی‌افراشتم؛ اکنون به خدا سوگند با تو حرب ننمایم. پس نزد عایشه رفته، حدیث مذکور در میان نهاده قصد نمود که از آن معرکه بیرون رود اما پسرش عبد اللّه زبان ملامت گشاده، گفت: از وهم شمشیر علی ترسیدی، بنابراین می‌گریزی! زبیر خشمناک شده سه نوبت خود را بر لشکر امیر زد، بی‌آنکه کسی را مجروح سازد و بازگشته گفت: ای پسر، بر کسی که بر جبن استیلا یافته باشد، چگونه این دلیری تواند بود! پسرش چون در امر محاربت باز مبالغه کرد، زبیر گفت: من سوگند خورده‌ام که هرگز با وی حرب نکنم. پسر گفت: به کفارت سوگند غلامی آزاد کن. زبیر این معنی قبول نموده غلامی کحول نام را آزاد کرده به دستور سابق در صف خود از برای محاربه ایستاد. امیر المؤمنین علی چون دید که صلح میسر نیست به دست مسلم نام جوانی قرآن مجید نزد ایشان فرستاد و مسلم رفته گفت: ای اهل بغی، امیر المؤمنین شما را به قرآن مجید دعوت

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۰۶

نموده. متهوری دست راست او را به شمشیر بیفکند، او مصحف به دست چپ گرفت.

دیگری آن را نیز مقطوع ساخت و آن مسلمان مصحف را به هر دو بازو نگاه داشته به زخمی دیگر از پای درافتاد؛ چنانچه در باب علم این واقعه بر سبیل تفصیل نوشته شده. المقصود، آنگاه نایره قتال اشتعال یافته از جانبین مردان مرد و دلیران معرکه نبرد در میدان تاختند و به زخم شمشیر برّان و سنان شعله‌سان خاک بیابان را به خون یکدیگر گل ساختند و تیغ یمانی یلان تندخوی آغاز سرافشانی کرد و تیر تیز پرواز دلاوران پرخاشجوی شرط جانستانی به جای آورد.

مثنوی:

نمود آغاز شمشیر یمانی‌ز دست پهلوانان سر فشانی

سنان چون شعله آتش برافروخت‌به چشم پردلان افتاد و جان سوخت

کمان و تیر چون پیوست با هم‌جدا شد جسم و جان از هم به یک دم و در آن روز هولناک از اول صبح تا وقتی که هودج خورشید از تخت افلاک به جانب کره خاک متمایل شد، آتش قتال مشتعل بود. بالاخره، آفتاب فتح و ظفر از مطلع اقبال امیر صفدر سر بر زد و اکثر مخالفان روی به وادی فرار نهادند. اما جمعی از جمله جهله بصره شتر عایشه را احاطه نموده، دست از جنگ باز نمی‌داشتند. بنابرآن شاه مردان محمد بن ابی بکر و مالک اشتر و جمعی دیگر از دلیران را فرمود که: آن شتر پی کنند و ایشان بر اهل بصره حملات متواتر نموده، خود را به شتر رسانیدند و مالک اشتر به دو ضرب پی‌درپی دو پای جمل را پی کرد و با وجود آن حال، شتر از پای درنیامد و مالک متحیر شد. مقارن وقوع آن صورت، شاه ولایت بدانجا رسید، فرمود: ای مالک، یک پای دیگر جمل را قلم‌زن که او را جن نگاه داشته.

چون مالک بر آن موجب عمل نموده، شتر بیفتاد. و به روایت ابو حنیفه دینوری، آن جمل را عین بن ضیعه کوفی پی کرد. بر هر تقدیر چون هودج متمایل شد، عایشه فریاد برکشید. امیر به محمد بن ابی بکر گفت: خواهر خود را دریاب. محمد نزدیکتر رفته، دست به هودج درآورد تا معلوم نماید که از زخم تیر آسیبی بدو رسیده یا نی؟ چون دستش بر دست عایشه خورد، امّ المؤمنین فریاد برکشید و زبان به نفرین گشاده گفت: تو کیستی که دست تو به دست من رسید که به غیر از دست رسول دست احدی نرسیده؟ محمد ابی بکر گفت: از همه نزدیکتر و دشمن‌ترم نسبت به تو. چون برادر خود را شناخت، خاطرش آرام گرفت. شاه مردان فرمان داد که: هیچ کس گریختگان را تعاقب ننماید و زخم خورده را نکشد. عایشه را به خانه عبد اللّه خلف که در سلک اعیان بصره انتظام داشت و در آن به زخم ذوالفقار به دار البوار شتافته بود فرستاد.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۰۷

و در کشف الغمّه مسطور است که: «در جنگ جمل شانزده هزار و هفتصد و نود کس از لشکر عایشه به قتل رسیدند و از سپاه شاه ولایت‌پناه هزار و هفتاد کس شربت شهادت چشیدند.» و در تاریخ گزیده مسطور است که: «در آن معرکه بیست هزار کس کشته گشتند و از آن جمله هزار نفر از سپاه امیر المؤمنین بودند و باقی از جیش عایشه.» و در روضهٔ الصفا مذکور است که: «در آن معرکه هفده هزار کس از جنود عایشه به قتل رسیدند و نزدیک هزار نفر اتباع امیر المؤمنین.» و عقیده صاحب مستقصی شهدای لشکر آن حضرت از نهصد زیاده بودند و به قول بعضی از مورخان در آن معرکه دویست و هفتاد مرد از قبیله بنی ضبیه ۳۳۱۴۲۲۴خ ۰ ۴۳ خ که مهار شتر عایشه به نوبت می گرفتند، مقطوع الید گشتند و از جمله قتیلان لشکر عایشه، یکی زبیر است.

و در روضهٔ الاحباب و روضهٔ الصّفاء و حبیب السّیر مسطور است که: «چون زبیر در جنگ جمل عمار یاسر را در سلک انصار حیدر کرّار دید و می‌دانست رسول فرموده: «الحق مع عمار»، بر بطلان خود بعد از ارتفاع غبار معرکه کارزار متقین شده، متوجه حرم پروردگار شد.

به حسب اتفاق، او را گذار بر وادی السّباع افتاد. احنف بن قیس با شش هزار کس از مردم قبیله و توابع خود در آن مکان نشسته انتظار می‌کشید که هریک از آن فریقین غالب شوند، بدیشان پیوندد و احنف از دور زبیر را شناخته گفت: کیست که از زبیر خبر معلوم کرده به ما رساند؟

یکی از حاضران عمرو بن جرموز نام آن خدمت قبول نموده، نزد زبیر رفته از مهم هر دو سپاه پرسید. گفت: فریقین به انگیختن غبار جنگ اشتغال داشتند که من بدین جانب شتافتم. عمرو گفت: سبب تخلف تو چه شد؟ زبیر عذری گفت به مرافقت او روان شد. بعد از لمحه‌ای به عمرو گفت: می‌خواهم به ادای نماز پیشین قیام نمایم؛ آیا من از تو و تو از من ایمن هستیم یا نه؟ عمرو گفت: این از من حاصل است. پس زبیر به نماز مشغول شد، عمرو به یک ضربت شمشیر او را به قتل رسانید.» و از تاریخ اعثم کوفی و کشف الغمّه چنان مستفاد می گردد که:

«چون زبیر از معرکه بیرون رفت، در قوم بنی تمیم فرود آمد. عمرو بن جرموز او را به ضیافت برد. چون زبیر به خواب رفت، به قتل رسانید.» و به روایت اکثر اهل تاریخ و اخبار، عمرو بعد از آن جسارت بر اسب زبیر سوار گشته، شمشیر او را برگرفته نزد امیر المؤمنین رفته کیفیت حال بازگفت: آن حضرت فرمود: بشارت باد تو را ای کشنده زبیر به آتش دوزخ. عمرو از استماع این مژده در خشم شده گفت: اگر برای تو کشند، بشارت دوزخ شنوند و اگر از تو کشند، رقم کفر بر صفحه حال خود کشند! و از غایت غضب سر شمشیر بر شکم نهاده زور کرد تا از پشتش بیرون رفت. و دیگری از قتیلان واقعه جمل طلحه است. و به ثبوت پیوسته که: چون زبیر از معرکه بیرون رفت، طلحه نیز قصد فرار نمود. مروان حکم به سبب سعی

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۰۸

طلحه به قتل عثمان کینه در سینه داشت. بر این داعیه اطلاع یافته به انداختن تیز زهرآلود پای طلحه را در رکاب دوخت. چون خون در سیلان آمد، غلام خود را گفت: مرا به بصره رسان.

غلام ردیف خواجه گشته، از معرکه بیرون آمده به خرابه‌ای از اسب فرود آمد و در همان مکان از عالم انتقال کرد. و در بعضی از کتب اهل سیر آمده که: قبل از مفارقت روح، سواری در گذر آمده طلحه از وی پرسید: از کدام لشکری؟ سوار گفت: از زمره اصحاب امیر المؤمنین. طلحه گفت: دست پیش آر تا به دست تو بیعت امیر المؤمنین را تازه کنم و خود را شایسته رحمت بی‌اندازه نمایم. سوار به مضمون این دو بیت، تکلم نمود؛

نظم:

سر موی دلت سفید نشدهیچ مو بر تنت سیاه نماند

ای زهی توبه آن زمان کردی‌که تو را قوّت گناه نماند پس مسئول ۴۳۱۴۲۲۴خ ۴۴۰ خ طلحه را مبذول ساخت و بعد از آن سوار، روحش از مرکب تن پیاده گشته در زمان به جهان جاودان روان گشت. آن سوار به ملازمت شاه ولایت رسیده، کیفیت حال به عرض رسانید. فرمود: حق تعالی نخواست طلحه را در حال اصرار بر نقض بیعت من به بهشت فایز گرداند. «اللّه ولی التوفیق و مقلب القلوب و هو کاشف الکروب.»

و در روضهٔ الصّفاء از شعبی مروی است که: «در روز جمل مروان حکم و عمرو بن عثمان عفان و سعید برادرش و عمرو بن سعید بن العاص و غیره را به نظر فیض اثر وصی خیر البشر آوردند. عمّار یاسر گفت: یا امیر المؤمنین، این جماعت منافق را باید کشت. فرمود: اسیران اهل قبیله را بعد از آنکه تائب شوند، نمی‌کشم.

بیت:

آنها که به جان من بدیها کردندگر دست دهد به جز نکویی نکنم چون چشم امیر المؤمنین بر مروان که طرید ۵۳۱۴۲۲۴خ ۴۵۰ خ رسول خدا بود افتاد، فرمود: اگر خلق ربع مسکون اتفاق نمایند زیادتی ناخن مروان را از وی نتوانند گرفت و گفت: ای مروان، از

اولاد تو امت را آفتها خواهد رسید. و این سخن مشعر بر حکومت اولاد آن سرخیل عناد بود. و به صحت پیوسته که: محاربه جمل در جمادی الآخر سنه ستّهٔ و ثلثین دست داد. امیر المؤمنین بعد از حصول فتح و ظفر فرمود که: مردم لشکر نصرت اثر از غنایم، اسلحه و دواب را تصرف ننموده، امتعه و اقمشه قتیلان را به ورثه ایشان رسانند. آنگاه به بصره درآمده، جناح مرحمت بر مفارق اهالی آن بلده مبسوط ساخت و به مصحوب بن عباس و مالک اشتر نزد عایشه پیغام فرستاد که: به مدینه طیّبه مراجعت نماید و عایشه قبول ننمود. پس خود رفته نصایح نمود، راضی نشد. آنگاه به مصحوب امام حسن پیغام فرستاد که: اگر نمی‌روی، تو را از ازدواج

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۰۹

پیغمبر بیرون می‌آرم و حقیقت این واقعه تو نیکو می‌دانی. پس عایشه بدون اهمال متوجه مدینه گردید و تا بود به استغفار اشتغال می‌نمود.»

مؤلف گوید: قصه تشریف بردن امیر و فرستادن امام حسن پیش عایشه بر سبیل تفصیل در باب فضایل مسطور گشته، هرکه خواهد- کما ینبغی- واقف شود، در باب مذکور ملاحظه نماید.

منقبت:

در حبیب السّیر مسطور است که: «مجاهدان معرکه اخبار و محافظان عجایب آثار به زبان سنان و قلم و بنان بیان خجسته رقم ذکر طغیان معاویهٔ بن ابی سفیان چنین تحریر و تقریر نموده‌اند که: در آن اوان که عثمان عفان- رضی اللّه عنه- جهت دفع مخالفان، عمّال خود طلبیده بود، روزی در یکی از کوچه‌های مدینه معاویه با کعب الاحبار ملاقی شده گفت:

می‌ترسم اهل خلاف هجوم نموده، عثمان را به قتل رسانند. کعب گفت: وقوع این حادثه به حسب تقدیر امری است ناگزیر. معاویه گفت: اگر بدانم که بعد از او خلافت بر که قرار خواهد یافت، نسبت به او شرایط اخلاص مرعی دارم. کعب گفت: بعد از عثمان این منصب بر تو مقرر خواهد بود اما پس از خونریزش بسیار. لاجرم این سخن او را در طمع حریص گردانید. چون عثمان کشته شد، قومی از عظمای بنی امیه که از ابن عمّ خیر البریه کینه دیرینه در سینه داشتند به وی پیوسته، بر مخالفت شاه ولایت تحریض و ترغیب نمودند و او همت بر طلب ریاست گماشت و عقاید شامیان را نسبت به امیر المؤمنین خواست فاسد گرداند.

بنابراین، فرمود که: ایام جمعه پیراهن خون‌آلود عثمان به مسجد جامع دمشق برده با مردم چنان ظاهر می‌کردند که قتل عثمان بفرموده علی بن ابی طالب وقوع یافته. معاویه در این باب آن‌قدر مبالغه نمود که مبارزان شاه سوگند خوردند که آب سرد نیاشامند و بر بستر نرم نخوابند تا انتقام نکشند. در خلال آن احوال، عمرو عاص که در فن مکر و تزویر بی‌نظیر بود، از فلسطین به دمشق رسیده، ممدّ اهل فتنه گردیده به طمع حکومت بصره با معاویه بیعت کرد و بین الجانبین قواعد اتحاد مؤکد گردید و مقارن این حال، عبد اللّه بن عمر خطّاب که از امیر المؤمنین به سبب قتل هرمزان توهم داشت، نزد معاویه رفت و به جهت مبایعت و متابعت این دو کس کار نابکار، معاویه رونقی تمام یافت. پس جمیع شامیان به خدمتش کمر بسته، در امر قتال با وصی رسول ایزد متعال اتفاق نمودند و معاویه به جدّ تمام و سعی مالاکلام در مقام اهتمام، ترتیب اسباب مقابله و مقاتله شده به اندک زمانی سپاه بسیار فراهم آورد.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۱۰

چون به سمع شریف امیر المؤمنین رسید که معاویه به طریق عصیان سلوک می‌نماید و ابواب ضلالت بر روی خود می‌گشاید، چندین کرّت رسولان سخن‌گذار به دمشق فرستاد و به نوک کلک گوهربار مواعظ دلبند و نصایح سودمند بر صحایف اوراق مرقوم گردانیده، ارسال داشت اما در آن شیفته عجوزه جاه و مال ۶۳۱۴۲۲۴خ ۰ ۴۶ خ آن کلمات هدایت‌نشان اصلا اثر نکرده و همچنان

در مقام عناد و بغی بود و شرط اطاعت بجای نیاورد و هر نوبت در جواب مکتوب یعسوب المسلمین به کلک بی‌حیایی سخنان درشت نوشته، ریخته خون عثمان را به خدّام امیر المؤمنین نسبت نموده، قاصدان امیر را آزرده رخصت می‌نمود. چون بر رای جهان‌آرای سلطان اولیا ظاهر گشت که انطفای آتش نزاع معاویه بجز تحریک تیغ آبدار صورت‌پذیر نیست و قطع ماده عداوت ظلمه شامیان جز به استعمال سیف و سنان میسر نی، بنابراین به اطراف و جوانب ممالک فرامین فرستاد که دلیران رزم‌آزمای و شجاعان آهن‌فرسای به سده سینه امامت و عتبه علیه کرامت شتابند. به اندک زمانی در بلده کوفه لشکری جمع گشت که دیده گردون پیر، نظیر آن ندیده بود و بهرام خون‌آشام از کمال شجاعت ایشان انگشت حیرت به دندان گرفته، تعجب می‌نمود. آنگاه شاه ولایت‌پناه روزی که سردار آن قبایل و صدرنشینان محافل در مسجد کوفه مجتمع بودند، بر منبر برآمده بعد از ادای حمد و ثنای الهی و نعت حضرت رسالت‌پناهی بر زبان فصاحت بیان راند که:

یا ایها النّاس، همم عالیه بر دفع اشرار شام و قلع اصحاب ظلام مصروف دارید و در محاربه اهل بغی اهتمام تمام بجا آرید که دشمنان دین‌اند و قاتلان مسلمین. آنگاه مالک اشتر برخاسته گفت: یا امیر المؤمنین، تا جان در بدن داریم، دست از دامن متابعت تو کوتاه نگردانیم و در امر قتال و جدال به اعدای نکبت‌مآل تأخیر و تقصیر جایز نداریم. باید که به خاطر جمع به محاربه توجه فرمایی و در مقاتله ظلمه شام اهمال ننمایی. پس جمعی از اعیان آن مجلس مثل عمار یاسر، سهل بن حنیف، قیس بن سعد عباده، عدی بن حاتم طائی و غیرهم، به تقویت مالک اشتر کلمات پسندیده بر زبان آورده به محاربه اهل ظلالت اظهار رغبت نمودند. چون خاطر اکابر و اصاغر بر امضای آن عزیمت قرار گرفت، امیر المؤمنین ابو مسعود انصاری را به نیابت خویش تعیین نموده، رایت نصرت آیت برافراخته، در آخر شوال سنه ستّهٔ و ثلاثین نهضت فرمود. روزی چند نخیله را لشکرگاه ساخت و در آن مکان نود هزار مرد که از آن جمله هشتاد نفر از اهل بدر و هشتصد نفر از اصحاب بیعت الرّضوان بودند، در ظلّ حمایت شاه ولایت جمع آمدند؛ پس کوچ فرموده به صوب شام روان شد. و از تاریخ اعثم کوفی چنان معلوم می‌شود که در آن اوان که شاه مردان در راه شام قطع منازل و مراحل می‌فرمود، نوبت دیگر میان آن حضرت و معاویه، ارسال رسل و رسایل سمت وقوع

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۱۱

پذیرفت و در وقتی که به نواحی رقه لشکر امیر المؤمنین- علیه السّلام- بود، از جانب معاویه مکتوبی وصول یافت بر این منوال:

اما بعد ایزد- تبارک و تعالی- از میان کافه برایا مصطفی را برگزیده، مهبط وحی خویش نمود و او به لوازم امر رسالت قیام نمود و او را از مهاجر و انصار وزیران شایسته و ظهیران بایسته عنایت فرمود که در ملازمتش مراسم اخلاص و خدمتکاری بجا آوردند و در تمهید اساس شریعت، مساعی جمیله بذل کردند و فاضل‌ترین اصحاب و کامل‌ترین احباب ابو بکر صدیق بود که بعد از فوت آن سرور به سرانجام مهام خلافت قیام نمود و پس از او عمر بن الخطّاب، آنگاه عثمان بن عفان. و تو همیشه ابو بکر و عمر را مخالف بودی و در طریق عداوت سلوک می‌نمودی و چون آن دو بزرگوار به دار القرار نقل کردند، با عثمان که با تو قرابت داشت، قواعد مخالفت مؤکّد گردانیدی و قطع صله رحم جایز داشته، محاسن افعال او را در نظر برایا لباس قبایح اعمال پوشانیدی و از اطراف ولایت- سوار و پیاده- بسیار به حریم محترم سیّد ابرار- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- طلبیدی تا قاصد قتل او گشتند و خود در خانه نشسته، ابواب امداد و مظاهرت آن خلیفه مظلوم بربستی تا خونش ریخته شد و سوگند می‌خورم به عظمت و جلال کریم لایزال که اگر تو به معاونت عثمان برمی‌خاستی و بانگ بر اهل غوغا زده زبان به نصیحت می‌گشادی، از اشارت تو در نمی‌گذشتند و ترک فضولی کرده، آن جناب را نمی‌کشتند. و دلیل بر آنکه تو به قتل آن خلیفه مرحوم راضی بودی، آن است که امروز تمامی کشندگان او را عزیز و مکرم می‌داری و نسبت به ایشان انواع احسان و انعام بجا می‌آری. اگر رضای تو به کشتن عثمان مقرون نبوده، باید که قاتلان او را گرفته پیش من فرستی تا قصاص نمایم. آنگاه به خدمت تو شتافته، ابواب موافقت گشایم و الا تو را و یاران تو را نیست نزدیک من مگر شمشیر؛ و السّلام.

چون این نامه به نظر انوار وصی خیر البشر رسید به موجب جواب نوشت:

اما بعد، مکتوب تو وصول یافت. آنچه در باب اصطفای محمّد مصطفی جهت تبلیغ رسالت و هدایت ارباب ضلالت نوشته بودی به وضوح پیوست. و للّه الحمد و المنّة که حضرت عزّت آن سیّد ستوده را به مزید لطف و احسان از سایر پیغمبران ممتاز و مستغنی ۷۳۱۴۲۲۴خ ۰ ۴۷ خ گردانید و به تواتر اختصاص داده، مواعیدی که با وی کرده بود به وفا رسانید و بر اعدای دین ظفر و نصرت کرامت فرمود و ذکر جمیلش در شرق و غرب عالم مشهور ساخت و یوما فیوما در متابعانش بیفزوده. مرا از تو عجب می‌آید که این معنی را در قلم می‌آری و نعمتی که حق سبحانه ما را بدان مخصوص گردانیده، بر ما می‌شماری! مثل تو در این صورت مثلی است که خرما به بحرین و زیره به کرمان فرستند! این سخن با ما به چه مصلحت می‌گویی و از این تکرار چه می‌جویی؟ مگر پنداری که این احوال بر خاطر من فراموش گشته یا آنکه کمال علوّ شأن و سموّ مکان مصطفوی را نشناخته‌ام! سبحان اللّه! با علی بن ابی طالب چگونه توان گفت که محمد مصطفی پیغمبر بزرگ بود، و علوّ شأن خاتم پیغمبران از آن مشهورتر است که محتاج بیان باشد! اما آنچه نوشته بودی که فاضلترین اصحاب ابو بکر بود و بعد از او عمر و عثمان ثالث بود، تو را با این سخن چه مهم است! اگر ابو بکر و عمر نیکوکار بودند، تو را چه سود و اگر بد افعال بودند، تو را چه زیان؟ ابو بکر صدیق بود، صدیق ما بود؛ زیرا که شرف و حقیقت ما و جهالت و بطلان اعدا را تصدیق می‌کرد و بر این قیاس عمر نیز فاروق ماست؛ زیرا که برای ما حق از باطل فرق می‌نمود و عثمان اگر حمیده افعال بود، جزای ۸۳۱۴۲۲۴خ ۰ ۴۸ خ خویشتن یابد و اگر ناستوده اعمال بود، شرر شر بدو آید که: «إِنَّ الْأَبْرارَ لَفِی نَعِیمٍ وَ إِنَّ الْفُجَّارَ لَفِی جَحِیمٍ.» ۹۳۱۴۲۲۴خ ۰ ۴۹ خ مرا خبر ده ای پسر هند که تو بر چه کاری و سخن گذشتگان را چرا در قلم می‌آری؟ اما نمی‌دانی که طلقا و اولاد

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۱۲

طلقا و احزاب و ذریّات احزاب را در اعمال و افعال مهاجر و انصار مجال دخل نیست؟ مناسبت آنکه، حد خود نگاه داری و سخنانی که زیاده از اندازه است، بر زبان نیاری بنعمت اللّه تعالی، همچنین که محمد مصطفی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- فاضلترین تمامی انبیاست، ما را بر جمله مهاجر و انصار تفضیل است. نمی‌بینی که هرکس از ما به سعادت شهادت رسید به شرف مخصوص گردید که غیر او را آن مرتبه حاصل نیست. عمّ من حمزه را سید الشّهداء گویند و برادرم جعفر را طیّار فی الجنّة خوانند.

مسلمانان ما در اسلام بر مسلمانان شما ارجحند و کافر ما در کفر بر کافر شما فایق. و اگر ایزد تعالی اهل ایمان را از تزکیه نفس نهی نمی‌فرمود، در این مکتوب شمه‌ای از مناقب و فضایل اهل بیت خود در قلم می‌آوردم بر وجهی که هر مسلمانی می‌شنود، اعتراف بدان می‌نمود. اگر مآثر مشهوره و مفاخر موفوره من تو را فراموش گشته، بعضی از آن به یاد تو دهم.

ای پسر هند، دست از این کار بازدار و مرا بر آن میار که کلمة الحق با تو گویم. با زمره‌ای که از همه حیثیت بر تو تقدیم یافته‌اند، دعوی مساوات مکن و بدان که ما از بدایع و صنایع آفریدگاریم و حکم سایر خلایق نداریم و کمال حلم باعث آن است که با مردم مجال بنماییم و طریق اختلاط سلوک فرماییم. مشکوة هدایت از ماست و شجره ملعونه از شما؛ هاشم بن عبد مناف از ماست و سگ بداخلاق (یعنی امیه) از شماست؛ شیبة الحمد عبد المطلب از ماست و کذاب مکذب از شما و طیار بهشت از ماست و طرید پیغمبر از شما؛ حمزه سید الشهداء از ماست و دشمن سنت سید ابرار از شما؛ سیدة النساء العالمین از ماست و امّ الجمیله حمّالة الحطب از شما.

و فصلی که در باب قتله عثمان نوشته بودی؛ تو را نمی‌رسد که طلب خون عثمان کنی و از من پسندیده ننماید که آن جماعت را پیش تو فرستم و اگر فرزندان عثمان کشندگان پدر خود را طلبند، محقّ باشند و اگر تو دعوی می‌نمایی که من از اولاد عثمان قوت و مکنت و تیغ بیشتر دارم، لایق آنکه در امری که اکابر مهاجر و انصار اتفاق نموده‌اند موافقت کنی. آنگاه کشندگان عثمان را به حضور من آورده، زبان دعوی بگشای و حجتی که در آن باب داری، فرانمای تا آن قضیه به موجب حکم کتاب الهی و سنت

رسالت‌پناهی فیصل یابد. و دیگر آنچه در آخر نامه نوشته بودی که تو را و یاران تو را نیست نزدیک من مگر شمشیر، از این سخن متعجب گشتم! یابن آکلهٔ الاکباد، تو از که شنیدی و کی دیدی که اولاد عبد المطلب از شمشیر ترسیدند و در جنگ پشت از دشمن گردانیده‌اند! تعجیل مکن و چندان توقف کن، که به تو رسم تا شمشیرها بینی که دستهای آن هنوز در خون برادر و خال و جد تو و عم مادر و اسلاف توست. اگر در آن معرکه منهزم گردی، غرایم اصحاب دین و ارباب یقین مشاهده تو گردد و اگر نصرت تو را باشد، حقیقت ما را زیان ندارد. إِنَّا إِلی رَبِّنا لَمُنْقَلِبُونَ؛ ۰۴۱۴۲۲۴خ ۰ ۵۰ خ و السّلام علی عباد اللّه الصّالحین.

چون این مکتوب هدایت اسلوب به معاویه رسید، متحیر و متردد گشته، بر خود پیچید و ندانست چه کند و چه گوید و چگونه در طریق جواب آن خطاب پوید! آخر الامر این بیت در قلم آورده، نزدیک امیر المؤمنین روان کرد.

شعر:

لیس بینی و بینک قیاس عتاب‌غیر طعن بالکلی و ضرب الرقاب و شاه ولایت‌مآب این آیه در جواب نوشت: «إِنَّکَ لا تَهْدِی مَنْ أَحْبَبْتَ وَ لکِنَّ اللَّهَ یَهْدِی مَنْ یَشاءُ وَ هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِینَ» ۱۴۱۴۲۲۴خ ۰ ۵۱ خ.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۱۳

القصه، چون امیر المؤمنین از ناحیه رقه کوچ فرموده از آب فرات گذشت، زیاد بن نصر و شریح بن هانی را با قومی از سپاه مظفر لواء، مقدمه لشکر گردانیده و معاویه خبر قرب وصول آن حضرت شنیده به اجتماع جنود شام فرمان فرمود. به روایت اکثر مورخان با صد و بیست هزار سوار از دمشق در حرکت آمده ابو الاعور سلمی را با جمعی کثیر از مردان میدان پیکار در مقدمه ارسال داشت. چون زیاد نزدیک ابو الاعور رسید، سپاه او را از اتباع خود زیاده دید، کیفیت حال با امیر المؤمنین عرضه داشت نمود. امام عالی مقام سرانجام آن مهام به عهده مالک اشتر گردانید. چون مالک به زیاد پیوست، میان او و ابو الاعور حربی صعب اتفاق افتاد و بعد از آنکه سپهدار شرقی انتساب یعنی آفتاب، روی به ملک شام نهاد، ابو الاعور از بیم تیغ مالک فرار نموده به معاویه ملحق شد و ابن ابی سفیان به طرف صفین متوجه گشته، ابو الاعور را به محافظت آب فرات مأمور گردانید و از آن جانب اسد اللّه الغالب بدان منزل رسیده، در برابر معسکر معاویه فرود آمد. چون از منع آب خبر یافت، صعصعهٔ بن صوحان را به رسم رسالت نزد معاویه فرستاد و پیغام داد که: فیصل قضیه که ما تیغها از برای آن آب داده‌ایم، از محافظت آب مهم‌تر است ۲۴۱۴۲۲۴خ ۰ ۵۲ خ؛ باید که اشارت فرمایی تا لشکریان را از آب گرفتن منع نکنند. صعصعه به مجلس معاویه رفته، به ادای رسالت پرداخت. معاویه در این مهم به اصحاب خود مشورت کرد. عمرو عاص گفت: ای معاویه، تو را گمان آن‌که ساقی کوثر بر کنار آب فرات تشنگی برد و حال آنکه اغنیه خیول ظفرمآب عراق، در قبضه اقتدار او باشد. زهی تصور باطل! زهی خیال محال! ولید بن عتبه گفت: اکثر این مردم قتله عثمان‌اند که ایشان چند روز آب از عثمان بازگرفتند. مستحسن آنکه ایشان را به تشنگی عذاب نماییم. معاویه به سخن ولید میل نمود و صعصعه را بی‌نیل مقصود بازگردانید. ضعیفان لشکر امیر به واسطه فقدان آب بی‌تاب شده، در معسکر نصرت اثر بهای یک مشک به سه درم رسید. لاجرم مالک اشتر و اشعث بن قیس به ملازمت امیر المؤمنین شتافته، حدیث تنقیض مردم را به جهت آب معروض داشته گفتند: اگر از موقف خلافت رخصت یابیم، همین لحظه به ضرب تیغ آبدار دمار از مخالفان نابکار برآورده، صحرای صفین از خون ایشان نمونه جیحون گردانیم. شاه ولایت اجازت فرمود مالک و اشعث با ده هزار مرد جرار مانند بحر در خروش آمد. و بسان برق و باد روی بر ابو الاعور نهاده، بر کنار آب آتش قتال التهاب دادند و نگونساران شام طریق انهزام پیش گرفتند. سپاه نصرت‌مآب در غایت فراغت کنار آب را مضرب خیام سعادت انجام ساختند.

معاویه در لجه اضطراب افتاده به عمرو عاص گفت: ظن تو درباره علی چیست؛ به ما آب دهد یا نه؟ عمرو گفت: او هرگز آبروی مروت نریزد و مانند تو از گرفتن آب منع نفرماید. معاویه از غایت خجالت دوازده کس از ارکان دولت مثل مقاتل بن زید و داود بکری نزد آن مهر سپهر

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۱۴

دین‌پرور فرستاد که التماس آب نمایند. امیر المؤمنین بر مضمون رسالت ایشان مطلع شده، زبان فصاحت بیان به ادای ثنای الهی و درود رسالت‌پناهی بگشاد و شمه‌ای از مفاخر خویش مبین گردانیده، فرمود: ما کسی را از گرفتن آب مانع نخواهیم شد. مقاتل بن زید و داود بکری از رشحات مواعظ امیر سیراب گشته، دست در دامن توبه و انابت زده، در خدمتش توقف نمودند و سایر شامیان شوم بازگشته، خبر عدم مضایقه آب را به معاویه رسانیدند. به ثبوت پیوسته که بعد از واقعه مذکور، چند کرّت جهت التزام حجت، شاه ولایت منقبت رسل و رسایل نزد معاویه فرستاده، او را به جاده قدیم و صراط مستقیم دلالت نمود و معاویه به دستور سابق بر ضلالت ثابت‌قدم بود. چون فایده بر تهدید و نوید مترتب نشد، ناچار به تعبیه سپاه پرداخته، اتباع خود را بر هفت قسم منقسم کرد و بر هر قسم شخصی را امیر گردانید. بر این قیاس معاویه نیز جنود شقاوت و دود را هفت بخش کرد و بر هر بخشی شخصی را پیش رو ساخت.

مثنوی:

مورّخ که تاریخ عالم نهادز اخبار صفّین چنین کرد یاد

که چون گشت نومید جیش عراقز ارشاد اصحاب ظلم و شقاق

صباحی که خورشید عالی مکان‌برافراخت اعلام نصرت‌نشان

عَلَم کرد تیغ ظفر انتقام‌به رزم سپاه سیه‌روز شام

امیر نجف شاه ملک عرب‌علی قریشی به نام و نسب

ببست از نطاق کرامت کمربیاراست از تاج ناهید سر

برافراخت رایات دشمن‌شکنز درع توکّل بپوشید تن

سپر کرد از حفظ پروردگاربزد دست در قبضه ذوالفقار

برآورد پای ظفر در رکاب‌برآمد به شبدیز و کرد او شتاب

پیِ نصرتش جمله جیش عراق‌که بودند عاری ز عیب نفاق

به صحرای صفّین کشیدند صف‌گرفته همه گرز و خنجر به کف و از آن جانب معاویه نیز تیغ بی‌شرمی بر میان بسته و زره بی‌آزرمی پوشیده و سپر وقاحت بر دوش افکنده و سنان قباحت بر دست گرفته، بر مرکب عناد و خذلان سوار شده و سایر اهل بغی و ظلام به ملازمتش مسلح و مکمل شده، از حد مدارا و مؤاسا در گذشته، متوجه حرب شدند و از هر دو طرف شیران بیشه دغا و نهنگان دریای هیجا،

مثنوی:

درفش درخشان برافراشتنداز آن پس به میدانِ کین تاختند

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۱۵ سنان تیز کرده ز بهر مصاف‌کشیدند تیغ جدال از غلاف

سهیل ستوران برآمد بلندتزلزل در ارکان عالم فکند.»

و در روضهٔ الصفاء مسطور است که: «چون در آن روز فرقه ناجیه و طایفه یاغیه ۳۴۱۴۲۲۴خ ۰ ۵۳ خ در سایه اعلام خود قرار گرفتند، از سپاه ظفرمآل شخصی موسوم به حجل بن آثال قدم در میدان نهاده، مبارز طلبید و از لشکر شام آثال نادانسته در برابر آمده، پدر و پسر درهم آویخته، از پشت زین بر روی زمین افتاده یکدیگر را شناخته، هریک به سپاه خود پیوستند. پس، از هر دو طرف جمع کثیر کشته گشته، خاک را از خون معرکه یکدیگر گل ساختند. روز دیگر عبد اللّه بن عمر خطّاب به میدان آمده، شاهزاده محمّد حنفیه را به مبارزت خواند و محمد حنفیه چون عزم رفتن نمود، اسد اللّه الغالب فرزند ارجمند خود را تسکین داده،

خود متوجه عبد اللّه گردید. او تاب انوار ذوالفقار نیاورده، چون خفاش فرار اختیار کرد. روز سیّم حریث که غلام هند بود، به اشاره عمرو عاص به میدان درآمده، طلب امیر المؤمنین نمود. حیدر کرّار به جانب او توجه فرموده به یک ضرب ذوالفقار به دار البوار فرستاد و معاویه از قتل آن ملعون ملول گشته، عمرو عاص عبید اللّه بن مسعدت الفراری را به مواعید مرغوبه فریب داد تا جامه‌های او را در بر کرده به مقابله شاه مردان شتافت. چون حیدر کرار ذوالفقار اعجاز آثار برکشید که بر فرقش زند، ابن مسعدت فریاد برآورد که یا امیر المؤمنین، من معاویه نیستم. او به مکر کسوت خود را در من پوشانیده به محاربه تو فرستاد. آن حضرت دست از او باز داشت. آن بی‌سعادت معاودت نموده، نزد معاویه رفت. ابن هند آغاز خطاب و عتاب کرد، او گفت: ای معاویه، هم‌چنان‌که تو جان خود را دوست می‌داری، من نیز حیات خویش می‌خواهم.»

و در مقصد اقصی مسطور است که: «روز چهارم عمرو سکونی را به محاربه شاه مردان فرستاد. امیر به مقتضای شفقت علی خلق اللّه که داشت، نخست عمرو را به سلوک طریق هدایت نمود. چون آن خون گرفته قبول نکرد، کلمه لا حول و لا قوة الّا باللّه گفته، او را به سر نیزه برداشته فرمود: نظر کن، عمرو فریاد برآورده گفت: و اللّه نار جهنم را دیده، پشیمان گردیدم. پس جان داده بر زمین افتاد.

بیت:

نهال گلشن فتح است نخل نیزه‌اش کو راظفر شاخ است و نصرت برگ و دولت گل سعادت‌بار

روز ششم مغیرة بن خالد که سردار قبیله ربیع بود، بنابر مالی که در شام داشت با قوم خود از لشکر امیر المؤمنین به جانب معاویه رفت و بعضی از اقربای او به خدمت امیر آمده، صورت

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۱۶

حال معروض داشتند. اسد اللّه الغالب به یک حمله صفوف شامیان را شکافته، خود را به مغیره رسانید و او را در ربوده به خویشان ملحق گردانید و گفت: اینک رئیس شما، اکنون مرا به نصرت او حاجت نیست. اگر خواهد در ظلّ رایت ما توقف کند و اگر خاطرش مایل صحبت اهل شقاوت باشد، مضایقه نداریم.»

و در روضة الصفا مسطور است که: «روزی احمر غلام ابو سفیان که در ارباب عصیان به مزید بطالت و بطلان امتیاز داشت، در میدان آمده شیر یزدان را به مبارزت خواند. صعصعة بن صوحان بانگ بر وی زده، گفت: لعنت ایزدی بر آن کس باد که چون تو سگی را به مقابله شیر خدا فرستاد. در این اثنا، سقران مولای خاتم الانبیا به قتال احمر شتافته به عزّ شهادت رسید.

احمر به غرور تمام بار دیگر امیر المؤمنین را به میدان طلبید. مردم گفتند: ای سگ، تو کفو او نیستی. گفت لا و اللّه برنگردم تا علی را نکشم. امیر المؤمنین عنان عزیمت به طرف میدان انعطاف داده، بازویش گرفته برداشته چنان بر زمینش زد که مجموع اعضا و استخوانش درهم شکست. پس کریب بن ابره که به مهابت و قوت متصف بود به میدان آمده، امام الاشجعین را به محاربه دعوت کرد و مرتفع و حارث متعاقب یکدیگر مقابله آن بداختر قیام نموده، شربت شهادت چشیدند. آنگاه شاه ولایت متوجه کریب شد. در این اثنا عبد اللّه عدی گفت: امیدوارم که مرا دستوری دهی تا به حرب آن لعین قیام نمایم. پس اجازت یافته، ساعتی نبرد کرد و شهید شد و از مصیبت او امیر المؤمنین متأثر گشته، کریب را از کربت سخط آخرت تخویف کرده، نصیحت کرد. آن لعین گفت: این شمشیری که در دست دارم مانند تو بسیار کس را کشته و شمشیر حواله اسد اللّه الغالب کرد و آن حضرت به سپر دفع نمود و ذوالفقار بر فرقش زد که تا قربوس زین پاره شد. از مشاهده این حال غلغله عظیم بر سپاه افتاد و دوست و دشمن بر آن دست و بازوی دشمن‌شکن آفرین و تحسین کردند و امیر المؤمنین به صف خود بازگشته، محمد حنفیه به جای خود گماشت. یکی از ابنای اعمام کریب مقاتله محمد حنفیه آمده، گفت: سواری که ابن عمّ مرا کشت، کجاست؟ محمد حنفیه گفت: اینک من نایب او ایستاده‌ام.

پس خصم به وی حمله کرد. محمد حنفیه به یک ضرب شمشیر او را به قتل آورد و همچنین یک‌یک تن از اقربای کریب به مقاتله شتافتند تا هشت نفر به ضرب تیغش عنان به جانب دوزخ تافتند.» مناقب مرتضوی، کشفی متن ۴۱۶ منقبت: ..... ص : ۴۰۹

به روایت کشف الغمّه: «بعد از قتل کریب سه کس از اتباع معاویه به مبارزت شاه ولایت مبادرت نموده مقتول گشتند. آنگاه امیر المؤمنین گفت: کجاست معاویه که نامه‌های طولانی می‌نگاشت و به زبان ضلالت بیان لوای شجاعت می‌افراشت؟ مردم به معاویه گفتند: مرتضی علی تو را به محاربت می‌خواند. گفت: بگویید این از من توقع مدار که مرا به جنگ تو حاجت

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۱۷

نیست؛ اما عروهٔ بن داود که از جمله اتباعش بود به قتال حیدر کرار شتافته به ضرب ذوالفقار دو پاره شد. امیر المؤمنین فرمود: انطلق الی النّار و تکبیر گفته به صف خود پیوست. پس عبد الرّحمن بن خالد به معرکه آمده، مبارز خواست. مالک اشتر در برابر آمده، شمشیر بر مغزش زد که شکسته سرش مجروح گردانید. پس از معرکه فرار نموده به معاویه گفت: دیگر ما را تاب طلب خون عثمان نماند. معاویه گفت: از محاربه زود ملول شدی و از این‌قدر جراحت که وقت ملاعبه با اطفال می‌رسد نالان گشتی! عبد الرّحمن گفت: تو به فراغ بال نشسته نظاره می‌نمایی و ما به طعن نیزه و ضرب شمشیر گرفتاریم؛ چرا تو هم یک بار به کارزار اشتغال نمی‌نمایی؟ معاویه خندان شده روی به صف امیر نجف نهاده، از قبیله همدان مبارز طلبید. سعدی همدانی مقابل او شده حمله کرد. معاویه مانند گنجشک از بیم چنگال عقاب فرار نموده به خیمه خود درآمده، از غایت خشیت با هیچ کس سخن نگفت. در این اثنا، مالک اشتر- رضی اللّه عنه- به میدان جولان نموده، مبارز طلبید. عبد الله بن عمرو عاص عنان عزیمت به مبارزت او تافت. چون از نام و لقبش پرسید، مالک نام خود بر زبان آورد.

گفت: ای عم اگر می‌دانستم به جنگ تو نمی‌آمدم؛ اکنون بازمی‌گردم. مالک گفت: از عار فرار نمی‌اندیشی؟ گفت: از تو نه. چون رفت، معاویه به اعراض تمام گفت: چرا این همه ترسیدی؟

میان تو و اشتر چه فرق است؟ عبد اللّه گفت: تو چرا به جنگ او نمی‌روی؟ معاویه گفت: من به مقاتله کسی رفتم که در شجاعت کم از اشتر نیست. عبد اللّه گفت: این سخن راست است اما چون سعید نزدیک تو رسید، مانند روباه گریختی. معاویه گفت: به خدا اگر علی در میدان باشد، عیب فرار بر خود نپسندم. در این اثنا، آواز مبارک امیر المؤمنین به گوش او و عبد اللّه رسیده که می‌فرمود: یا ابن آکلهٔ الاکباد، دست از خونریزی مسلمانان کوتاه کرده، قدم در میدان نه که با یکدیگر نبرد آزمایی کنیم. اگر تو غالب آیی دنیا را بربایی و اگر ربّ العزّهٔ مرا نصرت دهد، این مردم از محنت نجات یابند. معاویه خاموش ماند. عبد اللّه گفت: گفتار موافق کردار باید؛ اینک حیدر کرار تو را می‌خواند. اگر پسر ابو سفیانی، بیرون رو تا دستبرد تو و او را نظاره کنیم. چون امیر المؤمنین دانست که معاویه به مبارزت مبادرت نخواهد نمود، متوجه صفوف اعدا شده، میمنه و میسره ایشان را برهم زده بازگشت. عبد اللّه از مشاهده آن شجاعت معاویه را متغیر دیده، گفت: از پیش سعید گریختی و از دیدن علی در لرزه افتادی؛ این مهم چگونه تمشیت خواهد پذیرفت؟ معاویه در خشم شده به عمرو عاص گفت: می‌بینی عبد اللّه با من چه می‌گوید؟ عمرو گفت: راست می‌گوید؛ مناسب نیست که علی در میدان درآمده تو را بخواند و تو قدم پیش ننهی. معاویه گفت: مگر هوس خلافت داری که به قتال علی ترغیب می‌نمایی! و اللّه من هیچ کس را ندیدم که با او مقابل شده، جان برده باشد. مقارن این حال،

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۱۸

امیر المؤمنین لباس خود تغییر داده مبارز طلبید. عمرو عاص نشناخته، گامی چند پیش نهاده، امیر نزدیکش نمی‌رفت تا او دلیر شده در میدان درآمد. عمرو این معنی را بر جبن حمل نموده قدمی چند پیشتر آمده، گفت: ای کشندگان عثمان، اعضای شما را به تیغ تیز ریزریز خواهم کرد؛ اگر همه در میان شما علی باشد. پس به مجرد توجه امیر المؤمنین رو به گریز نهاده، امیر سر راه او گرفته نیزه بر دامن زره او رسانید. چون دانست که امیر است، خود را از اسب بر قفا انداخته هر دو پای خود را علم کرد. چون ازار

نـداشت، عـورتش نمـودار شـد. امیر چشم پوشـید، دست از قتلش برداشت متبسم نمـوده گفت: برو که تو آزاد کرده عورت خودی. چون عمرو به انفعال تمام نزد معاویه رفت، او زبان طعن و لعن گشاده با عمرو مدتی سخریت می‌کرد.»

و در کشف الغمّه مسطور است که: «امیر المؤمنین در یکی از ایـام صـفین معـاویه را به مبارزت دعوت فرمود. بسـر بن ارطات که به شجاعت مشـهور بود، جهت قتال امیر المؤمنین به میدان شـتافت. چون امیر بر او حمله کرد، از وفور وهم خود را بر قفا انداخته، چون عمرو عاص عورت خود برهنه کرد. لاجرم امیر او را همچنان گذاشته بازگشت و بسر به اضطراب تمام روی به گریز نهاد. مردم او را شناخته آواز برآوردند که یا امیر المؤمنین، بسر ارطات است که در عداوت تو غلوّی تمام دارد. فرمود که: لعنت خدای بر وی باد.

معاویه در خنـده قهقهه شـده بسـر را گفت: لا بأس علیک فقد نزل العمرو مثلها. روز دیگر غدّار نام پهلوانی به میدان آمده، عباس را به مبارزت خواند. عباس ملتمس او را قبول نمود.

پس هر دو از اسب پیاده گشته، مدتی درهم آویخته بالآخر عباس به یک ضرب تیغ، غدّار را به سر درآورد. و در این اثنا، دو مرد به مواعیـد معاویه فریفته شده، جهت طلب خون غدّار به میدان آمده، عباس را طلبیدند. امیر المؤمنین بر اسب عباس سوار شده، جوشـن را طلبیده، پوشـیده به میدان خرامید. یکی از آن دو خون گرفته را از میان دو نیم کرده و آن مدبر دیگر نیز به ضرب ذوالفقار از پای درآمده به جهنم رفت.»

در روضـهٔ الصـفاء مسطور است که: «مردی از مبارزان شام عثمان نام که در شـجاعت نزد اهل روزگار برابر صد سوار نامدار بود به میـدان آمـده به تیغ عبـاس مقتول گشت. پس حمزه برادر او آهنگ جنگ نمود. امیر المؤمنین سـلاح عباس پوشـیده به جانب حمزه رفت و به ذوالفقار سر او را برداشت. آنگاه عمرو بن عمیس به تصور آنکه قاتل حمزه عباس است، بر امیر حمله کرد و آن حضرت او را چنـان دونیم سـاخت که نصف بالای جسـد آن لعین بر زمین افتاد و نیمه پایین بر زمین بمانـد. چون این صورت بـدیع مشاهـده خلق شـد، عمرو عاص گفت: غیر از علی کسـی این شمشـیر نتواند زد. معاویه انکار کرد. عمرو گفت: تمامی سپاه را بگو به یک‌بار حمله

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۱۹

کنند؛ اگر این سوار حیدر کرار باشد، روی‌گردان نخواهد شد. معاویه بر آن موجب امر نمود.

امیر المؤمنین از موضعی که ایستاده بود، قدم پیشتر نهاده به سپاه نصرت دستگاه اشاره فرمود که به مبارزت مبادرت نمایید. و در آن روز از شامیان شوم سـی و سه نفر به ضـرب ذوالفقار به دار البوار شتافتند. روز دیگر از لشکر معاویه خارق بن عبد الرحمن به میدان آمده، مبارز خواست. از سپاه امیر المؤمنین مؤمن بن عبد المرادی با او محاربه نموده شـهید شد و مسلمه برابر او رفته شهید شد و دو مسـلمان دیگر را به عزّ شـهادت رسانید و باز مبارز طلبید. آنگاه شاه ولایت به یک ضرب ذوالفقار نصف بدن او را طولایی از پشت زین به روی زمین انـداخت و از اسب فرود آمـده، هفت مبارز را که جهت انتقام خارق آمده بودند به مجرد تحریک ذوالفقار ایشان را از کمر دوپاره ساخت. دیگر کسـی از توهم قدم در میدان ننهاد. معاویه هرچند دلیران شام را به قتال تحریض می‌نمود، هیچ کس زبان به قبول آن امر نمی‌گشود.»

و در مقصد اقصی مسطور است که: «در روز بیست و ششم از ایام محاربه صفّین، عمّار یاسر عزم رزم مصمم نموده بر مخالفان حمله کرد. حارث نام لعین در برابرش آمده او را به قتل رسانید. چون در اثنای محاربه عطش بر وی استیلا یافت، آب طلبید. کاسه شـیری به نظرش آوردنـد. عمار یاسـر تکبیر گفته و مقـداری از آن آشامیـده گفت: رسول مرا خبر داده که قاتل تو ای عمار جهنمی باشد و مقتل تو مابین جبرئیل و میکائیل خواهد بود و علامت قتل آن باشد که چون آب خواهی، قدحی شـیر پیش تو آرند. اکنون مرا یقین باشـد که وقت شـهادت من امروز است و باز آغاز قتال کرد. مـدبری یسار نام نیزه بر تهیگاهش زد که بی‌تاب شـده از اسب درافتاد. جمعی از اصحاب هدایت حمله کردند، قاتلش را مقتول ساختند.»

و در مستقصی از ابن عوف مروی است که: «بعد از اطلاع شهادت عمّار- رضی اللّه عنه- معاویه گفت: هرکس سر او را بیاورد انبانی پر از درهم بدو دهم. پس از لحظه‌ای ولید بن عقبه که برادر مادر عثمان بود و ابن الجوز سکونی سر عمّار پیش معاویه آورده هریک دعوی قتل کردند. معاویه گفت: نزد عبد اللّه بن عمرو عاص روید تا در میان شما حکم نماید. چون رفتند، از ولید پرسید: عمّار را چگونه کشتی؟ گفت: بر او حمله کرده او را به قتل آوردم. عبد اللّه گفت: تو کشنده عمّار نیستی. آنگه از سکونی استفسار حال نمود. او گفت: در زمانی که به یکدیگر حمله کردیم، طعن من بر وی کارگر آمد. از مرکب جدا شده گفت: نجات نیابد آنکه جسارت او به حضور جبرئیل و میکائیل بود. این سخن می‌گفت و بر یمین و یسار نگاه می‌کرد که من سر از بدنش جدا کردم. عبد اللّه گفت: خذالجواز و ابشر بالعذاب ۴۴۱۴۲۲۴خ ۰ ۵۴ خ. سکونی انبان درهم انداخته، مقال عبد اللّه را به سمع معاویه رسانید. معاویه به غایت آشفته شده، عبد اللّه را از امثال این نوع سخنان منع نمود. عبد اللّه گفت: تو بدین قدر راضی نیستی که ما با

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۲۰

تو در محاربت موافقت کنیم و اکنون ما را از اظهار حرفی که از حضرت رسالت‌پناه شنیده‌ایم مانع می‌آیی؟ چه شنیده‌ای عبد اللّه؟ گفت: من و جمعی کثیر از پیغمبر شنیده‌ایم که می‌فرمود:

یا عمّار، ستقتلک الفئة الباغیة ۵۴۱۴۲۲۴خ ۰ ۵۵ خ. معاویه گفت: قاتل عمار کسی است که او را به جنگ آورده.

عبد اللّه گفت: بر این تقدیر حمزه را مصطفی (ص) کشته باشد نه وحشی. معاویه در خشم شده، سه روز با عبد اللّه سخن نکرد. و امیر المؤمنین از مصیبت عمّار به غایت متألم شده، فرمود: هرکه از وفات عمّار مکدر نشود، از اسلام او را نصیبی نباشد. خدای بر عمّار رحمت کناد در روز حشر و در آن ساعت که از نیک و بد سؤال کنند. و فرمود: هر وقت در خدمت رسول سه کس دیدم، چهارم عمار بود. نه یک نوبت عمّار را بهشت واجب شده بلکه بارها حق با او بود و او با حق. چنانچه رسول در شأن او فرموده: یدور الحق مع حیث عمّارا ما دار. و امیر المؤمنین بر وی نماز گزارده به دست خود او را بر خاک سپرده و عمر عمّار به قول اصح نود و یک سال بود.»

و صاحب حدیقة الحقیقة بر آن است که عمرش از صد متجاوز بود و قتلش بر دست مروان حکم واقع شده چنانچه فرماید؛

مثنوی:

روز صفّین که حرب در پیوست گرم شد کارزار دستادست

زود عمار یاسر آمد پیش که فدا کرد خواهم این سرِ خویش

آلت و ساز حرب پیش آرید گر شوم کشته، زنده انگارید

سال او در گذشته از صد و پنج تیغ را برکشید زود به رنج

در مصاف آمد و بگفت نسب که منم شیخ دین و پیر عرب

کرد جولان و گفت تکبیری سفله مروان ورا بزد تیری

بی‌خود از اسب سرنگون افتاددر زمان جان به درد و رنج بداد

چون بدیدند مر ورا زینسان زود برخاست زان میان افغان

که شنیدیم ما ز قول رسول که بگفت این سخن به شوی بتول

آنکه عمار بس همایون است قاتل او بدانکه ملعون است

این زمان کشته شد چه چاره کنیم دل در این درد و رنج پاره کنیم

همه تیغ و سپر بیفکندندخود و مغفر ز سر بیفکندند

این سخن چون معاویه بشنیدبجز از مرگ هیچ چاره ندید

گفت: ظنّ شما خطاست چنین‌این همه گفتگو چراست چنین؟

آنکه صدساله را به حرب آردبی‌شک و شبهه کشته انگارد

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۲۱ پس علی هست قاتل عمارنیست جای ملامت و گفتار

جمله راضی شدند و بشنیدندرونق کار خود در آن دیدند

هرکه را مکر زین نمط باشدکار او سربه‌سر غلط باشد

با چنین کس علی نیامیزدشاید ار عقل از او بپرهیزد و در مقصد مسطور است که: «ابو الهیثم در سلک نقبای انصار انتظام داشت. از مشاهیر شهدای صفین است و به روایت صاحب مستقصی و امام یافعی سید التّابعین اویس قرنی که فضایل او از شرح و بیان مستغنی است، هم در آن معرکه بر دست و تیغ معاویه کشته شد.»

در حبیب السیر مسطور است که: «روزی اویس قرنی بر کنار آب فرات وضو می‌ساخت.

ناگاه در معرکه آواز طبل به گوش او رسید. پرسید که: این چه صداست؟ گفتند: امیر المؤمنین به حرب معاویه می‌رود. اویس گفت: هیچ عبادت نزد من از متابعت مرتضی علی بهتر نیست.

آنگاه متوجه لشکر ظفر اثر شده و به سعادت متابعتش سرافراز و ممتاز گشته، غاشیه متابعتش بر دوش داشت تا شربت شهادت چشید- رحمهٔ اللّه علیه.»

بر ضمیر مهر تنویر طالبان اخبار و سلف پوشیده نماند که چون زمان محاربه صفّین در صفّین امتداد یافت، بسیاری از نامداران عراق و شام کشته گشتند و همیشه پرتو انوار فتح و ظفر بر پرچم شاه ولایت‌پناه می‌تافت و معاویه آثار عجز و فرار بر احوال اتباع خود مشاهده می‌نمود. آغاز حیله و تلبیس کرده، نامه‌ای به این مضمون نوشته نزد امیر المؤمنین فرستاد که:

اگر ما و تو می‌دانستیم مهم محاربه به این مرتبه خواهد انجامید، در این امر شروع نمی‌نمودیم؛ مضی ما مضی. اکنون صلاح در آن است که طریق مصالحه در میان آریم و چنانچه ما به بقای خود امیدواریم تو نیز امیدواری و همچنان‌که ما از موت خائفیم تو نیز بیم و هراس داری. و بر تو پوشیده نیست که انبیا و صلحا در این مخاصمت به قتل رسیدند و اگر بساط جنگ منطوی نگردد، بقیهٔ السّیف نیز نماند. باید که امارت شام به من مسلّم داشته، مرا تکلیف متابعت خود نفرمایی؛ زیرا که ما هم از عبد مناف متولد شده‌ایم و هیچ یکی را از ما بر دیگری تفضل و رجحان نیست، و السلام.

چون این نامه به امیر المؤمنین رسید، در جواب نوشت:

اما بعد، معاویه مضمون مکتوب تو به وضوح انجامید و بغی و عناد و ظلم و فساد تو به تجدید روشن گردید. نوشته بودی که اگر من و تو می‌دانستیم مهم جنگ بدینجا منجر خواهد شد، در این کار شروع نمی‌کردیم. مخفی نماند که من امروز بر کارزار از تو مایل‌ترم و یوما فیوما این معنی است که ازدیاد خواهد پذیرفت. و مرقوم بود که میان ما و شما در خوف و رجا مساوات است؛ چنین نیست، زیرا که شما اهل شرک و نفاقید و ما ارباب ثبات و یقین. و التماس حکومت شام بی‌متابعت من مقبول نیست. پیش از این مسئلت نموده بودی به اجابت مقرون نشد؛ اکنون کدام حق بر ذمّه من ثابت کردی که مستحق آن عطیه گشتی؟ و آنکه گفته‌ای ما هر دو پسران عبد منافیم، اگر تو به تحقیق پسر ابو سفیان باشی، این سخن راست است و آن غلط که هیچ یک را بر دیگری تفضیل نیست؛

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۲۲

زیرا که عبد الشّمس چون هاشم و حرب چون عبد المطلب و ابو سفیان چون ابو طالب نبود. تو را با من مقابل نتوان کرد از آنکه طلیق بن طلیق با رونده طریق رفیق دم مساوات نتوان زد و تو را نه مسابقتی ۶۴۱۴۲۲۴خ ۰ ۵۶ خ در اسلام و نه موافقت در مهاجرت رسول. پس با من که ابن عمّ و برادر و وارث علم و خلیفه اویم به چه فضیلت معارضه نمایی؟ و نسبت من با رسول نسبت هارون

است بـا موسـی. اگر بـاب پیغمبری به مهر نبوت خاتم الانبیا مختوم نگشتی، هر آینه چنانکه به ولایت خاص اختصاص دارم به نبوت عـالم نیز موسوم بودم. واهب العطایـا ۷۴۱۴۲۲۴خ ۰ ۵۷ خ مرا به تشـریف آیـات با برکات مشـرف ساخته و رایات عنایات بر سـر من افراخته و اولاد کرام ما را به ابنای ایام تو برابر نتوان کرد. و بر خاطر فاتر تو خطور نکنـد که مرا از قتال و جـدال، ملال و کلال روی نموده و اگر اهل عرب را سـعادت موافقت من مساعـدت ننمودی به بلا مبتلا شدنـدی که واقعه‌ای از آن مشـکل‌تر و حادثه‌ای از آن هایلتر نبودی. و سیعلم الّذین ظلموا ایّ منقلب ینقلبون ۸۴۱۴۲۲۴خ ۰ ۵۸ خ؛ و السّلام.

چون این مکتوب فضـیلت اسلوب به معاویه رسید و بر مضمون به صدق مقرون این مطلع گردید، از مصالحه مأیوس گشته مجددا به ترتیب اسـباب کارزار قیام و اقدام نمود. روز دیگر که خورشـید انور در فضای سپهر اخضر اعلام لوای ضیاگستر برافراخت و افنای و اعدام سپاه ظلمت انجام شام را جهت همت عالی نهمت ساخت، امیر المؤمنین علی- علیه السّلام- دستار میمنت آثار نبوی بر سربسته و ردای فرخنـده آثار مصـطفوی دربر افکنـده و شمشـیر آن خجسـته شـمایل حمایل کرده، تازیانه آن حضـرت ممشوق نام بر دسـت گرفته، بر مرکب تأییـد ربّانی سوار گردیـده به میـان هر دو صف خرامیـده و خطبه فصـیح و بلیغ بر زبان الهام بیان رانـد و اصـحاب هدایت انتساب را به صبر و ثبات وصـیت کرده، نصایح سودمند نموده و بر مقاتله و مجادله ارباب عناد و شـقاوت ترغیب و تحریض فرمـود و سـرداران سـپاه حجـاز و عراق به قـدوم وفـا وفـاق پیش آمـده، دو هزار سـوار کاردیـده بـا تیغ‌هـای کشـیده به موافقت شـاه ولایت‌پناه به جانب اهل غوایت عنان انعطاف دادند. چون به صـفوف مخالفان نزدیک رسیدند، جمله به یک نوبت بر دشمنان حمله کردنـد. به سـان شـیر ژیـان و پیـل دمان به میان شامیان درآمـده، چنـدان خون ریختنـد که تصور شـد که دست و پای مرکب به حنا رنگین ساخته‌اند و از این دسـتبرد پای ثبات معاونان معاویه از جای رفت و دست و بازوی ایشان از حرکت بازایستاد. معاویه روی به عمرو عـاص آورده گفت: امروز دست در عروه وثقای شـکیبایی بایـد زد تا فردا مفاخرت توان کرد. عمرو گفت: آری امروز مرگ حق است و حیات باطل. اگر علی مرتضـی با سپاه مظفر لوابر این حمله یک حمله دیگر کند، از لشکر ما اثر نماند. و به ثبوت پیوسته که در آن روز اسد اللّه الغالب،

مثنوی:

به هر سو که دلدل برانگیختی‌بسی سر ز فتراکش آویختی

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۲۳ زدی بر سر هرکه شمشیر کین‌دو نیم اوفتادی به روی زمین

ز خون سیه روزگاران شام‌زمین و زمان ساختی لعل‌فام

زبان سنانش به اهل ستم‌بگفتی پیام اجل دمبدم

به هر سـو که تیرش نمـودی عبورچـو خـون در رگ خصم کردی عبور و در آن روز، اشـتعال آتش قتـال از بـاد حمله ابطـال رجـال سـاعت به ساعت بیشتر از بیشتر می‌شـد تا پردلان را کار از تیغ و سـنان به مشت و گریبان رسـیده، خون چون رود جیحون در فراز و نشیب کوه و هامون روان گردید. و هرگاه مبارزان شام طریق انهزام پیش می‌گرفتند، امیر المؤمنین دست از کشش و کوشش کوتاه کرده، اتباع خود را نیز از محاربه منع می‌فرمود.

اصـبغ بن بنانه و بعضـی دیگر از خواص گفتنـد: یا امیر المؤمنین، ما را چگونه فتـح میسـر شود که در وقت انهزام اعـدا از تعاقب منع می‌فرمایی و حال آنکه اگر مردم ما رو در گریز آرند، اتباع معاویه در ستیز می‌افزایند؟ گفت: معاویه به مضـمون کتاب الهی و سنّت رسالت‌پنـاهی عملی نمی‌نمایـد و مـن آن نمی‌تـوانم کرد که او ۹۴۱۴۲۲۴خ ۰ ۵۹ خ می‌کنـد و اگر او را علـم و عمـل بـودی، بـا من محاربه ننمودی. القصه، تمامی آن روز جنگ قایم بود و زمان به زمان صعوبتش می‌افزود تا آنکه خورشید خنجرگذار از مهابت آن کارزار اندیشـیده، رخت اقامت به نهانخانه مغرب کشـید و رخسار زمانه مانند دل عاصـیان شام تاریک گردید. دلاوران آن دو سـپاه دست از قتال یکدیگر بازنداشـتند و به ضـرب تیغ درخشان و سنان جانستان دست بر انهدام بنای حیات گماشتند. و زمره‌ای از ثقات

روایت آورده‌انـد که در آن شب که موسوم به لیلهٔ الهریر بود، هرکس را که حیدر کرار به ضـرب ذوالفقار از پای درآوردی، تکبیر گفتی. یکی از مخصوصان که نشان تکبیرات نگاه می‌داشت، روایت کرده که چون روز شد، عدد تکبیرات به پانصد و بیست و سه رسیده بود.»

بیت:

هر عـدو را که او فکند ۰۵۱۴۲۲۴خ ۰ ۶۰ خ ز پای‌نام بر دسـتش و زننده خدای و در مستقصـی از ابی سعید سمنانی مروی است که: «معاویه گفت: در لیلهٔ الهریر مرتضـی علی به دست خود زیاده از نهصد کس به قتل رسانید.» و در تاریخ اعثم کوفی و روضهٔ الصّـفا مسـطور است که: «در لیلـهٔ الهریر در اثنـای داروگیر، دلیران شـام نوحه و بی‌قراری آغـاز کرده به زبان تضـرع و زاری می گفتنـد: ای مسلمانان، از خدای بترسید و بر این چند معدودی که از چندین هزار کس باقی مانده‌اند رحم آرید و بر عیال و اطفال ما ببخشایید و دست از قتـال کوتـاه فرماییـد. هیـچ فایـده بر این سـخن مترتب نمی گردیـد و همچنان حرب قایم بود تا آفتاب تابان، رایت نورافشان برافراشته عالم را روشن گردانید.» در منهاج السّالکین مسطور است که:

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۲۴

«در آن شب سـی و سه هزار نفر از طرفین به قتل آمدند.» و در تاریخ اعثم کوفی و کشف الغمّه مذکور است که: «سـی و شش هزار کس مقتول شدند.»

مثنوی:

روایت کنند اهل عزّ و جهادکه چون یافت امر قتال اشتداد

عیان گشت آثار فتح و ظفربر اعلام شاه شجاعت اثر

بترسـید فرمانده ملک شامز تیغ شـهنشاه عالیمقام معاویه ۱۵۱۴۲۲۴خ ۰ ۶۱ خ بـا عمرو عـاص گفت: امروز وقت آن است که حیلـتی کنی تا این مردم جان به سـلامت برند، و الّا جنگ اگر بدین منوال باشد دمار از این مردم برآید و هیچ یک از ما زنده برنیاید. عمرو گفـت: هیـچ تـدبیری بهـتر از آن نیسـت که بفرمـایی که تـا هرکه مصـحف دارد، بیرون آورد و به سـرنیزه‌ها گرفته بالاـ دارد و آواز برآورد که: ای مسـلمانان، اگر مسـلمانید بنگرید در این مصاحف که بر سـرنیزه‌هاست. به سـبب عاجزی و مسـتمندی خود بسته‌ایم و پناه بدان برده‌ایم. تأمل کنید که کلام خداست و ما بدان ایمان داریم و با شـما بدان کار می کنیم، شـما نیز اگر مسلمانید و خدای را می‌شناسـید و به قرآن ایمان دارید، با ما به قرآن کار کنید و دیگر در خون مسـلمانان سـعی ننمایید. ای معاویه، اگر چنین کنی شاید که این کار را روی پدید آید و این واقعه و منازعه به قطع رسد. معاویه این رای پسندیده در ساعت فرمود در خانه هر کس مصحف باشـد بیارد و بر سـرنیزه‌ها بربسـته دست بالا دارد. به موجب اشاره او مردم چنان کردنـد و مصـحفی بود به خط عثمان و حجم عظیم داشت. آن را بلنـدتر از همه نیزه‌هـا بربسـته، در برابر امیر المؤمنین علی- علیه السّـلام- برداشـتند و گفتنـد: ای امیر و ای اهل حجاز و عراق، این کتاب خداست- جلّ جلاله- و وحی منزل که ما و شـما بدان ایمان داریم و به احکامی که در این کتاب یاد کرده و اوامر و نواهی که این کتاب مشـتمل بر آن است که ما راضـی‌ایم و با شـما بدان کار می کنیم و فرایض و سنن و شرایط و لوازم آن را امام خویشتن می‌سازیم و شما نیز اهل ایمانید و به قرآن اقرار دارید، با ما بدان کار کنید و دیگر از خونریزی و مردم‌کشی دست بازکشید و بر فرزنـدان و ضـعیفان رحمت کنیـد و از خـدای تعالی که بازگشت همه به اوست بترسـید و از کلام حق سـبحانه روی نگردانیـد. چون آن قوم این مکر و شعبده را کار فرموده، به یک بار چند هزار کس آواز عجز و زاری برداشته، الامان گفتند.

اشعث بن قیس که از جمله معارف و امرای امیر المؤمنین و از زمره سرداران اهل عراق بود و نزد امیر المؤمنین [- علیه السّلام- اعتبار و اختیـار تمام داشت، از جای خود حرکت نمود به خـدمت امیر المؤمنین- علیه السّـلام-] ۲۵۱۴۲۲۴خ ۰ ۶۲ خ آمـده، امیر را در عین گرمی و چستی دید که هم خود حمله می کرد و تکبیر می گفت و مرد می‌انداخت هم یاران خود را به کشتن و انداختن اهل

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۲۵

بغی تحریض و ترغیب می‌فرمود. یاران و فرزندان بنی هاشم ۳۵۱۴۲۲۴خ ۰ ۶۳ خ از هر جانب مانند شیران خشم‌آلوده حمله‌ها می‌کردند و از خون مخالف دست و شمشیر رنگین می‌داشتند. های و هوی از هر سوی بر آسمان رسیده و گرد و غبار روی خورشید تابان پوشیده، پدر از پسر بی‌خبر و پسر از پدر؛ هرکس به خویش افتاده بود و کسی با کسی نمی‌آمیخت.

پس اشعث گفت: چندین تعجیل مکن ای امیر المؤمنین، دست از خونریزی بدار و سخن من بشنو. آنچه امکان قدرت بود در این کار کوشیدی و اهل بغی را سزا فرمودی و همه روز می‌گفتی با ایشان خواهم کوشید که از بی‌راهی به راه راست آیند و به کتاب خدا و سنت مصطفی کار فرمایند. اینک ایشان از خصومت و منازعت دور شدند و رجوع به کتاب اللّه کردند؛ بر این جمله که می‌شنوی زاری و عاجزی می‌کنند. درباره ایشان ترحم نمای و بر ضعیف چندی که باقی مانده‌اند ببخشای و بر زیادتی خونریزی و مردم‌کشی مکوش و اگر سخن من نشنوی به خدای که از گروه عراق هیچ کمانداری یک چوبه تیر به اشارت تو ۴۵۱۴۲۲۴خ ۰ ۶۴ خ در روی ایشان نیندازد و شمشیر از نیام بیرون نیارد. امیر المؤمنین علی در عین گیرودار او را جواب داد که: ای اشعث، تو خود می‌دانی غرض من با ایشان جز این نیست که از جهالت و ضلالت دور گردند و رجوع به سعادت و شهادت کنند. اما این جماعت نه قومی‌اند که تو گمان می‌بری! چندین مدت که ما و شما نصیحت‌ها کردیم و به کتاب خدا و سنت مصطفی خواندیم در ایشان اثر نکرد؛ این ساعت چون مغلوب و مخذول گشته، دانسته‌اند که نصرت و ظفر به جانب اهل عراق است به این حیله می‌خواهند ما را از سر خود رفع کنند و بدین مکر و شعبده جان به سلامت برند. زنهار! بدین مکر فریفته نشوی و این حالت را عین حیله و محض خدعه‌شناسی و برقرار بر سر کار باشی و آنچه امکان قدرت باشد در این کار بکوشی که آثار فتح ظاهر است و نسیم ظفر از مهبّ لطف باری سبحانه وزیده. یک ساعت ساکت باش و این سخن مگو که بر زبان چون تو سرداری اگر از این جنس حرف رود، دیگران فریفته شوند و خلل در این کار افتد. اشعث گفت: معاذ اللّه! ای امیر المؤمنین، هرگز بدان تن در ندهم که جماعتی ما را به کتاب خدای و سنت مصطفی خوانند و ما اجابت نکنیم و صریحا در روی ایشان شمشیر بکشیم و اگر در این کار تردّدی داری، مرا اجازت ده تا معاویه را ببینم و از کیفیت حال استکشافی نمایم. امیر المؤمنین گفت: مرا آنچه از ضعف و مکر این جماعت معلوم بود با تو گفتم؛ بعد از آن اگر تو معاویه را ببینی و هرکس را که خواهی، تو دانی.

القصه، به مبالغه اشعث امیر المؤمنین دست از جنگ بداشت و بعد از گفت و شنید بین الفریقین به حکمین قرار یافت. در این اثنا عبید اللّه بن حارث طائی که از کثرت عبادت مدت بیست سال بود به وضوی صلوة عشاء نماز بامداد ادا می‌نمود، در لیلة الهریر شانزده زخم قوی

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۲۶

خورده، خود را به خیمه امیر المؤمنین رسانید. امیر او را احترام تمام نموده فرمود: چگونه می‌یابی خود را؟ گفت: یا وصی خیر المرسلین، از عمر من زیاده از روزی نمانده. امیر آب در چشم مبارک آورده مژده داد که دل خوش دار که به جوار مغفرت رحیم غفار واصل می‌گردی و حشر تو با شهدای کبار خواهد بود. عبید اللّه گفت: یا امیر المؤمنین، شنیدم که اصحاب تو در مقام خلاف آمده، تو را بر آن می‌دارند که با معاویه مصالحه نمایی. زنهار! که به قول ایشان عمل نفرمایی و دست از محاربه این گروه عاصی کوتاه نسازی. فرمود: ای عبید اللّه، به استظهار کدام ناصر و معین با قاسطین مقاتله نمایم و تو ندانسته که رسول با آنکه قوت چهل پیغمبر داشت، مدت سه سال بر سبیل شهرت و اعلان هیچ کس را به قبول اسلام و ایمان دعوت نفرمود و بعد از آنکه اظهار نبوت نمود، مدت ده سال به قتال اقبال نکرد. اما چون اعوان و انصار دست در دامن متابعتش زدند به جنگ و جدال مأمور شد. اکنون اگر مرا نیز هواداران پدید آیند با دشمنان دین و یاغیان لعین حرب کنم و الّا صبر و شکیبایی نمایم؛ چنانچه انبیا و اوصیا تحمل نموده‌اند. ای عبید اللّه، مرا رسول خدا از قضایی که واقع شده و خواهد شد خبر داده، من شکایت قوم را به بارگاه احدیت عرض خواهم نمود

و به امری قیام نخواهم نمود که بدان سبب از دایره امامت بیرون آیم. عبید اللّه گفت: گواهی می‌دهم که امام به حق و خلیفه مطلق و علم منصوب میان خداوند و عباد- بعد از رسول- جز تو دیگری نیست.

زهی سعادت آنکه انقیاد و مطاوعت تو ورزد و بسی حرمان به آن بدبخت رسد که متابعت تو نکند!

بیت:

کسی که دست به دامان حیدر و آلش‌نزد بسا که به دندان کند فگار انگشت المقصود، چون امر مصالحه به تعیین حکمین قرار گرفت، معاویه پیغام داد که من از قبل خود عمرو عاص را به حکومت مقرر ساختم. امیر المؤمنین فرمود: از جانب من عبد اللّه بن عباس باشد. معاویه قبول این معنی ننموده گفت: بجز ابو موسی اشعری دیگری را به این کار قبول ندارم. بعد از قیل و قال بسیار ابو موسی را که در کنج انزوا پا در دامن خمول کشیده بود طلب داشتند و چون امر خلافت به حکم حکمین قرار یافت، امیر المؤمنین با اشراف عراق و معاویه با معارف شام در میان هر دو معسکر مجمعی ساخته، اشارت نمودند که در آن باب وثیقه‌ای در قلم آرند. کاتب اسد اللّه الغالب، عبد اللّه بن ابی رافع آغاز کتابت کرده، چون نوشت: هذا ما صلح علیه امیر المؤمنین علی بن ابی طالب، معاویه باغی گفت: من بد مردی باشم که علی را امیر مؤمنان دانسته با او محاربه و مقاتله نمایم. لفظ امیر المؤمنین محو کرده، نام او و پدرش باید نوشت. امیر گفت: اللّه اکبر! صدّق رسول اللّه. نظیر این قضیه بر دست من

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۲۷

جریان یافته؛ چه در روز حدیبیه که صلح‌نامه می‌نوشتم، در قلم آوردم: «این صلح است که محمد رسول اللّه می‌کند با سهیل بن عمرو که کافر بود. عمرو گفت: لفظ رسول اللّه محو ساز، بنویس محمد بن عبد اللّه؛ که اگر ما او را رسول خدا می‌دانستیم ایمان به او می‌آوردیم. آن سرور فرمود: یا علی، امحه فانّ لک یوما هذا کیومی.» و امروز آن روز است. اکنون ای عبد اللّه، چنانچه معاویه می‌گوید، بنویس. عبد اللّه نوشت: هذا ما صلح علیه علی بن ابی طالب و معاویهٔ بن ابی سفیان و باقی مضمون وثیقه اینکه، فریقین قبول نمودند که به حکم الهی قیام نمایند و از مضمون آیات در نگذرند. چون نامه نوشته شد، حضار فریقین گواهی خود بر آن ثبت نمودند بجز مالک اشتر- رضی اللّه عنه. در میان او و معاویه سخنان خشونت‌آمیز گذشت. امیر مالک را تسلی داده فرمود: ای محبّ یکرنگ من، چنین مقرر شده که از این طایفه به اهل بیت مصطفی ضرر رسد و ایشان بدان سبب ابدالآباد در جهنم به عذاب عظیم و عقاب الیم گرفتار باشند.

القصه، بعد از قرار حکمین و تحریر نامه، امیر المؤمنین به صوب کوفه متوجه شد و معاویه به دمشق رفت و مقرر بر آن شد که ابو موسی با طایفه‌ای از اعیان حجاز و عمرو عاص با معارف شام به دومهٔ الجندل- که منزلی است میان عراق عرب و دیار شام- مجتمع گشته به اتفاق یکدیگر در امر خلافت حکم کنند. چون به مقام مذکور رسیدند، مردم فریقین جمع گشته، منبر نصب کردند. پس ابو موسی با عمرو گفت: صعود نمای و حدیثی که بر آن متفق شده‌ایم بیان فرما. عمرو کذّاب گفت: معاذ اللّه که من بر تو تقدیم نمایم؛ زیرا که تو از من اسنّ و افضلی. پس ابو موسی بر منبر برآمده، بعد از ثنای الهی و نعت حضرت رسالت‌پناهی گفت: یا ایها الناس، ترفیه حال رعایا و برایا متعلق به آن است که علی بن ابی طالب و معاویه را از تکفل مهام خلافت معاف داریم و این کار به شوری حواله نماییم تا اهل اسلام هرکس را شایسته این منصب دانند اختیار نمایند. و انگشتری را از انگشت بیرون آورده گفت: من علی و معاویه را از خلافت به درآوردم، چنانچه انگشتری را از انگشت خود و از منبر فرود آمد. پس عمرو عاص بر منبر رفته گفت: ایها الناس، ابو موسی صاحب خود را از خلافت خلع کرد، چنانچه مجموع استماع فرمودید. اکنون من صاحب خود معاویه را به خلافت مقرر ساختم؛ زیرا که او ولی عثمان و طالب خون اوست. ابو موسی فریاد برآورد که میان ما و عمرو این معاوضه نبود و عمرو را لعن کرد. او نیز زبان به شتم ابو موسی بگشاد که چرا خلاف واقع می‌گویی؟ و در مردم غلغله عظیم پدید آمد و اکثری از محبان امیر المؤمنین خواستند ابو موسی و عمرو را بکشند و یکی آمده تازیانه بر ابو موسی زد و کار به جایی رسید که میان شامیان

و اهل حجاز صحبت مقاتله برپا شد. آخر عبد اللّه بن عباس و عدی بن حاتم طائی مانع

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۲۸

شده گفتند: مقاتله بی‌رخصت امام جایز نیست.

در ترجمه مستقصی مسطور است که: «بعد از وقوع قضیه شنیعه مذکوره مردم متفرق به چهار فرقه شدند. زمره‌ای گفتند: لا حکم الّا اللّه، ایشان را محکمه خوارج خواندند و گروهی گفتند: ما کار این دو مرد را به خدا بازگذاشتیم؛ این فرقه را مرجیه نام نهادند و جمعی اظهار کردند که: این تحکم به خطا بود؛ و اللّه ما هیچ کس را به امامت و خلافت بعد از حضرت رسالت‌پناه احقّ و اولی بجز مرتضی علی و آل او نمی‌شناسیم و تبرا می‌کنیم از هرکس که غیر ایشان باشد؛ این جماعت به رافضیه مشهور شدند. شیخ عطار این بیت را از زبان این جماعت گفته:

بیت:

ز مشرق تا به مغرب گر امام استعلی و آل او ما را تمام است و طایفه‌ای گفته‌اند: بر ما واجب آن است که کتاب ربّ الارباب را متابعت نماییم؛ این فرقه را معتزله نام نهادند.»

القصه، چون عمرو و سایر معاونان به دمشق رفته بر معاویه به خلافت سلام کردند و عبد اللّه بن عباس با اصحاب هدایت انتساب به کوفه آمده کیفیت حادثه معروض داشت، به روایت مستقصی بعد از استماع واقعه منکره امیر المؤمنین- علیه السّلام- امر فرمود که بر رؤس منابر خطبا زبان به طعن ۵۵۱۴۲۲۴خ ۰ ۶۵ خ معاویه و اتباع او گشایند. و چون این خبر به گوش معاویه رسید، امر نمود که: امیر المؤمنین و سبطین و ابن عباس و مالک اشتر و سایر اصحاب امیر را بر منبرها ناسزا گویند.

منقبت:

در بیان احوال خوارج و کشته شدن اکثر ایشان از شمشیر شیر یزدان در صحیحین به روایت ابو سعید خدری مروی است که: روزی حضرت مصطفی- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- اموالی را که علی مرتضی از غنایم یمن فرستاده بود در میان اقرع بن جانس و عتبهٔ بن حصین قرازی و علقمهٔ بن علامه و خرقوس عامری و زید بن حنبل قسمت می‌فرمود. خرقوس بن زهیر تمیمی که ملقب است به ذو الخویصره، در آن مجلس حاضر بود. در اثنای تقسیم روی به آن سرور آورده گفت: اتق اللّه یا محمد. آن سرور اصحاب را مخاطب ساخته، فرمود: به درستی که از نسل این لعین قومی پیدا شوند که قرآن قرائت کنند و قرآن از حناجر ایشان تجاوز ننماید و بکشند اهل اسلام را و بگذارند بنده اصنام را و بیرون روند از دین؛ چنانچه تیر از کمان. اگر زمان خروج ایشان را دریابید، بکشید ایشان را و مانند قوم عاد مستأصل گردانید که

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۲۹

چون خرقوس بن زهیر به روایت اکثر ذو الثّدیه عبارت از اوست، در سلک عظمای خوارج نهروان انتظام داشت و حدیث مذکور بر آن طایفه باغیه صادق می‌آید و مورخان ایشان را مارقین گویند و کیفیت خروج آن ملاعین چنان بود که در آن اوان ابو موسی به جانب دومهٔ الجندل می‌رفت که خرقوس بن زهیر و زرعهٔ بن مالک به عرض امیر المؤمنین رسانیدند که زمام حکم خداوند را به دست ابو موسی مده و از تحکم اجتناب نموده به اجتماع عساکر فرمان فرمای تا به اتفاق حرب اهل عناد و شقاق را وجهه همت سازیم. آن حضرت گفت: به مقتضای آیات بیّنات کلام ربّانی وفا به عهد و پیمان، از شرایط ایمان است و شیوه عذر نقض میثاق، سبب ناخشنودی مهین متعال ۶۵۱۴۲۲۴خ ۰ ۶۶ خ و من هرگز شکستن عهد روا ندارم و نقش این امر مرقوم، بر لوح خاطر نگذرانم. عبد اللّه بن الکوا و بعضی دیگر از اشقیا چون این کلمات استماع نمودند، آواز برآوردند که: لا حکم الّا للّه. ارسال ابو موسی بدومهٔ الجندل گناه است؛ از این فعل توبه کن. حضرت ولایت‌مآب جواب داد که: امر من و فعل خدا گناه نیست بلکه منشأ این

خیال فاسد ضعف و سستی رأی شماست؛ زیرا که در آن روز که شامیان مصاحف بر رؤوس سنان بستند، شما دست از حرب بازداشتید. هرچند گفتیم این حیله است که معاویه و عمرو عاص جهت مخلص خویش اندیشیده‌اند، قبول ننمودید تا مهم به صلح انجامید. زرعه گفت: اگر ابو موسی را از رفتن منع نکنی و دست از تحکم باز نداری، ما با تو قتال نماییم.

امیر المؤمنین- علیه السّلام- فرمود: می‌بینم که به نیزه من کشته خواهی شد. جواب داد که:

مقصود من همین است. خرقوس گفت: بگو گناه شد، توبه کردم. امیر فرمود: از من گناهی صدور نیافته بلکه شما گناه کردید. در این اثنا شخصی معروض داشت که: یا امیر المؤمنین، این طبقه بسیار شده‌اند و داعیه دارند که اگر از فرستادن ابو موسی تبرا ننمایی با تو حرب کنند.

آن حضرت فرمود که: من هم با ایشان جنگ کنم.

در کشف الغمّه مسطور است که: «قبل از انقضای مدتی که در صلح‌نامه صفّین مکتوب بود، دوازده هزار کس از خوارج در قریه‌ای که او را حرورا گویند، جمع آمدند. عبد اللّه بن الکوا را بر خود امیر ساخته به مخالفت شاه ولایت مبادرت نمودند و امیر المؤمنین نخست عبد اللّه بن عباس را نزد آن قوم فرستاده، ایشان را به راه راست دلالت نمود. چون فایده بر ارسال ابن عباس مترتب نشد، بنابر التماس ایشان به نفس نفیس بدانجا شتافت و عبد اللّه بن الکوا با ده کس از خواص خود به خدمت امیر آمده، نصایح سودمند و سخنان دلپسند شنود و دانست که امیر پس از انقضای مدت موعود به محاربه قاسطین توجه خواهد فرمود. با آن ده کس از مذهب خوارج رجوع نموده به موکب همایون پیوسته، بقیه خارجیان متفق شدند.»

القصه، چون خبر حکم حکمین بر نهج مسطور به کوفه رسید، ضلالت خوارج بیشتر شد

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۳۰

و عبد اللّه بن وهب را به ریاست برگزیدند. پس از تقدیم مشورت یک‌یک و دو دو از کوفه به نهروان شتافتند. و نامه به خوارج بصره نوشته، عبد اللّه بن سعید عیسی را بدان جانب فرستادند تا ایشان را به صوب نهروان روان کرده و بعد از وصول عبد اللّه به بصره، جمعی کثیر از آن ولایت در حرکت آمده به عبد اللّه بن وهب ملحق گشتند و چون اجتماع آن طایفه به سمع شریف امیر رسید، نامه در قلم آورده نزد ایشان روان گردانید و صورت آن مکتوب این است:

بسم اللّه الرّحمن الرّحیم، من عبد اللّه علی امیر المؤمنین الی عبد اللّه بن وهب و یزید بن الحصین. و من مرتبعها سلام علیکم. فان الرجلین الّذین ارتضینا للحکومهٔ خالفا کتاب اللّه و اتّبعا الهوی بغیر هدی من اللّه فلمّا لم یعمل بالسّنهٔ و لم یحکما بالقرآن تبرّا من حکمهما و نحن علی امرنا الاول فاقبلوا ارحمکم اللّه فانا فارسون الینا فانا سائرون الی عدوّنا و عدوّکم لتعودا او قعود و المحاربتهم حتی یحکم اللّه بیننا و هو خیر الحاکمین.

چون این مکتوب هدایت اسلوب به خوارج رسید، در جواب نوشتند:

تو در آن وقت که به تحکم رضا دادی، کافر شدی. اگر تایب گشته، رعایت شرایط ایمان نمایی، ما در آنچه مسئول توست نظر کنیم.

اگر بر جریمه خویش اصرار فرمایی، تو را به سلوک طریق مستقیم دعوت نماییم و هیچ شک نیست که ایزد تعالی اهل خیانت را دوست نمی‌دارد.

چون این جواب دور از صواب به عرض حضرت ولایت‌مآب رسید، از اطاعت آن جماعت مأیوس گشته و مهم ایشان سهل پنداشته، نخیله را لشکرگاه ساخته به عزم رزم شامیان لوای ظفرآثار افراخته، به اجتماع عساکر نصرت‌مآثر فرمان داد، زیاده بر شصت هزار مرد مقاتل مجتمع گشتند. قبل از توجه به صوب دمشق خبر متواتر رسید که خوارج در سواد عراق دست به فتنه و فساد برآوردند و هرکس به ایشان در مذهب موافق نیست، کافر می‌خوانند و عبد اللّه بن خباب بن الارت و منکوحه او را به مجرد آنکه گفتند نصب

حکمین مخالف حکم سید الثّقلین نبوده به قتل رسانیده‌اند و ام السّنان صیداویه را نیز به همین بهانه به عالم آخرت روانه کردند. الحال، به غارت و خون ریختن مشغولند. حیدر کرار بعد از استماع این اخبار و بعد از ۷۵۱۴۲۲۴خ ۰ ۶۷ خ استصواب اصحاب کبار، دفع خوارج اهمّ و اولی دانسته به عساکر نصرت‌مآثر به صوب نهروان روان شد. بعد از آنکه به معسکر مارقین رسید، نوبتی به نفس نفیس و کرّتی به توسط عبد اللّه بن عباس با آن طایفه معارضه نموده و اعتراضات ناموجه ایشان را جوابهای مسکت ملزم می گفت و در قضیه رضا به مصالحه معاویه و نصب حکمین به قصه صلح حدیبیه و کلمه: یحکم به ذوا عدل منکم، و آیه کریمه: «فَابْعَثُوا حَکَماً مِنْ أَهْلِهِ وَ

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۳۱

حَکَماً مِنْ أَهْلِها» ۸۵۱۴۲۲۴خ ۰ ۶۸ خ تمسّک جست اما هیچ فایده بر آن سخنان هدایت‌نشان مترتب نگشت.

پس حضرت مقدس امیر به تعبیه لشکر ظفراثر پرداخته، میمنه را به یمن مقدم حجر بن الکندی، زیب و زینت داد و در میسره شیث بن ربعی را گماشت و به جمیع سواران ابو ایوب انصاری را سرور ۹۵۱۴۲۲۴خ ۰ ۶۹ خ گردانید و فرمود تمامی پیادگان را که در فرمان ابو قتاده باشند. و از آن جانب، خوارج نیز به تسویه صفوف قیام نموده، در میمنه یزید بن حصین رایت جنگ و شتم ۰۶۱۴۲۲۴خ ۰ ۷۰ خ برافراخت و میسره را شریح بن ابی ادنی العیسی به وجود شوم خود ملوّث ساخت و خرقوس بن زهیر ریاست سواران قبول کرد و به روایتی عبد اللّه بن الکوامراسم سرداری پیادگان قبول کرد.

چون هر دو لشکر در برابر یکدیگر صف‌آرا گشتند، بفرموده امیر المؤمنین رایتی در موضع معین نصب کردند و دو هزار کس به محافظت آن علم مأمور شدند و فرمان داد تا ندا کردند که هرکس از مخالفان سوی آن رایت شتابد امان یابد و هرکس به جانب کوفه رود نیز ایمن ماند. در این اثنا قروة بن نوفل اشجعی که از رؤسای خوارج بود با اتباع خود گفت: من نمی‌دانم بی‌جهتی با علی که ولی خدا و وصی مصطفی است، چرا قتال باید کرد! با پانصد کس از مارقین جدا گشته به طرف دستکره رفت و طایفه دیگر از آن قوم به کوفه شتافت و قومی در ظلّ رایت مذکور قرار گرفتند. در تاریخ ابو حنیفه دینوری مسطور است که: «و ستأمن الی الرّایه منهم الف رجل؛ فلم یبق مع عبد اللّه وهب الّا اقلّ من اربع آلاف رجل.»

و در ترجمه مستقصی مسطور است که: «با عبد اللّه بن وهب دو هزار و هشتصد کس باقی ماند و آن ملاعین زبان به کلمه: لا حکم الّا للّه و لو کره المشرکون گشاده، به یکباره بر سپاه نصرت‌شعار حمله کردند و غبار معرکه هیجا بالا گرفته و آتش قتال اشتعال پذیرفته، در اثنای کر و فرّ، عبد اللّه بن وهب از غایت شقاوت، شاه ولایت‌پناه را به مبارزت خواند و به یک ضرب ذوالفقار به دار البوار پیوست و سپاه ظفرپناه بر سایر خوارج تاختند و مهم اکثر ایشان را به موجب دلخواه ساختند؛ چنانچه از آن طبقه زیاده از نه نفر جان بیرون نبردند و از لشکر نصرت‌قرین، بیش از نه کس شهید نشدند.»

و در مستقصی مسطور است که: «امیر المؤمنین پیش از خروج خوارج فرمود که: قومی از دین بگریزند، چنانچه تیر از کمان می گریزد. اگرچه قرآن خوانند، قرآن از حلق ایشان نگذرد و دل ایشان را ثبات بر احکام قرآن نباشد. و به حق آن خدایی که دانه بشکافت و آدمی را از خزانه کرم خویش لباس وجود پوشانید که رسول- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- با من قرار داده و اخبار فرموده که تو با ایشان محاربه خواهی کرد و ایشان از بادیه غوایت به منهج هدایت باز نیایند؛ مانند تیر از کمان رفته که به شست باز نگردد، و علامت این جماعت آن‌که در میان

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۳۲

ایشان مردی باشد که به جای یک دست در منکب او گوشت پاره بود به سان پستان زنان که بر سر آن مویها باشد چون سبلت گربه.»

و ایضا، شاه ولایت‌پناه قبل از شروع در قتل خوارج فرموده بود: در این معرکه عدوّ شهدای سپاه ما از درجه آحاد به مرتبه عشرات

نرسد و از مخالفان زیاده از نه نفر جان بیرون نبرند. از عبیده سلمانی مروی است که گفت: «چون امیر المؤمنین حدیث ذوالثّدیه را بیان فرمود، من سه نوبت آن حضرت را سوگند دادم که تو این سخن از رسول شنیدی؟ امیر هر نوبت قسم یاد کرد که شنیدم. چون خوارج کشته شدند، فرمود: ذو الثّدیه را از میان کشتگان طلب کنید و جمعی هرچند او را جستند نیافتند و به عرض رسانیدند که شخصی به این صفت در میان مقتولان نیست. امیر گفت: به خدا سوگند که ذو الثّدیه در میان ایشان است. بار دیگر جمعی به طلب برخاسته، او را در زیر چهل قتیل یافتند؛ هم بر آن صفت که امیر گفته بود. آن حضرت سجده شکر بجا آورده، اصحاب را گفت که: اگر سبب اعتذار شما نگشتی خبر می‌دادم که رسول خدا قتله این طایفه را چه وعده‌ها فرمود.

القصه، بعد از آنکه خاطر عاطر حضرت امیر از مهمّ خوارج فراغت یافت، زبان به ادای ثنای الهی و درود بر مرقد معطر جناب رسالت‌پناهی برگشاده، فرمود: چون حضرت ملک منّان ابواب لطف و احسان بر روی روزگار شما مفتوح گردانید و اعدای دین را مغلوب و مقتول ساخت، لایق آنکه متوجه قتال گمراهان شام شوید و قضیه قاسطین را نیز مانند واقعه مارقین به فیصل رسانید. اشعث بن قیس به اتفاق جمعی از معارف سپاه عرض کرد: یا امیر المؤمنین، سهام ما به اتمام رسید و شمشیرها کند گشت و نیزه‌ها بشکست؛ ما را به کوفه برسان تا به تجدید اسلحه خود پردازیم و از سر استظهار تمام، استیصال ظلم شام پیش نهاد همت سازیم. این ملتمس درجه قبول یافته، شاه مردان عنان عزیمت به جانب کوفه انعطاف داد و بعد از وصول به نواحی آن نخیله لشکرگاه ساخت و فرمود: هرکس مهمی داشته باشد به شهر رود و دیگر روز توقف نموده، مراجعت نماید تا زود عزیمت سفر شام به امضا رسد و روز دیگر و یا بعد از انقضای چند روز- علی اختلاف القولین- اندکی از اهل ناموس در ملازمت امام الثّقلین مانده، سایر سپاه لشکرگاه را خالی گذاشتند و راحت نفس بر ارتکاب کارزار اختیار کردند. امیر المؤمنین پس از مشاهده این حال به کوفه درآمد و کوفیان به تمهید معذرت قیام نمودند اما قبول نیفتاد. آنگاه هرگاه شاه مردان خطبه خواندی، مردم آن خطبه را توبیخ و سرزنش فرمودی و چون اظهار رنجش آن حضرت مکرر شد، جمعی از اعیان آن ولایت به خدمت مبادرت جسته گفتند: یا امیر المؤمنین، تو به هر جانب که توجه نمایی ما از ملازمت رکاب هدایت انتساب تخلف نخواهیم نمود. این سخن مقبول مزاج امیر المؤمنین

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۳۳

افتاد، فرمود تا حارث همدانی ندا کرد که هرکس به صدق نیت و صفای طویت موصوف است، باید که فردا در فلان موضع که شایسته اجتماع سپاه است حاضر گردد. روز دیگر امیر المؤمنین به معسکر خرامید، دید که زیاده از سیصد کس جمع نشده‌اند. فرمود که: اگر عدد آن جماعت به هزار می‌رسید، درباره ایشان فکری می‌اندیشیدم. و در آن منزل دو روز در غایت حزن و اندیشه بسر برده به کوفه مراجعت کرد. و به روایت اکثر مورّخین، واقعه خروج نهروانیان لعین در سنه ثمان و ثلاثین روی نمود.

منقبت:

در فتوحات القدس از ابو عبید اللّه غنوی مروی است که: «در روز جنگ جمل نزدیک به امیر المؤمنین نشسته بودم، ناگاه جماعتی از ملازمان رسیده گفتند: یا امیر المؤمنین، نیزه‌های لشکر مخالف به ما می‌رسد و مجروح می‌سازد، به ما ۱۶۱۴۲۲۴خ ۰ ۷۱ خ رخصت حرب کن. امیر المؤمنین سکوت اختیار کرد. جماعت دیگر از روی خوف و هراس آمده گفتند: یا امیر المؤمنین، نزدیک است که دشمن بر ما غلبه کند و تو ما را رخصت جنگ نمی‌کنی؟ فرمود: ای قوم، چگونه حرب کنم و حال آنکه من منتظر نزول ملائکه‌ام که رسول مرا از این معنی خبر داده و تا ملائکه نازل نشوند ابتدا به حرب نمی‌کنم. راوی گوید: بعد از اندک زمانی، نسیمی وزید خوشبوتر از عبیر و عنبر و شمیمی ظاهر گردید بهتر از مشک اذفر. چون این آثار و علامات ظاهر شد، امیر المؤمنین زره از بدن مبارک خود دور افکنده متوجه به محاربه گشت. و اللّه که من بسیار معارک محاربه و جدال بی‌شمار و صف قتال ابطال رجال دیده و شنیده‌ام اما هیچ حربی از آن به فتح نزدیک‌تر و هیچ جنگی مانند آن قرین ظفر نبوده.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور از سرایت منقول است که: «روزی مأمون مرا طلبیده گفت: می‌خواهم قصه عفاریت از تو بشنوم. گفتم: از محمد بن عبد اللّه شنیدم که او روایت می‌کند از ام سلمه- رضی اللّه عنها- که گفت: روزی رسول عزم صحرا نموده، فرموده که چون برادرم بیاید بگو مشک کوچک پر آب کرده، میان دو کوه پیش من آرد. چون امیر المؤمنین آمد، پیغام رسول را رساند. فی الحال، ذوالفقار حمایل کرده و مشک پر آب نموده، در عقب آن سرور رفت. از امیر المؤمنین مروی است که: چون به میان دو کوه رسیدم، پیری دیدم شبانی می‌کرد.

گفتم: ای پیر، می‌دانی که رسول خدا کجا رفت؟ گفت: رسول خدا کیست؟ گفتم: محمد بن عبد اللّه. پیر گفت: من خدا و رسول را نمی‌دانم. سنگی بر سرش زدم، چنان‌که بشکست. او

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۳۴

فریاد کرد، آن قدر سوار و پیاده در میان آن دو کوه جمع شد که به حساب نیاید و جمله حمله بر من کردند. من نیز ذوالفقار برآورده، بی‌ترس و دغدغه از چپ و راست می‌کشتم تا آنکه هزیمت خورده گریختند. پیش رفته زنی دیدم سیاه‌تر از شب تار و نیشها مثل منار. از چشمهایش آتش بیرون می‌آمد و از سوراخ بینی‌اش دود. مرا دید دست بر زمین زد، هفت عفریت پیدا شده بر من حمله کردند. من نیز حمله کرده، یک عفریت را دوپاره ساختم. پس آن زن آه برآورد و گفت: کمرم شکست. عفریت دیگر را بکشتم، باقی گریختند. آن زن بر من حمله کرد، او را نیز دو نیم نمودم. آنگاه دود و غبار و تاریکی عجیب در میان آن دو کوه پیدا شد. به نماز ایستادم تا آن دود برطرف شد. بعد از آن پیش رسول رفته، مشک آب گذاشتم سخت تشنه بود. آب خورده میان هر دو ابروی من بوسه داده گفت: ای برادر، چرا دیر کردی؟

صورت واقعه معروض داشتم. فرمود: آن پیر شبان ابلیس ملعون بود که خیل خود را بر تو جمع کرد و آن زن یغوث بود که اهل جاهلیت چون طواف کردندی، یاری از او خواستندی. به درستی که از کشتن تو او را ملائکه آسمان و کروبیان در تعجب ماندند و اهل بهشت مسرور شده گفتند: سبحان اللّه! نعمتی امروز به ما عطا کردی که تا حال مثل آن نرسیده بود؛ از آن‌که ولی تو آن زن را کشت. و بهشت گفت: مرا این شرف بس که مسکن علی بن ابی طالبم. پس رسول دست بر دوش من زده فرمود: اگر توهّم آن نبودی که جماعت از امت من آن گویند در حق تو که نصاری در حقّ عیسی گفتند، چیزی در حقّ تو گفتمی که خاک پای تو را توتیای دیده می‌ساختند. بعضی از ارباب نفاق چون این شنیدند، گفتند: این همه فضل که در حقّ ابن عمّ خود می‌گوید بس نیست که اکنون او را به عیسی مشابهت می‌کند. پس خدای تعالی در تکذیب ایشان این آیه فرستاد: وَ لَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا إِذا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ. ۲۶۱۴۲۲۴خ ۰ ۷۲ خ»

منقبت:

هم در کتاب مذکور مسطور است که: «روزی امیر المؤمنین به صحرا رفته بود، خالد با لشکر می‌رفت. چون امیر را دید، عمودی آهنین در دست داشت برآورد تا بر امیر زند.

امیر المؤمنین دست دراز کرده، عمود از وی گرفته، تاب داده بر گردنش چون قلاده کرد. خالد جمله آهنگران را جمع کرد که علاج کنند. آهنگران گفتند: تا این آهن در آتش نکنند بیرون نتوان کرد و چون در آتش نهند تو هلاک شوی. علاج این را همان کس تواند کرد که قلاده در گردن تو کرده. بنابراین خالد جمعی از اصحاب مستطاب را به واسطه ساخت که در پیش امیر المؤمنین شفاعت کنند. اصحاب، خالد را پیش امیر المؤمنین برده به روح سید کاینات- علیه افضل الصلوات و اکمل التحیات- قسم دادند که

بر خالد رحم کن و زاری و تضرع

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۳۵

بی‌شمار کردند. پس امیر المؤمنین به دو انگشت ولایت‌نما خلاص نمود.»

منقبت:

در عیون الرّضا از امیر المؤمنین مروی است که گفت: «روزی پیری پیش رسول آمد به قامت خمیده و ابروها فروافتاده، بر چشمهای او از شدت پیری و در دست وی عصا و بر سرش کلاه سرخ دراز و بر دوشش ردایی از ابریشم. به خدمت رسول آمد، در حالی که روی مبارک خود به خانه کعبه نهاده بود گفت: ای رسول خدا، دعا کن جهت من به آمرزش. آن سرور گفت: ناامیدی و خسران است سعی تو ای پیر، گمراهی و ضلالت است کار تو. از پیش پیغمبر بازگردید. فرمود: یا اخی، شناختی او را؟ گفتم: رسول خدا بهتر می‌شناسد. فرمود: ابلیس بود.

من از عقب او روان شدم تا رسیده، او را به زمین زدم و بر سینه‌اش نشسته، دستهای خود را بر حلق او نهاده که خناق کنم، او گفت: چنین مکن. ای ابو الحسن، به درستی که من از مهلت دادگانم تا روز قیامت، و گفت: و اللّه! ای امیر المؤمنین، به درستی که من تو را دوست می‌دارم از روی حسد و دشمن نمی‌دارد تو را احدی مگر آنکه با پدر او شریکم در مادر او، من از آن سخن متبسم گشته، او را گذاشتم.»

بیت:

محبت شه مردان مجو ز بی‌پدری که دست غیر گرفته است پای مادر او

منقبت:

در امالی به اسناد طویل از امام زین العابدین- علیه السّلام- مروی است که گفت: «روزی رسول بعد از نماز بامداد گفت: ای گروه مردمان، کدام یکی از شما می‌رود به سوی سه نفر که سوگند خورده‌اند به لات و عزّی به جهت کشتن من. چون هیچ کس جواب نداد، آن سرور فرمود که: گمان می‌برم علی بن ابی طالب در میان شما نیست. در این اثنا عامر بن قتاده گفت: یا رسول اللّه، امیر المؤمنین علی ضعف دارد؛ اگر فرمایی او را خبر کنم. فرمود: بطلب. چون رفته، خبر کرد به سرعت تمام پیش رسول آمده گفت: یا سیّد المرسلین، چه می‌فرمایی؟ آن سرور فرمود: جبرئیل به من خبر داد از قصد سه نفر از مشرکان که متوجه‌اند به قتل من. امیر گفت: من جهت دفع ایشان به توجه تو تنها بسنده‌ام. آن سرور زره و جامه متبرک خود پوشانده و عمامه مبارک بر سر امیر بسته و شمشیر خود حمایل کرده، بر اسب خاصه خود سوار نموده گفت: روان شو که تو را به خدای تعالی امانت سپردم.

امیر المؤمنین بیرون رفت و تا سه روز چون پیدا نشد، سیّد النّساء حسنین را گرفته، پیش

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۳۶

آن سرور آمده، از بشره‌اش اثر ملال ظاهر بود. آن سرور فرمود: ای دختر، غم مخور که حق با علی است؛ هرجا که باشد. پس آب در دیده گردانیده به زبان معجز بیان فرمود: ایّها النّاس، هر که از شما خبر برادر و حبیب من بیاورد، من او را مژده بهشت دهم. مردم متفرق شده به طلب امیر شتافتند. در این اثنا جبرئیل آمده، احوال امیر به تفصیل بیان نمود و بعد از ساعتی امیر المؤمنین دو مرد اسیر کرده و یکی را سر بریده، در یک دست آویخته و مهار سه شتر در یک دست گرفته، پیش رسول آمده با آن دو مرد اسیر گفت: بگوئید: لا اله الّا اللّه، محمّدا رسول اللّه. یکی از آن دو مرد گفت: از من این توقع مدار و به زودی مرا ملحق کن به آن یاران. امیر بفرموده آن سرور خواست که او را به قتل رساند. در این اثنا جبرئیل آمده گفت: یا رسول، حق تعالی تو را سلام می‌رساند و

می‌فرماید زینهار این مرد را نکشی که در قوم خود به صفت خلق و سخاوت موصوف است. آن سرور به امیر گفت: یا اخی، دست از کشتن این مرد نگاه دار؛ حق سبحانه چنین می‌فرماید که این مرد از آن جماعت است که می‌کشد حسن خلق و سخاوت ایشان را به بهشت عنبر سرشت. چون این معجزه از رسول مشاهده آن مرد یهودی افتاد، ایمان آورده گفت: اشهد ان لا اله الّا اللّه و اشهد انّ محمّدا رسول اللّه. و چون آن دومین اقرار رسالت ننمود، امیر او را به قتل رسانید.»

منقبت:

در شواهد النبوّة از عبد الله بن عباس مروی است که گفت: «روزی در زمانی خاتم الانبیا- علیه التّحیة و الثناء- از مدینه سکینه به مکه معظمه متوجه شد. چون در جعفه فرود آمد و آنجا آب نبود، مسلمانان در استیلای تشنگی مضطرب گشته، زبان به عرض حال گشودند. آن سرور فرمود: ای مؤمنان، از شما کسی هست که با جمعی از مسلمانان به فلان چاه مشکها برده، آب بیارد که رسول خدا ضامن می‌شود وی را به خلود بهشت؟ صحابی و به روایتی ابو بکر برخاسته، قبول این معنی نمود. آن سرور او را با جمعی از سقایان روان کرد. روای از سلمة بن الاکوع نقل می‌کند که او گفت: من نیز با آن جماعت رفیق بودم. چون قریب به آن چاه رسیدیم، آنجا درختان بودند که از شاخ و برگ ایشان صداهای غریب و حرکات عجیب دیدیم و طرفه‌تر آنکه آتش از هر طرف افروخته بود بی‌آنکه هیمه باشد. چون این نوع غرایب هول‌انگیز معاینه کردیم، خوف بسیار بر ما مستولی گشت؛ چنانکه مقدور نشد که به آن درختان برسیم ناچار بازگشته، به خدمت آن سرور ۳۶۱۴۲۲۴خ ۰ ۷۳ خ صورت حال معروض داشتیم. تبسم نموده فرمود: آن جماعت از جن بودند که شما را ترسانیدند؛ اگر می‌رفتید، آسیبی و گزندی به شما ملحق نمی‌شد. چون دیگری این مژده استماع نمود، گفت: یا رسول اللّه، اگر اجازت شود

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۳۷

من به این خدمت قیام نمایم. آن سرور به دستور سابق جماعت سقایان را با وی همراه کرده چون به موضع موعود رسید، او را نیز همان حال پیش آمد برگشته، صورت واقعه معروض داشت.

چون آفتاب غروب شدن گرفت و اصحاب از تشنگی به هلاکت رسیدند، سیّد المرسلین امیر المؤمنین را گفت: یا اخی، با این جماعت سقایان برو و از آن چاه آب بیار. سلمة بن الاکوع گوید: بیرون آمدیم به خدمت امیر المؤمنین، مشکها بر دوش گرفته و شمشیرها حمایل کرده.

امیر المؤمنین چون خضر- علیه السّلام- پیش پیش می‌رفت و جماعت لب‌تشنگان در پس آن ساقی کوثر و این رجز بر زبان درربار می‌راند:

اعوذ بالرّحمن انّ اسیلاعن حرف جن اظهرت تحویلا

و قدت نیرانها تعویلاو قرات مع غزالها الطویلا تا رسیدیم بدان محل که آواز و حرکتها پدید آمد. از بس که هول بر ما مستولی شده بود، با خود می‌گفتیم: امیر المؤمنین همچو آن دو کس بازخواهد گشت. در این اثنا روی به ما کرده گفت: قدم‌به‌قدم من نهید و از این طلسمات که می‌بینید مترسید؛ انشاء الله گزند به شما نخواهد رسید. چون در میان آن درختان رسیدیم به دستور سابق آتش‌های عظیم افروختن گرفت و سرهای بریده نمودار شد و آوازهایی مسموع شد؛ چنانکه هوش از ما رفت. امیر بر آن سرها دلیرانه می‌گذشت و به ما می‌گفت: بی‌ملاحظه در عقب من بیایید و [به] چپ و راست ننگرید که هیچ باکی نیست. ما همه پی امر او بودیم تا به آن چاه رسیدیم و ابن مالک را دلوی بود برابر دو دلو؛ چون آورد در چاه انداختیم، ریسمانش بگسست و از درون چاه آواز خنده و قهقهه برآمد. امیر فرمود: کسی باشد که از لشکر دلوی آرد؟ اصحاب عرض نمودند که: به یمن پیروی تو از درختان گذشته به اینجا رسیدیم؛ الحال، که را یارای آنکه تنها به لشکر تواند رفت و دلو آورد؟ امیر ریسمان بر میان بسته در چاه فرود آمد.

آواز قهقهه بیشتر شد.

چون قریب به آب رسید، پای مبارکش بلغزید و بیفتاد و ولوله و غلغله عظیم از آن چاه برآمد و آواز، چنانکه کسی را خناق کرده باشند. ناگاه امیر المؤمنین ندا کرد و گفت: اللّه اکبر، اللّه اکبر، انا عبد اللّه و انا اخو رسول اللّه و مشک‌ها طلب نموده، پرآب کرده، یک‌یک را بالا داد.

بعد از آن خود برآمده، دو مشک برداشت و ما هرکدام یک‌یک گرفته به لشکر روان شدیم.

چون به آن درختان رسیدیم، آنچه دیده و شنیده بودیم، اثری از آن ظاهر نشد و چون از درختان برآمدیم، آواز سهمگین شنیدیم که هاتف در نعت سیّد المرسلین و منقبت امیر المؤمنین ابیات خواند و امیر به دستور سابق چون سرو خرامان دلیل ما بود و رجز می‌گفت تا به ملازمت سیّد المرسلین رسیدیم. آن سرور فرمود: آن هاتف، عبد اللّه جنّی بود

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۳۸

که شیطان اصنام مشعر را در کوه صبا بکشت.»

منقبت:

در احسن الکبار مسطور است که: «در شب بدر سه هزار فضیلت به امیر المؤمنین حاصل شد؛ از آن جمله یکی آن است که چون آن سرور با سیصد و بیست نفر از صحابه به بدر فرود آمدند و کفار قریش نیز فرود آمدند که مصاف کنند- چون شب درآمد- در معسکر رسول آب نبود، اصحاب رکاب محتاج به آب شدند. آن سرور سه مرتبه فرمود: مردی باشد که آب بیارد؟ هر مرتبه به جز امیر المؤمنین کسی جواب نداد. آخر الامر بعد از حصول اجازت رسول، مشک برگرفت و در آن حدود چاهی بود که از غایت بعد و تاریکی در روز روشن آب گرفتن محال بود. پس در آن چاه درآمده، مشک را پر کرده چون به بالا آمد، باد تند پیدا شده، آب را ریخت. مرتبه دیگر آب آورد، باد شد، [آن را] ریخت و این امر سه مرتبه به وقوع آمد.

مرتبه چهارم آب گرفت بیرون آمد، باد نبود. چون پیش رسول آمد، قصه بازگفت. فرمود: یا اخی، بار اول جبرئیل بود که با هزار فرشته تو را سلام کرد و بار دویم میکائیل بود که با هزار ملک تو را سلام کرد و سیم مرتبه اسرافیل بود که با هزار ملک سلام کرد و تو را سه هزار منقبت گفتند و آب را به جهت آن سه مرتبه ریختند که تو را بیازمایند که شجاعت تو به چه غایت است.»

منقبت:

مؤلف گوید: این قصه را ابو سفیان ثوری- علیه الرّحمه- نیز به اسانید صحیحه رسانیده، هم در کتاب مذکور به اسانید طویل از عبد الله بن ابی لیلی- رحمهٔ اللّه علیه- مروی است که گفت: «روزی یک جنی به خدمت رسول آمده، عرض نمود که یا رسول اللّه، یکی از اصحاب خود را به قوم ما فرست که ما را قرآن تعلیم کند. سیّد المرسلین امیر المؤمنین را فرمود برو و شیخین و عثمان و ابو ذر غفاری را به مرافقت امیر المؤمنین امر نمود و فرمود که: باید سخن نکنید که زیان دارد. و چون امام انس و جن با صحابه رسول ذو المنن روان شد، به جایی رسید که خار و خاشاک به مرتبه‌ای بود که گنجشک را در او راه رفتن ممکن نبود. پس اول ابو بکر بعد از آن عثمان و ابو ذر غفاری و عمر بن الخطاب بفرموده امیر سلام کردند، جواب سلام نشنیدند. و چون امیر المؤمنین پیش رفته سلام کرد، به یک بار از هر طرف علیک السلام و رحمهٔ اللّه و برکاته برآمد و خاشاک نیز دور شده، تختی پیدا شد. امیر المؤمنین بر آن تخت نشسته، از نظرها غایب شد. اصحاب مستطاب از کثرت محبتی که با امیر المؤمنین داشتند،

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۳۹

متألم شده گفتند: ای وای، جنیان علی را بردند. در این حین امیر المؤمنین قرآن را بر ایشان تعلیم کرده بیرون آمده به خدمت رسول

با صحابه کرام شتافتند. آن سرور فرمود: تکلم نمودید با آنکه شما را منع کرده بودم. گفتند: یا رسول اللّه چون علی از چشم ما غایب شد، از مفارقت وی مکدر شده اندیشه کردیم. فرمود: حق با اوست هرجا که باشد و او را غیر از خدا و رسول، از هیچ چیز ترسی و هراسی نیست.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور به اسناد طویل از امام جعفر صادق- علیه السّلام- منقول است که:

«روزی در ایام محاربه صفّین مالک اشتر در دل خود اندیشه مذمومه گذرانید که آیا قوت من بیشتر باشد یا از امیر المؤمنین؟ امیر بر ما فی الضّمیر مالک مطلع شده، دلدل را در جولان آورد به جانب ذو الکلاع حمیری که یکی از دشمنان رسول بود حمله کرد و او را از زین در ربوده به هوا انداخت و بعد از فرود آمدن به ذوالفقار دو نیم ساخت. چون مالک این نوع کشف و قوت و شجاعت معاینه کرد، در پای دلدل سرنهاده، عذر خواست و توبه کرد که من بعد این‌چنین اراده نکند و به خاطر نگذراند.»

منقبت:

در طبقات ناصری می‌گوید: «نعره امیر المؤمنین چون نعره شیر بود و حمله او همچو حمله شیر و قوّت وی زیاده از شیر؛ کسی که در خیبر از بنیاد کنده، هر آینه اسد اللّه باشد. منقول است که: روزی گرگ را پای گرفته، انداخت و شاخ او زیر پای داشته، ذبح کرد. اصحاب از رسول پرسیدند که: امیر المؤمنین گرگ را ذبح کرده، بخوریم یا نه؟ فرمود: چه حاجت پرسیدن است! آنچه علی ذبح کند حلال باشد.»

منقبت:

در زهرة الرّیاض از عبد اللّه بن مسعود مروی است که گفت: «روزی جبرئیل- علیه السّلام- ذوالفقار از بهشت نزد رسول آورد گفت: حق تعالی تو را سلام رسانده می‌گوید: ای محمد، به درستی که یکی از بنی آدم را می‌بینم که مستحق و سزاوار است به نگاه داشتن ذوالفقار از جهت محاربت کافران که معاندان‌اند ۴۶۱۴۲۲۴خ ۰ ۷۴ خ و از دین بیرون شدگان. آن سرور گفت: کیست آن کس؟ جبرئیل گفت: کسی که متکفّل قتل دختر ابلیس شود و دختر ابلیس در فلان وادی است.

رسول با اصحاب خود در آن وادی رفته، دختر ابلیس را دید در نهایت حسن صورت و در

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۴۰

پیش او آبی رنگ تیره ۵۶۱۴۲۲۴خ ۰ ۷۵ خ در غایت سرعت و تیزی. پس پیغمبر شمشیر به ابو بکر داده، فرمود:

برو و این دختر را بکش. ابو بکر روان شده، چون به او رسید، دختر فریاد کرده که ابو بکر از کثرت و هم بازگشت. پس امیر المؤمنین به امر سیّد المرسلین متوجه شده، چون نزدیک او رسید، دختر ابلیس به دستور سابق فریاد تلبیس برآورد. امیر او را نهیب زده، سر از تنش برداشته، پیش آن سرور آورد. پس مصطفی ذوالفقار را به مرتضی علی انعام فرمود. چون امیر ذوالفقار را از خون پاک کرد، چهار جا بر او مرقوم بود: لا فتی الّا علی لا سیف الّا ذوالفقار. آن سرور بعد از مشاهده مسطور منهج شده فرمود: صاحب ذوالفقار، علی بن ابی طالب است.»

غزل:

ای گزیده مر خدایت یا امیر المؤمنین‌خوانده نفس مصطفایت یا امیر المؤمنین

گردنان دهر را آورده سرها زیر حکم‌بازوی زورآزمایت یا امیر المؤمنین

خازنان کانِ دریا کیسه‌ها پرداخته‌روز بازار سخایت یا امیر المؤمنین ۶۶۱۴۲۲۴خ ۰ ۷۶ خ

از نسیم باد نوروزی نشاید کرد یادپیش خُلق جانفزایت یا امیر المؤمنین

مدح ار ۷۶۱۴۲۲۴خ ۰ ۷۷ خ شایسته ذات تو باید گفت و بس کیست تا گوید ثنایت یا امیر المؤمنین؟

خاطر همچو منی شوریده خاطر کی کندوصف قدر کبریایت یا امیر المؤمنین

با همه بالانشینی عقل کلّ نابرده راه‌زیر شادروانِ رایت یا امیر المؤمنین

گر بُدی بالاتر از عرش برین جای دگر گفتمی کانجاست جایت یا امیر المؤمنین

آنچه تو شایسته آنی ز روی عزّ و جاه‌کس نداند جز خدایت یا امیر المؤمنین

ما همه بر درگهِ لطفت گدایی می‌کنیم‌ای همه شاهان گدایت یا امیر المؤمنین

آنچه عیسی از نفس می‌کرد، رمزی بود و بس‌از لبِ معجزنمایت یا امیر المؤمنین

پی‌نوشت‌ها

۳۴۷۳۲۲۴خ ۰ (۱) خ- الکافرون (۱۰۹) آیه ۶: «شما را دین خود، و مرا دین خود.»

۳۴۷۳۲۲۴خ ۰ (۲) خ- الحج (۲۲) آیه ۳۹: «به کسانی که به جنگ بر سرشان تاخت آورده‌اند و مورد ستم قرار گرفته‌اند.»

۳۴۷۳۲۲۴خ ۰ (۳) خ- التّوبة (۹) آیه ۵: «و چون ماههای حرام به پایان رسید، هرجا که مشرکان را یافتید، بکشید.»

۷۴۷۳۲۲۴خ ۰ (۴) خ- نک: کشف الاسرار و عدّة الابرار؛ ج ۴، ص ۲۲۶. «اما خشنود می‌شوی؛ اینکه می‌باشی از من به مثابه هارون به موسی (ع)، بجز اینکه پس از من پیامبری نمی‌باشد.»

۸۴۷۳۲۲۴خ ۰ (۵) خ- آل عمران (۳) آیه ۱۲۳: «هر آینه خدا شما را در بدر یاری کرد و حال آنکه ناتوان بودید.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۴۱

۲۵۷۳۲۲۴خ ۰ (۶) خ- در نسخه بم: شیبه.

۲۵۷۳۲۲۴خ ۰ (۷) خ- آل عمران (۳) آیه ۱۵۹: «و در کارها با ایشان مشورت کن.»

۵۵۷۳۲۲۴خ ۰ (۸) خ- المائدة (۵) آیه ۶۷: «خدا تو را از مردم حفظ می‌کند.»

۶۵۷۳۲۲۴خ ۰ (۹) خ- در نسخه بم:- فوج.

۹۵۷۳۲۲۴خ ۰ (۱۰) خ- همان: بانگ.

۰۶۷۳۲۲۴خ ۰ (۱۱) خ- القمر (۵۴) آیه ۴۵: «زودا که آن جمع منهزم شود و پشت کرده بازگردند.»

۴۶۷۳۲۲۴خ ۰ (۱۲) خ- در نسخه بم: روضة الاخبار.

۶۶۷۳۲۲۴خ ۰ (۱۳) خ- همان: خلیفه.

۱۷۷۳۲۲۴خ ۰ (۱۴) خ- همان:- بود.

۶۷۷۳۲۲۴خ ۰ (۱۵) خ- شرفنامه؛ نظامی گنجوی، تصحیح دستگردی، ابیات ۵۰۴ و ۳۲۴.

۵۸۷۳۲۲۴خ ۰ (۱۶) خ- النّحل (۱۶) آیه ۱۲۶: «اگر عقوبت می‌کنید، چنان عقوبت کنید که شما را عقوبت کرده‌اند. و اگر صبر کنید، صابران را صبر بهتر است.»

۰۹۷۳۲۲۴خ ۰ (۱۷) خ- از نسخه بم افزوده شد.

۲۹۷۳۲۲۴خ ۰ (۱۸) خ- دیوان حافظ.

۳۹۷۳۲۲۴خ ۰ (۱۹) خ- در نسخه بم: بی‌منقوش

۵۹۷۳۲۲۴خ ۰ (۲۰) خ- النّور (۲۴) آیه ۶۱: «و بر لنگ حرجی نیست.»

۵۹۷۳۲۲۴خ ۰ (۲۱) خ- در نسخه بم: امّ المؤمنین عایشه- رضی اللّه عنها.

۵۹۷۳۲۲۴خ ۰ (۲۲) خ- در نسخه بم: فایض البرکات.

۹۱۸۳۲۲۴خ ۰ (۲۳) خ- در نسخه بم: استعانت.

۵۲۸۳۲۲۴خ ۰ (۲۴) خ- یعنی، «اگر قاتل عمرو بجز قاتل او [- علی (ع)] بود، تا ابد الدهر بر او می گریستم.

۶۲۸۳۲۲۴خ ۰ (۲۵) خ- یعنی، «از روی نادانی و بی‌خردی سنگ [- بت] را پرستید و من با پرستیدن پروردگار محمد [ص] به کاری درست انجام داد.» یعنی، «ای گروه دوستان، مپندارید اللّه دین و پیامبرش را خوار و خفیف گرداند!»

۸۲۸۳۲۲۴خ ۰ (۲۶) خ- الاحزاب (۳۳) آیه ۲۵: «و در کارزار مؤمنان را خدا بسنده است. زیرا خدا پرتوان و پیروزمند است.»

۶۳۸۳۲۲۴خ ۰ (۲۷) خ- در نسخه بم: جنگ.

۰۴۸۳۲۲۴خ ۰ (۲۸) خ- الفتح (۴۸) آیه ۲۰: «خدا به شما وعده غنایم بسیار داده است که به چنگ می‌آورید؛ و این غنیمت را زودتر ارزانی داشت.»

۰۴۸۳۲۲۴خ ۰ (۲۹) خ- در نسخه بم: رسنها.

۰۴۸۳۲۲۴خ ۰ (۳۰) خ- همان:- دلاوران معرکه غزا و جهاد در محاصره سعی بلیغ نموده.

۱۴۸۳۲۲۴خ ۰ (۳۱) خ- «فردا پرچم را به مردی حمله‌کننده می‌دهم که نمی گریزد. خدا و پیامبرش را دوست می‌دارد و خداوند به دستان او [قلعه را] می گشاید.»

۵۴۸۳۲۲۴خ ۰ (۳۲) خ- نک: احادیث مثنوی، ص ۳۹. «مرا با اللّه وقتی است که نه در آن فرشته مقرب و نه نبی مرسل می گنجد.»

۵۵۸۳۲۲۴خ ۰ (۳۳) خ- یعنی، «من کسی هستم که مادرم مرا حیدر نامید/ منم شیر بیشه‌ها.

۳۷۸۳۲۲۴خ ۰ (۳۴) خ- التّوبة (۹) آیه ۲۵: «خدا شما را در بسیاری از جایها یاری کرد. و نیز در روز حنین، آنگاه که انبوهی لشکرتان شما را به شگفت آورده بود.»

۴۷۸۳۲۲۴خ ۰ (۳۵) خ- از نسخه بم افزوده شد.

۸۷۸۳۲۲۴خ ۰ (۳۶) خ- همان.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۴۲

۸۷۸۳۲۲۴خ ۰ (۳۷) خ- در نسخه بم: تمامی بتان هوازن و ثقیف را که در آن نواحی یافت، شکسته.

۱۸۸۳۲۲۴خ ۰ (۳۸) خ- از نسخه بم افزوده شد.

۱۸۸۳۲۲۴خ ۰ (۳۹) خ- در نسخه بم: منتهای.

۵۹۸۳۲۲۴خ ۰ (۴۰) خ- همان:- از اموال خویش.

۵۰۹۳۲۲۴خ ۰ (۴۱) خ- از نسخه بم افزوده شده.

۸۰۹۳۲۲۴خ ۰ (۴۲) خ- در نسخه بم: خدمتکاران.

۸۱۹۳۲۲۴خ ۰ (۴۳) خ- همان: حیه.

۶۲۹۳۲۲۴خ ۰ (۴۴) خ- همان: سؤال.

۹۲۹۳۲۲۴خ ۰ (۴۵) خ- یعنی رانده شده؛ مطرود.

۶۳۹۳۲۲۴خ ۰ (۴۶) خ- در نسخه بم: شیفته جاه و جلال.

۱۴۹۳۲۲۴خ ۰ (۴۷) خ- همان: مستشار.

۱۴۹۳۲۲۴خ ۰ (۴۸) خ- در نسخه بم: خیر از.

۱۴۹۳۲۲۴خ ۰ (۴۹) خ- الانفطار (۸۲) آیات ۱۳- ۱۴: «هرآینه نیکوکاران در نعمتند، و گناهکاران در جهنم.»

۵۴۹۳۲۲۴خ ۰ (۵۰) خ- بخش نخست عبارت عربی، قرآنی است- الزّخرف (۴۳) آیه ۱۴: «و ما به سوی پروردگارمان بازمی‌گردیم.»

۸۴۹۳۲۲۴خ ۰ (۵۱) خ- القصص (۲۸) آیه ۵۶: «تو هرکس را که بخواهی هدایت نمی‌کنی، خداست که هرکه را بخواهد هدایت می‌کند و او هدایت‌یافتگان را بهتر می‌شناسد.»

۹۴۹۳۲۲۴خ ۰ (۵۲) خ- جناس مرکب تام با ظرافت تمام در متن خودنمایی می‌کند.

۷۵۹۳۲۲۴خ ۰ (۵۳) خ- در نسخه بم: طاغیه یاغیه.

۸۷۹۳۲۲۴خ ۰ (۵۴) خ- یعنی، پاداشت را بگیر و تو را مژده باد به عذاب.

۰۸۹۳۲۲۴خ ۰ (۵۵) خ- یعنی، ای عمّار، زودا که تو به دست جوانی سرکش و ستمگر کشته خواهی شد.

۳۹۹۳۲۲۴خ ۰ (۵۶) خ- در نسخه بم: رفیق مساوات نتواند نمود و نه تو را الفتی.

۳۹۹۳۲۲۴خ ۰ (۵۷) خ- همان: واهب العطیّات.

۳۹۹۳۲۲۴خ ۰ (۵۸) خ- الشّعراء (۲۶) آیه ۲۲۷: «و ستمکاران به زودی خواهند دانست که به چه مکانی بازمی‌گردند.»

۸۹۹۳۲۲۴خ ۰ (۵۹) خ- در نسخه بم: ابن آکلهٔ الاکباد.

۰۰۰۴۲۲۴خ ۰ (۶۰) خ- همان:+ نیز.

۳۰۰۴۲۲۴خ ۰ (۶۱) خ- از نسخه بم افزوده شد.

۴۰۰۴۲۲۴خ ۰ (۶۲) خ- در نسخه بم: فرزندان او بی‌توهّم.

۵۰۰۴۲۲۴خ ۰ (۶۳) خ- همان:- به اشارت تو.

۶۰۰۴۲۲۴خ ۰ (۶۴) خ- همان: لعن.

۸۱۰۴۲۲۴خ ۰ (۶۵) خ- همان: ملک منّان.

۱۲۰۴۲۲۴خ ۰ (۶۶) خ- همان: بنابر.

۲۳۰۴۲۲۴خ ۰ (۶۷) خ- النّساء (۴) آیه ۳۵: «داوری از کسان مرد و داوری از کسان زن برگزینید.»

۳۳۰۴۲۲۴خ ۰ (۶۸) خ- در نسخه بم: سردار.

۴۳۰۴۲۲۴خ ۰ (۶۹) خ- همان: شین.

۴۳۰۴۲۲۴خ ۰ (۷۰) خ- همان: ما را.

۳۴۰۴۲۲۴خ ۰ (۷۱) خ- الزّخرف (۴۳) آیه ۵۷: «و چون داستان پسر مریم آوره شد، قوم تو به شادمانی فریاد زدند.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۴۳

۸۴۰۴۲۲۴خ ۰ (۷۲) خ- در نسخه بم: خدمت حضرت رسالت‌پناهی- علیه الصّلوهٔ و السّلام.

۳۶۰۴۲۲۴خ ۰ (۷۳) خ- همان: از جهت ممارست جنگها و قطع حیات کافران که منافقانند.

۴۸۰۴۲۲۴خ ۰ (۷۴) خ- همان: تیره‌رنگ.

۶۸۰۴۲۲۴خ ۰ (۷۵) خ- همان:-

خازنان کانِ دریا کیسه‌ها پرداخته‌روز بازار سخایت یا امیر المؤمنین.

۹۸۰۴۲۲۴خ ۰ (۷۶) خ

۹۸۰۴۲۲۴خ ۰ (۷۷) خ- همان: گر.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۴۵

باب دهم در فراست و کیاست امیر المؤمنین- کرّم اللّه وجهه ۹۴۲۴۲۲۴خ۱۰ خ- و ما یتعلّق بها

اشاره

در ملفوظات قدوه محققان، مخدوم جهانیان- قدّس سرّه- مسطور است که: «در زمان با برهان خلفای ثلاثه- رضی اللّه عنهم- چهل و چند مسأله است که حلّ آن جز به فراست امیر المؤمنین صورت نبست.» بنابراین فقیر مؤلف به اهتمام از جمله اعداد مذکور چند مسأله از کتب معتبره انتخاب نموده، در این مجموعه محموده ثبت نموده، از آن جمله چندی در باب علم و خوارق مسطور گشت و تتمه‌ای در این باب تحریر نموده می‌آید.

منقبت:

در ملفوظ مخدوم مسطور است که: «به اسانید صحیحه به ثبوت پیوسته که در زمان قدوه اصحاب، عمر بن الخطّاب در دار الشرع دو نفر آمده، دعوی میراث کردند. هر یکی به دیگری می‌گفت: تو زاده پدر من نیستی و هیچ کدام را شاهدی موجود نبود. عمر گفت: در شرع شریف این معامله بی‌شاهد تنقیح نپذیرد. آن هر دو نفر گفتند: یا عمر، چون خلیفه زمانی پس همچو ما درماندگان بجز تو پناه کجا برند و به که رو آورند؟ خلیفه بعد از استماع این عرض بر سبیل مراقبه سر به گریبان تفکر فروبرده، مدت مدید مراقب بود. پس سر برآورده به عمّار یاسر گفت: ای عمّار، آنچه در شرع است به این دو جوان خاطرنشان کن؛ هرکدام بر حق باشد، دو گواه پیدا کند. عمّار گفت: یا ابا حفص، در چنین مسایل مشکله رجوع به

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۴۶

امیر المؤمنین باید نمود؛ زیرا که آن سرور اکثر خطاب به اصحاب مستطاب خود کرده فرمود:

اقضاکم علی بن ابی طالب و القضاء تحتاج الی جمیع العلوم. عمر گفت: جزاک اللّه خیرا یا عمّار. آنچه مرا فراموش شده بود، نیکو به یاد من دادی. باید که این هر دو نفر را به ملازمت علی بن ابی طالب برده، صورت واقعه به عرض رسانی. عمّار گوید: چون به در مدینه علم نزدیک رسیدیم، پیش از آنکه مرا ببیند، از درون خانه به آواز بلند فرمود: یا عمّار، هر دو نفر را به دار الشرع باز بر که من می‌رسم. بعد از ساعتی آمده گفت: کجایند آن دو جوان؟ چون حاضر آوردند، پس هرکدام را جدا طلب داشته گفت: راست بگویید که پسر صلبی آن مرد که دعوی وراثت او می‌کند کیست؟ آن هر دو تن بر قول خود مصرّ بودند. فرمود: تربت پدر شما در کدام موضع است؟ نشان دادند. به یکی امر نمود که تربت پدر ایشان شکافته، یک استخوان بیاور. پس حجّام را طلب نموده، فرموده: هر دو را فصد کرده، خون هریک در ظرفی جدا گرفتند و استخوان را دو حصه نموده، در ظرفها افکنده، سر آنها را فرمود بپوشند. چون بعد از ساعتی گشودند، خلایق به عین عیان معاینه کردند که یک استخوان تمام خون را جذب کرده جزو عین کل شد و به استخوان دیگر اصلا خون نچسبید. پس به جوان مفتری گفت: اگر تو فرزند صلبی او می‌بودی، البته خون تو را استخوان جذب می‌نمود. نه آنکه خونش جذب نموده بود، امیر حکم کرد تا میراث به او دهند. حضار چون این واقعه غریبه مشاهده کردند،

همه به یک بار زبان به مدح و منقبت امیر المؤمنین گشودند و عمر هر دو دست حق‌پرست امیر را بوسیده و از فرط اخلاص، آب در دیده گردانید گفت: یا ابا الحسن، خدای تعالی عمر را بی‌تو در دنیا ندارد.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور مسطور است که: «شخصی پیش قدوه اصحاب، عمر بن الخطاب شکوه زن خود نمود گفت: به زنا حامله شده. عمر گفت: گواه داری؟ گفت: نه؛ اما از اینجا می‌دانم که همیشه با وی از راه دبر جماع می‌کردم، بنابراین البته او زنا کرده. عمر حکم به رجم زن کرد. چون از دار الشّرع برای کشتن بیرون آوردند، در این اثنا امیر المؤمنین در راه با وی ملاقی شد. عورت فریاد برآورد گفت: یا امیر المؤمنین، به فریاد من برس که مرا بی‌گناه سنگسار می‌کنند. امیر به توقفش امر کرد. در دار الشّرع آمده گفت: یا ابا حفص، در قضایا چرا بر سبیل تعجیل حکم می‌کنی؛ به تخصیص در باب قتل و رجم؟ عمر گفت: یا ابا الحسن، به دخول دبر، زن چون حامله شود؟ امیر گفت: هر دو راه به یک مکان منتهی شود؛ شاید قطره‌ای به رحم افتاده باشد، اما باید آن مرد را حدّ زنند ۰۵۲۴۲۲۴خ ۲۰ خ تا به عقوبت آخرت مؤاخذ نگردد؛ چرا که به

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۴۷

راه راست نرفته. عمر گفت: یا ابو الحسن، بر این مرد چرا حد می‌فرمایی؟ امیر المؤمنین تبسم نموده گفت: مگر این حدیث از آن سرور نشنیده‌ای که گفت: «من دخل امرأته فی الدّبر اکبّه اللّه فی النار.» یعنی هرکه نزدیک شود با زن خود از راه دبر، پس خدای- عزّ و جلّ- او را نگونسار در آتش دوزخ افکند. نیز فرمود: «من دخل امرأته فی الدّبر بعثه اللّه یوم القیمهٔ و هو انتن من الجیفهٔ.» یعنی هرکه با زن خود دخول کند از راه پس، برانگیزاند او را حق سبحانه روز قیامت و او گنده‌تر از مردار باشد. چون خلیفه زمان این‌چنین موعظه از امیر المؤمنین استماع نمود گفت: صدقت یا ابو الحسن. خدای تعالی عمر را در دنیا بی‌تو ندارد.»

و بعد از بیان این قضیه مخدوم جهانیان گفت: «از اینجا لازم نیاید که دبر هم حرث باشد؛ حرث همان قبل است، مثلا اگر دانه بر کوه یا بر زمین خراب یا سنگلاخ افتد و بروید، عجب نباشد لیکن او را کشت نام نکنند. بنابراین قول امیر المؤمنین مناقض قرآن مجید نباشد که:

فَأْتُوا حَرْثَکُمْ أَنَّی شِئْتُمْ.» ۱۵۲۴۲۲۴خ ۳۰ خ

منقبت:

در لطایف الطّوایف مسطور است که: «در صحاح اخبار به تواتر ایراد یافته که روزی سیّد کاینات با اصحاب مستطاب خود خرما تناول می‌فرمود. بر سبیل مطایبه هسته‌های خرما پیش امیر المؤمنین می‌گذاشت و به موجب اشاره آن سرور، صحابه نیز متابعت می‌نمودند. بعد از فراغ تناول روی به اصحاب کرد و پرسید: در میان شما خرما که بیشتر خورده؟ گفتند: یا سیّد المرسلین، فمن کثر نواته فهو اکول؛ هرکس را که هسته بیشتر، بسیار خورده است.

امیر المؤمنین در جواب گفت: من اکل مع النواته فهو اکول؛ نه چنین است، بلکه هرکس با دانه خورده باشد بیشتر خورده. آنگاه آن سرور فرمود: مشکل است از برادر من سخن را پیش بردن؛ زیرا که من مدینه علم و او در آن مدینه [است.]»

منقبت:

هم در کتاب مذکور از کشف الغمّه منقول است که: «روزی ابو بکر صدیق و عمر بن الخطاب و امیر المؤمنین علی- علیه السّلام- بر منوال سیر به هم پیاده می‌رفتند. چون شیخین طویل بودند، از راه طیب با امیر گفتند: یا علی، انت بیننا کالنّون فی لنا. یعنی ای علی،

تو در میان ما هر دو مانند نونی در لنا. امیر المؤمنین در جواب گفت: «لو لا انا بینکما لکنتما لا».

یعنی اگر من در میان شما نباشم هر دو لایید».

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۴۸

منقبت:

هم در کتاب مذکور مسطور است که: «روزی دو منافق بر سبیل امتحان پیش امیر المؤمنین آمدند. یکی از آنها گفت: یا امیر المؤمنین، این شخص مرا اهانت رسانیده؛ زیرا که می‌گوید شب به مادرت محتلم شده‌ام. در شرع حکم تعزیز او چیست؟ فرمود: او را در آفتاب ایستاده کن و بر سایه او دره بزن.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور مسطور است که: «روزی جهودی بر سبیل تعرض امیر المؤمنین را گفت: هنوز پیغمبر شما را دفن نکرده بودند که در میان شما اختلاف پیدا شد. امیر گفت:

اختلاف که در میان ما پیدا شد در یک مسأله بود اما هنوز پای شما از نیل خشک نشده بود که شما پیغمبر خود را گفتید: «اجعل لنا الها کما لهم آلهۀ ۲۵۲۴۲۲۴خ ۰ ۴ خ» یعنی برای ما خدای پیدا کن چنان‌که بت‌پرستان را خدایانند. جهود منفعل شده، از تعرض خود پشیمان گشت.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور مسطور است که: «روزی امیر المؤمنین با اصحاب خود فرمود: من هرگز در حق هیچ کس نه نیکی کرده‌ام نه بدی. گفتند: یا امیر المؤمنین، به کنه این نقطه نمی‌رسیم؛ مرحمت نموده بیان کن. فرمود: هرکه در حق کسی نیکی می‌کند، جزای آن نیکی هم به وی بازمی‌گردد؛ پس به حقیقت در حق خود نیکی کرده باشد. و هرکه در حق کسی بدی کند، هم به وی بازگردد؛ پس به حقیقت در حق خود بدی کرده باشد. فَمَنْ یَعْمَلْ مِثْقالَ ذَرَّۀٍ خَیْراً یَرَهُ وَ مَنْ یَعْمَلْ مِثْقالَ ذَرَّۀٍ شَرًّا یَرَهُ.» ۳۵۲۴۲۲۴خ ۰ ۵ خ

منقبت:

در مستدرک حاکم و صواعق محرقه به روایت ابو بکر مسطور است که: «در زمان سیّد کاینات گاوی خری را کشت. صاحب گاو و خر به خدمت رسول آمده، صورت واقعه معروض داشتند. آن سرور روی به اصحاب کرده فرمود: حکم کنید در این قضیه. صحابه به اختلاف گفتند: یا رسول اللّه، بر صاحب خر تکلیف است نه بر بهایم. اگر بهیمه بهیمه‌ای را کشته باشد، در شرع چیزی بر وی لازم نیاید. پس رو سوی امیر کرده گفت: یا اخی، تو چه حکم می‌کنی؟ در این واقعه امیر گفت: آیا هر دو گشاده بودند یا بسته، یا یکی گشاده بود و

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۴۹

دیگری بسته؟ هر دو نفر گفتند: خر بسته بود و گاو گشاده و صاحبش همراه او. امیر گفت:

تاوان خر بر صاحب گاو است؛ پس قبول کرد رسول حکم علی را و جاری گردانید قضای او را.»

مؤلف گوید در احسن الکبار چنین می‌آورد که: «بعد از آن، سرور دست به جانب آسمان دراز کرده گفت: الحمد للّه شخصی را

وصی من گردانیدی که عقل کامل دارد و به طریقی که انبیا در مرافعات ۴۵۲۴۲۲۴خ ۶۰ خ شرعیه حکم کرده‌اند می‌کند.»

منقبت:

هم در کتاب احسن الکبار مسطور است که: «در زمان قدوه اصحاب، عمر بن الخطّاب، جوانی می‌گفت: خدایا، عدل کن میان من و مادر من که در حق من ظلم می‌کند. چون عمر بشنید گفت: ای جوان، چرا در حق مادر دعای بد می‌کنی؟ گفت: یا امیر المؤمنین، مرا ده ماه در شکم داشته و دو سال شیر داده، اکنون می‌گوید تو فرزند من نیستی. گفت: در چه جاست؟

گفت: در فلان محله است. کس به طلبش فرستاد. عورت با چهار برادر و چهل گواه حاضر آمد. عمر گفت: ای عورت، این جوان می‌گوید تو مادر حقیقی اویی و بنابر غرضی نفی فرزندیش می‌کنی. گفت: به خدا دروغ می‌گوید؛ من اصلا نمی‌شناسم او را، او می‌خواهد مرا در قبیله خود رسوا کند؛ زیرا که من نزاییدم و مدتی است شوهرم مرده و من بر سبیل تجارت در این شهر آمده‌ام.

خلیفه گفت: گواهی داری؟ گفت: این مردم که همراه من‌اند همه گواهند.

چهل کس گواهی دادند که عورت راست می‌گوید. خلیفه گفت: این جوان مفتری را به زندان برید: اتفاقا امیر المؤمنین علی در راه ملاقی شده، جوان فریاد برآورد که: ای حلّال مشکلات، به حقیقت، به فریاد من برس که در حق من ستم می‌شود و قضیه را بر سبیل تفصیل بیان نمود.

امیر المؤمنین فرمود: این جوان را برگردانیده، به دار الشّرع ببرید که من نیز می‌رسم. بعد از ساعتی آمده گفت: یا ابا حفص، رخصت هست که درباره این جوان و عورت حکمی کنم که رضای خدای تعالی در آن باشد؟ عمر گفت: چون رخصت نباشد یا ابا الحسن، که بارها از رسول شنیده‌ام که می‌فرمود: اعلم و افضل شما علی بن ابیطالب است. پس گفت: ای عورت، تو مادر این جوان نیستی؟ گفت: نه. فرمود: مرا ولی خود می‌کنی؟ گفت: بلی. آنگاه به قنبر گفت: چهارصد درم بیار که در صداق و مهر این عورت داده به این جوان عقد کنم. چون مبلغ مذکور آورد، گفت: در دامن جوان ریز که من این عورت را بر چهارصد درم به او عقد کردم.

حضار مجلس گواه باشید و با جوان گفت: دست عورت گرفته، درون خانه رو و وقتی بیرون بیا که آثار جماع از تو ظاهر باشد.

جوان به اضطراب تمام گفت: یا امیر المؤمنین، هرگز از من

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۵۰

این کار نیاید! امیر فرمود: آنچه من می‌گویم بکن. چون جوان دست عورت گرفته به درون خانه شد، عورت فریاد برآورده گفت: واویلا- یا امیر المؤمنین، مرا در پیش خدا و رسول او فضیحت مکن که این جوان فرزند حقیقی من است؛ چگونه او را شوهر خود سازم! لیکن برادران من مرا بر این راه آورده باعث بودند که او را از پیش خود دور کن و اگرنه دعوی میراث پدر خود خواهد کرد؛ اکنون توبه کردم. پس امیر گواهان را فرمود حد زنند. مادر دست پسر را گرفته به رویش بوسه داد و بسیار گریه کرده به خانه برد. عمر از روی انصاف گفت:

لو لا علیّ لهلک عمر.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور مسطور است که: «در زمان عمر بن الخطّاب خواجه‌ای بازرگان بود به غایت مالدار. به حکم «کُلُّ نَفْسٍ ذائِقَةُ الْمَوْتِ» ۵۵۲۴۲۲۴خ ۷۰ خ آن خواجه و زنش هر دو متوفی شدند و از ایشان پسری ماند سبزرنگ و غلامی پوست سفید و چهار غلام دیگر و کنیزان و ضیاع و عقار بسیار. بعد از چند روز میان پسر خواجه و غلام سفید مناقشه نقش بست. پسر، غلام را زدن

گرفت. غلام به دار الشّرع رفته گفت: من پسر حقیقی فلان خواجه‌ام که به رحمت حق پیوسته است و به قدری ترکه مانده، غلامی دارم که بر من دست دراز کرده؛ به فریاد من برس. عمر گفت: با دو گواه غلام را حاضر کن. گفت: پدر من به رسم تجارت در این شهر آمده بود، با کسی معرفتی ندارم؛ اگر امر شود چند غلام که با پدر من همراه بودند به ادای شهادت بیارم.

خلیفه گفت: باشد. پس آمده به غلامان گفت: اگر شما گواهی دهید که من مخدوم‌زاده شمایم، شما را آزاد کنم. از چهار غلام مذکور دو نفر قبول این معنی نموده به دار الشّرع آمده، گواهی دادند. خلیفه فرمود: آن پسر را حاضر کنند افلح غلام خلیفه او را حاضر آورد. فرمود: ای غلام، تو مملوک فلان خواجه بازرگانی؟ گفت: لا، بلکه من فرزند صلبی اویم و غیر از این غلام، مدعی چهار غلام دیگر شاهد دارم. امر شد که حاضر سازد. چون رفته با غلامان مشورت کرد گفتند: ما گواهی دهیم که تو مخدوم‌زاده مایی و مدعی تو زرخرید پدر توست.

پس با هر چهار غلام پیش خلیفه آمد و غلامان که گواهی دروغ داده بودند بر عهد لا خیر فی العبید واثق شدند و دو غلام حلال نمک گفتند: این کودک مخدوم‌زاده ماست و این سه غلام که یکی مدعی است و دو تا شاهد کاذب حرام نمک‌اند. در حقیقت این جماعت هیچ یکی از مهاجر و انصار اطلاع نداشت. چون از هر دو طرف گواهان گذشتند، عمر بن الخطّاب رو به سوی حاضرین کرده گفت: ای مؤمنان، کسی در این واقعه چه حکم فرماید و این عقده مشکل را چگونه بگشاید؟ گاهی به خاطر می‌رسد که ترک خلافت کنم، از این ممر است که امری

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۵۱

است به غایت خطیر.

در این اثنا سلمان فارسی گفت: یا ابا حفص، در این‌طور واقعات مشکلات با امیر المؤمنین علی مشورت ۶۵۲۴۲۲۴خ ۰ ۸ خ باید نمود که پیغمبر بارها به زبان معجز بیان فرموده که: حق سبحانه حکمت را بر ده جزو قسمت کرده، نه جزو به علی بن ابیطالب داده است و یک جزو به سایر خلایق. پس ابن عباس گفت: و اللّه او در جزو دهم هم با ما شریک است و از همه فایق.

عمر بن الخطّاب گفت: جزاک اللّه خیرا. راست گفتید که من آنچه از فضایل و مناقب ابو الحسن از آن سرور شنیده‌ام اگر در معرض تقریر آرم، مردم او را پرستند؛ چنانچه نصاری عیسی را. پس گفت: ای سلمان، برو علی را به موجب التماس من حاضر ساز که حل این دقیقه نماید. سلمان به در حجره منوّره امیر المؤمنین شادان درآمد. امیر گفت: ای سلمان، عجب است که بعد از فوت رسول شادمانی می‌کنی؟ سلمان گریسته گفت: یا امیر المؤمنین، خوشوقتی من مشاهده لقای روح‌افزای توست. به خدا هرگاه تو را می‌بینم، گویا آن سرور را ملازمت می‌کنم. امیر فرمود: موجب آمدن چه بود؟ گفت: این‌چنین واقعه‌ای در میان آمده و از حلش مشکل‌گشایان به عجز و قصور معترفند. اگر این نوع دقایق حل نشود، اهل کتاب زبان طعن بر اهل اسلام گشایند. امیر المؤمنین در دار الشّرع آمده گفت: کجایند آن دو کس که با هم مناقشه دارند؟ چون حاضر آوردند به قنبر گفت: این هر دو نفر را برده، سر ایشان از دریچه مسجد بیرون کرده، بنشان. قنبر بفرموده قیام نمود. پس به قنبر شمشیر داده فرمود:

بزن گردن غلام را. به مجرد علم کردن شمشیر، غلام سر خود در عقب کشید و پسر نشسته ماند. پس بر حضار یقین شد که غلام کیست و آن غلام به کذب خود اعتراف نموده تایب شد و خلیفه زمان، زبان به مدح و منقبت امیر المؤمنین گشوده گفت: لو لا علیّ لهلک عمر.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور مسطور است که: «مردی پیش عمر بن الخطاب آمده گفت: از حق بیزارم، فتنه را دوست می‌دارم، نادیده گواهی می‌دهم، مرده را امام می‌سازم، مرغ بی‌بسمل می‌خورم. عمر به ظاهرش نظر نموده گفت ۷۵۲۴۲۲۴خ ۰ ۹ خ: شخصی که به

این‌گونه ذمایم موصوف باشد به درستی که او واجب القتل است. به اتفاق صحابه امر به قتلش نمود. چون این خبر به سمع مبارک امیر المؤمنین رسید، فرمود: تا آمدن من نگاه دارید. پس به دار الشّرع تشریف آورده و گفت: یا ابا حفص، این مرد صادق القول را چون به کشتن امر کرده‌ای؟ آنکه گفت از حق بیزارم، آن موت است و الموت حق؛ و آنکه فتنه را دوست می‌دارم، فرزند و مال را دوست می‌دارد. این هر دو به حکم نصّ قطعی فتنه‌اند. کما قال اللّه تعالی: «أَنَّما أَمْوالُکُمْ وَ أَوْلادُکُمْ

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۵۲

فِتْنَةٌ» ۸۵۲۴۲۲۴خ ۱۰ خ، و آنکه گفت نادیده گواهی می‌دهم، ذات حق سبحانه را هیچ کس به چشم سر ندیده و همه به وحدانیت او گواهی می‌دهند؛ و قرآن مجید امام کاینات است و ذوی حیات نیست؛ و مرغ بی‌بسمل ماهی است و همه می‌خورند. و بعد از استماع این مقالات عمر از راه انصاف بر پای خاسته به آواز بلند گفت: ای مسلمانان، گواه باشید: لو لا علی لهلک عمر.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور از سلمان فارسی و عمّار یاسر- رضی اللّه عنهما- مروی است که:

«در زمان عمر بن الخطاب خواجه‌ای بود صاحب جاه. وی را سه غلام بود و در اشتداد مرض موت چنین وصیت کرد که به یک غلام دختر با نقد و جنس و ضیاع و عقار حواله کنند و به یکی هزار دینار داده آزاد کنند و یکی را گردن زنند. چون خواجه فوت شد، هر سه غلام باهم درافتادند و دعوی دختر و مال می‌کردند و معلوم نمی‌شد که کدام را دختر باید داد و کدام را آزاد باید کرد و کدام واجب القتل است. بنابراین دختر خواجه متوفی با هر سه غلام به دار الشّرع آمده، صورت حال با خلیفه زمان بیان نمود. خلیفه زمان با جمله اصحاب در فیصل واقعه فکرها کردند و آنچه موافق شرع شریف باشد بر خاطر عاطر هیچ کدام عبور نکرد.

لاجرم بدان قرار دادند که نزد: «لو کشف الغطاء ما ازددت یقینا» و قائل: «سلونی عمّادون العرش» رفته، التماس حل این دقیقه نمایند. پس خلیفه با جمعی از صحابه عظام کرام پیش امیر المؤمنین به دار الشّرع حاضر شده، فرمود تا آن سه غلام را آوردند. پس کارد به دست یک غلام داده فرمود: بر سر قبر خواجه خود رفته، قبرش بشکاف و سرش بریده بیار. آن غلام خیر انجام بی‌تأمل گفت: یا امیر المؤمنین، حاشا که از من این نوع بی‌ادبی شود! پس بر وی فی الجمله تعرض نموده کارد به دست دیگری داده فرمود، او نیز قدمی چند راه رفته با خود اندیشه کرد، چگونه روا دارم که قبر ولی‌نعمت و مخدوم خود بشکافم! برگشته آمده عذری که غلام اول کرده بود نمود. پس کارد را به غلام سیم داد. چون او کارد را برگرفته پاره‌ای راه رفت، امیر المؤمنین علی یکی را فرمود: تو برو از عقب او اگر به غرض شروع در کندن قبر کند نگذار؛ زیرا که کندن قبر بی‌ضرورتی جایز نیست. چون غلام حرام‌نمکی را کار فرموده به کندن مقید شد، شخصی که همراه بود، مانع آمده به دار الشّرع آورده، حقیقت واقعه معروض داشت. امیر المؤمنین فرمود که: غلامی که رعایت حقوق خواجه منظور نظر خود نگاه داشته، کارد به دست نگرفت، دختر با مال به او دهند و آنکه از راه برگشته آمد، هزار دینار به او دهند و آزاد کنند و آنکه به شکافتن قبر جرأت نمود، به موجب وصیت خواجه واجب القتل است. چون مقرر شد که غلام حرام‌نمک را بکشند، امیر المؤمنین گفت: وصیت

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۵۳

خواجه متوفی در این دو غلام امر توان کرد اما به حسب الشّرع قتل این غلام نتوان تجویز نمود. اولی آن است که در خدمت غلامی که عقد دختر بر او مقرر شده، باشد که این نیز قایم مقام قتل است. حسب الفرموده، خلیفه زمان همچنان مقرر داشته، در میان دو ابروی وی بوسه داده گفت: یا ابا الحسن، حق تعالی عمر را بی‌تو در دنیا ندارد. و خلایق چون این نوع فراستی معاینه کردند، جمله به مدح و منقبت امیر زبان گشوده گفتند: صدّق رسول اللّه، آنچه در شأن علی بن ابیطالب فرموده.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور از امام جعفر صادق- علیه السّلام- مروی است که گفت: «یکی را در زمان ابو بکر آوردند که خمر خورده بود. ابو بکر از وی پرسید، او اقرار نموده گفت: حرمت خمر به موجب نصّ بر من ظاهر نشده بود. اکنون ای خلیفه زمان، مثل تو تایب شدم که دیگر مرتکب نشوم. حاضرین گفتند: عذری که می‌کند سزاوار حد ۹۵۲۴۲۲۴خ ۰ ۱۱ خ است و مقرر شد که آنچه حدّ خمر بود بر وی اجرا کنند. پس آن شخص نزد امیر المؤمنین رفته گفت: یا امیر المؤمنین، من اصلا از این معنی خبر نداشتم که خمر از محرمات است و می‌خواهند حدّ خمر بر من زنند.

امیر المؤمنین به خلیفه عهد گفته‌ای فرستاد که همراه این مرد یکی را بکنید که در میان مهاجر و انصار گرداند و بگوید که از کسی آیه تحریم خمر استماع نموده و اگر شنیده باشد به درستی که حدّ خمر بر او خوانده، بر این اجرا کنند و اگرنه هیچ لازم نیاید. چون او را گردانیدند، هیچ یکی نگفت که آیه تحریم خمر بر او خوانده باشد. پس مقرر شد که بر او هیچ لازم نمی‌شود.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور مسطور است که: «در زمان عمر بن الخطاب طفلی متولد شد که دو بطن و دو سر و دو بینی و دو دهن و چهار چشم و چهار دست داشت، اما در اعضای سفلی کمی و زیادتی نرفته بود. بعد از چند روز از تولدش پدر او که از تجاران سره بود، فوت شد. پس بعد از دفن و عزا در میان وارثان اختلاف افتاد در این‌که به این طفل دو حصه می‌رسد یا یک حصه. بعد از گفتگوی بسیار به دار الشّرع آمده، صورت حال به خدمت خلیفه عیسی مقال معروض داشتند. خلیفه بلاتأمل به یکی از اصحاب گفت: این مجمع را به این مبحث ۰۶۲۴۲۲۴خ ۰ ۱۲ خ به ملازمت امیر المؤمنین برده، مسئلت این حلّ مشکل غریبه می‌کن. چون به خدمت امیر المؤمنین آمده، صورت حال معروض داشتند، امیر بی‌شایبه تفکر و تأمل فرمود: در وقتی که این طفل خواب و گریه می‌کند ملاحظه این معنی کنید که یکی در خواب است و یکی بیدار و یا هر دو در خواب، و یا یکی خاموش است و

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۵۴

یکی در گریه، یا هر دو به یک‌بار می‌گریند. اگر چنانچه هر دو در آن واحد بخوابند و بگریند، پس به تحقیق بدانید که یک شخص است که به این صورت جلوه‌گر شده و اگر یکی در خواب و یکی بیدار و یکی در گریه و یکی خاموش بود، پس به درستی که دو کس‌اند و چون ملاحظه نمودند، به ثبوت پیوست که یکی بود.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور از قاضی شریح مسطور است که: «در زمان خلافت صوری امیر خدمت قضا داشت. منقول است که گفت: در کوفه روزی مخنثی با یک مرد و یک طفل آمده گفت: ای قاضی مسلمانان، من آلت مردی و زن هر دو دارم؛ چنانچه این طفل پسر من و این مرد شوهر من است. اکنون شهوت مردی بر من غالب شده، می‌خواهم زنی کنم؛ در این باب چه حکم می‌فرمایی؟ راوی گوید: من چون در این مسأله فروماندم، او را به خدمت امیر المؤمنین بردم و احوال خود عرض نمود. امیر قصّاب را طلب نموده فرمود: استخوانهای پهلوی وی بشمارید. چون شمردند، جانب راستش هشت عدد بود و جانب چپ هفت.

فرمود: ای شخص، تو مردی نه زن. من بعد چادر بر سر مکن و در میان زنان مرو که نامحرمی.»

منقبت:

هم در کتاب مذکور مسطور است که: «در زمان قدوه اصحاب، عمر بن الخطّاب دو مرد متأهّل همخانه مسافر شدند و زنان ایشان در یک خانه می‌بودند. زن یکی حامله نه ماهه بود و زن دیگری فرزند یک ماهه. [به مقتضای قضا هم در آن ولا فرزند یک ماهه ۱۶۲۴۲۲۴خ ۰ ۱۳ خ] فوت شد و چون زن حامله را وضع حمل شد، آن زن پسر مرده به زنی که زاییده بود از راه خصوصیت گفت: اگر فرزند خود را به من بسپاری هم موجب اطمینان خاطر من شود و هم تو از محنت شیر دادن خلاصی می‌یابی. چون هر دو عورت را میان یکدیگر محبت بود، والده پسر گفت:

خوش باشد. بعد از چندگاه چون پسر با وی انس گرفت، به مقتضای بشریت روزی میان آن دو زن نزاع شد. مادر پسر از وی طلب فرزند خود نمود. او گفت: دیوانه شده‌ای که طلب فرزند من می‌کنی! اگر فرزند تو می‌بود من چرا شیر می‌دادم و شیر تو چون خشک می‌شد؟

مادر پسر گفت: لا تستحی من اللّه؛ یعنی شرم نمی‌داری از خدای. او نیز به مادر پسر می‌گفت:

لا تستحی من اللّه. مآل مقال آنکه، بعد از گفت‌وگوی بسیار این قضیه را پیش عمر آوردند.

عمر بعد از استماع و اطلاع گفت: حلّال این مشکلات مرتضی علی است. پس مکتوبی به این

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۵۵

مضمون نوشت که اگر جناب امیر المؤمنین به دار الشّرع آید، تشریف قدوم به جهت لزوم، موجب مشرّف شدن به رفاهیت است مشتاقان را.

امیر بعد از مطالعه مکتوب، چون نسیم بهشت به جانب مسجد عنبر سرشت آن سرور- صلّی اللّه علیه و آله و سلّم- روان شد. چون بر در مسجد رسید، خلیفه زمان با جمعی که در آن مکان حاضر بودند به استقبال متوجه شده، امیر المؤمنین را به مسجد آوردند. امیر دوگانه را ادا نموده به قنبر فرمود: اره را حاضر ساز. قنبر بفرموده قیام نمود. امیر گفت: این پسر را دوپاره کرده، نصفی به این زن می‌دهم و نصفی به آن زن تا این غشغرغ برطرف شود. زنی که والده رضاعی بود، بر این معنی رضا داده و عورتی که والده حقیقی بود، خاک به سرافکنده گریه و الحاح آغاز نموده گفت: یا امیر المؤمنین، من گواهی می‌دهم که این پسر از آن این عورت است اما دوپاره مکنید؛ هرجا که باشد زنده باشد. امیر فرمود: ای عورت، این طفل به تحقیق پسر توست؛ بگیر و برو. عمر بن الخطاب گفت: یا ابا الحسن چگونه توان یقین دانست، که بالفعل او با خود دو گواه عادل دارد؛ یکی شیر و دویم طفل با وی رام است. امیر گفت: یا ابا حفص، این در کمال ظهور است که مهر مادری نمی‌گذارد که راضی به دو پاره کردن شود.

آنکه فرزند او نیست از مردن این طفل چه غم دارد! پس عمر آفرین بر فراست امیر کرده گفت:

به درستی که راست گفتی ای ابو الحسن. اللّه تعالی با توست هرجا که باشی. و نیز آن زن که دعوی فرزند می‌کرد چون این نوع فراست مشاهده کرد، معترف به کذب خود شده گفت:

راست فرمودی ای شیر یزدان و امیر مؤمنان. پس امیر در میان آن دو زن صلح فرمود و هر دو مدح و منقبت شاه اولیا و سرور اصفیا گفته به منزل خود رفتند و تا آن مادر پسر در قید حیات بود، شکرگزاری احسان امیر المؤمنین می‌نمود و می‌گفت: این پسر غلام علی است.» مؤلف گوید: نقل مذکور، مجملی در لطایف الطوایف نیز مسطور است.

منقبت:

در کتاب استیعاب و لطایف مسطور است که: «در زمان خلافت امیر المؤمنین علی دو مرد مسلمان به یک‌جا نشسته بودند. یکی پنج نان از جیب خود بیرون آورد و یکی سه نان. چون خواستند تناول نمایند، در این حین شخصی آمده با ایشان شریک شد و بعد از فراغ اکل، آن مرد هشت درهم در میان نهاده رفت. در تقسیم آن دراهم هر دو مرد را مباحثه شد. صاحب پنج نان می‌گفت: پنج

درهم از آن من است و سه درهم از آن تو و صاحب سه نان می گفت:

چون این دراهم از غیب رسیده، در تقسیم برابریم. المقصود، بحث‌کنان پیش قاضی شریح آمده و صورت حال بازنمودند. قاضی به صاحب سه نان گفت: آن‌چه صاحب پنج نان گفت،

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۵۶

نزدیک فهم ۲۶۲۴۲۲۴خ ۰ ۱۴ خ است؛ باید بدان عمل کنی. او گفت: تا پیش امیر المؤمنین نروم، تسلی من نمی‌شود. پس به خدمت امیر آمده صورت واقعه معروض داشتند. امیر به صاحب پنج نان گفت: تو ای مرد، به رضای خود سه درهم به این مرد می‌دهی؟ گفت: بلی. پس به صاحب سه نان گفت: در این باب زیاده مبالغه نکن؛ بگیر و برو. او گفت: یا امیر المؤمنین، عدل کن. امیر گفت: چون معامله به غایت قلیل بود و او از حق خود چیزی به تو می‌داد، خوش نیامد که در این معامله غور کنم؛ اما چون تو خود باعثی، عدل آن است که یک درهم از توست و هفت از آن صاحب پنج نان، زیرا که ما حکم نتوانیم کرد که میان این سه نفر کدام یکی بیشتر خورده‌اند.

او گفت: در خوردن ما هر سه مساوی بودیم. پس فرمود: هشت نان که سه پاره کنیم بیست و چهار پارچه می‌شود. بنابراین یک پارچه از سه نان تو خورده و هفت پارچه از صاحب پنج نان. باید که هفت درهم از این مرد باشد و یک درهم از تو. حضار مجلس فردوس آیین گفتند:

صدّقت یا امیر المؤمنین. و او نیز معترف شد به نادانی خود و یک درم قبول نمود. آنگاه امیر گفت:

الحمد للّه که در زمان خلافت علی حق سبحانه روا نداشت که یک ذره ظلم بر کسی شود.»

پی‌نوشت‌ها

۸۶۱۴۲۲۴خ ۰ (۱) خ- در نسخه بم: علیه الصّلوة و السّلام.

۵۷۱۴۲۲۴خ ۰ (۲) خ- همان: آن مرد را که به زبان خود به دخول دبر اقرار نمود.

۸۷۱۴۲۲۴خ ۰ (۳) خ- البقرة (۲) آیه ۲۲۳: «هرجا که خواهید به کشتزار خود درآیید.»

۹۸۱۴۲۲۴خ ۰ (۴) خ- الاعراف (۷) آیه ۱۳۸ [ترجمه آن در متن آمده است].

۱۹۱۴۲۲۴خ ۰ (۵) خ- الزّلزال (۹۹) آیات ۷- ۸: «پس هرکس به وزن ذره‌ای نیکی کرده باشد آن را می‌بیند. و هرکس به وزن ذره‌ای بدی کرده باشد آن را می‌بیند.»

۶۹۱۴۲۲۴خ ۰ (۶) خ- در نسخه بم: واقعات.

۶۰۲۴۲۲۴خ ۰ (۷) خ- آل عمران (۳) آیه ۱۸۵: «همه کس مرگ را می‌چشد.»

۰۱۲۴۲۲۴خ ۰ (۸) خ- در نسخه بم: رجوع.

۴۱۲۴۲۲۴خ ۰ (۹) خ- همان: عمر به حکم: و نحن یحکم بالظاهر، فرمود.

۵۱۲۴۲۲۴خ ۰ (۱۰) خ- الانفال (۸) آیه ۲۸: «داراییها و فرزندان وسیله آزمایش شمایند.»

۲۲۲۴۲۲۴خ ۰ (۱۱) خ- در نسخه بم: تنبیه.

۵۲۲۴۲۲۴خ ۰ (۱۲) خ- همان: مجموع را به این صحبت.

۱۳۲۴۲۲۴خ ۰ (۱۳) خ- از نسخه بم افزوده شد.

۴۴۲۴۲۲۴خ ۰ (۱۴) خ- در نسخه بم: قریب الفهم.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۵۷

باب یازدهم در بیان خلافت صوری و معنوی امام علی الاطلاق و خلیفه بالاستحقاق، اسد اللّه الغالب امیر المؤمنین، وصیّ سید المرسلین، علی بن ابی طالب- کرّم اللّه وجهه- و ما یتعلّق بها.

اشاره

بر ارباب دانش و اصحاب بینش، مبیّن و مبرهن است که میان اهل تشیّع و تسنّن در خلافت طریقت امیر المؤمنین که به موجب خرقه معراج از سیّد المرسلین رسیده، اتفاق است؛ چنانچه در خطبه کتاب، شرح این واقعه به تفصیل مسطور گشته. و در زمان خلافت شریعت، اختلاف علمای امامیه به حکم نصّ قطعی برآنند که از اوان نزول آیه کریمه: «إِنَّما وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ وَ الَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلاةَ وَ يُؤْتُونَ الزَّكاةَ وَ هُمْ راكِعُونَ» ۰۳۳۴۲۲۴خ ۱۰ خ، بلاواسطه قایم مقام و نایب مناب سیّد المرسلین است، چنانچه هارون در حین حیات موسی.

و چون شأن نزول آیه مذکوره در باب آیات مرقوم گشته، بنابراین حاجت تکرار نیست و نیز به موجب حدیث: «من کنت مولاه فعلیّ مولاه ۱۳۳۴۲۲۴خ ۲۰ خ» که آن سرور در سال دهم هجرت هنگام مراجعت از حجة الوداع به مقتضای فرمان واجب الاذعان: «یا أَیُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ ما أُنْزِلَ إِلَیْکَ مِنْ رَبِّکَ» ۲۳۳۴۲۲۴خ ۳۰ خ در موضع غدیر خم به تاریخ هیجدهم ذو الحجّه بر منبر برآمده و در حضور صد و بیست و چهار هزار کس به زبان معجز بیان فرمود، امیر و پادشاه اهل اسلام و خلیفه و جانشین خیر الانام- علیه الصّلوة و السّلام- دانند و سبب ورود حدیث مذکوره علی سبیل الاجماع و

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۵۸

التفصیل در اکثری از کتب معتبره مثل: صحیح مسلم و بخاری و ترمذی و نسایی و ابن ماجه و ابو داود که شش صحیح را علمای فریقین صحاح ستّه خوانند و مشکوة المصابیح و مسند احمد بن حنبل و صحیح واقدی و بیهقی و کشّاف زمخشری و اسباب نزول واحدی و نزل السّایرین و وسیلة المتعبّدین و اعلام الوری و حلیة الاولیاء و فردوس الاخبار و معانی الاخبار و کفایت الطّالب و صواعق محرقه و مودّات و دستور الحقایق و هدایت السّعداء و مقصد اقصی و ترجمه مستقصی و کشف الغمّه و مناقب خطیب خوارزم و مناقب حافظ ابن مردویه و سفینه ۳۳۳۴۲۲۴خ ۴۰ خ کامله و ربیع الابرار و در اکثری از تفاسیر مثل: تفسیر امام حسن عسکری و تفسیر ثعلبی و حافظی و فخر رازی و در نسخ معتبره تواریخ مثل: تاریخ طبری و روضة الاحباب و روضة الصفاء و تاریخ حافظ ابرو و گزیده و معارج النبوة و حبیب السیر و غیره، چنین مرقوم گشته که:

چون سید کاینات عزم اقامت مناسک حج جزم کرد به قبایل عرب پیغام فرستاد که هرکس داعیه حج دارد به ما پیوندد و چون خلق بسیار از اطراف و اکناف بلاد جمع گشتند، روز دوشنبه بیست و پنجم ذی القعده غسل نمود و فرق همایون شانه کرده، روغن در موی مشکبوی مالیده، بدن مبارک را از ثوب مخیط مجرد گردانیده و مطیّب ساخته، در مسجد مدینه نماز ظهر گزارد و به ذو الخلیفه شتافته، نماز عصر در آن منزل قصر کرد و شتران هدی را اشعار و تقلید نموده به ناحیة بن جندب اسلمی سپرده، در آن سفر فاطمه زهرا- علیها التحیّة و الثّناء- و تمامی امّهات مؤمنین همراه بودند. و به روایتی صد و چهارده هزار و به قولی صد و بیست و چهار هزار کس در رکاب حضرت رسالت‌مآب استسعاد یافته، زبان به تلبیه گشودند و بعد از قطع منازل و طی مراحل، شب یکشنبه چهارم ذی الحجه ذی طوی از فرّ نزول سرور انبیا، غیرت سپهر خضرا گشت و آن سرور صبح یکشنبه در آن منزل فیوض نازل به ادای نماز بامداد قیام نموده، از طرف اعلی به مکه درآمده به مسجد الحرام تشریف برده، شرایط زیارت رکن و مقام بجا آورده و استلام حجر الاسود نموده، در میان صفا و مروه بر سبیل معهود سعی فرموده، فرمان داد که هرکس هدی همراه ندارد، از احرام

بیرون آمده، حلال گردد و در روز ترویه در حین توجه به منی احرام حج بندد و هرکس هدی همراه داشته باشد، تا روز تحریم احرام خود ثابت باشد. سیّدهٔ النساء و امهات مؤمنین چون هدی همراه نیاورده بودند، از احرام بیرون آمدند. در این اثنا امیر المؤمنین از یمن رسیده، شتری چند همراه که نیت هدی حضرت سید کاینات داشت به نظر انور گذرانید. آن سرور پرسید: یا اخی، چون احرام بستی، چه نیت کردی؟ جواب داد که: گفتم بار خدایا، به همان نیت احرام بستم که رسول تو بسته. خیر الانام فرمود که: من احرام حج بسته‌ام و هدی با خود آورده، تو نیز بر احرام خود ثابت باش و در هدی شریک من شو.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۵۹

در صحاح اخبار به تواتر ایراد یافته که: «سیّد المرسلین روز یکشنبه و دوشنبه و سه‌شنبه و چهارشنبه و شب پنجشنبه در مکه توقف نموده، روز پنجشنبه ششم ذی الحجّه با طوایف برایا به منی تشریف برد و شب در آن مقام بود و روز دیگر بعد از ادای نماز بامداد- قبل از طلوع آفتاب- متوجه عرفات گشت و پس از وصول به عرفات و زوال آفتاب از وسط السّماء بر راحله خود نشسته به بطن وادی رفته و همچنان سواره، خطبه‌ای در غایت فصاحت و بلاغت مشتمل بر بعضی احکام شریعت محتوی بر افاضت موعظه و نصیحت بر زبان وحی بیان جاری گردانید و نماز ظهر و عصر در یک اذان و دو اقامت بگزارد. آنگاه رو به قبله دعا آورده، در آن باب مبالغه فرمود. چون آفتاب میل به منزل غروب نمود و آن مهر سپهر نبوت از عرفات به مروه شتافت، نماز مغرب و عشا به یک اذان و دو اقامت ادا نمود و آن شب در آن مقام بود و نماز بامداد اول وقت گزارده، روان شد. چون به مجمرهٔ العقبه رسید، هفت سنگریزه بینداخت و در این روز نیز در منی خطبه بلیغه خوانده، آنچه در روز عرفه از احکام فرموده بود، اعاده فرمود. پس به قربانگاه شتافته، از جمله شتران قربانی آنچه امیر المؤمنین از یمن آورده بود به صد می‌رسید و شصت و سه نفر ۴۳۳۴۲۲۴خ ۵۰ خ به دست مبارک خود قربان کرد و بقیه را به امیر فرمود. آنگاه سر مبارک تراشیده، موی همایون میان اصحاب قسمت نمود و گفت: از هر شتری قطعه گوشت در یک دیگ پخته بیارند. چون پخته آوردند، از آن گوشت و شوربا به اتفاق امیر المؤمنین تناول فرمود. بعد از آن سوار شده به مکه تشریف برده، طواف خانه کرد و نزدیک چاه زمزم رفته، آب طلبیده بیاشامید. پس روز شنبه و یکشنبه و دوشنبه و سه‌شنبه در منی اقامت فرموده، آخر روز سه‌شنبه به موضع بطحا آمد و سحر چهارشنبه باز به مکه رفت و پیش از طلوع صبح طواف وداع نموده، متوجه مدینه گشت و طی مسافت می‌فرمود تا به منزل غدیر خم که در نواحی جحفه است رسید.»

در کشف الغمّه مسطور است که: «با وجود قلّت آب و علف در آن منزل از برای نزول فرمود که قبل از این به حسب وحی سماوی مأمور شده بود که امیر المؤمنین را به خلافت خویش نصب فرماید. اظهار این صورت را جهت دریافت وقتی که از اختلاف مأمون باشد، در تأخیر و تعویق انداخته بود. چون دانست که از تجاوز آن مکان طوایف ایشان از موکب همایون جدا شده به طرف منازل خود خواهند رفت و اراده ازلی مقتضی آن بود که تمامی آن مردم از امامت شاه ولایت وقوف یابند، این آیه کریمه نازل شد: «یا أَیُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ ما أُنْزِلَ إِلَیْکَ مِنْ رَبِّکَ وَ إِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَما بَلَّغْتَ رِسالَتَهُ وَ اللَّهُ یَعْصِمُکَ مِنَ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ لا یَهْدِی الْقَوْمَ الْکافِرِینَ.» ۵۳۳۴۲۲۴خ ۶۰ خ ای رسول، برسان چیزی که نازل شد به سوی تو از پروردگار تو. و اگر چنین نکنی، پس نرسانده باشی رسالت او را. حال آنکه خدای تعالی نگاه می‌دارد تو را از شر مردمان

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۶۰

[هر آینه خدای راهنمایی نمی‌کند گروه کافران را].

المقصود، چون بنابر مدلول آیه کریمه مذکوره وجوب موضع نصب امیر المؤمنین به تحقیق انجامید، آن سرور در آن موضع منزل گزیده فرمود تا سایه بعضی از درختان را صفا داده، پالانهای شتران جمع کرده بر یکدیگر نهادند و بلال حسب الفرموده ندا کرد. چون خلایق مجتمع گشتند، سید کاینات بر بالای پالانها برآمده و علی مرتضی نیز حسب الفرموده بالا رفته، بر یمین سیّد المرسلین ایستاد و آن سرور بعد از ادای حمد و ثنای باری تعالی از انتقال خود به عالم بقا مردم را آگاه گردانید و فرمود: من در شما دو چیز

می‌گذارم که یکی از دیگری بهتر است. اگر دست در آن زنید، هرگز گمراه نشوید و آن دو درّ گرانمایه قرآن و اهل بیت‌اند و این هر دو از یکدیگر مفارقت نخواهند گزید تا بر لب حوض کوثر به من رسند.

آنگاه رو به سوی اصحاب و سایر مؤمنان آورده به آواز بلند فرمود: «ایّها النّاس، الست اولی بالمؤمنین من انفسهم؟» یعنی آیا نیستم اولی به مؤمنان از نفسهای ایشان؟ از اطراف و جوانب آواز برآمد که بلی یا رسول اللّه، تو از ما به جمیع وجوه اولایی. آنگاه دست امیر المؤمنین گرفته فرمود: «من کنت مولاه فهذا علیّ مولاه. اللّهم، وال من والاه و عاد من عاداه و انصر من نصره و اخذل من خذله و ادر الحق معه حیث کان ۶۳۳۴۲۲۴خ ۰ ۷ خ.» آنگاه به موجب فرموده سیّد المرسلین، امیر المؤمنین در خیمه نشست تا طوایف خلایق به ملازمتش رفته، تهنیت به تقدیم رسانیدند و قدوه اصحاب، عمر بن الخطّاب، جناب ولایت‌مآب را گفت: بخ بخ! یابن ابیطالب. اصبحت مولای و مولی فی کلّ مؤمن و مؤمنهٔ. یعنی، خوشا حال تو ای پسر ابو طالب که بامداد کردی در وقتی که مولای من و مولای هر مؤمن و مؤمنه شدی. بعد از آن، امّهات مؤمنین برحسب اشاره سیّد المرسلین به خیمه امام المسلمین رفته و شرط تهنیت بجای آوردند. و به روایت علمای مذهب امامیه آیه کریمه: «الْیَوْمَ أَکْمَلْتُ لَکُمْ دِینَکُمْ وَ أَتْمَمْتُ عَلَیْکُمْ نِعْمَتِی وَ رَضِیتُ لَکُمُ الْإِسْلامَ دِیناً»، ۸۳۳۴۲۲۴خ ۰ ۸ خ در این روز نازل شد. پس آن سرور فرمود: «اللّه اکبر! علی اکمال الدّین و اتمام النّعمهٔ و ارضاء اللّه برسالتی و بولایت علی ابن ابی طالب.»

المقصود، بعد از فراغ قصه مذکوره، آن سرور از موضع غدیر خم کوچ فرموده به مدینه شتافت و به اتفاق علمای فریقین بعد از هشتاد و چهار روز از عالم فنا به عالم بقا انتقال نمود و متون کتب جمهور اهل سیر مشحون است به این خبر که چون آن سرور از حجهٔ الوداع مراجعت نمود، خطّه یثرب را از شعاع انوار جبین مبین آفتاب قرین روشن گردید، پهلوی همایون بر بستر بیماری نهاده، روزی چند صاحب فراش بود. چون این عارضه که غیر مرض موت آن حضرت است در اطراف دیار عرب منتشر گشت، سه مرد و یک زن را داعیه سروری پیدا شده به دعوی نبوّت زبان گشادند و از جمله مردان یکی مسیلمهٔ بن تمامه حنفی بود و

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۶۱

دیگر طلحهٔ بن خویله اسدی، سیم اسود بن کعب عنسی و آن زن سجاح تمیمیه ۹۳۳۴۲۲۴خ ۰ ۹ خ بود، بنت حارث بن سوید و جمعی از اهل ضلالت به ایشان ایمان آورده بودند از آن جمله، مسیلمه به آن سرور نامه نوشته بود به این عبارت که:

من مسیلمه رسول اللّه کتبه الی محمّد رسول اللّه. اما بعد، فانّی قد اشترکت فی الامر معک و انّ لنا نصف الارض و بقریش نصفها و لکن قریشا قوما یغدرون.

این نامه از مسیلمه به سوی محمد که رسول خداست. اما بعد، به درستی که من شریکم در امر نبوت با تو و مرا نصفی از زمین و قریش را نصفی. و لیکن قریش گروهی‌اند غدّار.

و این نوشته را به مصحوب دو کس به مدینه فرستاد و چون فرستادگان او نامه رسانیدند، آن سرور پرسید: اعتقاد شما درباره مسیلمه چیست؟ گفتند: او در نبوت با تو شریک است. آن سرور تبسم نموده گفت: اگر کشتن رسول ممنوع نبودی، شما را گردن می‌زدم. پس جواب مکتوب به این عبارت نوشت که:

من محمّد رسول اللّه الی مسیلمهٔ الکذّاب. سلام علی من اتّبع الهدی قد بلغنی کتاب الکذّاب و الافک و الافتراء علی اللّه فانّ الارض یورثها من یشاء من عباده الصّالحین و العاقبهٔ للمتّقین.

القصه، بعد از فرستادن این نامه از سال یازدهم از هجرت به تاریخ بیست و ششم ماه صفر، شیخین و عثمان و اکثر اعیان صحابه را به جهت اسباب سفر امر فرمود و اسامهٔ بن زید را بر ایشان امیر گردانید و فرمان داد که غزوه روم را پیش نهاد همت ساخت، تا نواحی ابناء که موضع شهادت جعفر طیار و زید است، بروید و شرایط کشیدن انتقام به تقدیم رسانیده، مراجعت نمایید و گوش هوش اسامه را به درر نصایح گرانبار ساخته، رخصت فرمود. و اسامه موضع جرف را لشکرگاه کرد به نیت آنکه پس از اجتماع مردم روی

به راه آورنـد و بعد از تعیین جیش اسامه، به دو سه روز آن سـرور را مرضـی عارض شده و در آن ایام به سـمع همایونش رسـید که امارت اسامه بر خاطر اجله اصـحاب گران آمده، می گویند پیغمبر آخر الزمان غلامی را بر مهاجرین اولین امیر گردانید. از این جهت غضـبناک شـده با وجود ظهوریت و وفور صداع به مسـجد تشـریف برد و بر منبر برآمده، بعد از حمد و ثنای باری تعالی فرمود: ایّها الناس، این چه سـخن است که در باب امارت اسامه از شما به من رسیده؟ اگر شما امروز طعن در امارت اسامه می کنید، پیش از این در امارت پدر وی طعن کرده باشـید. در غزوه موته به خدا که زید قابل امارت بود و پسـرش نیز صـلاحیت این امر دارد. وصیت مرا در شأن وی قبول نموده، با وی رفیق باشید که از جمله اخیار شماست. آنگاه از منبر فرود آمده به

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۶۲

حجره همایون شتافت.»

و در روضـهٔ الاحباب مسـطور است که: «این امر در روز شـنبه دهم ربیع الاول واقع شـد و صـحابه که همراه اسامه تعیین شده بودند، یک‌یک آمـده آن سـرور را وداع کرده به لشـکرگاه می‌رفتند و آن سـرور در ثقل مرض مبالغه و تأکید می‌فرمود که جیش اسامه را روان کنید.

القصه، بنـابر وقوع اخبار غـدیر خم و بعضـی آیات مثل آیه مباهله که حق سـبحانه امیر المؤمنین را نفس سـیّد المرسـلین فرمود، اکثر احادیث مثل: «انت منّی بمنزلهٔ هارون من موسـی الّا انّه لا نبی بعدی ۰۴۳۴۲۲۴خ ۱۰ خ» و روانه کردن جیش اسامه به دسـتوری که مـذکور شـد، عقیده مجتهدین مذهب امامیه بر این است که بعد از سـیّد المرسـلین، امیر المؤمنین به حکم: الخلافهٔ بعدی ثلثون سـنهٔ، سی سال امام و غوث اعظم و قطب دایره بنی آدم و آدمیان و عالم‌پناه و خلیفهٔ اللّه و قایم مقام رسول اللّه بود؛ اگرچه خلفای ثلاثه به رسم حکـومت و اسم خلافـت مشـهور و معروف بودنـد امـا فی الحقیقـهٔ مرتضـی علی به کمـال خلافـت صـوری و معنوی مبعوث و موصوف بودنـد، لهـذا در جمیع مشـکلات به فرمان وی راه می‌رفتند و به کرات و مرات و یا مفرج الکرب و گاهی لو لا علیّ لهلک عمر می گفتند و از جمله این سی سال، بیست و چهار سال و چند ماه ممنوع بود از تصرف در احکامی که مشکل می‌نمود و چنانچه آن سرور بعد از بعثت چند سال ممنوع بود از تصرف در احکام نبوت، همچنین امیر المؤمنین بنابر وصیت خیر النبیین به صبر و مدارا زندگانی می‌فرمود و بعد از آن پنج سال و چند ماه به جهاد ناکثین و قاسطین و مارقین ممتحن بود؛ چنانچه در باب شجاعت مذکور شد.

و نیز گوینـد از روایاتی که به اسانیـد صـحیحه به ما رسـیده چنانچه مسـتفاد می‌شود امیر المؤمنین غیر از سـیّد کاینات به هیچ احدی بیعت نکرده و لهذا ذکر توقف در بیعت نمودن با خلفای ثلاثه که در کتب متواتره اهل تسـنن به تواتر ایراد یافته نیز دال است بر این معنی که خلافت، حق امیر المؤمنین بود؛ چه اگر حق او حق نمی‌بود، توقف نمی کرد. زیرا که به حکم:

«إِنَّما یُرِیـدُ اللَّهُ لِیُذْهِبَ عَنْکُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَیْتِ وَ یُطَهِّرَکُمْ تَطْهِیراً» ۱۴۳۴۲۲۴خ ۱۱ خ از صـغایر و کبـایر مصون و محفوظ است.» چنانچه در دفتر ثانی روضهٔ الاحباب می‌آرد که: «جمعی از اهل سیر برآنند که چون از مهم بیعت فراغت حاصل شد، ابو بکر صدیق از وجوه مهاجر مجمعی ساخته، علی مرتضی را به آن مجلس طلبید. امیر اجابت نموده، در محلی لایق خود نشست و از موجب طلب خود پرسید. قـدوه اصـحاب، عمر بن الخطاب گفت: می‌خواهم چنانچه سایر صـحابه با ابا بکر بیعت کردنـد، تو هم بیعت کنی. امیر گفت: سـخنی که شـما بر انصـار حجت ساخته، این منصب گرفته‌ایـد، من بر شـما حجت می گردانم. راست بگوییـد به سـید کاینات اقرب و به حکم:

«أُولُوا الْأَرْحامِ بَعْضُهُمْ أَوْلی بِبَعْضٍ فِی کِتابِ اللَّهِ» ۲۴۳۴۲۲۴خ ۱۲ خ مستحق خلافت کیست؟ عمر بن الخطاب

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۶۳

گفت: تو را نگـذاریم تا بیعت نکنی. امیر فرمود: اول سـخن مرا جواب به صواب بگوییـد، بعـد از آن از من بیعت جوییـد. ابو عبیـده

گفت: ای ابو الحسن، تو به واسطه سبقت در اسلام و فضیلت قرابت قریبه با سیّد الانام سزاوار حکومت و خلافتی، لیکن چون صحابه بر ابو بکر اجماع نموده، مناسب آن است که تو نیز قدم در دایره وفاق داری. امیر گفت: ای ابو عبیده، تو امین امتی. به قول رسول مختار، موهبتی که حق سبحانه به خاندان نبوت کرامت کرده، در بند آن مباشید که به جای دیگر نقل کند. مهبط قرآن و وحی و مورد امر و نهی و معدن فضل و نهج علم و منبع عقل و حلم ماییم، به واسطه این امور خلافت را شایسته و امامت را سزاییم. بشیر بن سعد انصاری گفت: ای ابو الحسن، داعیه‌ای که امروز تو ظاهر می‌کنی اگر پیش از این معلوم شدی، هر آینه هیچ کس با تو مضایقت و منازعت نکردی و جمله با تو بیعت می‌نمودند. لیکن چون تو در خانه خود نشستی و در اختلاط بر مردم بستی، خلق را مظنّه شد که از خلافت کناره می‌کنی. اکنون جمعی از مسلمانان که دیگری را برگزیده‌اند به پیشوایی از پی در می‌آیی و خود را طرز دیگر می‌نمایی. امیر گفت: ای بشیر، روا می‌داری که من جسد اطهر و قالب انور خیر البشر را غسل ناداده و تجهیز و تکفین وی ننموده و از دفن وی فراغت حاصل ناکرده‌ام، از طلب خلافت و حکومت [دم] زدمی و با مردم در منازعت و خصومت شدمی؟ ابو بکر صدیق چون دید که کلمات امیر محکم و استوار است و هر یکی از آن مقابل صدهزار است، از راه رفق و مدارا درآمده گفت: ای ابو الحسن، مرا گمان آن بود که تو با من در این امر مضایقه نباشد و اگر می‌دانستم در بیعت با من نفاق و تخلف‌ورزی خواهی کرد، هرگز آن را قبول نمی‌کردم. اکنون که مردم اتفاق نموده‌اند، اگر تو نیز با ایشان موافقت نمایی، ظن مرا مطابق واقعه ساخته باشی و اگر حالا- توقف کنی و خواهی که در این امر تأمل و تفکر نمایی، حرجی بر تو نیست. پس امیر المؤمنین از جمله مجلس برخاسته متوجه خانه گشت. در این اثنا ابو سفیان نزد امیر رفته، گفت: روا باشد که فروترین اهل قریش بر تو غالب گشتند! دست خود بگشا تا با تو بیعت کنم؛ و اللّه اگر خواهی مدینه را برای تو از سوار و پیاده پر سازم.

امیر المؤمنین وی را زجر کرد و گفت: تو از این سخن جز فتنه اراده نکرده و همیشه دشمن اسلام و مسلمانان بوده‌ای؛ اما الحمد للّه که هیچ ضرر به ایشان نتوانستی رساند. به درستی که ما ابو بکر را سزاوار امارت می‌دانیم و هواداری تو را نمی‌خواهیم.»

و هم در روضهٔ الاحباب مسطور است که: «به ثبوت پیوسته امیر المؤمنین تا زمانی که فاطمه زنده بود، بیعت نکرد و اکثر بنی هاشم و جمعی از قریش مثل زبیر و طلحه و خالد بن سعید بن العاص و گروهی از انصار با امیر اتفاق نموده با ابو بکر بیعت نکردند و سعد بن عباده تا زنده بود، از روی تعصب و حمیت بیعت نکرد و روایت ضعیف است که آخر از وی به کره

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۶۴

بیعت گرفتند. و در نوبت خلافت دویم، مشهور و معروف است که چون عهدنامه خلافت شهر به مهر میان گردانید و گفتند: خلیفه رسول خدا شخصی را به جای خود نصب کردند و این عهدنامه به نام او نوشته، هرکس از مؤمنان امر خلیفه را قبول دارد اظهار حال خود نماید.

چون بر این منوال پیش امیر آوردند، از روی فراست یا از راه کشف فرمود: بایعت بمن کان فیها ان کان عمر. یعنی، بیعت کردم من هرکس را که در آن نامه است اگرچه عمر باشد. و عهدنامه در شرح عقاید به این عبارت مسطور است:

هذا ما عهد ابو بکر بن ابی قحافه فی آخر عهده فی الدّنیا خارجا الی الاخرهٔ استخلف عمر بن الخطاب. فان عدل فذلک ظنّی به ورایی فیه و ان جار فلکل امرؤ ما اکتسب.

و راقم این نامه عثمان بن عفان بود. علمای امامیه گویند «عجب است که قدوه اصحاب، عمر بن الخطّاب در هنگام تحریر این نامه: حسبنا کتاب اللّه ان هذا الرّجل قد اشتدّ وجعه نگفت؛ چنانچه در وقت طلب دوات و قلم آن سرور گفته بود!» و ما در جواب گوییم، مصراع:

خطای بزرگان گرفتن خطاست.

و در نوبت سیم هم در روضهٔ الاحباب مسطور است که: «بعد از قضیه مبحث شوری چون به تجویز عبد الرّحمن عوف مردم با عثمان

بن عفـان بیعت کردنـد، امیر المؤمنین در آن مجمع تأمل و تعلل ورزیـده فرمود: سوگنـد می‌دهم شـما را که راست گوییـد؛ در میان اصـحاب رسول هیـچ احـدی هست که آن سـرور در وقتی که سلسـله عقـد مؤاخـات میـان یـاران خویش اسـتحکام می‌داد با او عقد مؤاخات بسـته، آن سـرور در شأن او فرموده باشـد: «انت اخی فی الدّنیا و الآخرة؟» همه گفتند: نی. آنگاه فرمود: هیچ احدی در میان شمـا غیر از من هست که سـرور در شـأن او فرموده باشـد: «انت منّی بمنزلـة هـارون من موسـی الّا انّه لا نبی بعـدی؟» جمیع حضار از صغار و کبار گفتنـد: نی. پس گفت: در میان شـما مردی هست که امین وحی و مهبط امر و نهی، او را بر سوره برائت مؤمن داشـته، عالیشـأن گردانیـده باشـد به این کلمه وافیه کـافیه که: «لاـ یؤدّی عنّی الّا انـا او رجل من عترتی» غیر از من؟ زمره اصـحاب باجمعهم گفتند: نی. دیگر فرمود: آیا نمی‌دانید که سـید بشر و شفیع روز محشر به رجل مهاجرین و کلّ انصار مرا تعیین فرموده، به رسم سرایا به جانب دشـمن فرستاد و ایشان را وصیت به انقیاد و متعابعت امیر جیش نمود و بر من هرگز کسی را امیر نگردانید؟ طایفه حاضرین بـاجمعهم گفتنـد: بلی، همچنین بود که می‌فرمایی. دیگر گفت: آیا می‌دانیـد که معلم علم اولین و آخرین اعلی (؟) علم من فرموده، مؤمنـان را اعلاـم کرد به این طریقه که: «انـا مدینـة العلم و علیّ بابهـا و انـا دار الحکمـة و علیّ بابهـا؟» گفتنـد: آری، می‌دانیم. دیگر فرمود: آیا نمی‌دانید که اصحاب رسول مکرر وی را در مقام

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۶۵

مخـاطره به اعـدا گذاشـته، در معرکه محـاربه از کفـار فرار نمودنـد و من هرگز در هیـچ مـوطن مخوف از آن سـرور تخلف ننموده، خویش را وقایه نفس نفیس وجه اقدس آن سرور کردم؟

گفتنـد: بلی. آنگـاه فرمود: کـدام یـک از مـا همچنین است؟ گفتنـد: هیچیک. باز فرمود: آیا نمی‌دانیـد اول مردی که قـدم در دایره اسـلام درآورده منم؟ همه گفتنـد: بلی. آنگـاه فرمود: کـدام یـک اقرب است از مـا به رسول از روی نسـبت و حسب؟ جمله گفتنـد: مراتب اقربیت تو را ثابت و مسلم و قدم مزیت تو در راه قربت و قرابت به آن سرور به غایت راسخ و محکم است.

در ایـن حـال عبـد الرحمـن عـوف گفت: یـا ابـا الحسن، همه این فضایـل که شـمردی چنین است که در تحت بیـان آوردی و جمیع اصـحاب بـدین امور اقرار داشـتند و اعتراف دارنـد؛ لیکن اکنون اکثر مردم به عثمـان بیعت کردنـد. متوقع از جناب تو آنکه با ایشان موافقت نمایی و به قـدم قبول و اقبال پیش آیی. شاه عرصه ولایت فرمود: به خـدا که شـما می‌دانید احقّ به خلافت کیست؛ مع ذلک به مقتضـی علم خود عمـل نمی‌نماییـد. بنابر رعایت اعراض و مصالـح دنیوی خود واللّه مسـلّم داشـتم این امر را بر غیر خود؛ زیرا که می‌دانم سـلامت مسـلمانان در این تنزیل و تسـلیم است، چه در این تسـلیم حیف بر خاصّه من است نه بر اسـلام و مسلمانان. بنابراین ترک منـاقشه کردم طلبـا لاجر المرجوفیه. و این ابیات آبـدار از آن ابر گهربار و بحر مملو از درّ شاهوار، مناسب این مقاله و گفتار بر صفحه روزگار ماند.

عربیه:

قد یعلم النّاس انّا خیرهم نسباو نحن افخرهم بینا اذا فخروا

رهط النّبی و هم مأوی کرامتهو ناصر الدّین و المنصور من نصروا

و الارض تعلم انا خیر ساکنهاکما به تشهد البطحاء و المطر

و البیت ذو السرّ و الارکان لو سئلوانادی بذلک رکن البیت و الحجر معنی بیت اول:

به تحقیق می‌دانند مردم به درستی که بهتر ایشان از روی نسب ماییم و بزرگ‌تر ایشانیم از روی چون افتخار نمایند.

معنی بیت دویم:

و می‌دانند گروه نبی و حال آنکه ایشان جای کرامت اویند که ناصر دین [منم] و منصور کسی که نصرت داده است ایشان را.

معنی بیت سیم:

و زمین می‌داند که بهترین ساکنان اویم؛ چنانچه بر بهتریت من گواهی می‌دهد بطحاء و مطر.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۶۶

معنی بیت چهارم:

و می‌داند خانه صاحب اسرار و ارکان؛ یعنی مکه اگر سؤال کنند ندا کند، یعنی گواهی بدهد به افضلیت من رکن بیت و حجر.

اگر سایلی گوید جناب ولایت‌پناه در قضیه معاویه به این دستور عمل نفرموده چه سلامت مسلمانان نیز در این واقعه در تنزیل و تسلیم وی بود، جواب گوییم فرق بین الصّورتین در غایت وضوح است؛ چرا که عثمان را شایسته خلافت می‌دانسته اما خود را احقّ می‌دانست و بنابر حصول مصلحت اسلام و مسلمانان از حق خود گذشت اما معاویه را شایسته خلافت و سزاوار حکومت و امارت عامه مسلمانان نمی‌دانست؛ چه غیر از امیر جمعی دیگر از میان صحابه به خلافت احقّ از معاویه بودند. با وجود شرف خود بر آن جمع اگر رضا به خلافت معاویه دادی، خلل و اضلال در اسلام افتادی و التزام مداهنه در امر دین نموده بودی بالضرورة به محاربه اهل بغی مشغول شد- دفعا للحیف علی الاسلام و المسلمین- و در آن کلام که در این قضیه فرمود لم یکن حیفا الّا علی، خاصه اشارتی به این معنی هست و ایضا چون در آن صورت اهل حل و عقد از مهاجر و انصار بر بیعت امیر اجتماع و اتفاق نموده بودند و به حکم حدیث صحیح که: «اذا بویع بخلیفتین فاقتلوا الاخر منهما»، وقتی که بیعت کرده شود به دو خلیفه، پس قتل کنند دیگری را از آن هر دو. معاویه مستحق قتل و محاربه گشته بود و در این صورت چون اهل حل و عقد بر خلافت عثمان مبایعت نموده بودند، رعایة السلامة المسلمین مخالفت ننموده، الحمد للّه الملک المعبود.

اکنون بیاییم در بیان زمان خلافتی که به اتفاق عام و خاص فریقین در سنه خمس و ثلاثین از هجرت سیّد المرسلین بر سمت وقوع تحقق پذیرفت. و هم در روضة الاحباب مسطور است که: «ارباب سیر و تواریخ- رحمهم اللّه- آورده‌اند چون واقعه قتل عثمان بن عفان به وقوع پیوست، جناب ولایت‌مآب و وصایت نصاب امیر المؤمنین در خانه خود نشست و در اختلاط با مردم- من کلّ الوجوه- بربست. رؤسای مصر و علمای عصر روی به عتبه علیه شده، سنیه علویه آوردند تا مهم بیعت با وی استحکام دهند، آن روز اجابت نفرمود. و به روایتی آنکه بعد از پنج روز از واقعه عثمان، مصریان با اهالی مدینه گفتند نزد مرتضی علی رفته، التماس قبول منصب خلافت باید نمود. پس به اتفاق به آستان راستان آشیان عالی شأن وی شتافته، گفتند: عالم چاره نیست از امامی و پیشوایی و خلیفه و مقتدایی و نمی‌دانیم در روزگار از تو به این کار احقّ و اولی کیست؟ در جواب فرمود: مرا به این کار میلی نیست؛ بر هرکه شما اتفاق می‌کنید با شما وفاق نموده، متابعت و مبایعت می‌کنم. ایشان مضمون این منظومه به عرض رسانیدند.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۶۷

بیت:

مرتضی اندر میان، وانگه کسی جوید امیرآفتاب اندر سما، وانگه کسی جوید سُها یعنی تا تو در میان احبّا باشی، که را یارای دم زدن از این مقام و یارای آن بود که متصدی خلافت و پادشاهی خاص و عام شود؟ گفتند: اگر چنانچه ملتمس این فقیران درجه قبول نیابد، تیغ خلاف از غلاف «لولا السّلطان لاکل النّاس بعضهم بعضا»، امور مردم به غایت پریشان و مختل شود. امیر المؤمنین در جواب آن طالبان صواب فرمود: شما را این مرتبه نیست که متصدی نصب امام شوید؛ این کار تعلق به رأی و درایت اهل بدر که ارباب حل و عقد و اصحاب رفیع القدرند، دارد و هر مرد را که ایشان به خلافت و ریاست قبول نمایند، خلیفه او خواهد بود. این کلام متین مبین امیر را به این شرح و بسط چون به آن طایفه جلیل القدر بهی البدر رسانیدند، جمهور ایشان که در مدینه بودند به در سرای امیر المؤمنین آمده استدعای مبایعت نمودند. چون هجوم و الحاح مهاجر و انصار بدین مثابه دید، از خانه خویش بیرون آمده متوجه مسجد نبوی شده، بر منبر رسول برآمده، خطبه فصیحه بلیغه‌ای خواند مشتمل بر حمد و ثنای خداوند تعالی و درود بر مصطفی. بعد از آن فرمود: ای گروه مؤمنان، راضی هستید به اینکه من امیر شما باشم؟ همه گفتند: آری. و اول شخصی که برپا

خاسته با وی بیعت کرد، طلحهٔ بن عبید اللّه بود و حال آنکه دست او شل بود (عارضی داشت از زخمی که در حرب احد به او رسیده بود) امیر المؤمنین چون نظر به او نمود، در خاطرش خطور کرد که این دست شایسته و سزاوار نقض و نکث بیعت است و با خود گفت: یده شلّاء و امره اشلّ. و به روایت آنکه، حبیب بن زیب گفت: اول کسی که با امیر بیعت کرد صاحب ید شل است؛ هرگز این بیعت به اتمام نرسد، یده شلّاء و بیعته لا یتمّ. بعد از آن زبیر بیعت نمود، پس اعیان بقیه مهاجر و انصار و سایر مردم به شرف بیعت مشرف شدند. و در بعضی از کتب به نظر درآمد که این بیعت در روز جمعه که عثمان کشته شده بود، تحقّق یافته و اقرب به صواب آن است که گویند بیعت امیر المؤمنین بعد از قتل عثمان به یک هفته اتفاق افتاد.»

و در مستقصی چنین مسطور است که: «اهل مدینه به سعد بن ابی وقّاص گفتند: دست بگشا تا با تو بیعت کنیم. چون امتناع نمود، بر سعد بن زید و عبد اللّه بن عمر عرض کردند، ایشان قبول ننمودند و امیر المؤمنین خود را از این امر کشیده می‌داشت؛ زیرا که اختلاف بسیار از مردم مشاهده می‌کرد تا روز پنجشنبه آواز قتل عثمان برآمد و او در روز جمعه کشته شده بود.

این جماعت که در صدد تصدی تعیین خلیفه بودند، گرد یک‌یک از اعیان اصحاب طواف نموده می‌گفتند: علی مرتضی در میان اهل مدینه حاضر است؛ هرچند خواستیم متحرک سلسله بیعت به او شویم قبول نکرد و فردا جمعه است و مردم را امامی نیست که به این فرض

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۶۸

مؤکد قیام نماید، رای شما در این باب چیست؟ همه گفتند: ما احقّ و اولی از وی نیستیم. آن جماعت گفتند: با ما موافقت نمایید تا به او متابعت نموده به خلافتش برداریم. اهل بدر سوی امام عالی‌قدر شتافته، برای قرار امر بیعت مجتمع گشتند الّا طلحه و زبیر. امیر المؤمنین فرمود: طلحه و زبیر کجایند؟ گفتند: ایشان چنان و چنین می‌گویند. فرمود: در این خطبه جلیل احضار ایشان در کار است. پس مالک اشتر و حکیم بن جبله نزد هر دو رفته، گفتند:

منصب خلافت را بر هر یکی از شما عرض کردیم شما ابا نموده، اقبال نکردید. اکنون مسلمانان دیگری را که شایسته این کار است اختیار کردند، موافقت نمی‌کنید. پس شما نیکخواه اهل اسلام نیستید که بیعت نمی‌نمایید با کسی که مسلمانان بر آن اتفاق کرده‌اند؟

بنابراین خون شما مباح و حلال و نفس شما مستحق عقاب و نکال و شایسته عذاب و وبال است. ایشان چون دیدند که اگر اقرار بر امتناع کنند ملحق به عثمان بن عفان خواهند شد، هر دو نزد امیر المؤمنین آمدند. به ایشان فرمود: مرا رغبتی به این امر نیست؛ هرکدام از شما رغبت داشته باشد دست بگشاید تا با وی بیعت کنم. هر دو گفتند: تو به این امر اولی و انسب و احرائی. پس اول طلحه و بعد از آن زبیر بیعت کرد.

و از بعضی ثقات چنین مسموع شده که این بیعت در روزی تحقّق پذیرفته که شاه سیّاره یعنی آفتاب، به برج حمل تحویل کرده بود که ماه فلک ولایت در منزل خلافت استقرار یافت و چون روز دیگر شد، عامه مردم بیعت نمودند. پس امیر المؤمنین خطبه‌ای در غایت بلاغت و فصاحت خواند و با جماعت صحابه نماز گزارده، فرمود تا مروان و چند نفر دیگر را از بنی مغیط طلب نمایند. بعد از تفتیش و تفحص تمام، از آن جماعت خبر و اثری نیافتند. گویند جناب خلافت‌مآب از زوجه عثمان بن عفان پرسیده قاتل عثمان که بود؟ در جواب گفت: دو مرد در سرای درآمدند و محمد بن ابی بکر با ایشان بود و آن دو مرد وی را به قتل آورده و به درجه شهادت رسانیدند. رویهای ایشان را دیدم اما نشناختم. امیر المؤمنین محمد بن ابی بکر را طلبیده، کیفیت واقعه استفسار نمود. او به موقف انها رسانید که: و اللّه! در سرای عثمان درآمدم و قصد قتل وی داشتم. چون پدرم را یاد کرد، از الحاح او متأثر شده دست از قتلش برداشتم و حال آنکه از انکار پشیمان و تایبم و سوگند به خدا که من نکشته‌ام و دیگری را نیز مانع نیامدم. زوجه عثمان وی را در تمام سخنان تصدیق نمود. و ایضا در بعضی از کتب سیر و تواریخ مسطور است که: چون این سخن امیر المؤمنین را که قرار

خلافت و حکومت عامه مسلمانان تعلق به اختیار اهل بدر دارد به سمع ایشان رسانیدند، طلحه و زبیر با جماعتی از وجوه مهاجر و اعیان انصار نزد امیر المؤمنین آمده گفتند: مسلمانان را از امام و خلیفه چاره نیست و هیچ احدی از تو به این کار انسب نی. امیر در جواب ایشان فرمود: «لا حاجهٔ لی فی

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۶۹

امرکم؛ فمن اخترتم رضیت ۳۴۳۴۲۲۴خ ۱۳ ۰ خ.» ایشان گفتند: اختیار ما بر توست و مکرر مبالغه نموده، این معنی را ادا کردند که قبای دیبای زیبای خلافت بر قد و قدر هیچ مردی جز تو چست و درست نمی‌آید؛ زیرا که خلاصه قوم قریش و مقدم طایفه هاشمیه و افضل و اکمل خلایق و اقرب مردمان به هادی سبل و طریق (یعنی رسول حضرت خالق) تویی. امیر فرمود: میل این کار ندارم؛ بگذارید تا من نیز یکی از شما باشم و هرکه را شما والی سازید وی را وزیر و مشیر شوم، چه وزارت مرا به از امارت است. ایشان در التماس و استدعا الحاح بیشتر نمودند. چون مبالغه از حد گذشت، امیر المؤمنین فرمود که: اگر با من بیعت می‌کنید، بدانید که من از حد شرع تجاوز نخواهم کرد و میل و محابا از من واقع نخواهد شد و فیصل امور به مشاورت جمهور نخواهد بود و یک درم بیت‌المال برای خود تصرّف نمی‌کنم و میان شما به ترجیح نمی‌نهم، بلکه هریک را به نظر مرحمت و عاطفت ملاحظه نمایم و احکام بین العباد به موجب کتاب اللّه و مقتضی حدیث و سنت رسول اللّه امضا و اجرا کنم. آنگاه فرمود: به مسجد روید که این امر به خفیه به مقطع نتوان رسانید. پس به مسجد رفتند و اول کسی که با او بیعت کرد، طلحه بود و بعد از آن زبیر. آنگاه اهل مصر به یک‌بار، بعد از آن مهاجر و انصار و اهل مدینه گروه گروه شرف بیعت به آن حضرت دریافتند. پس روز جمعه بر منبر رسول برآمده، خطبه‌ای در غایت فصاحت و بلاغت انشا فرمود. گویند اول آن خطبه این بود که:

«الحمد للّه علی احسانه قد رجع الحقّ الی مکانه ۴۴۳۴۲۲۴خ ۰ ۱۴ خ.» بعد از فراغ خطبه خزیمهٔ بن انصاری که از نزد حضرت رسالت‌پناه بذو الشهادتین ملقب بود، برخاسته در مقابل منبر ایستاده، این ابیات بیّنات که از جمله بیان حسان ابکار افکار وی بود، مانند حسّان بر منصّه بیان جلوه داد.

شعر:

اذا نحن بایعنا علیّا فحسبناابو حسن ممّا یخاف من الفتن

وجدناه اولی الناس بالنّاس انّهامام ۵۴۳۴۲۲۴خ ۰ ۱۵ خ قریش بالکتاب و بالسّنن

و ما من قریش من یشقی عبادهاذا ما جری یوما من الضعن و الاجن

و انت الّذی فیه من الخیر کلّهو ما فیهم بعض الّذی فیه من حسن

و اوّل من صلی من النّاس واحداسوی خیرهٔ النّسوان و اللّه ذو المنن

و صاحب جیش القوم فی کلّ وقعهٔیکون بها نفس الجبان لدی الذّقن

فذاک الذّی یثنی الحناجر باسمهامام لنا حتّی لقیناه فی الکفن ۶۴۳۴۲۲۴خ ۰ ۱۶ خ نقل است که: طلحه و زبیر بعد از امر بیعت با جمعی از اصحاب، نزد امیر المؤمنین رفته گفتند: قاتلان عثمان را چگونه به قصاص رسانیم؟ فرمود: جمعی کثیر به این امر متهم‌اند؛ همه را بی‌گواهی و بیّنه نتوان کشت و اگر یکی را به یقین می‌دانید که این کار کرده، من در

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۷۰

قصاص جستن خون عثمان با شما متفقم. صبر کنید تا صاحب قصاص بیاید و بر آن متعین دعوی کند و شما گواهی دهید، من حکم قتل کنم. آورده‌اند که: اکثر از بنی امیه فرار اختیار کرده، بعضی به طرف مکه و برخی به جانب شام نزد معاویه رفتند و گویند نعمان بن بشیر انصاری با این جمع کف بریده نایله زوجه عثمان را با پیراهن خون‌آلود نزد معاویه برد و شرذمه قلیله هم در مدینه مختفی گشتند؛ خایف و ترسان و به هنگام فرصت، خود را در مکه مبارکه به عایشه رسانیدند و هیچ احدی از بنی امیه به ادراک

سعادت بیعت امیر المؤمنین موافق نگشت. مصراع) این کار دولت است، کنون تا که را رسد؛ و اللّه الموفّق بالرّشاد.

نقل است که: روز دویم از بیعت جناب ولایت‌مآب امر فرمود تا در خزانه بیت‌المال گشودند. اموالی که در خزینه مضبوط بود، بیرون آورده بر مردم قسمت نمود.

و صاحب مستقصی آورده که: «امیر المؤمنین امر کرد تا در سرای عثمان سلاحی که از شتران صدقه فراگرفته بودند، جهت بیت‌المال ضبط کردند و اموال عثمان را فرمود تا در میان ورثه او قسمت نمودند.» منقول است که: دویم روز از قرار خلافت امیر المؤمنین مغیرهٔ بن شعبه که در میان عرب به کمال عقل و تدبیر مشهور بود به خدمت امیر آمده گفت: خداوند تعالی تو را بر امت مرحومه محمد والی گردانید و ما را به دولت متابعت تو رسانید؛ بر ما لابد و ضرور است که هواداری و نیکخواهی تو به تقدیم رسانیم. اگر رخصت فرمایی آنچه در خاطر می‌رسد به موقف انها ۳۵۳۴۲۲۴خ ۰ ۱۷ خ رسانیم. امیر المؤمنین او را دستوری سخن گفتن داد. مغیره گفت: من از بعضی مردم در امر خلافت تو بی‌اتفاقی فهم می‌کنم؛ باید که عمّال عثمان را بر اعمالی که دارند امثال مقرر داری تا تو در امر خلافت بلاخلاف مستقل گردی و مکتوبی به معاویه نویسی و حکومت مملکت شام را چنانچه سابقا بوده و سالها استمرار یافته به وی مسلم داری و در آن مکتوب شرف او و بزرگان او مسطور سازی و اعلام فرمایی که نسبت به او، از عمر و عثمان بهتر سلوک خواهی کرد و عمرو عاص را به تفویض مملکت مصر بنوازی و استمالت نامه به او نویسی مشتمل بر ذکر شرف و تقدم او بر اکفا و اقران. و او شخصی است در بند نام و ناموس و به غایت مکار و بافراست و طالب حکومت و ریاست که من از خلاف این هر دو بسیار متوهمم. امیر المؤمنین فرمود: این کار هرگز از من نیاید که معاویه و عمرو عاص و سایر عمّال عثمان را یک ساعت بلکه یک لحظه حکومت و ایالت تجویز کنم که پیوسته من- لیلاً و نهارا و سرّا و جهرا- عثمان را نهی می‌کردم از گذاشتن عمّال ضال، او سخن مرا در این باب نشنید تا رسید به او آنچه رسید و دید آنچه نبایستی دید. اکنون چگونه آن قوم ضالّ مضلّ را بر مسلمانان مسلط سازم و ما کنت متخذ المضلّین عضدا. روز دیگر باز مغیره آمده گفت: یا امیر المؤمنین، دیروز سخنی در باب عمّال عثمان به موقف انها (۱۷) رسانیده

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۷۱

بودم، مرضی ضمیر منیر نیفتاد و امروز از آن برگشتم و دانستم انسب آن است که ایشان را از مقام حکومت عزل کنی تا موافق از منافق ظاهر ۴۵۳۴۲۲۴خ ۰ ۱۸ خ گردد. این بگفت و با خود ملازمت معاویه مقرر کرده، از مجلس بیرون رفت. مصرع)

ببین که از که بریدی و با که پیوستی

اتفاق در این روز، عبد اللّه بن عباس از سفر حج مراجعت نموده متوجه ملازمت امیر بود.

بر سر دروازه با مغیره ملاقی شده، چون به مجلس امیر درآمد، بعد از تقدیم مراسم تحیت و سلام پرسید که: مغیره اینجا از برای چه آمده بود؟ امیر المؤمنین فرمود: دیروز مرا مصلحتی می‌نمود و امروز مخالفت آن گفت؛ و سخن اول و آخر او را بیان نمود. ابن عباس گفت: سخن اول نصیحت و نیکخواهی بود و دوم سخن خیانت و تباهی. امیر المؤمنین فرمود: می‌دانم که مصحلت دنیوی من در این است که شما می‌گویید اما نظر اصلی من بر مصلحت دین است و در رعایت دنیای دون نه دین است و نه دنیا.

شعر:

دین و دنیا هست ضد یکدگردولت دین خواهی از دنیا گذر و به روایتی آنکه فرمود: ای ابن عباس، هرگاه در صلاح مهمّات با تو مشاورت نمایم آنچه به خاطرت رسد بر من بگوی؛ اگر در بعضی از آنها خلاف قول تو عمل کنم راه موافقت من بپوی. ابن عباس گفت: از جمیع کارها فرمانبرداری تو بر من آسان‌تر است.

واقعاتی که در عهد خلافت امیر المؤمنین روی نموده، هرچه از جنس کرامت و فراست و کشف و فضایل بود، در باب فضل و خارق و علم و فراست و کشف، قلمی نموده شد و آنچه از قسم محاربت به اعدای دین در باب شجاعت مسطور گشت و تتمه‌ای در

کتب تواریخ سلف مرقوم است. چون مطلب این فقیر در این باب اعتقاد فریقین در تعیین زمان خلافت صوری امیر المؤمنین بود، زیاده بر این اطناب نرفت.

پی‌نوشت‌ها

۴۶۲۴۲۲۴خ ۰ (۱) خ- المائدة (۵) آیه ۵۵: «جز این نیست که ولیّ شما خداست و رسول او و مؤمنانی که نماز می‌خوانند و همچنان‌که در رکوعند انفاق می‌کنند.»

۵۶۲۴۲۲۴خ ۰ (۲) خ- نک: مسند احمد؛ ج ۴، صص ۲۸۱ و ۳۷۰؛ جامع صغیر؛ ج ۲، ص ۱۸۰. «هرکه من مولای اویم، پس علی مولای اوست.»

۵۶۲۴۲۲۴خ ۰ (۳) خ- المائدة (۵) آیه ۶۷: «ای پیامبر، آنچه را از پروردگارت بر تو نازل شده است به مردم برسان.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۷۲

۶۶۲۴۲۲۴خ ۰ (۴) خ- در نسخه بم: صحیفه.

۸۶۲۴۲۲۴خ ۰ (۵) خ- همان: رأس.

۹۶۲۴۲۲۴خ ۰ (۶) خ- المائدة (۵) آیه ۶۷ [ترجمه آن در متن آمده است].

۲۷۲۴۲۲۴خ ۰ (۷) خ- نک: مسند احمد؛ ج ۴، صص ۲۸۱ و ۳۷۰؛ جامع صغیر؛ ج ۲، ص ۱۸۰: «هرکه من مولای اویم، پس این علی مولای اوست. خداوندا، دوست دار هرکه او را دوست بدارد. دشمن دار هرکه او را دشمن باشد.

خداوندا، یاری فرما هرکه او را یاری کند و فروگذار هرکه او را فرو گذارد. و حق را هرجا که باشد همراه او گردان.»

۲۷۲۴۲۲۴خ ۰ (۸) خ- المائدة (۵) آیه ۳: «امروز دین شما را به کمال رسانیدم و نعمت خود بر شما تمام کردم و اسلام را دین شما برگزیدم.»

۴۷۲۴۲۲۴خ ۰ (۹) خ- در نسخه بم: شجاع بنت تمیمه.

۲۸۲۴۲۲۴خ ۰ (۱۰) خ- نک: کشف الاسرار و عدّة الابرار؛ ج ۱، ص ۳۹۵؛ ج ۳، ص ۱۵۰؛ ج ۱۰، ص ۲۹۴. «تو از من به مثابه هارون به موسی هستی، جز اینکه پس از من پیامبری نیست.»

۴۸۲۴۲۲۴خ ۰ (۱۱) خ- الاحزاب (۳۳) آیه ۳۳: «ای اهل بیت، خدا می‌خواهد پلیدی را از شما دور کند و شما را پاک دارد.»

۵۸۲۴۲۲۴خ ۰ (۱۲) خ- الانفال (۸) آیه ۷۵: «به حکم کتاب خدا، خویشاوندان به یکدیگر سزاوارترند.»

۷۱۳۴۲۲۴خ ۰ (۱۳) خ- در کار شما نیازی به من نیست؛ پس از آنها هرکه را برگزینید، خشنودم.

۸۱۳۴۲۲۴خ ۰ (۱۴) خ- سپاس از آن خداست برای نیکی‌اش که به تحقیق حق را به جایگاه خود برگرداند.

۰۲۳۴۲۲۴خ ۰ (۱۵) خ- در نسخه بم: اطیب.

۰۲۳۴۲۲۴خ ۰ (۱۶) خ- معنی بیت اول: هنگامی که ما با علی [ع] بیعت کردیم، گمان بردیم ابو الحسن کسی است که از فتنه‌ها می‌ترسد.

معنی بیت دوم: او را سزاوارترین مردم در میان مردم یافتیم؛ وی پیشوای قریش به کتاب و سنت‌هاست.

معنی بیت سوم: در روز کوچیدن و دگرگونی رنگ و طعم آب، کسی که به بندگانش تیره‌بخت شود از قریش نیست.

معنی بیت چهارم: تو آن کسی هستی که سراسر خیر در اوست و چون کسی که برخی از حسن‌ها در اوست، نیستی.

معنی بیت پنجم: سوگند به خدای ذو المنن، نخست کسی از مردم هستی که به تنهایی نماز گزارد؛ سوای بهترین زنان عالم [- حضرت خدیجه (س)].

معنی بیت ششم: سپهسالار لشکر قوم در هر کارزاری است که در جنگ‌ها، جان بزدلان از ترس بر لب است.

معنی بیت هفتم: پس وی کسی است که حنجره‌ها به نامش ثنا و ستایش می‌گویند. تا روزی که وی را در کفن دیدار کنیم، امام ماست.

۳۲۳۴۲۲۴خ ۰ (۱۷) خ- در نسخه بم: اظهار.

۴۲۳۴۲۲۴خ ۰ (۱۸) خ- همان:+ و هویدا.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۷۳

باب دوازدهم در بیان انتقال امیر المؤمنین، امام المتّقین، علی مرتضی از عالم فنا به عالم بقا به یمن حصول درجه شهادت و واصل شدن به ذات خداوند- جلّ و علا- و ما یتعلّق بها.

اشاره

بر رای معنی آرای ارباب دانش و ذکا و اصحاب فطنت و صفا ظاهر و باهر است که سنت سینه ایزد متعال به مقتضای «وَ لَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا» ۸۳۴۴۲۲۴خ ۰ ۱ خ بر این منوال استمرار پذیرفته که هر کس از راه محبت و اخلاص به قدم نیاز و اختصاص، ساحت بارگاه احدیت پیماید و به دست ارادت و بندگی، ابواب ملازمت درگاه الوهیت بر روی روزگار خود گشاید، باران هموم و بلایا از غمام محن بر فرق او ریزان شود و انوار ابتهاج و راحت و آثار افراح و بهجت از صفحات احوالش گریزان شود. مرویه صحیحه: «البلاء للولاء کاللّهب للذّهب ۹۳۴۴۲۲۴خ ۰ ۲ خ» مؤید ۰۴۴۴۲۲۴خ ۰ ۳ خ این دعوی است و کلمه فصیحه: «ان اللّه اذا احبّ قوما ابتلاهم»، مؤید این معنی است.

شعر:

دوستی چون زر بلا- چون آتش استزرّ خالص در دل آتش خوش است ۱۴۴۴۲۲۴خ ۰ ۴ خ و لهذا نزول نوایب بر اکابر انبیا که محرمان حریم کبریااند، بیشتر از سایر برایا می‌بوده و حلول مصایب بر اعاظم اولیا که مقرّبان عالم بالااند، اکثر از جمیع خلایق روی می‌نموده. تن کدام نبی است که گداخته شعله محبت او نیست و دل کدام ولی است که نشانه سهام کرب او نی؛ بلکه بر آتش بلای او در هر بادیه هزار هزار دل کباب و از دود ابتلای او در هر زاویه هزار

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۷۴

هزار دیده پرآب.

نظم:

اندر همه دشت خاوران سنگی نیست‌کز خون دل و دیده بر آن رنگی نیست

در هیچ زمین و هیچ فرسنگی نیست‌کز دست غمش نشسته دلتنگی نیست و مصداق این سیاق نزد علمای آفاق از تأمل در وقایعی که میان امیر المؤمنین و امام المتّقین، اسد اللّه الغالب، علی بن ابیطالب و معاویهٔ بن ابی سفیان و شامیان واقع شده، بر وجهی که شمّه‌ای از آن سبق ذکر یافت- کالشّمس فی وسط النّهار- ظاهر و آشکارا می‌گردد؛ زیرا که با وجود آنکه به اتفاق جمیع طوایف امّت آن مهر سپهر امامت، خلیفه به حق و امام مطلق بود و پیش از تمامی اهل اسلام به متابعت نبی- علیه الصّلوة و السّلام- اقدام فرمود و مقارنت نبی و خصوصیت جسمی با رسول عربی به اکمل وجهی حاصل داشت و پیوسته در ملازمت آن حضرت، رایت غزا

و لوای علم و اجتهاد می‌افراشت و در میدان شجاعت و مردانگی از مجموع مبارزان ادوار گوی مسابقت می‌ربود و در ایوان سخاوت و فرزانگی بر جمیع کریمان اعصار سابق فایق بود و اکثر اکابر مهاجر و انصار غاشیه متابعتش بر دوش گرفته بودند و بیشتر اشراف بلاد و امصار حلقه متابعتش در گوش کشیده، آن حضرت را بر طبق دلخواه بر معاویهٔ بن ابی سفیان که بی‌شایبه اشتباه طلیق بن طلیق بود و در سلک مؤلفه قلوب انتظام داشت، استیلام میسر نگردیده و از آن جهت مدت مدید روزگار فرخنده آثار به انواع غصه و غم و اصناف حزن و الم گذرانیده، بالآخره به درجه رفیعه شهادت رسید.

منقول است که: نوبتی یکی از مخصوصان سده سنیه امامت و منتسبان علیّه عالیه کرامت پرسید: یا امیر المؤمنین، با وجود انواع فضایل صوری و معنوی و اوصاف کمالات دنیوی و اخروی که ذات پاک تو را حاصل است، سبب چه بود که ابن هند را مغلوب نتوانستی ساخت؟

فرمود: دنیا به دو پا قائم است؛ یکی حق و دیگری باطل. من اراده کردم که به یک پا قایم گردد و میسر نشد. طرفه حالتی است که والیان هدایت به واسطه جفای دنیای بی‌وفا همواره در زوایای یأس و حرمان می‌نشینند و سالکان مسالک غوایت از کجروی فلک بی‌سروپا پیوسته در ریاض آمال و امالی انصار دولت و کامرانی چینند مقربان بارگاه سبحانی به سبب حصول سعادت جاودانی از مستلذّات عالم فانی مهجور و مردود و آن درگاه یزدانی به واسطه وفور تسویلات نفسانی با جواز مرادات این جان مغرور.

مثنوی:

فلک بر خویش پیچان اژدهاییست‌پی آزار ما زورآزماییست

رساند هرکه را یک لحظه راحت‌کند سالی ز دنبالش جراحت

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۷۵ به هر اختر کزان روشن چراغیست‌نهاده بر دل و آزاده داغیست

هزاران داغ هست و مرهمی نی‌وزان بی‌مرهمی هیچش غمی نی غرض از این تثبیت و مقصود از این ترتیب، ایراد واقعه مصیبت‌افزای شاه اولیا و قدوه اصفیاست که در سنه اربعین از هجرت خاتم النّبیین روی داد و بدان جهت، کوکب هدایت و اقبال، از اوج عزّت به حضیض مذلّت افتاد.

نظم:

دل اهل اسلام از آن غم شکست‌شهِ چرخ چارم به ماتم نشست

قمر زان اَلَم جیبِ جان چاک زدزحل جامه در خمّ افلاک زد

فرشته ز سوز درون پَر بسوخت‌عطارد ورق‌های دفتر بسوخت مستحفظان اخبار و مستخبران آثار اگرچه اتفاق دارند که شهادت شاه ولایت بر دست عبد الرحمن ملجم المرادی به وقوع انجامید، اما در کیفیت حال آن لعین شقاوت‌مآل و چگونگی وقوع آن امر شنیع اختلاف بسیار واقع است. به روایتی آنکه ابن ملجم در اصل از مصر بود و در وقت خروج مصریان جهت قتل عثمان به ایشان همراهی نمود. بعد از آنکه به کوفه افتاده، در ملازمت حضرت والا منقبت بسر می‌برد. و قولی آنکه پس از واقعه نهروان، شاه مردان به محمد بن ابی بکر نوشت که: چند کس از فارسان ۲۴۴۴۲۲۴خ ۰ ۵ خ مصر بدین جانب روانه ساز.

محمد- رضی اللّه عنه- به موجب فرموده، بیست نفر از شجاعان به کوفه ارسال داشت؛ یکی از آن جمله ابن ملجم بود. چون نظر امیر المؤمنین بدان بداختر لعین افتاد،

شعر:

اشدد حیا زایمک للموت فان الموت لاقیکاو لا تجزع من الموت اذا دخل بوادیکا یعنی، میان را سخت بربند از برای مرگ که مرگ به تو ملاقات خواهد کرد و جزع مکن از مرگ چون به وادی تو فرود آید.

در روضهٔ الشّهداء مسطور است که: «امیر المؤمنین در وقت خروج نهروان، رسولان به اطراف بلدان فرستاده مدد طلبید، از یمن ده

تن به ملازمتش آمدند. ابن ملجم داخل ایشان بود.

هریک از آن ده نفر تحفه آوردند، قبول فرمود و تحفه ابن ملجم شمشیری بود به غایت قیمتی. امیر المؤمنین قبول ننمود، آن لعین از این جهت غمگین شده گفت: یا امیر المؤمنین، سبب چیست که از رفقای من هدیه قبول نمودی و شمشیر مرا که در میان عرب مثل ندارد نمی‌ستانی؟ فرمود: این تیغ را چگونه از تو بستانم و حال آنکه مراد تو از من بدین شمشیر حاصل خواهد شد! ابن ملجم از شنیدن این خبر وحشت‌اثر اظهار جزع کرده، بر زمین افتاد و گفت: یا امیر المؤمنین، هیهات! هرگز مباد که این صورت در خیال من گذرد و این فکر محال

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۷۶

در خاطر من خطور کند. من به عشق ملازمت این آستان، دل از وطن برداشته‌ام و نقش مهر محبت خدّام این خاندان بر صحیفه ضمیر نگاشته. امیر گفت: این امری است بودنی و صورتی است روی نمودنی و تو عن‌قریب از جاده وفاق به بادیه نفاق خواهی گریخت و خاک بی‌مروتی و شقاوت بر فرق دولت خواهی ریخت.

بیت:

آیین مهر و رسم وفا عادت تو نیست‌هرچند عهد و شرط کنی باز بشکنی ابن ملجم گفت: یا امیر المؤمنین، من در پیش تو ایستاده‌ام؛ امر فرمای تا دستهای مرا قطع نمایند و اگر به تحقیق این امر از من واقع خواهد شد مرا به قصاص رسان. امیر فرمود: چون از تو فعل صادر نشده که مستحق عقوبت باشی، چگونه تو را قصاص کنم؟ اما مخبر صادق مرا از این کار خبر کرده و می‌دانم که قول او به صدق مقرون است. و روایتی آنکه: ابن ملجم در سلک خوارج انتظام داشت اما در کوفه مجال قرار نیافت و در معسکر امیر المؤمنین ماند تا وقتی که مهم قوام او فیصل پذیرفت. و در بعضی از روایات آمده که: چون علی مرتضی از نهروان به جانب کوفه روانه شد، ابن ملجم رخصت یافته [که پیشتر به آن باره شتابد و مژده فتح و فیروزی به مردم رساند. از موقف امامت اجازت یافته ۳۴۴۴۲۲۴خ ۰ ۶ خ]، چون به کوفه درآمد، گرد محلات می‌گشت و به آواز بلند، خبر ظفر می‌گفت. در آن اثنا چشم ناپاکش بر جمیله قطّامه نام- علیها اللّعنهٔ- که دختر اشجع تمیمی بود افتاد. از آنجا که جنسیت بود، دل ملعون به جانب ملعونه میل کرد.

شعر:

ذره ذره کاندرین ارض و سماست‌جنس خود را همچو کاه و کهرباست ۴۴۴۴۲۲۴خ ۰ ۷ خ شیفته جمال و حسن او گشته، گفت: ای آرام جان و مونس دل ناتوان، از کدام قبیله‌ای؟

جواب داد: از باب بنی تمیم و آن قبیله تمام خارجی بود و جمعی کثیر از ایشان در نهروان کشته شده بودند. ابن ملجم پرسید: بیوه‌ای یا شوهر داری؟ گفت: بیوه‌ام. ابن ملجم به زبان نیاز از او خواستگاری نموده، قطّامه گفت: مهر من سه چیز است؛ هزار دینار و کنیزکی جمیل و مغنّیه و سر علی بن ابیطالب. ابن ملجم گفت: زر و کنیزک را قبول دارم اما قتل حیدر کرار به غایت دشوار است. ویحک، ای قطّامه! که قادر تواند شد بر کشتن آن شهسوار مشرق و مغرب که او شکننده سرکشان عرب است؟

بیت:

چو او برکشد ذوالفقار از غلاف‌ز هیبت فتد لرزه بر کوه قاف قطّامه گفت: من مال و کنیزک به تو بخشیدم، اما از سر قتل علی که کشنده پدر و برادران

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۷۷

من است درنگذرم. چون شعله شهوت در کانون سینه پرکینه او افروخته بود، خرمن صبرش به شرار برق غفلت سوخته، گفت: و اللّه سخن امیر راست است و آنچه مرا فرموده بود اینک اثر او پدید آمد. ای قطّامه، بدان عزیمت ایستاده‌ام و کمر قتل امیر بستم. اگر به یک ضربتی که بر او زنم راضی شوی، زود این مهم کفایت کنم. و از غایت شرارت به موجبی که مذکور خواهد شد، آن حضرت

را به درجه شهادت رساند.»

راقم این حروف گوید: این روایت در نظر واقفان مواقف هدایت، ضعیف می‌نماید؛ زیرا که به اتفاق مورخین، واقعه نهروان در سنه ثمان و ثلاثین به وقوع پیوسته و شهادت شاه ولایت‌پناه در سنه اربعین واقع شده. در روایتی که جمعی از مورخان والاگهر به قلم صحت‌اثر ایراد نموده‌اند، آن است که بعد از واقعه نهروان که بعضی از خوارج زنده مانده بودند، در اطراف بلاد متفرق گشتند. عبد الرحمن بن ملجم مرادی و برک بن عبد اللّه التمیمی و عمرو بن بکر السّعدی در مکه مجتمع شده، روزی از کشتگان نهروان یاد کردند و بر قتل آن ملاعین تأسف خورده گفتند: اگر علی بن ابیطالب و معاویهٔ بن ابی سفیان و عمرو بن عاص کشته شوند، فتنه‌ها ساکن و خاطر مطمئن گردد. آنگاه ابن ملجم گفت: من بر قتل علی اقدام می‌نمایم و برک گفت: من زندگانی معاویه به آخر رسانم و عمرو گفت: به قتل عمرو عاص پردازم و قلوب طالبان این معنی را مسرور سازم. و مقرر نمودند که در صبح هفدهم رمضان هریک از ایشان مهمی را که متقبل و متکفل شده‌اند، سرانجام نمایند. شمشیرهای خود را به زهر آب داده، هریک متوجه مقصد گشتند. و به روایت یافعی- رحمهٔ اللّه علیه- شخصی که کشتن معاویه قبول نموده بود، حجاج بن عبد اللّه الضمیری نام داشت و متعهد کشتن عمرو عاص موسوم بر ادویهٔ العبری بود.

القصه، شخصی که داعیه خونریزی معاویه داشت به دمشق رسیده، در سحر روز موعود کمین کرده، در وقتی که معاویه بیرون می‌آمد، ضربتی بدو زده گفت: کشتم تو را ای دشمن خدای. فی الحال، اعوان معاویه او را گرفته پیش آوردند و معاویه به قتل او امر کرد. آن شخص گفت: اگر تو را مژده دهم که از استماع او شادان شوی مرا هیچ نفعی کند؟ معاویه پرسید: آن کدام است؟ گفت: امشب برادرم عبد الرحمن، علی را به قتل رسانید. معاویه گفت: همچنان‌که کشتن من دست نداد، شاید او را هم میسر نشده باشد. و به روایت اصحّ او را بکشت و طبیبی طلبیده، استعلاج زخم سرین خود نمود. آن جراحت التیام پذیرفت و شخصی که اراده قتل عمرو عاص نمود به مصر رفت، اما بر او دست نیافت. چون امرا از این معنی مطلع شدند، فرمود تا او را کشتند. و ابن ملجم لعین چون به کوفه رسید- چنانچه در صدر مسطور است- و قطّامه که در عرب به کمال حسن و جمال ضرب المثل بود، طالب وصال او گردید و قطّامه امر

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۷۸

تزویج را به قتل امیر المؤمنین تعلیق نمود. ابن ملجم گفت: من خود جهت این کار به کوفه آمده‌ام. پس قطّامه چندی از خویشان خود ممدّ ۵۴۴۴۲۲۴خ ۸۰ خ کار آن نابکار ساخت و ابن ملجم شیث بن بحره را نیز با خود متفق گردانیده، قرار بر قتل امیر داد و به ثبوت پیوسته که در آن اوان که زمان شهادت شاه ولایت‌پناه نزدیک رسید، چندین کرّت به کنایه از این معنی اخبار نموده و بلکه پیش از آن هرگاه تقریبی واقع می‌شد، اظهار این واقعه می‌نمود؛ چنانکه در باب علم مسطور گشت. وقتی که معاویه خواست معلوم کند که امیر المؤمنین پیش از مرگ او به فردوس اعلی خواهد خرامید یا او بیشتر به سقر خواهد رسید، پس سه نفر را به تواتر به جهت انتشار خبر مرگ خود به کوفه فرستاد. امیر المؤمنین بر مکر و فریب او مطلع شده فرمود: معاویه نمی‌رود تا محاسن مرا به خون رنگین نبیند.

و در روضهٔ الصفاء مسطور است که: «در سفری اسب ابن ملجم مفقود گشت و او به خدمت امیر المؤمنین آمده، اسبی توقع کرد. امیر ملتمس او را مبذول داشته، فرمود: ارید حیاتک و ترید قتلی. من حیاتت خواهم و تو قتل من. نقل است که در ماه رمضان سنه اربعین، امیر المؤمنین به مسجد کوفه به نصایح خلایق اشتغال می‌فرمود. به سوی امام حسن نظر کرد و گفت: ای نور دیده من، از این ماه چند روز گذشته؟ گفت سیزده روز. پس رو به سوی امام حسین کرده فرمود: ای سرور سینه من، از ماه چند روز باقی مانده؟ گفت: هفده روز. پس دست به محاسن برده فرمود که: در همین ماه بدبخترین مردم، لحیه مرا از خون سر من خضاب کند و بیتی چند از زبان الهام بیان گذرانید. مضمون آنکه: قتل من می‌خواهد نامرادی از قبیله مراد و من به وی نیکویی می‌خواهم. چون امیر

المؤمنین از منبر فرود آمد، ابن ملجم به اضطراب تمام آمده، گفت: یا امیر المؤمنین، پناه می‌برم به حضرت ربّ العالمین از آنچه نسبت به من گمان می‌بری و از تو در می‌خواهم که اشاره فرمایی تا مرا بکشند و دستهای مرا ببرند.

امیر فرمود: پیش از قتل قصاص نباشد لیکن مخبر صادق مرا خبر داده که کشنده تو از قبیله مراد باشد. ابن ملجم همچنان در مقام استبعاد و انکار بود. امیر گفت: تو را به خدا سوگند می‌دهم راست بگوی که در ایام طفولیت تو دایه‌ای بود یهودیه و تو را می‌گفت: ای بدبخت‌تر از کشنده ناقه صالح؟ گفت: بلی. آنگاه ساکت شده، روی از وی بگردانید. و به صحت پیوسته که: در ماه مذکور شبی در خانه امام حسن و شبی در خانه امام حسین افطار می‌نمود و زیاده از سه لقمه تناول نمی‌فرمود و می‌گفت: شبی چند مهمان شمامم.»

و در ترجمه مستقصی از امّ موسی سریه امیر المؤمنین مروی است که: در آن سحر که شهادت امیر مقدّر بود، امّ کلثوم را گفت: ای دختر من، چنان می‌بینم که این صحبت روح‌پرور در میان ما عن قریب منقضی گردد و طایر نفس نفیس، قفس قالب شکسته به موافقت متوطنان

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۷۹

ملأ اعلی پیوندد. امّ کلثوم قطرات اشک از سحاب دیده فروباریده گفت: ای پدر، این چه خبر محنت‌اثر است و این چه حکایت پرشور و شر است! این نه قصه‌ای است که به گوش توان شنید و نه غصه‌ای که از شکایت او ایمن توان بود!

بیت:

از فراق تلخ می‌گویی سخن‌هرچه خواهی کن و لیکن آن مکن ۶۴۴۴۲۲۴خ ۹۰ خ امیر گفت: ای فرزند ارجمند، دوش سیّد کاینات- علیه افضل الصّلوات و اکمل التّحیات- را در عالم رؤیا مشاهده نمودم که به دست مبارک غبار از روی من می‌افشاند و می‌گفت: یا اخی، به جانب من بیا که آنچه بر تو واجب بود، ادا نمودی. و روایتی آنکه امیر خواب خود را به امام حسن بیان فرمود، امام متأثر گشته، شروع در گریه و زاری نمود.»

و در روضة الشهداء مسطور است که: «در آن شب حضرت ولایت‌پناه مطلقا خواب نکرد تا سحر و به طاعت مشغول بود و ساعت به ساعت به ساحت سرا آمده، در آسمان نگریستی و گفتی: صدّق یا رسول اللّه. و باز فرمودی: چه بازمی‌دارد یا رب، کشنده مرا از کشتن من؟ و به همین منوال می‌گذرانید تا وقت آن آمد به مسجد رود، آنگاه تجدید وضو کرده و میان همایون بسته (به مضمون این دو بیت که هم از مؤلف است تکلم نمود.)

بعد از این تا به قیامت سرِ ما و درِ توکه شد از خاک درت دیده و دل نورانی

هرکسی شاد به عید و منِ بیدل محزون‌عیدم آن دم که ز تیغ تو شوم قربانی چون از خانه بیرون آمده به میان سرا رسید، چند بطی آنجا بودند. در روی مبارک امیر بانگ زدند و به قولی دامنش گرفتند. یکی از خادمان چوبی بر آن مرغان زد، فرمود: دست از اینها بازدار که ناله کنندگانند بر من. پس به مسجد شتافته، بر سبیل معهود بانگ نماز گفت و ابن ملجم و شبیب و وردان در آن شب نزد قطّامه به شرب خمر اقدام نموده بودند. چون آواز اذان به گوش آن ملعونه رسید، آن ملاعین را از خواب برانگیخته، گفت: اینک علی بانگ نماز می‌گوید، برخیزید و مهم او را کفایت کنید. آن سه مرتد به مسجد رسیده، دو نفر به در مسجد نشستند و ابن ملجم به درون درآمد. امیر المؤمنین از ادای اذان فارغ شده، قدم در مسجد نهاد.

شیث لعین شمشیر انداخت اما بر طاق مسجد آمد و وردان ملعون هم به تیغ حمله کرد به دیوار خورد و ملعون سیم تیغ بر فرق همایون امیر زده گفت: الحکومة للّه لالک و لاصحابک ۷۴۴۴۲۲۴خ ۱۰۰ خ. روایتی آنکه: ابن ملجم صبر کرد تا امیر احرام بست و سجده اول بجا آورد.

چون سر از سجده برداشت، آن شقی شمشیر فرودآورد. به اتفاق مورخان آن تیغ بر موضعی فرودآمد که روز حرب خندق، عمرو

بن عبـدود زخم زده بود. تا سـر مغز آن شـکافته شـد و امیر المؤمنین گفت: فزت بربّ الکعبه؛ یعنی سوگند به پروردگار کعبه که به مطلوب فایز شدم.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۸۰

و امام حسن را فرمود که: شرایط امامت بجا آورده با مردم نماز گزارد.»

و در مستقصـی مسـطور است که: «بعد از آن حادثه عظمی، وردان- علیه اللّعنهٔ- به خانه خود رفت و شخصی از حالش وقوف یافته، او را بـه دوزخ فرسـتاد و شـیث به تـک ۸۴۴۴۲۲۴خ ۰ ۱۱ خ جـان بیرون برد. چـون مردم جمع آمـده، از امیر المؤمنین پرسـیدند که ضارب این زخم کیست؟ فرمود:

خدای تعالی او را ظاهر گرداند و به طرف راست مسجد اشارت کرد که همین ساعت از در درآید. و ابن ملجم در آن صباح شمشیر خون‌آلوده بر دست گرفته، در کوچه‌های کوفه می‌دویـد. مردی از بنی عبـد قیس پیش آمـده گفت: چه کسـی؟ گفت: عبد الرّحمن بن ملجم.

گفت: ای لعین، امیر المؤمنین را تو زخم زده باشـی. خواست انکـار نمایـد، خـدای تعـالی در زبان او انـداخت که آری. آن شـخص فریاد برآورده مردم را خبر کرد تا او را گرفته، پیش امیر المؤمنین بردند.»

و به روایتی که در روضهٔ الشّهداء مسطور است: «ابن ملجم بعد از آن‌که حضرت زخم خورده به سرای ابن عمّ خود رفت و سلاح از تن بـاز کرد، در این حـال صـاحب سـرا درآمـده او را مشوش دیـد. گفت: مگر قاتل امیر توی؟ آن لعین به جای لا، نعم گفت و آن شخص گریبان او را گرفته به نظر امیر المؤمنین رسانید. چون چشم آن حضـرت بر وی افتاد، گفت: یا اخی المراد، مگر من بد امیری بودم؟ گفت: معاذ اللّه یا امیر المؤمنین! فرمود: تو را چه بر این داشت که فرزندان مرا یتیم ساختی و رخنه در قصر حیاتم انداختی؟ نه من با تو نیکویی کرده بودم؟

گفت: بلی، اما واقع شد، آنچه واقع شد. و کان امر اللّه قدرا مقدورا. آنگاه فرمود: این بدبخت را به زندان برید و اکل و شرب از وی بازمداریـد. اگر من زنده مانم به مقتضای رای خود با او عمل نمایم و اگر رحلت کنم، بیش از یک ضـربت شمشـیر بر وی مزنید که مرا زیـاده از یـک زخم نزده. آنگـاه امیر المؤمنین را به گلیمی خوابانیـده به خـانه بردنـد. اولاـد و امجـاد و بنات مکرّمات و زوجات طاهرات چون آن حضـرت را به آن حالت مشاهـده کردنـد، فریاد و زاری و ناله و بی‌قراری به اوج فلک زنگاری رسانیدنـد و جیب شکیبایی چاک زده، مآل این مقال ورد زبان گذرانیدند.

رباعی ۹۴۴۴۲۲۴خ ۰ ۱۲ خ:

شعله آتش هجران تو جان می‌سوزددر فراق تو دل پیر و جوان می‌سوزد

این چه درد است کز او خون جگر می‌ریزداین چه سوز است کز او کون و مکـان می‌سوزد و ضـعف آن حضـرت سـاعت به ساعت سمـت تزایـد می‌گرفت و الم زخم لحظه لحظه صـفت تضـاعف می‌پـذیرفت. چـون زمـان رحلت نزدیـک رسـید، امـامین را نصـایح سودمند به تقدیم رسانیده، درباره ایشان دعوات اجابات آیات بر زبان همایون گذرانید و به تکرار کلمه

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۸۱

توحیـد مواظبت می‌نمود تـا مرغ روح پرفتوحش به عـالم بالاـ پرواز فرموده، از دار فنـا به روضه بقا شـتافت. و از مقتـدای مؤتمن امام حسن مروی است که: بعـد از رحلت شاه ولایت منقبت شـنیدم که هاتفی می‌گفت: از این خانه بیرون آییـد و این ولی خدا و وصـی مصـطفی را به ما گذرایـد. چون از خانه بیرون رفتیم، آوازی به گوش ما رسید که محمد مصطفی درگذشت و وصی او علی مرتضی شهید گشت. بعد از این محافظت دین و نگاهبانی امت خیر النّبیین که تواند کرد؟ دیگری گفت: هرکه سیرت ایشان ورزد و متابعت ایشان کند. چون آواز تسـکین یافت، به خانه درآمده، امیر المؤمنین را شسـته و در کفن پیچیده یافتیم و روایت دیگر آنکه: در وقت

ارتحال وصیت نمود که: چون من از این عالم نقل نمایم، از زاویه خانه لوحی پدید آید؛ مرا بدانجا خوابانیده غسل دهید و از آستانه خانه کفن و حنوط ظاهر شود، مرا بدان تکفین کرده، در تابوت نهید و تابوت را در میان خانه وضع نموده، فرزندان مرا بخوانید تا وداع پدر خود کنند و یکبار حسن بر من نماز گزارد و یکبار حسین. چون پیش تابوت من از زمین برخیزد، شما پس تابوت بردارید و هرجا که سر تابوت بر زمین آید، مرا آنجا بگذارید و قبر حفر کنید و از آنجا تابوتی از ساج پدید آید، مرا در همان مکان دفن نمایید.»

مؤلف گوید: در فصل الخطاب چنین مسطور است که: «امیر المؤمنین کافوری که از بدن مبارک سیّد المرسلین باقی مانده بود با خود داشت و در وقت رحلت فرمود: آن را بر بدن من بمالید.» و در روضهٔ الشّهداء و حبیب السّیر و کشف الغمّه مسطور است که: «جبرئیل شصت مثقال کافور از بهشت آورده بود؛ آن سرور بیست مثقال از برای خود نگاه داشتند، چهل مثقال به سیّدهٔ النّساء و علی مرتضی مرحمت کرده، وصیت نمود که هنگام ارتحال بر بدن خود خواهید مالید.»

«المقصود، اولاد عظام به موجب فرموده عمل نموده، هم در آن شب در نجف اشرف به همین موضعی که حالا- مطاف طواف خلایق اطراف و اکناف عالم است، جسد مطهرش مدفون گردانیدند و به موجب وصیت، موضع قبر را با زمین هموار ساختند که اعدا بر آن اطلاع نیابند و تا زمان هارون الرّشید- غیر از همه اهل بیت- هیچکس واقف نبود. و سبب پی‌بردن مردم به مرقد عطرسا و مشهد جنت‌آسا چنان شد که: هارون روزی به آن سرزمین شکار می‌کرد و آهویی چند از بیم جان به موضعی که مدفن امیر المؤمنین بود پناه برد. هرچند چرغ و سگان را بر ایشان سردادند، رو بدانجانب نیاوردند. هارون از مشاهده این صورت متعجب شده، از حضار استفسار نمود از این سرّ ۰۵۴۴۲۲۴خ ۰ ۱۳ خ. بعد از تقدیم مراسم تفتیش، پیری گفت: از پدران به ما چنین رسیده که جسد مطهّر امیر المؤمنین حیدر در این مقام مدفون است. لاجرم هارون ترک شکار کرده، لوازم طواف مزار فایض الانوار بجا آورد.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۸۲

و در زهرهٔ الرّیاض مسطور است که: «حق سبحانه به نوح- علیه السّلام- وحی کرد که:

کشتی بساز و نوح کشتی ساخت. از الواحی که مأمور بود، چون سه لوح باقی ماند نوح گفت:

خداوندا، چه کنم این سه لوح را؟ وحی آمد که: ای نوح، علی نام دوستی است و در آخر الزّمان موجود خواهد شد، این سه لوح را به فلان موضع حفره، کنده، در وی بنه و به درستی که امر می‌کنیم ملائکه را به زیارت این قبر. پس به حکم وصیت در همین موضع که حالا به نجف مشهور است به همان قاعده که فرموده بودند دفن کردند و سر قبر مبارک را مستور ساختند.»

و در فتوحات القدس از حبیب بن عمر مروی است که گفت: «درآمدم بر امیر المؤمنین در مرض موت و پرسیدم از جراحت او. فرمود: ای حبیب، به خدا قسم که من این ساعت مفارقت می‌کنم از شما. در این اثنا آواز و گریه امّ کلثوم به گوش امیر رسید. گفت: ای دختر، به خدا قسم که گریه نکنی اگر ببینی آنچه پدر تو می‌بیند. راوی گوید: من گفتم: چه می‌بینی یا امیر المؤمنین؟ گفت: می‌بینم فرشته‌های آسمانی و پیغمبران را بعضی در عقب و بعضی ایستاده‌اند و مرا تهنیت شهادت می‌دهند و این است برادر من محمّد مصطفی که نشسته است نزد من و می‌فرماید که: اقدم فانّ امامک خیرا لک ممّا انت فیه. قدم به راه آخرت نه. به درستی که پیش تو بهتر است از آنچه تو در اویی. نقل است که: پس از انتقال امیر المؤمنین، امام حسن- علیه السّلام- ابن ملجم را طلبیده، گفت: تویی که امیر را کشته‌ای؟ گفت: بلی. امام همام یک ضرب شمشیر بر وی زده و عبد اللّه بن جعفر ۱۵۴۴۲۲۴خ ۰ ۱۴ خ میل در چشمش کشید و به روایتی دست و پایش قطع کرده، زبانش ببرید و گروهی از شیعه جسد شوم آن مشئوم را در بوریایی پیچیده، می‌سوختند.»

مؤلف گوید: اگرچه از حبیب السّیر و از روضهٔ الشّهداء منقول است که: ابن ملجم را بر قتل امیر، قطّامه باعث شد؛ لیکن قدوهٔ

المحقّقین حکیم سنائی چنین تحقیق نموده که به موجب گفته معاویه، ابن ملجم امیر المؤمنین را به درجه شهادت رسانید؛ چنانچه این مضمون را در حدیقهٔ الحقیقهٔ منظوم ساخته.

مثنوی:

پسر ملجم آن سگ بی‌دین آن سزاوار لعنت و نفرین

بر زنی گشت عاشق آن مشئوم آن نگونسارتر ز راهب روم

مرد مفلس چو گشت عاشق او کفر اندر میانه عایق او

بود آن زن ز آل بو سفیان منعم و مالدار و خوب و جوان

گشت از این سرّ معاویه آگاه مر ورا گشت جمله کار تباه

گفت: «کار تو با کمال شود این چنین زن ترا حلال شود

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۸۳ گر تو در کار خویش شیردلی هست کابین حرّه خون علی

گر تو فارغ کنی دلم زین کار بفزایی به نزد من مقدار

زن ترا با هزار زینت و زیب نرساند کسی ترا آسیب

اسب و مرکب ترا دهم، پس از آن بزیی در جوار من آسان»

مرد مدبر ز بهر عشق زنی اندر افکند در جهان محنی

آن‌چنان اصل جهل و سنگدلی خیره بگزید همچو قتل ۲۵۴۴۲۲۴خ ۰ ۱۵ خ علی

آن‌چنان خاکسار بی‌مقدار رفت در کوفه از پیِ این کار

این خبر جمله با علی گفتند این چنین فتنه هیچ ننهفتند

کین بدافعال را بگیر و بکش دادشان پس جواب مرد بهُش

گفت: «ویحک به قتل قاتل خویش کس نکرده‌ست سعی وی از پیش!»

آن‌چنان بی‌حفاظی از سرِ جدشب آدینه رفت در مسجد

میر حیدر سحر ز بهرِ نماز رفت و دریافت خفته را به فراز

مرد را خفته دید گفت: «ای مردگاهِ روزست، رَو از این رهبرد»

سفله از خواب گشت چون بیدار مترصّد نشست از پیِ کار

آن سرافزار مرد، جفت بتول چون که اندر نماز شد مشغول

رفت و زخم سبک زدش از پشت که بدان زخم سخت، مرد بکشت ۳۵۴۴۲۲۴خ ۰ ۱۶ خ

خلقی از هر طرف فراز رسید پرده مرد بدکنش بدرید ۵۵۴۴۲۲۴خ ۰ ۱۷ خ

برگرفتند مرد را در حال کرد ازو میر زخم خورده سؤال

که: «که فرمود مر ترا این کار؟» کرد بر لفظ خویشتن اقرار

که: «مرا این معاویه فرمود کار کردم، کنون ندارد سود»

مثله کردند مرد را پس از آن رفت او را سوی جهنم جان

و آنکه فرمود شادمان بنزیست این چه حلم است یا رب این خود چیست؟ و نیز حکیم سنائی- علیه الرّحمهٔ- در کتاب مذکور سبب شهادت یافتن امیر المؤمنین حسن- رضوان اللّه علیه- را نظم کرده که مآلش این است که به مبالغه و تأکید معاویه، جعده بنت اشعث که زوجه امام حسن بود، زهر داد؛ چنانچه جگر مبارکش صد و هفتاد و چند پاره شده، از دهن برآمد. مؤلف بنابر اختیار

اختصار، چند بیتی از آن ابیات مرقوم می‌نماید تا رفع شبهه ارباب شک باشد.

مثنوی:

حق بگویم من از که اندیشم‌آنچه گویم یقین شده پیشم

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۸۴ جعده بنت اشعث آن بدزن‌که ورا داد زهر صرف به فن

صد و هفتاد و چند پاره جگربدر انداخت از لب چو شکر

بر زمین زن سبوی بر لب جوی‌که فرستاد مرد را برِ ۶۵۴۴۲۲۴خ ۱۸۰ خ کوی

زرّ و گوهر که نیست جای وقوف‌که پذیرفت از او درم مألوف؟

لؤلؤیی چند و عقد مروارید‌که ز میراث‌های هند رسید

کاین نکو عقد مر ترا دادم‌به تو بخشیدم و فرستادم

گر تو این شغل را تمام کنی‌خویشتن را تو نیکنام کنی

به پسر مر ترا دهم به زنی‌مر مرا دختری و جان و تنی

رفت و با خود ببرد بدنامی‌چه بتر در جهان ز خودکامی

آنکه دانی همین معاویه‌اش‌وانکه در هاویه است زاویه‌اش

صد هزار آفرین بار خدای‌به حسن باد تا به روز جزا

جان بداد اندرین غم و حسرت‌باد بر جان خصم او لعنت و نیز محقق نامی، ملّا عبد الرّحمن جامی در شواهد النّبوّة مرقوم نموده که مشهور آن است که: «زوجه امام حسن بفرموده معاویه امام حسن را زهر داد.» و در دفتر سیم روضة الصّفاء مسطور است که: «چون معاویه را خاطر بر آن قرار گرفت که یزید را ولیعهد گرداند و مشاهیر و معارف آفاق را به بیعت او خواند و به تحقیق می‌دانست که این قضیه با وجود امیر المؤمنین حسن متمشّی نخواهد شد، لاجرم در فکر دفع امام شبها به روز آورده و تدبیر اندیشه مروان بن الحکم را که طرید رسول خدا و شیخین بود به مدینه فرستاد و مندیلی زهرآلود مصحوب او گردانید، گفت: این مندیل را به جعده بنت اشعث رسان و با او بگو اگر تو بعد از مباشرت، وجود حسن را به این مندیل پاک‌سازی و او به عالم آخرت انتقال کند، معاویه پنجاه هزار درم به تو داده، تو را در سلک ازدواج یزید کشد. مروان بفرموده او به مدینه رفته، جعده را بفریفت تا به موجب مذکور عمل نمود. چون زهر به اندام و اعضای امام سرایت کرد، شاهد روحش به فرادیس جنان خرامید. و چون این واقعه هایله روی نمود، معاویه پنجاه هزار درم به جعده فرستاده، با نور دیده خود یزید گفت: ای فرزند دلبند، به حکم: الکریم اذا وعد وفا، می‌باید بنت اشعث را در قید نکاح آری. یزید گفت: جعده با فرزند رسول خدا وفا نکرد؛ از وی چه خیر و نیکویی توقع توان داشت و که را رغبت مواصلت و مصاحبت وی باشد؟»

و صاحب حبیب السّیر در مجلد اول از تاریخ حافظ ابرو و در ربیع الابرار زمخشری و کامل السّفینه نقل می‌کند که: «در شهور سنه ستّه و خمسین، چون معاویة بن ابی سفیان جهت

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۸۵

تبعیت یزید به مدینه رفت و حسین بن علی المرتضی- کرم اللّه وجهه- و عبد اللّه بن عمر و عبد الرحمن بن ابی بکر و عبد اللّه زبیر را رنجانید، عایشه زبان ملامت و اعتراض بر وی گشاد.

پس معاویه در خانه خویش چاهی کنده، سر آن را به خاشاک پوشیده و کرسی آبنوسی بر روی آن نهاده، عایشه را به جهت ضیافت طلب نموده، بر آن کرسی نشانده، عایشه یکباره در چاه افتاد. معاویه سر چاه را به سنگ مضبوط کرده، از مدینه رفت.»

چنانکه حکیم سنائی نیز از این واقعه هایله خبر می‌دهد.

مثنوی:

عاقبت هم به دست آن طاغی‌شد شهید و به کشتن آن یاغی

آنکه بـا جفت مصـطفی زینسان‌بکنـد، مرد را تو مرد مخوان بنابر مقـدمات مسـطوره گویـد: آخر دود آه عایشه- رضـی اللّه عنها- به معاویه رسیده به محلی که برای او معین بود فرستاد؛ چنانچه در اواخر تاریخ اعثم کوفی مسطور است که:

«شبی معـاویه به قضـای حـاجت بیرون آمـد و در آنجـا چـاهی بود. در آن چـاه فرونگریست، بخـار آب به رویش بزد و مویهـای او برخاست و او را علت لقوه افتاد و سخت خراب و رنجور شد؛ چنانکه به هزار حیله به خوابگاه خود آمده، بی‌هوش افتاد و دیگر روز مردمان خبر یافته، فوج‌فوج به عیادتش می‌آمدند و دعا کرده می‌رفتند. چون تنها مانده، دلتنگ شده بگریست.

مردمـان درآمـده او را گفتنـد: چرا می گریی؟ گفت: برای آنکه بسـی کارهـای خیر بود که بر آن قادر بودم و از شومی نفس مقهور نکردم. بر احوال ندامت‌مآل خود می گریم و حسـرت می‌خورم و دیگر آنکه این علت بر عضوی از من ظاهر شده که پیوسـته گشاده باید داشت و این همه بلا بر من به سـبب حق علی بن ابیطالب است که از او دیده و دانسته به غصب و ظلم گرفتم و حجر بن عدی و سـایر اصـحاب او را کشـتم؛ بنـابراین این بلاـ بر من حق سـبحانه نـازل گردانیـد و مرا به عقوبت عاجـل ملاـقی کرد و من این همه از دوستی نور دیـده خود یزیـد می‌بینم. اگرنه دوستی او بودی، من به راه راست می‌رفتم. اما دوستی یزیـد مرا بر این حرکات محاربات داشـت، لاـجرم امروز دشـمن بر من خندیـد و دوست بگریست. و آن علت بر او مسـتولی گشـته بـود و هر شب خوابهـای پریشـان و شوریـده می‌دیـد و از آن هر لحظه می‌ترسـید و اکثر وقت هـذیان و لاطایل می گفت، بی‌تاب شده آب طلب می‌نمود و بیش از پیش آب می‌خورد و تشـنگی تسـکین نمی‌یـافت و وقت به وقت ۷۵۴۴۲۲۴خ ۰ ۱۹ خ او را غشـی می‌آمـد؛ چنـانکه یک روز و دو روز به غشـی می‌مانـد، چون به هوش آمدی به آواز بلند گفتی: آه چرا با تو خلاف کردم ای علی بن ابیطالب و مرا با تو حجر بن عدی چه افتاده بود؟ ای عمرو بن الحق چرا ناحق تو را کشتم؟ بر این شکل مضطرب بود.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۸۶

المقصود، این نقـل بنـابراین نوشـته شـد که این نیز یکی از خوارق عـادت امیر المؤمنین و امام حسن و امام حسـین و عایشه است که عـدوی ایشان به این سبیل از عالم رفته. و مخفی نمانـد که تاریـخ مـذکور به همین نقل تمام شـده؛ چنانچه پیشتر می‌نویسد که چون معـاویه به هوش آمـد، یزیـد را طلب نمود و مردمـان را جمع کرده، اول خود بیعت نمود و خطـاب آن ملعون را امیر المؤمنین کرد و همه مردمان را فرمود تا با او بیعت کردنـد. چون مفصل بود و نیز خوش نیایـد که احوال غیری زیاده بر این در این مجموعه محموده ثبت گرداند، بناء علیه به همین چند کلمه اختصار نمود. اگر کسـی را در مقالات مسطوره خلجان به خاطر رسد، کتب مذکوره را به دست آورده، مطالعه نماید و به حکم آیه کریمه: «وَ مَنْ یَقْتُلْ مُؤْمِناً مُتَعَمِّداً فَجَزاؤُهُ جَهَنَّمُ خالِداً فِیها وَ غَضِبَ اللَّهُ عَلَیْهِ وَ لَعَنَهُ وَ أَعَدَّ لَهُ عَذاباً عَظِیماً» ۸۵۴۴۲۲۴خ ۰ ۲۰ خ و به مقتضای این دو حـدیث نبوی که حـدیث اول به روایت ابو دردا و حدیث مانی ۹۵۴۴۲۲۴خ ۰ ۲۱ خ در صـحیح نسـائی مسطور است که: «رسول گفت: کلّ ذنب عسـی اللّه ان یغفر الّا من مات مشـرکا و من یقتل مؤمنا متعمّـدا.» ۰۶۴۴۲۲۴خ ۰ ۲۲ خ و در حـدیث دوم، در صـحیح ابن ماجه از ابو هریره مروی است که گفت: «من اعان علی قتل مؤمن شـطر کلمهٔ لفی اللّـه مکتوبـا بین عنه آیس من رحمـهٔ اللّه» کشـنده اهـل بیت و زوجه اهـل مطهّره رسـول را از دایره اهـل اسـلام بیرون شـمارد و بی‌شک مشرک انگارد.

مثنوی:

آنکه او روی به بهبودی نداشت‌دیـدن روی نبی سودی نـداشت و در فتوحات القـدس از ابو القاسم حسن بن محمـد، مشـهور به ابن الوفا منقول است که:

«روزی در مسـجد کوفه نشسـته بودم که کـثرت عجیب غریب مشاهـده کردم. نزدیـک به مقـام ابراهیم چون رفته، دیـدم راهبی جبّه

صوفی دربر دارد و به غایت خوش محاوره. قوی هیکل در برابر مقام مذکور نشسته، حکایت می‌کند که: روزی در صومعه خود نشسته بودم و در آمد و شد بر روی خلق بسته، ناگاه دیدم مرغی بزرگ به صورت عقاب از هوا فرود آمده در کنار دریا بر سنگی نشسته، ربع بدن انسان قی کرده پرواز نمود. باز آمد ربع بدن انسانی قریب به ربع اول از منقار انداخته پرواز کرد. به همین طریق چهار مرتبه فرود آمده، هر مرتبه ربع بدن انسانی قی کرده، پرواز کرد تا تمام بدن انسان را بدان سنگ گذاشته، طیران کرد. ناگاه آن چهار جزو بدن با یکدیگر التیام گرفته، پیکر انسانی درست شد. مردی کریه‌منظر برخاسته در خود نگاه می‌کرد که آن مرغ در رسید به منقار ربعی از بدنش جدا کرده طیران کرد و همچنین به چهار دفعه ربع‌ربع از بدنش می‌ربود و باقی بدن اضطراب بسیار می‌نمود تا تمام بدنش را فرو برده، پرواز کرده برد. من از این معاینه به غایت متعجب ماندم و از این واقعه بی‌نهایت متفکر شدم و تأسف بسیار خوردم که کاش وقتی که آن شخص برخاسته بود و اعضایش درست

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۸۷

گشته، از او سؤال می‌کردم که وی کیست و وجه عذاب الیم و عقاب عظیم چیست؟ ناگاه دیدم که همان مرغ به دستور سابق ربع‌ربع قی کرد تا اجزای بدن آن شخص تمام شد و به هم چسبید. من استعجال نموده، خود را به او رسانیدم و از احوال ندامت‌مآلش پرسیدم. گفت:

عبد الرّحمن بن ملجم؛ بدترین اولاد آدم که وصی رسول آخر الزمان را شهید ساخته‌ام. از آن روز خدای تعالی این مرغ را بر من گماشته و بدین عذاب که می‌بینی گرفتار داشته و هر روز چند دفعه مرا چنین از یکدیگر جدا کرده قی می‌کند؛ چون زنده می‌شوم باز مرا بدین خواری می‌کشد.»

مؤلف گوید: بر ضمیر خورشید تنویر واقفان اسرار و منصفان روزگار پوشیده نماناد و آنچه از فضایل و مناقب و کمالات و کرامات وصی سیّد کاینات در این مجموعه محموده مرقوم قلم شکسته رقم گردیده، لمعه‌ای است از انوار بی‌پایان و رشحه‌ای از بحر بیکران. و تعیین جمله اوصاف و کمال آن برگزیده ایزد متعال مقدور بلغای فصاحت بیان نیست و منشور فصحای بلاغت نشان بی‌شمایل وی از آن بیشتر است که به تقریر زبان یا به تحریر بیان استقصای آن توان کرد؛ بنابراین مقداری که خامه بدیع آثار اظهار نمود، اختصار یافت.

بیت:

هرچه گفتیم در اوصاف امیر مردان‌همچنان هیچ نگفتیم که صدچندان است نظم:

شکر آرایم ز فیض حقّ تعال‌ختم شد این نامه در قرب سه سال

آفتاب عالم علم الیقین‌دانش‌آموز از تو شد روح الامین

قبله اهل معانی آمده‌شمع بزم جاودانی آمده

جسم او جان جهان کثرتست‌رهنما تا بارگاه وحدتست

سربه‌سر مرآت حسن دو جهان‌خضرآسا پیشوای انس و جان

راح روح‌افزای روح آدمست‌روحِ اللّه مسیح عالمست

نافه از آهوی جانان آمده‌پای تا سر یوسفی سان آمده

هم آب و انگور یقین‌هم کلید باب گنج نور دین

رهروان عشق را باشد چراغ‌هست صهبای محبت را ایاغ

مطلع انوار سبحانیست این‌مظهر اسرار ربّانیست این

شمع خلوتخانه جان و دلست‌روشنی‌بخش روان محفلست

پای تا سر مشعل راه هداست‌جمله تفسیر حدیث مصطفاست

حرف‌هایش غنچه‌های باغ رازسطرهایش سفلهای دل گداز

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۸۸ نقطه‌هایش چشم مردم جهان‌بل نجوم آسمان ملک جان

این نسیم از گلشن غیب آمده‌با شمیم شاه لاریب آمده

گشته طالع بر جهان انوار روح‌منکشف از ذات او اسرار روح

شاهدی از حجله دل آمده‌طالبان را سرّ کامل آمده

تاج انعام ولایت بر سرش‌خلعت تفسیر قرآن در برش

دلربای عاشقان این جهان‌پیشوای مردم آخر زمان

همچو خور یکتاست بر چرخ کمال‌بلکه روح‌افزاست بیرون از خیال

دوستان را تا به سبحان رهنماحاسدان را ذوالفقار آمد سزا

مرحبا ای «کشفی مشکین قلم»سربه‌سر این نامه خوش کردی رقم

کلک مشکین تو هر دم چون سحاب‌ریخت در عالم بسی دُرهای ناب

ای پرآوازه ز تو ملک سخن‌بشکفاندی از بیان گل در چمن

سوزشی در ملک جان انداختی‌شورشی در دو جهان انداختی

حالتی خواهیم ما از روی حال‌لیک باید یک نظر از حق تعال

تا شود مقبول طبع عام و خاص[...؟]

للبتی منا تحیت و السلام تمة الکتاب در کارخوانه عالی جاه الله قلی خان انطباع پذیرفت به تاریخ قره ماه صفر الطرفی ۱۲۷۳ م م م

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۸۹

پی‌نوشت‌ها

۶۵۳۴۲۲۴خ ۰ (۱) خ- الاحزاب (۳۳) آیه ۶۲؛ الفتح (۴۸) آیه ۲۳: «و در سنت خدا تغییری نخواهی یافت.»

۶۵۳۴۲۲۴خ ۰ (۲) خ- نک: اتحاف السّادة المتّقین؛ ج ۹، ص ۵۲۳؛ احیاء العلوم؛ ج ۴، ص ۲۰۵ [با همین مضمون]. «بلا برای دوست خداست، همچنانکه آتش برای طلاست.»

۶۵۳۴۲۲۴خ ۰ (۳) خ- در نسخه بم: مؤکّد.

۸۵۳۴۲۲۴خ ۰ (۴) خ- مثنوی معنوی؛ (نیکلسون) دفتر دوم، بیت: ۱۴۶۱.

۸۶۳۴۲۲۴خ ۰ (۵) خ- در نسخه بم: رؤسای.

۶۷۳۴۲۲۴خ ۰ (۶) خ- از نسخه بم افزوده شد.

۸۷۳۴۲۲۴خ ۰ (۷) خ- مثنوی معنوی (نیکلسون)؛ دفتر ششم، بیت: ۲۹۰۰.

۵۸۳۴۲۲۴خ ۰ (۸) خ- در نسخه بم: را مدد.

۱۹۳۴۲۲۴خ ۰ (۹) خ- مثنوی معنوی (نیکلسون)؛ دفتر اول، بیت: ۲۴۱۴.

۴۹۳۴۲۲۴خ ۰ (۱۰) خ- حکومت از آن خداست و نه برای توست و نه یاران تو.

۷۹۳۴۲۲۴خ ۰ (۱۱) خ- در نسخه بم:- به تک.

۲۰۴۴۲۲۴خ ۰ (۱۲) خ- همان: نظم.

۶۰۴۴۲۲۴خ ۰ (۱۳) خ- همان: سرّ این معنی نمود.

۰۱۴۴۲۲۴خ ۰ (۱۴) خ- همان:+ طیّار- رضی اللّه عنه.

۴۱۴۴۲۲۴خ ۰ (۱۵) خ- همان: قتل خون.

۴۱۴۴۲۲۴خ ۰ (۱۶) خ- همان:

رفت و زخمی سبک زد بر سرکه بدان زخم سخت شد مضطر

۴۱۴۴۲۲۴خ ۰ (۱۷) خ- همان: آن سیه‌روی را ستاده بدید.

۷۱۴۴۲۲۴خ ۰ (۱۸) خ- همان: تو به.

۴۲۴۴۲۲۴خ ۰ (۱۹) خ- همان: ساعت به ساعت.

۵۲۴۴۲۲۴خ ۰ (۲۰) خ- النّساء (۴) آیه ۹۳: «و هرکس مؤمنی را به عمد بکشد، کیفر او جهنم است که در آن همواره خواهد بود و خدا بر او خشم گیرد و لعنتش کند و برایش عذابی بزرگ آماده سازد.»

۵۲۴۴۲۲۴خ ۰ (۲۱) خ- در نسخه بم:- حدیث مانی.

۵۲۴۴۲۲۴خ ۰ (۲۲) خ- «چه بسا هر گناهی را خداوند ببخشاید و بیامرزد مگر کسی که به شرک بمیرد و کسی که به عمد مؤمنی را بکشد.»

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۹۱

کتابشناسی مراجع مصحح

احادیث مثنوی؛ فروزانفر، بدیع الزمان؛ چاپ پنجم، تهران، امیر کبیر، ۱۳۷۰.

احیاء علوم الدین؛ غزالی، ابو حامد محمد؛ ط ۲، ۶ ج، بیروت، دار الفکر، ۱۹۸۰ م.

از دریا به دریا؛ کشف الابیات مثنوی؛ جعفری، محمد تقی؛ تهران، وزارت ارشاد اسلامی، ۱۳۶۴- ۱۳۶۵.

الاعلام؛ زرکلی، خیر الدین؛ ۸ ج، دار العلم ملّایین، بیروت، ۱۹۸۹. مناقب مرتضوی، کشفی متن ۴۹۱ کتابشناسی مراجع مصحح

تّاریخ الکبیر؛ ابی عبد اللّه اسماعیل بن ابراهیم الحممی البحاری؛ دار الکتب العلمیه، بیروت، ۱۳۵۸.

الغدیر؛ امینی، عبد الحسین احمد؛ دار الکتاب العربی، ۱۱ ج، بیروت، ۱۳۸۷.

المستدرک؛ الحاکم النیشابوری، امام حافظ ابی عبد اللّه، ۴ ج، دار المعرفة، بیروت، ۱۴۰۶ ه. ق.

بحار الانوار الجامعة لدرر اخبار الائمة الاطهار؛ مجلسی، محمد باقر؛ ۱۱۰ ج، ط ۳، بیروت، دار الاحیاء التّراث العرملی، ۱۴۰۳ ه./ ۱۹۸۳ م.

بوستان سعدی؛ تصحیح یوسفی، غلامحسین؛ چاپ سوم، تهران، خوارزمی، ۱۳۶۸.

تذکرة الاولیاء؛ عطار نیشابوری، فرید الدین، تصحیح استعلامی، محمد؛ تهران، زوّار، ۱۳۴۶.

توحید صدوق؛ ابن بابویه القمی، شیخ صدوق ابی جعفر؛ مکتبة الصدوق، تهران، ۱۳۹۸، ه. ق.

دیوان حافظ؛ تصحیح قزوینی- غنی؛ تهران، زوّار، ۱۳۲۰ (و تجدید چاپ‌های مکرر).

دیوان شمس (- کلیات شمس)؛ مولوی، جلال الدین محمد بلخی؛ تصحیح فروزانفر، بدیع الزمان؛ ۱۰ ج، چاپ دوم، دانشگاه تهران، امیر کبیر.

زبدة الحقایق (- تمهیدات)؛ عین القضات همدانی؛ تصحیح عسیران، عفیف؛ چاپ دوم، تهران، منوچهری (بی‌تا).

سنن الدار قطنی؛ دار قطنی، علی بن غمر؛ عالم الکتب، ۴ ج، بیروت، ۱۴۰۶ ه. ق.

شرح غرر الحکم و درر الکلم؛ آمدی، عبد الواحد؛ خوانساری، جلال الدین محمد؛ به اهتمام ارموی، جلال الدین حسین (محدث)، تهران (دانشگاه تهران) ۱۳۳۹.

شرح نهج البلاغه؛ ابی الحدید مدائنی، عزّ الدین عبد الحمید، تصحیح ابراهیم، محمد ابو الفضل؛ ۲۰ ج، دار الاحیاء التّراث العربی (بیروت) ۱۳۸۵- ۱۳۸۷ ه. ق.

شرح نهج البلاغه؛ [فهارس]؛ اسماعیلیان، اسد اللّه؛ قم.

شرف‌نامه نظامی؛ تصحیح دستگردی، محمد حسن وحید؛ تهران، ابن سینا، ۱۳۳۴.

فرهنگ فارسی معین؛ معین، محمد؛ ۶ ج، چاپ هشتم، تهران، امیر کبیر، ۱۳۷۱.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۹۲

فهرست کشف الاسرار و عدّة الابرار؛ به کوشش شریعت، محمد جواد، ۱ ج، تهران، امیر کبیر، ۱۳۴۳.

قرآن مجید؛ آیتی، عبد المحمد؛ سروش، تهران، ۱۳۷۱.

کشف الاسرار و عدّة الابرار؛ میبدی، رشید الدین ابو الفضل؛ تصحیح حکمت، علی اصغر؛ ۱ ج، چاپ سوم، تهران، امیر کبیر، ۱۳۵۷.

گلستان سعدی؛ تصحیح یوسفی، غلامحسین؛ چاپ سوم، تهران، خوارزمی، ۱۳۶۸.

مثنوی معنوی؛ مولوی، جلال الدین محمد بلخی؛ تصحیح نیکلسون، رینولد؛ ۴ ج، تهران، امیر کبیر.

مخزن الاسرار نظامی؛ تصحیح دستگردی، محمد حسن وحید؛ تهران، ابن سینا، ۱۳۳۴.

معجم البلدان؛ یاقوت حموی؛ ۷ ج، دار الکتب العلمیه، بیروت.

مناقب مغازلی؛ ۱ ج، المکتبة الاسلامیة، تهران.

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۹۳

فهرست آیات قرآنی

أ جَعَلْتُمْ سِقایَةَ الْحاجِّ وَ ... [توبه (۹)/ ۱۹] ۴۱، ۳۱۹

أَجِیبُوا داعِیَ اللَّهِ [الاحقاف (۴۶)/ ۳۱] ۲۶۱

أ حَسِبَ النَّاسُ أَنْ یُتْرَکُوا أَنْ [العنکبوت (۲۹)/ ۲] ۶۳

أَدْعُوا إِلَی اللَّهِ عَلی بَصِیرَةٍ أَنَا [یوسف (۱۲)/ ۱۰۸] ۶۳

إِذا رَأَیْتَ ثَمَّ رَأَیْتَ نَعِیماً وَ مُلْکاً [الانسان (۷۶)/ ۲۰] ۲۰۷

إِذا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزالَها [الزّلزال (۹۹)/ ۱] ۲۷۳،

أَشِدَّاءُ عَلَی الْکُفَّارِ- محمد رسول اللّه وَ الَّذِینَ مَعَهُ أَ فَمَنْ کانَ مُؤْمِناً کَمَنْ ... [سجده (۳۲)/ ۱۸] ۳۷، ۳۱۹

أَفِیضُوا عَلَیْنا مِنَ الْماءِ أَوْ مِمَّا [الاعراف (۷)/ ۵۰] ۳۱۰

الَّذِینَ اتَّخَذُوا دِینَهُمْ لَهْواً وَ لَعِباً [الاعراف (۷)/ ۵۱] ۵۹

الَّذِینَ یُنْفِقُونَ أَمْوالَهُمْ بِاللَّیْلِ ... [البقره (۲)/ ۲۷۴] ۳۵

الرَّحْمنُ عَلَی الْعَرْشِ اسْتَوی [طه (۲۰)/ ۵] ۲۷۹

أَ لَسْتُ بِرَبِّکُمْ [الاعراف (۷)/ ۱۷۲] ۳، ۴، ۱۰۶

اللَّهُ وَلِیُّ الَّذِینَ آمَنُوا [البقرة (۲)/ ۲۵۷] ۲۷۵

اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنْفُسَ حِينَ مَوْتِها [الزّمر (۳۹)/ ۴۲] ۲۸۹
الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ ... [المائده (۵)/ ۳] ۳۹، ۴۶۰
أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا [الجاثیة (۴۵)/ ۲۱] ۶۳
إِنَّا أَعْطَيْناكَ الْكَوْثَرَ فَصَلِ [الکوثر (۱۰۸)/ ۱- ۲] ۲۰۷
إِنَّا إِلى رَبِّنا لَمُنْقَلِبُونَ [الاعراف (۷) ۱۲۵] ۴۱۲
إِنَّا جَعَلْناكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ [ص (۳۸)/ ۲۶] ۲۰۷
أَنَا رَبُّكُمُ الْأَعْلى [النّازعات (۷۹)/ ۲۴] ۱۲۵
أَنَّ أَصْحابَ الْكَهْفِ وَ الرَّقِيمِ كانُوا [الکهف (۱۸)/ ۹] ۳۱۷
إِنَّ الْأَبْرارَ لَفِي نَعِيمٍ وَ إِنَ [الانفطار (۸۲)/ ۱۳] ۴۱۱
إِنَّ الْأَبْرارَ يَشْرَبُونَ مِنْ كَأْسٍ كانَ [الانسان (۷۶)/ ۵] ۲۰۷
إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ أُولئِكَ [البيّنة (۹۸)/ ۷] ۴۶، ۹۱
إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ سَيَجْعَلُ [مریم (۱۹)/ ۹۶] ۴۵
إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنى [الانبیاء (۲۱)/ ۱۰۱] ۵۹
إِنَّ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآياتِنا وَ اسْتَكْبَرُوا [الاعراف (۷)/ ۴۰] ۱۵۰
إِنَّ الَّذِينَ لا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ عَنِ الصِّراطِ [المؤمنون (۲۳)/ ۷۴] ۴۸
إِنَّ اللَّهَ اصْطَفى آدَمَ [آل عمران (۳)/ ۳۳] ۲۰۷
انّ اللّه حرمها على الكافرين افيضوا علينا من الماء إِنَّ اللَّهَ لا يَسْتَحْيِي أَنْ يَضْرِبَ مَثَلًا [البقره (۲)/ ۲۶] ۱۴۶
إِنَّ اللَّهَ وَ مَلائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ ... [الاحزاب (۳۳)/ ۵۶] ۴۴
إِنَّ اللَّهَ وَ مَلائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِ [الاحزاب (۳۳)/ ۵۶] ۲۱۹
إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ [الحج (۲۲)/ ۱۴] ۵۲
إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَ نَهَرٍ فِي [القمر (۵۵) آیه ۵۴] ۴۷
إِنَّا وَجَدْناهُ صابِراً نِعْمَ الْعَبْدُ [ص (۳۸)/ ۴۴] ۲۰۷
إِنَّا هَدَيْناهُ السَّبِيلَ إِمَّا شاكِراً [الانسان (۷۶)/ ۳] ۲۰۷
إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنا [توبه (۹)/ ۳۶] ۲۶
أَنْفُسَنا وَ أَنْفُسَكُمْ- فَمَنْ حَاجَّكَ فِيهِ مِنْ بَعْدِ ما إِنَّكَ لا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَ لكِنَ [القصص (۲۸)/ ۵۶] ۴۱۲
إِنَّكُمْ وَ ما تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ [الانبیاء (۲۱)/ ۹۸] ۱۹۱، ۱۹۲
أَنَّما أَمْوالُكُمْ وَ أَوْلادُكُمْ فِتْنَةٌ [الانفال (۸)/ ۲۸] ۴۵۱
إِنَّما أَنْتَ مُنْذِرٌ وَ لِكُلِّ قَوْمٍ ... [الرعد (۱۳)/ ۱۷] ۴۲، ۸۰
إِنَّما وَلِيُّكُمُ اللَّهُ ... [المائده (۵)/ ۵۵] ۱۰، ۳۲، ۳۳، ۶۹، ۲۰۳، ۳۱۹، ۴۵۷
إِنَّما يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ ... [الاحزاب (۳۳)/ ۳۳] ۴۳، ۱۰۵، ۲۰۳، ۳۱۹، ۴۶۲
مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۹۴
إِنَّ مَثَلَ عِيسى عِنْدَ اللَّهِ كَمَثَلِ آدَمَ [آل عمران (۳)/ ۵۹- ۶۱] ۱۹۹
كانَ رَسُولًا نَبِيًّا [مریم (۱۹)/ ۵۴] ۲۰۷

إِنِّی رَأَیْتُ أَحَدَ عَشَرَ کَوْکَباً [یوسف (۱۲)/ ۴] ۲۷۹
أَوْصانِی بِالصَّلاةِ وَ الزَّکاةِ [مریم (۱۹)/ ۳۱] ۲۰۷
أُولئِکَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَ هُمْ مُهْتَدُونَ [الانعام (۶)/ ۸۲] ۱۹۰
أُولُوا الْأَرْحامِ بَعْضُهُمْ أَوْلی بِبَعْضٍ [الانفال (۸)/ ۷۵] ۶۱، ۱۹۵، ۴۶۲
بَلْ عِبادٌ مُکْرَمُونَ لا یَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ [الانبیاء (۲۱)/ ۲۶- ۲۷] ۳۰۸
بِما لا یَعْلَمُ فِی السَّماواتِ وَ لا [یونس (۱۰)/ ۱۸] ۲۸۰
تِسْعَ آیاتٍ بَیِّناتٍ [الاسراء (۱۷)/ ۱۰۱] ۲۷۹
تَلْقَفُ ما یَأْفِکُونَ [الاعراف (۷)/ ۱۱۷] ۲۵۷
ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْکِتابَ الَّذِینَ اصْطَفَیْنا [فاطر (۳۵)/ ۳۲] ۵۷
جَنَّاتٍ تَجْرِی مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ [البقرة (۲)/ ۲۵؛ آل عمران (۳)/ ۱۵] ۳۳۳
حَسْبُنَا اللَّهُ وَ نِعْمَ الْوَکِیلُ فَانْقَلَبُوا [آل عمران (۳)/ ۱۷۳- ۱۷۴] ۵۹
ذلِکَ الْفَوْزُ الْعَظِیمُ- وَ السَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهاجِرِینَ وَ الْأَنْصارِ
سُبْحانَ الَّذِی أَسْری [الاسراء (۱۷)/ ۲] ۳۳۸
سَلامٌ عَلی إِلْیاسِینَ [الصّافّات (۳۷)/ ۱۳۰] ۴۵، ۳۱۷
سُنْدُسٍ خُضْرٌ وَ إِسْتَبْرَقٌ وَ حُلُّوا [الانسان (۷۶)/ ۲۱] ۲۰۷
سَیُهْزَمُ الْجَمْعُ وَ یُوَلُّونَ الدُّبُرَ [القمر (۵۴)/ ۴۵] ۳۷۵
طُوبی لَهُمْ وَ حُسْنُ مَآبٍ [الرعد (۱۳)/ ۲۹] ۵۸
عَسی رَبُّهُ إِنْ طَلَّقَکُنَّ أَنْ یُبْدِلَهُ [التحریم (۶۶)/ ۵] ۲۱۲
عَلَی الْأَعْرافِ رِجالٌ یَعْرِفُونَ کُلًّا بِسِیماهُمْ [الاعراف (۷)/ ۴۸] ۲۷۴
عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَ یُنَزِّلُ الْغَیْثَ [لقمان (۳۱)/ ۳۴] ۳۱۷
عَیْناً یَشْرَبُ بِها عِبادُ اللَّهِ یُفَجِّرُونَها [الانسان (۷۶)/ ۶] ۲۰۷
فَابْعَثُوا حَکَماً مِنْ أَهْلِهِ وَ حَکَماً [النساء (۴)/ ۳۵] ۴۳۲
فَاخْلَعْ نَعْلَیْکَ إِنَّکَ بِالْوادِ [طه (۲۰)/ ۱۲] ۲۶۴
فَإِذا نُقِرَ فِی النَّاقُورِ [المدّثر (۷۴)/ ۸] ۱۴۶
فَأَذَّنَ مُؤَذِّنٌ بَیْنَهُمْ أَنْ لَعْنَةُ اللَّهِ [الاعراف (۷)/ ۴۴] ۵۹
فَأَغْشَیْناهُمْ فَهُمْ لا یُبْصِرُونَ [یس (۳۶)/ ۹] ۱۹۴
فَاقْتُلُوا الْمُشْرِکِینَ [التوبة (۹)/ ۵] ۳۷۱
فَالَّذِینَ کَفَرُوا قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِیابٌ مِنْ نارٍ [الحج (۲۲)/ ۱۹- ۲۲] ۵۲
فَالْیَوْمَ الَّذِینَ آمَنُوا مِنَ الْکُفَّارِ یَضْحَکُونَ [المطفّفین (۸۳)/ ۳۴] ۵۳
فَإِمَّا نَذْهَبَنَّ بِکَ فَإِنَّا مِنْهُمْ [الزخرف (۴۳)/ ۴۱] ۵۳
فَأَمَّا مَنْ أُوتِیَ کِتابَهُ بِیَمِینِهِ [الحاقّة (۶۹)/ ۱۹] ۶۳
فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلاهُ وَ جِبْرِیلُ [التحریم (۶۶)/ ۴] ۵۰
فَأَیْنَما تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللَّهِ [البقره (۲)/ ۱۱۵] ۲۲۴

فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ [البقرة (۲)/ ۲۲۳] ۴۴۷
فَبَعَثَ اللَّهُ غُراباً يَبْحَثُ فِي الْأَرْضِ [المائدة (۵)/ ۳۱] ۲۵۷
فَسْئَلُوهُنَّ مِنْ وَراءِ حِجابٍ [الاحزاب (۳۳)/ ۵۳] ۲۱۰
فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصاكَ الْحَجَرَ فَانْفَجَرَتْ [البقرة (۲)/ ۶۰] ۲۷۹
فَلا تَعْجَلْ عَلَيْهِمْ إِنَّما نَعُدُّ لَهُمْ عَدًّا [مريم (۱۹)/ ۸۴] ۳۳۱
فَلَعَلَّكَ تارِكٌ بَعْضَ ما يُوحى إِلَيْكَ وَ ضائِقٌ [هود (۱۱)/ ۱۲] ۵۷، ۶۳
فَلَمَّا أَسْلَما وَ تَلَّهُ لِلْجَبِينِ [الصّافّات (۳۷)/ ۱۰۳] ۲۰۷
فَلَمَّا جاءَهُمْ ما عَرَفُوا كَفَرُوا [البقره (۲)/ ۸۹] ۱۴۹
فَمَنْ حَاجَّكَ فِيهِ مِنْ بَعْدِ ما جاءَكَ ... [آل عمران (۳)/ ۶۱] ۴۴
فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقالَ ذَرَّةٍ خَيْراً يَرَهُ [الزلزال (۹۹)/ ۷- ۸] ۴۴۸
فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ- إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَ نَهَرٍ فِي مَقْعَدِ
قابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنى [النجم (۵۳)/ ۹] ۴
قابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنى [النّجم (۵۳)/ ۹] ۳۳۸
قالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتابِ [النّمل (۲۷)/ ۴۰] ۳۳۱
قالَ إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ آتانِيَ الْكِتابَ [مريم (۱۹)/ ۳۰] ۱۶۰
قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي [الاسراء (۱۷)/ ۸۵] ۱۴۵
قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي [آل عمران (۳)/ ۳۱] ۲۱۷
فَقُلْ تَعالَوْا نَدْعُ أَبْناءَنا وَ أَبْناءَكُمْ [آل عمران (۳)/ ۶۱] ۱۸۰
قُلْ جاءَ الْحَقُّ وَ ما يُبْدِئُ الْباطِلُ [سباء (۳۴)/ ۴۹] ۱۸۹
قُلْ كَفى بِاللَّهِ شَهِيداً بَيْنِي وَ بَيْنَكُمْ [الرّعد (۱۳)/ ۴۳] ۴۹
قُلْ لا أَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْراً إِلَّا الْمَوَدَّةَ [الشورى (۴۲)/ ۲۳]
مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۹۵
۴۸، ۱۸۶
قُلْ لا أَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْراً إِلَّا [الشورى (۴۲)/ ۲۳] ۲۲۶
كانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُحِيطاً [النّساء (۴)/ ۱۰۸] ۲۲۴
كُلُّ نَفْسٍ ذائِقَةُ الْمَوْتِ [آل عمران (۳)/ ۱۸۵] ۳۳۶، ۴۵۰
كُنْ [بقره (۲)/ ۱۱۷] ۳
لا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ [الزمّر (۳۹)/ ۵۳] ۲۲۷
لا يَخافُونَ لَوْمَةَ لائِمٍ [المائدة (۵)/ ۵۴] ۸۶
لا يَسْتَوِي أَصْحابُ النّارِ وَ أَصْحابُ الْجَنَّةِ [الحشر (۵۹)/ ۲۰] ۳۱۹
لا يَسْمَعُونَ حَسِيسَها [الانبياء (۲۱)/ ۱۰۲] ۵۹
لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظّالِمِينَ [هود (۱۱)/ ۱۸] ۱۷
لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبايِعُونَكَ [الفتح (۴۸)/ ۱۸] ۵۴

لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ بِبَدْرٍ وَ أَنْتُمْ [آل عمران (۳)/ ۱۲۳] ۳۷۲
لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ فِی مَواطِنَ كَثِيرَةٍ [التوبة (۹)/ ۲۵] ۳۹۷
لَكُمْ دِينُكُمْ وَ لِیَ دِينِ [الكافرون (۱۰۹)/ ۶] ۳۷۱
لَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُواً أَحَدٌ- لَمْ يَلِدْ وَ لَمْ يُولَدْ
لَمْ يَلِدْ وَ لَمْ يُولَدْ [الاخلاص (۱۱۲)/ ۳] ۳
لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ [المائدة (۵)/ ۹۳] ۲۶۳
ما زاغَ الْبَصَرُ وَ ما طَغى [النّجم (۵۳)/ ۱۷] ۱۷۰
مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَ الَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ [الفتح (۴۸)/ ۲۹] ۶۶
مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيانِ بَيْنَهُما بَرْزَخٌ [الرحمن (۵۵)/ ۱۹- ۲۲] ۷۰
مَكَرُوا وَ مَكَرَ اللَّهُ وَ اللَّهُ خَيْرُ الْماكِرِينَ [آل عمران (۳)/ ۵۴] ۱۹۲
مِمَّنْ خَلَقْنا أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِ [الاعراف (۷)/ ۱۸۱] ۵۱
مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجالٌ صَدَقُوا ما عاهَدُوا [الاحزاب (۳۳)/ ۲۳] ۶۴
مَنْ جاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْها وَ هُمْ [النّمل (۲۷)/ ۸۹- ۹۰] ۶۰
مَنْ جاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثالِها [الانعام (۶)/ ۱۶۰] ۶۰
وَ آتَيْناهُمْ مُلْكاً عَظِيماً [النّساء (۴)/ ۵۴] ۲۰۷
وَ إِبْراهِيمَ الَّذِی وَفَّى [النجم (۵۳)/ ۳۷] ۲۰۷
فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِی وَقُودُهَا النَّاسُ [البقرة (۲)/ ۲۴] ۳۳۳
وَ اجْعَلْ لِی لِسانَ صِدْقٍ فِی الْآخِرِينَ [الشعراء (۲۶)/ ۸۴] ۵۵
وَ إِذِ ابْتَلى إِبْراهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِماتٍ ... [البقره (۲)/ ۱۲۴] ۴۱
وَ إِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِی آدَمَ مِنْ [الاعراف (۷)/ ۱۷۲] ۲۹۰
وَ إِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِی آدَمَ [الاعراف (۷)/ ۱۷۲] ۱۲۵
وَ أَذانٌ مِنَ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ إِلَى النَّاسِ [التوبة (۹)/ ۳] ۶۱
وَ ارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ [البقره (۲)/ ۴۳] ۵۳
وَ التِّينِ وَ الزَّيْتُونِ [التّين (۹۵)/ ۱] ۱۵۴
وَ الَّذِی جاءَ بِالصِّدْقِ وَ صَدَّقَ بِهِ [الزّمر (۳۹)/ ۳۳] ۵۱
وَ الَّذِينَ آمَنُوا وَ اتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ [الطّور (۵۲)/ ۲۱] ۲۰۳
وَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَ رُسُلِهِ أُولئِكَ [الحديد (۵۷)/ ۱۹] ۵۵
الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلاةَ وَ يُؤْتُونَ الزَّكاةَ [المائدة (۵)/ ۵۵] ۲۰۷
وَ الَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْمُؤْمِناتِ [الاحزاب (۳۳)/ ۵۸] ۶۰
وَ السَّابِقُونَ السَّابِقُونَ أُولئِكَ الْمُقَرَّبُونَ [الواقعه (۵۶)/ ۱۰- ۱۲] ۴۸
وَ السَّارِقُ وَ السَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُما [المائدة (۵)/ ۳۸] ۸۳
وَ السَّلامُ عَلى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدى [طه (۲۰)/ ۴۷] ۲۵
وَ الْعَصْرِ إِنَّ الْإِنْسانَ لَفِی خُسْرٍ [العصر (۱۰۳)/ ۱- ۳] ۶۲

وَ اللَّهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ [آل عمران (۳)/ ۱۴۶] ۳۱۵
وَ اللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ [المائدة (۵)/ ۶۷] ۳۷۴
وَ اللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشاءُ إِلى صِراطٍ مُسْتَقِيمٍ [البقرة (۲)/ ۲۱۳] ۲۲۸
وَ النَّجْمِ إِذا هَوى ما ضَلَّ صاحِبُكُمْ وَ ما غَوى [النّجم (۵۳)/ ۱- ۴] ۴۹
وَ الْوالِداتُ يُرْضِعْنَ أَوْلادَهُنَّ حَوْلَيْنِ [البقره (۲)/ ۲۲۳] ۲۶۴
وَ أَمَّا السَّائِلَ فَلا تَنْهَرْ [الضّحى (۹۳)/ ۱۰] ۳۰۹
أَنْ طَهِّرا بَيْتِيَ [البقره (۲)/ ۱۲۵] ۱۹۱
وَ إِنْ عاقَبْتُمْ فَعاقِبُوا بِمِثْلِ ما [النّحل (۱۶)/ ۱۲۶] ۳۸۱
وَ إِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ ... [الاسراء (۱۷)/ ۴۴] ۶
وَ أَنَّ هذا صِراطِي مُسْتَقِيماً فَاتَّبِعُوهُ [الانعام (۶)/ ۱۵۳] ۲۶۱
وَ إِنِّي لَغَفَّارٌ لِمَنْ تابَ وَ آمَنَ ... [طه (۲۰)/ ۸۲] ۴۳
وَ أْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوابِها [البقرة (۲)/ ۱۸۹] ۸۳
وَ باؤُ بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ [البقرة (۲)/ ۶۱] ۲۶۱
مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۹۶
وَ بَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ الَّذِينَ [الحج (۲۲)/ ۳۴] ۶۳
وَ بَنَيْنا فَوْقَكُمْ سَبْعاً شِداداً [النّباء (۷۸)/ ۱۲] ۲۷۹
وَ تَعِيَها أُذُنٌ واعِيَةٌ ... [الحاقّة (۶۹)/ ۱۲] ۳۶
وَ تَواصَوْا بِالْحَقِّ وَ تَواصَوْا بِالصَّبْرِ- وَ الْعَصْرِ إِنَّ الْإِنْسانَ ...
وَ جاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوالِهِمْ ... [توبه (۹)/ ۲۰] ۴۱
وَ جَزاهُمْ بِما صَبَرُوا جَنَّةً [الانسان (۷۶)/ ۱۲] ۲۰۷
وَ جَنَّاتٌ مِنْ أَعْنابٍ وَ زَرْعٌ [الرعد (۱۳)/ ۴] ۵۲
وحده لا شريك له [الانعام (۶)/ ۱۶۳] ۳
وَ حَمَلْناهُمْ فِي الْبَرِّ وَ الْبَحْرِ [الاسراء (۱۷)/ ۷۰] ۱۹۰
وَ حَمْلُهُ وَ فِصالُهُ ثَلاثُونَ شَهْراً [الاحقاف (۴۶)/ ۱۵] ۲۶۴
وَ ذُلِّلَتْ قُطُوفُها تَذْلِيلًا [الانسان (۷۶)/ ۱۴] ۳۱۰
وَ رَفَعْناهُ مَكاناً عَلِيًّا [مريم (۱۹)/ ۵۷] ۲۰۷
وَ سَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ [الشعراء (۲۶)/ ۲۲۷] ۴۲۲
وَ شَاقُّوا الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ ما تَبَيَّنَ [محمد (۴۷)/ ۳۲] ۶۰
وَ شاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ [آل عمران (۳)/ ۱۵۹] ۳۷۳
وَ ضَلُّوا عَنْ سَواءِ السَّبِيلِ [المائدة (۵)/ ۷۷] ۲۶۱
وَعَدَكُمُ اللَّهُ مَغانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُونَها [الفتح (۴۸)/ ۲۰] ۳۵۰، ۳۹۰
وَ قالَ الْإِنْسانُ ما لَها يومئذ- إِذا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزالَها وَ قِفُوهُمْ إِنَّهُمْ مَسْؤُلُونَ [الصّافات (۳۷)/ ۲۴] ۴۶
وَ قُلْ رَبِّ أَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ [الاسراء (۱۷)/ ۸۰] ۱۹۲

وَ كَفَى اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتالَ وَ كانَ اللَّهُ [الاحزاب (۳۳)/ ۲۵] ۵۵، ۶۷، ۳۸۹
وَ لا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ [البقرة (۲)/ ۱۹۵] ۲۲۷
وَ لَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ الْقَوْلِ [محمد (۴۷)/ ۳۰] ۶۱
وَ لَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضى [الضّحى (۹۳)/ ۵] ۴۵
وَ لَقَدْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثاقَ بَنِي إِسْرائِيلَ [المائده (۵)/ ۱۲] ۲۶
وَ لَقَدْ خَلَقْنَا السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ وَ ما [ق (۵۰)/ ۳۸] ۲۷۹
وَ لِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ [آل عمران (۳)/ ۹۷] ۲۲۷
وَ لَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا إِذا [الزخرف (۴۳)/ ۵۷] ۴۳۸
وَ لَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا إِذا قَوْمُكَ [الزخرف (۴۳)/ ۵۷] ۵۷
وَ لَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا [الاحزاب (۳۳)/ ۶۲؛ الفتح (۴۸)/ ۲۳] ۴۷۳
لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَما اسْتَخْلَفَ [النّور (۲۴)/ ۵۵] ۲۰۷
وَ ما كانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَ أَنْتَ [الانفال (۸)/ ۳۳] ۴۵
وَ ما يَنْطِقُ عَنِ الْهَوى [النّجم (۵۳)/ ۳] ۱۷۳
وَ ما يَنْطِقُ عَنِ الْهَوى [النّجم (۵۳)/ ۳] ۳۱۸
وَ مِمَّا رَزَقْناهُمْ يُنْفِقُونَ [الحج (۲۲)/ ۳۵] ۶۳
وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ... [البقره (۲)/ ۲۰۷] ۳۴، ۱۹۳، ۱۹۳، ۲۰۷
وَ مِنْ قَوْمِ مُوسى أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِ [الاعراف (۷)/ ۱۵۹- ۱۶۰] ۲۶
وَ مَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِناً مُتَعَمِّداً فَجَزاؤُهُ [النساء (۴)/ ۹۳] ۴۸۶
وَ نادى أَصْحابُ الْأَعْرافِ رِجالًا [الاعراف (۷)/ ۴۸] ۵۹
وَ نُدْخِلْكُمْ مُدْخَلًا كَرِيماً [النّساء (۴)/ ۳۱] ۱۹۱
وَ نَزَعْنا ما فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ إِخْواناً [الحجر (۱۵)/ ۴۷] ۵۸
وَ واعَدْنا مُوسى ثَلاثِينَ لَيْلَةً [الاعراف (۷)/ ۱۴۲] ۲۷۹
يَحْكُمُ ما يُرِيدُ [المائدة (۵)/ ۱] ۲۱۸
وَ يَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ [الحاقّه (۶۹)/ ۱۷] ۲۷۹
وَ يُطْعِمُونَ الطَّعامَ عَلى حُبِّهِ مِسْكِيناً [الانسان (۷۶)/ ۸] ۲۰۷
وَ يُؤْتِ كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ [هود (۱۱)/ ۳] ۶۳
هَلْ أَتى [الانسان (۷۶)/ ۸] ۴، ۱۸۶
هَلْ يَسْتَوِي هُوَ وَ مَنْ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ [النّحل (۱۶)/ ۷۶] ۶۳
يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ ... [توبه (۹)/ ۱۱۹] ۴۱
يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذا ناجَيْتُمُ ... [مجادلة (۵۸)/ ۱۲] ۳۵
يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَ لِلرَّسُولِ [الانفال (۸)/ ۲۴] ۵۶
يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ [النساء (۴)/ ۵۹] ۵۶
يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ... [البقره (۲)/ ۱۵۳، ۱۷۲، ۱۸۳] ۳۰، ۳۲

یا أَیُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ ما أُنْزِلَ إِلَیْکَ ... [المائده (۵)/ ۶۷] ۳۷، ۳۱۹، ۴۵۷، ۴۵۹

یا أَیُّهَا النَّبِیُّ حَسْبُکَ اللَّهُ وَ مَنِ اتَّبَعَکَ [الانفال (۸)/ ۶۴] ۵۴

یا أَیُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوا مَساکِنَکُمْ [النّمل (۲۷)/ ۱۸] ۲۷۹

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۹۷

یُرِیدُونَ أَنْ یُطْفِؤُا نُورَ اللَّهِ بِأَفْواهِهِمْ [التوبة (۹)/ ۳۲] ۳۲۹

یَفْعَلُ اللَّهُ ما یَشاءُ [آل عمران (۳)/ ۴۰؛ ابراهیم (۴)/ ۲۷] ۲۱۸

یَوْمَ تَشَقَّقُ السَّماءُ بِالْغَمامِ وَ نُزِّلَ [الفرقان (۲۵)/ ۲۵] ۵۰، ۲۱۸

یَوْمَ لا یُخْزِی اللَّهُ النَّبِیَّ وَ الَّذِینَ [التحریم (۶۶)/ ۸] ۵۰

یُوفُونَ بِالنَّذْرِ وَ یَخافُونَ یَوْماً کانَ [الانسان (۷۶)/ ۷- ۹] ۶۴، ۲۰۷

أَشْفَقْتُمْ أَنْ تُقَدِّمُوا بَیْنَ یَدَیْ ... [مجادلة (۵۸)/ ۱۳] ۳۶

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۹۸

فهرست احادیث، اخبار و اقوال بزرگان

آمنوا بلیلة القدر فانّه ینزل ... ۲۷

ابو العیال احقّ ان یحمل ... ۳۵۴

ابیت عند ربّی ... ۱۹۱

اثنا عشر من اهل بیتی اعطاهم ... ۲۷

احبّوا اللّه لما ارقدکم من نعمة ... ۱۰۵

اخذت علیکم بما اخذ اللّه علی النبیین ... ۱۳۲

اذا بویع بخلیفتین فاقتلوا الآخر ... ۴۶۶

اذا فرغ اللّه تعالی من الحساب المعاد ... ۱۲۲

اذا کان یوم القیامة یأتینی ... ۱۱۹

اذا کان یوم القیامة یصعد علی بن ابی طالب ... ۱۰۹

اصحابی کالنجوم فبایّهم اقتدیتم ... ۵، ۱۰

اعلم امّتی علی بن ابی طالب ... ۸۳

اعلم امّتی من بعدی علی بن ابی طالب ... ۱۱۶

افضل رجال العالمین فی زمانی ... ۱۱۷

اقتل مرّتین و احی مرّتین ... ۳۴۳

اقضاکم علی و القضاء تحتاج ... ۱۴، ۴۴۶

اقضی اهل المدینة علی ... ۲۰۵

اکرموا اولادی الصّالحون للّه ... ۲۲۶

الائمة بعدی اثنا عشر اولّهم علی ... ۲۷

الا ان مثل اهل بیتی فیکم کمثل ... ۱۰۴

الا ایّها النّاس انّما انا بشر ... ۱۰۱

الاعمال بالنیات ... ۲۱، ۲۲

الا من اذی قرابتی فقد اذانی ... ۴۳

الایمان بین الخوف و الرجاء ... ۱۳

البلاء للولاء کاللّهب للذهب ... ۴۷۳

الجنّة و ما فیها من النعیم من ... ۲۷۶

الحسنة حبّنا اهل البیت ... ۶۰

الحسنة حبّنا و السّیّئة بغضنا ... ۵۹، ۶۰

الحمد للّه یرحمک ربّک سبقت رحمتی ... ۱۸۸

الستم تعلمون انی اولی بالمؤمنین من انفسهم ... ۳۹، ۱۲۹، ۴۶۰

السعید من سعد فی بطن امّه ... ۳۲۹

الصّدیقون ثلاثة: حبیب النّجار، مؤمن ... ۷۷

الصوفی لا مذهب له ... ۳۰۹

العجلة من الشّیطان ... ۲۶۴

القبر روضة من ریاض الجنّة او حفرة ... ۳۳۳

اللّه اکبر علی اکمال الدّین و اتمام النّعمة ... ۴۶۰

اللّهم اجعل عندک عهدا و اجعل ... ۴۶

اللّهم اذهب عنه الحزن ... ۳۹۳

اللّهمّ انت المفضّل المنّان ... ۲۷۱

اللّهم بارک القول اعلی آنیهم الخزف ... ۲۴۱

اللّهم لا تمتنی حتّی ترینی ... ۸۸

اللّهم لا معطی لما منعت و لا مانع ... ۳۹۲

اللّهم وال من والاه و عاد- من کنت مولاه و هذا علی مولاه

اللّهم هؤلاء اهل بیتی و خاصّتی ... ۴۳

اللهمّ یا محی النفوس بعد الموت و یا ... ۳۲۸

المبارزة علی یوم الخندق افضل ... ۳۸۹

النّاس من اشجار شتّی و انا و انت ... ۵۲

النّجوم امان لاهل السّماء ... ۴۵

النظر الی علی عبادة ... ۸۷

النظر الی وجه علی عبادة ... ۲۲۱

انا آدم الاوّل انا نوح الاوّل ... ۱۳۸

انا آیات اللّه الکبری الّتی اراها ... ۱۵۵

انا آیات اللّه و امین اللّه انا احیی ... ۱۵۲
انا اخوک ... ۶۷، ۱۹۵
مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۴۹۹
انا اسماء الحسنی الّتی امر اللّه ... ۱۴۱
انا اظهر الاشیاء الوجودیهٔ ... ۱۵۷
انا اقمت السّموات السّبع بنوری ... ۱۴۳
انا الآخرهٔ و الاولی انا ابد ... ۱۵۴
انا الاسم الاعظم و هو کهیعص ... ۱۵۳
انا البارىء انا المصوّر فی ... ۱۴۸
انا البعوضهٔ الّتی ضرب اللّه ... ۱۴۸
انا الحجر المکرّم الّذی تفجّر منه ... ۱۳۶
انا الّذی ابرىء الاکمهٔ و ارفع ... ۱۴۸
انا الّذی اتولّی حساب الخلائق ... ۱۳۶
انا الّذی احصی هذا الخلق و ان ... ۱۴۳
انا الّذی ارسیت الجبال و بسطت ... ۱۴۵
انا الّذی اری اعمال الخلایق ... ۱۵۶
انا الّذی اری اعمال العباد لا ... ۱۵۴
انا الّذی اطاعنی اللّه فی ... ۱۴۸
انا الّذی اظهرنی اللّه علی الدّین ... ۱۵۱
انا الّذی اعلم ما یحدث انا ... ۱۴۶
انا الّذی اقامنی اللّه و الخلق ... ۱۴۹
انا الّذی اقدر اقواتها و منزّل ... ۱۴۵
انا الّذی اقوم السّاعهٔ انا الّذی ... ۱۴۶
انا الّذی القبلتین و احیی مرّتین ... ۱۵۵
انا الّذی انشر الاوّلین و الآخرین ... ۱۵۱
انا الّذی انفخ فی الناقور یوم ... ۱۵۳
انا الّذی بی اسلم ابراهیم الخلیل ... ۱۴۳
انا الّذی جهد الجبابرهٔ باطفاء ... ۱۵۲
انا الّذی حملت النّوح فی السّفینهٔ ... ۱۴۷
انا الّذی خدمنی جبرئیل و میکائیل ... ۱۵۰
انا الّذی دعوت السّموات السبع ... ۱۴۴
انا الّذی دعوت الشّمس و القمر ... ۱۴۴
انا الّذی رمیت وجه الکفّار کفّ ... ۱۵۵

انا الّذی سالف الزّمان و خارج ... ۱۵۶
انا الّذی عنده علم الکتاب علی ما ... ۱۳۷
انا الّذی عندی اثنان و سبعون ... ۱۵۶
انا الّذی عندی الف کتاب من ... ۱۴۲
انا الّذی عندی خاتم سلیمان ... ۱۳۶
انا الّذی عندی فصل الخطاب انا ... ۱۳۹
انا الّذی عندی مفاتیح الغیب لا یعلمها ... ۱۳۵
انا الّذی قال رسول اللّه (ص) یا علی ... ۱۳۷
انا الّذی قال فیه رسول اللّه (ص) ... ۱۳۶
انا الّذی کسوت العظام لحما ... ۱۴۹
انا الّذی لاعدائه القیا فی جهنّم ... ۱۴۵
انا الّذی لا یتبدّل القول لدیّ ... ۱۴۲
انا الّذی نظرت فی عالم الملکوت ... ۱۴۳
انا الّذی هو حامل عرش اللّه ... ۱۴۹
انا الرّاجفة انا الرّادفة ... ۱۴۰
انا السّاعة الّتی لمن کذب بها ... ۱۴۱
انا الصّیحة بالحقّ یوم الخروج ... ۱۴۰
انا الکعبة الحرام و البیت الحرام ... ۱۵۷
انا اللّوح المحفوظ ... ۱۳۷
انا المتکلّم بکلّ لغة فی الدنیا ... ۱۴۲
انا المنذر و علی الهادی و بک ... ۸۰
انا الناقور الّذی اللّه تعالی فاذا ... ۱۴۶
انا النّور الّذی اقتبس منه موسی ... ۱۴۲
انا امر اللّه و الرّوح ... ۱۴۵
انا اوّل ما خلق اللّه حجّة و کتب ... ۱۴۰
انا اهلکت الجبابر التمتقدّمین ... ۱۴۷
انا باب اللّه الّذی قال اللّه ... ۱۵۰
انا باب فتح اللّه من دخله ... ۱۵۱
انا بکلّ شیء علیم ... ۱۳۶
انا ترجمان وحی اللّه انا معصوم ... ۱۳۹
انا حجّة اللّه علی من فی السّموات ... ۱۳۹
انا خازن السموات و الارض انا ... ۱۵۵
انا خازن علم اللّه انا قائم ... ۱۴۰

انّ اخی و وزیری و خلیفتی فی اهلی ... ۱۲۱
انّ اخی و وزیری و خیر من اترک ... ۱۰۰
انا دابّهٔ الارض ... ۱۴۰
انا داحی الارضین انا سمّاک ... ۱۳۹
انا داحی الارضیین و عالم بالاقلیم ... ۱۴۴
انا دار الحکمهٔ و علی بابها ... ۸۳
انا ذلک الکتاب لا ریب فیه ... ۱۴۱
انا ذو القرنین المذکور فی الصّحف ... ۱۳۶
انا ذو القرنین هذه الامهٔ ... ۱۵۳
انا سیّد النّبیین و علی سیّد الوصیین ... ۱۳۰
انا سیّد ولد آدم یوم القیامهٔ ... ۱۸۷
مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۵۰۰
انا صاحب ارم ذات العماد الّتی ... ۱۴۷
انا صاحب الطّور و انا صاحب ... ۱۵۰
انا صاحب القران الاولی انا حاورت ... ۱۵۲
انا صاحب الکواکب و مزیل ... ۱۴۷
انا صاحب نوح و منجیه انا صاحب ... ۱۴۲
انا صدیق الاکبر آمنت قبل آمن ابو بکر ... ۱۷۹
انا صلوهٔ المؤمنین و زکوتهم و ... ۱۴۶
انا صوت علی بن ابی طالب فی ... ۱۴۰
انا عالم صامت و محمد عالم ناطق ... ۱۵۲
انا عصاء الکلیم و به اخذ بناصیهٔ ... ۱۴۳
انا فتّاح الاسباب ... ۱۳۸
انا قائم خضر حیث لا روح ... ۱۵۲
انا قاصم فراعنهٔ الاوّلین و مخرجهم ... ۱۵۶
انّ الجنّهٔ تشاق الی ثلاثهٔ علی ... ۹۵
انّ الجنّهٔ تشتاق الی اربعهٔ ... ۱۶۰
انّ اللّه اذا احبّ قوما ابتلاهم ... ۴۷۳
انّ اللّه افترض طاعتی و طاعهٔ ... ۹۶
انّ اللّه تعالی اصطفانی علی الانبیاء ... ۱۲۰
انّ اللّه تعالی اطلع الارض طلاعهٔ من ... ۱۲۷
انّ اللّه تعالی ایّد هذا الدّین بعلی ... ۱۲۴
انّ اللّه تعالی جعل ذریهٔ کلّ نبی ... ۹۳

انّ اللّه تعالی جعل علیا قائد المسلمین ... ۱۲۲

انّ اللّه تعالی جعل لاخی علی ... ۲۲

انّ اللّه تعالی جعل لکلّ نبیّ وصیا ... ۱۱۱

انّ اللّه تعالی خاطبنی لیلهٔ المعراج بلغهٔ ... ۱۰۸

انّ اللّه تعالی خلقنی و علیا من نور واحد ... ۷۶

انّ اللّه قد عهد الیّ انّ من خرج ... ۱۲۱

انّ اللّه له الحمد عرض حبّ ... ۱۰۲

انا متکلم بسبعین لسانا و مفتی ... ۱۵۶

انا المتکلّم فی لسان صباء عیسی ... ۱۵۳

انا محمد المصطفی انا علی المرتضی ... ۱۵۷

انا مدینهٔ العلم و علی بابها ... ۴۹، ۸۲، ۲۶۱، ۲۷۱، ۳۱۸، ۴۶۴

انا مصباح الهدایهٔ انا مشکوهٔ ... ۱۵۴

انا مضیيء الشمس و مطلع الفجر ... ۱۴۵

انا مظهر الاشیاء کیف اشاء ... ۱۵۴

انا مفجّر العیون انا مطرد ... ۱۳۹

انا مقلّب القلوب و الابصار انّ الینا ... ۱۳۷

انا منشیء السّحاب ... ۱۳۸

انا منشیء الملکوت و الکون ... ۱۴۸

انا مورق الاشجار ... ۱۳۸

انا میزان العلم و علی کفّتاه ... ۸۴

انا نبی بالسیفکم ... ۳۷۱

انا واحد عشر من صلبی ... ۲۷

انا وجه اللّه فی السّموات و الارض ... ۱۴۹

انا و علی من شجرهٔ واحدهٔ و النّاس ... ۹۲

انا ولی اللّه فی الارض و المفوّض الیه ... ۱۴۴

انا هادم القصور ... ۱۴۲

انت سیّد بن سیّد انت امام بن امام ... ۱۳۲

انت منّی بمنزلهٔ هارون من موسی ... ۳۱۸، ۳۷۲، ۴۶۲، ۴۶۳، ۴۷۴

انّ حلقهٔ باب الجنّهٔ من یاقوت ... ۸۹

انّ علی منّی و انا من علی ... ۷۷

انّ فی اللّوح المحفوظ تحت العرش ... ۱۲۲

انّما ترکتک لنفسی انت اخی و انا ... ۷۹
انّما شیعتنا من اطاع اللّه ... ۱۲، ۱۳
انّه اعلم من بقی بالسنّهٔ ... ۲۰۵
انّ هذا اول من آمن بی ... ۱۷۴
انّه منّی و انا منه ... ۳۷۸
انّی اقول لکم کما قال اخی موسی ... ۸۱
انّی تارک فیکم الثّقلین احدهما ... ۱۰۴
اوّل ثلمهٔ فی الاسلام مخالفهٔ علی ... ۱۱۹
اوّل من اتّخذ علی بن ابی طالب اخا ... ۱۰۲
اوّل من صلّی مع النبی علی بن ابی طالب ... ۶۶
اول هذا الامّهٔ ورودا علی الحوض اوّلها ... ۱۷۵
اول هذه الامّهٔ ورودا علی الحوض ... ۷۹
ایتونی بقرطاس اکتب لکم ... ۱۸
ایّکم مثلی ... ۱۹۱
ایمان اهل السموات و الارض ان یوضع ... ۱۲۳
ایّها النّاس لا تشکوا علیا فو اللّه ... ۸۶
ایّها النّاس هذا ولیّکم بعدی فی الدنیا ... ۱۳۰
بایعت بمن کان فیها ان کان عمر ... ۴۶۴
بخ بخ یا علی اصبحت مولائی ... ۳۸، ۴۶۰
بغض علی کفر و بغض بنی هاشم ... ۱۱۰
مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۵۰۱
تفرق هذه الامهٔ علی ثلاث و سبعین ... ۵۱
جائنی جبرئیل من عند اللّه بورقهٔ آس ... ۹۱
جزاک اللّه فی الدارین خیرا ... ۲۶۹
حاکیا عن اللّه تعالی من عرف حقّ علی ... ۹۰
حبّ الدّنیا رأس کلّ خطیئهٔ ... ۳۵۱
حبّ علی بن ابی طالب یأکل الذّنوب ... ۸۲
حبّ علیّ حسنهٔ لا تضرّ معها ... ۹۷
حدّثنی جبرئیل عن اللّه- عزّ و جلّ- انّ اللّه تعالی ... ۱۲۰
حسبک ان لیس لمحبّک حسرهٔ عند ... ۱۳۰
حسبنا کتاب اللّه انّ هذا ... ۱۸، ۴۶۴
حسبی الطّعام ما یقیم ظهری ... ۳۵۳
حقّ علی علی هذه الامّهٔ کحق ... ۸۳

خذ ما صفا و دع ما ... ۱۳
خلق الارضین فکتب علی اطرافها ... ۱۴۱
خلق العرش و کتب علی ارکانه الاربعهٔ ... ۱۴۱
خلق اللّوح فکتب علی حدوده لا اله ... ۱۴۱
خلق اللّه- عزّ و جلّ- من نور وجه علی بن ابی طالب ... ۱۰۹
خلق اللّه من نور وجه علی بن ابی طالب ... ۲۱۷
خیر رجالکم علی بن ابی طالب و خیر ... ۱۲۱
خیرها و اتقها و افضلها و اعلمها و اقربها ... ۱۲۵
ذکر علی عبادهٔ ... ۸۸
رأیت علی باب الجنهٔ مکتوبا لا اله ... ۱۱۸
رأیت لیلهٔ اسری بی‌مثبتا علی ... ۹۳
رحم اللّه علیا اللهمّ ادر الحقّ ... ۹۴
رفع القلم عن ثلاث: عن المجنون ... ۲۶۳
زادک اللّه ایمانا و علما یا علی ... ۲۶۲
زادک اللّه عقلا یا علی ... ۲۵۵
سباق الامم ثلاثهٔ لم یکفروا باللّه ... ۷۸
سلونی عمّا دون العرش ... ۱۷۳، ۴۵۲
سمّی النّاس مؤمنین من اجل علی ... ۱۲۳
سیکون من بعدی فتنهٔ فاذا ... ۹۷
شاقّوا الرّسول فی امر علی ... ۶۱
صحیفهٔ المؤمنین حبّ علی ... ۲۰
صعد المنبر حمد اللّه و اثنی علیه ... ۹۸
صلّیت مع الرسول اللّه سبع سنهٔ ... ۶۶
ظنّوا بالمؤمنین خیرا ... ۹، ۲۲۳
عاهدنی ربّی ان یقبل ایمان عبد ... ۱۰۳
عجزهٔ النساء ان یلدن مثل علی ... ۲۶۳
علماء امتی کانبیاء بنی اسرائیل ... ۵، ۳۴۳
علی افضلنا ... ۲۰۴
علی اقضی امّتی ... ۸۴
علی باب حطّهٔ من دخل فیه ... ۹۲
علی باب علمی و مبیّن لامّتی ... ۹۷
علی خیر البشر بعدی من ... ۹۱، ۳۱۸
علی ظهر منّی ... ۱۵۷

علی فی الجنّة ... ۸۸
علی منّی بمنزلة الرأس من بدنی ... ۹۲
علی منّی و انا من علی حیث ... ۸۰
علی مهندس فی ذات اللّه ... ۸۶
علیّ و شیعتهم الفائزون یوم القیامة ... ۱۱۷
علی یظهر فی الجنّة کواکب الصّبح ... ۸۷
علی یعسوب المسلمین و المال ... ۱۰۰
عنوان صحیفة المؤمن حبّ علی ... ۹۴
غناء القلب باللّه سبحانه ... ۳۵۰ مناقب مرتضوی، کشفی متن ۵۰۱ فهرست احادیث، اخبار و اقوال بزرگان
ربة علی یوم الاحزاب خیر ... ۵۵
فضّل علی بن ابی طالب علی جمیع ... ۱۰۳
قال اللّه تعالی فی لیلة المعراج من یحبّ ... ۱۰۸
قسمت الحکمة فی عشرة اجزاء فاعطی ... ۸۲
قلب المؤمن بین اصبعین من اصابع ... ۱۹۱
قوموا عنّی ... ۱۸
کانت لعلی ثمانی عشر منقبة ... ۲۰۵
کان لعلی ما شئت من ضرص قاطع ... ۲۰۵
کفّ علی کفّی ... ۱۱۰
کلّ ذنب عسی اللّه ان یغفر الّا ... ۴۸۰
کنت انا و علی نورا بین یدی ... ۶۷، ۷۵، ۲۱۸
کنت مع رسول اللّه (ص) فی بقیع الغرفد ... ۱۲۷
کنت ولیا و آدم بین الماء و الطّین ... ۱۲۶
کن فی الدّنیا کانّک غریب ... ۳۵۰
کونوا مع علی و اصحابه ... ۴۲
لا تجعلنّ اکبر شغلک لاهلک و ... ۳۴۹
لا تجمعوا بین اسمی و کنیتی ... ۸۹
لا تسبّوا علیا فانّه ممسوس فی ... ۸۷
لا تستخفوا الشیّعة فانّا الرّجل منهم ... ۱۱۳
مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۵۰۲
لا تشکوا علیا فو اللّه لاخشی ... ۸۶
لا تؤدّی الّا انا او رجل من عترتی ... ۴۶۴
لا خیر فی امّة لیس فیها احد من ... ۱۱۸
لاعطیّنّ الرّایة غدا رجلا کرّارا ... ۶۶، ۱۶۲، ۳۹۵، ۳۹۶

لا فتی الّا علی لا سیف ... ۱۶، ۳۷۸، ۴۴۰

لا یجوز احد الصراط الّا من ... ۹۶

لا یحبّ علیا الّا مؤمن و لا یبغضه ... ۱۱۰

لا یحبّ علیا منافق و لا یبغضه ... ۸۶

لا ینقصی الرّجل من کماله ما یحمله ... ۳۵۴

لعلی انّ اللّه خلق الانبیاء من اشجار ... ۹۵

لعلی انت و شیعتک فأتی یوم القیامت ... ۹۱

لعلی و فاطمهٔ و الحسن و الحسین ... ۱۰۵

لقد رقعت برقعی هذه حتی ... ۳۵۲

لکلّ شیء اساس اساس الدّین ... ۱۰۴

لکلّ نبی وصی و وارث و انّ ... ۹۴

لمّا اسری بی الی السّماء اذا ... ۸۱

لمّا اسری بی الی السّماء تلقتنی ... ۱۱۰

لمّا اسری بی الی السّماء ثمّ من السّماء ... ۱۰۷

لمّا خلق اللّه تعالی آدم و نفخ فیه ... ۹۰

لمّا سوّینا التّراب علی قبر ... ۱۸

لم اعبد ربّا حتی لم اره ... ۲۴۷

لن تضلّوا و لن تهلکوا و انتم تحت ... ۱۱۷

لو اجتمع النّاس علی حبّ علی ... ۱۱۶

لو انّ الریاض اقلام و البحر ... ۲۳

لو انّ عبدا عبد اللّه مثل ما قام ... ۱۱۳

لواء الحمد یؤمئذ بیدی ... ۱۸۷

لو شئت لاوقرت بباء بسم اللّه ... ۲۴۶

لوفد ثقیف حنین جاؤه و لتسلمنّ ... ۹۹

لو کشف الغطاء ما ازددت یقینا ... ۷، ۱۳، ۴۵۲

لو لا علی لهلک عمر ... ۲۲۱، ۲۹۰، ۴۴۹، ۴۵۰، ۴۵۱، ۴۶۲

لولاک لما خلقت الافلاک ... ۴

لو لم یخلق اللّه علیا کما کان ... ۹۳

لو یعلم النّاس متی سمّی علیّ امیر المؤمنین ... ۱۰۶

لهم لسان صدق علیا ... ۳۱۹

لی مع اللّه وقت لا یسعنی ... ۳۹۳

ما عبدناک حقّ عبادتک ... ۲۶۲

مثل علی فی النّاس کمثل قل ... ۸۱

مرّ سلمان الفارسی و هو یرید ان یعود ... ۱۳۰
معرفهٔ آل محمد برائهٔ من النّار و حبّ ... ۱۰۶
مکتوب علی باب الجنّهٔ لا اله الّا الله ... ۷۷
من احبّ ان یحیی حیوتی و ... ۱۰۲
من احبّ ان یرکب سفینهٔ النّجاهٔ ... ۱۱۴
من احبّ ان ینظر الی اسرافیل فی هیبته ... ۸۵
من احبّ علیا دخل الجنّهٔ ... ۲۲
من احبّ علیّا فقد احبّنی و من ... ۸۴، ۹۶
من احبّ قوما فهو منهم ... ۴۳
من احبّک یا علی کان مع النبیین ... ۱۲۱
من اذی علیا یبعثه اللّه یوم ... ۸۰
من اراد ان ینظر الی آدم فی علمه ... ۸۵
من اراد ان ینظر الی اعظم الناس ... ۲۰۴
من اراد یتمسک بحبل المتّقین فلیحبّ ... ۱۰۹
من اعان علی قتل مؤمن شطر ... ۴۸۰
من دخل امرأته فی الدّبر اکبّه ... ۴۴۷
من دخل امرأته فی الدّبر بعثه اللّه ... ۴۴۷
من سبّ علیا سبّنی ... ۸۷
من سرّه ان ینظر الی آدم فی علمه ... ۸۵
من سکت سلم و من سلم ... ۱۱
من صافح اولادی فقد صافحنی ... ۲۲۶
من صام یوم الثّامن عشر من ذی الحجهٔ ... ۱۲۸
من عرف اللّه لسانه ... ۶
من فارق بینی و بین آلی بعلی ... ۴۴
من قال حبّ علی رفض ... ۲۲
من قال لا اله الّا اللّه، محمد رسول ... ۱۱
من کان آخر کلامه الصّلوات علیّ ... ۱۱۴
من کنت مولاه فعلی مولاه ... ۱۰، ۳۸، ۳۹، ۱۲۸، ۱۲۹، ۲۰۳، ۲۱۱، ۳۰۶، ۴۵۷، ۴۶۰
من کنت ولیّه فعلی ولیّه و من کنت ... ۱۱۵
من مات علی حبّ علی بن ابی طالب ... ۲۲۸
ناد علیا مظهر العجایب ... ۱۰
نحن عباد مکرمون لا نسبق بالقول ... ۳۳۱

نزل القرآن اربعهٔ ارباع فربع ... ۳۰
نزلت فی علیّ ثلثمأهٔ آیهٔ ... ۳۲
نعم الزّوجهٔ زوجتک ابشر انّها ... ۲۴۱، ۲۴۲
نعوذ باللّه لیس لها ابو الحسن ... ۲۰۴
مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۵۰۳
و الذی بعثنی بالحقّ نبیا انّ ... ۱۱۹
و الّذی نفسی بیده لا تزول قدم عبد ... ۱۰۳
و الّذی نفسی بیده لا یؤمن عبد بی ... ۴۳
و لکم عدوّا علی الحوض اوّلکم ... ۷۹
و لکن یسعنی قلب عبدی المؤمن ... ۱۹۲
و من احبّنی و هذین و آباهما ... ۴۳
هذا حجهٔ علی امّتی یوم القیامهٔ عند اللّه ... ۱۲۵
هذا رجل یحبّ اللّه و رسوله و یحبّ ... ۲۳۸
هذا علی اقدمکم سلما و اسلاما ... ۹۹
هل وجدتم ما وعد ربّکم حقّا ... ۳۷۶
هنّ ناقصات العقل ... ۱۹۱
یا ابا بکر کفّی و کفّ علی فی العدل ... ۱۱۶
یا احمد ارسلت علیا مع کل نبی سرّا ... ۱۸۳
یا اخی، لو لا انتی اشفق ان ... ۴۰۲
یا انس انطلق فادع لی سیّد العرب یعنی علیا ... ۱۲۶
یا ایها النّاس احبّوا علیا فان اللّه ... ۱۲۰
یا ایّها النّاس انّ منکم من یقاتل ... ۹۸
یا ایّها النّاس انّی ترکت فیکم ما ... ۱۰۱
یا بن عباس علیک علیا فانّ الحقّ ... ۱۱۷
یا داؤ، اخرجی فانّه عبد اللّه ... ۱۸۴
یا رسول اللّه، ما الحق؟ الخلافهٔ حقّهٔ ... ۳۶
یا رسول اللّه متی و جبت لک النبوّهٔ ... ۱۲۵
یا عبد اللّه ابشرّک انّ اللّه تعالی ایّدنی ... ۱۱۸
یا عبد اللّه، لو کتبت فی معانی الفاتحهٔ ... ۲۴۵
یا علی الائمهٔ من ولدک فمن اطاعهم ... ۱۱۲
یا علی اما ترضی انّک معی فی الجنّهٔ ... ۱۰۶
یا علی انّ اللّه تعالی اشرف علی الدنیا فاختارنی ... ۱۱۰، ۱۳۳

یا علی انّ اللّه قد غفر لک و لذریّتک ... ۱۰۳
یا علی انت اخی فی الدنیا و الآخرة ... ۶۷، ۷۹، ۱۳۱، ۱۹۵، ۴۶۴
یا علی، انت امام کلّ مؤمن ... ۲۷۵
یا علی انت تبرّء ذمّتی و انت خلیفتی ... ۱۱۰
یا علی انت خیر البشر من شکّ فیه ... ۱۱۰
یا علی انت سید فی الدنیا و الآخرة ... ۱۱۶
یا علی انت قسیم النّار و الجنّة یوم ... ۹۶
یا علی انت منّی و انا منک ... ۸۰، ۱۹۲
یا علی انت و شیعتک تردّون علی الحوض ... ۱۰۵
یا علی انّ فیک مثلا من عیسی ابغضته ... ۹۵
یا علی انّک اعطیت ثلاثا و لم اعط ... ۸۵
یا علی انّک تقرع الباب الجنّة فتدخلها ... ۱۱۳
یا علی انّی رأیت اسمک مقرونا باسمی ... ۱۱۴
یا علی اوتیت ثلاثا لم یؤتهنّ احد ... ۸۴
یا علی بخ بخ من مثلک و الملائکة ... ۱۲۴
یا علی دمک دمی لحمک لحمی ... ۸۸، ۱۸۰
یا علی لا تحلّ لاحدا ان یجنب ... ۹۱
یا علی لا یبغضک من الانصار الّا ... ۱۱۰
یا علی لو انّ احدا عبد اللّه حقّ عبادته ... ۱۱۸
یا علی من اطاعنی فقد اطاع اللّه و من ... ۱۱۲
یا علی و انت اول المسلمین اسلاما ... ۷۸
یا عمّار، ستقتلک الفئة الباغیة ... ۴۱۹
یا فاطمة اما ترضین انّ اللّه اطلع ... ۱۰۵
یا فاطمة انّ کرامة اللّه ایّاک ... ۱۰۰
یأتی النّاس یوم القیامة بالاعمال فلا ینفعهم ... ۱۲۶
یدور الحق مع حیث عمّارا ... ۴۱۹
یده شلّا و امره اشلّ ... ۴۶۷
یوم الحدیبیه و هو اخذ بید علیّ ... ۱۰۷

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۵۰۴

فهرست اشعار فارسی

آدم اول تویی گر راست می‌پرسی ز من... ۱۳۸

آدم و نوح بوده و ادریس... ۱۸۳
آفتاب آسمان «هل اتی»... ۳۶۸
آفتاب از حکم حیدر بازگشت... ۳۰۲
آفتاب از سوی مغرب بازگشت ای مؤمنان... ۳۰۲
آفتاب عالم علم الیقین... ۴۸۷
آلت و ساز حرب پیش آرید... ۴۲۰
آمدی بعد از جراحت تازه کرده سینه را... ۳۴۳
آن آسمان رفعت و این آفتاب دین... ۱۸۰
آن آیت اللّه را بگو، آن قدرت اللّه را بگو... ۲۰۸
آن امام بر حق از قول نبی... ۳۶۸
آن امام مبین ولی خدا... ۱۵۷
آن امامی که قایمست به حق... ۱۵۸
آن بحر رستگاری و این کشتی نجات... ۱۸۰
آن بود وجود دو جهان کز ره معنی... ۱۵۳
آن بهتر دو عالم و این مهتر دو کون... ۱۸۰
آن پیشوای امّت و این رهنمای خلق... ۱۸۰
آن جان عالم را بگو، جانان عالم را بگو... ۲۰۹
آن جهان علم را بدر منیر... ۳۶۸
آن‌چنان اصل و جهل و سنگدلی... ۴۷۳
آن‌چنان بی‌حفاظی از سر جد... ۴۷۳
آن‌چنان خاکسار بی‌مقدار... ۴۷۳
آنچه تو شایسته آنی ز روی عز و جاه... ۴۴۰
آنچه علی داد در رکوع فزونست... ۳۳
آنچه عیسی از نفس می‌کرد رمزی بود و بس... ۴۴۰
آن راست چرخ تابع و اجرام زیر حکم... ۱۸۱
آن رحمت الهی و این فضل ذو المنن... ۱۸۱
آن روح مصفا که خداوند به قرآن... ۱۵۴
آن ز فضل آفت سرای فضول... ۶۲
آن ساعد دین حق و ینبوع معانی... ۱۵۱
آنست امام کز دو انگشت... ۳۳۳
آن سرفراز مرد، جفت بتول... ۴۷۳
آن شاهدی که از ما، ما را ربود ماییم... ۲۲۴
آن شاه سرافراز که اندر شب معراج... ۱۵، ۱۸۳

آن شاه من عرف شد و سلطان لو کشف... ۱۸۰
آن شمع ایمان را بگو، آن بحر عمان را بگو... ۲۰۸
آن شنیدی که حیدر کرّار... ۶۵
آن شه که به شمشیر وی از آینه دین... ۱۵۱
آن شیر دلاور که برای طمع نفس... ۱۵
آن شیر یزدان را بگو، آن مرد میدان را بگو... ۲۰۸
آن عارف حقیقت و این هادی طریق... ۱۸۰
آن علی کز علم بر سر تاج یافت... ۱۷۴
آن علی کو انّما در شأن اوست... ۱۷۴
آن علی کو اولینِ اولیاست... ۱۷۴
آن علی کو چون بیامد در جهان... ۱۷۴
آن علی کو خاتم خود در نماز... ۱۷۴
آن علی کو را اویس آمد مرید... ۱۷۴
آن علی کو ساقی کوثر بوَد... ۱۷۴
آن علی کو شاه دل درویش بود... ۱۷۴
آن علی کو قطب وقت خویش بود... ۱۷۴
آن علی کو مجتبی و مرتضی است... ۱۷۴
آن علی کو واقف راز خداست... ۱۷۴
آن علی کو هست امیر المؤمنین... ۱۷۴
آن علی که انس و جان را ره نمود... ۱۷۴
آن علی که مادرش در کعبه زاد... ۱۷۳
آن علی کو با محمد در شکم... ۱۷۳
آن فاتحه دولت و مفتاح سعادت... ۱۵۱
آن فتح نصرت را بگو، اقبال شوکت را بگو... ۲۰۹
مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۵۰۵ آن قلعه گشایی که درِ قلعه خیبر... ۱۵
آن کس که به جمع مؤمنان سردارست... ۴۰
آن کس که به مصطفی نخستین یارست... ۴۰
آن کعبه تحقیق حقایق به حقیقت... ۱۵۳
آن کعبه سعادت و این کعبه مراد... ۱۸۰
آن کو ره طریقت، پوید به جان همیشه... ۲۲۴
آنکه او روی به بهبودی نداشت... ۴۸۶
آنکه او عثمان عفان آمده... ۲۲۲
آنکه با جفت مصطفی زینسان... ۴۸۵

آنکه با مرتضی علی نه نکوست... ۱۸
آن‌که چون ما ابرو از خاک درگاهش بخست... ۱۸۴
آن‌که شهر معرفت را آفتاب... ۳۶۸
آنکه صد ساله را به حرب آرد... ۴۲۰
آن‌که صدّیق است مقبول خداست... ۲۲۱
آنکه عمّار بس همایونست... ۴۲۰
آنکه گشت از برای او راجع... ۳۰۲
آنکه نامردست در دام ویَست... ۳۵۱
آن لحمک لحمی بشنو تا که بدانی... ۱۵
آن مرد سرافراز که اندر ره اسلام... ۱۵
آن مظهر فتوّت و وین مجمع کرم... ۱۸۰
آن نشئه‌ای که از جان، هستی جان ربوده... ۲۲۴
آن نقطه توحید احد کز دم احمد... ۱۵۳
آن نور اختر را بگو، آن روی احمر را بگو... ۲۰۸
آن نور مجرد که بدان در همه حالت... ۱۵۴
آنها که به جان من بدیها کردند... ۴۰۸
آه از رویت که در جانم فکنده آتشی... ۳۶۳
آیین مهر و رسم وفا عادت تو نیست... ۴۷۶
آیینه روی کایناتم... ۲۲۵
اتحادیست میان من و تو... ۱۸۰
احسان ز تو ارکان ز تو، هم روح و هم ریحان ز تو... ۱۵۷
احمد مرسل امام انبیاست... ۱۶۵
ادیب عالمان علم معنی... ۴
اربعینی فتاده بُد بی‌خود... ۱۵۶
از آن جستی به دنیا فقر و فاقه... ۳۵۱
از ازل داریم در دل ما هوای مرتضی... ۲۷۶
از انّا نخاف از خدا گشتی ایمن... ۶۵
از بعد نبی غیر علی کیست که او را... ۲۹۰
از بهر آنکه سیّد کونین گفته است... ۲۰۶
از بهر تو دو کرّت برگشت خور ز خاور... ۳۰۳
از پیمبر سؤال کرد یکی... ۴۹
از جبینش موج‌زن دریای حلم... ۲۲۲
از جمله جهانیان بریده کشفی... ۴۱

از چه رو کرّار خواننده شاه را... ۱۶۵
از دم عیسی کسی گر زنده خاست... ۳۱۴
از زبان نعمت اللّه منقبت باید شنید... ۱۷
از سخایش گشت مفلس کانِ زر... ۳۶۹
از علی آموز اخلاص عمل... ۱۲
از علی می‌شنید نطق علی... ۱۵۶
از فراق تلخ می گویی سخن... ۴۷۹
از لطف تو هیچ بنده نومید نشد... ۲۲۷
از نسیم باد نوروز نشاید کرد یاد... ۴۴۰
اسب و مرکب ترا دهم پس از آن... ۴۷۳
اسمش عظیم و اعظم است، غفّار و فرد عالمست... ۱۴۱
اگر تمام جهان دشمنست نیست غمی... ۴۲
اگرچه کم نشیند گرسنه شیر... ۳۵۱
اگرچه موی به موی عاصی و گنهکارم... ۴۳
اگر دانی بگو تو جز علی کیست... ۲۲۹
اگر رستم کشد تیغ خلافش... ۳۹۰
اگر سنگ جفا ریزد و گر تیر بلا بارد... ۲۷۴
اگر عشق علی رفضست پس رفضست ایمانم... ۲۲۸
اگر فضل علی گویی به تفصیل... ۲۱۷
الا ای شهنشاه ملکا کبیرا... ۶۵
امام اوست که بخشید سر به کار مصاف... ۳۶۶
امام اوست که داند رموز منطق طیر... ۲۷۹
امام اوست که قرص خور از اشارت او... ۳۰۲
امام صفدر غالب که بود دولت و دین... ۳۷۵
امیر المؤمنین حیدر علی بن ابی طالب... ۲۲۸
امیر لشکر دین، پیشوای اهل یقین... ۳۷۴
امیر نجف شاه ملک عرب... ۴۱۴
اندر سما نامت علی، و اندر زمین نامت ولی... ۲۰۸
اندر همه دشت خاوران سنگی نیست... ۴۷۴
اندیشه نیستی چه دامن گیرد... ۳۵۰
او بحقست و حق ازو ظاهر... ۱۵۶
او به حق حاضرست در کونین... ۱۵۶
مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۵۰۶ او چو تاج سروری بر سر نهاد... ۲۲۲

اوست آن گنج مخفی لا هوت... ۱۵۸
اوست قلب لشکر اسلام از آن... ۱۶۵
اوست مقصود کلّ موجودات... ۱۵۶
اوست همان حقیقت انسان... ۱۵۸
او علیست و این عمّ رسول... ۱۵۶
اول حق بوَد بلا اول... ۱۵۸
اول و آخر او بوَد در دین... ۱۵۹
ای از همه عصیان بری، مردان عالم را سری... ۲۰۸
آیا سعدی تو نیکو اعتقادی... ۲۲۹
ای باد صبح مشک‌بو، سوی نجف آور تو رو... ۲۰۸
ای برابر کرده ایزد با خلیلت در وفا... ۶۵
ای بنده شیرین زبان، از دیو گر یابی امان... ۱۴۷
ای پرآوازه ز تو ملک سخن... ۴۸۸
ای جنایت سجده‌گاه عرش اعظم آمده... ۳۱۳
ای خوارج اگر در اینت شکیست... ۶۲
ای خوشا جانی که در راه وفایش گشت خاک... ۲۷۶
ای دلبر و دلدار تو، ای مونس و غمخوار تو... ۲۰۸
ای رهنمای مؤمنان، اللّه مولانا علی... ۱۵۷
ای ز ازل بحر بزرگی گهر... ۲۰۷
ای زاهد مذبذب، تا چند غیر بینی... ۲۲۴
ای زهی توبه آن زمان کردی... ۴۰۸
ای ساقی تشنگان اسرار... ۵۴
ای سپهر دلبری را ماه از سودای خویش... ۲۲۵
ای سرفراز اولیا، بدر الدّجا در دو سرا... ۲۰۹
ای سرور مردان علی، مردان سلامت می‌کنند... ۲۰۷
ای سنایی به قوت ایمان... ۶۲
ای شاه دین‌پرور علی، مستان سلامت می‌کنند... ۲۰۸
ای شاه دین، شاه نجف از تو نجف دیده شرف... ۱۷۱
ای شاه دین، شاه نجف، از تو نجف دیده شرف... ۲۰۷
ای سده مرفوع تو از نُه فلک ارفع... ۲۹۰
ای شمس دین جانباز جان، درّ معانی درفشان... ۱۴۷
ای طالب و مطلوب ما، ای مقصد و مقصود ما... ۲۰۷
ای قل تعالوا تاج تو، دوش نبی معراج تو... ۲۰۸

ای که از دل طالب حق گشته‌ای... ۵۲
ای گزیده مر خدایت یا امیر المؤمنین... ۴۴۰
ای مرغ خوش الحان بخوان، اللّه مولانا علی... ۱۴۱
ای منزه وصفش از اقوال ما... ۲۲۰
ای مه هر جایی‌ام تا در دلم جا کرده‌ای... ۲۲۵
ای میر و شاه محتشم، در دین و دنیا محترم... ۲۰۸
این جمله صفت که کردم اثبات... ۲۲۵
این‌چه درد است کز او خون جگر می‌ریزد... ۴۸۰
این خبر جمله با علی گفتند... ۴۷۳
این زمان کشته شد چه چاره کنیم... ۴۲۰
اینست نهایت مریدی... ۲۲۶
این سخن چون معاویه بشنید... ۴۲۰
این سرّ بشنو باز ز شمس الحق تبریز... ۱۵۴
این سعادت به زور بازو نیست... ۱۰
این کفر نباشد سخن کفر نه اینست... ۱۵
این نسیم از گلشن غیب آمده... ۴۸۸
ای نور پاک مصطفی، با مصطفی در یک عبا... ۲۰۷
ای نور دیده رفتی و ما را گذاشتی... ۲۵۹
این هر دو شاه گوهر دریای رحمتند... ۱۸۱
ای هر قدمت ورای افلاک... ۲۲۶
با آیت نجوی بگو، با راز آو ادنی بگو... ۲۰۹
با تین و با زیتون بگو، با قل کفی و نون بگو... ۲۰۸
با چنین کس علی نیامیزد... ۴۲۱
با حاکم عادل بگو، با واصل کامل بگو... ۲۰۹
با حیدر صفدر بگو، با سرور رهبر بگو... ۲۰۹
با خازن جنت بگو، با مخزن حکمت بگو... ۲۰۹
با خواجه قنبر بگو، با صاحب منبر بگو... ۲۰۸
با رایت عزّت بگو، با آیت رحمت بگو... ۲۰۹
بار سر نه ز تن و پا به ره عشق بمان... ۲۹۷
بار و قطار داد به سایل که خواست نان... ۳۶۸
بارها پوشید دلق آدمی... ۱۶۵
بارها در کسوت پیغمبران... ۱۶۵
با زین دین عابد بگو، با نور دین باقر بگو... ۲۰۸

با سرور ابرار گو، با رهبر احرار گو... ۲۰۹
با سرور نجفی بگو، با رهبر صفّی بگو... ۲۰۹
باشد از آن خاک به گردی رسی... ۳۵۷
باطن احمد علی مرتضی است... ۳۰۲
با عارف و معروف گو، با واصف و موصوف گو... ۲۰۹
با قابل و مقبول بگو، با قاتل و مقتول گو... ۲۰۹
با قاتل کفار گو، با آن دل دلدار گو... ۲۰۸
مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۵۰۷ با قاتل کفار گو، با هادم انکار گو... ۲۰۹
با قاصد و مقصود گو، با حامد و محمود گو... ۲۰۹
با قدوه اصحاب گو، با زبده احباب گو... ۲۰۹
بالیقین گویی که زین‌سان چون شود... ۲۲۲
با مبدأ اسرار گو، با مبدع آثار گو... ۲۰۸
با محمد همچو نور دیده با دیده قرین... ۱۸۳
با ملایک مر ترا اندر تخافون یاد کرد... ۶۵
با ملک سلیمانی یا عصمت یحیی... ۱۵۴
با من بکنید عرض احوال... ۲۲۵
با میر دین هادی بگو، با عسکر و مهدی بگو... ۲۰۸
با ناطق صادق بگو، با عاشق شایق بگو... ۲۰۹
با ناطق و منطوق گو، با سابق و مسبوق گو... ۲۰۹
با نبوّت همنشین چون کف به دست... ۲۰
با همه انبیا، آمده‌ای در خفا... ۱۵
با همه بالانشینی عقل کل نابرده را... ۴۴۰
ببست از نطاق کرامت کمر... ۴۱۴
بترسید فرمانده ملک شام... ۴۲۴
بجز رسول بر روی کسی نظر نگشاد... ۱۷۰
بحث و جدل پیش میاور به کس... ۱۳
بحر علم و عمل چه گفت که من... ۸۳
بدان گفتم که تا خلقان بدانند... ۲۲۹
برآشفته از آن شاه عالی‌اثر... ۳۹۴
برآورد پای ظفر در رکاب... ۴۱۴
برافراخت رایات دشمن‌شکن... ۴۱۴
بر امید آنکه یابد بار در ایوان تو... ۳۱۳
بر چنین قوم تو لعنت نکنی شرمت باد... ۲۵۴

برخاستن از جان و جهان مشکل نیست... ۲۱۳
بر درِ شهر ولایت خانه‌ای باید گرفت... ۱۷
بر زنی گشت عاشق آن مشئوم... ۴۸۲
بر سرش زیبنده تاج سروری... ۳۶۹
بر سر موری سلیمانی رسید... ۳۶۷
بر فراز قدر عالی منظرش... ۱۶۵
برق تیغش شمع بزم دین بوَد... ۳۶۹
برگذشت از نه فلک آن سرور صاحب قران... ۱۸۳
برگرفتند مرد را در حال... ۴۸۳
بر گلی صد بوستان را مست و شیدا دیده‌ایم... ۲۲۵
برنگردی از او که در ره دین... ۱۱۰
برو علم یک ذره پوشیده نیست... ۲۷۲
بس که با یاد لبت جام محبت خورده‌ایم... ۲۸۵
بس که نالید پیش او یعقوب... ۱۵۶
بشناس صورت ما، تا پی بری به معنی... ۲۲۴
بعد از آن گفت از سر عجز و نیاز... ۳۶۶
بعد از این تا به قیامت سر ما و در تو... ۴۷۹
بغض و کینه را ز دل بیگانه کن ای یار من... ۲۷۶
بنده حیدر ز جان و دل شدم... ۵۲
بنده خاندان به جان می‌باش... ۱۵۹
بود آن زن ز آل بو سفیان... ۴۸۲
بود از آسیب او پیش از اجل... ۱۶۵
بود از نور او دل آدم... ۱۵۶
بود با ایوب همسر در که صبر و شکیب... ۶۵
بود با جمله انبیا در سیر... ۱۵۶
بود بر آدم مقدم معنیت اندر ازل... ۱۳۸
بود بو بکر با علی همراه... ۱۸
بود ده جزو، داده شد زان ده... ۸۲
بود زیبنده به فرقش تاج دین... ۱۶۴
بود زیبنده به فرقش تاج دین... ۳۶۸
بود قوت پاکش انوار تجلی حضور... ۲۷۶
بوَد یطعمون الطّعام آنکه دادی... ۶۵
به آب دیده طفلان محروم... ۲۲۹

به ابراهیم و قربان کردن او... ۲۲۹
به از هر عمل کاندرین روزگار... ۳۸۹
به اوصاف اشراف موصوف شد... ۴۰۳
به ایام طفلی امام البشر... ۱۷۳
به پنج ارکان شرع و هفت اقلیم... ۲۲۸
به تجرید آشنا باش و ازین شط همچو بط بگذر... ۳۸۲
بهتر از عثمان، عمر را می‌شناس... ۲۲۲
بهترین بشر علی را دان... ۱۱۰
به تعظیم رجب تا قدر شعبان... ۲۲۹
به تورات و زبور و صحف انجیل... ۲۲۹
به حق آدم و نوح ستوده... ۲۲۹
به حق آسمان‌ها و ملایک... ۲۲۸
به حق آیت الکرسی و یس... ۲۲۹
به حق پادشاه هر دو عالم... ۲۲۸
به حق مکه و بطحا و زمزم... ۲۲۹
مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۵۰۸ به حکم اوست گردون زان جهت بهر نماز او... ۳۰۳
به ختم انبیا احمد که باشد... ۲۲۹
مرا به خضر و به کس نیست حاجتی کشفی... ۴۳
به درد یحیی و درمان لقمان... ۲۲۹
بهر احیای ممات انفاس جانافزای تو... ۳۱۳
به رنج اهل بیت و آل زهرا... ۲۲۹
به زیر نگین تو آمد دو گیتی... ۳۳
به سال دویّم بهترینِ عباد... ۳۷۱
به سایل داد خاتم در نماز آن معدن احسان... ۳۴
به سن صبی نزد خیر الانام... ۱۷۳
به سوی کعبه رود شیخ و من به راه نجف... ۱۷۲
بهشت منزل عشاق و روی آل علی... ۲۵۱
به شود آن نقش به انوار مهر... ۲۰۸
به صحرای صفین کشیدند صف... ۴۱۴
به ظاهر چهار و به باطن همه یک... ۵
به عبادت گرا که پیغمبر... ۸۸
به علم غیب در کوفه زن از شوهر جدا کرده... ۲۴۹
به علی بگروید کان ساعت... ۹۷

به علی پی به کعبه مقصود... ۸۰
به فرمان دانای راز نهان... ۴۰۰
به کرسی و به عرش و لوح محفوظ... ۲۲۹
به کوه قاف چو خنجر کشد به روز مصاف... ۳۷۵
به مسکین نانی از بهر خدا داد... ۶۵
به مهر علی گرچه محکم پی‌ام... ۱۷
به میکائیل و اسرافیل و صورش... ۲۲۹
به نزدیک آن دست با اقتدار... ۳۹۵
به نصّ کلام و حدیث پیمبر... ۶۵
به وقت غسل از آن گشت از بری به بری... ۱۷۲
به هر اختر کزان روشن چراغیست... ۴۷۵
به هر سو که تیرش نمودی عبور... ۴۲۳
به هر سو که دلدل برانگیختی... ۴۲۲
به هر کجا که نظر افکنی جمال حقست... ۲۲۴
به یمن رهبری عشق می‌روم به رهی... ۲۹۷
بی‌خود از اسب سرنگون افتاد... ۴۲۰
بی‌ولای آن ولی لاف ولایت می‌زنی... ۱۶
بی‌ولای علی بحقّ خدای... ۱۵۶
پاک و منزه از صفات، ممسوس گشته او به ذات... ۳۳
پای تا سر مشعل راه هداست... ۴۸۷
پدر او دُر دندان پیمبر بشکست... ۲۵۴
پروانه انوار جمال علی‌ام... ۴۰
پس تو خود انصاف ده یار من... ۲۲۲
پسر ملجم آن سگ بی‌دین... ۴۸۲
پس علی هست قاتل عمّار... ۴۲۱
پشت و پناه امم، از همه رو محترم... ۱۵
پیشوای رسل امین خدا... ۱۱۶
پیشوایی بایدت جستن ز اولاد رسول... ۱۶
پی نصرتش جمله جیش عراق... ۴۱۴
تا به زلف یار دل بستیم، رستیم از جهان... ۲۲۵
تا به کی در عبادت دگران... ۸۷
تا به نور آفتاب اصل روشن شد ضمیر... ۲۲۵
تا جان به تنست راه حیدر پویم... ۲۵

تاج انعام ولایت بر سرش... ۴۸۸
تا جدا گرداندش سر از بدن... ۱۲
تا چند خراب همچو خاشاک و خسی... ۴۸
تا دگربار برنشاند برین... ۳۰۲
تا شود جانت واصل جانان... ۱۵۹
تا صورت پیوند جهان بود، علی بود... ۱۴
تا غمت ویرانه سینه به درد آباد کرد... ۳۶۳
تا کنی در وقت ادایش آنچه ایزد فرض کرد... ۳۰۲
تا که در باب تو نازل شد علی بابها... ۳۱۳
تا گل حسن تو بشکفته است در بستان عشق... ۲۲۵
تا میسّر دولت دیدار شد... ۳۶۷
تا نداد آن سه قرص نان جوین... ۶۵
تا ندانی تو سرّ این معنی... ۱۵۹
ترا که دعوی حبّ خدا و مهر نبی است... ۲۵۱
تفاوتی که میان منست و او اینست... ۱۷۲
تلوین ز تو، تمکین ز تو، آیین تلقین هم ز تو... ۲۰۹
تو آن صورتی که بی‌رویت... ۷
تو ای زر، زرد گرد از ناامیدی... ۳۵۱ مناقب مرتضوی، کشفی متن ۵۰۸ فهرست اشعار فارسی
تو به عشرت باده‌پیمایی ز مستی در خلا... ۲۲۵
تو را می‌توان خواند انسان کامل... ۶۵
تو طبیبی و دردمندان را... ۳۳۶
تو غذای خویشتن کردی همه حقد و حسد... ۲۷۶
جامع قرآنست ذات پاک او... ۲۲۲
مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۵۰۹ جامی از آلایش تن پاک شو... ۳۵۷
جان را غلامت می‌کنند، مستی ز جانت می‌کنند... ۲۰۸
جانشین مصطفی یعنی علی... ۳۶۹
جاودان خاک آستانه تست... ۳۱۶
جبریل که آمد ز برِ خالق بی‌چون... ۱۵
جرم ما هیزمست و می‌سوزد... ۸۲
جسم او جان جهان کثرتست... ۴۸۷
جعده بنت اشعث آن بدزن... ۴۸۴
جمالش مشعل راه طریقت... ۴
جمله راضی شدند و بشنیدند... ۴۲۱

جمله نسرین و سنبل و گل شد... ۱۵۶
جمله مردان طلاقش گفته‌اند... ۳۵۱
جنابش کعبه ارباب عرفان... ۴
جنبش او بوَد ز حیّ قدیم... ۱۵۸
جنت فردوس مشتاق لقای او بوَد... ۲۷۶
جوهر چو پاک بود و صدف نیز پاک بود... ۱۷۱
جوی بغض علی هرکس که کارد در زمین دل... ۱۸۳
جهان فانی و ذات اوست دایم... ۴
جهان و هرچه درو هست طیّبا نرسد... ۲۵۱
چار عنصر هم به هم آمد از آن... ۲۵
چتردار مصطفی در صورت باز سفید... ۱۸۳
چرخ چو پیش نظرت آورد... ۲۰۸
چشمش از آن نور چه بینا شده... ۲۱۸
چنان بر وی حقایق منکشف شد... ۲۴۸
چنان در راه معنی سرخرو بود... ۳۵۱
چنان شد در نماز او محو سبحان... ۳۵۶
چنان ماه ضمیرم کن منوّر...
چندان‌که نظر کردم و دیدم به حقیقت... ۱۵
چنین گفت آن روز خیر الانام... ۴۰۲
چو او برکشد ذوالفقار از غلاف... ۴۷۶
چو دنیا آتش و او شیر بوده... ۳۵۱
چو شهر علم دین پیغمبر آمد... ۲۴۶
چو کردی ادا صوم یؤفون بالنّذر... ۶۵
چون بدیدند مر ورا زینسان... ۴۲۰
چون تو دنیا را طلب داری به جان... ۲۲۳
چون روا داری به خود این ظلم را... ۲۲۲
چون ز اسرار حقیقت جان و دل آگاه گشت... ۲۲۵
چون عمر بر مسند عزّت نشست... ۲۲۳
چون غنچه نهان به خویش بودم... ۲۲۵
چون کم از یک نقطه موهوم شد... ۱۶۵
چون‌که صایم بودی آن شه بر دوام... ۳۶۹
چون من بکنم قبول این حرف... ۲۱
چون وقت حمله زند زور بر تکاور خویش... ۳۷۵

چون یزید ثانی آمد نفس تو... ۲۲۲
چون [که] خیو انداختی بر روی من... ۱۲
چه جای پور و دوستان شیر افلاک... ۳۹۰
چه گویم وصف آن شاهی که جبریل... ۲۲۹
چیست دنیا دشمن دیرینه‌ای... ۳۵۱
چیست دنیا ساحر دیوانه‌ای... ۳۵۱
چیست دنیا سربه‌سر خواب و خیال... ۳۵۱
چیست دنیا مایه دیوانگی... ۳۵۱
چیست دنیا معدن حرص و هوس... ۳۵۱
چیست دنیا معدن کذب و دروغ... ۳۵۱
چیست دنیا منزل دیوانه‌ای... ۳۵۱
حاجی سوی کعبه رفت و من سوی نجف... ۳۹
حاصل دنیا بوَد بی‌حاصلی... ۳۵۱
حاکم هفت اختری هم سالکان را رهبری... ۱۴۵
حالتی خواهیم ما از روی حال... ۴۸۸
حال خاصان را نمی‌دانند عام... ۲۲۶
حال کونین شد عیان بر من... ۷
حباب بحر ذاتش هر دو عالم... ۴
حبّ شاه ولایت آتش‌وار... ۸۲
حرف‌هایش غنچه‌های باغ راز... ۴۸۷
حق بگویم من از که اندیشم... ۴۸۳
حق تعالی بهر اینت آفرید... ۲۲۲
حق تعالی چون خلق ما کرد... ۳۱۶
حق تعالی هرکه را گوید ثنا... ۲۲۲
حکم آن قصه با خدای گذار... ۲۲۱
حکمت او جز او نداند کس... ۱۵۸
حکم سلیمان نبی، می‌رفت بر دیو و پری... ۱۳۶
حیدر لشکرشکن، باب حسین و حسن... ۱۴۴
خازنان کان دریا کیسه‌ها پرداخته... ۴۴۰
خاطرش دریای عرفان بوده است... ۲۲۲
خاطر همچو منی شوریده خاطر کی کند... ۴۴۰
مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۵۱۰ خاک پایش افسر عرش برین... ۳۶۸
خاکش بر سر کز این سرا اندیشد... ۳۵۰

خدا از نور روی مرتضی کرد... ۲۱۸
خداوندا عطا کن نشئه ذوق... ۳
خلقت ناس هریک از شجریست... ۹۳
خلق جهال و او بوَد عالم... ۱۵۶
خلقی از هر طرف فراز رسید... ۴۸۳
خنجر الماس چو بنداختند... ۳۵۷
خواجه خیر البشر باب شبیر و شبر... ۱۴۴
خواهم که به هر موی پذیرفته زبان... ۲۵
خواهی که یابی زو نشان، جان در ره او برفشان... ۱۴۱
خودبینی و خودپرستی است آیینم... ۲۲۵
چون خیو انداخت بر روی علی... ۱۲
داستان پسر هند مگر نشنید... ۲۵۴
داننده راز همه انجام و آغاز همه... ۱۵۷
دانی حدیث لحمک لحمی ز بهر چیست... ۱۸۱
در آن روز از دستبرد قضا... ۳۷۸
در اسلام کارش به جایی رسید... ۴۰۳
در پس آینه طوطی صفتم داشته‌اند... ۳۰۹
در تن خود تا نفس‌آسا به سیّاری شدیم... ۲۲۵
در جواب از ره صوابش گفت... ۴۹
در خانه کعبه گر بوَد منزل تو... ۶۰
در دار فنا که از ثباتست بری... ۳۵۰
در دو عالم چارده معصوم می‌باید گزید... ۱۶
در رهِ قدس عالم جبروت... ۱۵۶
در سقاهم هرکه در حقّ علی انکار کرد... ۱۸۴
در شریعت در مدینه علم... ۱۵۶
در صحابه چون در انجم آفتاب... ۳۶۹
در غزا بر پهلوانی دست یافت... ۱۲
درفش درخشان برافراشتند... ۴۱۴
در فضایل بی‌نظیر آمد علی... ۱۷۳
در قیام و قعود عود او کرد... ۳۳
درگه عالیت گویا فتح باب کبریاست... ۳۱۳
در مصاف آمد و بگفت نسب... ۴۲۰
در نزد کبریا بجز از ختم انبیا... ۴۷

در هر دو جهان جمله ز پیدا و ز پنهان... ۱۵
در هر دو کون جز ما، یک ذره نیست موجود... ۲۲۴
در همه، انوار ربّانی پدید... ۲۲۳
در هیچ زمین و هیچ فرسنگی نیست... ۴۷۴
دریای روانم و هم امواج... ۲۲۵
دریای علم و مطلق دین زبده یقین... ۶۶
دست از دامنت رها نکنم... ۳۱۶
دست من دامان حیدر روز حشر... ۵۲
دشمن حق نفست آمد از ازل... ۲۲۲
دشمنی علی است سیّئه... ۶۱
دعاهایی که بر لب نارسیده... ۴۰۱
دلاوری که چو تیغ دو سر کشد ز نیام... ۳۷۵
دل اهل اسلام از آن غم شکست... ۴۷۵
دلربای عاشقان این جهان... ۴۸۸
دلش بحریست پر از گوهر علم... ۲۴۸
دم‌بدم دم از ولای مرتضی باید زدن... ۱۶
دمش داده هزاران مرده را جان... ۵
دم مزن با هرکه او بیگانه باشد از علی... ۱۶
دو رونده چو اختر گردون... ۶۲
دوستان خاندان را دوست باید داشتن... ۱۶
دوستان را تا به سبحان رهنما... ۴۸۸
دوستان را کجا کنی محروم... ۱۲
دوستی چون زر بلا چون آتشست... ۴۷۳
دوستی علی است آن حسنات... ۶۰
دوستی کان عمر را با علی است... ۲۲۳
دوستی مرتضی بگزین بجان ای شیخ شهر... ۲۷۶
دوستی مرتضی را این صفت... ۲۲۲
دوستی مرتضی را پیر ساز... ۵۲
دین و دنیا هست ضد یکدگر... ۴۷۱
ذات او هست واجب العصمت... ۱۵۸
ذات پاکش صدق را سرمایه ده... ۲۲۱
ذات سبحانست و باقی و بیچون... ۱۵۸
ذات سلطان اولیا باب تست... ۹۲

ذات هر دو تن ز یک نور آمده... ۱۸۴
ذره ذره کاندرین ارض و سماست... ۴۷۶
ذره نیست به مشیت او... ۱۵۶
ذکر خیر علی کند همه روز... ۸۸
ذوالفقار انداخت از دست و نشست... ۱۲
ذوالفقاری که از بهشت خدای... ۳۷۶
مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۵۱۱ راحت دنیا چو زهر اندر نبات... ۲۹۳
راح روح‌افزای روح آدمست... ۴۸۷
رازدار خدای پیغمبر... ۱۶۲
رخ چون کَه و تن چو موی از غم... ۸
رساند هرکه را یک لحظه راحت... ۴۷۴
رسول خدا گفتش از یکدلی... ۳۸۹
رفت و زخم سبک زدش از پشت... ۴۸۳
رفتی به بزم وصل و به دست جفای هجر... ۲۵۹
رَو از برای سرِ دین خویش تاجی ساز... ۳۹
روایت کنند اهل عزّ و جهاد... ۴۲۴
رو به او کرد بی‌شک اسماعیل... ۱۵۶
روبه‌روی دوستان مرتضی باید نهاد... ۱۶
رو به سوی قبله‌اش بودی مدام... ۱۷۰
روح اعظم به گرد مرقد او... ۱۵۹
روز احد چون صف هیجا گرفت... ۳۵۶
روز صفین که حرب در پیوست... ۴۲۰
روز و شب سر در گریبان داشتی... ۱۷۰
رو متاب از اطاعت شاهی... ۸۷
روی عبادت سوی محراب کرد... ۳۵۷
رهروان طالبند و او مطلوب... ۱۵۶
رهروان عشق را باشد چراغ... ۴۸۷
ز ابتلای دنیّ دون پاک دل شو پس بگو... ۲۷۶
زان دو گیسو پای در زنجیر داری جان خلق... ۲۲۵
زانکه خداوند جهان آنچنان... ۲۰۷
زبان سنانش به اهل ستم... ۴۲۳
زبانش مظهر اسرار ذاتست... ۲۴۸
ز تیغ علی عمرو چون کشته گشت... ۳۸۹

ز جودش ابر دریا پرتوی بود... ۳۵۱
ز خاک قدمهاش برداشتی... ۴۰۲
ز خون سیه‌روزگاران شام... ۴۲۳
ز دل عداوت او دور دار تا نخوری... ۳۰۵
ز دل عدوان او دور دار تا نخوری... ۳۹
زد ولایت را به سر تاج شرف... ۳۶۸
زدی بر سر هرکه شمشیر کین... ۴۲۳
ز رایش اساس شریعت متین... ۴۰۳
زردی روی منافق بردن نام علی است... ۱۶
زر و گوهر که نیست جای وقوف... ۴۸۴
زشت باشد دشمن حق از یزید... ۲۲۲
ز ضرب ذوالفقارش روز هیجا... ۳۸۹
ز غمزه لب آن فتنه عجم دیدم... ۱۵۵
ز مشرق تا به مغرب گر امامست... ۱۶
ز مشرق تا به مغرب گر امامست... ۴۲۸
زن ترا با هزار زینت و زیب... ۴۸۳
زود عمّار یاسر آمد پیش... ۴۲۰
زهی ذات صدیق فاروق اکبر... ۵
زهی نقش پایی که بر دوش احمد... ۱۹۰
زین دو تن انوار دارد معرفت... ۱۸۴
زین دو تن شد نور وحدت آشکار... ۱۸۴
سادات نور دیده و اشراف عالمند... ۲۰۶
سال او گذشته از صد و پنج... ۴۲۰
سایه او آفتاب دو جهان... ۳۶۹
سبّ اصحاب محمد روز و شب... ۲۲۲
سبحان حیّ لاینام، پیدا ازو هر صبح و شام... ۱۴۶
سپر در زمان قتال و جدال... ۳۹۴
سپر کرد از حفظ پروردگار... ۴۱۴
سجده کردند مرو را ملکوت... ۱۵۶
سراج بزم جنّت طلعت او... ۴
سرّ او دید سرور کونین... ۱۵۶
سربه‌سر مرآت حسن دو جهان... ۴۸۷
سر حلقه اولیا علی ولی است... ۴۲

سرّ خدا که عارف سالک به کس نگفت... ۱۸۴
سرخی روی موالی سکه نام علی است... ۱۶
سر دفتر هر انجمن، علامه مصر و یمن... ۱۴۷
سرفرازان خاک بر درگاه او... ۳۶۹
سرِ ما آستان خدمت تو... ۸
سرمایه زندگانی‌ام حبّ علی است... ۳۹
سر موی دلت سفید نشد... ۴۰۸
سرور انبیا چنین فرمود... ۷۹
سریر آرای فردوس معانی... ۵
سعدی اگر عاشقی کنی و جوانی... ۲۰۶
سفله از خواب گشت کنی و جوانی... ۲۰۶
سلطان بی‌مثل و نظیر، پروردگار بی‌وزیر... ۱۴۱
سلطان دنیا را بگو، جانان زیبا را بگو... ۲۰۹
سنان تیز کرده بهر مصاف... ۴۱۵
مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۵۱۲ سنان چون شعله آتش برافروخت... ۴۰۶
سوار دین پسر عمّ پیمبر... ۳۵۱
سوختن یکسر در آتشدان درد... ۲۵۹
سوزشی در ملک جان انداختی... ۴۸۸
سهیل ستوران برآمد بلند... ۴۱۵
سینه‌اش گنجینه اسرار حق... ۲۲۲
شاه اقلیم ولایت ذات او... ۳۶۹
شاهدی از حجله دل آمده... ۴۸۸
شاه دین دختر به کافر چون دهد... ۲۲۲
شاه مکرّم را بگو، ماه معظّم را بگو... ۲۰۹
شاهنشه پیر و جوان، دارنده کون و مکان... ۲۰۹
شاهنشه دین شیر خدا همسر زهرا... ۲۹۰
شاه ولایت را بگو، راه هدایت را بگو... ۲۰۹
شجر معرفت رسول خدای... ۹۳
شد او درّ و بیت الحرامش صدف... ۱۷۰
شد بسی در عهد او دین را رواج... ۲۲۳
شده ملک طریقت، قطب آفاق... ۵
شعله آتش هجران تو جان می‌سوزد... ۴۸۰
شکر آرایم ز فیض حق تعال... ۴۸۷

شمس دین چونکه صادقی در عشق... ۱۵۹
شمع بزم جنت آمد روی او... ۳۶۸
شمع خلوتخانه جان و دلست... ۴۸۷
شود گر نُه فلک پرگوهر و زر... ۳۶۸
شها تراست مسلّم کرم که گاه رکوع... ۳۳
شهی که تا به دو انگشت در ز خیبر کند... ۳۹۵
شهی که کرد به دو انگشت مره را به دو نیم... ۳۳۳
شیث در خم بدید نور علی... ۱۵۶
شیر از آتش همیشه پرهیزد... ۳۵۰
شیر حقّم نیستم شیر هوا... ۱۲
شیر خدا شاه ولایت علی... ۳۵۶
شیر و ولی خدا، شاه سلام علیک... ۲۱۹
شیر یزدان کز نهیب خنجرش... ۱۶۵
صباحی که خورشید عالی مکان... ۴۱۴
صبا را ساختم مرکب، جانب کهف آمد... ۳۱۷
صدر دین احمد آمد از ازل... ۲۲۱
صدق دعوی را درین معنی خطاب بو تراب... ۱۳۸
صد و هفتاد و چند پاره جگر... ۴۸۴
صد هزار آفرین بار خدای... ۴۸۴
صد هزاران ورد اگر خوانی ندارد هیچ سود... ۲۷۶
صورت حالش چو نمودند باز... ۳۵۷
ضمیرش نوربخش قرص خورشید... ۴
طایر من سدره‌نشین شد چه باک... ۳۵۷
عاشق آنست که در راه تمنای وصال... ۲۹۷
عاقبت هم به دست آن طاغی... ۴۸۵
عالم لطفی و عین جود و از روی یقین... ۱۳۸
عالم وحدتست مسکن او... ۱۵۸
عدد هفتادشان باشد هزاری... ۲۱۸
عزت ذات تو اگر کلک فکر... ۲۰۸
عطارد ریزه‌چین مغز کلکش... ۵
علم جاوید شد برش روشن... ۱۵۶
علم قرآن علی رساند به خلق... ۸۱
عَلَم کرد تیغ ظفر انتقام... ۴۱۴

علی آمد ولی هر مؤمن... ۷۹
علی کو را خدا بی‌شک ولی خواند... ۲۲۸
علی مرتضی گر نیست بشر، حضرت یزدان... ۱۶۶
عهد نبی را وفا غیر علی کس نکرد... ۳۱۹
عیانست بر محک حبّ آن امام انام... ۲۷۴
عیان گشت آثار فتح و ظفر... ۴۲۴
عیسی به وجود آمد و در حال سخن گفت... ۱۵
غرق بحر حیرتم زین واقعه... ۳۶۷
غرقه به خون غنچه زنگارگون... ۳۵۷
غلام همت آنم که زیر چرخ کبود... ۳۸۲
غلغل کوس عنایت برشد از عرش برین... ۲۲۵
غنچه پیکان به گل او نهفت... ۳۵۶
فردا طعام معده دوزخ بوَد دلی... ۲۰۶
فرزند بنده‌ایست، خدا را غمش مخور... ۳۴۹
فرشته ز سوز درون پر بسوخت... ۴۷۵
فرمانده اقلیم سلونی که به معنی... ۲۹۰
فلک بر خویش پیچان اژدهاییست... ۴۷۴
فلک دیوانه در فکر کمالش... ۴
فلک سرگشته خورشید ذاتش... ۴
قاسم مسکین تو، بر ره و بر دین تو... ۱۵
قاصر علم و احدیت اوست... ۱۵۹
قایل لا نبی بعدی گفت... ۹۷
مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۵۱۳ قبله ارباب عرفان ذات او... ۳۶۸
قبله اهل معانی آمده... ۴۸۷
قدم به دوش سرافراز دین نهاد به حکم... ۱۹۰
قطره‌ای بودیم از بحر ازل جوشی زدیم... ۲۲۵
قمر زان الم جیب جان چاک زد... ۴۷۵
قوّت حسرتش ز بهر نماز... ۳۰۲
قیومی و هم اکرمی، سلطانی و هم اعظمی... ۱۵۷
کاتب نقش خانه تنزیل... ۱۶۲
کاش مادر سنگ زادی جای من... ۲۵۹
کام دهن و کام زبانست این نام... ۱۷۲
کاین نکو عقد مر ترا دادم... ۴۸۴

کاین همه گل چیست ته پای من... ۳۵۷
کتاب فضل ترا آب بحر کافی نیست... ۲۳
کدام تن که به راه تو پایمال نشد... ۲۲۴
کدام چیز که کشفی نه عاشقست بر او... ۲۲۴
کدام دیده که بر طلعت تو شیدایست... ۲۲۴
کدام ذره که در وی نه آفتاب نهانست... ۲۲۴
کدام کس که نه چون خضر زنده ابدست... ۲۲۴
کدام گل که ز عشقت نه بلبلی به قفاست... ۲۲۴
کرد جولان و گفت تکبیری... ۴۲۰
کرد ذکرش خلیل در پلّه... ۱۵۶
کرده به معجز ادا قرض رسول خدا... ۳۱۹
کز الم زخم ندارم خبر... ۳۵۷
کز لطف برآر حاجتم در دو سرا... ۲۰۱
کس از دست جور زبانها نرست... ۲۱
کسی که دست به دامان حیدر و آلش... ۴۲۶
کعبش ز فیض کعبه صفا داشت لاجرم... ۱۷۱
کلک مشکین تو هر دم چون سحاب... ۴۸۸
کمان و تیر چون پیوست باهم... ۴۰۶
کمر بست بر قتل اعدای دین... ۳۷۱
کمر بست در خدمت مصطفی... ۴۰۳
کودک از زرد و سرخ نشکیبد... ۳۵۰
که بر هرکه کردی ز امت گذر... ۴۰۲
که بعد از مصطفی در جمله عالم... ۲۲۹
که به عالم یک مسلمان بنگری... ۲۲۲
که چون گشت نومید جیش عراق... ۴۱۴
که شنیدیم ما ز قول رسول... ۴۲۰
که علی گر نمی‌شدی مخلوق... ۹۳
که گر دست بردی به سوی سپهر... ۳۹۵
کی برد ما و تو را ای جان من... ۲۲۳
کی بیاید سرّ حقّ در فهم کس... ۲۱۹
کیست جز تو آنکه آرد تاب دیدارت به دهر... ۲۲۵
کین بدافعال را بگیر و بکش... ۴۸۳
گاه اسحاق و گاه اسماعیل... ۱۸۳

گاه عثمان را بگویی ناسزا... ۲۲۲
گاه گویی گر روا یابم کشم... ۲۲۲
گر بپرسم از تو هرگز دیده‌ای... ۲۲۲
گر بدست این عقیده و مذهب... ۱۸
گر بدی بالاتر از عرش برین جای دگر... ۴۴۰
گر بلایی آید از عشق شهید کربلا... ۱۶
گر به پیشش جلوه کردی مهر و ماه... ۱۷۰
گر به جانت مهر حیدر جا کند... ۲۲۲
گر به عزّت مصطفی را در ید اللّه برکشید... ۳۴
گر پرسدت کسی که علی را نظیر هست... ۴۷
گر تو این شغل را تمام کنی... ۴۸۴
گر تو در کار خویش شیردلی... ۴۸۳
گر تو فارغ کنی دلم زین کار... ۴۸۳
گر تولّا کنی به حیدر کن... ۱۵۹
گر تو هستی مرتضی را دوستدار... ۲۲۲
گرچه اول نیش آخر نوش هست... ۲۹۳
گرچه سه شب قسمت خود را امیر... ۶۵
گرچه ما ناقصیم یا حیدر... ۳۱۶
گر حجاب از میانه برخیزد... ۷
گر خورده‌ای از ایشان صادر شود مرنج... ۲۰۶
گرد نان دهر را آورده سرها زیر حکم... ۴۴۰
گر دو جهان خاک شود بر درت... ۲۰۷
گر شود روشنت که والی اوست... ۱۵۹
گر عاشقی و راه‌بین، غرّه مشو خود را مبین... ۱۴۷
گر فتد نور ضمیرش بر جهان... ۳۶۸
گر قرب خدا خواهی ای سالک راه... ۴۸
گر معزّز گشت انفاس مسیحا در کلام... ۳۴
گر مقبلست، گنج سعادت از آنِ اوست... ۳۵۰
گر مهر علی نباشد اندر دل تو... ۶۰
گر مؤمن و صادقم و گر بی‌دینم... ۲۲۵
مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۵۱۴ گر نیاید باورت سوی گدا آی و ببین... ۲۷۶
گر نبودی ز بهر اعدایش... ۶۰
گر هزاران سال باشی در طلب... ۱۶

گریبانش گیرند و دامن کشند... ۶
گشایش از در دیگر مجو بغیر علی... ۱۹۷
گشت از این سرّ معاویه آگاه... ۴۸۲
گشت از مهر علی روشن دلم... ۵۲
گشت پشت دین قوی از تیغ او... ۳۶۹
گشت حیران آن مبارز زین عمل... ۱۲
گشته طالع بر جهان انوار روح... ۴۸۸
گشت هم‌معراج با احمد علی... ۱۸۴
گفت احمد خود از سرِ تحقیق... ۱۵۹
گفت بر مصطفی شب معراج... ۱۸۳
گفت بر من تیغ تیز افراشتی... ۱۲
گفت سردار هاشمی نسبت... ۹۲
گفت: ظنّ شما خطاست چنین... ۴۲۰
گفت کار تو با کمال شود... ۴۸۲
گفت کف من و کف حیدر... ۱۱۶
گفتم که چنین شگفت‌کاری... ۲۱
گفت من تیغ از پی حق می‌زنم... ۱۲
گفت ویحک به قتل قاتل خویش... ۴۸۳
گفت هر ناکسی که آزارد... ۹۶
گفت یا رب مرا نشانی ده... ۱۵۶
گل گل خونش به مصلّا چکید... ۳۵۷
گوهر من آمد از بحر علی... ۵۲
گه به کس دشمن شوی از جهل خویش... ۲۲۲
گهر خر چهارست گوهر چهار... ۱۷
لا فتی الّا علی لا سیف الّا ذوالفقار... ۱۶
لحمک لحمی نبی گفت ترا ای ولی... ۱۵
لطف او بود همدم مریم... ۱۵۶
لطفت به کدام ذره پیوست دمی... ۲۲۷
لطفشان کعبه رسان بی‌سفر... ۲۲۳
لمعه نور روی او کرده... ۱۵۶
لوای حمد ببین بر سرش به روز قیامت... ۱۸۹
لؤلؤیی چند و عقد مروارید... ۴۸۴
ما تماشاکنان کوته دست... ۷

ما درون خویشتن نور تجلّی یافتیم... ۲۲۴
ما لوایی از لوای آن ولی افراشتیم... ۱۶
ماورای رای او هرکس که جوید گمرهست... ۲۷۶
ماه عرب و شاه عجم مفخر عالم... ۲۹۰
ما همه بر درگه لطفت گدایی می‌کنیم... ۴۴۰
ما همه ذره‌ایم او خورشید... ۱۵۹
ما همه غافلیم و او آگاه... ۱۵۹
ما همه مرده‌ایم او زنده... ۱۵۹
محبت شه مردان مجو ز بی‌پدری... ۴۳۵
محبوب و محبّ عین ذات احمد... ۴۲
محرم او بود کعبه جان را... ۱۶۲
محکوم آن دو حکم قضا آمد از قدر... ۱۸۱
مخلص هر چار از جان و دلم... ۲۲۳
مدح ار شایسته ذات تو باید گفت و بس... ۴۴۰
مذهب صوفیه را کن اختیار... ۲۲۳
مرآت ذو الجلالیم، خورشید لا یزالیم... ۲۲۴
مرا چه باك ز رسوایی است ای ناصح... ۲۲۴
مرتضی اندر میان، وانگه کسی جوید امیر... ۴۶۷
مرتضی بیزار از آن زندیق هست... ۲۲۱
مرتضی در بهشت جاویدان... ۸۸
مرتضی که کرده یزدانش... ۶۲
مرحبا ای کشفی مشکین قلم... ۴۸۸
مرد را خفته دید گفت ای مرد... ۴۸۳
مرد مدبر ز بهر عشق زنی... ۴۸۳
مرد مفلس چو گشت عاشق او... ۴۸۲
مرهم سینه دل‌افگاران... ۹۶
مزیّن بر سرش تاج ولایت... ۵
مژده باد ای دل که دلدار آمده... ۲۲۷
مژده عمر ابد بادا بران کز صدق دل... ۲۷۶
مستی عشقش مرا از من ربود... ۲۲۰
مسلّم بُد سلونی گفتن او را... ۲۲۹
مشو بر خانقاه و خانه و باغ و سرا مغرور... ۳۸۲
مصطفی گفت کرده شد قسمت... ۸۲

مصلحت بود آنچه کرد علی... ۱۸
مطلع انوار سبحانیست این... ۴۸۷
مطلع گشته است بر هر شیء... ۱۵۶
مظهر عرفان حق اندیشه‌اش... ۳۶۹
معدن حلم و حیا صدق و صفا... ۳۶۸
مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۵۱۵ معدن عرفان تویی، مخزن احسان تویی... ۱۵
معشوقه دهر چون کند عشوه گری... ۳۵۰
مفتاح دلها را بگو، مصباح جانها را بگو... ۲۰۸
مقصود و ایمان را بگو، معبود عرفان را بگو... ۲۰۹
مکرمت کردی فدایت جان من... ۳۶۷
مگر دست زبان اندر زیانم... ۳
منادیست در کوچه میفروش... ۶
من که باشم ثنای تو گویم... ۳۱۴
من که و زینگونه دولت از کجا... ۳۶۷
من محبّ چار یار مصطفی... ۲۵
منم سنّی پاک و پیرو شرع رسول اللّه... ۲۲۸
منم کز جان شدم مولای حیدر... ۲۲۸
مورخ که تاریخ عالم نهاد... ۴۱۴
موسی و عصا و ید بیضا و نبوّت... ۱۵
مهتر انبیا و بهتر خلق... ۹۳
مهر ایشان هادی راه صواب... ۲۲۳
مهر تقلیدی ندارد اعتبار... ۲۲۳
مهر حیدر را چنین آمد صفت... ۲۲۲
مهر حیدر گر نباشد در دلت... ۱۶
مهر حیدر گر نباشد راهبر... ۵۲
مهر حیدر مایه ایمان من... ۵۲
مهر و کینش دلیل منبر و دار... ۱۶۲
می‌درخشد رخش بر اهل جنان... ۸۸
میر حیدر سحر ز بهر نماز... ۴۸۳
می کنم نام شریفش برملا... ۳۶۹
می‌نویسم هرچه می‌فرماید او... ۲۲۰
مؤمنان جمله رو به او دارند... ۱۵۹
نازم به کمالش که لبِ معرفتش... ۶

ناظر انبیاست او الحق... ۱۵۸

نافه از آهوی جانان آمده... ۴۸۷

نام تو بر آسمان، زمره قدّوسیان... ۲۱۹

نامه مشرکست آنکه در او... ۹۴

نایب کردگار حیدر بود... ۱۶۲

نایب مصطفی به روز غدیر... ۶۲

نبوده ذره‌ای موجود، او بود... ۴

نبی آن رهبر هدی فرمود... ۸۰

نبی در گوش او یک علم در داد... ۲۴۶

نبی ما نبیره او را... ۹۳

نتافت روی ز حق، جبهه پیش بت ننهاد... ۱۶۸

نسبت ذات او به زمره خلق... ۸۱

نسبتی هست با بدن سر را... ۹۲

نقد آن گنج علم بی‌پایان... ۱۵۸

نقش حبّ خاندان بر لوح دل باید نگاشت... ۱۶

نقطه‌هایش چشم مردم جهان... ۴۸۸

نگاهی تا ترا جوید ز مستی... ۳

نمود آغاز شمشیر یمانی... ۴۰۶

نوح ازو یافت آنچه می‌طلبید... ۱۵۶

نوح را در شکر گر عبدا شکورا گفت گفت... ۶۵

نوح را عبدا شکورا گفت در اسرا ولی... ۶۵

نور او دید موسی عمران... ۱۵۶

نور ولایت تویی، شاه سلام علیک... ۱۵ مناقب مرتضوی، کشفی متن ۵۱۵ فهرست اشعار فارسی

نوشدارو که پس از مرگ به سهراب دهند... ۲۶۴

نهال گلشن فتحست نخل نیزه‌اش کو را... ۴۱۵

نه منِ دلشده این راه به خود می‌پویم... ۲۵

نه هرگز آرزوی سیم و زر داشت... ۳۵۱

نیست خالی صفات او از ذات... ۱۵۸

نیم بهر حق شد و نیمی هوا... ۱۲

و آن کس که محبّ تو به حالش... ۵۴

واصل حق از دو عالم رسته‌ای... ۱۷۰

و ان ختم انبیاست کزو یافت کرّ و فر... ۱۸۰

وجه قوتش خشت‌مالی بوده است... ۲۲۳

ور به طاعت گفت عیسی را و اوصافی ترا... ۳۴
ور به هر روزی گزاری صد نماز... ۱۶
وصف او بیرون بوَد از فهم ما... ۲۲۲
وصف او چون هست بیرون از خیال... ۳۶۹
وصف ذاتش را بیان باشد سکوت... ۲۲۰
وصی و وارث رسول خدا... ۹۴
وگرنه حدیثی ز قدر علی... ۴۰۲
ولایت دستگاها پادشاها... ۳۶۸
وین شاه اولیاست که از قدر و احترام... ۱۸۰
هارون ولایت که پس از موسیِ عمران... ۱۴
هان ای نسیم مشکبو، سوی نجف آور تو رو... ۲۰۹
هان گدای باب علم احمدی شو از خرد... ۲۷۶
هر آنکه بهر خدا راه نفس بربندد... ۱۹۳
مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۵۱۶ هرچه خواهد بگوی کو ز حسد... ۳۱۶
هرچه گفتیم در اوصاف امیر مردان... ۴۸۷
هر خصومت که بودشان باهم... ۲۲۱
هر درختی کان ندارد میوه حبّ علی... ۱۶
هر دو یک قبله و خردشان دو... ۶۲
هر عدو را که او فکند ز پای... ۴۲۳
هر کدامین پیشوای عالمند... ۲۲۳
هر کس که به سینه کینه‌ات داشت... ۵۴
هرکس که گزید بغض یک را... ۲۴
هرکسی را که علم می‌باید... ۸۳
هرکسی شاد به عید و من بیدل محزون... ۴۷۹
هرکسی کی داند این اسرار را... ۲۱۹
هرکه از دل ترک دنیا کرده است... ۳۵۱
هرکه او مردست خود سویش ندید... ۳۵۱
هرکه بد با صحبه پیغمبرست... ۲۲۱
هرکه داخل در او بوَد مؤمن... ۹۲
هرکه در عشق او شود کشته... ۲۶۶
هرکه در عشق علی نبوَد درست... ۱۶
هرکه را مکر زین نمط باشد... ۴۲۱
هرکه را مهر علی در سینه است... ۲۲۳

هر که را یک ذرّه دانش یار شد... ۲۵
هر که رو گرداند از وی کافرست... ۳۶۹
هر که کرده است بارها تصنیف... ۲۱
هر نبی را نبیره‌ای داور... ۹۳
هر نبی را وصی و وارث بوَد... ۹۴
هر یکی را کار دنیا دردسر... ۲۲۳
هزاران داغ هست و مرهمی نه... ۴۷۵
هست از بهر دوستان علی... ۶۰
هست او سپر شرع و ولیعهد پیمبر... ۲۹۰
هست طیب ز نسل آل علی... ۳۱۶
هست عنوان نامه مؤمن... ۹۴
هم آدم و هم شیث و هم ادریس و هم ایّوب... ۱۴
هم اعظم و هم اعلم و هم افضل و اکمل... ۲۹۰
هم انبیا گویا ز تو، هم اولیا دانا ز تو... ۱۵۷
هم اول و هم آخر و هم ظاهر و باطن... ۱۴
هم اول و هم آخر و هم ظاهر و باطن... ۱۵۴
هم با تقی گو و نقی، با سیدان متقی... ۲۰۸
هم آب و انگور یقین... ۴۸۷
هم به من گفتی که مهر من نسازی آشکار... ۲۲۵
هم تو شوی شیفته‌اش گاهِ دید... ۲۰۸
همچو خور یکتاست پر چرخ کمال... ۴۸۸
همچو من مهر علی در سینه دار... ۲۲۳
هم خنده و ذوق اهل عیشم... ۲۲۵
هم صابر و هم صادق و هم قانت و منفق... ۱۵۴
هم نبی را وصی و هم داماد... ۶۲
همه چشمیم تا برون آیی... ۷
همه گوشیم تا چه فرمایی... ۷
همیدون درین چشم روشن دماغ... ۱۷
هیچ مردی دل به این بیوه نبست... ۳۵۱
یا تو اندر علم دین اعظم شوی... ۱۶
یا چو حنبل مقتدای دین شوی... ۱۶
یا حربه زده به بندگانت... ۵۴
یا رب به محمد و علی و زهرا... ۲۰۱

یار غار احمد مختار اوست... ۲۲۲

یا علی حبّ تست در دل ما... ۳۱۶

یافت نخست آدم از آن نور تاب... ۲۱۸

یقین اندر سخا و علم و عصمت... ۲۲۹

یکتایی و پاکی به خدا می‌زیبد... ۴۰

یکی سنگ خورد و شکستی رسید... ۳۷۸

ینبوع حیوان را بگو، مطبوع خلقان را بگو... ۲۰۹

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۵۱۷

فهرست اشعار عربی

اذا نحن بایعنا علیا فحسبنا... ۴۶۹

اشدد حیازیمک للموت فان الموت لا قیکا... ۴۷۵

اعوذ بالرّحمن انّ اسیلا... ۴۳۷

الیس اول من صلّی بقبلتهم... ۱۷۵

انا الّذی سمّیتی امّی حیدر... ۳۹۴

انّ الدنیا خدعتنا... ۲۶۷

انزل اللّه الکتاب العزیز... ۳۷

بین لنا بحکمک المرضی... ۱۷۲

رسول اللّه خاف ان یمکرو به... ۱۹۳

سبقتکم الی الاسلام طرّا... ۱۷۵، ۱۸۱

سمعتک تبنی مسجدا من خیانهٔ... ۲۶۵

سوف یجزی الولید حرّا و نارا... ۳۷

عبد الحجارهٔ من سفاههٔ رایه... ۳۸۹

علی حبّه جنهٔ... ۱۶۱

فاسمه من شامخ علی... ۱۷۲

فانت الّذی اعطیت و کنت راکعا... ۳۳

فتیسّبؤا الولید من ذاک فسقا... ۳۷

فداک الذی تغنی الحناجر باسمه... ۴۶۹

فعلیّ یلقی لدی العرش عزّا... ۳۷

فلیشهد الثقلان انی رافض... ۲۵

قتلت افضل من یمشی علی قدم... ۱۷۵

قد ضیّعنا دارا تبقی... ۲۶۷

قد مات والدهم من کان یکفلهم... ۳۳۰

قد یعلم النّاس انّا خیرهم نسبا... ۴۶۵
قل لابن ملجم و الاقدار غالبهٔ... ۱۷۵
کفی فی فضل مولینا علی... ۱۵
کمطعمهٔ الزمناء من کسب فرجها... ۲۶۵
لا اله الّا اللّه حقّا... ۲۶۷
لا تحسبنّ اللّه خاذل دینه... ۳۸۹
لسنا ندری ما قرطنا... ۲۶۸
لکلّ شیء عدمته خلف... ۲۱۳
لکن قاتله من لا یعاف به... ۳۸۹
لو ان المرتضی ابدی محلّه... ۱۵
لو کان رفضا حبّ آل محمد... ۲۲۰
لو کان قاتل عمرو غیر قاتله... ۳۸۹
لیس بینی و بینک قیاس عتاب... ۴۱۲
لیس من کان مؤمنا عرف اللّه... ۳۷
ما کنت احسب هذا الامر منصرفا... ۱۷۵
ما من یوم یمضی عینا... ۲۶۷
محمد النّبی اخی و صهری... ۱۷۵
و الارض تعلم انا خیر ساکنها... ۴۶۵
و البیت ذو السرّ و الارکان لو سئلوا... ۴۶۵
و انت الذی فیه من الخیر کلّه... ۴۶۹
و اول من صلی من الناس واحدا... ۴۶۹
و بات رسول اللّه فی الغار آمنا... ۱۹۳
و بت ارعیهم ما یثبتونی... ۱۹۳
و بنت محمّد سکنی و عرسی... ۱۷۵
وجدناه اولی الناس بالنّاس انّه... ۴۶۹
و جعفر الّذی یضحی یمشی... ۱۷۵
رهط النبی و هم مأوی کرامته... ۴۶۵
و سبطا احمد ولدای منها... ۱۷۵
و صاحب الجیش القوم فی کل وقعهٔ... ۴۶۹
وصی المصطفی حقّا... ۱۶۱
و قال لها اهل البصیرهٔ و التّقی... ۲۶۵
و قدت نیرانها تعویلا... ۴۳۷
وقیت نفسی خیر من وطی الحصی... ۱۹۳

ولدته فی حرم المعظّم امّه... ۱۷۱

و مات الشافعی و لیس یدری... ۱۵

و ما من قریش من یشقی عباده... ۴۶۹

یابن الدّنیا جمعا جمعا... ۲۶۷

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۵۱۸

فهرست نام کسان

آثال ۴۱۵

آدم (ع) ۱۴، ۸۵، ۱۱۰، ۱۱۰، ۱۲۵، ۱۳۱، ۱۳۸، ۱۵۴، ۱۸۲، ۱۸۳، ۱۸۷، ۱۸۸، ۲۰۰، ۲۰۲، ۲۰۶، ۲۱۸، ۲۲۹، ۲۳۹، ۲۵۷، ۲۶۹، ۲۷۸، ۲۷۹، ۲۹۱

آصف بن برخیا ۱۳۱، ۳۱۱، ۳۳۱،

آصفی ۱۵۵

آکلهٔ الاکباد- هند

ابا حفص- عمر بن الخطّاب

ابراهیم ادهم ۶

ابراهیم بن رسول اللّه (ص) ۲۱۷

ابراهیم بن هشام المخزومی ۳۰۵

ابراهیم (ع) ۴۱، ۵۰، ۵۵، ۸۵، ۱۲۵، ۱۳۳، ۱۳۸، ۱۴۳، ۱۴۷، ۱۵۶، ۱۸۳، ۲۰۷، ۲۲۹، ۲۷۹، ۲۹۱، ۳۱۱، ۳۱۲، ۴۸۰

ابراهیم محمد بن الاشعری ۲۸۲

ابلیس ۱۸۹، ۱۹۴، ۲۸۰، ۳۷۹، ۴۳۴، ۴۳۵، ۴۴۰

ابن آکلهٔ الاکباد- معاویه

ابن اثیر ۳۴

ابن الجوز سکونی ۴۱۹

ابن الحصیب ۳۹۳

ابن الزبیر ۳۲۲

ابن الوفا- ابو القاسم حسن بن محمد

ابن جوزی ۲۳۷

ابن حجر ۷۷، ۳۹۳،

ابن حسام [حسان] ۳۳۸

ابن صفوان ۳۲۴

ابن عبد البر ۱۹۵

ابن عبد اللّه [بن عمرو] ۱۷۶

ابن عوف [احتمالا عون] ۴۱۹

ابن فخری ۲۴۷

ابن ماجه ۸۸، ۴۵۸، ۴۸۰

ابن مغازلی ۴۹

ابو الاعور [عمرو بن سفیان] سلمی ۴۱۳، ۴۱۴

ابو الحارثة بن علقمه ۱۹۸، ۱۹۹ [از دانشمندان و مدرسان نصرانی قبیله نجران در سال دهم هجرت]

ابو الحسن- علی بن ابی طالب (ع)

ابو الحکم بن الاخنش ۳۸۰، ۳۸۲

ابو الحمراء ۸۱، ۸۵، ۹۳

ابو العباس [بن عطاء] ۳۷۵

ابو العشر- علی بن ابی طالب (ع)

ابو القاسم حسن بن محمد ۴۸۰

ابو القاسم- محمد بن عبد اللّه (ص)

ابو اللّیث سمرقندی ۲۹۰

ابو الهیثم [الرازی] ۴۲۰

ابو ایوب انصاری ۱۹۵، ۲۰۲، ۴۳۱

ابو بکر ۱۹- ۱۷، ۵۰، ۶۱، ۶۵، ۶۷، ۸۷، ۹۶، ۱۱۶، ۱۳۱، ۱۶۰، ۱۶۵، ۱۷۴، ۱۷۸- ۱۷۵، ۱۹۷- ۱۹۴، ۱۹۹، ۲۰۰، ۲۰۵- ۲۰۳، ۲۱۵، ۲۳۷، ۲۳۸، ۲۴۰، ۲۴۱، ۲۵۵، ۲۵۶، ۲۶۸، ۲۷۰، ۲۷۱، ۲۷۶، ۲۷۷، ۲۸۰، ۲۸۲، ۲۹۰، ۲۹۱، ۳۱۶، ۳۱۸، ۳۲۸، ۳۷۸، ۳۸۰، ۳۸۹، ۳۹۲، ۳۹۶، ۴۰۱، ۴۱۰، ۴۱۱، ۴۳۷، ۴۳۹، ۴۴۰، ۴۴۸، ۴۵۳، ۴۶۳، ۴۶۴

ابو جردل ۳۹۸

ابو جهل ۵۴، ۶۲، ۱۷۰، ۱۷۸، ۱۹۲، ۳۷۳، ۳۷۶

ابو حبّه عرنی ۲۱۳

ابو حذیفة بن عتبه ۱۹۵

ابو حنیفه دینوری ۴۰۶، ۴۳۱

ابو دجّانه ۴۷، ۳۷۸، ۳۷۹، ۳۸۵

ابو دردا ۱۹۴، ۴۸۰

ابو ذر غفاری (ق) ۹۷، ۹۹، ۱۰۴، ۱۲۴، ۱۲۶، ۱۲۷، ۱۷۴، ۱۷۵، ۱۸۴، ۳۲۵، ۴۳۹

ابو سعید بن ابی طلحه ۳۸۰

ابو سعید، عمرو بن عتبه ۱۷۴

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۵۱۹

ابو سفیان ۵۹، ۲۹۲، ۳۷۲، ۳۷۳، ۳۷۶، ۳۷۷، ۳۸۰، ۳۸۹- ۳۸۴، ۳۹۸، ۴۱۳، ۴۱۷، ۴۲۸، ۴۶۳

ابو سفیان بن الحارث ۳۹۷

ابو سلمة [بن عبد الاسد] [همسر امّ سلمه پیش از پیغمبر (ص)] ۳۷۷

ابو شجمة بن عمر ۳۲۶

ابو صمصام عیسی ۳۱۸، ۳۱۹، ۳۱۹

ابو طالب ۱۶۷، ۱۶۸، ۱۷۰، ۱۷۱، ۱۷۳

ابو طلحه انصاری ۱۹۵

ابو طلحه انصاری ۳۸۰

ابو عامر اشعری (برادر ابو موسی) ۳۹۹

ابو عامر [الراهب (بو عامر الفاسق) یابن النعمان] ۳۸۶

ابو عبید اللّه بن جمیل ۳۸۰

ابو عبید الله غنویی ۴۳۳

ابو عبیده جراح ۱۹۴، ۲۱۵، ۳۷۷، ۳۹۹

ابو عبیدهٔ بن حارث ۵۲، ۶۳، ۶۹، ۳۷۷- ۳۷۴، ۳۸۷

ابو عزیز ۳۷۵

ابو علی ۸۴، ۹۵

ابو علی بن عبد اللّه بن علی بن عبد اللّه العلوی ۳۲۲

ابو علی موسی ۲۱۷

ابو علی- حمزهٔ بن ابی طالب

ابو عماره- حمزهٔ بن ابی طالب

ابو قتاده ۷۹، ۴۳۱

ابو لبابه عبد المنذر ۳۷۶

ابو لهب ۱۹۲، ۱۹۴

ابو مسعود انصاری ۴۱۰

ابو مسلم خولانی ۲۵۴

ابو مندل بن سهیل ۲۱۴

ابو موسی اشعری ۳۹۶، ۴۲۹- ۴۲۷

ابو موسی (شاید اشعری) ۳۶۸

ابو هریره ۵۸، ۸۹، ۱۰۷، ۱۲۵، ۱۲۷، ۱۲۸، ۳۶۸، ۴۸۰

ابو یقطانی، حافظ ۱۷۹

ابی الحسن بن علی بن هارون منجم ۳۳۱

ابی الفضل کرمانی ۲۸۷

ابی ایوب ۳۲۴

ابیّ بن خلف ۱۹۲

ابی بن خلف ۳۷۹

ابی جعفر ثانی بن علی ۲۷

ابی خلف جمحی (جمجمی) ۳۲۴

ابی رافع ۵۹، ۲۰۲

ابی سالم ۲۰۱

ابی سعید سمنانی ۴۲۴

ابی عبد اللّه انصاری ۳۲۷- ۳۲۵

ابی عبد اللّه- حسین (ع)

ابی عمر زاهد ۱۷۶

ابی میمنه ۳۷۷

ابی وائل ۲۰۳

احد- علی بن ابی طالب (ع)

احمد بن موسی بن مردویه، حافظ ۳۲، ۳۵، ۳۶، ۳۹- ۳۷، ۴۲، ۴۶، ۴۸، ۵۰، ۵۲، ۵۳، ۵۷- ۵۴، ۶۱، ۶۳، ۹۹، ۱۰۰، ۱۰۶، ۱۶۱، ۱۶۲

احمد، شیخ محسن ۱۷۳

احمد (ص)- محمد بن عبد اللّه (ص)

احمد کوفی ۳۶۶

احمر (غلام ابو سفیان) ۴۱۶

احنف بن قیس ۴۰۷

احیل انصاری، زید بن اشتر ۴۶

اخطب، مطلب بن عبد اللّه ۴۲، ۹۹

اخنس بن شریق ۳۷۳

ادریس (ع) ۱۴، ۱۸۳، ۲۰۷، ۲۰۸، ۲۹۱

ادویهٔ العبری ۴۷۷

ارطاف بن شرامیل ۳۸۰

ارقم بن ابی رقم ۱۹۵

اسامهٔ بن زید ۴۶۱، ۴۶۲

اسحاق بن سلمان هاشمی ۲۱۵

اسحاق (ع) ۱۸۳

اسحاق (ع) ۲۲۹

اسد اللّه الغالب (ع)- علی بن ابی طالب (ع)

اسرافیل (ع) ۸۵، ۱۰۲، ۲۲۹، ۳۶۲، ۳۷۵، ۴۳۹

اسلم ۳۷۴

اسلمی، بریده ۳۶، ۹۴، ۲۱۵

اسماعیل (ع) ۱۵۶، ۱۸۳، ۲۰۷، ۲۲۹

اسماء بنت عمیس ۵۰، ۷۸، ۲۴۳، ۲۴۴، ۲۷۱، ۳۰۱، ۳۰۲، ۳۹۶

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۵۲۰

اسود بن کعب عنسی ۴۶۱

اسود بن یزید ۲۰۲

اسیاف بن عمرو ۱۸۹

اشجع تمیمی ۴۷۶

اشعث بن قیس ۱۷۶، ۲۶۹، ۳۰۷، ۴۱۳، ۴۱۴، ۴۲۴، ۴۲۵، ۴۳۲

اصبع بنانه ۲۶۸، ۲۸۱، ۳۲۰، ۳۳۱، ۴۲۴

اعثم کوفی ۳۸، ۲۱۰، ۲۱۲، ۲۵۲، ۲۹۱، ۴۸۰

اقرع بن حابس ۴۲۸

الب ارسلان ۳۲۲

الثیقام، مشرم بن دعیب [؟] ۱۷۰

اللّه قلی خان ۴۷۸

المسیح ۱۹۸ [امیر و صاحب رای قبیله نجران در سال دهم هجرت]

الیاس (ع) ۴۵

امّ السنان صیداویه ۴۳۱

ام المؤمنین- عایشه

امام الخدابادی ۱۷۵

امام المتّقین- علی بن ابی طالب (ع)

امام المشارق و المغارب- علی بن ابی طالب (ع)

امام یافعی ۴۲۰، ۴۷۷

امّ ایمن ۲۴۲

امّ سلمه ۴۳، ۸۰، ۸۶، ۸۷، ۹۳، ۹۶، ۱۲۳، ۱۶۲، ۲۳۷، ۲۳۸، ۲۳۹، ۲۴۲، ۳۱۱، ۳۱۲، ۳۷۲، ۳۸۵، ۴۳۴

امّ عطیه ۸۸

امّ قروه ۳۲۸، ۳۲۹

ام کلثوم (س) ۲۱۷، ۲۴۴، ۴۸۴، ۴۸۱

امّ هانی ۲۱۶، ۲۱۷

امیر المؤمنین (ع)- علی بن ابی طالب (ع)

امیر النّحل- علی بن ابی طالب (ع)

امیر خسرو دهلوی ۲۱۸

امیر داود ۳۲۲

امیهٔ بن حذیفه ۳۸۰

امیهٔ بن خلف ۳۷۳

انس بن مالک ۱۸، ۸۷، ۹۴، ۹۵، ۱۰۰، ۱۲۱- ۱۱۹، ۱۲۵، ۱۲۵، ۱۶۱، ۱۶۳، ۱۶۴، ۱۷۴، ۱۷۵، ۲۰۱، ۲۱۹، ۲۲۰، ۳۰۷، ۳۱۷، ۳۱۸، ۴۳۸

انس بن نضر ۳۸۳

انوار، شاه قاسم ۱۵، ۳۳، ۶۴

اوس بن ثابت ۱۹۴

اوس بن خولی انصاری ۲۱۴

اویس قرنی (ق) ۱۱۴، ۱۷۴، ۲۸۳، ۴۳۰

ایلتا- علی بن ابی طالب (ع)

ایلیا- علی بن ابی طالب (ع)

ایمن بن ام ایمن ۳۹۷، ۳۹۸

ایوب (ع) ۱۴، ۶۵، ۸۵، ۸۶، ۱۴۲، ۲۰۷

ایهم ۱۹۸ [سید قوم نجران در سال دهم هجرت]

باب البلد- علی بن ابی طالب (ع)

باقر، محمد (ع) ۵۱، ۵۵، ۵۹، ۶۰، ۱۲۵، ۲۰۴، ۲۰۹، ۲۵۴، ۳۰۹، ۳۹۴

باهلی، ابی امامه ۱۲۶

بایزید بسطامی ۲۲۲

بخاری ۷۶، ۷۸، ۸۰، ۱۶۶، ۳۷۲، ۴۵۸

براء بن عازب ۳۸، ۴۶، ۸۴، ۹۱، ۹۲، ۱۲۹، ۱۹۶، ۲۵۱، ۳۰۷، ۳۷۲، ۴۰۲

برک بن عبد اللّه تمیمی ۴۷۷

برید بن کعب ۱۷۱

بشر بن ملک عامری ۳۷۸

بشیر بن ارطات ۴۱۸

بشیر بن سعد انصاری ۴۶۳

بشیر بن مالک صواب هولایی ۳۸۰

بکر بن حفص ۲۱۴

بلال حبشی ۱۷۶، ۲۴۱، ۳۹۰، ۴۶۰

بلقیس ۳۱۱، ۳۳۱، ۳۳۷

بنی عبد الدار (طایفه) ۳۷۷، ۳۸۰

بو تراب- علی بن ابی طالب (ع)

بولیا- علی بن ابی طالب (ع)

بیت بیت- محمد بن عبد اللّه (ص)

بیهقی ۸۷، ۴۵۸

پارسا، خواجه محمد ۸۱

پور عمران- موسی (ع) ۱۸۳

تبریزی، شمس الحق ۱۵، ۱۵۴، ۱۵۹

تحمید- علی بن ابی طالب (ع)

ترمذی ۳۶، ۷۸، ۸۳، ۸۴، ۸۶، ۸۸، ۹۱، ۹۴، ۱۰۴، ۱۲۹،

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۵۲۱

۱۶۵، ۱۷۶، ۱۹۷، ۴۵۸

ترمذی، امیر عبد اللّه حسینی ص ۵، ۳۰۹

ترمذی، محمد صالح حسینی ۵

تره بنت حارث بن ابی ضرار (از همسران رسول) ۳۸۵

ثابت (اصحاب علی) ۳۴۶- ۳۴۵

ثابت بن قیس ۱۹۵

ثعلبی ۳۶- ۳۴، ۳۸، ۴۳، ۸۲، ۸۹، ۱۰۴، ۲۶۱، ۴۵۸

جابر بن سمره ۲۶

جابر بن عبـد اللّه انصاری ۲۷، ۴۷، ۴۸، ۵۲، ۵۴، ۵۶، ۷۶، ۷۸، ۸۰، ۸۲، ۸۳، ۸۵، ۹۳- ۹۲، ۹۵، ۱۰۱، ۱۰۶، ۱۲۰- ۱۱۸، ۱۶۲، ۱۷۵، ۱۹۶، ۲۰۱، ۲۱۰، ۲۱۹، ۲۶۷، ۲۸۳، ۳۰۱، ۳۰۶، ۳۰۷، ۳۲۲، ۳۵۴، ۳۸۹

جار اللّه علامه (اربعین) ۲۶۱، ۳۶۱

جامی، عبد الرحمان ۳۳، ۶۵، ۱۳۸، ۱۶۶، ۱۷۳، ۱۸۴، ۲۲۱، ۲۲۳، ۳۵۶، ۴۷۹

جبرئیل ۹، ۱۵، ۱۸، ۱۹، ۳۴، ۴۸، ۶۵، ۸۵، ۹۱، ۱۰۲، ۱۱۴، ۱۱۶، ۱۱۹، ۱۲۰، ۱۲۶، ۱۲۹، ۱۵۰، ۱۶۱، ۱۶۳، ۱۶۶، ۱۷۶، ۱۷۷، ۱۷۹، ۱۸۲، ۱۸۴، ۱۸۶، ۱۹۰، ۱۹۲، ۱۹۳، ۱۹۶، ۱۹۷، ۲۰۷، ۲۱۶، ۲۱۷، ۲۱۹، ۲۲۹، ۲۳۹، ۲۴۰، ۲۴۴، ۲۷۸، ۳۱۳، ۳۱۷، ۳۲۸، ۳۵۳، ۳۶۰، ۳۶۱، ۳۶۲، ۳۷۵، ۳۷۸، ۳۷۹، ۳۸۴، ۳۹۰، ۳۹۶، ۴۱۸، ۴۱۹، ۴۳۶، ۴۳۹، ۴۴۰، ۴۸۰

جبیر بن مطعم بن عدی ۳۸۰

جرعهٔ بن انصاری ۴۶۹

جعده بنت اشعث ۴۷۹، ۴۸۰

جعفر بن ابی طالب (ق) ۵۸، ۱۷۳، ۱۷۵، ۲۱۶، ۲۱۷، ۲۲۰، ۲۲۱، ۳۹۶، ۴۱۱، ۴۶۱

جعفر حجت ۷۶

جعفر صادق (ع) ۸، ۲۷، ۴۳، ۵۶، ۵۷، ۶۳، ۱۸۴، ۲۰۷، ۲۰۹، ۲۱۰، ۲۲۰، ۲۶۸، ۲۷۳، ۲۸۱، ۲۸۶، ۲۸۸، ۳۱۹- ۳۲۱، ۳۶۱، ۳۷۷، ۴۳۹، ۴۵۳

جمجمهٔ بن کرکرهٔ بن مرمره [از زهاد صحابه در دوره عمر بن الخطاب] ۳۴۲

جمیع بن عمیر ۲۰۰

جندب بن عبد اللّه الاروی ۲۴۹

جنید بغدادی ۱۳، ۲۴۸، ۳۴۹

جوزی ۷۸

جویزهٔ بن سهر ۲۸۱

چراغ دهلی، محمود نصیر الدین ۱۴

حاجی صالح ۳۰۹

حارث ۴۱۶، ۴۱۸

حارث اعور همدانی ۲۶۷، ۳۲۲، ۳۲۳، ۴۳۳

حارث بن ثابت ۳۷۶

حارث بن ربیع ۳۶۵

حارث بن صمهٔ ۳۷۸

حارث بن ضرار ۳۸۵

حارث یهودی ۳۹۳

حافظ شیرازی، شمس الدین محمد ۱۸۴

حافظی ۵۱، ۶۴، ۶۷، ۲۱۸، ۳۵۱، ۴۵۸

حاکم ۷۸، ۸۲، ۸۳، ۸۶، ۸۷، ۸۹، ۹۴، ۹۵، ۹۸، ۱۰۶، ۲۰۵، ۲۱۹، ۴۴۸

حامی عیسی- علی بن ابی طالب (ع)

حبّاب بن المنذر ۳۷۷، ۳۷۸

حبشی بن جناده ۷۷، ۲۸۳

حبیب بن حماد ۲۸۲

حبیب بن زیب ۴۶۷

حبیب بن عمرو [بن عمیر] ۴۸۱

حبیب نجار (ع) ۷۷

حبیب- محمد بن عبد اللّه (ص)

حجاج بن عبد اللّه ضمیری ۴۷۷

حجاج بن یوسف ۲۵۰، ۳۰۴

حجر بن الکندی ۴۳۱

حجر بن عدی ۴۸۰

حجل بن آثال ۴۱۵

حذیفهٔ بن الیمان ۳۲، ۹۲، ۱۰۶، ۳۲۸

حریث بن حسّان ۳۱۵

حریث (غلام هند) ۴۱۵

حزقیل (ع) ۷۷

حسّان بن ثابت انصاری ۳۳، ۳۷، ۱۷۴

حسن بصری ۳۳۴

حسن بن عباس ۲۷

حسن بن علی [زکی العسکری] (ع) ۵۶، ۱۶۳، ۲۰۹، ۳۰۸، ۳۱۲، ۳۲۷، ۴۵۸

حسن دهلوی ۲۲۶

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۵۲۲

حسن (ع) ۴۴، ۴۵، ۴۹، ۵۶، ۵۸، ۶۹، ۷۶، ۸۴، ۸۵، ۹۵، ۱۰۴، ۱۰۶، ۱۲۰، ۱۲۷، ۱۴۴، ۱۶۳، ۱۸۵، ۱۹۹، ۲۰۱، ۲۱۲، ۲۱۷– ۲۱۵، ۲۱۹، ۲۲۰، ۲۴۴، ۲۸۵، ۳۰۳، ۳۰۴، ۳۱۱، ۳۱۵، ۳۱۹، ۳۴۳، ۳۴۵، ۳۵۵، ۳۶۰، ۳۶۱، ۳۶۷، ۴۰۹، ۴۸۱– ۴۷۸، ۴۷۹، ۴۸۰

حسین بن عبد الرحیم ۳۲۴

حسین (ع) ۴۴، ۴۵، ۴۹، ۵۶، ۵۸، ۶۹، ۷۶، ۸۴، ۸۵، ۹۵، ۱۰۴، ۱۰۶، ۱۲۰، ۱۲۷، ۱۳۲، ۱۴۴، ۱۵۹، ۱۶۳، ۱۸۵، ۱۹۹، ۲۰۱، ۲۱۷– ۲۱۵، ۲۱۹، ۲۲۰، ۲۴۴، ۲۵۱، ۲۵۵، ۲۷۴، ۲۸۵، ۲۹۲، ۲۹۴، ۲۰۳، ۳۰۵، ۳۲۹، ۳۶۷، ۴۷۸، ۴۷۹، ۴۸۰، ۴۸۰، ۴۸۰

حسینی ۳۵، ۶۴، ۳۵۶

حکیم بن حزام ۳۷۳، ۳۷۴

حکیم بن حیله ۴۶۷

حمالة الحطب ۴۱۲

حمزه (صفین، معاویه) ۴۱۸

حمزه (ق) ۵۲، ۶۳، ۶۹، ۱۶۷، ۱۷۵، ۱۷۵، ۲۲۰، ۲۲۱، ۲۵۴، ۲۵۸، ۳۷۴، ۳۷۷، ۳۸۲– ۳۸۰، ۳۸۳، ۳۸۷، ۴۱۱، ۴۱۲، ۴۱۹

حمیدی ۴۱

حنبلی، محدث ۵۰– ۴۸، ۵۳، ۵۴، ۲۲۰

حنظلة بن ابی سفیان ۳۷۵

حنظلة بن ابی عامر ۳۸۰، ۳۸۳

حنفیه، محمد ۴۹، ۸۹، ۱۲۲، ۲۵۴، ۲۷۳، ۲۸۵، ۲۸۶، ۴۱۵، ۴۱۶

حوّا (ع) ۲۵۷، ۲۶۹، ۲۷۹

حیدر (ع)– علی بن ابی طالب (ع)

حیی بن اخطب ۳۸۶، ۳۹۱، ۳۹۴، ۳۹۵

خارجة بن زید ۳۸۳

خارق بن عبد الرحمن ۴۱۸

خالد بن ربیعی ۳۵۹

خالد بن زید ۳۰۶

خالد بن سعید بن العاص ۴۶۴

خالد بن عبد الملک مروان ۳۲۴

خالد بن عرقطه (قرمطه) ۲۸۲

خالد بن ملجم ۴۰۴

خالد بن ولید ۲۷۰، ۳۷۷، ۳۸۷، ۳۹۷

خباب بن الارت ۱۷۴، ۴۳۱

خجندی، کمال ۶۵

خدری، ابو سعید ۳۹، ۴۰، ۴۶، ۶۱، ۸۴، ۸۶، ۹۱، ۹۸، ۱۲۲، ۲۹۰، ۳۰۱، ۳۷۲، ۴۲۸

خدیجه بنت خویلد (س) ۱۷۹– ۱۷۵، ۲۱۶، ۲۱۷، ۲۴۲

خرقوس بن زهیر تمیمی ۴۲۸، ۴۲۹، ۴۳۱

خرقوس عامری ۴۲۸

خزیمهٔ بن ثابت انصاری ۱۷۵

خضر (ع) ۱۷، ۴۲، ۱۴۹، ۲۲۴، ۲۷۰، ۲۷۷، ۲۸۷، ۳۳۵، ۴۳۷، ۴۸۱

خطیب خوارزم ابو المؤید ۲۲، ۴۶، ۴۷، ۵۴، ۵۴، ۶۳، ۷۶، ۹۰، ۹۴- ۹۲، ۱۰۰، ۱۰۹- ۱۰۷، ۱۶۳، ۱۷۹، ۱۸۷، ۱۹۴، ۱۹۹، ۲۰۰، ۲۰۱، ۲۱۱، ۲۲۰، ۴۵۸

خلف خزاعی، عبد اللّه ۲۱۱

خلیل- ابراهیم (ع)

خوّات بن جبیر ۳۷۶

خواجه عبد اللّه انصاری ۶۵

خواجه معین الدین ۳۰۵

خوارج ۲۰، ۳۰۸، ۳۳۵، ۳۴۲، ۴۲۸، ۴۲۹، ۴۳۲- ۴۳۰، ۴۷۶، ۴۷۷

خوله بعد از صفحات ۲۷۰، ۲۷۱

دامغانی حسن، ابو المکارم ۷۵

دانیال (ع) ۲۸۹، ۲۹۰

داود بکری ۴۱۴

داود (ع) ۱۵۴، ۱۸۳، ۲۰۷، ۲۰۷، ۲۷۹

درید حشمی ۳۹۶، ۳۹۷

دعلب یمانی ۲۴۷

دعیهٔ بن القرم ۴۰۴

دلدل ۳۱۹، ۳۲۰، ۳۲۸، ۳۶۵، ۳۶۶، ۴۳۹، ۴۴۳

دهدار، خواجه محمد ۱۳۵

دیلمی ۸۷، ۸۸، ۹۲، ۱۰۳

ذو الخویصره- خرقوس بن زهیر تمیمی

ذو الشهادتین- جرعهٔ بن انصاری

ذو العلی- علی بن ابی طالب (ع)

ذو الفقار ۱۲، ۱۴۷، ۱۵۰، ۳۷۶، ۳۷۷، ۳۸۷، ۳۸۹، ۳۸۹، ۳۹۳، ۳۹۴، ۳۹۹، ۴۰۱، ۴۰۷، ۴۱۸- ۴۱۴، ۴۲۴، ۴۳۱، ۴۴۰، ۴۷۷

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۵۲۳

ذو القرنین (ع) ۱۳۶، ۱۵۳، ۲۲۹، ۲۷۷، ۲۹۵

ذو الکلاح حمیری ۴۳۹

ذو الندیه ۲۶۶، ۴۳۱

راحیل (ع) ۲۳۹

رافضیه ۴۲۸

ربّ العلا- علی بن ابی طالب (ع)

ربیۀ بن الاسود ۳۷۵

رستم ۳۸۹

رشکه ۳۳۴

رشید هجری ۲۶۵

رعد ۳۶۵، ۳۶۶

رقیه (س) ۲۱۷، ۲۴۴

روح الامین- جبرئیل (ع) زاذان ابو عمر ۵۱

زال ۳۸۹

زاهد یمن- الثیقام، مشرم بن دعیب

زبیر بن عوام ۱۹۴، ۱۹۵، ۲۸۶، ۲۹۷، ۳۱۶، ۳۵۰، ۳۵۷، ۳۷۷، ۳۹۱، ۳۹۹، ۴۰۸- ۴۰۳، ۴۶۴، ۴۷۰- ۴۶۷

زرعۀ بن مالک ۴۲۹

زکریا، بهاء الدین ۶

زکوان بن قیس ۳۸۲

زمخشری ۳۵، ۴۴، ۲۰۱، ۳۹۸

زمره عبد اللّه بن حمید اسدی ۳۷۹

زمناء ۲۶۵

زهیر بن ارقم ۲۹۴، ۲۹۵

زیاد بن نصر ۴۱۳

زید بن ارقم ۷۸، ۱۰۱، ۱۰۴، ۱۰۸، ۱۲۹، ۱۷۵، ۱۷۶، ۱۹۷، ۳۰۶

زید بن اسلم ۱۲۴

زید بن حارثه ۱۳۲، ۱۳۳، ۱۷۶، ۱۷۷، ۱۹۴، ۳۸۵، ۴۶۱، ۴۶۲

زید بن حنبل ۴۲۸

زید بن علی ۳۸

زین العابدین (ع)- علی بن الحسین (ع)

زینب بنت محمد بن عبد اللّه (س) ۲۱۶

زینب (س) ۲۴۴

ساوجی، سلمان ۶۵

سباع عبد العزی خذاعی ۳۸۱

سبطائیل (ع) ۲۳۹

سحابیه ۱۸

سحاحه تمیمه ۴۶۱

سرایت ۴۳۴

سعد الدین تفتازانی ۲۵۴

سعد بن ابی وقاص ۴۴، ۷۸، ۸۴، ۹۱، ۲۱۴، ۳۷۲، ۳۸۰- ۳۷۷، ۳۸۲، ۳۹۳، ۳۹۷، ۴۶۷

سعد بن الربیع ۱۹۵

سعد بن ربیع یمان بن حنبل ۳۸۳

سعد بن عباده ۳۷۷، ۳۷۸، ۳۸۵، ۴۶۴

سعد بن مالک ۳۰۴

سعدی شیرازی، شیخ مصلح الدین ۱۸۳، ۲۰۶، ۲۲۸، ۳۰۲

سعد [بن] معاذ ۱۹۴، ۲۳۷، ۲۳۸، ۳۱۶، ۳۹۰

سعید ۳۰۵

سعید (اصحاب) ۳۱۶

سعید بن ابی خالد ۱۸۴

سعید بن الفضل الربیع ۳۱۵

سعید بن جبیر ۷۰

سعید بن زید ۳۷۶، ۴۶۷

سعید بن عثمان عفان ۴۰۸

سعید بن مسیّب ۲۰۵ مناقب مرتضوی، کشفی متن ۵۲۳ فهرست نام کسان

ید همدانی ۴۱۷، ۴۱۸

سفیان ثوری ۷۰، ۴۳۸

سقران (بنده رسول اللّه) ۴۱۶

سلمان فارسی (ق) ۶۲، ۷۰، ۷۶، ۷۹، ۹۴، ۹۵، ۱۰۰، ۱۱۶، ۱۳۱، ۱۳۲، ۱۷۴، ۱۷۵، ۱۷۹، ۱۸۳- ۱۸۱، ۱۹۴، ۲۳۷، ۲۴۱، ۲۶۰- ۲۵۸، ۲۷۷، ۳۱۷، ۳۲۱- ۳۱۸، ۳۲۵، ۳۲۹- ۳۲۷، ۳۳۲، ۳۴۳، ۳۶۰، ۳۶۲، ۳۸۶، ۴۵۱، ۴۵۲

سلمهٔ بن الاکوع ۴۳۷

سلمهٔ بن سلامه ۱۹۵

سلیمان (ع) ۱۳۱، ۱۳۶، ۱۵۴، ۱۸۳، ۲۰۷، ۲۵۷، ۲۷۹، ۲۸۴، ۳۱۱، ۳۱۷، ۳۳۱، ۳۳۷، ۳۴۳، ۳۶۷

سنایی، مجدود بن آدم ۳۳، ۶۲، ۱۶۲، ۱۶۳، ۳۰۲، ۳۵۰، ۳۷۶، ۴۷۸، ۴۷۹، ۴۸۰

سنایی، ملا ضیاء الدین ۱۷۳

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۵۲۴

سوید بن علقمه ۲۸۲

سهروردی، شیخ شهاب الدین ۷۰

سهل بن سعد ساعدی ۳۹۲

سهیل ۳۷۵

(سهیل) بن حنیف ۳۷۹- ۳۷۸، ۳۸۵، ۴۱۰

سهیل بن عمرو ۲۱۴

سهیل بن عمرو ۴۲۸

سهیل بن هشام ۳۷۳
سید ابرار (ص)- محمد بن عبد الله (ص)
سیّد التابعین- اویس قرنی
سید الثقلین- محمد بن عبد اللّه (ص)
سید میر حاج انسی ۳۰۲
سیدة النّساء (س)- فاطمه زهرا (س)
سیّد- ایهم
شافعی ۱۵، ۱۶، ۲۵، ۱۶۲، ۱۸۶، ۳۲۷
شاه سلیمان کانی (شادکانی) ۳۲۴
شاه طیّب ۲۵۱
شاه نجف- علی بن ابی طالب (ع)
شاه ولایت (ع)- علی بن ابی طالب (ع)
شبلی ۲۲۶
شبیب مقرعه ۳۲۰
شرف الدین ۷۵
شریح بن ابی ادنی العیسی ۴۳۱
شریح بن اوفی ۴۰۴
شریح بن هانی ۴۱۳
شعبی ۲۰۵
شعبی ۴۰۸
شفیع المذنبین- محمد بن عبد اللّه (ص)
شمس الدین، سلطان ۲۴
شمعون بن لوخیا ۲۱۳
شمعون (ع) ۱۱۰، ۱۱۰، ۱۳۰
شنطیا- علی بن ابی طالب (ع)
شهاب ۳۹۹
شیبانی، ثابت ۴۳
شیبه ۵۲، ۶۳، ۳۷۴، ۳۷۶
شیبة بن عثمان ابی طلحه ۳۹۸
شیث بن بحره ۴۷۸
شیث بن ربعی ۴۳۱
شیث (ع) ۱۴، ۱۱۰، ۱۱۰، ۱۳۰، ۱۵۶، ۲۲۹
شیخ سعید ۲۷

شیخ شهید-

شیخ مفید ۱۷۰

شیسانی، احمد بن حنبل ۱۳، ۱۶، ۲۷، ۳۵، ۴۲، ۴۳، ۴۶، ۷۶، ۷۷، ۷۹، ۸۰، ۸۱، ۸۶، ۸۷، ۹۵، ۹۸، ۱۲۹، ۱۵۹، ۱۶۳، ۱۶۵، ۱۸۷، ۱۹۷، ۲۰۳، ۳۷۲، ۴۵۸

شیطان ۱۱۴، ۱۹۸

شیعه ۱۰

صاحب قاب قوسین- محمد بن عبد اللّه (ص)

صالح بن عیسی بن احمد بن محمد عجلی ۲۶۷

صالح (ع) ۱۶۷، ۲۵۷، ۲۷۸، ۲۷۹، ۲۹۵، ۳۱۹، ۴۷۹

صدیق- ابو بکر

صعصعهٔ بن صوحان ۴۱۳، ۴۱۶

صفوان بن امیه ۳۸۵، ۳۹۸

صفیه بنت الحارث ۲۱۱

صفیهٔ بنت حی بن اخطب ۳۹۶، ۳۹۴

صواب ۳۷۷

ضرار بن خطاب ۳۸۷، ۳۸۹

ضمضم [بن عمرو] غفاری ۳۷۲، ۳۷۳

طاب طاب- محمد بن عبد اللّه (ص)

طایبادی، ابو بکر ۶۰

طب بن عبد العزی ۲۱۴

طبرانی ۳۲، ۸۲، ۸۷، ۹۲، ۹۳، ۱۶۵، ۲۰۵، ۳۷۲، ۳۹۳

طعمیهٔ بن عدی ۳۷۵، ۳۸۰

طلحهٔ بن ابی طلحه ۳۷۷، ۳۸۰

طلحهٔ بن خویلد اسدی ۴۶۱

طلحهٔ بن شیبه ۴۰

طلحهٔ بن عبد الله ۸۹، ۱۹۵، ۲۸۶، ۲۹۷، ۳۱۶، ۳۵۰، ۳۵۷، ۳۷۵، ۳۷۶، ۳۸۰- ۳۷۸، ۴۰۵- ۴۰۳، ۴۰۸، ۴۶۴، ۴۶۹- ۴۶۷

عاتکه بنت عبد المطلب ۳۷۲، ۳۷۳

عاشر بن حماعه ۳۹۷

عاص بن سعید ۳۷۵

عاص بن وایل ۵۴

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۵۲۵

عاصم بن ثابت ۱۹۵، ۳۷۷، ۳۷۸، ۳۷۹

عاصم بن ثابت ۳۷۷، ۳۷۸، ۳۸۰

عاصم بن عدی [العجلانی الانصاری] ۳۷۶

عاصم بن کلب ۴۰۴

عاقب- المسیح

عاقر ۲۷۸

عامر ۳۸۳

عامر بن قتاده ۴۳۶

عایشه ۴۳، ۸۸، ۱۲۱، ۱۲۵، ۱۳۰، ۱۶۲، ۲۰۱، ۲۰۵، ۲۱۳- ۲۱۱، ۲۴۲، ۲۷۶، ۲۷۷، ۲۸۷، ۲۹۷، ۳۵۰، ۳۸۳، ۳۸۵، ۴۰۸- ۴۰۳، ۴۰۹، ۴۶۹، ۴۸۵، ۴۸۰

عباد بن بشر انصاری ۳۹۹

عباس بن عبد المطلب ۱۷۱، ۱۷۳، ۳۷۲، ۳۷۳، ۳۷۵، ۳۷۶، ۳۹۷، ۳۹۸

عبد الحمید- علی بن ابی طالب (ع)

عبد الرحمن ابن ابی لیلی ۳۹۳، ۴۳۸

عبد الرحمن بن خالد ۴۱۷

عبد الرحمن بن عوف ۸۸، ۱۹۵، ۱۹۸، ۱۹۸، ۳۱۶، ۳۷۷، ۴۶۴، ۴۶۵

عبد الرحمن بن ملجم مرادی ۲۹۴، ۴۸۵- ۴۷۵، ۴۸۱، ۴۷۸، ۴۸۰

عبد الصمد- علی بن ابی طالب (ع)

عبد اللّه بن ابی ۳۸۴

عبد اللّه بن ابی امیهٔ [المخزومی] (برادر امّ سلمه) ۳۹۹

عبد الله بن ابی بکر ۳۹۹

عبد اللّه بن ابی رافع ۴۲۷

عبد اللّه بن ابی ربیعه ۳۷۷

عبد اللّه بن الکوا ۲۷۴، ۴۲۹، ۴۳۰، ۴۳۱

عبد اللّه بن جبیر ۳۷۷، ۳۸۳

عبد اللّه بن جحش ۳۸۱

عبد اللّه بن جعفر طیار ۴۸۱

عبد اللّه بن جویشیعته [؟] ۱۲۳

عبد اللّه بن خباب بن الارت ۴۳۰

عبد اللّه بن خلف ۴۰۷

عبد اللّه بن زبیر بن عبد المطلب ۳۹۷

عبد اللّه بن زبیر (پسر زبیر عوام) ۲۱۱، ۴۰۵، ۴۸۵

عبد اللّه بن سعید عیسی ۴۳۰

عبد اللّه بن سلام ۴۹، ۱۸۷، ۳۹۱

عبد اللّه بن شهاب زهری ۳۷۹

عبـد الله بن عباس ۲۳، ۲۷، ۳۰، ۳۲، ۳۴، ۳۵، ۳۸، ۴۰، ۴۱، ۴۵، ۴۶، ۴۸، ۵۰، ۶۲، ۶۶، ۶۷، ۷۷، ۸۰، ۸۲، ۹۳- ۹۱، ۹۶، ۱۰۰، ۱۱۷، ۱۱۸، ۱۵۹، ۱۶۲، ۱۶۳، ۱۷۵، ۱۷۶، ۱۸۵، ۱۸۹، ۱۹۷، ۲۰۱، ۲۰۵، ۲۰۶، ۲۱۱، ۲۱۵، ۲۱۶، ۲۴۵، ۲۴۶، ۲۵۵، ۲۵۸، ۲۷۲، ۲۷۳، ۲۸۰، ۲۸۳، ۲۸۵، ۲۹۴- ۲۹۱، ۳۱۴، ۳۱۵، ۳۳۶، ۳۳۷، ۳۵۲، ۳۵۵، ۳۷۲، ۳۸۹، ۴۰۹، ۴۱۹، ۴۱۸، ۴۲۹- ۴۲۷، ۴۳۱، ۴۳۷، ۴۵۱، ۴۷۰، ۴۷۱

عبد اللّه بن عمر ۷۹، ۱۲۰، ۱۳۰، ۱۹۵، ۱۹۷، ۲۰۳، ۲۱۷، ۴۶۷، ۴۸۵

عبد اللّه بن عمر ۷۹، ۱۲۰، ۱۳۰، ۱۹۵، ۱۹۷، ۲۰۳، ۲۱۷، ۴۶۷، ۴۸۵

عبد اللّه بن عمر بن خطاب ۴۰۹، ۴۱۵

عبد اللّه بن عمرو عاص ۴۱۹- ۴۱۷

عبد اللّه بن قیمئة [حارثی] ۳۸۲- ۳۷۹

عبد اللّه بن مسعود ۲۸، ۳۸، ۴۱، ۵۵، ۸۰، ۸۲، ۸۷، ۹۰، ۱۶۲، ۱۹۹، ۲۰۲، ۲۰۵، ۲۶۱، ۳۷۵، ۳۷۹، ۳۸۹، ۳۹۷، ۴۴۰

عبد اللّه بن وهب الراهی ۴۰۴، ۴۳۰، ۴۳۱

عبد اللّه بن هاشم بن عبد مناف ۷۶، ۱۷۰، ۳۱۹

عبد اللّه بن [ام] مکتوم [بن عمرو] ۳۷۶

عبد اللّه جحش ۱۹۵

عبد اللّه جنّی (شیطان اصنام مشعر) ۴۳۸

عبد اللّه عدی ۴۱۶

عبد اللّه [ابی] بن سلول ۳۷۷

عبد المجید- علی بن ابی طالب (ع)

عبد المطلب ۷۶، ۱۷۰، ۴۱۲

عبد الواحد بن زید ۳۲۹

عبدی، ابن هارون ۳۹

عبید اللّه بن حارث طایی ۴۲۵، ۴۲۷

عبید الله بن زیاد ۲۶۵، ۲۸۲

عبید اللّه بن مسعدت الفراری ۴۱۵

عبیده سلمانی ۴۳۲

عتاب بن اسید [بن ابی العیص] ۳۹۷

عتبه بن ربیعه ۵۲، ۶۳، ۱۷۸، ۳۷۳، ۳۷۴

عتبهٔ بن ابی لهب ۳۹۷

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۵۲۶

عتبهٔ بن ابی وقاص ۳۷۹

عتبهٔ حصین قرازی ۴۲۸

عثمان ۳۰۵

عثمـان بن عفان ۱۹- ۱۷، ۳۷، ۵۰، ۶۵، ۱۶۱، ۱۹۴، ۱۹۵، ۱۹۸، ۱۹۹، ۲۰۳، ۲۱۴، ۲۲۲، ۲۲۳، ۲۴۱، ۲۵۵، ۲۶۳، ۲۶۴، ۳۰۵، ۳۱۶، ۳۲۴، ۳۲۷، ۳۷۶، ۳۷۹، ۴۰۸، ۴۰۹، ۴۱۳- ۴۱۰، ۴۱۷، ۴۱۸، ۴۲۴، ۴۲۸، ۴۳۹، ۴۶۱، ۴۶۴، ۴۷۰- ۴۶۵، ۴۷۵

عثمان بن مالک ۳۷۵

عثمان سنجر ۳۲۳

عثمان (صفین، معاویه) ۴۱۸

عدی بن ثابت ۶۷، ۳۵۳

عدی بن حاتم طائی ۴۰۰، ۴۰۴، ۴۱۰، ۴۲۸

عروهٔ بن داود ۴۱۷

عریض ۳۷۴

عزراییل (ع) ۱۰۲، ۱۸۴، ۲۲۹، ۲۶۴

عزّی ۴۳۶

عزیر (ع) ۲۹۵

عطار نیشابوری، فرید الدین ۱۵، ۲۵، ۶۵، ۱۱۳، ۲۱۷، ۲۲۰، ۲۴۶، ۳۱۴، ۳۵۰، ۳۵۶، ۴۲۸

عقبهٔ بن ابی معیط ۱۷۸، ۳۷۵

عقبهٔ بن عامر ۱۱۹

عقیل بن ابی طالب ۵۸، ۱۷۳، ۱۸۳، ۳۵۲، ۳۵۳، ۳۷۵

عکاشهٔ بن محصن اسدی ۳۷۷، ۳۸۵

عکرمهٔ بن ابی جهل ۳۷۷، ۳۸۷، ۳۸۹

علاء الدوله سمنانی ۱۷، ۱۸۳

علقمهٔ بن علامه ۴۲۸

علقمهٔ بن قیس ۲۰۲

علی اعلا- علی بن ابی طالب (ع)

علی بن ابراهیم ۵۱، ۵۷

علی بن ابی طالب (ع) ۷، ۹، ۲۰- ۱۲، ۲۷- ۲۲، ۳۰، ۳۳، ۶۳- ۳۶، ۷۰- ۶۶، ۱۳۳- ۷۶، ۱۳۷- ۱۳۵، ۱۴۰، ۱۴۱، ۱۴۷- ۱۴۵، ۱۵۰، ۱۵۴، ۱۶۷- ۱۵۷، ۱۶۹، ۱۷۰، ۱۷۲، ۱۷۳، ۱۸۱- ۱۷۵، ۱۸۴- ۱۸۲، ۱۸۹- ۱۸۶، ۱۹۳- ۱۹۱، ۱۹۸- ۱۹۵، ۲۱۱- ۱۹۹، ۲۱۳، ۲۲۱- ۲۱۴، ۲۲۳، ۲۲۸، ۲۲۹، ۲۴۳- ۲۳۷، ۲۴۸- ۲۴۴، ۲۵۰، ۲۵۱، ۲۵۳، ۲۵۷- ۲۵۵، ۲۵۹، ۲۶۴- ۲۶۱، ۲۶۷، ۲۷۱، ۲۷۲، ۲۷۷- ۲۷۵، ۲۷۹، ۲۸۰، ۲۸۲، ۲۸۳، ۲۸۸- ۲۸۶، ۲۹۵- ۲۹۰، ۲۹۷، ۳۰۴- ۳۰۱، ۳۰۹، ۳۱۲، ۳۱۶- ۳۱۳، ۳۱۸، ۳۲۱، ۳۲۸- ۳۲۴، ۳۳۵- ۳۳۰، ۳۳۷، ۳۴۲، ۳۴۵- ۳۴۳، ۳۴۹، ۳۵۳، ۳۵۴، ۳۵۶، ۳۷۴- ۳۶۰، ۳۸۰- ۳۷۷، ۳۸۳، ۳۸۵، ۳۹۳- ۳۸۷، ۳۹۷، ۴۰۴، ۴۰۶، ۴۰۹، ۴۱۱، ۴۱۴، ۴۱۸- ۴۱۶، ۴۲۰، ۴۲۲، ۴۲۸- ۴۲۴، ۴۳۴، ۴۳۶، ۴۳۹، ۴۴۰، ۴۴۹- ۴۴۶، ۴۵۱، ۴۵۳، ۴۵۵، ۴۵۶، ۴۵۷، ۴۶۰، ۴۶۲، ۴۶۳، ۴۶۷- ۴۶۵، ۴۷۳، ۴۷۴، ۴۷۶، ۴۷۷، ۴۸۵، ۴۸۰، ۴۷۸، ۴۸۰، ۴۸۱

علی بن الحسین (ع) ۵۶

علی بن عیسی ۵۷

علی بن محمد [نقی] (ع) ۵۶، ۲۰۹

علی بن موسی [الرضا] (ع) ۵۶، ۹۶،

علی واعظ ۳۳۹

عمار بن یاسر (ق) ۹۴، ۹۵، ۱۶۶، ۱۹۵، ۲۰۲، ۲۸۳، ۳۲۵، ۳۲۸، ۳۴۲، ۴۰۷، ۴۰۸، ۴۱۸، ۴۱۹، ۴۲۰، ۴۴۶، ۴۵۲

عمران بن حصین ۷۸

عمران بن میثم ۲۷۴، ۲۷۵

عمر بن الخطاب ۱۹- ۱۷، ۳۸، ۵۰، ۶۶، ۶۷، ۷۸، ۹۹، ۱۱۷، ۱۲۰، ۱۲۲، ۱۲۸، ۱۳۱، ۱۳۲، ۱۶۱، ۱۶۵، ۱۹۴، ۱۹۵، ۱۹۸، ۲۰۳، ۲۰۵، ۲۱۴، ۲۱۷، ۲۲۱، ۲۲۳، ۲۳۷، ۲۴۰، ۲۵۳، ۲۵۵، ۲۶۲، ۲۶۳، ۲۶۷، ۲۶۸، ۲۷۲، ۲۸۱- ۲۷۶، ۲۸۷، ۲۸۸، ۲۹۰، ۲۹۵، ۲۹۶، ۳۱۶، ۳۲۵، ۳۲۶، ۳۲۷، ۳۴۴، ۳۴۵، ۳۸۰، ۳۸۳، ۳۸۵، ۳۸۹، ۳۹۲، ۳۹۷، ۳۹۹، ۴۰۱، ۴۱۰، ۴۱۱، ۴۳۹، ۴۴۷- ۴۴۵، ۴۵۵- ۴۴۹، ۴۶۲، ۴۶۴، ۴۷۰

عمر بن عثمان ۳۷۵

عمر سعد ۲۸۲

عمرو ۳۱۵

عمرو بن الجموح ۳۸۲

عمرو بن الحق ۴۸۰

عمرو بن بکر السعدی ۴۷۷

عمرو بن جرموز ۴۰۷، ۴۰۸

عمرو بن سعید بن العاص ۴۰۸

عمرو بن عبدود ۵۵، ۶۷، ۳۸۷، ۳۸۹- ۳۸۷، ۴۸۵

عمرو بن عبید اللّه جمجمی ۳۷۸، ۳۸۰

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۵۲۷

عمرو بن عثمان عفان ۴۰۸

عمرو سکونی ۴۱۵

عمرو عاص ۵۰، ۴۰۱، ۴۰۹، ۴۱۵- ۴۱۳، ۴۱۸- ۴۱۷، ۴۲۲، ۴۲۴، ۴۲۹- ۴۲۷، ۴۷۰، ۴۷۷، ۴۷۸

عمرو [بن] امیّهٔ [بن الضمری] ۳۸۳

عنتر ۳۱۵

عوف بن حارث ۳۷۴

عیاض بن بشیر انصاری ۱۹۵

عیسی بن مریم (ع) ۱۴، ۱۵، ۲۴، ۵۷، ۸۵، ۸۶، ۹۵، ۱۱۰، ۱۱۰، ۱۲۳، ۱۳۱، ۱۳۳، ۱۵۴، ۱۵۶، ۱۷۵، ۱۹۸، ۲۰۷، ۲۰۸، ۲۱۳، ۲۱۸، ۲۵۷، ۲۶۸، ۲۷۹، ۲۸۳، ۲۸۴، ۲۹۴، ۳۱۱، ۳۱۲، ۳۱۴، ۳۳۳، ۴۳۴، ۴۳۵، ۴۵۱، ۴۸۱

عین بن ضیعه کوفی ۴۰۶

غبیان بن مالک ۱۹۴

غدّار (صفین، معاویه) ۴۱۸

غرابیه ۱۸

غرورا ۳۸۵

غسیل الملائکه- حنظلهٔ بن ابی عامر

غفاری، ابا لیلی ۹۷

غفرا ۳۷۵

فاطمه بنت اسد ۱۶۶، ۱۶۸، ۱۷۰، ۱۷۱

فاطمه زهرا (س) ۲۷، ۴۵- ۴۲، ۴۹، ۵۸، ۶۸، ۷۶، ۸۴، ۸۵، ۹۳، ۱۰۰، ۱۰۴، ۱۰۵، ۱۰۹، ۱۱۰، ۱۱۸- ۱۱۶، ۱۲۰، ۱۲۳، ۱۲۷، ۱۵۶، ۱۶۳، ۱۶۶، ۱۷۳، ۱۷۵، ۱۸۵، ۱۹۰، ۲۰۳- ۱۹۹، ۲۰۶، ۲۱۶، ۲۱۷، ۲۱۹، ۲۴۴- ۲۳۷، ۲۵۵، ۲۹۲، ۳۱۷، ۳۳۰، ۳۶۲- ۳۶۰، ۳۸۹، ۳۹۶، ۴۶۴

فخر رازی ۵۶، ۵۷، ۲۶۰، ۳۵۲، ۴۵۸

فراس بن عمر ۳۰۷،

فردوسی ۳۳، ۳۹۵

فرعون ۱۵، ۷۷، ۱۵۵، ۲۶۱، ۲۶۲

فضل بن عباس [بن عبد المطلب] ۳۹۷

فغانی ۲۷۹، ۳۰۲، ۳۶۶

قائم مهدی (ع)- محمد بن حسن (عج)

قابیل ۲۷۷

قارون ۲۶۱، ۳۳۹

قاسم بن محمد بن عبد اللّه ۲۱۶

قبادیانی، ناصر خسرو ۳۳

قتاده ۳۸۵، ۳۹۰

قدامهٔ بن مظعون ۲۶۳

قرطبی ۴۵

قروهٔ بن نوفل اشجعی ۴۳۱

قطّامه ۴۷۶، ۴۷۸، ۴۷۹، ۴۷۸

قعقاع بن عمر ۴۰۴

قنبر (ق) ۶۷، ۲۰۸، ۲۵۰، ۲۵۱، ۲۶۴، ۳۰۸، ۳۲۰، ۳۲۳، ۳۲۶، ۳۳۷، ۳۴۱، ۳۵۳، ۳۶۶، ۳۶۷، ۴۴۹، ۴۵۱، ۴۵۵

قیس بن امرهٔ القیس ۳۷۳

قیس بن سعد عباده [احتمالا قیس بن عبّاد] ۳۸۶، ۴۱۰

قیصر ۱۷۷

کازرونی، امام سعید ۱۷۷

کاهی، قاسم ۳۴، ۱۸۳، ۲۴۹

کرز بن علقمه ۱۹۸ [از دانشمندان و مدرسان نصرانی قبیله هجران در سال دهم هجرت]

کریب بن ابره ۴۱۶، ۴۱۶

کسری ۱۷۷

کشفی- ترمذی، محمد صالح حسینی

کعب احبار ۲۶۷، ۴۰۹

کعب اسود [شاید بن اسد یا اسید] ۳۹۱

کعب بن عجره ۴۴، ۸۷

کعب بن مالک انصاری ۱۹۵، ۳۷۹

کلبی، دحیه ۱۶۱، ۳۹۵، ۳۹۶

کلدهٔ بن ابی طلحه ۳۸۰

کلیم- موسی (ع)

کمیل بن زیاد ۲۵۰

کنان بن ابی الحقیق ۳۹۵

کنانه [بن ربیع یابن عمرو (رئیس قبیله ثقیف)] ۳۸۶، ۳۹۵

کندی، عفیف ۱۷۶

گنج شکر، فرید الدین ۶، ۲۲،

گیسو دراز، محمد ۱۴

لات ۴۳۶

لقمان ۲۲۹

لوط (ع) ۲۲۹

مالک اشتر نخعی ۲۸۳، ۴۰۴، ۴۰۶، ۴۱۰- ۴۰۹، ۴۱۳، ۴۱۴، ۴۱۷، ۴۲۷، ۴۲۸، ۴۳۹، ۴۳۹، ۴۶۷

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۵۲۸

مالک بن زبیر حشمی ۳۸۰

مالک بن نصر ۳۹۹- ۳۹۶

مالک (کفار) ۳۸۵

مالکی ۱۶

مأمون ۴۳۴

متیهٔ بن الحجاج السهمی ۳۷۳، ۳۷۵، ۳۷۶

مجاهد ۳۲، ۵۰، ۵۲

مجنون ۳۴۰، ۳۴۱

مجیلان- علی بن ابی طالب (ع)

محسن ۲۴۴، ۲۷۳

محمد بن ابو بکر ۶۷، ۴۰۶، ۴۰۷، ۴۶۸، ۴۷۵

محمد بن ابی بکر ۳۰۴

محمد بن احمد العابد ۳۲۴

محمد بن اسحاق ۱۷۷، ۱۸۶، ۳۹۸

محمد بن الحسین بن علی ۱۲۱

محمد بن حسن [امام زمان] (ع) ۵۶، ۲۰۶، ۲۹۶، ۳۳۴

محمد بن سلمان ۳۷۸

محمد بن سنان ۱۸۵

محمـد بن عبد الله (ص) ۱۵، ۱۸، ۱۹، ۲۳، ۲۵، ۲۶، ۳۳، ۴۲، ۴۵، ۴۸، ۵۰، ۵۱، ۵۴، ۵۷، ۶۵، ۶۹، ۸۵، ۸۶، ۸۹، ۸۹، ۹۳، ۹۴، ۱۰۸– ۱۰۶، ۱۱۰، ۱۱۴، ۱۱۶، ۱۲۰– ۱۱۸، ۱۲۵، ۱۳۵، ۱۴۰، ۱۴۱، ۱۵۲، ۱۵۵، ۱۵۸، ۱۶۳، ۱۶۷، ۱۶۸، ۱۷۰، ۱۷۱، ۱۷۳، ۱۷۷– ۱۷۵، ۱۷۹، ۱۸۳، ۱۸۹– ۱۸۷، ۱۹۴– ۱۹۲، ۱۹۸، ۱۹۹، ۲۰۲، ۲۰۹– ۲۰۶، ۲۱۴، ۲۱۸– ۲۱۶، ۲۲۲، ۲۲۸، ۲۳۹، ۲۴۰، ۲۵۲، ۲۵۶، ۲۵۸، ۲۵۹، ۲۷۶، ۲۷۷، ۲۷۹، ۲۸۰، ۲۸۳، ۲۸۴، ۲۸۸، ۲۹۵، ۳۰۷، ۳۰۸، ۳۱۳– ۳۱۱، ۳۱۵، ۳۱۷، ۳۱۸، ۳۲۲– ۳۲۰، ۳۲۵، ۳۲۸، ۳۳۱، ۳۴۰، ۳۴۱، ۳۴۵– ۳۴۳، ۳۵۹، ۳۶۰، ۳۷۴، ۳۷۹، ۳۸۰، ۳۸۵، ۳۸۷، ۳۹۳، ۳۹۶، ۴۱۰، ۴۱۱، ۴۲۷، ۴۲۸، ۴۳۴، ۴۳۶، ۴۳۷، ۴۳۹، ۴۶۱، ۴۷۰، ۴۸۰، ۴۸۱

محمد بن علی (ع)– باقر، محمد (ع)

محمد بن علی [تقی] (ع) ۵۶، ۲۰۸

محمد بن کعب قرظی ۱۷۶

محمد بن [مسلمهٔ انصاری] ۲۱۴، ۳۹۵، ۳۸۵، ۳۹۰

محمد یوسف ۱۸۶

محیضهٔ بن مسعود ۳۹۶

محیی الدین عربی ۲۲۰، ۲۲۱

مختار ۲۷۳

مدرکهٔ بن حنظلهٔ بن عملسان ۳۱۶

مرتضی (ع)– علی بن ابی طالب (ع)

مرتفع ۴۱۶

مرجئهٔ (گروه) ۴۲۸

مرحب یهودی ۳۹۳، ۳۹۴

مرداس [بن نهیک یا عمرو] ۳۸۷، ۳۸۹

مروان بن حکم ۶۷، ۴۰۸، ۴۱۹، ۴۲۰، ۴۶۸، ۴۷۹، ۴۸۵

مرّه غبری [؟] ۱۲۲

مرهٔ بن قیس ۳۳۲، ۳۳۴

مریم بنت عمران (ع) ۱۲۳، ۱۵۶، ۲۵۷، ۳۱۴، ۳۳۷

مزکّی– علی بن ابی طالب (ع)

مسروق ۲۷

مسلم ۴۳، ۴۴، ۷۸، ۸۰، ۸۶، ۱۰۱، ۱۲۹، ۱۶۶، ۳۷۲

مسلم (از یاران علی در جنگ جمل) ۴۰۶

مسلم (صفین، معاویه) ۴۱۹

مسیلمه کذّاب– مسیلمهٔ بن تمامه حنفی

مسیلمهٔ بن تمامه حنفی ۴۶۰

مشکین قلم– ترمذی، امیر عبد اللّه حسینی

مشیرویه ۴۲

مصعب بن ابی طلحه ۳۷۷

مصعب بن عمیر ۱۹۵، ۳۷۹، ۳۸۱

مصعب زبیر ۲۷۳

مضر ۲۵۶، ۲۵۷، ۲۵۸ [جد قوم مضر]

مطلوب الکاملین- علی بن ابی طالب (ع)

مظهر العجائب- علی بن ابی طالب (ع)

مظهر الغرائب- علی بن ابی طالب (ع)

معاذ [بن حارث] ۳۷۴، ۳۷۵

معاویه ۱۱، ۶۷، ۱۱۳، ۲۰۲، ۲۱۳، ۲۱۵، ۲۵۳، ۲۵۴، ۲۶۴، ۲۷۴، ۲۷۵، ۳۰۹- ۳۰۶، ۳۳۱، ۳۳۲، ۳۵۲، ۳۵۳، ۳۷۴، ۳۸۰، ۴۰۳، ۴۰۹، ۴۱۰- ۴۰۹، ۴۱۲، ۴۲۹- ۴۱۳، ۴۳۱، ۴۶۶، ۴۶۹، ۴۷۰، ۴۷۴، ۴۷۷، ۴۷۸، ۴۷۸، ۴۷۹، ۴۸۵

معتزله ۴۲۸

معروف کرخی ۲۲۱

معوذ بن حارث ۳۷۴، ۳۷۵

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۵۲۹

معین الدین، خواجه ۱۴

مغیث بن ابی لهب ۳۹۷

مغیرهٔ بن خالد ۴۱۵

مغیرهٔ بن شعبه ۴۷۰

مقاتل بن زید ۴۱۴

مقاتل بن سلیمان ۶۰

مقداد بن الاسود کندی ۱۷۴، ۲۸۳، ۳۲۵

مقداد بن عمرو [الکندی] ۳۷۷

مکحول ۳۶

مکحول [شامی] ۴۰۶

ملا حسین سلیمی ۳۰۲، ۳۱۴، ۳۱۹

ملّا علی مجازی ۳۴۲

ملک الموت- عزرائیل (ع)

منذر بن عمرو ساعدی ۳۸۴

منصور دوانقی ۲۵۴

موسی بن جعفر (ع)- کاظم، موسی (ع)

موسی (ع) ۱۴، ۱۵، ۱۷، ۲۶، ۶۲، ۷۸، ۷۹، ۸۵، ۱۱۰، ۱۱۰، ۱۱۹، ۱۲۰، ۱۳۱، ۱۳۳، ۱۴۲، ۱۴۷، ۱۵۶، ۱۷۵، ۱۹۱، ۱۹۲، ۲۰۶، ۲۰۸، ۲۵۷، ۲۷۷، ۲۷۸، ۲۷۹، ۲۸۴، ۲۸۷، ۲۹۱، ۳۱۰، ۳۱۱، ۳۱۲، ۳۳۳، ۳۹۳، ۳۹۶، ۴۲۱، ۴۵۷

موسی کاظم (ع) ۱۲، ۵۶

مولوی، جلال الدین محمد بلخی ۸، ۱۲، ۱۴، ۱۳۶، ۱۴۱، ۱۴۷– ۱۴۴، ۱۵۰، ۱۵۴، ۱۵۷، ۱۵۷، ۱۷۱، ۱۸۳، ۲۰۸، ۲۱۹، ۲۲۴

میثم تمّار ۲۷۴، ۲۷۵، ۳۱۵، ۳۱۶

میر سید علی کاهی ۳۶۸

میکال– میکاییل (ع)

میکاییل (ع) ۳۳، ۴۵، ۸۵، ۱۰۲، ۱۵۰، ۱۹۳، ۲۲۹، ۳۶۱، ۳۶۱، ۳۷۵، ۴۱۸، ۴۱۹، ۴۳۹

مؤمن بن عبد المرادی ۴۱۹

مؤمن، میر محمد ۲۱

ناجیهٔ خفاف ابو خفاف العنزی ۵۰

ناحیهٔ بن جندب اسلمی ۴۵۸

نافع، علّام بن عمر ۲۰۳ (قاری)

نایله بنت سهیل ۱۸۹

نبیه بن حجاج ۳۷۳

نجفی، قاضی ابو الفضل ۸۱

نسایی ۱۶۴، ۱۹۷، ۳۹۱، ۴۵۸، ۴۸۰

نسر ۱۵۷

نصاری ۹، ۱۰، ۹۵، ۲۶۱، ۲۶۸

نصریه ۱۸

نصیر ۱۵۶

نصیر ۳۴۲، ۳۴۳

نضر بن الحارث [بن علقمهٔ بن مکده] ۳۷۳، ۳۷۵

نظام الدین اولیاء ۲۲۶

نظامی گنجوی ۱۷

نعاس ۳۷۵

نعمان بشیر ۵۹

نعمان بن بشیر انصاری ۴۶۹

نعمت اللّه ولی، نور الدین ۱۶، ۱۶۵، ۳۰۲

نوبت بن زید بن وهب ۳۷۹، ۳۸۰

نوح (ع) ۶۵، ۷۶، ۸۵، ۱۱۲، ۱۳۱، ۱۴۲، ۱۴۷، ۱۵۹، ۱۸۳، ۲۰۷، ۲۲۹، ۲۷۸، ۲۹۱، ۴۸۱

نور الدین محمد جهانگیر پادشاه ۳۰۵

نوفل بن عبد اللّه مخزومی ۳۸۷، ۳۸۹

نوفل [بن خویلد] ۳۷۵

نهدی، ابو موسی ۱۲۶

نیشابوری، ابو عبد اللّه ۱۷۹، ۱۹۵

واحدی ۳۵، ۳۶، ۴۰، ۴۱

واقدی ۸۵، ۱۸۶، ۱۹۲، ۳۷۴، ۳۸۲، ۴۵۸

وحشی ۳۸۰، ۴۱۹

وردان ۴۷۹، ۴۸۵

وصفی- ترمذی، امیر عبد اللّه حسینی

ولایت‌پناه (ع)- علی بن ابی طالب (ع)

ولید بن حذیفه ۳۸۰

ولید بن عقبه ۳۷، ۳۸، ۶۳، ۶۷

ولید بن عقبه ۳۷۴- ۳۷۲، ۴۱۳، ۴۱۹

ولید بن مغیره ۵۴

وهب [بن عمیر] ۳۷۵

هابیل (ع) ۲۷۲

هابیل- علی بن ابی طالب (ع)

هاتفی ۳۰۳

هاجر (ع) ۲۲۹

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۵۳۰

هارون الرشید ۱۸۶، ۲۱۵، ۲۱۶، ۴۸۱

هارون (ع) ۱۴، ۶۲، ۷۸، ۷۹، ۱۱۹، ۱۲۰، ۱۹۱، ۱۹۲، ۲۷۸، ۲۷۹، ۳۹۶، ۴۲۱، ۴۵۷

هاشم بن عبد مناف ۴۱۲

هاشم بن یزید ۲۰۲

هاشمی، امیر ۶۵

هامان ۲۶۱

هبیرهٔ بن ابی وهب ۳۸۷، ۳۸۸، ۳۸۹

هبیرهٔ بن عبد الرحمن ۳۱۱

هشام بن امیه مخزومی ۳۷۸، ۳۸۰

هل اتی- علی بن ابی طالب (ع)

همدانی، ابو نصر ۱۹۳

همدانی، میر سید علی ۲۳، ۷۶، ۱۳۲، ۳۵۵

هند ۲۵۴، ۳۸۰، ۳۸۱، ۴۱۱، ۴۱۲، ۴۱۵

هود (ع) ۱۴، ۱۵۴، ۲۲۹

یحیی (ع) ۸۵، ۸۶، ۱۵۴، ۲۲۹

یزید بن حصین ۴۳۰، ۴۳۱

یزید بن معاویه ۶۷، ۲۲۲، ۲۵۱، ۲۵۴، ۴۸۰- ۴۷۹

یسار (صفین، معاویه) ۴۱۹

یعسوب الواصلین- علی بن ابی طالب (ع)

یعقوب (ع) ۲۶، ۸۵، ۱۵۹، ۲۷۳

یعوق ۱۵۷، ۲۹۱

یغوث ۱۵۷، ۲۹۱، ۴۳۴

یناکی، داود [؟] ۱۷۱

یوسف بن کعب ۳۱۱

یوسف (ع) ۱۴، ۸۵، ۱۴۷، ۱۵۴، ۲۷۳، ۲۷۹، ۴۸۱

یوشع (ع) ۱۱۰، ۱۱۰، ۱۳۱، ۱۷۵، ۲۷۸، ۲۹۱

یونس (ع) ۱۴، ۸۵، ۸۶، ۱۴۲، ۲۵۷

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۵۳۱

فهرست جای‌ها

آذربایجان ۲۷۲

ابو قبیس (کوه) ۳۷۲

اجمیر ۳۰۵

ارژنه ۱۸۲، ۱۸۲، ۳۴۲

اصفهان ۲۹۵

اعراف ۵۸

اوس ۹۹

اوطاس (مکان) ۳۹۷، ۳۹۹

باب الشّعبان ۲۸۲، ۳۲۳

باب الفیل- باب الشّعبان

بابل ۳۱۲، ۳۹۰

بحرین ۴۱۱

بخارا ۲۹۵

بصره ۶۷، ۱۲۱، ۲۱۱، ۲۱۲، ۲۷۳، ۲۸۲، ۲۸۳، ۲۹۵، ۲۹۷، ۳۵۰، ۳۵۴، ۴۰۴، ۴۰۶، ۴۰۹- ۴۰۸، ۴۳۰

بطحا ۴۵۹، ۴۶۶

بغداد ۳۷، ۳۴۲

بقیع ۳۲۱، ۳۲۵

بقیع عرفه ۲۵۹

بلخ ۲۹۶، ۳۳۴

بنی اسد ۳۲۳

بنی امیه ۱۶۱، ۲۵۴، ۲۷۵، ۲۹۷، ۳۲۳، ۴۰۹، ۴۶۹

بنی بکر ۲۱۴

بنی تمیم ۱۶۱، ۴۰۷، ۴۷۶

بنی ثقیف ۳۰۴، ۳۹۶، ۳۹۷

بنی حطمه ۳۸۵

بنی حلب ۲۱۲

بنی حنیفه ۲۷۰

بنی خزاعه ۵۹، ۲۱۴

بنی زهره ۳۷۲، ۳۷۳

بنی سعد ۳۹۱

بنی سلیم ۳۹۷

بنی عباس ۲۵۴، ۳۳۲، ۳۳۴، ۳۳۶

بنی عبد الدار ۳۷۷

بنی عبد قیس ۴۸۵

بنی عدی ۳۳۲

بنی قریظه ۳۷۱، ۳۹۰، ۳۹۱

بنی کنده ۱۹۸

بنی محارب ۳۸۷

بنی مخاشع ۲۹۷

بنی مخزوم ۳۱۹

بنی مطلق ۳۸۵

بنی معیط ۴۶۷

بنی نضیر ۳۸۴

بنی هاشم ۲۹۶، ۲۹۷، ۳۷۲، ۳۷۳، ۴۲۴، ۴۶۵

بنی هوازن ۳۹۸- ۳۹۶

بیت الحرام- کعبه

بیت العتیق- کعبه

بیت المعمور ۱۵۰، ۲۳۹، ۲۴۰

بیت المقدس ۱۱۴، ۱۵۶، ۲۷۷، ۲۷۸، ۲۹۱

تبریز ۸

ترمذ ۲۹۶

تهامه ۲۵۶، ۲۵۸

جابلسا ۳۳۹

جابلقا ۳۳۹

جبره (مکان) ۲۶۷

جحفه ۴۳۶، ۴۵۹

جرف (موضع) ۴۶۱

جرهم (طایفه) ۱۸۹

جعرانه (مکان) ۳۹۹، ۴۰۰

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۵۳۲

جمجمه (مسجد) ۳۲۲، ۳۴۳

جمرات ۱۲۶، ۱۲۷

جمرهٔ العقبه (مکان) ۴۵۹

جهینهٔ (طایفه) ۲۶۳

جیحون ۴۱۴، ۴۲۴

حبشه ۳۹۶

حجاز ۶۷، ۳۱۸، ۳۵۲، ۴۲۲، ۴۲۴، ۴۲۷، ۴۲۸

حجر الاسود ۲۹۰، ۴۵۸

حدیبیه ۱۰۶، ۴۲۸، ۴۳۱

حرورا (قریه) ۴۲۹

حمراء الاسد ۳۸۴

حنین ۱۷۶، ۱۸۵، ۴۰۰- ۳۹۶،

ختا ۲۸۴

خثعم (قبیله) ۳۹۹

خراسان ۲۸۴، ۲۹۷- ۲۹۵، ۳۲۲

خریبه ۴۰۴

خطیره ۲۱۶

خوارزم ۲۹۵

خیبر ۱۵، ۵۴، ۶۷، ۶۹، ۱۶۵، ۱۹۸، ۲۴۱، ۲۹۶، ۳۰۱، ۳۱۵، ۳۷۲، ۳۸۵، ۳۹۱، ۳۹۶- ۳۹۴، ۴۳۹

دار النّدوه ۱۹۲

دامغان ۲۹۶

دمشق ۱۸۶، ۳۱۶، ۳۵۲، ۳۵۳، ۴۰۹، ۴۱۳، ۴۲۸، ۴۳۰، ۴۷۷

دومهٔ الجندل ۴۲۸، ۴۲۹

دهلی ۲۴

دیلمان ۲۹۶

ذو الثدیه ۴۰۴

ربیع (قبیله) ۴۱۵

ربیعه ۱۱۳، ۱۹۸، ۲۸۳

رحبه ۳۰۷، ۳۰۹

رقعه ۳۷

رقه (ناحیه) ۴۱۱، ۴۱۳

رکن ۱۲۶، ۱۲۷، ۲۲۹، ۴۵۸

روم ۲۵۳، ۲۶۰، ۲۸۰، ۴۶۱

ری ۲۹۶

زمزم ۶۰، ۱۲۶، ۱۲۷، ۲۲۹، ۴۵۹

سبا ۳۱۱، ۳۳۷

سدرهٔ المنتهی ۱۱۴، ۱۱۶، ۱۸۲

سرخس ۲۹۶

سغد ۳۵۴

سلع ۳۸۶، ۳۹۱

سمرقند ۹، ۶۷، ۲۹۶، ۳۵۴

سمنان ۲۹۶

سنجاب ۲۹۶

شاش ۲۹۶

شام ۶۷، ۲۵۳، ۲۵۸، ۲۸۳، ۲۹۰، ۲۹۱، ۳۲۴، ۳۷۲، ۳۸۷، ۴۰۰، ۴۰۹، ۴۱۰، ۴۱۶– ۴۱۳، ۴۱۸، ۴۲۴– ۴۲۱، ۴۳۰– ۴۲۷، ۴۳۲، ۴۶۹، ۴۷۰، ۴۷۴ مناقب مرتضوی، کشفی متن ۵۳۲ فهرست جای‌ها

(قلعه‌ای از قلعه خیبر) ۳۹۲

صفا ۱۱۲، ۱۲۶، ۱۲۷، ۱۸۹، ۳۲۱، ۴۵۸

صفین ۱۱۳، ۱۷۴، ۲۱۴، ۲۴۹، ۲۵۲، ۲۵۴، ۲۷۴، ۲۸۳، ۳۰۸، ۳۱۶، ۳۳۰، ۴۰۳، ۴۱۵– ۴۱۳، ۴۱۸، ۴۲۰، ۴۲۱، ۴۲۹، ۴۳۹

صهبا ۳۹۵

ضعیب (قلعه‌ای از قلعه خیبر) ۳۹۲

طالقان ۲۹۶

طایف ۹۹، ۱۶۲، ۲۸۴، ۳۰۴، ۳۹۹، ۴۰۰

طبرستان ۲۹۶

طوبی ۱۸۶، ۲۳۹، ۲۴۰

طور ۱۵۰

عاد ۴۲۹

عاقور [؟] ۳۲۲

عدن ۲۷۸

عراق ۳۱۱، ۴۱۳، ۴۲۱، ۴۲۲، ۴۲۷- ۴۲۴

عرفات ۹۵، ۴۵۹

عقیق ۳۹۹

عقیمه ۳۱۵

غدیر خم ۳۸، ۴۰، ۱۰۱، ۱۰۴، ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۷۶، ۴۰۳، ۴۵۷، ۴۵۹، ۴۶۰، ۴۶۲

فارس ۲۹۵

فدک ۳۹۱، ۳۹۶

فرات ۱۶۰، ۳۰۲، ۳۰۳، ۳۴۲، ۳۴۳، ۴۱۳، ۴۲۰

فردوس ۲۷۶

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۵۳۳

فرغانه ۲۹۶

قادسیه ۲۷۵

قری ۲۸۲

قموص (قلعه‌ای از قلعه خیبر) ۳۹۲، ۳۹۳، ۳۹۵

کربلا ۱۶، ۲۵، ۲۸۲، ۲۹۲، ۲۹۳، ۳۲۹

کرمان ۲۹۵، ۴۱۱

کعبه ۳۹، ۴۰، ۴۷، ۱۵۰، ۱۵۶، ۱۵۷، ۱۶۹، ۱۷۰، ۱۷۱، ۱۷۲، ۱۷۴، ۱۸۱، ۱۸۹، ۱۹۱، ۲۹۰، ۳۵۹، ۳۷۳، ۳۸۵، ۴۳۵

کوسنگ ۲۹۶

کوفه ۳۷، ۶۷، ۲۱۰، ۲۴۹- ۲۴۷، ۲۵۳- ۲۵۱، ۲۶۵، ۲۶۷، ۲۸۵، ۲۹۲، ۳۰۴- ۳۰۲، ۳۱۱، ۳۱۳، ۳۱۵، ۳۱۶، ۳۲۰، ۳۲۳، ۳۳۴، ۳۳۷، ۳۳۹، ۳۴۳، ۳۵۴، ۳۶۲، ۳۶۷، ۴۰۴، ۴۰۹، ۴۲۸، ۴۲۸، ۴۳۰، ۴۳۲، ۴۳۳، ۴۵۴، ۴۷۶، ۴۷۷، ۴۸۵، ۴۷۸، ۴۸۰

کوه قاف ۳۷۵، ۴۷۷

گرگان ۲۹۶

لیلة الهریر ۲۱۳

ماوراء النهر ۲۲۸

مأجوج ۳۴۴

مداین ۱۵۱، ۳۲۰، ۳۲۷

مدینه ۳۸، ۱۰۱، ۱۶۶، ۱۸۱، ۱۹۲، ۱۹۴، ۱۹۸، ۲۰۷، ۲۱۳- ۲۱۱، ۲۵۸، ۲۷۶، ۲۸۱، ۲۸۸، ۳۰۴، ۳۱۱، ۳۲۱- ۳۱۷، ۳۲۴، ۳۲۵، ۳۲۷، ۳۲۸، ۳۳۶، ۳۳۷، ۳۴۴، ۳۴۵، ۳۶۰، ۳۷۱، ۳۷۲، ۳۷۶، ۳۷۷، ۳۸۴- ۳۸۲، ۳۸۶، ۳۹۲- ۳۸۹، ۴۰۲- ۴۰۰، ۴۰۹، ۴۴۶، ۴۴۷، ۴۶۱- ۴۵۸، ۴۶۴، ۴۶۸- ۴۶۷، ۴۷۹، ۴۸۵

مراد (قبیله) ۴۷۸

مرّ الظّهران ۳۸۶

مروه ۱۱۲، ۱۲۶، ۱۲۷، ۱۸۹، ۲۲۹، ۳۲۱، ۴۵۸، ۴۵۹

مشعر ۲۲۹

مصر ۱۵، ۱۴۷، ۲۴۱، ۳۳۴، ۳۳۵، ۴۶۷، ۴۶۸، ۴۷۰، ۴۷۵، ۴۷۷

مضر ۱۱۳، ۲۸۳

معونه [دیه] ۳۸۴

مقام ۱۲۶، ۱۲۷، ۴۵۸، ۴۸۰

مکه ۳۹- ۳۷، ۴۹، ۶۱، ۹۷، ۱۰۱، ۱۷۰، ۱۷۱، ۱۷۵، ۱۷۷، ۱۸۷، ۱۹۶- ۱۹۴، ۲۲۹، ۲۷۵، ۲۸۴، ۲۹۷، ۳۶۰، ۳۶۴، ۳۶۶، ۳۶۹، ۳۷۲، ۳۷۳، ۳۷۶، ۳۸۰، ۳۸۳، ۳۹۶، ۳۹۷، ۴۰۰، ۴۳۷، ۴۵۸، ۴۵۹، ۴۶۶، ۴۶۹، ۴۷۷

منزله ۳۹۱

منی ۱۷۶، ۴۵۸، ۴۵۹

نجد ۳۸۴

نجران ۱۹۸

نجف ۳۹، ۱۷۲، ۲۱۰- ۲۰۷، ۳۳۳، ۳۶۹، ۴۱۷، ۴۸۱

نظات (قلعه‌ای از قلعه خیبر) ۳۹۲

نهذف [؟] ۳۱۶

نهروان ۲۴۹، ۲۵۰، ۲۶۶، ۲۷۴، ۳۴۱، ۴۰۳، ۴۰۴، ۴۳۱- ۴۲۹، ۴۳۳، ۴۷۷- ۴۷۵

نیشابور ۲۹۶

وادی الرمل ۴۰۱

وادی القری ۳۷۲

هرات ۲۹۵

همدان (قبیله) ۴۰۲، ۴۱۷

هند ۸، ۳۱۱

یأجوج ۳۴۴

یثرب ۴۰۱، ۴۶۱

یمن ۱۴۷، ۱۷۰، ۱۷۷، ۲۱۵، ۳۱۸، ۳۶۳، ۳۶۴، ۴۰۲، ۴۰۳، ۴۲۸، ۴۵۸، ۴۵۹، ۴۷۵

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۵۳۴

مراجع

احسن الکبار ۱۶۳، ۱۸۱، ۱۸۵، ۲۷۶، ۳۱۵، ۳۱۶، ۴۳۸، ۴۴۹

احسن الکتاب ۱۶۳

اربعین ۷۵، ۷۸، ۸۳- ۸۰، ۱۰۴، ۱۷۵، ۲۶۱، ۳۶۱

ارشاد ۲۷

ارشاد المسلمین ۱۳

اسباب نزول ۳۵، ۳۷، ۴۰، ۴۵۸

استیعاب ۷۹، ۸۴، ۹۹، ۱۷۶، ۱۷۹، ۴۵۵

اسفار موسی ۱۷۳

اسکندرنامه ۱۶

اعتماد الاعیان ۳۸۱

اعجاز مصطفوی ۳۸۶، ۴۸۱

اعلام الوری ۳۸، ۴۵۸

افراد ۹۲

الغرایب ۲۷۹

امالی ۲۶۷، ۳۰۶، ۳۵۹، ۴۳۵

انجیل ۱۰، ۶۵، ۶۷، ۶۹، ۱۷۰، ۲۱۳، ۲۲۹، ۲۴۷، ۲۴۸، ۲۶۱، ۲۷۸، ۲۸۵– ۲۸۳، ۳۱۵

اوسط ۳۲، ۸۲، ۹۲، ۹۳، ۱۶۲، ۱۶۴، ۲۰۵، ۳۷۲، ۳۹۳

بحر الانساب ۷۶

بحر الدّرر ۸۵، ۲۴۵

بحر العلوم ۱۸۸

بحر المعارف ۸۷، ۸۸، ۱۰۹– ۱۰۷

بحر المعانی ۱۴

بحر المناقب ۳۷، ۵۱، ۵۲، ۱۰۸، ۱۰۹، ۱۶۳، ۱۸۷، ۲۰۲، ۲۰۵، ۴۰۳

بحر المّواج ۶۴

بشایر المصطفی ۱۷۱، ۱۷۳، ۲۰۶

تاریخ ابو حنیفه ۴۳۱

تاریخ اعثم کوفی ۳۸، ۲۱۰، ۲۵۲، ۲۹۱، ۴۰۷، ۴۱۰، ۴۲۴، ۴۸۵

تاریخ حافظ ابرو ۴۵۸، ۴۸۵

تاریخ طبری ۴۵۸

تاریخ گزیده ۴۰۷، ۴۵۸

تحفه ۵۰

تحفهٔ الاحرار ۳۵۶

تذکرهٔ الاولیاء ۶، ۲۵، ۱۱۳، ۲۲۰

ترجمه مستقصی ۳۵۰، ۳۵۳، ۴۲۸، ۴۳۱، ۴۵۸، ۴۷۹

ترجمهٔ الخواص ۲۶۰، ۳۵۲

تشریح ۲۲، ۱۰۴، ۱۶۴

تفسیر امام حسن عسکری (ع) ۴۵۸

تفسیر ثعلبی ۳۶، ۳۸، ۴۳، ۴۹، ۸۲، ۸۹، ۱۰۴، ۲۶۱، ۴۵۸

تفسیر حافظی ۵۱، ۶۴، ۶۷، ۲۱۸، ۲۴۸، ۳۵۱، ۴۵۸

تفسیر حسینی ۳۵، ۶۴، ۳۵۶

تفسیر علی بن ابراهیم ۵۱، ۵۷

تفسیر علی بن عیسی ۵۷

تفسیر فخر رازی (تفسیر کبیر) ۵۶، ۵۷، ۲۶۰، ۲۶۳، ۳۵۱، ۴۵۸

تفسیر مدارک ۳۶

تفسیر واحدی ۳۶

تنبیه الغافلین ۲۹۰

تورات ۵۶، ۶۵، ۶۷، ۶۹، ۲۲۹، ۲۴۷، ۲۴۸، ۲۵۸، ۲۶۸، ۲۷۸، ۲۷۹، ۲۸۰، ۲۸۳، ۲۸۴، ۳۱۵، ۳۳۶، ۳۹۳

جامع الاصول ۱۷۸

جمع بیهقی ۸۷، ۴۵۸

جمع دیلمی ۸۷، ۸۸، ۹۲، ۱۰۳، ۱۰۵

جواهر الاخبار ۸۵

چهل مجلس ۱۸۳

حبیب السیر ۱۴، ۱۶۴- ۱۶۱، ۱۷۶، ۱۷۷، ۱۹۲، ۱۹۴، ۱۹۵، ۱۹۷، ۲۱۰، ۲۱۴، ۲۴۶، ۲۴۷، ۲۵۲، ۲۵۳، ۲۶۳،

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۵۳۵

۲۹۶، ۳۰۶، ۳۲۷، ۳۵۲، ۳۵۳، ۳۷۱، ۳۸۹، ۳۹۲، ۳۹۶، ۴۰۰، ۴۰۲، ۴۰۳، ۴۰۷، ۴۰۹، ۴۲۰، ۴۵۸، ۴۸۰، ۴۷۸، ۴۸۲

حدیقة الحقیقة ۱۷، ۶۲، ۳۵۰، ۳۷۶، ۴۱۹، ۴۷۸، ۴۸۲

حکایت الصالحین ۱۶۸

حکایت ناصری ۱۶۸

حلیة الاولیاء ۳۸، ۸۲، ۸۳، ۸۶، ۸۷، ۹۳، ۹۵، ۹۷، ۱۰۷، ۱۶۳، ۴۵۸

خرایج الجرایح ۳۲۹

خزانة الجلالیة ۷۶

خطبة البیان ۱۳۵

خلاصة المناقب ۱۰۱، ۱۰۵، ۱۰۹- ۱۰۷، ۲۷۵

خلاق ۳۴

دار قطنی ۹۲، ۹۶

درج الدرر ۱۷۷

دستور الحقایق ۴۳، ۸۹، ۱۰۸، ۱۶۶- ۱۶۴، ۱۸۳، ۳۹۲، ۴۵۸

دلایل النبوة ۱۳، ۲۵۳، ۳۰۷

ذخیرة الملوک ۳۵۲، ۳۵۵، ۳۶۸

راحت القلوب ۶، ۱۹، ۲۲، ۳۱۳

ربیع الابرار ۲۰۱، ۴۵۸، ۴۸۵

روضة الاحباب ۱۴، ۳۸، ۱۶۲، ۱۶۴، ۱۶۶، ۱۷۶- ۱۷۴، ۱۷۸، ۱۹۲، ۱۹۴، ۱۹۵، ۱۹۷، ۲۱۰، ۲۱۴، ۲۱۵، ۲۶۳، ۲۶۷، ۲۹۶، ۲۹۷، ۳۷۱،

۳۹۲، ۳۹۶، ۴۰۲، ۴۰۷، ۴۵۸، ۴۶۲، ۴۶۴، ۴۶۶

روضة الشهداء ۳۵، ۶۹، ۱۶۶، ۱۷۰، ۲۰۱، ۲۴۶، ۲۶۶، ۲۷۳، ۳۵۴، ۴۷۵، ۴۸۰– ۴۷۹، ۴۷۸

روضة الصفاء ۱۹۲، ۱۹۵، ۱۹۷، ۲۱۴، ۳۱۲، ۳۷۱، ۳۸۰، ۳۸۲، ۳۹۲، ۳۹۶، ۴۰۲، ۴۰۷، ۴۰۸، ۴۱۵، ۴۱۶، ۴۱۸، ۴۲۴، ۴۵۸، ۴۷۸، ۴۷۹

ریاض القدس ۲۴۵

زاهدیه ۲۱۵

زبور ۲۲۹، ۲۴۸، ۲۷۸، ۳۱۵

زهرة الریاض ۲۵۵، ۲۵۸، ۳۱۴، ۳۱۵، ۳۶۱، ۴۳۹، ۴۸۲

سبعیات ۱۹۲، ۲۴۴

سرور المؤمنین ۳۲۹

سفینه (یا صحیفه) کامله ۴۵۸، ۴۸۵

سنن ترمذی ۹۶

سیر النبی ۱۶۰، ۱۷۶

شاهد قدسی ۳۵۱

شرح الامیه ۷

شرح تعرف ۱۴، ۲۴۷

شرح حافظیه ۱۶۴

شرح صحیح بخاری ۱۹۵

شرح وقایه ۱۷۵

شرف النبوة ۱۰۴، ۲۱۵

شرف النبی ۷۸، ۸۵، ۹۸

شروح الامه ۱۶۴، ۳۹۲

شفاء ۸، ۴۳، ۸۱، ۱۰۴، ۳۰۲

شواهد النبوة ۱۳، ۶۵، ۱۶۶، ۱۷۸، ۲۱۳، ۲۱۴، ۲۴۴، ۲۵۴– ۲۴۷، ۳۰۱، ۳۰۷– ۳۰۳، ۳۲۷، ۳۹۲، ۴۳۶، ۴۷۹

صحاح سته ۱۴، ۶۷، ۷۷، ۹۴، ۱۶۳، ۱۶۴، ۱۷۳

صحایف ۷۸، ۹۲، ۱۶۴، ۱۶۴، ۲۴۸، ۳۵۲، ۳۹۲

صحیح ابن ماجه ۸۸، ۴۵۸، ۴۸۰

صحیح ابو داود ۴۵۸

صحیح بخاری ۷۶، ۷۸، ۸۰، ۱۶۶، ۳۷۲، ۳۹۳، ۴۵۸

صحیح ترمذی ۳۶، ۶۶، ۷۸، ۷۹، ۸۴– ۸۲، ۸۶، ۸۸، ۹۱، ۹۴، ۱۰۱، ۱۰۴، ۱۲۹، ۱۶۴، ۱۷۵، ۱۹۷، ۲۰۱، ۴۵۸

صحیح مسلم ۴۳، ۴۴، ۷۸، ۸۰، ۸۶، ۱۰۱، ۱۲۹، ۱۶۶، ۳۷۲، ۳۹۳، ۴۵۸

صحیح نسایی ۱۶۴، ۱۹۷، ۳۹۲، ۴۵۸، ۴۸۰

صحیح واقدی ۸۵، ۱۹۲، ۴۵۸

صراح ۱۲۴

صفوة الزلال ۶۶، ۷۸، ۱۷۸

صفوة الصفیه ۲۳۷

صواعق محرقه ۳۲، ۳۵، ۴۵- ۴۲، ۷۹- ۷۷، ۸۴- ۸۲، ۸۸- ۸۶، ۹۶- ۹۱، ۹۸، ۱۰۶- ۱۰۳، ۱۲۹، ۱۶۲، ۱۶۴، ۱۶۶، ۱۷۵، ۱۹۷، ۲۰۵- ۲۰۳، ۲۱۹، ۳۰۲، ۳۷۲، ۳۹۵- ۳۹۳، ۴۴۸، ۴۵۸

طبقات ناصری ۴۳۹

طحاوی ۳۰۲

طیّبی ۹۱

عمدة الابرار ۳۵۳

عیون الرضاء ۳۱۳، ۴۳۵

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۵۳۶

فتوحات القدس ۳۳۳، ۳۶۲، ۴۸۱، ۴۳۳، ۴۸۲

فتوح اعثم کوفی ۲۱۱، ۲۹۸

فردوس الاخبار ۴۲، ۴۶، ۵۳، ۸۰، ۸۱، ۹۱، ۹۴- ۹۲، ۹۶، ۹۷، ۱۰۵، ۱۰۶، ۴۵۸

فرقان- قرآن

فصل الخطاب ۴۳، ۴۹، ۸۱، ۸۷، ۸۸، ۹۶، ۱۰۵، ۱۰۶، ۱۷۵، ۲۱۶، ۲۱۸، ۲۴۶، ۲۶۲، ۳۴۹، ۴۸۰

فواتح ۱۷

قرآن ۱۱، ۱۵، ۲۰، ۲۵، ۳۰، ۳۱، ۸۱، ۹۸، ۱۳۵، ۱۴۱، ۱۴۹، ۱۵۰، ۱۶۰، ۱۹۷، ۲۰۲، ۲۰۹، ۲۴۶، ۲۴۸، ۲۶۱، ۲۶۲، ۲۷۹، ۲۸۰، ۲۹۰، ۲۹۷- ۲۹۶، ۳۰۲، ۳۱۷- ۳۱۵، ۳۲۶، ۳۳۴، ۳۴۳، ۴۰۶، ۴۲۴، ۴۲۹، ۴۳۲، ۴۳۸، ۴۴۷، ۴۵۲، ۴۶۰، ۴۶۳، ۴۷۸

کاشف ۳۴

کشّاف ۳۴، ۳۵، ۳۷، ۴۴، ۴۵۸

کشف الغمه ۲۷، ۴۸، ۴۹، ۵۶، ۱۶۳، ۱۹۴، ۳۷۷، ۳۸۶، ۳۸۹، ۳۹۵، ۳۹۷، ۳۹۸، ۴۰۰، ۴۰۴، ۴۰۷، ۴۱۶، ۴۱۸، ۴۲۴، ۴۲۹، ۴۴۷، ۴۵۸، ۴۵۹، ۴۸۰

کشف المحجوب ۱۳، ۳۵۰

کفایت الطالب ۲۱۹، ۴۵۸

کفایت المؤمنین ۱۶۰، ۱۸۵، ۲۷۰، ۳۱۴، ۳۲۹

کنز الاسرار ۱۴

کنز العرفان ۲۶۳

گنج الاسرار ۱۶۶، ۱۸۳

لطایف الطوایف ۴۴۷، ۴۵۵

مثنوی ۸، ۱۲، ۲۲۴

مختصر معانی ۲۶۴

مدارک ۱۵۱

مرآة الطّالبین ۱۳۸

مستدرک حاکم ۷۸، ۸۲، ۸۳، ۸۶، ۸۷، ۸۹، ۹۴، ۹۵، ۹۸، ۱۰۶، ۱۶۲، ۲۱۹، ۴۴۸

مستقصی ۴۰۷، ۴۱۹، ۴۲۱، ۴۲۸، ۴۳۲، ۴۶۷، ۴۷۰، ۴۸۵

مسند ابو علی ۸۴، ۹۵

مسند احمد بن حنبل ۳۵، ۴۲، ۴۳، ۴۶، ۵۰، ۷۶، ۷۷، ۷۹- ۸۱، ۸۶، ۸۷، ۹۵، ۹۸، ۱۲۹، ۱۶۰، ۱۶۳، ۱۶۴، ۱۸۷، ۱۹۷، ۲۰۳، ۳۷۲، ۴۵۸

مسند بزار ۸۴، ۹۱، ۹۵، ۳۷۲

مسند جوزی ۷۸

مشارق ۵۰

مشارق الانوار ۱۰۱

مشکوة ۴۳، ۴۴، ۶۷، ۷۹- ۷۷، ۸۳، ۸۶، ۸۸، ۹۱، ۹۵، ۱۰۴، ۱۰۵، ۱۲۹، ۱۶۲، ۱۶۴، ۱۶۴، ۱۹۷، ۲۰۱، ۴۵۸

مصابیح ۴۳، ۴۴، ۷۹- ۷۷، ۸۳، ۹۱، ۱۰۱، ۱۰۴، ۱۲۹، ۱۶۲، ۱۶۴، ۱۶۴، ۲۰۱، ۴۵۸

مصابیح القلوب ۱۶۰، ۲۶۵، ۳۰۷، ۳۰۸، ۳۱۱- ۳۱۰

مطوّل ۲۶۴

مظهر جواهر ۱۵، ۲۱۷

معارج النبوة ۱۳، ۱۶۲، ۱۶۴، ۱۶۶، ۱۸۷، ۱۸۹، ۱۹۲، ۱۹۴، ۱۹۵، ۱۹۷، ۲۱۴، ۲۵۴، ۲۵۸، ۳۷۱، ۳۸۹، ۳۹۲، ۳۹۶، ۴۰۲، ۴۵۸

معارف ۲۶۲

معانی الاخبار ۱۰۵، ۱۰۶، ۴۵۸

معجم ۸۷

مقصد اقصی ۳۷۶، ۳۷۹، ۳۸۰، ۳۸۱، ۳۹۶، ۴۰۲، ۴۱۵، ۴۱۹، ۴۵۸

ملفوظ ۳۴۵، ۴۴۵

منافع الاولاد ۱۷۳

مناقب ابن مردویه ۳۲، ۳۵، ۳۶، ۴۰- ۳۸، ۴۶، ۴۷، ۵۰، ۵۱، ۵۳، ۵۷- ۵۵، ۶۱، ۶۳، ۹۹، ۱۰۰، ۱۰۶، ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۶۴، ۴۵۸

مناقب الاحباب ۳۷۶

مناقب خطیب ۲۲، ۴۶، ۴۸، ۵۴، ۷۶، ۹۰، ۹۴- ۹۲، ۱۰۰، ۱۰۹- ۱۰۷، ۱۶۳، ۱۶۳، ۱۷۹، ۱۸۷، ۱۹۴، ۲۰۲- ۱۹۹، ۲۱۰، ۲۲۰، ۴۵۸

مناقب مرتضوی ۵، ۲۲، ۱۷۰، ۳۸۶

منطق الطیر ۳۱۴

منهاج السالکین ۴۲۴

مودّات ۲۳، ۲۷، ۷۸- ۷۶، ۸۰، ۸۲، ۹۵- ۹۲، ۱۰۶، ۱۰۹، ۱۳۳، ۱۸۷، ۱۹۵، ۲۰۳- ۲۰۲، ۴۵۸

نزل الصابرین ۲۴۷

نزول السایرین ۷۵، ۷۸، ۴۵۸

نزهت الارواح ۶۷، ۱۶۵

نصاب الاخبار ۱۰۴، ۱۰۵

نهج البلاغه ۲۴۷

مناقب مرتضوی، کشفی ،متن،ص:۵۳۷

نهج الحق ۳۵

وسیلة المتعبدین ۱۰۰، ۱۸۴، ۱۹۴، ۲۰۰، ۲۱۹، ۴۵۸

هدایت السعداء ۸، ۱۴، ۲۴، ۴۳، ۴۹، ۷۶، ۷۸، ۸۱، ۸۵، ۹۱، ۹۲، ۱۰۰، ۱۰۱، ۱۰۴، ۱۰۵، ۱۶۵- ۱۶۲، ۱۷۳، ۱۹۷، ۲۰۷، ۲۱۵، ۲۴۸، ۳۵۲، ۳۶۷، ۳۹۰، ۴۵۸

یواقیت ۱۷۶

درباره مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

بسم الله الرحمن الرحیم

جاهِدُوا بِأَمْوالِکُمْ وَ أَنْفُسِکُمْ فی سَبیلِ اللَّهِ ذلِکُمْ خَیْرٌ لَکُمْ إِنْ کُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (سوره توبه آیه ۴۱)

با اموال و جانهای خود، در راه خدا جهاد نمایید؛ این برای شما بهتر است اگر بدانید حضرت رضا (علیه السّلام): خدا رحم نماید بنده‌ای که امر ما را زنده (و برپا) دارد ... علوم و دانشهای ما را یاد گیرد و به مردم یاد دهد، زیرا مردم اگر سخنان نیکوی ما را (بی آنکه چیزی از آن کاسته و یا بر آن بیافزایند) بدانند هر آینه از ما پیروی (و طبق آن عمل) می کنند

بنادر البحار-ترجمه و شرح خلاصه دو جلد بحار الانوار ص ۱۵۹

بنیانگذار مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان شهید آیت الله شمس آبادی (ره) یکی از علمای برجسته شهر اصفهان بودند که در دلدادگی به اهلبیت (علیهم السلام) بخصوص حضرت علی بن موسی الرضا (علیه السلام) و امام عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) شهره بوده و لذا با نظر و درایت خود در سال ۱۳۴۰ هجری شمسی بنیانگذار مرکز و راهی شد که هیچ وقت چراغ آن خاموش نشد و هر روز قوی تر و بهتر راهش را ادامه می دهند.

مرکز تحقیقات قائمیه اصفهان از سال ۱۳۸۵ هجری شمسی تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن امامی (قدس سره الشریف) و با فعالیت خالصانه و شبانه روزی تیمی مرکب از فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مختلف مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

اهداف :دفاع از حریم شیعه و بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام) تقویت انگیزه جوانان و عامه مردم نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی، جایگزین کردن مطالب سودمند به جای بلوتوث های بی محتوا در تلفن های همراه و رایانه ها ایجاد بستر جامع مطالعاتی بر اساس معارف قرآن کریم و اهل بیت علیهم السّلام با انگیزه نشر معارف، سرویس دهی به محققین و طلاب، گسترش فرهنگ مطالعه و غنی کردن اوقات فراغت علاقمندان به نرم افزار های علوم اسلامی، در دسترس بودن منابع لازم جهت سهولت رفع ابهام و شبهات منتشره در جامعه عدالت اجتماعی: با استفاده از ابزار نو می توان بصورت تصاعدی در نشر و پخش آن همت گمارد و از طرفی عدالت اجتماعی در تزریق امکانات را در سطح کشور و باز از جهتی نشر فرهنگ اسلامی ایرانی را در سطح جهان سرعت بخشید.

از جمله فعالیتهای گسترده مرکز :

الف)چاپ و نشر ده ها عنوان کتاب، جزوه و ماهنامه همراه با برگزاری مسابقه کتابخوانی

ب)تولید صدها نرم افزار تحقیقاتی و کتابخانه ای قابل اجرا در رایانه و گوشی تلفن سهمراه

ج)تولید نمایشگاه های سه بعدی، پانوراما ، انیمیشن ، بازیهای رایانه ای و ... اماکن مذهبی، گردشگری و...

د)ایجاد سایت اینترنتی قائمیه www.ghaemiyeh.com جهت دانلود رایگان نرم افزار های تلفن همراه و چندین سایت مذهبی دیگر

ه)تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و ... جهت نمایش در شبکه های ماهواره ای

و)راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی (خط ۲۳۵۰۵۲۴)

ز)طراحی سیستم های حسابداری ، رسانه ساز ، موبایل ساز ، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک ، SMS و...

ح)همکاری افتخاری با دهها مرکز حقیقی و حقوقی از جمله بیوت آیات عظام، حوزه های علمیه، دانشگاهها، اماکن مذهبی مانند مسجد جمکران و ...

ط)برگزاری همایش ها، و اجرای طرح مهد، ویژه کودکان و نوجوانان شرکت کننده در جلسه

ی)برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم و دوره های تربیت مربی (حضوری و مجازی) در طول سال

دفتر مرکزی: اصفهان/خ مسجد سید/ حد فاصل خیابان پنج رمضان و چهارراه وفائی / مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان

تاریخ تأسیس: ۱۳۸۵ شماره ثبت : ۲۳۷۳ شناسه ملی : ۱۰۸۶۰۱۵۲۰۲۶

وب سایت: www.ghaemiyeh.com ایمیل: Info@ghaemiyeh.com فروشگاه اینترنتی: www.eslamshop.com

تلفن ۲۵-۲۳۵۷۰۲۳- (۰۳۱۱) فکس ۲۳۵۷۰۲۲ (۰۳۱۱) دفتر تهران ۸۸۳۱۸۷۲۲ (۰۲۱) بازرگانی و فروش ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹ امور کاربران ۲۳۳۳۰۴۵(۰۳۱۱)

نکته قابل توجه اینکه بودجه این مرکز؛ مردمی ، غیر دولتی و غیر انتفاعی با همت عده ای خیر اندیش اداره و تامین گردیده و لی جوابگوی حجم رو به رشد و وسیع فعالیت مذهبی و علمی حاضر و طرح های توسعه ای فرهنگی نیست، از اینرو این مرکز به فضل و کرم صاحب اصلی این خانه (قائمیه) امید داشته و امیدواریم حضرت بقیه الله الاعظم عجل الله تعالی فرجه الشریف توفیق روزافزونی را شامل همگان بنماید تا در صورت امکان در این امر مهم ما را یاری نمایندانشاالله.

شماره حساب ۶۲۱۰۶۰۹۵۳ ، شماره کارت :۶۲۷۳-۵۳۳۱-۳۰۴۵-۱۹۷۳و شماره حساب شبا : IR۹۰-۰۱۸۰-۰۰۰۰-۰۰۰۰-۰۶۲۱-۰۶۰۹-۵۳به نام مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان نزد بانک تجارت شعبه اصفهان – خیابان مسجد سید

ارزش کار فکری و عقیدتی

الاحتجاج - به سندش، از امام حسین علیه السلام -: هر کس عهده دار یتیمی از ما شود که محنتِ غیبت ما، او را از ما جدا کرده است و از علوم ما که به دستش رسیده، به او سهمی دهد تا ارشاد و هدایتش کند، خداوند به او می‌فرماید: «ای بنده بزرگوار شریک کننده برادرش! من در کَرَم کردن، از تو سزاوارترم. فرشتگان من! برای او در بهشت، به عدد هر حرفی که یاد داده است، هزار هزار، کاخ قرار دهید و از دیگر نعمت‌ها، آنچه را که لایق اوست، به آنها ضمیمه کنید».

التفسیر المنسوب إلی الإمام العسکری علیه السلام: امام حسین علیه السلام به مردی فرمود: «کدام یک را دوست‌تر می‌داری: مردی اراده کشتن بینوایی ضعیف را دارد و تو او را از دستش می‌رَهانی، یا مردی ناصبی اراده گمراه کردن مؤمنی بینوا و ضعیف از پیروان ما را دارد، امّا تو دریچه‌ای [از علم] را بر او می گشایی که آن بینوا، خود را بِدان، نگاه می‌دارد و با حجّت‌های خدای متعال، خصم خویش را ساکت می‌سازد و او را می‌شکند؟».

[سپس] فرمود: «حتماً رهاندن این مؤمن بینوا از دست آن ناصبی. بی گمان، خدای متعال می‌فرماید: «و هر که او را زنده کند، گویی همه مردم را زنده کرده است»؛ یعنی هر که او را زنده کند و از کفر به ایمان، ارشاد کند، گویی همه مردم را زنده کرده است، پیش از آن که آنان را با شمشیرهای تیز بکشد».

مسند زید: امام حسین علیه السلام فرمود: «هر کس انسانی را از گمراهی به معرفت حق، فرا بخواند و او اجابت کند، اجری مانند آزاد کردن بنده دارد».